



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

### **Usage guidelines**

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

### **About Google Book Search**

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>



HW БЕНІ 0

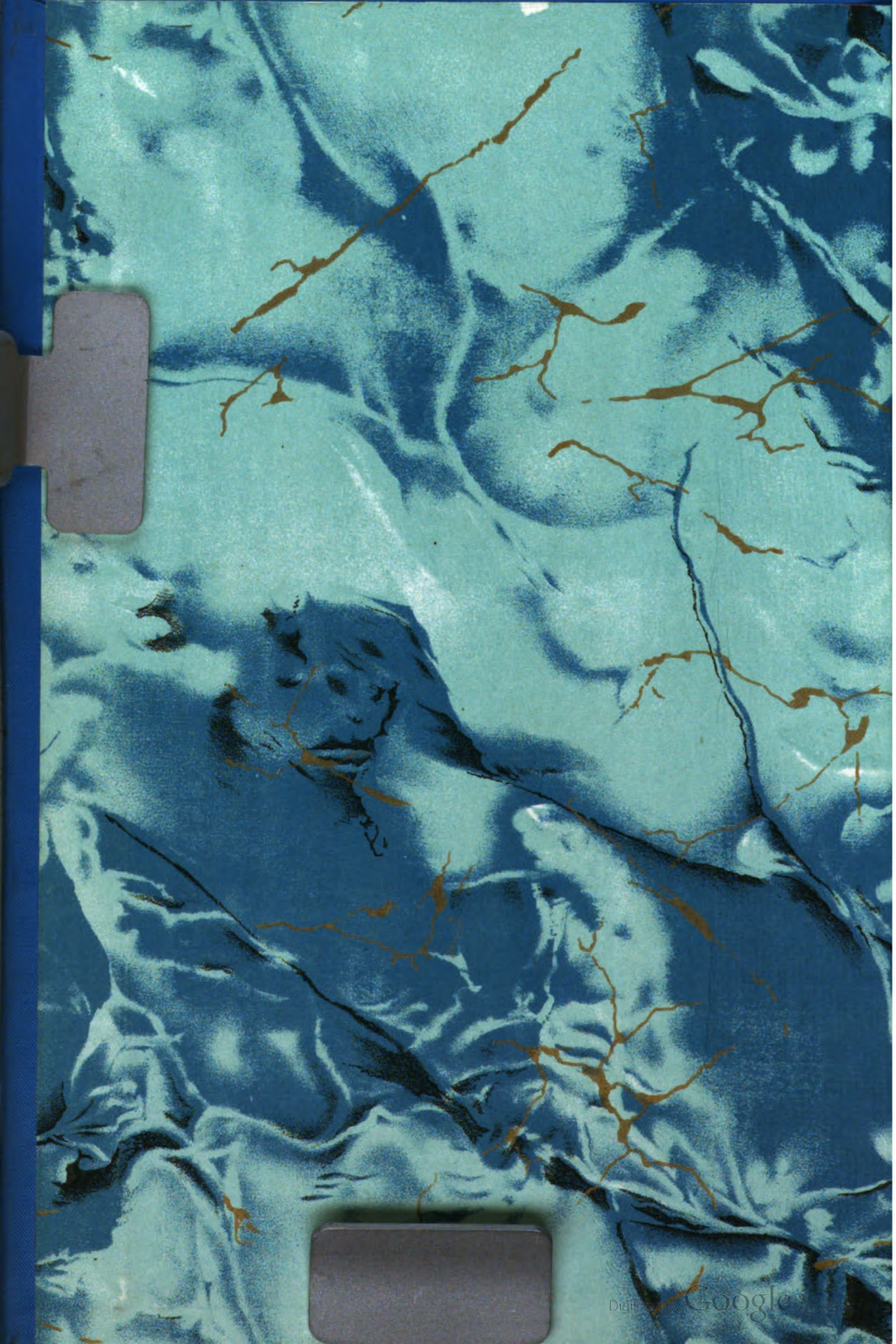
# ВЕЛИКА БОРОТЬБА

В ЧАСІ

ХРИСТІЯНСЬКИХ

ВІКІВ









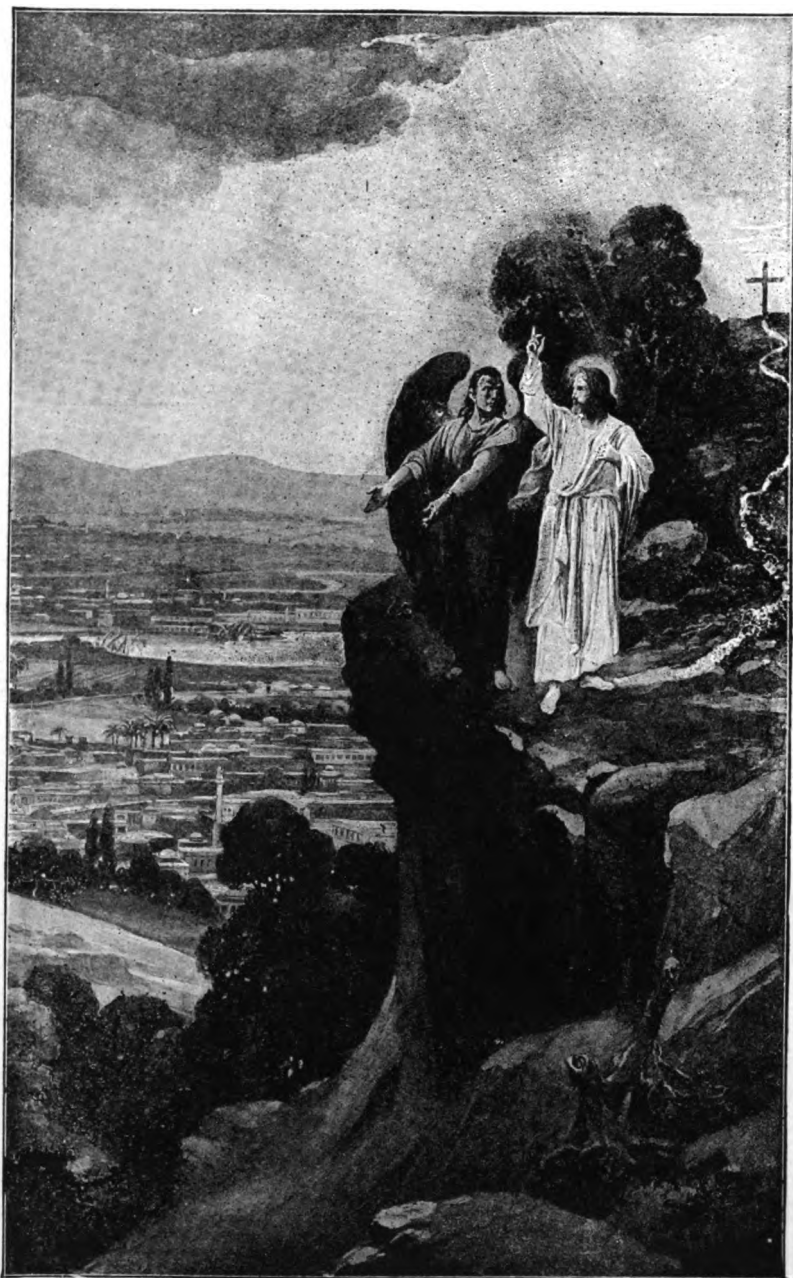
СЕРИ: Monday 1970, 1971, to 1972  
Sunday 2, Sunday 1, 1970 to 1971.



465 FRANKLIN ST.      MANHATTAN 22, N. Y.  
(GRAND CENTRAL STATION)

1970 1971 1972

# ВЕЛИКА БОРОТЬБА.



*Правдива боротба.*

# Велика Боротьба

В ЧАСІ

ХРИСТІАНСЬКИХ ВІКІВ

OPEN: ~~Monday~~ Friday 7 P. M. to 9:00 P. M.  
Saturday & Sunday 4 P. M. to 8:00 P. M.

166 FRANKLIN ST. BROOKLYN 22, N. Y.

E. G. ВАЙТ

Автор „Патріярхи і Пророки“, „Бажання Віків“, „Образованнє“, „Служеннє Здоровлю“, „Предметове Навчаннє Христа“, „Дорога до Христа“, і др. інших творів

HARVARD UNIVERSITY  
WIDENER LIBRARY

Copyright 1888, 1911, by  
MRS. E. G. WHITE  
Entered at Stationers' Hall  
All Rights Reserved

Pacific Press Publishing Association,  
Brookfield, Illinois

Mountain View, Calif., Portland, Oregon; Kansas City, Missouri;  
St. Paul, Minn.; Cristobal, Canal Zone.

Printed in the U. S. A.

UKRAINIAN INSTITUTE  
LIBRARY GIFT  
Digitized by Google





Ся книга, дорогий читачу, не для того написана, щоби показати нам, що в теперішнім світі в гріх, горе і нещастє, бо ми про се вже дуже добре знаєм.

Ся книга не написана тому, щоби розказати нам про неприміриму боротьбу між темрявою і світлом, гріхом і праведністю, злом і добром, смертю і життям. Ми вже се відчуваєм в наших серцях, і добре знаєм, що і ми сами є також учасниками у тій боротьбі.

І ми тепер хотіли би конче довідатися дещо більше про ту велику боротьбу, а іменно: як ся боротьба почалась? чи вона все була? які сили входять у ту страшну боротьбу? В яким відношенню находимся ми, що до тої боротьби? Яка є наша відвічальність? Я находитжусь на сім світі не по мойї власній волі. І чи се є для мене добром або злом? Які великі правила заключаються в тім? Чи довго буде та боротьба продовжатися? Який ві кінець буде? Чи обернеться наша земля, як учені люде кажуть, у безсонічну, замерзлу і вічну ніч? А може чекає єї краща будучність, світле і счасливе життє, огріте вічною любовю Творця?

А тепер заходить питання: Чи може боротьба у мойм власнім серці — між самолюбством а любовю — закінчитися так, щоб любов побідила раз на все? Чого Господь хоче навчити нас, що торкається сього питання, котре є дуже важне для кожної душі?

Подібні питання окужують нас зі всіх сторін. Вони на силу видобуваються із глибини нашого власного серця. Тай вони жадають рішучої відповіди.

І Господь Бог, котрий розбудив в нас бажання до добра і до пізнання правди, відповість нам на всі питання, бо, „Гос-

подь Бог нічого не ділає, не відкривши Своєї тайни слугам Своїм пророкам“.

Ціль своєї книги, дорогий читачу, є помочи нещасним душам розібрати правильно всі ті загадки. Автор своєї книжки, в злуді з Богом, вивчив добре слова Його і пізнав, що „Тіна Господня, боятися Його, і завіт Свій Він откриває їм“.

Та щоби ми лучше поняли принципи своєї загальної боротьби, котра потягає за собою життя цілого світа, то подає нам тут в примірах гарні і поучаючі лекції з минувших двадцятих віків.

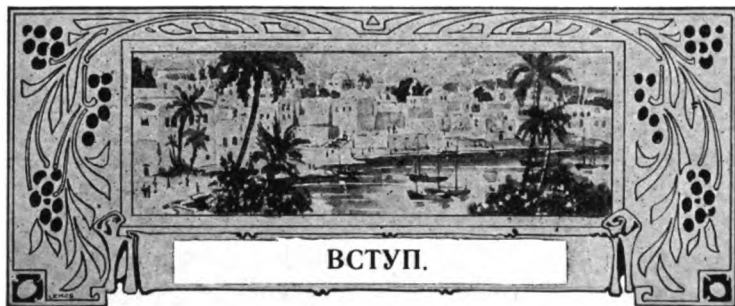
Книга ся починаєсь сумними кінцевими подіями із історії Єрусалиму, міста Богом вибраного, після сього, як мешканці його відкинули Голготського Бого-чоловіка, Котрий прийшов спасти. Далі, ідучи шляхом мандруючих народів, вказує нам: на переслідування дітей Божих в первих віках, велике відступлення, яке наступило в Його церкви, всесвітнє пробудження реформації, в котрій принципи великої боротьби, виразно показуються, страшні наслідки для Франції з приводу відкинення правдивих принципів, оживлення і возвишення св. Писання та його доброго і спасенного впливу, релігійне пробудження послідних днів, отворення світлого жерела Слова Божого, із його чудними откровеннями світла і знання, як знаменитої збруї в боротьбі з темрявою.

Нинішня грізна боротьба, котра заключає в собі житєві принципи і для котрої ніхто не може бути об'ятним, в дійсности представляється дуже великою.

Наконець ми довідались про велику і рішучу побіду добра над злом, правди над неправдою, світла над темрявою, радости над смутком, надії над розпукою, слави над неславою, життя над смертю і вічної та довготерпівливої любови над мстивою ненавистю.

Попередні видання своєї книги наверхули і привели много душ до Правдивого Пастиря. Та і тепер видавці молять щиро Господа Бога, щоб се видання принесло ще більше хісна для загального і вічного добра.

ВИДАВЦІ.



Передше чим гріх увійшов в світ, Адам мав свобідний доступ до свого Творця. Але від часу, коли чоловік зогрішив і пірвав звязь з Богом, він утратив сю свободу. Однак знайшлась дорога до спасення, і мешканці землі знов можуть відновити зносини з небом. Бог стикався з людьми, посредством Свого Духа, і через откровення, дані Його вибраним слугам, світ дістав Божеське світло. „Бо ніколи із волі чоловіка не виповідано пророцтво, а від Духа святого розбуджувані, промовляли святі люде Божі“. 2 Петра 1: 21.

В протягу первих двох тисяч п'ятох лїт не було ніякого писаного Слова Божого. Ті, котріх Бог навчав, передавали свою науку другим, і так вона переходила від отця на сина, через цілі слїдуючі покоління. Перші рукописи появились за часів Мойсея. Тоді всі богодухновенні откровення були зібрані в одну книгу. І ся робота продовжалась через цілих шіснайцять віків, почавши від Мойсея, котрий написав історію творення і закону, а скінчивши на Іоані, котрий занотував найважнійші евангельські правди.

Біблія вказує на Бога, як на єї автора, але все ж таки вона написана чоловічими руками, і по відміннім стилю тих ріжних книг можна думати про характер їх писателїв. Всі откровення є богодухновенні (2 Тим. 3: 16), хоч вони є висказані людськими словами. Безконечний Бог освітив через Духа Свого Святого розум і серце Своїх слугів. Він дав людям сновидінне, ознаки і символи, і ті, котрим в той спосіб зістала открита правда, сами виявили свої думки в людській мові.

Десять приказань сказані були самим Богом, і написані Його рукою. Се в Божеська, а не людська робота. Але Біблія з єї Богом даною правдою, вираженою людською мовою, представляє звязь Божеську із людською. Така звязь була у Христї, котрий був Богом і сином чоловіка. І се істинна правда, як у Біблії про Христа написано: „І Слово тілом стало ся і пробувало між нами“. Йоан. 1: 14.

Біблія написана в ріжних віках людьми, котрі відрізнялись одні від других становищем, заняттем, умовими та духовними здібностями. Тому Біблійні книги ріжняться не лиш що до стилю, але і що до ріжнородности предметів. Ріжні писателї уживали ріжних виражень і дуже часто одна і та сама правда для одних була більше ясна, як для других.

І так, наколи правда висказана була ріжними людьми, то вона представляється і не в однаковім виді. Один писатель находиться під вражіннем одної сторони предмета, і він приймає лиш те, що годиться з його життєм, поняттями або оцінкою; другий знов бере той предмет з иншого боку, і таким способом кожний, ведений Духом Святим, висказує те, що на його душу зробило більше вражінне. Ріжні поняття що до правди у кожного були инші, але цілковита єдність була у всім. І ті откриті правди, разом взяти, становлять одну цілисть, застосовані до потреб і обставин людського життя.

Господу Богу уподобалося передати світу правду через вибраних до сього людей, і Він Сам, через Свого Духа Святого, зділав їх спосібними сповняти ту роботу. Він проводив їх думками, коли вони хотіли говорити або писати що нибудь. Хоч сокровище поручене було земному начинню, але воно тим не меньше в від небесного. Хоч свідкування не було передане в совершенних вираженнях людської мови, однак се в свідкування Господа Бога, а слухняне і віруюче дитя Боже бачить у нім славу Божеської сили, повної милости і правди.

У Його словах дана в наука чоловікові для Його спасення. Св. Письмо прийняте в як авторитет і неомильне откриття Його волі, воно в взором характеру, обявителем науки і пробою досьвіду. „Всяке писання богодухновенне і корисне до науки, до докору, до направи, до наказу по правді, щоб звершений був Божий чоловік, до всякого доброго діла готовий“. 2 Тим. 3: 16-17.

Коли Господь Бог обявив людям Своє Слово, то Він ще обіцяв через нашого Спасителя дати слугам Своєм Святого Духа, щоб був їм до помочи при обявляванню і толкованню святих Слів Його. Від тоді Біблія сталась богодухновенною і се неможливим в, щоб наука Духа противилась Слову.

Дух не був на те даний, щоб він заняв місце Біблії, тай він ніколи не міг бути даний тому, бо св. Писання виразно говорить, що Слово Боже в тою мірою, через котру вся наука і всі досьвіди мусять переходити. Апостол Іоан говорить: „Не всякому духові віруйте, а досьвідчайте духів, чи від Бога вони; бо многі джепророки вийшли у світ“. 1 Іоан. 4: 1. А Ісає каже: „Звертайтеся до закону та до обяву. А вони, — як не так говорять, як там сказано, то нема в них світла“. (Ісає 8: 20).

Велику зневагу заподіяно роботі Святого Духа через т. з. освічену клясу, котра думає, що вона більше не потребує помочи від Слова Божого, бо, мовляв, Голос Божий відзивається сам у їх душі. Однак сей дух не в Духом Божим, і ся мильна думка провадить лиш до замішання, обману і руйни. Се, розуміється, в діло злого духа. Бо коли служення Божого Духа в церкви Христовій набирає великого значіння, то диявол придумує всякі способи, щоби опоганити роботу Святого Духа через всякого рода заблудших фанатиків і мрійників, щоби тільки ослабити віру в Святого Духа, ту животворну силу, що Господь Бог приготував для нас.

Разом із Словом Божим Дух Божий буде продовжати Свою роботу по всі часи євангельського проповідування. В

часі віків, коли св. Писання Старого і Нового Завіту було дане, Святий Дух, помимо откровення, вдохновенних через Нього і включених у святу книгу, не переставав також освячати поодинокі душі. Біблія сама оповідає як через Святого Духа люде діставали перестороги, докори, поради і поучення в таких річах, котрі ніколи не надавалися до вдохновення Святого Писання. І в різних віках говориться за пророків, вислови котрих ніде не є зазначені. Коли канон святих книг був уже викінчений, Святий Дух і далі продовжав свою роботу, освячаючи, перестерігаючи і потішаючи дітей Божих.

Ісус обіцяв ученикам Своім: „Утішитель же, Дух Святий, котрого пішле Отець в ім'я моє, Той научить вас усього, й пригадає вам усе, що я глаголав вам“. „Як же прийде той Дух правди, то проведе вас до всякої правди... і що настане, звістить вам“. (Йоана 14: 26; 16: 13). Писання виразно вказує на те, що ті обітовання розтягаються на церкву Христову по всі віки, і не обмежуються тільки на апостольські часи. Спаситель заповняє Своїх послідователів, говорячи: „І ось я з вами по всі дні, до кінця світу.“ І після об'яснень ап. Павла дари Святого Духа і откровення, дані церкві „на звершення святих, на збудовання тіла Христова, доки дійдемо всі до з'єдинення віри і познання Сина Божого, до чоловіка звершеного, до міри зросту сповнення Христова“. Єфес. 4: 12. 13.

Ап. Павло молився за віруючих в Єфесі: „Щоб Бог Господа нашого Ісуса Христа, Отець слави, дав вам духа премудрости й відкриття на познання Його, просвічені очі серця вашого, щоб зрозуміли ви, що за вповання поклику Його, і що за багатство славного насліддя Його в святих, і що за безмірне величчє сили Його в нас, котрі віруємо, по дійству превеликої потуги Його“. Єфес. 1: 17-19. Благословення, якого просив ап. Павло для Єфеської церкви, заключалося в дійстві Св. Духа, в освяченню їх розума через відкриття їм глибини св. Писання.

Після чудесного откровення Св. Духа в день Пятидесятниці, ап. Петро наминаючи нарід, щоб покався і охрестився в імя Ісуса Христа для прощення гріхів, сказав: „І приймете дар Святого Духа. Для вас бо обітниця, і для дітей ваших, і для всіх далеких, скільки їх покличе Господь Бог ваш“. Діян. 2: 38. 39.

В непосредній звязі з видивами великого дня Божого, Господь обіцяв дати через пророка Йоїла особливе откровенне Духа Свого Святого. Йоїла 2: 28. Се пророцтво вчасті словнилось в сошествії Св. Духа, в день Пятидесятниці, але воно ще цілковито сповниться в откровенню Божеської ласки при кінци Євангелської роботи.

Велика боротьба між добром а злом буде зміцнятися аж до самого кінця часу. Во всі часи гнів діявола був звернений на Христову церкву, але Бог дав Свойму народові Свого Духа милости. щоби укріпити Його в боротьбі проти зла. Коли апостоли мали проповідувати святе Євангеліє і записати Його для будучих віків, вони були обдарені особливим благословеннем Духа Святого. Але коли церква Божа вкінци освободиться, то діявол розпочне свою роботу ще з більшою силою. Він зійшов до нас, „маючи великий гнів; знає бо, що короткий Йому час“. Откр. 12: 12. Він буде дійснювати „з усякою потугою і ознаками і чудесами омані“. 2 Сол. 2: 9. За шість тисяч років начальник злих духів, що колись займав найвисше місце між ангелами Божими, набрав великої вправи в ошукуванню і веденю людей до загуби. В посліднім повстанню проти Божого народа він ужив в боротьбі всякої діявольської штуки в хитрости і жорстокости. І в такий небезпечний час послідувателі Христа повинні дати пересторогу світу, щоб нарід був готовий стати перед Господом, коли явиться вдруге, і щоб бути Йому „нескверним і чистим“. 2 Петра 3: 14. Тому то в теперішніх часах ще більше потрібна є для церкви Христової Божеська ласка і сила, як за апостольських часів.

Через Духа Святого автор сей книги бачив дуже добре

ту безнастанну боротьбу добра зі злом. Від часу до часу він придивлявся тої великої боротьбі між Христом, князем мира, а нашим Спасителем, а дияволом, князем темряви, винувником беззаконня, першим нарушителем закону Божого. Ненависть диявола до Христа показалаь в ненависти проти послїдувателїв Спасителя. Ту саму ненависть проти закона Божого, ті самі оманчиві пляни, помочию котрих лож уходить за правду, людські закони заміняються Божеськими, а люде радше поклоняються створінню як Творцеви, можна бачити в цілій історїї минувшини. Усилованнем диявола є представити в злім світлі характер Господа Бога, щоб люде набрали мильного поняття о Бозі, і щоб дивились на Його більше зі страхом і ненавистю, ніж з любови; він також старається знищити закон і перекопати народ, що йому закону не треба, і він цілими віками переслїдує тих, котрі осьміляються противитися йому. Се все можна найти записане в історїї патріархів, пророків, апостолів, мучеників і реформаторів.

У послїдній великій боротьбі диявол буде уживати тої самої хитрости, покажется таким самим, яким і перше був, і буде продовжати ту саму роботу, як і за минувших часів. Що перше було, повториться знов, та ще з більшою силою, і та будуча боротьба буде страшна, якої світ ще ніколи не бачив. Хитрість диявола буде подвоєна, його атаки рішучі. Наколиб міг, він звів би навіть вибраних. Марк. 13: 22.

Коли Дух Божий открив авторові великі правди Свого Слова і всі події минулих і будучих часів, йому було препоручено передати і другим все те, що він бачив, і написати історію боротьби минулих віків, а іменно висвітлити її так, щоб лучі світла падали просто на маючу відбутися боротьбу. Автор тоже старався зібрати всі дані з церковної історії в той спосіб, щоби вказати на розвій великих правд, котрі в ріжних часах були дані світу і котрі збудили гнів диявола і ненависть світської церкви, і були піддержувані „не любившими душі своєї до смерти“.



Із того всього ми можемо собі уявити образ сей страшної боротьби. Уявляючи собі се все в світлі Слова Божого, прохаючи просвічення Духа Святого, ми відкриємо всі пляни ворога і побачимо небезпеку, котру повинні оминати ті, що хочуть бути „непорочними“ тоді, коли Господь прийде.

Великі події, котрі характеризують успіх реформації минулих віків, належать до історії, знаної всім і взагалі признаної протестантським світом; се є факти, котрих ніхто не може опрокинути. Сю історію зложив автор коротко о скільки можна було так, щоб не проминути важніших фактів, щоб кожному була зрозуміла. Згадати тут треба ще і те, що автор при писанню своєї історії послугувався також і творами нинішніх реформаторів.

Ціль своєї книги не в тім, щоб відкрити читачеві нові правди, що до боротьби минулих часів, але в тім, щоби вказати факти і правила, котрі можуть мати вплив на будучі події. Дивлячись на них, як на частину боротьби світла з темрявою, у всіх тих записках із минувшини показуєсь нове значіння їх, і від них виходять лучі світла на будуче, освітаючи дорогу тих, котрі, подібно реформаторам минулих часів, будуть прикликані, щоб свідкувати, хоч би навіть мали втратити все земне майно „за слово Боже і за свідкування Ісуса Христа“.

Також цілю своєї книжки є, щоб вказати на велику боротьбу між блудом а правдою, виявити лукаві замисли діавола, і найти средства, якими би можна успішно боротись із ним, дати вдоволяючу розв'язку гріховного питання, значиться, як би позбутися раз на все гріха, і щоб тим показати справедливість і доброту Господа Бога у всіх Його діланнях зглядом Свого створіння; і в кінці доказати святість і трівкість Його закону. Нехай же Бог благословить се велике діло, щоби помочию своєї книги людські душі освободились від власти темряви і стались учасниками „насліддя святих у світлі“ дня великої слави Того, Хто возлюбив нас і Сам дав Себе за нас.

Е. Г. В.



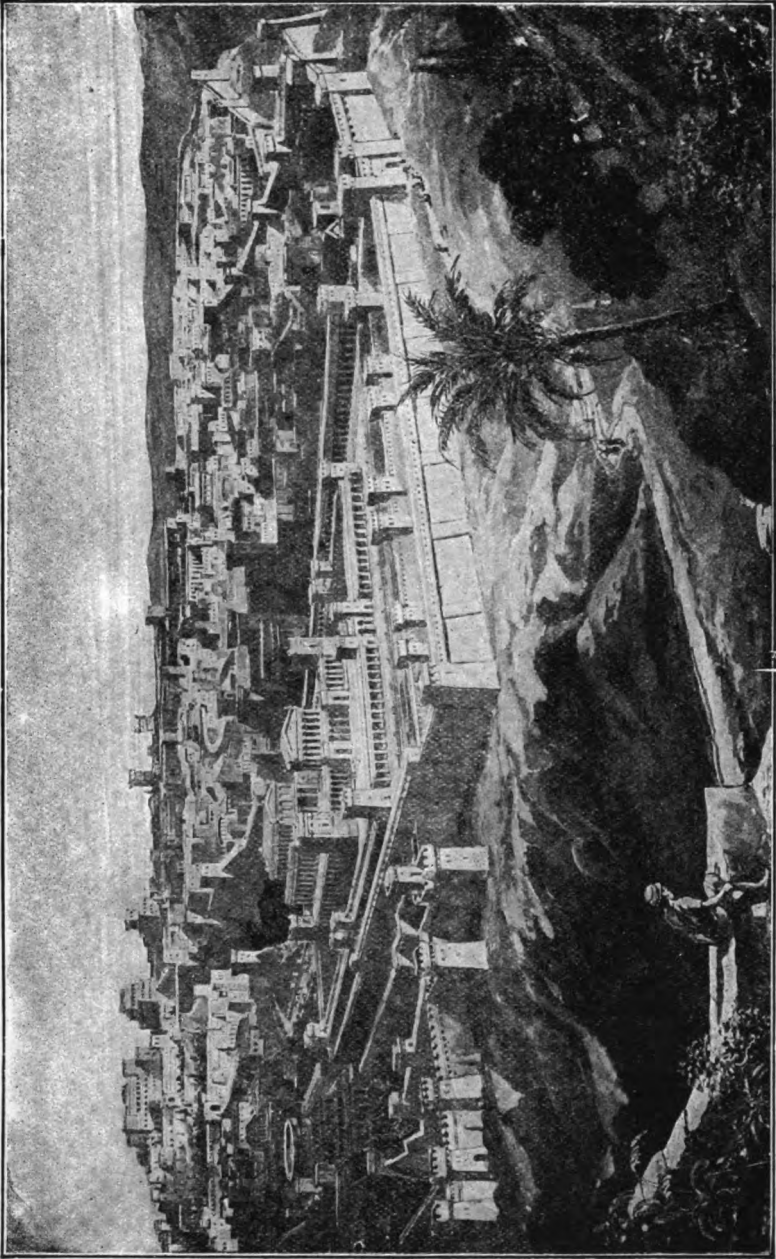
I	Збурення Брусалиму — — — — —	17
II	Переслідування в часі первих віків — — — — —	41
III	Відступленне — — — — —	53
IV	Вальденці — — — — —	66
V	Іван Вигляф — — — — —	85
VI	Гус і Ероним — — — — —	103
VII	Відлучення Лютра від Риму — — — — —	128
VIII	Лютер перед соймом — — — — —	154
IX	Швайцарський реформатор — — — — —	180
X	Успіх реформації в Німеччині — — — — —	195
XI	Протест князів — — — — —	208
XII	Реформація в Франції — — — — —	223
XIII	В Нидерляндах і Скандинавії — — — — —	250
XIV	Пізнійші Англійські реформатори — — — — —	258
XV	Біблія і Французька революція — — — — —	279
XVI	Отці - переселенці — — — — —	305
XVII	Ранні вістники — — — — —	316
XVIII	Американський реформатор — — — — —	334
XIX	Світло серед темряви — — — — —	358
XX	Велике релігійне пробудження — — — — —	370
XXI	Відкинене остереження — — — — —	392
XXII	Словнені пророцтва — — — — —	409
XXIII	Що се таке святиня? — — — — —	428
XXIV	В свята - святих — — — — —	442
XXV	Незмінність закону Божого — — — — —	452
XXVI	Реформа суботи — — — — —	470
XXVII	Новочасні відродження — — — — —	480
XXVIII	Судове свідство — — — — —	497
XXIX	Початок зла — — — — —	510
XXX	Ворогування між чоловіком і сатаною — — — — —	522
XXXI	Робота злих духів — — — — —	529
XXXII	Диявольські сіті — — — — —	537
XXXIII	Перша велика спокуса — — — — —	551
XXXIV	Спиритизм — — — — —	572
XXXV	Характер і стремління папства — — — — —	583
XXXVI	Надходяча боротьба — — — — —	606
XXXVII	Білія як охорона — — — — —	619
XXXVIII	Послідія пересторога — — — — —	630
XXXIX	Час гора — — — — —	640
XL	Народ Божий освободжений — — — — —	661
XLI	Спустошення землі — — — — —	679
XLII	Конець боротьби — — — — —	688



Правдива борба	2
Вид Брусалиму з Оливної гори	16
Храм з його двірцями	25
Святиня в огні	35
Муки первих християн	40
Християнські богослуження в катакомбах	43
Церква св. Петра і Ватикан	52
Каючийся Генрик IV в Каносі	63
Валденські місіонери	73
Виклиф і монахи	95
Гус в темниці	112
Еронима провадять на місце мук	121
Лютер протестує проти індульгенції	139
Лютер перед соймом	167
Швайцарські реформатори проповідують під откритим небом	184
Лютер в Вартбурзі	197
Читання протесту в Шнаєрськєм соймі	212
Упокорення Франца I	237
Дім Нокса	263
Папа Пій VI в'язнений в 1798	281
Різня в день св. Вартоломея	287
Богиня розуму	293
Сцени на вулицях Парижа під час революції	299
Прощальна бесіда пастора Робінсона	307
Ознаки Христового приходу	324
Пророчі періоди	346
Розчарування учеників	360
Др. Волф проповідує Арабам	376
Проповідуюча дитина в Швейцарії	383
Питливість теперішніх церковів	404
Десять дівчат	417
День примирення	440
Підписують декларацію незалежності	459
Христос і фарисеї	515
Христос сціляє бісноватого	533
Петро проповідує в день Пятидесятниці	567
Проголошення догми папської непомилькості	587
Внутро церкви	590
Землетруси в різних місцях	614
Велике трясіння землі	663
Власть привернена	702

## МАЛІ ІЛЮСТРАЦІ.

Місце горювання Жидів	17
Молодий мученик	41
Інквізиційний суд	53
Вальденська церква і школа Фелікса Нефа	66
Статуя Виллифа	85
Гус і Ероним	103
Мартин Лютер	128
Катедра в Вормсі	154
Ульрих Цвинлі	180
Вартбурський замок	195
Катедра в Спейрсі	208
Фарел і Кальвин	223
Виллям Оранжський і Олаф Петрі	250
Тиндаль, Веслей, Нокс	258
Два свідки	279
Приїзд паломників	305
Ознаки посліднього дня	316
Виллям Миллер	334
Маяк	358
Ангелські вісти	370
Упадок Вавилону	392
Сторож на мурі	409
Устройство в святині	428
Святая - святых	442
Закон Божий	452
Печать Бога	470
Катедра в місті Нью-Йорку	480
Записуючі ангели	497
Статуя Люцифера	510
Змій—ненависть	522
Христос і бісноватий	529
Сіть і пасть	537
Ева і змій	551
Чарівниця в Ендору	572
Церква св. Петра і Ватиканські огореди	584
Життєва гра	606
Студіювання проповідника	619
Земля освічена Його славою	630
Знищення землі	640
Радуга обітовання	661
Божий народ - спасений	679
Символ побіди	688



*Вид Брусалиму з Оливної гори.*

„Стремить у воздух гора Сион, радість землі цілої, на самій півночі город царя великого“.



## Г О Л О В А — 1.

### ЗБУРЕННЄ ЄРУСАЛИМУ.

„О, коли б зрозумів і ти хоч у день сей твій, що дла  
впокою твого! тепер же воно закрито перед очима твоїми.  
Бо прийдуть дні на тебе, й обкинуть вороги твої валами те-  
бе, та й обляжуть тебе, й стиснуть тебе звідусюди. І з зем-  
лею зрівняють тебе й діти твої у тобі; і не зоставлять у то-  
бі каменя на камені; бо не розумів вси часу одвідин  
твоїх“.)

Стоячи на горі Оливній, Ісус дивився на Єрусалим.  
Ясно і спокійно лежала перед Ним околиця. Се був час Пас-  
хи, і зі всіх сторін зібрались сини Яковові на сей великий  
народний празник. Посеред садів і виноградників і зеле-  
них убочей, вкритих шатрами паломників, тягнулись вздовж  
горбки, пишні двірці і великанські башні столиці Ізраїл-  
ської. Дочка Сиону як би заговорила у своїй гордості: „Си-  
джу царицею, і смутку не побачу“. Такою прекрасною вона  
судила себе бути і певна була того, що тішитися небесними  
милостями, так як тоді, много літ тому назад, коли царський  
півець сьпівав: „Стремить у воздух гора Сион, радість зем-  
лі цілої, на самій півночі город царя великого“.) Перед  
Ним стояли величезні і пишні будівлі храма. Лучі заходя-  
чого сонця освічали як сніг білий його мармурові стіни і  
відбивались на воротах, башні і крилі. Там стояв „Сион,  
звершення краси“, гордість жидівського народу. Яке Ізра-

.)Лука 19: 42-44.

.)Псал. 48: 2.

ільське дитя могло би дивитись на те все і не відчувати радості і подиву! Але Ісуса зовсім інші думки занимали. „І як наближавсь, то, побачивши город, заплакав над ним“. \*)

Серед загальної радості і торжественного входу, тоді як Його витали з пальмовими галузками у руках, і відгомон веселої пісні Осанна залунав із горбків, і тисячі голосів проголосили Його царем, якийсь несподіваний і таємничий великий жаль обгорнув Спасителя світа. Він, Син Божий, обітуваний Ізраїля, котрого власть побіджає смерть, і голос котрого викликав плінних із гроба, заплакав. Однак се не були сльози звичайного горя, а сильного, невисказаного душевного болю.

Він не проливав сліз для Себе Самого, хоч Він добре знав, де Його дорога провадила. Перед Ним стояла Гетсеманія — місце зближаючої ся Його душевної боротьби. Овечі ворота також видко було, через котрі сотки літ тому назад ішли жертви на заріз, і котрі мали отворитися і перед Ним, коли Його „неначе вівцю поведуть на заріз“. \*) Недалеко звідтам була Голгота, місце распяття. По дорозі, по котрій прийдеться Йому незабаром іти, стелилась страшна і густа мрака, коли Він мусить дати Свою душу, як жертву примірення за гріхи. Однак се не були задуми, що кидали мрачну тїнь на Його душу у той час радості. Ніякі передчуття Його надлюдського страху не засмучали Його „чистої“ душі. Він плакав над судьбою тих тисячів жителів Єрусалима, котрих Він прийшов спасти і благословити, а вони у своїй сліпоті і затверділості в гріхах відкинули Його.

Перед Ісусом була открита вся історія тисячлітних особливих милостей і опіки, даних вибраному народові. Ось приміром гора Морія, де син обітування не спротивляючи ся жертви, був звязаний на жертвеннику — образ жертви Божого Сина. \*) Се був затверджений завіт, чудесне Месіянське обітування отцеві всіх віруючих. \*) Піднімаючийся до неба поломінь жертви на тоці Орни відвернув меч ангела Господнього. \*) Се є також символ жертви і посередни-

\*) Лука 19: 41.

\*) Ісаїя 53: 7.

\*) 1 кн. Мойс. 22: 9.

\*) 1 кн. Мойс. 22: 16-18.

\*) 1 Паралип. 21.

тва Спасителя за провинившихся людей. Господь Бог поставив Єрусалим на почеснім місци перед цілим світом. „Бо Господь вибрав Собі Сион і бажав його Собі за оселю“.) Тут святі пророки через сотки літ голосили людям вість перестороги. Тут священники кадили своїми кадилами, а дим разом з молитвами молячихся вносилися до неба. Тут кожного дня приносилась кров зарізаних ягнят, що означала Агнця Божого. Тут Господь являвся в облаці слави над тронем милосердя Божого або покринкою ковчега завіту. Там спустилась таємнича драбина, котра лучила небо з землею, драбина, по котрій ангели Божі виходили, і котра відкриває світу дорогу до святая-святых. Наколі б Ізраїль, як народ, заховав вірність Богу, то Єрусалим остався би на віки вибраним городом Божим.) Але історія того народу, маючого всякі привілеї і почести, була лиш оповіданнем відступництва і ворохобні. Народ той противився небесному милосердю, надуживав своїх ріжних привілеїв і не хотів користати із доброї нагоди для свого спасення.

Хоч Ізраїль „знущався над посланими від Бога і нехтував його словами, й глузував з пророків його“.) Але Бог все таки був для Ізраїля як „Господь Бог милосердний і ласкавий, нескорий на гнів і щедрий на милость і правду“.)

Недивлячись на його многократні відкидання, Бог все еще оказував їм Свою милость. Ще більше як любячий отець для своїх дітей, Господь піклувався Ізраїлем, „послав до їх посланців своїх з раннього ранку, бо жалував він свій народ і пробуюток свій“.) І після того, як перестороги, просьби і докори не помагали, Він післав їм один із найліпших дарів небесних, а ще щось більше, Він в однім тім дарі виляв на них все небо.

Сам Син Божий післаний був до непоправного города улагати його, щоб покався. Се Христос був, що переніс Ізраїля як гарну виноградину з Єгипту.) Його власна рука вигнала перед ним язичників, і Він посадив єї на плодую

\*) Псал. 132: 13.

\*) Ерем. 17: 21-25.

\*) 2 Пар. 36: 15.

\*\*) 2 кн. Мойс. 34: 6.

\*\*) 2 Пар. 36: 15.

\*\*) Псал. 80: 8.



чим місці і обвів виноградник муром. Були післані слуги, щоб пильнувати його. „Що ще мав би я був учинити виноградникові мойму, чого я не вчинив?“ сказав Він. „Чого воно так сталось, що він зродив дикі ягоди, коли я сподівався, що зродить грони добрі“. \*) Помимо всього того Він еще лично відвідав Свій виноградник, надіючись, що може ще зародить, і щоби по можности уратувати його від загуби. Він осипав його, обрізав і пильнував його. Велике було його усилованне, щоб вратувати той Ним Самим посаджений виноградник.

За три роки Господь світа і слави ходив поміж Свій народ, „роблячи добро, та сціляючи всіх підневолених діаволом і розбитих серцем, проповідуючи полоненим визвіл і сліпим прозрінне, выпускаючи замучених на волю. Кривих Він ісціляв, глухим привертав слух, прокажених очищав, мертвих воскрешав і вбогим проповідував благовісте“. \*\*) До всіх, без ріжниць, відносився милостиво: „Прийдіть до мене, всі знеможені та отягчені, я упокою вас“. \*\*)

Не зважаючи на се, що вони Йому злом за добре, за любов ненавистю відплатили (Псал. 109: 5), Він все таки робив Своє діло милосердя. Ніколи Він не відказував тим, що просили Його милости. Бідний скиталець, терпів нужду і поругу, не маючи де голову приклонити. Він Своє життя дав на те, щоб помагати убогим, потішати засмучених і побуджувати їх до прийняття вічного життя. Струї благодаті, відкинені тими упертими душами, повертались назад ще з більшою силою горячої і невисказаної любови. Але Ізраїль відкинув найліпшого свого приятеля і одинокого помічника. Сердечними напоминаннями Його вони погорджали. Добрі ради Його відкидали, а Його перестороги висьміяли.

Час надії і милости скоро минав; чаша давнього Божого гніва переповнилась. Злевіща туча, котра збералась віками в часі відступлення і ворохобні як раз тепер мала упасти на грішних людей, а вони помимо того всього не зважали на се, але ще більше маловажили, зневажали і відкинули То-

\*) Ісаї 5: 1-4. \*\*) Діян. 10: 38; Лука 4: 18; Мат. 11: 5. \*\*) Мат. 11: 28.

го, котрий хотів їх спасти, грозячи Йому розп'яттем. І коли Христос мав бути розп'ятий на Голготі, від тоді кінчився час для Ізраїля, як народу вибраного і благословенного Богом. Утрата одної тільки душі, се нещасте, котре далеко є більше, від всіх скарбів сього світа, але коли Ісус дивився на Єрусалим, перед Ним відкрилась судьба цілого города, а іменно сього города і сього народа, котрий був вибраний Богом, Його найбільше сокровище. Пророки, видячи упадок Ізраїля, і те страшне спустошення, спричинене гріхом, плакали. Пр. Єремія хотів, щоб його очі стали жерелом сліз, щоб він міг плакати день і ніч над занепащенням дочки свого народу, і стадо Господнє, заняте у полонь. ") Ну, а який же тепер був жаль Того, Котрий дивився на се Своїм пророчим оком не роками, але цілими віками! Він бачив ангела-губителя, ідучого з піднятим мечем на город, бувшим через довгий час мешканем Бога. Із вершка Оливної гори — як раз се місто, котре опісля було заняте Титом і його полками. Він дивився на святі двори і палати, і перед Його очима, еще мутними від сліз, показались в страшнім виді стіни, окружені чужими полками. Він чув тупіт жовнірів, готовлячихся до бою і голоси плачучих матерей і дітей обляженого города, просячи хліба. Він бачив святі, великоліпні храми города, його палючися двірці і башні, і на їх місци тільки купи димячихся розвалин.

Дивлячись далі у віддалені часи, Він побачив народ завіту розсіяним по всім усьодам, подібний до обламків розбитого корабля на пустім морськім березі. Він знав, що до часна іділлата, яка мала постигнути Його дітей, були тільки перші каплі із чаші гніва, котру вони мусять випити до дна на посліднім судилищі. Божеське милосердіє і горяча любов були висказані слідуючими словами, повними великого жалю і скорби: „Єрусалиме, Єрусалиме, що повбивав еси пророків, і покаменував посланих до тебе! скільки раз хотів я зібрати дітей твоїх, як курка збирає курчат своїх під крила й не схотіли!“ О, если би ти народе, дізнаючи найбільше ми-

“)Ерем. 9: 1; 13: 17.

лостий перед всіма другими народами, пізнав час твого посіщення що служить до мира твого! Ти висміяв і відкинув не тільки Моїх слугів, післанників, але і Святого Ізраїльського твого Спасителя. А коли ти будеш знищений, то ти сам собі будеш винен: „Бо не хочете прийти до мене, щоб життє мати“.)

В Єрусалимі Ісус бачив символ затверділого в невірі і ворохобні світа, ідучого на стрічу відплачуючого суду Божого. Терпіння упавшого людства спричинило у Него той недоописання гіркий плач. Він бачив історію людського горя і нужду, написану слізьми і кровю. Його серце було тронуте безконечним милосердем до всіх терплячих і нещасних на землі. Він хотів всіх ратувати. Він не знав, що навіть Його рука не в силі була застановити потік того страшного людського горя тому, що тільки немногі шукали помочи у тім правдивім жерелі. Він готов був умерти, щоб тільки спасти їх, але не всі захотіли прийти до Него, щоб мати життє.

Величів небесне в сльозах! Син безконечного Бога в страшних душевних болях! Се зачудовало всіх мешканців неба. Се показує нам на велику гріховність гріха, і яка се трудна задача для Божеського Всемогучества спасти грішників, що переступили закон Божий. Дивлячись насамперед на послідне покоління, Ісус бачив, як світ упав у блуд, подібний до того, що спричинив збурення Єрусалиму. Великого гріху допустились жиди, що відкинули Христа, і великий гріх християнського світа заключається у відкиненню закону Божого, основи Його правління на небесах і на землі. До приписів Господніх відносяться з погордою і відкидають їх; міліони людей звязані гріхом, раби діавола, призначені на другу смерть, в часі свого посіщення не будуть хотіти услухати слова правди. Що за страшна омана! Що за сліпота!

Коли Спаситель в послідний раз вийшов із святині за два дні до пасхи, після того, як Він викрив лицеміре жи-

\*) Іоан. 5: 49.

дівських начальників, Він зі Своїми учениками знов повернув на Оливну гору і усів з ними разом на зеленій убочі, звідки Він міг оглянути город. Ще раз Він подивився на його стіни, башні і двірці, ще раз Він увидів святиню у великому преписі, вінець краси, украшавший святу гору.

Тисячу літ тому назад псалмопівець прославляв Божеску доброту для Ізраїля, святиню, яку Він вибрав собі на домівство. „І в Салемі оселя Його, і дім Його на Сионі“.) Він „тільки вибрав Юдин рід, гору Сион, що полюбив її. І збудував Він святиню, як гора високу, як земля, що на віки утвердив її“.) Перва святиня збудована була в часі процвітання жидівського народу. На се зложено богацько всякого сокровища для царя Давида, і пляни для будівлі були зроблені по Божому вдухновенню.) Соломон, наймудріший із Іраїльських монархів, докінчив будови. Ся святиня була одна з найкращих, яку коли тільки світ бачив. І через пророка Аггея Господь Бог сказав, що до тої святині: „Велич сього останнього храму буде більша, як давнішого“.) „Двигну всі народи, — й прийде Той, що його бажать усі народи, й сповню дом сей славою, говорить Господь сил небесних“. Аггея 2: 7.

Після збурення святині Навуходнозором, около пять сот літ до Рождества Христового, вона була наново побудована народом, котрий по довголітнім полоні знов повернув до спустошеного краю. А були між ними тоді вже старі люде, котрі колись бачили славу Соломонової святині, і при закладаню фундаментів під новий храм вони плакали, що вже не буде більше такого славного храму, як колись був. Сей жаль пророк описує так: „Хто zostавсь між вами, що бачив сей храм у прежній величі його, й як ви дивитесь на його нині?

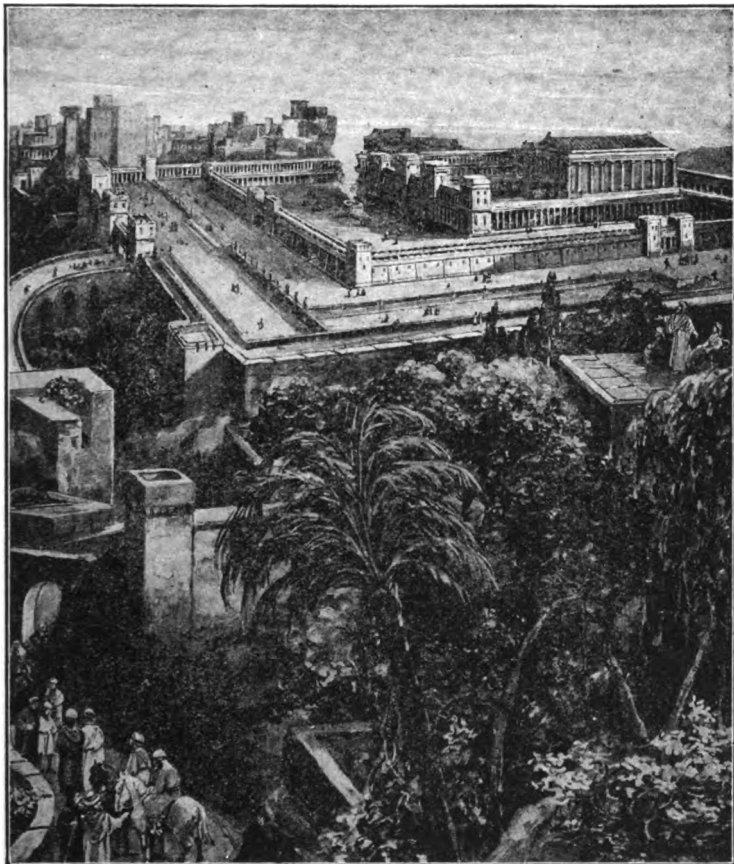
Тоді дано було обітованне, що слава сего посліднього буди не здається, він ув очах ваших як би ніщо?“. (Аггея 2: 3). де більше, як прежнього.

\*) Пс. 78: 2. \*\*) Пс. 78: 68, 69. \*\*) 1 Пар. 28: 12-19. \*\*) Аггея 2: 9.

Але другий храм таки не був рівний прежнему по величчю його, тай він також не був освячений явними знаками Божеської присутности, як було у прежного храму. Тут не було откровення ніякої надприродної сили при його освяченню. Не було світлого облака, наповняючого світлом новоосвячений храм. Огонь не падав з неба, щоби спалити жертву на жертвеннику. Слави Божої не було більше між хєрувимами в святая-святых; ковчега завіту з кришкою і скрижальями завіта не було у нім. Не було чути ніякого голосу з неба, щоби проголосити просячому священникові волю Божу.

Через сотки літ надармо старались Жиди доказати, що обітування Боже, дане Аггейови, сповнилось; гордість і невіра осліплювали їх душі так, що вони не могли поняти правдивого значіння пророцьких слів. Не було більше у другім храмі облака слави Господньої, але за те там була жива присутність Того, у котрім замешкала повнота Божества тілесно — Бога, явившогося в плоті. „Желазний всіми народами“ в самій річи явився у Свій храм, коли муж із Назарета учив і ісціляв на святых дворах. Присутністю Христа і тільки через Него, другий храм перевисшав славу прежного. Але Ізраїль відкинув предложену їм небесну милость. Разом із смиренным Учителем, котрий у той день вийшов із золотих воріт, на віки пропала слава храма. Слова: „Оце ж оставляється вам дом ваш пустий!“ вже начали сповнятися. Мат. 23: 38.

Коли ученики довідались про збурення Єрусалиму, вони дуже налякались, а при тім і зачудовались, тай хотіли довідатись дещо більше про значіння його слів. Богацтво, праця, будівляна штука через більше як сорок літ склались па се, щоби звеличити його славу. Ірод Великий витратив на храм не тільки богацтва Рима, але і Жидівські скарби, а навіть сам імператор збогачав його своїми дарами. Масивні брили з білого мармуру, базчної величини, привезені для



*Храм з його двірцями.*

„Здається не було в старинному світі такої пишної будівлі, як Брусалимська святиня перед її збуренням, що її Соломон збудував, а котру опісля Ірод відбудував. Се дійсно була чудова робота старинної архітектури, котру опісля старались всіма силами наслідувати грецькі, римські, а також і християнські в середніх віках архітектори. Святиня в її двірцях вносила високо понад всі будинки Брусалиму, що її видно було на цілу околицю, а на соняшному світі представляла вона чудовий вид“.

тої цілі із Риму, становили одну часть будівлі. І на ту часть ученики звернули увагу свого Учителя: „Учителю, дивись яке каміне і яка будівля!“ \*)

На ті слова Він торжественно відповів, здивувавши їх: „Істино глаголю вам: Не зостанеться тут камінь на камені, щоб не зруйновано“. \*\*)

Із зруйнованнем Єрусалиму ученики звязували надії личного другого приходу Христа у славі, щоби забрати все-світне царство, покарати некаючихся Жидів і освободити народ з під Римського ярма. Господь сказав їм, що Він прийде вдруге. І тому, споминаючи про суд Божий, що прийде на Єрусалим, їх думки були звернені на той прихід, і коли вони із Спасителем зібрались на Оливній горі, запитали Його: „Скажи нам, коли се буде? й який знак Твого приходу й кінця світу?“ \*\*).

Будучність по милости Божій була закрыта перед учениками. Наколи б вони у той час поняли як слід два страшні факти: муки Спасителя і Його смерть, зруйнованне города і храму, то се зробило б на них потрясаюче вражінне. Христос описав їм маючі збутися події, котрі повинні сповнитися при кінці світа. У той час вони не поняли як раз тих слів, але їх значінне повинно откритися тоді, коли Його народ буде сього потребувати. Пророцтво, котре Він висказав, мало двоєке значінне: воно передовсем відносилось до зруйновання Єрусалиму і при тім натякувало на страхіття кінця світу.

Ісус обявив присутнім ученикам суд, що постигне Богом відступленого Ізраїля, а іменно наступить відплата за те, що вони відкинули Мессію і передадуть Його для распяття. Безсумнівні знаки будуть попереджати той страшний кінець. Страшний час наступить нагло і скоро. І Спаситель остерігав своїх послідувателів: „Оце ж, як побачите гидоту спустіння, що сказав Даниїл пророк, нехай розуміє, — тоді, хто в Юдеї, нехай втікає на гори“. \*\*)

\*) Марк. 13: 1.    \*\*) Мат. 24: 2.    \*\*\*) Мат. 24: 3.    \*\*\*\*) Мат. 24: 15, 16.

божних Римлян займуть святу землю, котра простиралась на кілька сажнів поза городські стіни, тоді послідувателі Христа повинні ратуватись утечею. Коли той знак перестороги станеться видимим, тоді ті, що хочуть скритися, повинні втікати негаючись. По всі Жидівські землі, як також і в Єрусалимі, всі ті, що побачуть сей знак, повинні сей час готуватися до утечі. Хто випадково був на дасі, не повинен входити до середини дому, хочай би навіть прийшлося йому вратувати свої скарби. А хто в полю, або у винограднику, не повинен тратити часу, вертаючи за верхнею одежою, котру скинув з себе, коли працював підчас денної спеки. Вони не повинні тратити ні одної минути, щоби не згинуть в часі загального знищення.

В часі правління Ірода Єрусалимом город не тільки знатно був прикрашений, але і через збудованне башень, фортів і природного зміцнення він вже тим самим крепким був і майже до нездобуття. Хто би був посьмів того часу предсказати явно його знищення, то, як того Ноя свого часу, названо би по просту варіятом. Але Христос сказав: „Небо і земля перейде, слова мої не перейдуть“. \*) Чаша гніву була приготована для Єрусалиму задля його гріху, і через його вперту невіру та судьба мала його постигнути.

Господь об'явив через пророка Михея: „Слухайте ж се, голови дому Яковового, й ви, князі дому Ізрайлевого, що вам правий суд ненавиден, і все праве викривляєте, що будетесь на Сионі з кровавої кривди, й в Єрусалимі — з неправди! Голови його судять за гостинці, і священники його навчають за плату, та й пророки його за гроші віщують, та ще й на Господа здаються, мовлячи: чи ж Господь не серед нас пробуває? на нас біда не прийде“. \*\*)

Сей опис дословно характеризує зіпсутих і таких, що мали себе за праведних мешканців Єрусалиму. Вони думали, що точно вповняють закон Божий і через те нарушили його. Вони ненавиділи Христа тому, що його святість і

\*) Мат. 24: 35.

\*\*) Михея 3: 9-11.



чистота виявляли їх неправоту, і вони обвиняли Його, що будім то Він був причиною всього того нещастя, що їх постигло внаслідок їх грішного життя. Хоч вони признавали Його безгрішність, але помимо того рішили, що Його смерть є необхідна для вратовання їх нації: „Коли оставимо Його так, усі увірують в Него; й прийдуть Римляне, та й заберуть у нас і місце і нарід“.<sup>20</sup>) Если Христос буде принесений на жертву, то вони знов стануть сильним з'єдиненим народом. Так вони обрадились і вкінці разом із своїм первосвященником рішили, що лучше умерти одному чоловікові, ніж загибати всьому народові.

Таким способом жидівські провідники будували Сион кровю і Єрусалим неправдою. Не дивлячись на се, що вони убили свого Спасителя тому, що Він картав їх за гріхи, і вони думали, що лиш вони є справедливим народом, одареним особливою Божою ласкою і завсігди надіялись, що Господь освободить їх від ворогів. Як пророк далі говорить: „Отже через вас буде Сион, як поле розораний, з Єрусалиму зробиться купа розвалин, а гора під сим храмом стане горою, порослою лісом“.<sup>21</sup>)

Сорок літ минуло від тоді як Христос заповів упадок Єрусалиму, а Господь все еще відкладав свій суд над городом і народом. Чудне було довготерпінне Боже у відношеню до тих, що відкинули Його Євангеліє і роспяли Його Сина. Причта про безплідну смоківницю представляє образ поступовання Бога з жидівським народом. Приказ був даний: „Зрубай її: на що й землю займає?“<sup>22</sup>) Але Божеська милость еще пощадила її. Еще много між жидами було таких, що нічого не знали за правдивий характер Христа та й Його роботу. І діти не могли покористуватись случаем, щоб статись учасниками того світла, що відкинули їх родичі. Через проповіді апостолів і їх співробітників Бог також хотів просвітити їх; вони могли бачити, як пророцтво сповнялось, не тільки через рождество Христа, але і через Його смерть і

<sup>20</sup>)Иоан. 11: 48.<sup>21</sup>)Михея 3: 12.<sup>22</sup>)Лука 13: 7.

воскресення. Діти не були осуджені за гріхи їх родичів, але як тільки вони пізнали се світло, що дане було їх родичам і відкинули його, то і вони стали ся учасниками того гріха і наповнили міру беззаконня.

Довготерпіння Боже зглядом Єрусалима лиш укріпило в жидах їх гріховну затверділість. В своїй ненависті і строгості до учеників Ісусових вони відкинули також послідне предложення милости. Тоді Господь перестав опікуватись ними і вже більше не боронив їх від діявола і його ангелів, і весь народ дістався опісля в руки того, котрого вибрали собі за свого проповідника. Діти погордили милостю Христа, котра дала би їм силу поборювати злі наклонности серця. Диявол тепер вбудив в них найнижші жадоби їх душі. Люде утратили здоровий розум; вони чисто подурили, віддаючись похотям і сліпої заїлости. Вони стались тоді через свою погану роботу правдивими чортами. В народі так само як і в народі посеред висшої і нижшої кляси людей панували підозріння, зависть, ненависть, боротьба, ворохобні, убійства. Ніде чоловік не був безпечний. Приятелі і споріднені зраджували одні других. Родичі оскаржували своїх дітей, а діти своїх родичів. Народні провідники втратили силу панування над собою. Неповздержані похоті стались їх тиранами. Жиди повірили кривоприсяжникам, щоби осудити невинного Божого Сина. Така крива присяга грозила тепер їм самим у їх власнім життю. Їх діла давно оправдались в словах: „Відсуньте нам з перед очей Святого Ізрайлевого“.<sup>\*)</sup> Тепер бажання їх сповнилось. Вони більше вже не мали страху перед Богом. Диявол тепер став на чолі народа і громадянська і релігійна власть находилась в його руках.

Провідники воюючих між собою партій часами разом сходились, щоби нищити і мучити свої нещасні жертви і опісля нападали одні на других і безпощадно убивались. Навіть святість храму не повдержала їх від страшної дикости. Молячихся убивали перед вівтарем, і святиня була опога-

<sup>\*)</sup>Ісаїя 30: 11.

нена трупами убитих. А ще ті, що намовляли до тої діявольської роботи у своїй сліпоті і безбожності прилюдно говорили, що вони не боять ся, що Єрусалим буде збурений, тому, що се город Божий. І щоби ще більше скріпити свою власть, вони підкупили фальшних пророків, котрі проповідували, що навіть підчас облоги храма римськими вояками нарід міг би ожидати спасення від Бога. Товпа твердо вірувала, що Всевишний стане в їх обороні і знищить противників. Однак Ізраїль відкинув Божеську поміч, і тоді остались без покровителя. Нещасний Єрусалим! Знищений внутришню незгодою, з лицами, пообливаними кровю його дітей, котрі взаємно убивались, підчас коли чужі війська бурили його кріпости і убивали його жовнів.

Всі предсказання дані Христом, що до збурення Єрусалиму, цілковито сповнились. Жиди тепер пізнали правду його слів перестороги: „Бо яким судом судите, вас судитимуть; і якою мірою міряєте, вам одмірять ся“.<sup>33)</sup>

Знамена і чудеса предсказували нещастя і загладу. В ночі було видко якесь неприродне світло над святинєю і вітарем. При заході сонця було видко воєнні колесниці і узброєних вояків, готових до бою. Священики, що відправляли нічну службу у святині, налякались якихсь таємничих звуків; земля хиталась і було чути голоси, що говорили: „Ходім геть звідци!“ Величезні восточні ворота, такі тяжкі, що треба було найменше двацять людей, щоби їх отворити, і величезні залізні засуви, котрі глибоко були укріплені в камінному помості у півночі, сами отворились“.

— Милман, „Історія Жидів“, кн. 13.

Через сім літ якийсь чоловік ходив по улицям Єрусалиму і голосив, що велике горе постигне місто. День і ніч він кричав: „Голос зі сходу, голос з заходу, голос із чотирох вітрів, голоси проти Єрусалиму і святині, голоси проти жениха і невісти, голоси проти всього народу“.

Того дивного чоловіка посадили в тюрму і бичували, але він все зносив тер-

<sup>33)</sup>Мат. 7 · 2.

півно, не відзиваючись ні словом. На насмішки і катування він тільки відповідав: „Горе Єрусалимові, горе, горе жителям його!“ Його перестороги не уставали, аж його убили при облозі, котру він предсказав.

Ані оден християнин не згинув при збуреню Єрусалиму. Христос дав своїм ученикам знак перестороги, і всі ті, що повірили Його словам, ожидали того знаку. „Як же побачите, що обгорнуто таборами Єрусалим, тоді знайте, що наближилось спустиннє його. Тоді, хто в Юдеї, нехай біжать у гори; а хто в середині в йому, нехай виходять“. \*) Після того як Римляне під начальством Цестія окружили город, вони як раз тоді відступили, коли всьо здавалось було готове до усьпішного атаку. Обляжені, видячи, що не витримають облоги, упадали в розпуку, і вже мали піддати ся, аж тут нараз бачать, що римські війська, із незваної причини відступають. Тут, розуміється, руководило Боже провідіннє всім для добра свого народу. Обіцяний знак був даний християнам, і тепер всім тим, що послухали перестороги Спасителя. Обставини так склались, що ні Римляни, ні Жиди не могли перешкодити утечі християн. Після відступлення Цестія Жиди вийшли із Єрусалиму і кинулись на відступавшого неприятеля. І підчас коли військо із обох сторін боролось між собою, то християне мали тоді нагоду опустити місто. У той час також і цілий край був очищений від неприятеля, котрий міг би задержати їх. Підчас облоги Жиди зібрались в Єрусалимі, щоби відсвяткувати празник кучок, і тим способом християни могли без перешкоди опустити цілий край. Опісля сховали ся в місті Йолла, в Переї за Йорданом.

Жидівські війська, що гналися за Цестієм, кинулись з такою завзятістю на його військо іззаду, що здавалось його цілком знищать. Тільки з більшим трудом удалось Римлянам відступити. Жиди при тім нічого не стратили і торжественно вернулись до Єрусалиму зі своєю здобичею. Однак той їх усьпіх приніс їм тільки нещастє. Він зміцнив їх духом упер-

\*) Лука 21: 20, 21.

того супротиву проти Римлян і се скоро навлекло страшне горе на осуджений Богом народ. Коли облога була на ново начата Титом, то горе, яке постигло тоді Єрусалим, було дійсно страшне. Город був оточений військом підчас Пасхи, коли за стінами його находилось мільони Жидів. Їх житєві припаси, котрі при розумні роздачі могли вистачати всім мешканцям на довгі часи, були понищені воюючими між собою військами. Зависть і жажда пімсти відобрала тепер всяку можливість усьпішної боротьби. Вони терпіли великаї голод. Міра пшениці коштувала один талан. Такий страшний був голод, що люде гризли шкіряні пояси і сандали. Декотрі ночію крадьком виходили із города, щоби заспокоїти голод травом і дикими ростинами, що росли поза стінами города, але більшість з них зістали піймані і підчас страшних мук замордувані; а знов тим, що безпечно вертались, і котрі наражались на таку велику небезпеку, відберано всьо, що з собою принесли. А тих нуждарів, котрі посьмили би сховати для себе припаси, в страшний спосіб катувано і мучено. Тими катами звичайно були начальники, котрі самі скривали запаси перед другими і грабили від других, щоби запасти себе на будуче.

Тисячі народа згнуло від голоду і чуми. Природна звязь любви здавалась бути зовсім знищена. Муж обкрадав жену, а жена мужа. Діти виривали хліб із рота своїх стареньких родичів. На питання пророка: „Хиба ж забуде молодиця своє немовлятко?“ <sup>35)</sup>, у внутрі стін обляженого города була дана відповідь: „Руки добросердних жінок варили діток своїх, щоб мали з них їжу підчас погибелі дочки народу мого“. <sup>36)</sup> Пересторога пророцтва дана чотирнаїцять сот літ тому назад, також сповнилась: „Сама розніжена і розпещена жінка, що з ніжності і роскопі не важилась ступити бою ногою на землю, вона дивити меться завидним оком на чоловіка серця свого і на синів своїх задля плодового місця, що виходить з неї зпроміж ніг, і задля дітей, що родить їх;

<sup>35)</sup> Ісая 49: 15, 36.

<sup>36)</sup> Плач Ерем. 4: 10.

бо вона з'їсть їх тайкома задля недостатку всього підчас облоги і тісноти, як тістнити ме тебе ворог твій по оселях твоїх“ . \*)

Римські начальники старались навести страх на жидів і таким способом примусили їх, щоб піддалися. Полоників, котрі не хотіли віддатися; бичували і мучили, а опісля розпинали їх під городськими стінами. В той спосіб тисячі їх згнуло, і ті страхиття продовжались так довго аж доки вздовж долини Йосафата і на Голготі було так много хрестів, що заедве можна було проїхатися через них. Таке страшне богохульне прокляття сповнилось, висказане перед судом Пилата: „Кров Його на нас і на діти наші“ . \*\*)

Тит охотно положив би кінець тим страшним зрілищам і тим способом змінив би кару для Єрусалима. Коли він побачив цілі купи убитих в долині, він налякався. Із вершка Єліонської гори він дивився як очарований на чудний храм і дав приказ не рушати ані одного каменя. Насамперед заки мав здобути сю твердиню, він звернувся до жидів з серйозним візванням, щоби вони не примушували його сплюгавити кровю те святе місце. Если вони хочуть, то можуть поборотися з ним, в яким нібудь другім місці, бо ані оден Римлянин не повинен нарушити святости храму. Сам Йосиф Флавій у своїй прекрасній бесіді намовляв їх, щоби піддалися, щоби спасти і себе, свій народ і місце свого богослуження. Але вони на його слова відповіли гіркою клятбою. Вони кидали списами в него, свого посліднього людського посередника, коли він стояв перед ними і провадив переговори. Жиди відкинули благання Сина Божого, а тепер жалоби і просьби робили їх тільки ще більше упертими, щоби видержати до кінця. Старання спасти храм були даремні. Більше Великий, як він, заявив, що не останется камень на камені.

Сліпа упертість жидівських військових начальників і погані переступки, котрі робились в обляженім городі, взбудили в Римлянах дють і вони рішилися взяти город штурмом.

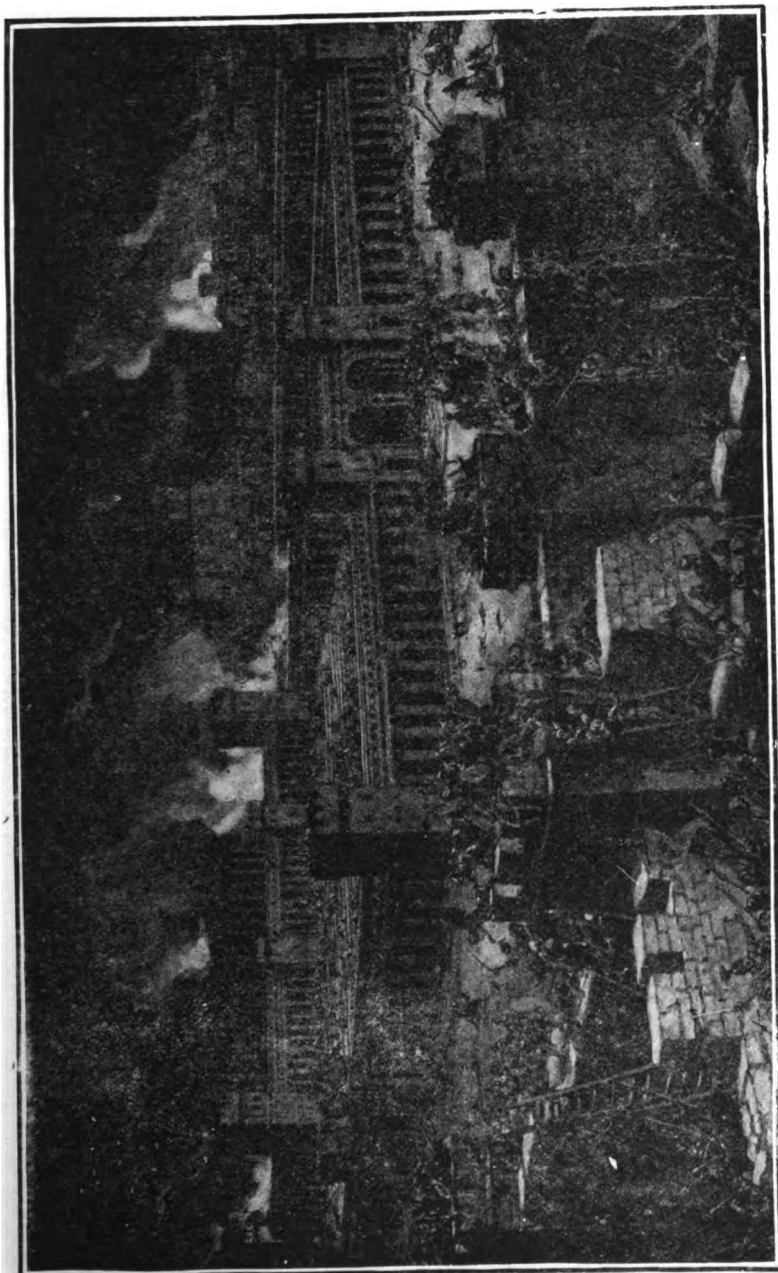
\*) 5 кн. Мойсея 28: 56, 57.

\*\*) Мат. 27: 25.

Але при тім він дав приказ, щоби, если можливо, заховати його від знищення. Але його приказ не сповнено. Коли він одного разу в ночі віддалився до свого шатра, жиди кинулись із святині і напали на вояків, що находились поза неї. В рукопашній боротьбі, оден вояк кинув горячу головню через отвір на галерію, в послідок чого стіни, збудовані з кедрового дерева, занялись, і цілий будинок зачав горіти. Тит разом зі своїми генералами, побачивши се, поспішив до огню і приказав воякам гасити. Однак ніхто його не послухав. У своїй великій злості вояки кидали головні в побічні кімнати, що приперали до святині, і убивали мечами всіх, що скрились там. Кров текла по сходах святині, як вода. Тисячі жидів згинуло. Боввий шум був заглушений голосами, котрі взивали: „Ісхабодь“ — пропала слава!

Тит не був в стані поскромити злість вояків. Він увійшов до храму зі своїми офіцерами, щоби оглянути ввнутрь святого будинку. Його препих зділав на них велике вражіння, і коли поломінь не дійшов еще до святая-святых, то він постановив конче її спасти, кинувся на перед, і приказав воякам гасити огонь. Полковник Либералис зі своєю булавою у руках старався привернути дисципліну у вояків, але навіть пошана для царя щезла перед страшним гнівом супроти Жидів і жаждою дикої борби і ненаситної грабежи. Вояки бачили як воколо них всьо сіяло золотом, котре у поломіни відбивалось осліпляючим блеском. Вони думали, що святиня є повна неоцінених скарбів. Оден жовнір нечаяно кинув горячу головню поміж завіси у дверей, і відразу занявсь цілий будинок. Густий дим і огонь змусів офіцерів відступити, і пишна будівля зіставлена була своїй судьбі.

Для Римлян се був страшний вид, а чим він був доперва для Жидів? Цілий вершок гори, що вносився понад містом, від великого блиску, світив неначе вулкан. З страшним тріском і гуком валились оден будинок за другим і щезали в



*Святиня в огні*

„Він бачив її святу і пречудну  
будівлю... в полум'ї“.



огненній безодні. Дахи із кедрового дерева подібні були до огняних звоїв; позолочені верхки сіяли як огняні, червоні язики, з башень і воріт піднімались стовпи диму і поломіня. Сусідні горби були освічені, а на них видко було чорні товпи зрителів, котрі зі страхом дивились на руйнуючу роботу; на стінах і підвисненнях верхнього міста тіснилось повно людей, блідих і перестрашених; декотрих лица були понурі і повні мести. Крики біжучих взад і вперед римських жовнірів, вите ворохобників, погибаючих в поломінях, мішались з тріском огню і гуком падаючих бельок. Ехо з гори відбивалось або повторяло страшні крики народа; всюди давались чути страшні голоси і вите; люди, умераючі з голоду, натужали всі свої сили, які в них ще були, щоби видобути з себе послідний голос жалю і розпуки.

„Різня в середині храму була ще страшнійша як на дворі. Мужі і жінки, старі і молоді, ворохобники і священники, борючіся і благаючі помилування, — всі без винятку були поубивані. Чисто убитих перевисшало число убиваючих. Наяті вояки мусіли корабкатися по купах трупів, щоби продовжати своє страшне діло знищення“.

Сейчас по знищенню храму ціле місто дісталось в руки Римлян. Проводирі жидівські покинули свої нездобуті башні, і Тит найшов їх порожними. Він зі здивованнем дививсь на них і заявив, що Бог передав їх в його руки, так як ніякі машини, які би вони великі не були, не могли би збудити тих страшних стін. Так місто, як і храм, були цілковито знищені, а земля, на котрі стояли святі будинки, „була зорана, як нива“.

“) Підчас облоги і тої страшної різні, що опісля наступила, згнуло около міліона людей; а ті, що ще жили, були взяті в полон, продані як невільники, вивезені до Риму, щоби украсити тріумфальний похід завоювателя, кинені диким зв'ірам в амфітеатрі, або як бездомні скитальці, розсіяні по цілому світу.

“) Милман, „Історія Жидів“, кн. 16.

40) Ерем. 26: 18.

Жиди самі для себе скували кайдани, вони самі наповнили свою чашу відплати. У цілковитому знищенню, що постигло їх як націю, і у всім тім горю, котре вони переносити мусіли після їх розсіяння, вони збирали тільки те, що посіяли власними руками. Пророк пише: „Ти самий, Ізраїлю, погубив себе“; „бо ти впав через безбожність твою“. <sup>41)</sup> І терпіння часто представляється як правдива кара Божа. Однак се виглядає так, як би великий обманщик хотів скрити свою власну погану роботу. Через уперте відкинене Божеської любови і милости Жиди стягнули на себе гнів Божий, позбавлені були Його опіки, і діяволу було дозволено розпоряджатись з ними, як йому подобалось. Ті страшні варварства, яких допускало ся підчас знищення Єрусалиму, служать доказом мстивої диявольської роботи над тими, котрі підлягають йому.

Ми не знаєм скільки ми винні Христу за той спокій і ту опіку, котрими тішимось. Повстримуюча сила Божа охороняє людей, щоби не попадали цілковито під владу сатани. Непокірні і невдячні безперечно повинні бути вдячні за ласку Божу і Його велику терпеливість, бо Він завсігди стоїть на перешкоді страшній диявольській роботі. Але коли люди надуживають тої великої Божеської терпеливості, тоді Господь відвертаєть ся від них. Бог не грозить грішникові за його проступки, але тим, що погорділи Його ласкою, Він хоче бачити, щоби збирали те, що посіяли. Всякий відкинений луч світла, всяке погордження і незважання на перестороги, всяке віддавання ся тілесним похотям, всяке переступлення закону Божого є посіяне насінє, з котрого будуть добрі жнива. Если уперто ставити ся проти Духа Божого, то Він вкільци покидає грішника і тоді вже не буде тої сили, котра би його боронила від страшної влади діавола, його злоби і ненависти. Знищення Єрусалиму є вельми серіозною пересторогою для тих, котрі з погордою відкидають офірувану їм Божу ласку і противляться Божому милосердію. Се є найліп-

<sup>41)</sup>Осія 13: 9; 14: 2.

ший доказ як Господь ненавидить гріх і яка кара чекає тих, що тяжко грішать.

Пророцтво Спасителя, що до суду Божого над Єрусалимом, повториться ще вдруге, і буде ще далеко страшніше. В судбі сього вибраного города, ми можемо бачити образ судьби світа, котрий відкинув милосердіє Боже і потоптав закон Його. Се страшна історія людського нещастя, яке світ переходив через довгі віки своїх проступків. Серце завмирає і аж слабо робиться, коли подумати за те. Страшні були наслідки відкинення небесного закону. Але ще більше страхіття стоїть перед нами, коли заглянемо ближше у будучність. Історія минувшини, — довгий ряд повстань боротьби і ворохобні „і одежа у війні кров'ю злита“ (Ісаія 9: 5), що все те в порівнянню, зі страхіттям того дня, коли Дух Божий покине грішників і не буде вже боронити їх більше перед диявольською злобою. Тоді аж світ побачить наслідки диявольського пановання.

Але у той день, подібно як се було підчас знищення Єрусалиму, народ Божий буде спасений, кождий, хто записаний у книзі життя. Христос обіцяв явитись вдруге, щоби забрати до Себе Своїх віруючих: „І тоді явить ся ознака Сина чоловічого на небі; й тоді заголосять усі роди землі, й побачать Сина чоловічого, грядущого на хмарах небесних із силою й славою великою. І пішле Він ангели Свої з голосним гуком трубним, і позбирають вони вибраних Його від чотирох вітрів, од кінців неба до кінців Його“. <sup>42)</sup> І тоді відкриється беззаконник, котрого Господь усе духом уст своїх, і знищить явленням приходу свого“. (2 Сол. 2: 8). Подібно як Ізраїль в старині, безбожники будуть самі убивати себе; вони погннуть в наслідок свого беззаконня. Своїм грішним життям вони зірвали звязь з Богом, а до того беззаконням упідлялись так, що одкритте Його слави буде для них пожираючим огнем.

Нехай же люди стережуть ся, щоб не занедбувати Христового учення, записаного у св. Писанні. Подібно тому як

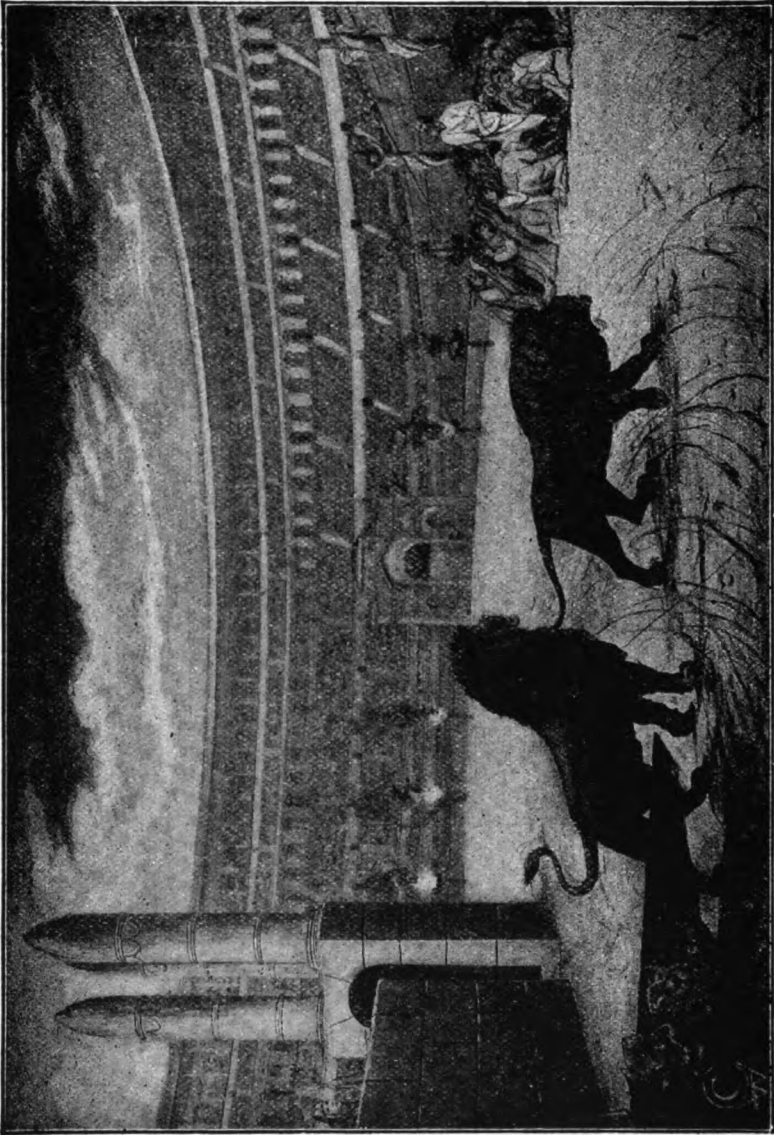
<sup>42)</sup>Мат. 24: 30, 31.

Христос перестерігав учеників Своїх, коли говорив про збурення Єрусалиму, вказуючи на знаки зближаючої ся загибелі, щоби могли спастись. Він перестерігав народ, що паступить останнє знищення і вказував на знамена Його зближення ся, щоби всі могли уйти надходячого гніву. Ісус говорить: „І будуть ознаки на сонці, й місяці, й зорях, а на землі переполох народів у заколоті“. <sup>43)</sup> „Так само і ви: як оце все побачите, відайте, що близько під дверима“. <sup>44)</sup> „Оце ж пильнуйте!“ <sup>45)</sup>, так наминає Він. Ті, що будуть вважати на Його слова, не остануть ся у тьмі, щоби той день не захопив їх без приготування. Але на тих, що не будуть пильнувати, „день Господень, як злодій у ночі, так прийде“. <sup>46)</sup>

Світ також мало зважає на ті перестороги так само як колись Жиди не зважали на пересторогу Спасителя про упадок Єрусалиму. Коли б Він не явив ся, то день Господній все застане безбожників не приготовленими. Коли життя піде своєю звичайною дорогою, люде будуть заняті розкошами, торговими ділами, складанням гроша; релігійні проповідирі будуть гордитися усьпіхом і прославляти світову провісту, запевняючи народові фальшиву безпеку, — тоді як той злодій у ночі, так прийде погнібиль і несподівано захопить безбожників, й „не втічуть вони“. <sup>47)</sup>

<sup>43)</sup> Лука 21: 25; Мат. 24: 29; Марка 13: 24-26; Одр. 6: 12-17.

<sup>44)</sup> Мат. 24: 33. <sup>45)</sup> Марка 13: 35. <sup>46)</sup> 1 Солун. 5: 2-5.



[40]

*Муки перших Христіян.*

„Богато в них залепчало  
своє свідчене кровю“.



## Г О Л О В А — П.

### ПЕРЕСЛІДОВАННЯ В ЧАСІ ПЕРВИХ ВІКІВ.

Коли Христос об'являв Своїм ученикам судьбу Єрусалиму і події із Його другого приходу, Він також говорив їм наперед о приключеннях Свого народу із того часу, коли Він буде мусів оставити їх до Свого другого приходу і в силі і славі для їх спасення. З Оливної гори Спаситель дивився на бурю, готову вдарити на апостольську церкву і, дивлячись далше в будуччину, Йому представились страшні злидні, котрі в надходячих часах темряви і переслідування спадуть на Його послідувателів. В кількох коротких вираженнях, маючих дуже важне значіння, Він говорить яким мірилом властители світа сього будуть міряти народ Божий. <sup>1)</sup> Ми повинні йти по сій дорозі пониження і терпіння, по котрій ішов наш Учитель. Ворогованне проти Спасителя світа перейде також і на тих, що вірують в імя Його.

Історія початкової церкви свідкує про сповнення тих слів Спасителя. Земські і невольні сили злучились проти Христа, щоб переслідувати Його послідувателів. Погани бачили наперед, що їх храми і жертвенники будуть знищені, тому вони всіма силами старались знищити Християнство. Огонь переслідування розгорівся. Християнам забирали їх майно і виганяли їх із рідного краю. Вони „перенесли велику боротьбу терпіння“. <sup>2)</sup> Вони „наруги та ран дізнали, та ще й кайдан і темниця“. <sup>3)</sup> Велике число засвідкувало

<sup>1)</sup>Мат. 24: 9, 21, 22.

<sup>2)</sup>Жид. 10: 32.

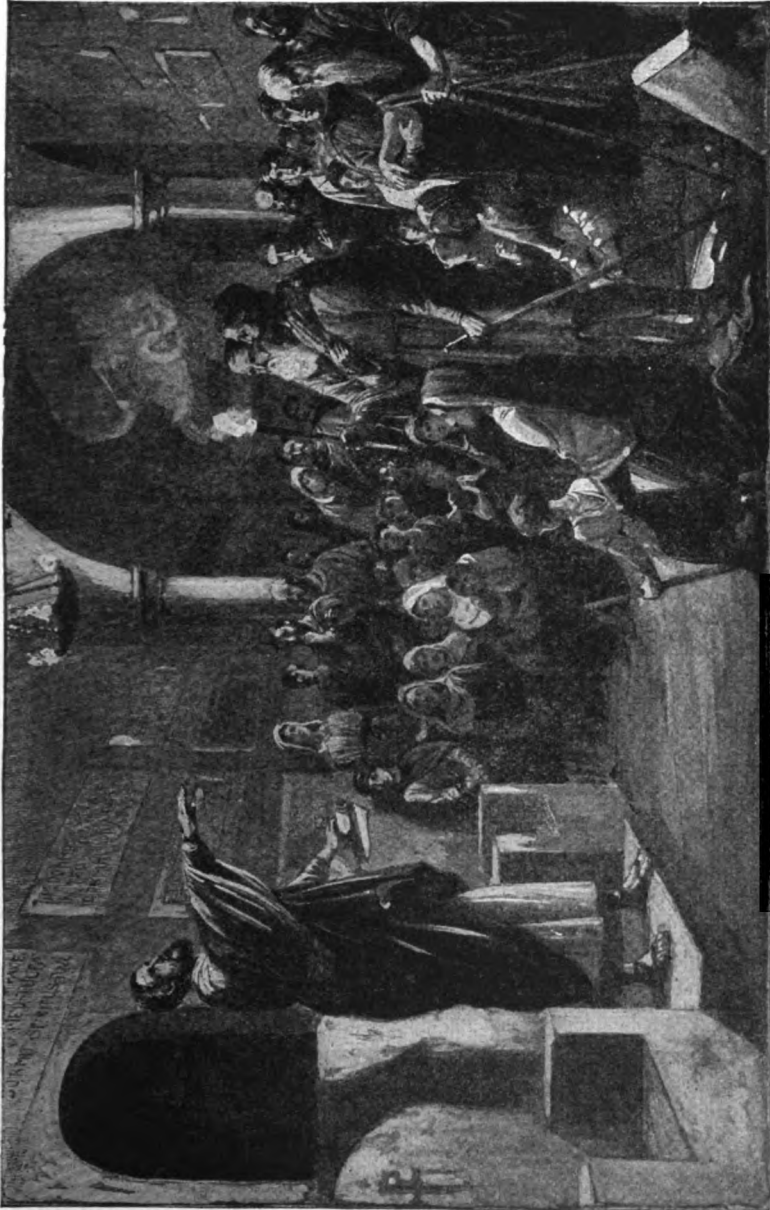
<sup>3)</sup>Жид. 11: 36.

свою кровю свою вірність. Вільні і невольні, багаті і бідні, вчені і невчені, без виїмки, зістали в страшний спосіб побивані.

Ті гонення, котрі почались за Нерона в часі мученицької смерті ап. Павла, продовжались з більшою або меншою силою цілими віками. Християн несправедливо обвинувачували, що допускають ся страшних переступків, і що вони є причиною великих нещасть, як голоду, чуми і землетрусів. Коли вони були предметом ненависти і підозріння, доносчики уже чекали, щоби задля користі зрадити невинних. Їх обвинувачували, що вони бунтуються проти держави, і є ворогами релігії і суспільности. Многих кидали диким звірам на жертвє, або заживо їх палили на публичних видовищах. Одних распинали, других знов зашивали у звірячі шкури і кидали на арену псам на розшарпання. Дуже часто на загальних празниках і забавах не говорено про ніщо більше тільки за мученицьку смерть. Велика сила народу збиралась, щоби на тих видовищах надивитись до несходу і натішитись як бідні жертви терплять смертельні муки. Не було милосердя, ба, ще до того реготались і пляскали у руки з радости.

Де би вони не ховались, послідувателів Христових гонили як диких звірів. Вони мусіли ховатись по пустинях і самітних місцях. Вони „тинялись в овечих та козиних шкурах, бідуючи, горюючи, мучені, (котрих не був достоїн світ) по пустинях скитались та по горах та по вертепах і провалах земних“. \*) Для многих тисяч катакомби були місцем охорони. Довгі підземні проходи були викопані під верхами і горами поза містом Риму, і темні в ріжних напрямках хідники розтігались милями поза мійські мури. В тих підземних норах багато із послідувателів Христа мали свої хованки, коли їх обвинувачували і засуджували на смерть; тут також гребали своїх померших. Наколи Житедавець воскресить всіх тих, що боролись до посліднього, тоді із тих темних вертепів встане чимало мучеників во ім'я Христове.

\*) Жид. 11: 37, 38.



*Християнські богослуження в Каткомбах.*

„Під час найстрашніших переслідувань, ті свідки Ісусові хоронили свою віру в чистоті“.



Ті свідкувачі Ісуса, хоч як пересліджувані, сохранили свою тверду і чисту віру. Возбавлені всякої вигоди і сонічного світла, вони поселялись в глибинах темної, але людної землі і були тм вдоволені. Словами віри, терпіння і надії підпомагали одні других у біді і недостатку. Страта всіх земних благословеній не могла зділати того, щоб вони відреклися віри в Христа. Переслідування і муки були тільки степенями, котрі приближали їх до покою і нагороди.

Многі нарівні з слугами Божими у старині „побиті бували, не прийнявши збавлення, щоб лучче воскресенне одержати“. \*) Вони споминали слова свого Учителя, що повинні веселитись, коли їх будуть переслідувати задля Христа, бо велика їх нагорода на небесах. Також і пророків, що були перед ними, переслідувано. Вони радувались, що гідними були терпіння за правду, бо навіть із горячого костра давалась чути торжественна пісня. Дивлячись в гору з вірою, вони бачили Христа і ангелів, що кружляли понад ними, дивлячись на них з найбільшою увагою і подивляючи їх велику витревалість. Голос Божий із престола доносився до них: „Будь вірний аж до смерти, і дам тобі вінець життя“. \*)

Даремні були усиловання діявола, щоб доконче знищити церкву Христову. Хоч ті вірні борці погинули всі до одного, то однак та велика боротьба, в котрій ученики Христові посвятили своє життя, не устала. Хоч і повпадали, але перемога по їх стороні. Божі робітники зістали повбивані, але діло Його безнастанно ішло вперед. Євангеліє продовжало ширитись і число його приверженців збільшалось. Воно дісталося до країн недоступних навіть для Римського орла. Так говорить християнин, котрий обвинувачує поганських володарів, котрі завзято провадили діло переслідування: „Ви можете мучити і убивати нас, але ваша несправедливість є доказом нашої невинности. Навіть найгірші звівства з вашої сторони нічого не допоможуть; се побільшить тільки нашу громаду. За кожним разом, після того як ви нас сясили,

\*) Жид. 11: 35.

\*) Одр. 2: 10.

ми ще більше ростем. Християнська кров в насіннєм“.  
— Тертуліян, „Аполлоге“, пар. 50.

Тисячі їх зістали увязнені і повбивані, але приходили другі; щоб заняти їх місця. І ті, котрі задля своєї віри потерпіли мученичу смерть, належали вже до Христа. Він признав їх побідителями. Вони крепко держались в боротьбі і за те дістануть вінець слави, коли Христос повернеться. Терпіння, які вони переносили, ще тісніше звязували християн між собою і їх Спасителем. Їх примірне життя і неустрашима смерть були правдивим свідочством для правди. І там, де найменше того можна було надіятись, підвладні діявола оставляли його службу і ставали під прапор Христовий.

Щоби з більшим усьпіхом бороти ся проти закону Божого, діявол змінив свої пляни і взявся до християнської церкви. Наколи йому вдасться ошукати послідувателів Христа, і стягнути на них гнів Божий, вони стратять свою силу, твердість і постійність, легко дістануться в його сіті.

Тепер великий противник підступом хотів діпняти того, чого він не міг зробити силою. Переслідування устали, але їх місце заняла небезпечна приманчивість до земного багатства і світових почесностей. Поганам дозволено було прийняти лиш часть християнської віри, а другі важніші правди відкинути. Вони казали, що вірують в Христа, Сина Божого, в Його смерть і воскресення, але вони не признавались до своїх гріхів, і не хотіли каятися у своєму серці. Предкладаючи деякі уступки із своєї сторони, вони запросили християн заєвлючити з ними союз і всім злучитися у одну християнську віру.

Тепер церква знайшлась у великій небезпеці. Вязниці, тортури, огонь і меч в порівнаню із тим були благословенням. Декотрі із християн стояли твердо при своїм і заявили, що не можуть на се згодити ся. Але другі із них пристали на уступки, або на зміну декотрих частин своєї віри,

хотячи злучитися з тими, котрі прийняли часть християнства, обстаючи при тім, що се може послужити до цілковитого їх навернення. Для вірних послідувателів Христа се був час великої муки. Під покришкою мнимого християнства діяволіві удалося закрастися до церкви, щоби попусувати віру християн, і відвернути їх душі від слова правди.

Більшість із християн згодилось на те, і тим способом прийшло до злуки між християнством а поганством. Хоч погани і заявили, що, як навернені, злучились з церквою, але все таки держать ся свого ідолопоклонства, замінявши своїх ідолів на образ Ісуса, Марї і святих. Зіпсута розчина ідолопоклонства, котра таким способом дісталась до церкви, продовжала свою шкідливу роботу. Мильна наука, забобонні звичаї і поганські обряди були приноровлені до їх віри і богослуження. Коли послідувателі Христа злучились з поганями, християнська релігія зіпсулася, і церква утратила свою чистоту і силу. Але все ж нашли ся такі, котрі не дали ся звести. Вони заховали свою вірність князеві правди і поклонялись тільки одному Богові.

Між тими, що визнавали імя Христове, було завсігди дві кляси: Підчас коли одна кляса студіювала життє Спасителя, старалась направити свої недостатки, щоби уподобитись Йому, друга знов не хотіла слухати ясных і здорових правд, котрі виявляли її блуди. Навіть у своїм ліпшій стані церква не складалась цілком із чистих та вірних елементів. Хотя наш Спаситель і навчав, що не можна приймати до церкви таких, що добровільно грішать, однак Він сам сходяв ся з людьми слабого характеру, наділяючи їх ласкою Своєї науки і прикладу, щоби дати їм нагоду пізнати свої блуди і направити їх. Між дванайцятьома апостолами находився оден зрадник. Юду прийнято, незважаючи на його слабкий характер. Він був з учениками, щоби навчатися від Спасителя доброти, дивлячись на Його примір, і пізнати, який є властиво християнський характер. І тим способом він міг пізнати

свої блуди, покаятися і очистити свою душу, слухаючи „правди“ при допомозі Божеської ласки. Але Юда не ходив у тім світлі, котре так ласково просвічувало йому на його дорозі. Полюбивши гріх, він дістався у сіті диявола. Його злий характер зачав верховодити ним. Він віддав свою душу і руки власті тьми. Сердився, коли витикали йому його блуди, і тим способом він опісля дійшов до того, що допустив ся великого зла, бо зрадив свого учителя. Так само і ті всі, що любять зло, а удають побожних, ненавидять тих, котрі їм їх гріхи витикають. І при случайности, подібно як той Юда, стаються зрадниками тих, що їх стараються відвернути від злого.

Апостоли стрічали в церквах таких, котрі хотіли бути побожними, а при тім потайки грішили. Ананія і Сафіра стались обманцями, кажучи, що приносять Богові жертву звершену, а між тим вони користолюбивим способом задержували для себе часть її. Але Дух правди відкрив апостолам дійсний характер тих лицемірів, і суд Божий освободив церкву від того ганблячого пятна і заховав її чистоту. Злодії і лицеміри дуже налякались того, бо бачили, що у церкві панує Дух Христовий, котрий бачить всьо, і перед котрим не можна нічого укрити. Вони не могли довше позіставати в злуці з тими, котрі словом і ділом безнастанно наслідували Христа. А коли переслідування і муки постигли послідувателів Христових, Його ученики були готові віддати всьо для правди. Тим способом церква позіставала зглядно чистою, поки продовжались переслідування. Але коли скінчились, до церкви прилучились новонавернені, вже слабші вірою, а се як раз було добре для диявола.

Але як між князем світла а князем тьми не ма нічого спільного, тому неможлива ніяка згода між їх послідувателями. Коли христіяни згодились злучитися з тими, котрі були тільки напівнаверненими поганями, вони вступили на дорогу, котра все більше і більше відвертала їх від правди. Дія-

вод тішився тим, що йому вдалося впровадити в блуд таки більшу частъ християн. Тоді він еще більший вплив мав на тих, і казав переслідувати тих, котрі остались вірні Богові. Ніхто так добре не знав виступити проти християнської віри, як ті, котрі були колись її оборонцями і вони, ті відступники християнські, в злуці зі своїми на половину поганськими товаришами, провадили боротьбу проти правдивої науки Христової.

Тут тепер треба було взятись до великої і завзятої боротьби зі сторони тих, котрі хотіли остатися вірними, і котрі не могли знести обмани і богохульства вбраних в попівську одежу і запроваджених у церкву. Біблія перестала мати значіння, як основа віри. Науку релігійної свободи названо ересю, а її поборників ненавиділи і переслідували.

Після довгої і упертої боротьби деякі вірні рішились зірвати всяку звязь з церквою і хотіли бути послухними Божому Слову. Вони не могли дозволити на ніякі блудні науки, від котрої потерпіли би їхні душі, і примір котрих пошкодив би вірі їх дітей і внуків. Щоби прийти до згоди і мати спокій, вони були готові зділати всякі уступки, котрі годились би з їх вірністю для Бога; але вони відчували, що навіть упокій, набутий жертвою хороших принципів, був би куплений за дуже дорогу ціну. Бо наколи б до згоди мало прийти тільки жертвуючи правдою і справедливістю, то нехай буде незгода або навіть і війна.

Було би добре для церкви і для світа, наколи б принципи, побуджаючі до діла ті вірні душі, знов ожили в серцях Божого народу. До науки, котра містить в собі основи християнської віри, многі відносяться з великою байдужністю, бо думають, що ся наука не є така дуже важна. Ся виродна думка піддержує диявольських слуг так, що фальшиві науки і страшний обман, проти котрих боролись вірні минулих часів, і життя своє віддавали, тепер тисячі, що зачисляють ся до послідувателів Христових, з охотою приймають.

Перші християне в самій річі були особливим народом. Їх на скрізь чесне життє і тверда віра були тою збруєю, котрої боялись дуже грішники. Хоч їх і не багато було, і не знатні, і небогаті, однак безбожники мали страх перед ними, де би вони не показали ся із своєю наукою та своїм чесним і характерним життєм. Тому то безбожники ненавиділи їх, подібно як Каїн Авеля. Із тої самої причини, з якої Каїн убив Авеля, та, котрі старались увільнити ся від впливу Божого Духа, передавали на смерть нарід Божий. А іменно з тої самої причини Жиди відкинули і роспали Спасителя, бо чистота і святість Його характеру були безнастанним докором їх самолюбства і зіпсуття. Від часів Христових аж по нинішній день ненавидять учеників Його і противляться їм ті, котрі любять іти по гріховній дорозі.

Якже ж при таких услівях Євангеліє може зватися радісною вістю? Коли, приміром, Ісая пророкував про рождество Месії, він назвав Його „князем впокою“. Коли ангели возвістали пастирям, що народив ся Христос, то вони съїзвали над долинами Віфлему: „Слава на вишинах Богу, а на землі впокій, між людьми благоволенне!“ \*) Є однак велика ріжниця між тими пророчеськими словами а словами Христа: „Не прийшов я послати впокій, а меч“. \*\*) Але хто добре порозумів, то ті два речення вповні годяться з собою. Євангеліє є вість впокою. Християнство є така наука, що наколи б єї всі люди прийняли, і після неї жили, то запанували би впокій, згода і щастє по цілому світу. Релігія Христова лучить всі народи у одно сильне братерство, наколи приймуть єї науку. Завданнем Ісуса було примирити людей з людьми і з Богом. Але світ взагалі находиться у власті діавола, найбільшого ворога Христового. В Євангелію Христовім находять люди основи життя, котрі цілковито противляться їх обичаям і хотінням, і вони буряться проти него. Вони ненавидять чистоту, котра відкриває і осуджує їх гріхи, і тому переслідують і нищать тих, котрі показують їм на

\*) Лука 2: 14.

\*\*) Мат. 10: 30.

святу і справедливу науку Євангелія. Отже ж у тім змислі, так як возвишена правда, котру воно приносить з собою, спричинює ненависть і боротьбу — воно називається мечем.

Тайне Провідіння, котре дозволяє, щоби праведний терпів переслідування із рук безбожників, для многих слабих вірою, є причиною чималого клопоту. Декотрі навіть траплять надію в Бога, видячи, як Він дозволяє на те, щоби поганим людям жилося добре, а добрим і чесним приходится терпіти всякі переслідування і гнет від немилосердних властий. Тепер питання є, як може праведний і милостивий, у котрого є безконечна власть, толерувати таку несправедливість і переслідування? Се є питання, котре не дотичить нас. Бог дав нам досить багато доказів Своєї любови, і нам не треба сумнівати ся в Його милості, хоч ми навіть не можем повяти діл Його Провідіння. Спаситель знав наперед, що Його ученики попадуть в сумнів, коли будуть їх переслідувати, і Він сказав до них: „Згадайте слово що я сказав вам: Не більший слуга пана свого. Коли мене гонили, і вас гонити муть“.) Ані оден із Його учеників підчас гоненя не потерпів тільки від безбожних людей, що наш Спаситель витерпів. Ті, котрим прийшлося переходити через тортури мученичої смерти, ідуть тільки по стопам дорогого для нас Сина Божого.

„Не гаїть ся Господь з обітницею“.) Він не забуває і не занедбує Своїх дітей; але Він допускає, щоби безбожники показали свій правдивий характер, щоби ніхто, хто хоче сповнити волю Його, не ошукався зглядом них. І знов праведники попадають у страшний огонь страдання, щоби могли очистити ся, і щоби своїм приміром переконати других в правдивості віри і побожности. А також і тому, щоби їх праведне життя потупило безбожників і безвірків.

Господь Бог дозволяє безбожникам процвітати і показувати свою ненависть до Него, а наколи вона вже перецопнить мірку беззаконня, щоби всі опісля могли бачити Його

\*)Иоан. 15: 20.

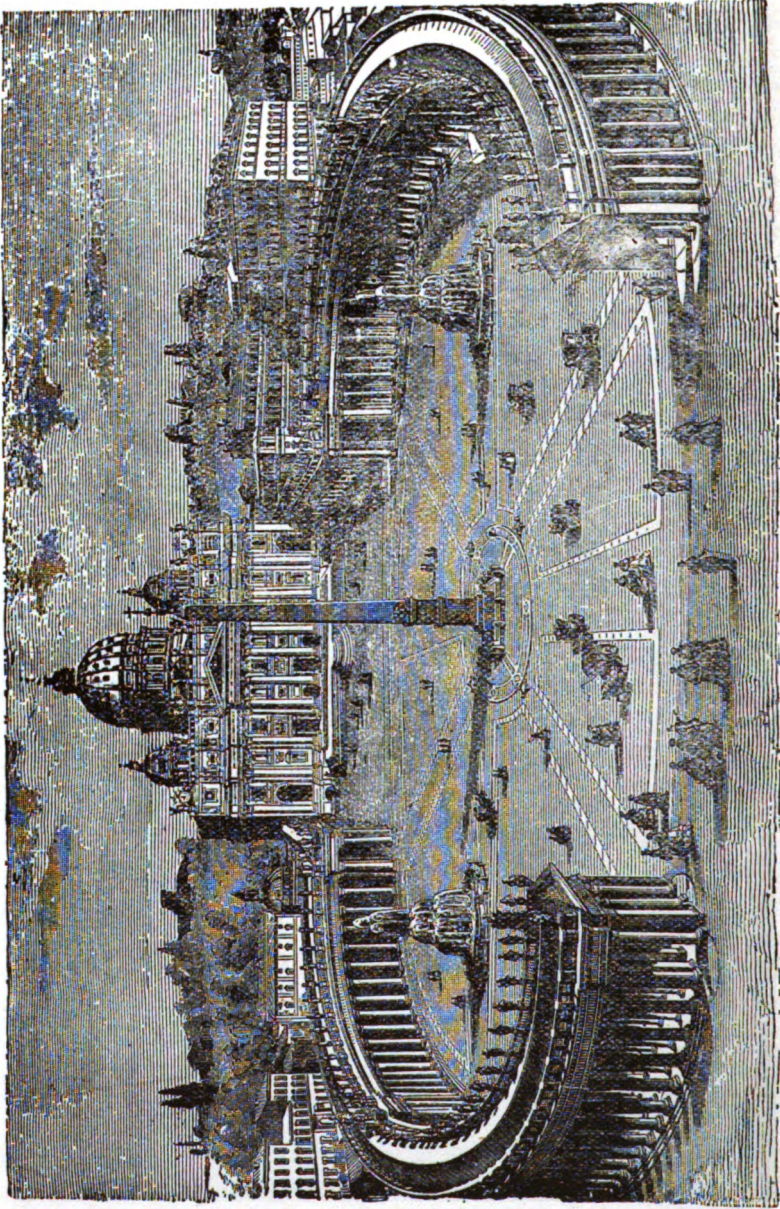
\*\*)2Петра 3: 9.

справедливість в їх цілковитім знищенню. День Його месни зближається, коли всі ті, що переступили Його закон і угнітали Його народ, дістануть справедливу відплату, коли всякі несправедливі і жорстокі вчинки їх зглядом дітей Божих будуть покарані так, як би се вони учинили Самому Ісусу Христу.

Ще друге важніше питання, котре повинно звернути на себе увагу церкви теперішних днів. Ап. Павло говорить: „І всі ж, хто хоче благочестиво жити в Христі Ісусі, гонені будуть“.<sup>1)</sup> Але чим не дається пояснити, що сильні гонення до певної степені затихли? Одна хиба причина в га, що церква Божа прировилась до світа, і тому не робить ніякого спротиву. Звичайна релігія наших днів не має того чистого і святого характеру, котрим відзначалась християнська віра за часів Христа і Його апостолів. А що християнство в світі зділалось таким всенародним, то се походить із того, що люди стали заодно з гріхом, рівнодушно відносяться до великої правди Слова Божого і через те в церкві знаходиться так мало правдивої побожності. Але наколи тільки відновиться віра і сила давньої апостольської церкви, то дух гонення знов відживе і запалиться огонь нового переслідування.

<sup>1)</sup> 2 Тим 3 12.





*Церква св. Петра і Ватикан.*



## Г О Л О В А — Ш.

### ВІДСТУПЛЕННЄ.

Ап. Павло у своїм другім посланню до Солунян заповідає велике відступлення, через котре повинна була розвинути ся папська сила. Він заявляє, що Христів день не прийде, „доки не прийде відступлення перше і не відкриється чоловік беззаконня, син погибелі, що противиться і несеться вище всякого званого Бога або шановища, так що засяде як Бог у храмі Божому, показуючи себе, що він є Бог“. Крім того апостол перестерігає своїх собратів, говорячи: „Бо тайна беззаконня вже орудує“. <sup>1)</sup> Уже раніше він завважав, які заблудження вкрались до церкви, приготовляючи дорогу для розвитку такого відпадення.

Тайна беззаконня з початку тайно і скрито розвивала своє ошуканьче і богохульне діло, і через те воно набрало сили і запанувало над умами людей більше отверто. І майже незаметно поганьські звичаї найшли дорогу до християнської церкви. Той дух уступливости і згідности був задержаний через якийсь час страшним переслідуванням, котре народ Божий терпів від поган. Але коли устали гонення і християнство дісталось до царських дворів і палат, воно замінило смирення і лагідність Христа і Його апостолів пренихом поганських священників і царів, і замість приказань Божих появилась теорія і перекази. Мнине навернене імператора Константина з початком четвертого століття спричинило велику

<sup>1)</sup>2 Солун. 2: 3, 4, 7.

радість, і світські звичаї в виді праведности увійшли в церкву. Тепер зіпсуттє скорим криком ішло вперед. Поганизм, буцим то поконаний, став побідителем. Його дух запанував в церкві. Його навчання, обичаї і заборони були приноворені до віри і богослуження так званих християн.

Угода між поганством а християнством закінчилась „розвигтєом чоловіка гріха“, про котрого пророки говорять, що буде противити ся Богу, і вивишить ся понад Него. Ся великанська система фальшивої релігії є взирцевим вислідом діявольської власти, памятник його усиловань, щоби завладіти престолом і по своїй волі панувати на землі.

Сатана одного разу хотів навіть з Христом угоду зробити. Він прийшов у пустиню кусити Сина Божого, показуючи йому всі царства світа і їх славу, він зробив йому пропозицію, що все передасть йому в його руки, наколи Він признає верховну власть князя тьми. Христос згромив зарозумілого скусителя, і він удалив ся. Але сатана мав більше усьпіха, коли приближив ся із своїми іскушеннями до людей. Щоби добути собі світових богацтв і почестий, церква пішла за намовою сатани до можних світа сего шукати у них ласки і підмоги і, відкинувши Христа, вони тим способом дійшли до того, що заключили союз із заступником сатани упавшою римською церквою.

Одним із головних навчань римської церкви є те, що вона мав папу за видиму голову загальної Христової церкви, котрий мав власть над єпископами і духовенством цілого світа. Але сього ще мало, бо папа навіть мав титул божества; його зовуть: „Господь Бог — папа“ і узнають його за непогрішимого. Він жадає, щоб всі люди кланялись йому. Через римську церкву сатана заявляє ті самі претенсії, котрі заявив в пустині, коли кусив Ісуса, і многі люде готові віддавати йому почити. Але ті, що бояться Бога, і покланяються йому, противляться несправедливим претенсіям сатани і виступають проти него, так як і Христос вступив

проти того лукавого ворога, говорячи: „Кланяти меш ся Господеві Богу твоєму, і Йому одному служити меш“. \*) Бог у Своїм Слово ніколи і ніде не говорить про те, що Він постановив якого-нибудь чоловіка головою церкви. Учення про папську верховну власть як раз противляється св. Писанню. Папа не може мати ніякої влади над Христовою церквою, крім тої, яку собі присвоїв неправим способом. Паписти називають протестантів вретниками і кажуть, що вони навмисне відступили від церкви. Але ті обвинувачення скорше можна би приноровити до них самих. Бо се вони, що покинули знамя Христове і відступили від віри, „святим раз переданої“. \*)

Сатана добре знав, що наколи люди пізнають св. Письмо, то довідаються за його оману і спротивляться його влади. При помочи Слова Божого навіть Сам Спаситель світа відбивав його напади. При кождім атаку Христос закривав ся вічною правдою, говорячи: „Бо написано“. Всякі напади зі сторони ворога Він збивав мудростю і силою слова. Щоби заховати для того власть над людьми і піддержати авторитет папського узурпатора, народ відносно св. Писання повинен був зістати в незнанню. Через Біблію люди пізнали би Бога і побачили би в якім положеню находять ся, тому ті св. правди, які є в Біблії, повинні бути закритими перед ними. І тої практики держала ся римська церква. Через сотки літ не вольно було читати Біблії, або навіть мати її у себе дома, а між тим духовенство толкувало Біблію мильно, так як йому з тим ліпше виходило. І тим способом папа був признаний намісником Божим на землі і мав повну власть над церквою і державою.

Так як одиноке средство до пізнання блуду було усунене, то сатана міг тоді робити, що сам захотів. У пророцтві говорить ся, що папство хоче „знести час і закон“. \*) І воно взялось сейчас до сей роботи. Щоби наверненням із поганьства дати яке-нибудь средство, заміняюче ідолів, і тим

\*) Лука 4: 8.

\*) Юда 3.

\*) Дан. 7: 25.

способом заохотити їх до прийняття християнства, в християнським богослуженню поступенно запроваджено поклонення образам і моцям. (Другий Никейський собор в 787 р.) Щоби доконати сього богохульного діла, Рим викинув другу заповідь із Божого закону, що наказує поклонятись образам, і щоби не скорочати числа, то поділено десяту заповідь на дві частини.

Погодивши поганство з християнством, се показало дорогу ще до більшого нехтовання небесного авторитету. Через не святих проповідників церковних сатана зачепив також до четвертої заповіді, щоби скасувати давню суботу <sup>\*)</sup>, котру освятив і благословив Сам Бог, і замінили її поганським святом „день сонця“. У первих віках Християнства святкувано тільки суботу. Християни були заздрі за славу Божу, бо вірили, що Його закон є незмінний, і тому старанно заховували святість Його приписів. Однак сатана діяв через своїх помічників, щоби добити ся своїєї цілі. Щоби звернути увагу народа на день воскресення, він був оголошений празником в честь воскресення Христового. У той день звершано богослуження, хоч з початку уважано Його тільки празничним днем, а суботу все таки еще сьвяткувано.

Щоби приготувати дорогу для того діла, котре він задумав довершити, сатана ще до приходу Христа напровадив Жидів до того, щоби вони обтяжили суботу найбільше строгими приписами так, щоби заховання її оказалось дуже тяжким. І представляючи її в таким фальшивім світлі, як жидівську установу, він хотів покористуватись тим, і зачав дивитись на суботу з погордою. Між тим як християни взагалі продовжали святкувати неділю як день радості, він довів їх до того, що вони зділали із суботи день посту і сумування, щоби тим показати свою ненависть до всього, що жидівське.

У першій половині четвертого віку Константин дав приказ (що до того приказу диви Гизлера 1 кн., стр. 225), щоби

<sup>\*)</sup>1 кн. Мойсея 2: 2, 3.

святкувати неділю по цілому римському царстві, як загальний празничний день. День сонця почитали римські піддані і заховували його христіяни тому, що політика царя була така, щоби з'єднати інтереси християнства з папством. До того побуджали його ще честолюбиві і жадні пановання єпископи. Вони знали, що лиш тоді легко буде навернути поган на християнство, наколи так християни як і погани будуть святкувати оден і той самий день. Але помимо того, що многі благочестиві християни уважали неділю до певної степені святим днем, але все таки святкували суботу як святий день Господній, і заховували її, бо так наказує четверта заповідь.

Але старий ворог не скінчив ще своєї роботи. Він постановив забрати весь християнський світ під свій прапор, і через свого намістника, гордого архієрея, поширити свою власть. Через наполовину навернених поган, честолюбивих пралатів і зіпсутого духовенства він діпняв своєї цілі. Від часу до часу устроювались вселенські собори, де сходилось висше духовенство із всіх сторін. Майже на кождім із тих соборів постановлену Богом суботу все понижано, а знов неділя наберала що раз то більшого значіння. І так поганський празник вкінці стався святим, а біблійну суботу названо забутком жидівства, а тих, що її святкували, переслідовано.

Великому відступникові удалось взнести ся понад всім, що „несеться вище всякого званого Бога або шановища“. \*) Він посьмів переіменити одинокий припис Божого закону, що вказує всім людям на правдивого, живого Бога. В четвертій заповіді Бог відкриває Себе, як Творця неба і землі і тим відріжняєть ся від всіх фальшивих богів. Семий день був освячений на початку творення і зділаний днем покою для людей. Він був установлений на те, щоби безнастанно напминати чоловікові живого Бога, як жерело буття і предмет почитання і поклонення. Сатана стараєть ся знищити віру

\*)2 Солун. 2: 4.

в Бога, щоб люди не повинувались Його закону і для того він спрямував всі свої сили проти тої заповіді, вказуючої на Бога, як на Творця.

Протестанти однак заявляють, що воскресіння Христове у той день робить Його християнською суботою. Але доказів із св. Писання на те нема. Ніколи така честь не була дана тому дневи Христом або Його апостолами. Святкованне неділі, як християнського празника, має свою підставу в „тайні безаконня“ <sup>1)</sup>, котра починаєть свою роботу від часів апостола Павла. Де і коли Господь усиновив те папське дітище? Яку дійсну причину можна би ту навести, щоб оправдати зміну, котрої не признає св. Писання?

В шестім віці папство стало вже на твердій почві. Місто пробування Його вибрано царський город, і римського епископа проголошено головою сей церкви. Поганство уступило своє місце папству, „і змії дав йому силу свою, і престол свій, і велику владу“ <sup>2)</sup>. І тепер началось те 1260-ти літнє папське переслідування, як про те говориться в пророцтвах Даниїла і Откровення. <sup>3)</sup> Християне тепер повинні були вибрати: чи хочуть вони відречи ся від своїх чистих обичаїв і прийняти папські обряди і папське богослуження, чи закінчити своє життє в тюрмі, або на тортурах, або на кострі, або дати свою голову під катівський топір. Тепер сповнились слова Ісуса: „Будете ж видавані й від родителів, і вбивати муть деяких з вас. І будете ненавиджені від усіх задля імя мого“ <sup>4)</sup>. І почались страшні гонення на віруючих, ще страшнійші, як перше були, і світ стався справдішим полем битви. В протягу соток літ церква Христова находила охорону у відкромленю і тишині. Так говорить пророк: „А жінка втікла у пустиню, де має місце, приготовлене від Бога, щоби там кормили її днів тисяч двісті шістьдесят“ <sup>5)</sup>.

Від часу коли римська церква стала у власті, почались темні, середні віки. В міру того, як її сила збільшалась, ставало щораз то темніше. Віра у Христа, одиноке жерело, пе

<sup>1)</sup>2 Солун. 2: 7.

<sup>2)</sup>Лука 21: 16, 17.

<sup>3)</sup>Одр. 13: 2.

<sup>4)</sup>Дан. 7: 25.

<sup>5)</sup>Одр. 12: 6.

рейшла на римського папу. Замість того, щоби вповати на Сина Божого, даючого прощення гріхів і вічне спасення, народ дививсь на папу та на його священників і прелатів. Їх вчили, що папа є одним лиш посередником на землі і ніхто не може зблизити ся до Бога инакше тільки через него, і крім того він ще для тих є намістником Божим, і його треба у всім слухати. А хто сего не робив, то був тяжко караний. І так людські уми були відвернені від Бога, а звернені на грішних, заблудших і жорстоких людей, а що більше, на самого князя тьми, котрий через них показував свою силу. Гріх ховався під рясою святости. Коли св. Писання відкидаєть ся і люди держать себе независими від Бога, то від них можна надіятись тільки несправедливости, заблудів і підлої омани. З піднесенням людських законів і переказів наступило зіпсуття, котре звичайно приходить по відкиненю Божого закону.

Се був небезпечний час для Христової церкви. Вірних оборонців правди було мало. Не зважаючи на се, що ще були люди, що обставали за правдою, та все таки нераз здавалось, що темрява і забобони возьмуть верх на землі, і правда релігія пропаде. Євангеліє не проповідувалось, релігійні форми помножувались, і здирали та лупили людей на всі боки.

Людей не лиш навчали дивитись на папу, як на свого посередника, але також надіятись на свої сили, щоб простили ся їм гріхи. Ходження по відпустах, почитання і поклонення мощам, будова церковів і вітарів, пожертвованне на церкви, — все те і ще щось друге вимагалось, щоби усмирити гнів Божий або найти ласку у Него, як би Бог подібний чоловікові був, що погнівався за що нібудь, або що його можна вдоволити дарами і покаяннем!

Не дивлячись на се, що пороки розвивались навіть між провідниками римської церкви, їх вплив, здавалось, все так безнастанно збільшавсь. Десь так при кінці осьмого віку



папісти заявляли, що в часі первих віків істновання церквя римські єпископи мали ту саму власть, яку мають і тепер. Для потвердження того заявлення вони мусіли ужити якогонибудь средства, щоби надати йому силу, і се залюбки було сповнено отцем лжи. Монахи фальшували старінні рукописи. Були найдені до сих пор рішення вселенських соборів, котрі потвердили загальну верховную власть папи із новіших часів. І церква, відкинувши правду, дуже радо приняла сю оману.

Ті немногі віруючі, котрі основувались на правді <sup>11)</sup>, не покоїлись тим, що дрантыва і фальшива наука починала шкодити їх ділу. Подібно як ті, що будували мури Єрусалиму за часів Неемії, були готові сказати: „Послабшала сила у двигарів, а піску (й вапна) багато; ми не промагаємо будувати муру“ <sup>12)</sup> Утомлені від ненастанної борби в часі переслідування проти омани, несправедливости і всяких других перешкод, які тільки міг видумати сатана, щоби шкодити їх роботі, декотрі із вірних будівничих почали упадати духом, і задля спокою і безпеченства свого майна, а також боячись за своє життя, відвернулись від правдивого основання. Другі знов, не страхаючись своїх ворогів, рішучо заявили: „Не лякайтесь їх; памятайте на Господа великого й страшного“ <sup>13)</sup>, і продовжали свою роботу, кождий взяв свій меч і „підперезавши поясниці свої“ <sup>14)</sup>

Той же дух ненависти і супротивлення правді воодушевляв ворогів Божих у кождому віці і та сама доброта і вірність з другої сторони вимагалась від Його слугів. Слова Христоу до Його первих учеників також можна примінити до всіх послідувателів до кінця часу. „Що ж я вам глаголю, усім глаголю: Пильнуйте“ <sup>15)</sup> Темрява, здавалось, увеличувалась. Почитанне образів ставалось вже більше загальним. Світились свічки перед образами, і народ молився до них. Найбільше недорічиви і забобонні звичаї взяли верх. Над людським умом запанувало суєвіре так, що, здавалось, розум

<sup>11)</sup> 1Кор. 3: 10, 11.

<sup>12)</sup> 6Фес. 6: 17.

<sup>13)</sup> Неем. 4: 10.

<sup>14)</sup> Неем. 4: 14.

<sup>15)</sup> Марка 13: 37.

стратив свою силу. Так як священники і єпископи любили гуляще життя, то можна було надіятись, що народ, дивлячись на них, піде тою самою дорогою і застрягне у темноті і пороках.

Другий крок за папської влади здійснений був, коли в одинадцятім віці папа Григорій VII проголосив непогрішимість римської церкви. Він твердив, що церква ніколи не заблуджалась і після св. Писання ніколи не може заблуджатись. Але докази із св. Писання інакше говорять. Гордий архiereй хотів мати власть скидати царів, заявляючи, що ні одно його рішення не може бути відкинене ким-нибудь, бо ніхто не має права касувати рішення других тільки він сам.

Який се був тиранський характер у того папи, що так обставав за непогрішимістю, найлучше доказує оден факт, як він обійшов ся з німецьким цісарем Генриком IV. За те, що не хотів піддати ся папській власті, папа кинув на него прокляття, через що зістав виключений із церкви і позбавлений престола. Видячи, що нові його піддані збунтовані папою, повстали проти него, Генрик примушений був шукати мира із Римом. Разом із своєю жінкою і одним вірним слугою він серед зими перейшов Альпи, щоб упокоритись перед папою. Коли він прибув до папської палати, його без усякої охорони повели на подвірє, і там підчас сильного морозу з ненакритою головою і босими ногами, у лихій одежі він ожидав позволення папи, щоб явитись перед ним. І аж по трьох днях чекання, котрі він перебув в пості і молитві, гордий папа був ласкав дарувати йому провину, але під услівем, щоби цісар до зізволєння папи не украшав себе цісарськими знаками і не уживав своїй цісарської власті. І Григорій гордий із своїй побіди хвалив ся навіть там, що його обовязком є „унижати гордість цісарів“.

Яка різниця між гордістю того думного архiereя, а лагідністю і тихістю Христа, котрий Сам представляє Себе стоячим коло дверей і просячим отворити Йому, щоби Він

міг увійти і принести мир і прощення, і котрий навчав Своїх учеників, говорячи: „І хто хоче між вами бути першим, нехай вам буде слугою“.)

Слідуючі віки були свідками безнастанного побільшування заблуджень в навчаннях, виходячих із Риму. Навіть ще до запровадження папства, звертано увагу на науку поганських філософів, і вони мали вже вплив на церкву. Деякотрі, що говорили, що вони навернені, все ще придержувались поганської філософії, і не лиш що старались вивчити її, але передавали і другим як средство для поширення свого впливня на поган. І тим способом у християнську віру закрадалися небезпечні заблудження. Між иншим найбільше вірувано в природне безсмерте чоловіка і його свідомість після смерти. Ся віра була підставою до запровадження посередництва святих і поклонення Діві Марії. Звідси повстала також фальшива наука про вічні муки для тих, що при смерті не покаяли ся. Се навчання незабаром увійшло в склад папської віри.

Тим була підготовлена дорога для впровадження ще другої поганської видумки, що Рим називав огнем чистилища, щоби тим страшити легковірних і суевірних людей. Чистилище се мав бути, після тої блудної науки, місце, де дістаються душі, котрі не заслужили ще на вічну погибель, і тепер мають нагоду очиститись від гріхів і аж доперва позволяють ся їм увійти до неба.

Ще одна видумка була конечною, щоби дати Римові можливість покористуватись із боязни та пороків його сторонників. А се була наука про індульгенцію або прощення гріхів. Цілковите прощення гріхів минувших, теперішних і будучих, і також отпущенне всіх заслужених кар і мук було приобіцяно тим, котрі хотіли би йти на війну, проваджену папою задля поширювання його світської власти, або щоби укарати його ворогів, або винищити тих, котрі посьміли відкинути його вишню духовну власть. Людей також навчано.

“)Mat. 20: 27.



*Ключи ся Генрих IV в Каноссе.*

„З відрештою головою і босими ногами... чекав  
на позволення наше ставитися перед мого“.

що, наколи заплатять грішми, то самі можуть увільнитись від гріхів, а також спасти душі своїх померших приятелів, котрі мучать ся у пеклі. Такими средствами Рим наповняв свої каси і піддержував пишність, розпусту і пороки мнмих заступників Того, котрий не мав де голови приклонити.

Причащення сьвятих тайн після Біблії заступлено паганським дароприношенем. Папські священники доказували, що вони своєю пустою балаканиною можуть переіменити хліб і вино у правдиве тіло і кров Христову. Богохульним способом вони публично заявляли, що мають силу „створити“ Бога, Творця вселеної. Від всіх християн під грозою смертної кари жадали, щоби вони вірили у се велике заблудження і богохульство. І ті, що відказались від того, масами передані були огню.

В тринадцятому віці запроваджена була і інквизиція, — ся найстрашніша папська машина. Князь тьми діяв разом з представителями папської верховної власти. На їх тайних засіданнях сатана і його ангели управляли умами влїх людей, підчас коли серед них стояв невидимий ангел Божий і прислухувавсь їх безбожним ухвалям і записував всьо таке страшне, чого людське око не виділо. „Великий Вавилон упив ся кровю сьвятих“. Покалічені тіла і кров мільонів мучеників вопіяла до Бога, щоби пімстив ся на тій боговідступній власти.

Папство стало деспотом сьвіта. Цісари і королі корились перед римським архієреєм. Вічна і земна судьба, здавалось, була в його руках. Цілими віками виключно і цілковито приймалось навчання Риму, з пошаною вивчались, його обичаї і його признаки точно заховувались всі. Його духовенство почиталось і добровільно піддержувалось. Ніколи перше римська церква не достигла більшої чести, слави і сили.

„Але полудень папства стався півночю сьвіта“. Св. Писання не було знане не тільки народами, але і священникам.

Подібно як фарисеї в старині, папські провідники ненавиділи світла, котре відкривало їх гріхи. По відкиненню закону Божого, як мірила праведности, вони безмірно поширяли свою власть і без границь допускались всякого зла. Оманя, захланність і розпуста були на порядку деннім. Люди не боялись ніякого злого поступку, помочю которого вони могли добитись багатства і становища. Палати пап і пралатів були видовнею найбільшої розпусти. Декотрі із пап допускались таких страшних і поганих річей, що світське правительство старалось позбутися тих духовних правителів, так далеко вже відсутих, що не можна було більше дивитись на них. Сотки літ Европа не зділала ніякого поступу в науці, штуці і цивілізації. Християнство зістало спаралізоване морально і інтелектуально.

Стан світа під властю Рима був страшний. І сповнились слова пророка Ісаї: „А вигублений буде нарід мій за незнання (закону); так як ти відкинув знання, так і я відкину тебе од священничої служби передо мною; так як ти забув про закон Бога твого, так і я забуду про дітей твоїх“. „Нема бо ні правди, ні милосердя, ані знання Бога на землі. Лихословство й лож, душогубство й крадежі та перелюбство розширились вельми, а пролив крові йде за проливом крові“.

“)Осії 4: 6, 1, 2.



## Г О Л О В А — І V .

### ВАЛЬДЕНЦІ.

Посеред темряви, яка осілась на землі за часів поганської влади, світло правди все таки не могло бути цілковито загашене. У кожному віці находились Божі свідки, с. в. люди, котрі вірували в Ісуса, „одинокого посередника між Богом а людьми“, уважали Біблію за мірило життя і заховували правдиву суботу. Що світ зістав винен тим людям, то потомство того ніколи не буде знати. Їх називали єретиками, переслідували їх і писання їх нищили. І помимо того всього вони твердо стояли при своїй вірі і ту їх віру з покоління на покоління в чистоті держали, як велике сокровище для своїх потомків.

Історія вірного народу Божого в часі тих темних віків, після того як Рим прийшов до влади, написана є на небесах. Дуже мало із неї можна найти в людських літописях, хиба тільки в оскарженнях гонителів. Цілю Рима було знищити всякий слід незгаджання ся, що до його навчання і постановлення. Всьо, що називалось тоді єретицьким, чи то особа, чи книжка, він старав ся знищити. Всякі сумніви, запити, що торкались папських догматів, вже давало повід до позбавлення життя так богатих, як і бідних, визначних або і невизначних. Рим також старав ся нищити всякі записки, що до жорстокого обходження ся з тими, що инакше

[66]

думали. Папські собори рішали, щоби книги і брошури, у котрих писалось про те, палити. Коли ще не було печатень, то таких книг мало було, і вони були неформні і завеликі, що тяжко їх було сховати, отже дуже легко могли дістатись у руки Римлян.

Ані одна церква, належача під римську юрисдикцію, не могла довго тішитися свободою совісти. Наколи тільки прийшла до своїй власти, то вже папство протягнуло свою лапу, щоби задавити всьо, що противилось йому, і церква одна за другою признавали його панованне над собою.

У Великій Британії початкове Християнство прийнялось дуже вчасно. Британці прийняли Євангеліє у перьому віці, коли еще не було зіпсуге римським відпаденнем. Переслідованне зі сторони поганських володарів, котрі поширяли своє панованне аж до тих віддалених берегів, було одиноким даром, які перві Британські церкви одержали від Риму. Многі християне, котрі крились перед переслідуваннем в Англії, найшли охорону в Шкоції. Оттуда правда перейшла до Ірляндії, і у всіх тих сторонах прийняли її з радістю.

Коли Саксонці завоювали Британію, поганство начало панувати. Завоювателі не хотіли, щоби їх невільники вчили, і християне змушені були віддалитися в гори і пусті болотнисті місця. Але світло, укрите на якийсь час, все таки зачало наново світити. В Шкоції по упливі одного віку воно розгоріло ся з таким блеском, що поширилось в далекі сторони. Із Ірляндії прибув побожний Колумба зі своїми помічниками і зібрав розсіяних віруючих на самітнім острові Йоні, котрий опісля був головним осідком його місійної роботи. Між місіонерами був оден, котрий святкував біблійну суботу, і тим способом народ дізнав ся про сю правду. На острові Йоні (у берегів Шкоції) побудувано школу, і тут училась молодець, і звідки євангелисти відправлялись пе тільки у Шкоцію, Англію, але і в Німеччину, Швейцарію, а навіть в Італію.



Але Рим звернув свою увагу на Британію і постановив дістати її під свою владу. У шестому віці його посланники почали навертати поганських Саксонів. Вони радо були прийнятими гордими варварами, і їм удалося навернути багато народу на папську віру. Коли вже робота добре йшла, папські провідники і їх новонавернені здивались з тими початковими християнами. І тут показала дуже велика різниця. Ті послідні були тихі, лагідні і мали біблійний характер, спосіб навчання, життя, підчас коли перші відзначались суєвірем, пишністю і великопанською гордістю. Римські посланники ждали, щоби ті церкви признали владу виспого архієрея. Британці коротко відповіли, що вони хочуть любити всіх людей, і що папа несправедливо вважає себе за голову церкви, і що вони могли би підлягати йому в той спосіб як і кожному послідувателеві Христа. Пробувано всяких способів, щоби їх принудити піддатися Римові, але ті лагідні християне, дивлячись на гордість тих папських посланників, обставали при своїм, кажучи, що не хочуть признати ніякого другого учителя, крім Христа. І аж тепер показався правдивий дух папства. Римський провідник сказав: „Наколи ви відкинете братську руку, котра хоче вам принести упокій, то ви набудете собі ворогів, котрі принесуть вам війну. Наколи ви не хочете разом з нами показати Саксонцям дорогу до життя, то ви дістанете смертельний удар від їх рук“.<sup>1)</sup> І се не були пусті слова. Війни, хитрости і омани ужито проти тих правдивих послідувателів біблійної віри, доки християнські церкви не були знищені або примушені піддати ся під панованне папи.

В декотрих сторонах, де не було римської юрисдикції, в протягу многих віків існували християнські товариства, котрі цілковито заховались перед папським зіпсуттєм. Ті церкви через довший час були окружені поганством і на них мали вплив їх заблудження, але вони продовжали уважати Біблію одиноким правилом для віри і держались декотрих

<sup>1)</sup>Д'Обьяне, „Історія реформації 16-го віку“, кн. 17, гол. 2.

із її правд. Ті християне вірували у вічність закону Божого і заховували суботу по четвертій заповіді. Держачи ся тої віри і тих правил, вони існували ще в середній Африці і між Армянами в Азії.

Між тими, що спротивлялись папській власті, перше місце займають Вальденці. Якраз у тій стороні, де папство усадовилось, його омана і зісуттє находили сильний опір. Через довгі віки в Піємонті заховали свою незалежність, але вкінці прийшов час, коли Рим взяв ся і до них. Провідники тої церкви довго боролись о свою незалежність, аж на-конець, хоч і не з охотою, признали верховну власть, котрій, здавалось, підлягав цілий світ. Однак декотрі аж до кінця не хотіли піддатися папі і пралатам. Вони рішили остатися вірними Богу і заховати чистоту і простоту своєї віри. І наступило роздвоєнне. Ті, що задержали стару віру, відійшли, другі знов лишили рідні Альпи і прийняли знамя правди на чужині, ще другі із них забралися в самітні долини і скалисті гори і там піддержували свою свободу віри, поклоняючись своїйому Богові.

Віра, котрої держались сотки літ Вальденські християне, не сходилась зовсім із фальшивою вірою, що виходила із Риму. Їх релігія була зоснована на св. Писанню, правдивій системі Християнства. Але ті прості люде в своїх темних захороюках, відтяті від світа і заняті своєю щоденною роботою коло своєї череди і виноградників, не сами прийшли до тої правди, котра спротивлялась догматам і заблудженням відпавшої церкви. Їх віра не була якась там наново принята. Вони свою віру одідичили по своїх батьках. Вони боролись за віру апостольської церкви „святим передану“<sup>\*)</sup>, „церков у пустині“, а не горда ерархія з престолом у великому всесвітньому городі, представляла собою правдиву церкву Христову, стражницю сокровищ правди, котру Бог повірив Своїйму народові, щоби проповідував її світу.

\*)Юда 3.

Між важнішими причинами, котрі доправили до розділу правдивої церкви з Римом, була ненависть посліднього до біблійної суботи. Як було предсказано в пророцтвах, папська власть повалила правду. Закон Божий потоптаний зістав ногами, а між тим перекази і людські обичаї високо почитались. Церкви, находячі ся під гнетом папства, змушені були святкувати неділю. Серед пануючих заблудів і сузвіря, многи навіть із правдивого народу Божого так були запоморочені, що заховували суботу, а і у неділю також здержувались від роботи. Але сего ще мало було для папських провідників. Вони не лиш того жадали, щоби святкувати неділю, але щоби ніхто не посьмів захувати суботи, і щоби оскорбляти єї. Тільки, криючись від римської власти, можна було кому-нибудь в світі заховувати закон Божий.

Вальденці були первим народом в Европі, котрі постарались о перевід Біблії. На сотки літ перед реформацією вони вже мали писану Біблію на їх нарчю. Тим способом правда у них заховалась несфальшована, і через се ненавиділи їх і переслідували. Вони називали Римську церкву „павшим Вавилоном“ в откровенню, і, не щадячи свого життя, вони твердо постановили боронити її. Між тим як декотрі з причини страшного гнету і переслідування ослабли в своїй вірі то другі знов твердо держались правди. Підчас темних віків були Вальденці, котрі не признавали папу за голову церкви, відкинувши почитанне образів як поганського ідолослуження, і держались правдивої суботи. Хоч як страшно переслідували їх, то вони держались крєпко своїї віри. Колєні савойськими копіями і смажені на римських вострах, вони все таки непохітно стояли за Слово Боже і Його честь.

За високими гірськими скалистими стїнами, котрі по всі часи служили захоронкою гонимих і угнітаних, Вальденці найшли собі безпечне місце. Тут світло правди ясно світило в часі темних середних віків. Тут свідки правди заховали свою стару віру, відкинувши ідолослуження, святкуючи правдиву суботу Божу.

Бог вибрав для Свого народу незвичайну торжественну святиню, відповідаючи тій могутній правді, котра дана їм була для їх заховання. Тим вірним вигнанцям гори служили символом незмінної праведности Божої. Вони звертали увагу своїм дітям на ті високі гори, котрі у своїй величчї вносились перед ними, оповідали їм про Того, у Котрого нема „зміни і тіни перемінї“, а слова Його також тверді, як ті вічні верхи. Бог утвердив гори і опоясав їх Своєю силою, і ні одна рука, крім тої руки безконечної сили, не могла їх рушити з місця. Подібним способом стоїть Його закон, підвалина Його правління на небі і на землі. Людська рука могла досягнути свого ближнього і знищити його життя, але не могла порушити гір із їх місць і кинути у море, так як змінити одно із приписів закона Божого, або викришити одно із обіттування, котре дане в творящим Його волю. У своїй вірности закону Егови Його слуги повинні стояти також твердо, як ті нерухомі гори.

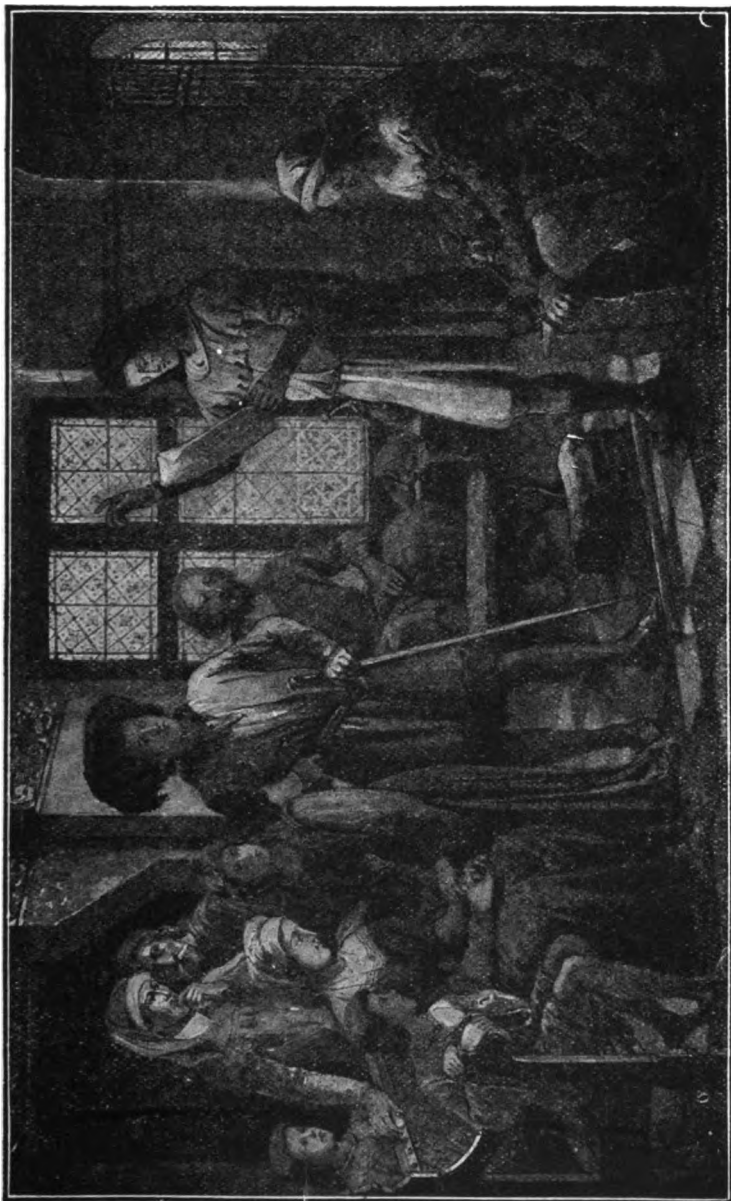
Гори, окружуючі ті скромні долини, були безнастанними свідками творчої сили Божої і правдивим доказом Його опікунчого старання. І ті паломники полюбили безсловесні символи присутности Егови. Вони не допускали до себе чувства невдоволення своєї тяжкої долі. Серед гірської тишини вони ніколи не чули себе самотніми, і дякували Богові, що Він зарядив для них місце захорони, де вони могли скрити ся від гніву жорстокости людської. Вони радувались, що свобідно могли поклонятися Йому. Часто, коли були переслідовані своїми ворогами, гірська кріпость була для них правдивою обороною. Із многих високих скал чути було хвалу Божу, і римська армія не могла заглушити їх пісней і слів подяки.

Побожність тих послідувателів Христових була чиста і проста і палаюча. Вони цінили правду вище своїх домів, майна, приятелів, кривних, а навіть самого життя. Ті привила вони також старались впоїти у серце молоді. Вже

змалку вони призвичаювали своїх дітей до св. Писання і вчили їх високо почитати Слово Боже. Писаних Віблій було мало, тому їх дорогоцінні слова вичувались на пам'ять части Старого і Нового Завіту. Мисли про Бога ілюструвались зрілищами із природи і скромними благословеннями із кождодневного життя. Дітей приучували дивитись на Бога, як на дарувателя благодати і всякого утішення.

Родичі хоч як любили своїх дітей, але ніколи не дозволяли їм на все, що тільки захотіли. Се дійсно була розумна любов до своїх дітей. Перед ними було життя, повне страждань і трудів, може бути їх чекала і мученича смерть. Отже їх змалку призвичаювали так, щоби вони могли переносити труди, підлягати другим, а і у той самий час говорити і ділати самостійно. Їх завчасу приучували брати на себе відвічальність, знати коли і що говорити, тай знати, коли треба мовчати. Необдумане слово, висказане в присутности їх ворогів, могло виставити на небезпеку не лиш життя говорившого, але і життя соток його побратимів, тому що вороги правди, подібно вовкам, котрі гоняться за своєю добычею, переслідували тих, котрі осьміялись говорити за свободу віри.

Вальденці посвятили всьо, що посідали за правду, і безнастанно та терпеливо трудилися ізза насущного хліба. Кождий шматочок землі, що придатний був під управу, вони старанно обробляли; долини і менше управні узгір'я ділались плодоносними. Ощадність і суворе відречення самого себе були частю їх образования, котре діти діставали як одну спадщину. В них впоювали, що Бог так хоче, щоби вони переходили школу життя, і що на наші потреби можуть нам достачити тільки наша власна праця, дбайливість і віра. Такий спосіб хоч і тяжкий, бо вимагає витривалости, був здоровим, і як раз придатний чоловікові в упавшій стані — се в школа, котру Бог дав для його вишколення і розвитку. Підчас коли молодь приучувалась зносити труди і невгоди,



*Вальденські місіонери.*

„Вони потайки носили в собою рукописи цілої Біблії або частини“.

звертано увагу на розвиток їх ума. Їх навчали, що всі їх сили, так тілесні як і духовні, належать до Бога, і що всю повинно розвивати ся і звершувати ся для Його служення.

Вальденські церкви по своїй чистоті і простоті рівнялись церквам за часів апостольських. Відкидаючи папу, як голову церкви, і прелатів, вони придержувались Біблії, як найвисшого і неомильного авторитету. Їх проповідники, не так як горді римські священники, йшли за приміром їх Учителя, котрий не прийшов, щоби „Йому служили, але щоби послужити“. Вони пасли стадо Боже ведучи його на зелене пасовисько і до живого жерела Його святого Слова. Далеко від пам'яток світського величчя і препихів народ збиравсь не в розкішних храмах і великоліпних соборах, але в тінні гір, в долинах Альп, або, в часі небезпеки, в гірських вертепах, щоби послухати Слова Божого від Христових слуг. Духовні пастирі не тільки проповідували Євангеліє але відвідували хорих, навчали дітей, наминали заблудших, старались погодити сварячих ся і піддержувати однодушність і братерську любовь. У спокійні часи вони діставали удержанє із добровільних жертв народа, але подібно ап. Павлові, наметнику по ремеслі, кождий із них вчився якогось ремесла або заняття, щоби в случаю потреби міг заробити собі на кавалок хліба.

Молодь діставала своє образование від своїх пастирів. Хоч і звертано увагу на загальні науки, все таки Біблія була головним предметом науки. Євангеліє від Матея і Йоанна а також і многі послання виучувались на память. Вони також занимались переписуванням св. Писання. Одні рукописи містили в собі всю Біблію, другі тільки короткі збірки, до котрих приложені були прості переклади текстів від таких, що знали обьяснити Слово Боже. Самі ангели окружали тих вірних робітників. І тим способом сокровище правди, що так довго держалось під спудом через тих, котрі хотіли взнестися понад Бога, знов вийшло на денне світло.

З великим і терпеливим трудом, чисто в глибоких підземних темних вертепах, при світлі факелів переписувалось св. Писання, стихок за стихком, голова за головою. Так продовжалась робота, і обявлена воля Божа присвічала, як чисте золото, що раз, то ясніше, світлійше і сильнійше в наслідок страждань, потерпівших задля її, і тільки ті відчували се, що брали участь в тій роботі. Ангели із неба стерегли тих вірних робітників.

Сатана побудив папських священників і пралатів, щоб погребали слово правди під сьмітником заблудження, зреси суєвіря, але чудесним способом воно сохранилось незіпсутим в протягу цілих віків темряви. Воно не мало людського пятна, але печать Божу. Люди старались всіми силами, щоб затемнити ясне і просте значінне св. Писання і виставити його противлячим ся самому собі, але подібно Нойовому ковчегу на розбурханих хвилях, Слово Боже переносило всі бурі, котрі грозили йому знищенням. Подібно як в копальнях глибоко під землею скриваються багаті золоті і срібні жили, так що всі, хочачи відкрити ті дорогоцінні поклади, мусять глибоко копати землю, так само і св. Писання містить в собі багатства правди, котрі відкриваються тільки пильному, смиренному і молячому ся глядачеви. Бог зділав Біблію навчаючою книгою для всіх людей, в дитинстві, молодости і старости, щоби із неї вчилися по всі часи. Він дав людям Своє слово, обявляючи у нім Самого Себе. Всяке нове пізнання правди є нове откровенне Його характеру. Вивчення св. Писання є Божеським средством звязати людей тіснійше зі Своім Творцем, щоби ліпше пізнати Його волю. Се є злука Бога з людьми.

Тоді як Вальденці вважали страх Божий началом премудрости, вони також зносились із внішнім світом, щоб пізнати людські характери, практичне життє людське і тим вони розвивали свого духа і свій ум. Із тих гірських шкіл декотрі молодці удавались до городських шкіл у Франції або



Італії, де могли найти ширше поле до науки і розвитку своїх думок, як в рідних Альпах. Але такі молодці були наражені на всякі спокуси; вони бачили пороки і стрічались з хитримми диявольськими слугами, котрі старалися хитрим способом запровадити їх в заблудження і оману. Але їх виховання із дитинства було так приспособлене, що вони не боялись ніякої небезпеки.

У школах, до котрих ходили вони, нікому не звірялись із своїми тайнами. Їх одіж була так вшита, що скривали в собі їх великі скарби, дорогочінні рукописи св. Писання. Ті рукописи, над котрими вони чимало напрацювались, вони носили з собою, і коли була нагода, подавали їх тим, про котрих думали, що серця їх отворені в до прийяття правди. Так Вальденські діти були виховані із малку; вони знали свою роботу і совістно сповняли її. В тих наукових закладах находились декотрі вже навернені на правдиву віру, і часто случалось, що ся наука проникала до всіх, що находились у тій школі, але все таки папські провідники, хоч як цікаві були, не могли довідатись, звідки так звана ересь береться.

Дух християнський в дух мисіонарський. Первим стремлінням обновленого серця в старання привести до Спасителя і других. Такий був дух і Вальденських християн. Вони відчували се, що Бог хоче від них щось більше ніж сохрненне чистої правди у їхній церкві, але що на них вложений в обовязок освічати своїм світлом тих, що находяться у темряві. Через могучу силу Слова Божого вони старались розбити окови, які наложив на них Рим. Вальденські проповідники з початку дістали образование мисіонерських вістників, і кожний, хотівши стати священиком, мусів насамперед набрати вправи, як євангелист. Заким його назначили пресвитером церкві на родині, кожний з них мусів перше працювати найменше три літа на тім або иншій мисіонерській полі. Ся служба, котра з самого початку злу-

чена була з відреченням самого себе і пожертвованнем, приготувляла до тяжкого стану пастирського в часах, коли душі людські найбільше страждали. Тих місіонерів висилано по двох, так само як Ісус посилав по двох учеників. З кожним молодим чоловіком посилено одного старшого, як досвідченого товариша, котрого молодший мав у сім слухати, а між тим старший із своєї сторони старався молодшого повчити. Ті співробітники не завсїгди ходили разом, але часто сходились на молитви і поради, і взаїмно піддержували оден другого.

Щоби не навлечи на себе небезпеки, вони мусїли скривати свій дійсний характер. Отже кожний з проповідників знав якесь ремесло і так вони занимались ремеслом, а при тім коли був на се відповідний час, то проповідували. Дуже часто вони показувались як купці і ходили з товарами від хати до хати. Вони носились також і з цінними товарами, як шовк і другі дорогі украшения, котрих в тих часах не так легко було дістати і тим способом вони находили доступ там, де в противнім случаю, ніколи би їх не допущено. Їх серця все були звернені до Господа і вони просили в Його помочи роздавати дорогоцінніші ще сокровища, як золото і дорогі камені. Тай вони потайки носили з собою примірники св. Писання, і радо давали тим, котрі хотїли прийняти їх.

З початку церкви посилали своїх місіонерів на рівнини і долини у піднижа гір, а опісля також і в дальші сторони. В грубій, запорошеній від дороги одежи, подїбно як Господь, ті мандруючі проповідники переходили через більші міста і заходили навіть у дальші сторони. Всюди вони сїяли дорогоцінне зерно. Церковні громади закладались всюди, куди лиш зайшли, і кров мучеників свідкувала о правді. День Божий обявить богаті жнива душ, котрі були зібрані вірним трудом тих мужів. Потайки і мовчки Слово Боже найшло свою дорогу серед христїянства і воно радісно принималось так по хатам як і в серцях людських.

Св. Писання відкривало Вальденцям не тільки образ дійства Бога з людьми в минувшині, і відвічальність і обовязки їх в теперішности, але воно показувало їм на небезпеку і славу будучности. Вони вірили, що кінець всьому недалекий, читали Слово Боже з молитвою і сльозами і ще більше заглиблялись в тих дорогоцінних поученнях і уділяли і другим ту спасительну правду. Вони бачили в Біблії плян спасення і находили утіху, надію, мир і віру в Ісусі. В міру того, як розум їх просвічався і серце їх наповнялось радістю, вони старались поширять ті лучі і на тих, котрі находились у темряві папського заблудження.

Вони бачили, як нарід під проводом папи і сьвящеників надармо старався дістати прощення через мученне свого тіла за гріхи. Навчений вірити, що прощення можна заслужити добрими ділами, народ безнастанно дививсь на себе, пробуваючи у своєму гріховному стані, і видячи себе виставленим на гнів Божий, він мучив свою душу і бичував своє тіло, але не находив ніякої пільги. Тим способом щирі душі були звязані наукою Риму. Тисячами вони лишали приятелів і кривних, і лишались на ціле своє життя за монастирськими мурами. Тисячі із них надармо шукали покою в часто повторяючих ся постах, жорстоких бичованнях, безсонних ночах, при чим вони цілими годинами лежали на холодній і сирій підлозі у своїх вбогих кімнатках; в довгих мандрівках по святих місцях, понижаючих покаєннях і страшних муках. Інші знов, котрих мучило чувство гріховности, перед страхом гніву Божого, продовжали мучить ся, аж накінець замучене тіло не могло більше того перенести і без найменшого луча сьвітла і без надії йшли в могилу.

Вальденці старались принести хліб життя тим жажущим душам і поділитись з ними вісткою покою із обітвання Божого і вказати на Христа, як на одинокую надію спасення. Навчання, що добрими ділами можна відкупитись від гріха, вони називали заблудженням. Надія на людські заслуги

ти закривав від наших очей безконечну любов Христа. Христос умер як жертва за чоловіка тому, що упавше чоловічество не могло мати ніяких заслуг перед Богом. Заслуги розп'ятого і воскресшого Спасителя — підвалина християнської віри. Зависимість душ від Христа і зв'язь з Ним помістю віри повинна бути така сама, як зв'язь кожного з членів зі всім тілом, або виноградної лози з виноградним деревом.

Навчання пап і священників довели людей до того, що вони дивились на характер Божий, а навіть на Христа, як на щось строгого, понурого і відражаючого. На Спасителя дивились як би Він не інтересував ся упавшим чоловічеством, на се треба аж посередництва. І ті душі котрі були осьвічені Словом Божим, старались показувати тим людям на Ісуса, як на милосердного і любячого Спасителя, котрий з отвертими руками всіх запрошує прийти до Него з своїми тяжкими гріхами, своєю журою і своїм горем. Вони хотіли усунути перешкоди, нагромаджені сатаною, щоби люди не бачили обітовання і не приходили прямо до Бога, не виявляючи перед Ним своїх гріхів, і не дістали прощення і упокою.

Вальденські місіонери відкривали голодним душам дорогоцінні правди Євангелія. Вони обережно вивчали старанно написані часті св. Писання. Се була для них велика радість подавати надію грішній душі, котра тільки в Бозі виділа свого мстителя, ожидаючого, щоби кожному дати по своїй справедливості. З дрозжачими губами і мокрими від сліз очима, часто на колінах, той місіонар відкривав своїм братам дорогоцінні обітовання, котрі були одинокою надією грішника. Таким способом світло правди проникало у многі душі, розганяючи темні хмари, і сонце праведности осьвічало серце своїми іспіляючими лучами. Часто случалось, що та або друга часть св. Писання читалась по кілька разів, бо слухач як би хотів переконатися, чи се добре він чув. А іменно хотілось знов почути тих торжественних слів: „Кров Ісуса Христа, Сина Його, очищає нас од усякого гріха“.)

)1 Йоан. 1: 7.

„І, як Мойсей підняв угору гадюку в пустині, так мусить бути піднятий і Син чоловічий, щоб кожний віруючий в Него не погиб, а мав життя вічне“. \*)

Таким способом омана Риму стала ясною. Вони бачили, що посередничество людей або ангелів для грішників нічого не вартало. Коли правдиве світло пробуджало їх душі, вони з радістю закричали: „Христос мій священник; Його кров моя жертва; Його вістар — моя сповідальниця“. Вони цілковито опускались на заслуги Ісуса, повторяючи слова: „Без віри ж не можна угодити Богу“. \*) „Бо й нема иншого імя під небом, даного людям, щоб ним спаслись нам“. \*)

Для инших із тих душ, що переносили сильні бурі, спасення було за велике, щоби вони могли відразу поняти Його. Така велика була пільга, яку воно принесло; цілі потоки сьвітла влялись в їх душі, як чули себе перенесеними на небо. З довірем вони клали свою руку в руку Христа, ставили свої ноги на камінь спасення. Весь смертельний страх пропав. Тепер вони могли з радістю в серці йти в тюрму або на костер, наколи вони могли тільки тим способом прославити імя свого Спасителя.

Таким способом Слово Боже потихоньки виходило на сьвіт і часто читалось одинокій душі, або і більшій товпі, котра стремилась до сьвітла правди. Так нерас переходили цілі ночі. Здивованне і подивляння слухачів було так велике, що місіонер нерас аж мусів приостановити своє читання, щоби добре могли порозуміти благовісте спасення. Часто було чути слова: „Чи напращу прийме Бог мою жертву? Чи змилосердиться Він наді мною? Чи простить Він мені?“ І у відповідь читалось: „Прийдїть до мене, всі знеможені та отягчені, я упокою вас“. \*)

У вірі вони принимали обітування, і радісну відповідь можна було почути: „Не треба більше мандрувати по сьвятих місцях, анї ходити, страждаючи від всяких невзгод на поклонення мощам. Я можу прийти до Христа у тім виді, в

\*) Иоан. 3: 14, 15. \*) Жид. 11: 6. \*) Діян. 4: 12. \*) Мат. 11: 28

яким нахожджусь — грішний і не сьвятий; і Він вислухає молитву каючогося“. „Гріхи твої прощайуться тобі і мої також, навіть мої можуть бути прощені“.

Велика радість наповняла серця, і імя Ісуса було прославлене хвалою і подякою. І ті щасливі душі повертались до дому, щоб передати сьвітло і другим, і розповісти їм про все, що бачили і чули, і що вони найшли правдиву і живу дорогу. В словах св. Писання заключалась якась надзвичайна сила, що отверто заговорила до їх сердець, що шукали правди. Се був голос Божий, переконуючий слухача.

Божий післанець йшов своєю дорогою, але його скромне заховання, його щирість, його повага і глибока побожність були предметом чистих розговорів. В многих случаях його не питали звідки прийшов і де йде. Вони з початку були так обтяжені, а опісля переповнені чувством радости і вдячності, що і не думали про те, щоби запитати його. Коли вони запрошали його зайти до них то він заявляв, що він іде шукати загубленої віщі. „Чи ж се не був ангел небесний?“ питались вони.

В многих случаях того післанника Божого більше не бачили. Він удав ся в другі сторони, або його життя закінчилось десь в який-нибудь тюрмі, або його кости лежали там, де він сьвідкував о правді. Але слова, які він оставив там, не могли бути знищені. Вони звершили своє діло в людських серцях, і благословенні їх наслідки будуть вповні оцінені тільки в день суду.

Вальденські місіонари заходили і до царства сатани і через те власти тьми мусіли держатися на осторожності. Всяка робота тих місіонарів була переслідувана через князя тьми, і діявольські слухи боялись їх дуже. Папські провідники бачили добре, що робота тих смиренних мандрівників для них є небезпечна. Наколи вони так дальше позволять поширяться сьвітлу тої правди, то воно розжене темні хмари заблудження, котрі окружили народ, а се притягло би лю-

дей до Бога, і нарештє верховна власть Риму мусїла би упасти.

Одно істнованнє таких людей, котрі піддержували віру початкової церкви, уже було явним свїдоцтвом відпадення Риму, і з тої причини наступила страшна ненависть і переслідування. Рим не міг того знести, що вони не хотїли видати св. Писання. Се було образою для римської власти. І тому постановили змести їх із лица землі. Тепер почались страшні хрестні походи проти Божого народу у їх гірській вітчинї. Інквизитори переслідували їх, і зрїщище неповинного Авеля, котрий упав від злодійської руки Каїна, часто повторялось.

Їх урожайні поля безнастанно опустошались, їх домівки і церкви нищились так, що, де колись були цвітучі поля і хати спокійного, працьовитого народу, зісталась тільки пустиня. Як дикий звїр, що занюхав кров, ставсь ще більше страшнійший, так само злість приверженців папських ще більше розгорїлась, дивлячись на страдання їх жертв. Многих із тих вірних за їх простодушну віру переслідували і гонились за ними по долинах, де вони ховались, окружені дрімучими лісами і вершинами скал.

Нїякого обвинувачення вони не могли придумати проти неперочного характеру того Божого народу. Навіть їх вороги казали, що се спокійний, працьовитий і побожний народ. Їх провина була лиш в тім, що не хотїли поклонятися Богу так, як папа хотїв. Задля тої провини їх понїжали, оскорбляли і мучили в такий спосіб, який тільки могли придумати люди і дїявол.

Коли Рим задумав винищити ту ненависну секту, папа видав було, у котрій вони були осуджені як еретики, і передані на загибель. Їх не обвинувачували як неробів, нечестних або розпустників, але вони провинились тим, що вигляд їх був побожний і святий, чим зводили „овець правдивого стада“. Для того папа постановив знищити ту шкідли-

ву і погану секту злодіїв, і наколи вони не відречуться своєї віри, то будуть розторощені, як їдовиті зьмії. Чи надіявся сей гордий володар коли нібудь стрітити ся з тими словами? Чи він знав, що вони записані в небесних книгах, і на суді еще раз будуть представлені йому? Ісус говорив: „Скільки раз ви чинили се одному з сих братів моїх найменших, мені чинили“.)

В тій булі покликували всіх членів брати участь в христовім поході проти еретиків. І щоби заохотити їх до того жорстокого діла, папа освободив їх від всіх церковних кар дчасних і загальних; хто прилучився до хрестового походу, то папа звільняв їх від всякої присяги, потверджав їх право на посілости, які вони неправно набули, і простив гріхи всім тим, котрі бї хоч одного еретика убили. Буля та касувала всі угоди, заключені з Вальденцями, приказувала їх служачим лишати свою службу, наказувала давати їм яку нібудь поміч і надавала повне право завладіти їх майном. Із того документу можна добре бачити того пануючого духа, від котрого всьо походить; се в рик дракона, а не голос Христа, котрий дається чути тут.

Папські провідники не хотіли услухати Божого закону і після него ділати, але робили так, як їм Рим приказував. Наступили страшні драми. Безбожні і морально упавші священники і папи робили те, що їм сатана препоручив. У них милосердя не було. Той сам дух, що розпав Христа і убив апостолів, котрий воодушевляв кровожадного Нерона проти вірних Богу за його часів, щоби освободити землю від людей, що їх Бог любить.

Переслідовання, котрі навіщували побожних людей впротягу многих віків, переносились з терпіннем і витривалістю, що приносило славу Спасителю. Помимо хрестових походів, помимо варварської різні, від котрих пострадали, вони таки не переставали висилати своїх місіонерів, щоби поширяти далі дорогоцінну правду. Їх переслідували до

\*) Мат. 25: 40.



смерти, але кров їх орошала посіяне зерно, і воно видало плоди. Так Вальденці свідкували за Бога сотки літ до Лютра. Розсіяні на всі сторони, вони там сіяли зерно реформації, котра почалась за часів Вיקлифа, повсюду поширялась за часів Лютра і вще поширюєсь в останніх часах тими, котрі також готові є терпіти всьо „за Слово Боже, і за свідкування Ісуса Христа“.)

\*)Одкр. 1: 9.





## Г О Л О В А — V.

### ІВАН ВИКЛИФ.

До реформації було всього тільки кілька примірників Біблії, але Бог не хотів, щоби Слово Його зовсім щезло. Його правда не мала бути на завсїгда закрита. Він легко міг розв'язати слово життя, як і отворити двері тюрми і ворота, щоб випустити Його слуг на волю. В різних закутках Європи св. Дух побудив мужів шукати правди, як захованого скарбу. Провідіннем Божим їм дісталось у руки св. Писання, і вони з великим заінтересованнем вивчили його зміст. Вони були готові прийняти світло, як би там не було. Хоч і їм не всьо було ясно, но все таки могли пізнати правду, давно закриту перед ними. Як ті небесні післанці вони виступали, розірвавши окуви суевіря і заблудження, і кликали тих, що так довго рабами були, щоб встали і освободили ся.

Слово Боже сотки літ оставалось закритим для народа, кромі Вальденців, бо воно було писане в такій мові, що його тільки учені розуміли. Але настав час, коли св. Писання було переведене на різні мови, і було доступним для народа на його рідній мові. Час півночі, пережитий світом, устав. Часи темряви поступенно щезали, і у многих сторонах появились признаки ранньої зорі.

В чотирнайцятім віці появилась в Англії рання зоря реформації. Іван Виклиф був вістником реформації не тільки для Англії, але і для всього христїянства. Великий про-

тест, який він висказав проти Риму, ніколи вже не замовк. Тим супротивленням повсталала боротьба, в наслідок чого наступила свобода так для одиноких осіб, як і церквів і народів.

Виклиф дістав вище образование, і для него страх Господень був началом мудрости. В школі він був знаним ізза своєї побожности, своєї здібности, і також із своєї глибокої науки. А що любив дуже учити ся, то він познакомив ся із усякими науками. Він студіював схоластичну філософію, а також гражданське і церковне право, спеціально право його рідного краю. У його пізнійшим життю ся наука дуже йому придалась. А іменно його знання тогдашної спекулятивної філософії приспособило його виявити її фальшиву науку, через знання церковного і гражданського права він був приготівиний до великої боротьби за гражданську і релігійну свободу. Знаючи дуже добре св. Писання, а маючи ще до того вище шкільне образование, він в учених диспутах був непоборимий. За його природні здібности і глибоку науку не тільки приятелі, але навіть вороги його поважали. Його приверженці з вдволенням дивились на свого провідника, бо він був первим між ученими, і його вороги не посміли безславити діла реформації, бо бачили силу і знання її поборника.

Коли Виклиф був еще учеником, він вже зачав студіювати св. Писання. В тих часах, коли Біблія була писана в старинних мовах, то лиш учені могли найти дорогу до правди, котра була закрита для необразованих людей. Таким способом дорога для будучої роботи Виклифа, як реформатора, була уже підготовлена. Люди науки студіювали Слово Боже і нашли у нім обявлену і вільну благодать. Вони поширювали се пізнання правди і побуджали других навертати ся до живого Божого Слова.

Коли увага Виклифа була звернена на св. Писання, він з тою самою точністю, котра приспособила його завладіти шкільними науками, взяв ся до студіювання Біблії. До сих

пор він чув великий недостаток, котрий не могли заступити ні схолястичні студії ні наука церкви. В Слові Божім він найшов те, чого перше дармо шукав. Тут він бачив обявлений плян спасеня, а Христос йому представляв ся, як одинокий посередник для людей. Він посвятив себе служити Христу і постановив проповідувати відкриті через него правди.

Як і пізнійші реформатори, Вיקлиф з початку не предвидів кінця своєї роботи. Він не з наміром спротивляв ся Римови, але із посвяти для правди, боротьба з заблудженнями сталась неминучою. Чим більше він пізнавав фальшиву науку Риму, тим горячійше став поширять науку св. Писання. Видячи, що Рим оставив дорогу правду задля людських переказів, він сміло обвинувачував священство в тім, що виключило св. Писання, і жадав, щоби Біблія наново була дана народови і щоб її авторитет знов був признаний в церкві. Він був дуже здібним учителем і вимовним проповідником, і сам так жив, як проповідував. Його знання св. Писання, його сили ума, його чисте життє, а також його велика відвага, його справедливість і щирість давали йому загальне поважання і довіре. Многі із народа стались невдоволені із своєї попередньої віри, бачивши несправедливість, яка панувала в римській церкві, і з нескритою радістю витали правду, котру Вיקлиф відкрив їм; папські знов провідники дрожали від гніву, коли бачили, що той реформатор має більший вплив, як вони сами.

Бистрий ум Вיקлифа пізнав всі заблудження Риму і сміло виявляв многі надужиття його. В той час, як він був капеляном короля, остро виступав проти папської давини, котру король мусів давати папі, і указував на те, що папські претенсії на авторитет над світськими правителями противляться так розумові, як і откровенню. В Англії ті претенсії папи були причиною великого гніву народа, і наука Вיקлифа мала великий вплив на державних мужів. Король і дворянство злучились разом, щоб ставити опір папській світ-

ської влади, і не платили йому більше данини. В той спосіб папській влади в Англії нанесено великий удар.

Друге зло, проти котрого Вிகлиф вів довгу і рішучу боротьбу, було заложенне ордену жебручих монахів. Ті духовні жебраки лазили по цілій Англії і стались чистою заразою і тягаром для суспільства. Індустрія, школи, мораль, все на тім терпіло. Не лиш що лїннєве жебрацьке життє монахів було тягаром для народа і послїдні соки із него висисало, але ще до того дїлало честну роботу понижаючою. Молодь деморалїзовалась і упадала морально. Під впливом тих монахів багато молодих людей без відома родичей вступало до монастира, бо їм таке ледаче і безжурне життє подобалось. Один із первих отців римської церкви поставив монашеські права навіть висше дитячої любви і послуху, бо твердив, що „наколиб твій отець зі сльозами і з плачем лежав перед твоїми дверми, а твоя мама показувала тобі черево, котре носило тебе і груди, що кормила тебе, то дивись, щоб ти потоптав їх ногами, і відверни ся, і йди просто до Христа!“ Через ту „страшну немудьськість“, як виражався про неї Лютер, котра „лицює більше вовкові або тиранові, як христїянинові і чоловікові“, серця дітей ставались затверділими зглядом своїх родичів. Тим способом папські провідники, подїбно фарисеям в старині, переступили заповіді Божї задля своїх переказів, в наслідок чого дома пустїли, а родичі зіставались без своїх синів і доньок.

Навіть університетських студентів монахи заманювали фальшивими представленнями, щоби приставали до їх ордену. Многі із них опісля жалували того кроку, коли побачили, що позбавили себе щастя в житю, і спричинили тим гризоту для своїх родичів. Але раз попавши у лапку, уже більше не можна було добити ся свободи. І задля того многі родичі не хотїли посилати своїх дітей до висших шкіл, в наслідок чого число студентів меншалось. Школи пустїли і нецтво брало верх.

Папа надав право тим жебрунам монахам слухати сповіди і прощати гріхи. І се було жерелом великого зла. Так як ті жебраки — монахи хотіли мати більше доходів, то вони прощали гріхи на так легких услівях, що всякого рода криміналісти приходили до них, внаслідок чого зіпсуттє росло в страшний спосіб. Бідаки і недужі мусіли терпіти, так як не було чим їх спомагати, бо всьо забрали і пожерали монахи, а хто би не хотів їм нічого дати, то публично називали його безбожником. І хоч вони називали себе убогими, то все таки їх богацтво умножалось. Народ біднів, а вони, мешкаючи в пишних будинках, жили собі по великопанськм і гуляли та розпустували. Сами провадили час в роскошах і достатках, а дурачків посилали між люди, котрі росказували людям всякого рода байочки і небилиці і забавляли їх ріжними штуками, а при тім всім обертали їх і стригли як баранів. Така була робота тих монахів, котрим вкінци вдалось наклонити народ до суевіря і забобонів, і впоїти в них віру, що признанне папу за голову церкви, поклоненне образам і подаянне жебручим монахам є обовязком кожного релігійного чоловіка, через що можна приготувити для себе місце у небі.

Учені і побожні люде дармо старали ся зреформувати той жебручий монаший орден. Вукліф, у котрого було більше бистрого ума, ударив зло із самого кореня. Він заявив, що сама система монашества неправильна і повинна бути усунена. Начались переговори і запити. Коли монахи переходили через край і продавали відпущенне гріхів від папи, то многі начали сумнівати ся у те прощенне за гроші і запитували себе чи не можна б ліпше найти прощенне гріхів в Бога, як в римського архієрея? Богато було таких, що згіршились захланністю тих жебручих монахів, стараючись впускатись з ними в боротьбу настільки, наскільки було конечним, щоби звернути увагу народа на науку Біблії і єї основателя. Він учив, що папа має лиш таку власть виклю-

чати із церкви або давати прощення людям, як і кожний звичайний священик, і що ніхто не може бути виключений, наколи він не в потулений через Бога. Се був найліпший спосіб, якого він ужив, щоб повалити папську духовну і світську власть, силою котрої він держав мільони людей в неволі.

Виклифа знов вибрано, щоб боронив прав королівського дому проти вишування ся Риму і, будучи назначений королівським послом, він два літа перебув в Нидерляндах, де вів переговори з папськими повномочниками. Тут він пізнав ся з французьким, італійським висшим духовенством і, маючи нагоду заглянути за куліси, через що не одно йому вияснилось, чого він не добачив би в Англії. Він навчив ся богато такого, що йому опісля придалось у його роботі. У тих післанниках папських він вичитав правдивий характер і ціль папської ерархії. Він, повернувши до Англії, викладав свою науку ще з більшою отвертістю і ревністю. Він вияснив народови, що користь, гордість і омана се — боги Риму.

В одній із його статей він говорить про папу і його колекторів: „Папа і його колектори забирають від нас всьо, що повинно служити для піддержання життя бідних. Кожного року тисячі червінців із королівської каси дають ся йому для святих дарів і інших духовних річей, а се в проклята ересь і симонія (святокупство), і допроваджує усе християнство до того, що воно потверджує ту ересь і піддержує її. В самій річи, наколиб наше королівство мало великанську золоту гору, і ніхто би не брав із неї тільки колектори того гордого світського архієрея, то з часом таки не стало би і тої гори. Він забирає всі гроші із нашого краю, а нічого не дає за те, крім Божого прокляття за свою симонію“.

Невдовзі після свого повороту до Англії, Виклиф був іменований священиком через короля в Лютерворсі. Се було доказом, що королеви сподобалась його отверта бесіда. Виклиф мав отже великий вплив так на королівський двір як і на народ.

Але незабаром громи Риму загреміли проти Виглифа. Три декрети т. з. булі були післані в Англію, в університет, королю і пралатам, де всім було приказано предприняти безпроволочні і рішительні міри, щоб примусіти мовчати учителя еретицької науки. Хоч і ще до прибуття булі єпископи у своїй ревности завізували Виглифа, щоб явив ся перед ними на слідство, але двох із знатних королівських князів відпровадили його до суду, а народ, окруживши дім, увійшов силою до него, через що судії так настрашились, що муііли на якийсь час відложити справу, а реформаторови дозволено спокійно відправити ся своєю дорогою. Невдовзі після того Едвард III умер, котрого прелати в його послідних днях старали ся привернути на свою сторону, і попередний покровитель Виглифа став регентом королівства.

Папська була вложила на Англію обовязковий приказ увязнити еретика. Все те, розуміється, пахло огнем. Здавалось, що Виглиф недовзі стане жертвою Риму. Але Той, Котрий уже давно сказав Своїому слугі: „Не бійся, я тобі щит“<sup>1)</sup>, знов простер Свою руку, щоби зашитити Свого слугу. Смерть прийшла, але не до реформатора, тільки до папи, котрий постановив, що Виглиф має згинуті. Григорий XI умер, а суд, котрому препоручено було судити Виглифа, розійшовсь.

Провідінне Боже ще далі зарядило так, щоби дати можливість розвйтися реформації в Англії. По смерти Григория вибрано нараз двох папів. Обидва вибрані папи держали себе за непогрішних і жадали послуху, виповідаючи війну один другому. Хто був про них, того прокляли, а хто за ними, тому обіцяно царство небесне. Та подія дуже ослабила власть папства. Обі партії тепер воювали з собою, а Виглифа віставили в спокою. Прокляття і взаїмні обвинувачення дітали від папи до папи і кров лялась потоками. Преступлення і ганьба упали на церкву. А наш реформатор за той час на приході в Лютерворсі, в затишу, усердно займався

<sup>1)</sup>1 кн. Мойс. 15: 1.



тим, щоби відвернути людей від воюючих папів і звернути їх увагу на Ісуса, князя покою. Той нелад з цілою тою боротьбою і відсуттєм, котра повстала із того, приладив дорогу до реформації, і народ увидів і переконався, чим дійсно папство було. В одному із його писань про „роздор папів“ Веклиф відзивається до народу, щоби задумався над тим, чи не говорять ті два архіереї правду називаючи оден другого антихристом. „Ворог“, говорив він, „більше не панує через одного, але через двох священиків, щоби люде тим лекше в імя Христа побідили обидвох“.

Подібно своїму Учителю, Веклиф проповідував Євангеліє бідним. Не вдоволяючись тим, що правда поширилась в скромних родинях його власного приходу в Лютерворсі, він постановив, що єї треба проповідувати по цілій Англії. Щоби того доконати, він з'організував смирих і відданих Богу людей, котрі любили правду і нічого так не хотіли як поширення єї. Ті мужі всюди ходили, учили по базарах, на вулицях більших міст і по селах. Вони віднаходили слабих, убогих і хорих, і говорили їм про радісну вість о милости Божій.

Будучи професором богословія, Веклиф проповідував Слово Боже в університетських аудиторіях. Він так знав ясно представити правду своїм ученикам, що його називали „євангелієским доктором“. Але найбільшим ділом в його життю був переклад св. Писання на англійську мову. В його книзі „про правду і значінне св. Писання“, він говорить про намір перекласти Біблію так, щоби кождий уроженець Англії міг прочитати собі ті чудні діла Божі на своїй рідній мові.

Але його робота нараз устала. Хоч він ще не мав шістьдесять літ, але безнастанна праця, наукові заняття і напади зі сторони його ворогів так підтяли його сили, що він передчасно постарівся. Вони думали, що він тепер буде жалувати того, що наробив тільки зла для церкви і покає ся, і

вони поспішили у його кімнату, щоби його сповідати. Представителі чотирох релігійних орденів з чотирьма світськими урядниками зібрались буцім то у його смертельній постелі. „Смерть на Ваших устах“, сказали вони, „покайтесь в Ваших гріхах і відречтесь в нашій присутности від всього, що Ви говорили проти нас“. Реформатор мовчки вислухав їх, опісля попросив свого слугу, щоб підняв його на подушках, і спокійно подивив ся на стоячих перед ним і ожидавших відречення, він заговорив твердим і грімким голосом, перед котрим вже нераз дрожали: „Я не умру, але буду жити і буду далі виявляти злодійство жєбручих монахів“. \*) Здивовані і завстиджені монахи вийшли із кімнати.

Слова Вיקлифа сповнились. Він жив, щоби дати у руки своему народови Біблію, найсильнішу зброю проти Риму, призначену для його освободження, просьвічення і євангелизації. При звершеню того діла він примушений був поконати великі і тяжкі перешкоди. Вיקлиф підупав на силах; він знав, що йому осталося всього кілька літ для його роботи, він бачив супротивлення, з котрим він мусить бороти ся, але надючись на обітування Божі, він ішов вперед і ніщо не застрашило його у своїм великим ділі. Провідіннем Божим піддержувались його тілесні і духовні сили, і завдяки його великого досьвіду він приспособився до дуже важної і великої роботи. Між тим як ціле християнство находилось у великому забуренню, реформатор в своєму приході в Люторворсі, незважаючи на бурю, яка бушувала воколо него, віддався цілковито своїй вибраній праці.

Наконець робота скінчилась — англійський перевід Біблії був готовий. Слово Боже було доступним і для Англії. Реформатор тепер не боявся більше ні костра ні тюрми. Він передав в руки англійського народу світло, котре ніхто не міг загасити. Давши своему народови Біблію, Вיקлиф тепер найбільше старав ся про те, щоби розірвати кайдани темноти і порока. Він старав ся вивиспити і освободити

\*) Д'Обинне, кн. 17, гол. 7.

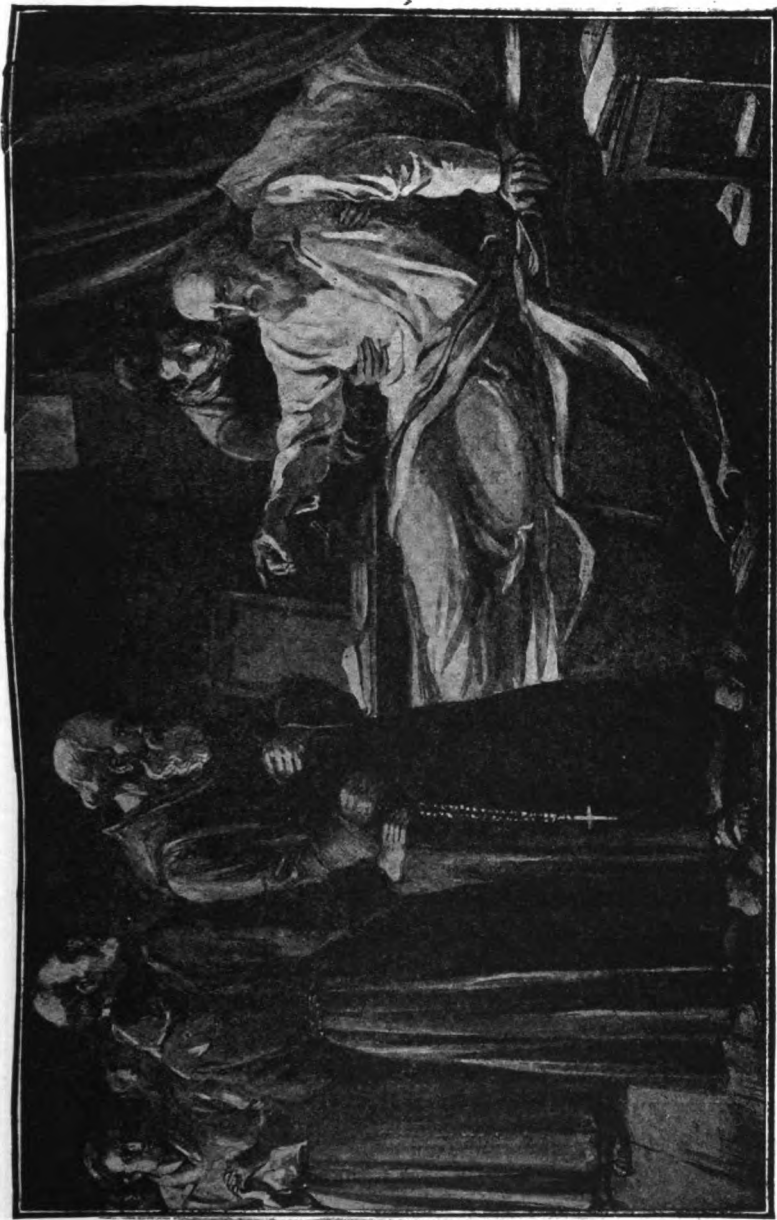
свою вітчину, і його перемога була велика, більша від всіх, яка коли могла бути доконана на полі битви.

Так як тоді ще не було печатень, то переписування Біблій було утруднене і йшло поволі. Заінтересовані були так великі, що багато було таких, що добровільно займалися переписуванням, однак переписували тільки з трудом могли вдоволити потребуєчих. Деякі із багатих хотіли мати цілу Біблію. Інші знов купували для себе тільки частями. А в багатьох випадках кілька родин складалось на одну цілу Біблію. В той спосіб Біблія Вайкліфа в короткім часі знайшла доступ до кожної хати.

Відкриття для людського розуму розбудило їх із тяжкої папської неволі. Вайкліф тепер учив їх протестантської доктрини, а іменно спасення через віру в Христа і одної непогримимости св. Писання. Проповідники, котрих він вислав, поширяли Біблію і реформаторські писання з таким успіхом, що нова віра була прийнята майже половиною народів Англії.

Появлення Біблії спричинило великий страх між духовенством. Воно тепер мало до роботи з далеко сильнішим противником як Вайкліф, з противником, проти котрого їх зброя була за слаба. В тих часах не було такого права, котре би заказувало Біблію в Англії, так як вона ще ніколи не була доступна людям на їх рідній мові. Такі права аж опісля були запроваджені і дуже заострені. Між тим, помімо супротивлення священників, одного часу можна було поширяти Слово Боже.

І знов папська церква зачала думати о тім, як би заглушити голос реформатора. Його завізвали три рази перед суд, але надармо. З початку синод і єпископи оголосили його писання як єретицькі, і опісля привернули молодого короля Річарда II на свою сторону, внаслідок чого був виданий королівський декрет, після котрого кожний, хто придержував ся проклятої науки, мав бути ув'язнений.



*Вислуд і монксси.*

„Я не виму, але жити буду, і знов вийду-  
ти му в своїйства жєбручих монахів“.

В синоді Вיקлиф відкликував ся на парламент, неустрашимо обвинувачував перед народним зібраннем єрархію і жадав усуненя страшних надужитъ, котрих церква допускала ся. З удоводняючою силою він представив неправне вмішуння ся і зіспуттє папського престола. Його вороги тим страшно змішались. Приятелів і помічників Вיקлифа вони вже змусили піддатися, і тепер певно надіялись, що і сам реформатор, на старости літ, самітний і без приятелів, покориться подвійному авторитетови, короні і мітрі. Але замість того паписти були побіджені. Парламент, побуджений переконуючою бесідою Вיקлифа, зніс королівський едикт, і реформатор знов став вільним і ніхто його не сьмів переслідувати.

По третій раз його завізвано перед суд, а іменно перед найвисше церковне судилище в королівстві. Але тут не пощадили зовсім єреси. Тут нарешті Рим побідить, і робота реформатора буде раз кінець: так думали паписти. Наколиб вони могли діпняти своїй цілі, то Вיקлиф мусів би відречи ся свого навчання, або оставити суд, щоб бути переданим на спалення.

Але Вיקлиф не відрікся нічого, бо він не хотів бути лицеміром. Неустрашимо боронив своїй науки і збивав обвинення своїх ворогів. І опісля, забувши за себе і де находиться, він запросив своїх слухачів перед суд Божий, щоб зважити їх фальшиву науку і оману на вазі вічної правди. Сила Св. Духа далась чути в судовій палаті, і так обняла слухачів, що приковала їх до місця, і здавалось, що не мали сили оставити його. Слова реформатора прошили їх серця, як стріли із Господнього колчака. Обвинення в єреси, котре вони поставили про него, він з переконуючою силою звернув на них самих. Чому, запитав він, вони сьміють поширять свої заблудження? Ізза користи, щоби торгувати Божою милостію.

„З ким, думаете ви“, сказав він нарешті, „ведете боротьбу? Зі стариком на краю могили? Ні! З правдою,— з правдою, котра є сильніша від вас і побідить вас“. Сказавши се, він оставив зібрання, і ніхто із ворогів не посмів задержати його.

Робота Веклифа була майже скінчена. Знамя правди, котре він так давно носив, невдовзі мало випасти із його рук, але він ще повинен був свідкувати за Євангеліє. Правда повинна проповідувати ся в самому Римі, в кріпости царства заблудження. З причини його ереси Веклифа завізвали явитися перед королівським судилищем в Римі, котре так часто проливало кров святих. Грозяча небезпека йому добре знана була, але по мимо того він прийняв би завізвання, наколиб параліж не був перешкодив в його подорожі. Але не дивлячись на се, що його голосу не було чути в Римі, він все таки міг говорити через письмо. І він се хотів зробити.

Із свого прихода реформатор написав письмо, котре, хоч написане в шанібнім і християнським дусі, містить в собі острій докір папі проти пихи і гордості папського двора. „Направду я рад“, писав він, „виявляю перед кожним ту віру, котрої я держусь, відкрию і обявлю, а іменно римському єпископови, котрий потвердить мою обявлену віру, о скільки я думаю, що вона є вірна і правдива, або може поправить її, наколиб заключала в собі заблудження. Но перше я думаю, що Євангеліє Христа є тілом Божого закону. . . Я кажу, що римський єпископ, о скільки він заступає Христа на землі, між всіми людьми він перший повинен підлягати закону Євангелія, бо величів учеників Христових не складалось із світського знання і почесний, але в точнім насліджуванню Христа в його життю і звичаях. . . Христос, коли жив на землі, був бідним, скинув з себе все світське пановання і відкидав всякі почесні“.

„Ні оден вірний муж не повинен наслідувати папу, або якого-нибудь святого, хіба тоді, наколи вони наслідували

Ісуса Христа. Петро і сини Заведіві згрішили, коли захопили світських почесностей і через те вони противились Христу і не ішли за Ним, і в тих заблудженнях ми не повинні іти за ними.

„Папа повинен відступити світські власти, всі земні посілости і все пановання, а при тім всьо духовенство навчати, щоб і вони те саме робили, тому, що так робив Христос, та й Його апостоли.

Наколи я помиляюсь в зким-нибудь із тих точок, то в покорі я готов направити ту помилку, навіть жертвувати своїм життям, коли сего конче потреба буде“.

„Наколиб я по своїй власній волі міг присутним бути, то я, розумієть ся, сам лично представив би ся римському єпископови. Але Господь інакше зарядив і навчив мене слухати Бога більше, як людей“.

В кінці він говорить: „Помолімся Богу за нашого папу Урбана VI, щоб він разом зі своїм духовенством пійшов слідами Ісуса Христа, та щоби успішно навчав народ, щоб та кож пійшов їх слідами“.

В той спосіб Виклиф показав папам і кардиналам на тихість і лагідність Христову, при чим він не тільки перед ними, але і цілим Християнством виказував ріжницю між ними і їх Учителем, як вони називали себе Його намісниками.

Виклиф сподівався, що за свою вірність мусить заплатити життям. Король, папа, єпископи змовились, щоби погубити його, і здавалось, що за кілька місяців його поведуть на костер. Але його відвага була непохитна. „Не треба далеко іти, щоби найти мученичій вінець“, сказав він. „Вистарчать проповідувати Слово Христове гордим єпископам, і мучеництво готове. Жити і мовчати... Ніколи! Хай меч, що висить над моєю головою, упаде; я ожидаю удару“.

Але Провідінне Боже завсїгда охороняло свого слугу. Муж в протягу свого життя, виставляючи себе що днини на небезпеку, відважно обороняючи правду, не повинен упасти

жертвою мести своїх ворогів. Вיקлиф ніколи сам не старався боронити себе, але Господь був його обороною. І коли вороги його вже були певні, що він вже в їх добуچهю, то рука Божя забрала його від них, коли він у своїй церкві в Лутерворсі мав роздавати св. дари нараз упав, поражений паралізом, і в коротким часі закінчив своє життя.

Бог визначив для Вיקлифа його роботу. Він вложив в його уста слово правди і сохранив його, щоби те слово могло дійти до народу. Його життя було заховане і його робота продовжалась аж доки не була положена підвалина для великого діла реформації.

Виклиф вийшов із темряви середних віків. Ще нікого не було, котрий би показав йому дорогу до так великого діла, як реформація. Призваний, як Йоан Хреститель, щоби звершити надзвичайну місію, він був предтечою нового віку. Однак при тій системі, котрої він придержувався, коли вчив правди, можна найти повне єдинство і звершення, котрого другі реформатори, що були по нім, не перевисшили, а навіть деякі з них не дійшли до того за сотки літ опісля. Так широка і глибока була положена підвалина, так крепка і вірна була будівля, що ті реформатори, котрі ішли за ним, не потребували єї перестроювати.

Великий рух, спричинений Вיקлифом, через котрий були освободжені совість і розум і дарована свобода народам, так довго привязаним до римського воза, мало свій початок в Біблії. Тут було жерело того потоку благословення, котре як та вода життя протікає через всі віки із чотирнацятото століття. Вיקлиф прийняв св. Писання з безумовною вірою, що воно богодухновенне откровення волі Божої і вірне правило для віри і життя. Його навчили дивитись на римську церкву як на божественний і непогрішимий авторитет і прийняти з незаперечним почитанням закоренивши ся в протягу тисячліття звичаї і навчання. Але він відвернув ся від всього того, щоби послухати Слова Божого. Се був оден автори-



тет, що він казав народови признати. Він навчав, що це церква, говоряча через папу, але голос Божий, говорячи через Його слово, одинокий, божественний, непогрішимий авторитет. І він також учив, що не тільки ціле откровення волі Божої, але що крім того св. Дух одинокий тільки толкуватель, і що кожний, студіюючи Біблію, може пізнати які в Його обов'язки. Тим способом він відвертав людей від папи і римської церкви і звертав їх увагу на Слово Боже.

Виклиф був одним із найбільших реформаторів. По Його великим розумі, ясности мислей, твердості в обороні правди, і смілості, з якою він її проповідував, з ним можна порівняти тільки немногих, що ішли за ним. Чистота життя, витривалість в наукових занятях і в роботі, велика чеснота і подібна до Христової любов і вірність в служенню се головні прикмети того першого реформатора. І все те діялось помимо духовної темряви і морального зіпсуття того віку, із котрого він вийшов.

Характер Виклифа в свідощтвом навчаючої і обновляючої сили св. Писання. Се була Біблія, котра зділала Його тим, чим він був. Старання пізнати великі правди божественного откровення дає всім нашим спосібностям свіжість і силу. Ум розширяєть ся, поняття заострюєть і судження дозріває. Студіювання Біблії облагородняє всяку думку, всяке чувство і всяке стремління, чого не може зділати ніяка друга наука. Вона дає твердість в наміреннях, терпіння, відвагу і витривалість; вона облагородняє характер і освячає душу. Усильне і набожне студіювання св. Писання, котре лучить духа ученика прямо з духом Безконечного, видало би людей більше діяльних і більше сильних духом, а також і з більше шляхотними засадами, яких коли дала найбільша філософська школа. „Обявлене слово твоє просвічує, дає зрозуміння людям простодушним“ <sup>\*)</sup>, говорить псалмист.

Наука, яку поширяв Виклиф, за якийсь час розвивалась. Його послідувателі, знані під іменем Виклифів або Лорардів,

<sup>\*)</sup> Псал. 119: 130.

не тільки ходили по Англії, але запускались і в другі сторони, проповідуючи науку Євангелія. Тепер їх провідника не стало, ті проповідники пращували ще з більшою ревністю, і великі товпи збігались, щоби почути їх науки. Декотрі дворяни, а навіть королева находились між новонаверненими. В многих місцях було видко велику зміну в обичаях народа, і ідолопоклонські символи романизма були викинені із церков. Але незабаром розбурхалась безжалісна буря переслідувань над тими, котрі осмілились зділати Біблію своїм провідником. Англійські монархи ревностно старались сохранили свою власть, шукали помочи в Римі і рішили пожертвувати реформаторами. Проти учеників Євангелія в історії Англії насамперед повстав костер, а за ним слідувало мученичество за мученичеством. Оборонці правди, переслідувані і замучені, могли посилати свої жалі тільки до Господа, що над усіма панує. Прогнані як вороги церкви і державні зрадники, вони далі проповідували по укритих місцях, ховаючи ся по хатах бідних людей, або вертепах та печерах.

Помимо страшного переслідування ще сотки літ продовжався спокійний і терпеливий протест проти пануючого зіссуття релгії. Христіяни того часу ще не мали нового пізнання правди, але вони навчались любити Слово Боже, почитати та слухати його, і терпіти за него. Подібно як віруючі за часів апостольських, многие добровільно жертвували своїм майном за ддя Христової науки. Ті, котрим було дозволено жити у своїх власних хатах, радісно принимали до себе прогнаних собратів, а коли і їх прогнали, то вони радо прилучались до бездомних. Правда, тисячі, не могучи видержати страшних переслідувань, задля свободи жертвували своєю вірою і виходили з арештів, щоби публично відречися всього. І число тих не було маленьке, а між ними находились люде, так із висшого як і низшого стану, котрі неустрашимо в тюремних гамерах, в Долардових баштах, серед терпіння, спричинено-

го тортурами і поломінем, свідкували о правді і радувались, що вони були гідними терпіти так, як і Він терпів.

Папістам не вдалось виляти всего гніву на Вיקлифа за його життя, і їх гнів не міг бути заспоковий до сих пор, доки його тіло спочивало спокійно у могилі. Більше як сорок літ після його смерти собор Констанцький рішив, щоби останки із його костий викопати і публично спалити, а потім кинути до сусідньої річки. „Ся річка“, пише оден із старих писателів, „понесла попід в Авон, а Авон в Северну, а Северна в малі озера, а вони у великій океан, і таким способом є символом віри його навчання, котре тепер поширюеть ся по цілому світу“. 4)

Вороги його не були в силі зрозуміти великого значіння їх ганебного поступку.

Писання Вיקлифа повліяли на Гуса з Богемії так, що він відрік ся від многих заблудженій римської церкви і взяв участь в реформації.

Таким способом в тих обох, так далеко від себе віддалених сторонах посіяне зістало зерно правди, і увагу людей звернено на так давно забуте Слово Боже. Божеська рука приготвила дорогу для великої реформації.

4) Фуллер, „Церковна історія Британії“.



## Г О Л В А — VI.

### ГУС І ЕРОНИМ.

Євангеліє ще в дев'ятому віці дісталось до Богемії (Чехів) Біблія переводилась і богослуження відправлялись в народній мові. Але після того як папська власть набирала сили, Слово Боже затемнилось. Григорій VII, котрий забрався „угнітати гордість князів“, також звернув увагу на те, щоби поневолити народ, і умисне на те була видана була, в котрій заказувалось відправляння богослуження в чеській мові. Пана об'ясняв, що Бог хоче, щоби богослуження відправлялись на незнанім для народа язичі, і що не одло зло і ереси повстали ізза незаховання того правила. І так Рим постановив загасити сьвітло Слова Божого і держати народ в темряві. Але небо постаралось о щось другого, щоб сохранили церкву. Многі Вальденці і Альбігенці, переслідувані у Франції і Італії, прийшли до Чех. І коли вони не проповідували публично, то все таки робили свою роботу по тихоньки. І так правда сохранилась від століття до століття.

Уже перед Гусом в Чехах були люде, котрі повстали і явно виступали проти зісуття церкви і пороків народа, і вони своїм поступованнем звернули на себе загальну увагу. Сьвященики набрали страху і началось переслідування проти учеників Євангелія. Вони мусіли відправляти свої богослуження в лісах і печерах, але і тут найшли їх вояки і многі із них зістали убиті. Наконєць постановлено палити всіх,

що покидають римську віру. Але між тим як християни жертвували своїм життям, вони дивились наперед на торжество їх діла. Один із тих, котрі учили, що спасення дістається тільки через віру в розпятого Спасителя, вмеравши заявив: „Тепер гнів ворогів взяв верх над нами, але не на все воно так буде; хтось повстане із простого народу, без меча і авторитета і проти него вони будуть безсильні“. Час Лютра ще був далекий, але вже появилсь хтось, свідоцтво котрого повинно побудити народи проти Риму.

Іван Гус не походив із визначної родини і завчасу осиротів після смерти свого батька. Його віруюча мати, котра уважала виховання і страх Божий за найбільший дорогоцінний скарб, старалась набути те наслідство і для свого сина. З початку Гус вчив ся в провінціональній школі, а опісля вступив на університет в Празі, де його прийняли безплатно. До Праги випроваджала його мати, бідна вдова. Вона не мала йому що дати на дорогу, але коли вони зближались до великого міста, вона упала на коліна разом із своїм опротившим сином і просила Отця Небесного дарувати йому благословення. Чи вона предчувала яким способом Бог учує ві молитву?

На університеті Гус відзначив ся великою пильністю і скорим успіхом, а його добре поведіння і дружне обходження ся з шкільними товаришами з'єднали йому загальне поважання. Він був щирим приверженцем римської церкви і усильно старав ся дістати благословення, котре після його думки тільки та церква могла дати. Підчас одного ювілейного празника він пішов до сповіди, заплатив останній гріш, який мав, і прилучився до процесії, щоби мати участь в обіцянім відпущенню. Скінчивши університет, він став священником, і також дуже скоро відзначився, і його призначали на королівський двір. Він зістав також професором, а опісля ректором університету, де дістав образання. По

ушлivi кiлькох лiт убогий, безплатний ученик став ся гордiстю вiтчизни, i його iм'я було знане по цiлій Европi.

Однак Гус зачав дiло реформацiї на другiм поли. Кiлька рокiв пiсля його посвящення вiн був вибраний проповiдником Вiфлеємської каплицi. Основатель тої каплицi старався о дозволеннє проповiдувати в народнiй мовi, бо се було дуже важне дiло. Помимо наказу iз Риму в Чехах все вще проповiдували в чешській мовi. Народ св. Писання зовсiм не знав i звичайно жив дуже неморально. Гус безпощадно громив зло, вiдкликуючись безнастанно на Слово Боже.

Оден iз Пражських горожан, iменем Ероним, котрий жив у великiй дружбi з Гусом, взяв з собою, коли вертав з Англiї, писаннє Вiклифове. Англiйська королева, перенявши ся наукою Вiклифа, була чешською принцесою, i за вiї впливом Вiклифова наука була поширювана у вiї рiднiм краю. Тi книги Гус читав з великим заiнтересованнем. Вiн вважав iх автора щирим христiянином i був готовий кожного разу прийати систему реформи, за котрою вiн обставав. Гус, не замiтивши сього, уже вступив на стежку, котра мала його завести далеко поза Рим.

Около того часу до Праги прибуло двох чужинцiв з Англiї, щоб поширяти сьвiтло Євангелiя у тiй вiддаленiй сторонi. А що вони отверто виступали проти папи, то правительство скоро примусило iх замовчати. Але їм не конче хотiлось покинути свою роботу, отже шукали iншого способу. Вони були артистами i проповiдниками, i зачали тепер виступати як артисти — малярi. На доступнiм для народу мiсцi вони нарисували два образи. Оден представляв Христа як Вiн в'їзжав в Єрусалим, тихий, сидячи на ослицi <sup>1)</sup>, в товариствi своїх ученикiв, босий i в переносенiм убраню. Другий образ предсавляв папську процесiю — папу, одитого в богату одєжу з тiярою (папська корона), сидячим на пишно вбранiм конi; перед ним iшли кардинали i пралати в дорогочiнних шатах.

<sup>1)</sup>Мат. 21: 5.

Тут була проповідь, котра звертала увагу всіх людей. Гурмою народ збирав ся, щоб подивити ся на ті образи. Всі аж надто добре бачили і розуміли, що ті образи означали, і на многих зробила велике вражіння ся суперечність між ти-хистю і лагідністю Христа, Учителя, а гордістю і пихою па-пи, Його мнимого слуги. Се визвало в Празі велике заво-рушення умове, і в коротким часі постановили пійти дальше, щоб уйти небезпеки. Але їх наука не забувалась. Ті обра-зи повміяли також дуже і на душу Гуса, і він зачав тепер більше читати Біблію і твори Виклифа. Хоч він ще не був цілком готовий прийняти всі признані Виклифом реформи, однак він уже яснійше розумів характер папства, і з біль-шою ревністю осуджував гордість, пиху і відсуттє папської ерархії.

Із Чех світло поширилося до Німеччини, так як без-порядки в Празьким університеті спричинили німецьких студентів забрати ся оттуда. Многі із тих дістали від Гуса перші лекції із Біблії і, повернувши, поширяли світло у своїй вітчизні.

Вість про Гусову роботу в Празі була незабаром занесе-на до Риму і він сейчас дістав завізвання явитись перед па-пою. Услухати розказу значило тільки, що неминуча смерть. Чеські король і королева, університет, дворянство і прави-тельственні урядники подали просьбу до папи, щоби Гусови було дозволено лишитися в Празі і вислати до Риму послів для свого оправдання. Замість того, щоби задосить учини-ти просьбі, папа передав його суду, а на місто Прагу кинув церковну клятву.

В тих часах така клятва церковна, як тільки проголоше-но ві, була причиною великого заворушення. Церемонії, які робились при тім, були на се, щоб нагнати страху народови, котрий дивився на папу, як на Божого намістника, що має ключі від неба і пекла і силу призвати так земний як і не-бесний суд. Люде вірили, що брами небесні закриті для

тих, що на них наложена клятва, і що померші позбавлені є всяких милостей так довго, аж доки папа не здіме прокляття. На знак того великого нещастя всі богослуження були застановлені, церкви замкнені, а людей вінчали на кладовищах. Ховання померших було заказано на посвячених на те місцях, і без всяких церемоній загребували їх в ямах де нібудь на полях. Тим способом Рим через міру, дійствующу на воображення, старався управляти совістю людей.

Ціла Прага була заворушена. Більша часть обвинялз Гуса, що се він був причиною того нещастя, і жадала, щоб він за се був укараний через Рим. Щоби трошки притихла та буря, він віддалив ся на якийсь час у своє рідне село. В своїх письмах до своїх приятелів в Празі він говорив: „Коли я відійшов від вас, то се стало ся тому, щоби пійти за приміром Ісуса Христа, і не дати злим можности вічної погибели, і не бути причиною для угнітання і огірчення добрих, а також щоб безбожні священники не перешкаждали проповіди Божого Слова. І так я відійшов не потому, щоби відречи ся від Божеської правди, за котру я з Божою помічю надіюсь умерти“. Гус не переставав працювати, об'їзжаючи дооколичні місцевости і проповідуючи народови св. Євангеліє. Таким способом кроки, які поробив папа, щоб не проповідувалось Євангеліє, було причиною, що воно ще більше поширялось. „Нічого бо не можем проти правди, а за правду“.)

„Душа Гуса, здавалось, за той час його життя перейшла через тяжкі муки. Хоч церква і старалась побивати його громовими ударами, він все таки ще не відрікся від єї авторитету. Римська церква все еще була для него Христовою невістою, а папа намістником Христовим. Гус боровся проти надужить авторитетів, а не против самого принципу. Воно спричинило страшну боротьбу між його переконаннями його розума і жаданням його совісти. Наколи авторитетна сила була справедлива і непогрішима, як він думав, то якжеж се

\*)2 Корин. 13: 8.



могло бути, що він не міг бути єї послухним? Слухати Й, по Його думці, значило грішити, ну, і чому ж се послушення доводило знов до таких наслідків? Ось і питання, котрого він не міг розв'язати; ось сумнів, котрий мучив Його із дня на день. Одиноке розв'язання сього питання було се, що священники церкви стали безбожними і уживали свого законного авторитету для незаконних цілей, як се було і за часів Спасителя. І се побудило Його проповідувати другим той принцип, що ми повинні зділати своїм мірилом навчання св. Писання, наскільки воно понятне нашому розумові і відповідає нашій совісті, другими словами, що Бог, як Він говорить в Біблії, а не церква, як вона говорить через священників, є непогрішимий провідник“.)

Коли по якомусь часі заворушення в Празі устало, Гус повернув до своєї Віфлєвської каплиці і еще в більшую ревність і відвагою зачав наново проповідувати Слово Боже. Вороги Його рівночасно сильно робили проти него, але королева і многі із дворянства були Його приятелями, а також многі із народа стояли по Його стороні. Многі, порівнюючи Його чисту і возвишену науку і Його сьвяте життє з низькими віронавчаннями, котрі проповідували папські приклонники, і з їх захланністю і роспустою, котрими вони відзначались, мали собі за честь стояти по стороні Гуса.

До сих пор Гус не мав помічників у Його роботі, але тепер в ділі реформи до него пристав Ероним, котрий підчас побуту в Англії приняв ученне Виклифа. Вони обидва від того часу були зв'язані в життє, а навіть смерть їх не розлучила.

Ероним відзначався великими здібностями, гарною вимовою і образованием, за що Його дуже поважано, але знов Гус перевисшав Еронима що до твердості і сталості характеру. Його холоднокровний розсудок був тою уздою, що стримувала горячого Еронима, котрий з християнською по-

\*) Велі, кн. 3, гол. 2.

корю піддавався йому і був йому послухний. При їх спільній роботі реформа скоро могла розвиватися.

Бог просвітив розум тих вибраних мужів так, що вони могли пізнати многі заблудження Риму. Але вони не дістали всього світла, котре Бог хотів дати світу. Помочию тих Своїх слугів Бог вивів Свій народ із темряви романизма. Але багато перешкод було, з котрими вони стрічались, і Він вів їх крок за кроком, ввиду того, як вони могли все те переносити. Вони не були приготовані відразу прийняти стільки світла. Як великий блиск південного сонця осліплює тих, котрі через довгий час пробували в темноті, так і се світло, наकोли б їм дано було всьо, то би їх засліпило. Тому Він уділяв його поступовно його провідникам, в міру того, як нарід міг переносити його. Із століття в століття повинні були слідувати вірні робітники, щоби вести народ все далі по дорозі реформації.

Раздор в церкві все продовжав ся. Три папи боролись тепер за першенство, і їх боротьба наповнила християнство переступками і забуренням. Не вдоволяючись проголошенням прокляття, вони ще взялись до світського оружя. -Всякий старався, де би ту добути оружя і звідки взяти наємників. Розуміється, на се треба було средств, і щоби дістати їх, то всі дари, посади і благословення церкви давались за гроші. В той самий спосіб священники, по приміру своїх начальників, вдавались до симонії і війни, щоби усмирити своїх противників і усилити свою власну власть. Кожного дня з великою смілістю Гус остро виступав проти огиди, котрої допускались в імя релігії, і народ, стоячий по його стороні, обвинувачував голову церкви, як причину нещастя, котре упадало на християнство.

Знов місто Прага, здавалось, бути на краю кровавої боротьби. Як і перше, знов слугу Божого обвинувачували у тім, що він „тривожить Ізраїля“. \*) На місто знов упало прокляття, і Гус удалився до своєї рідні. Вірне

\*)1 кн. Цар. 18: 17.

свідкування, проголошенне в його любимій Вифлеемській церкві мусіло замовчати. Він тепер мав появитись на більший видовні, щоб заговорити до всього Християнства, заким зложить свою голову, як свідок правди.

Щоби ісцілити зло, яке нищило Европу, до Констанції був скликаний собор. По волі цісара Зигмунта той собор був скликаний одним із тих пап, що з собою воювали — Йоаном XXIII. Папа Йоан не хотів того собору, бо боявся, що викриють його поганий характер його пралати, також не ліпші від него що до моральности, як в загалі духовенство того часу. Але він не хотів спротивитися Зигмунтови.

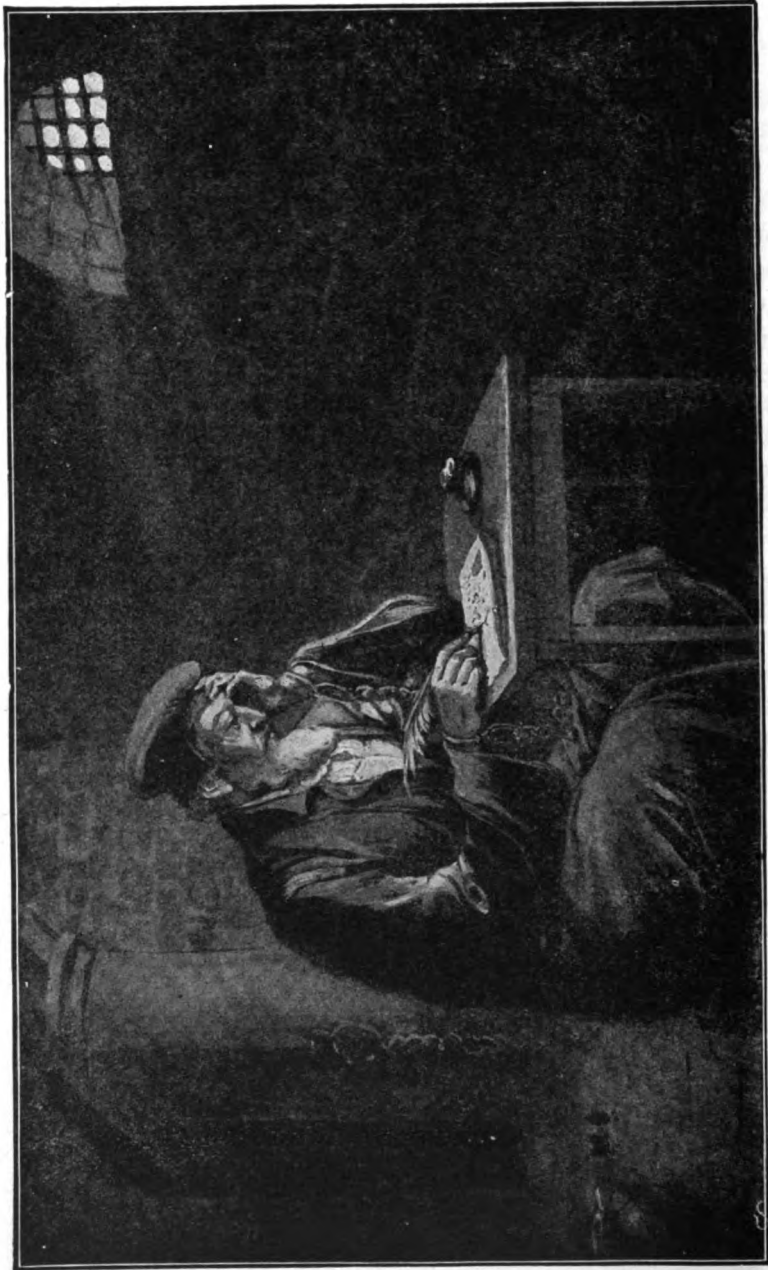
Головна ціль, яку мав той собор, було увільнити церкву від неладу і викоренити ересь. Тому два антипапи, а також ширитель нової думки, Іван Гус, були завізвані явитись на соборі. Папи, боячись за своє життє, не явились лично, але прислали своїх заступників. Папа, Йоан, що скликав собор, явився, але був дуже загурбуваний, підозриваючи цісаря, що він хоче в підступний спосіб позбавити його папського престота, таї ще боявся, що може бути оскаржений за ті неморальні вчинки, котрі понижали папську корону, а також за проступки, помічю котрих він дістав ту корону. Але все таки він торжественно в'їхав до Констанції, з великою парадом, окружений церковними достойниками і свитою придворних. Всьо духовенство і городські високі урядники з великою силою народа вийшли йому на зустріч, щоби повитати його. Перед ним несли св. дари, і богата одежа кардиналів і дворянства представляли великоліпне зрілище.

Між тим і другий подорожний зближався до Констанції. Гус знав, яка небезпека йому загрожує. Він попрощав ся із своїми приятелями, як би вже більше ніколи не мав їх бачити, і пустився в дорогу з тим чутєм, що вона заведе його до Констанції. Не дивлячись на се, що він від Чесьького короля отримав захоронне письмо і по дорозі дано йому еще друге

таке саме письмо від Зигмунта, він все таки як би був певний, що йде на смерть.

В одному із своїх листів, писаних до своїх приятелів в Празі, він говорить: „Я виїзжаю, мої браття, з охоронною грамотою від цісаря, щоби здібати ся із своїми многочисленими ворогами... , але я надіюсь на Бога, свого могутого Спасителя, що Він задля Свого обітування і ваших горячих молитв дасть мені мудрість і відвагу так, що буду міг опертися їм. Він дасть мені також Духа Свого Святого, щоби укріпити мене в правді, і з відвагою міг би йти назустріч спокусі, тюрмі і, наколи треба буде жорстокої смерті. Христос Сам страдав за Своїх вибраних, чи можемо ми дивуватись, що Він дав нам примір, для нашого спасення всьо перенести в терпінням? Він Бог, а ми Його творення; Він Господь, а ми Його слуги; Він творець покою, а ми мизерні смертельники, а все таки Він потерпів! Чому би і нам не потерпіти, а іменно коли ті терпіння можуть послужити для нашого очищення? Тому, любимі, наколи моя смерть може послужити для Його прославлення, то молитв ся, щоби воно скоро прийшло, і щоби Господь перебув зі мною і поміг мені терпливо перенести всі боли. Але наколи мені суджено знов повернути між вас, то будемо молити ся Богу, щоби я не вернувся до вас з ганблячим пятном, то значить, щоби я не утаїв ні одної йоти євангельської правди, щоби браттям зіставити хороший примір для послідування. Ви, здасть ся, не увидите мене більше в Празі, але наколи вже воля Всемогущого Бога дозволить мені знов до вас повернути, то з більше укріпленням серцем будемо ділати успіхи в пізнанню Його любови і Його закону“.

В другім письмі до священника, що став учеником Євангеля, Гус з глибокою покорою говорить за свої помилки, і обвинувачує себе, що з вдоволенням убирався в дорогу одягу і тратив час в пустих занятях. Опісля він додає слідуєчі сердешні напаминання: „Нехай слава Божа і спасення душ



*Гус в темниці.*

„Я пишу лист в темниці зі словами рукор,  
очікуючи мого смертельного засуду завтра“.

займуть твою душу, а не доходи і багатства. Остерігайся украшати свій дім більше як твою душу, а передовсім звертай найбільшу увагу на духовну будову. Будь побожним і покірним у відношенню до бідних і не трать гроші на прийняття і гостини. Наколи ти не постарався поправити своє життя і не відкажешся від достатків, то я боюсь, що тебе чекає кара, так як і мене. . . Ти знаєш мої навчання, так як ти дістав науку від мене від твого дитинства, тому не потребу тобі більше писати. На милість Господа нашого закликаю тебе не наслідуй ні одної із моїх суєт, про котрі ти знаєш“. На коверті письма він ще додав: „Заклинаю тебе, мій друже, не отворай письма, аж доки не дістанеш вістки про мою смерть“.

Ідучи до Констанції, він всюди, де б не зайшов, бачив признаки поширення його науки. Нарід інтересувався дуже його роботою, і збирався гурмами, щоб повитати його, а в декотрих містах мійські начальники оправаджували його по вулицях.

Гусови по прибуттю до Констанції дана була цілковита свобода. До охоронної грамоти цісаря залучена була ще лична записка безпеченства від папи. Але як страшна несправедливість, помимо всіх тих торжественних і неодноразових обіцянок, реформатора по коротким часі на приказ папи і кардиналів арештовано і вкинено до брудної і смердливої підземної діри. А опісля перевели його до обмурованого замку по другій стороні ріки Рену і там його держали в полоні. Однак папа не багато скористав із того віроломного поступку, бо невдовзі сам дістав ся до тої самої тюрми. Його обвинувачено перед собором за страшно погані проступки, крім убийства, симонії і перелюбства, гріхи, за котрі не можна тут писати. За те йому вкінці відобрано тіяру себто корону палську, і замкнено у тюрмі. Антипапи також були скинені і вибрано нового папу.

Хоч папа сам більше завинив у своїх проступках, як Гус, котрий хотів тільки реформи, однак той самий собор, котрий скинув папу, зачав угнітати реформатора. Ув'язнення Гуса спричинило велике обурення в Чехах. Визначні дворяне сильно запротестували проти тої ганебної роботи собору. Цісар, котрий неохотно дозволяв на знехтовання охоронної грамоти, протривався такому поступованню з ним. Але вороги реформатора були невинні і рішучі. Вони скористали із упередження цісаря, і його страху та ревности відносно церкви, і різними доводами старались доказати, що вони не є обов'язані дотримати клятви еретику і людям, підозрілим в ереси, наколиб вони мали навіть охоронну грамоту від цісарів та королів. І тим способом вони взяли верх.

Ослабленого в'язницею і хворобою, так як через вогкий і відсутній воздух набавив ся зимниці, від котрої він мало не вмер. Гуса вкінці привели на собор. Закований в ланцухи, він ставився перед цісарем, честь і вірність котрого служили йому запорукою, що він оборонить його. Підчас довгих допитувань він твердо стояв за правдою, і в присутности вібрапого духовенства і горожанських чиновників заявив торжественний і вірний протест проти відсуття пануючої ерархії. Коли йому предложили одно із двох, або відречи ся від свого навчання, або не жити, він вибрав мученичу смерть.

Милость Бога піддержувала його. В часі суду, котрий продовжався за кілька тижнів, хоч він терпів дуже аж до його засудження, але душу його наповнив небесний спокій. „Я пишу се письмо“, каже він до свого приятеля, „у в'язниці, скованою рукою, завтра ожидаю свого смертного засуду. . . Коли ми з помічю Ісуса Христа знов стрітимось в будучім життю, ти довідаєшся, яким милостивим був Бог для мене, як сильно Він піддержував мене серед спокушення і терпіння“.

У темниці він передвидів торжество правдивої віри. У своїх сновидіннях, перенесений назад до каплиці в Празі, де він проповідував Євангеліє, він бачив папу і єпископів, стираючих образ Христа, що він нарисовав на стіні. Видячи се, він сильно огірчився, але на другий день смуток його обернувся в радість, коли він побачив многих артистів, дуже зайнятих відновленням того рисунку ще в красних кольорах, як перше був. Коли робота була вже скінчена, малярі, обернувшись до великої громади людей, що окружали їх, закричали: „Хай тепер прийдуть папи і єпископи! Вони ніколи більше не вітруть їх!“ Коли реформатор розказав свій сон, він ще додав: „Я вірю, що образ Христа ніколи більше не будуть стерати. Вони хотіли знищити його, але він буде нарисований у всіх серцях далеко кращими проповідниками, чим я був“. (Д'Обине, 1 кн., гол. 6).

В останній раз привели Гуса на собор. Сє було велике і блискуче зібрання — цісар, князі, цісарські посланники, кардинали, єпископи, священники і величезна товпа, котра була свідком того памятного дня. Із всіх християнських закутків зібрались свідки тої першої великої жертви, котра упала в довгій боротьбі, щоби забезпечити свободу совісти.

Коли Гусові предложили у останній раз висказати своє рішення, він по другий раз відказався відречися, і з прошиваючим зором вглянувши на князів, котрих запорука безпеченства так безстыдно була нарушена, він заявив, що сам добровільно явився на собор „під охороною і пікою присутного тут цісаря“. Лице Зигмунта почервоніло, коли очі всіх присутних звернулися на него.

Смертний вирок був проголошений, і церемонія деградації началась. Священники одягли осуженого в священницькі ризи. Взявши її, він сказав: „Нашого Господа Ісуса Христа на глум вбрано у білу одягу, коли його мали запровадити перед Пилата“. Коли Гусови знов казали відречися, він сказав, звернувшись до народу: „Як я можу рішити



ся на се, а при тім дивитись на небо? Як я можу се зділати, дивлячись на товпу, котрій я проповідував чисте Євангеліє? Ні, я вважаю його блаженство висшим від сього марного тіла, котре тепер вбране в на смерть“. Тоді зачали з него знимати одержу, одну часть по другій, при чім кожний єпископ проголошав над ним прокляття, звершаючи свою часть церемонії. Наконєць наділи йому на голову вінець, або митру, на котрій були нарисовані погані фігури чортів з надписю: „Херезіарх (закоренілий єретик)“. „У мого Господа Ісуса Христа“, сказав він, „задля мене був терновий вінець на чолі, чомуж би і мені не надіти сей далеко лекший, хоч і поганійший, задля імені його? Я приймаю його, і охотно приймаю“.

Коли його в той спосіб вбрали, прелати передали його душу сатані. Гус піднявши свої руки до неба, воскликнув: „Я ж передаю свою душу у Твої руки, Ісусе Христе, Котрий відкупив мене“.

Тепер передали його в руки сьвітської власти і повели на місце страчення. Великанська товпа постунала за ним, сотки узброєних людей, священники і єпископи в своїх дорогоцінних шатах і жителі міста Констанції. Коли його привязали до стовпа і вже всьо було готове, щоби запалити огонь, мученикови вще раз предложили спасти своє життя і відречи ся від своїх заблудженій. „Від яких заблудженій я маю відречи ся? Я призиваю Бога за сьвідка, що всьо, про що я писав і проповідував, має ціль спасти душі від гріха і погібели, тому я з радістю готов затвердити свою смерть ту правду, котру я проповідував і про котру я писав“.

Коли полемінь запалахкотіла вокруг него, він зачав сьпівати: „Ісусе, Сину Давида, помилуй мене!“ І так сьпівав до тої пори, аж його голос зістав заглушений.

Навіть його вороги встревожились його геройським поведеннем. Один із папських писателів, що описував смерть Гуса і Ернима, котрий опісля скоро умер, говорить: „Оба

переносили смерть з найбільшою відвагою і спішили на костер, як би запрошені були на весіля, не видаючи ні одного звука, щоби показував на їх терпіння. Коли полемінь запахлакотіла, вони почали співати гимни, і навіть сила огня не могла застановити їх співу“.

Коли вже тіло Гуса зовсім було спалене, його попіл разом з землею, на котрій він лежав, був зібраний і вкинений до Рену, і таким способом занесений аж до океану. Його переслідувателі надармо уявляли собі, що викоренили правду, котру він проповідував. Відай їм не снило ся, що попіл, занесений того дня до моря, подібно, як зерно, розсіяне по всій землі, видасть багаті жнива свідків правди в краях, ще до сих пор незнаних. Голос, котирй чути було на соборі в Констанції, відбився, і відголос його дався чути у всіх будучих поколіннях. Гуса більше не стало, але правда, за котру він умер, ніколи не загине. Його примір віри і постійности розбудив многих, що, не зважаючи на муки і смерть, рішучо обставали за правдою. Його засуд показав цілому світу віроломство і брутальність Риму. Але вороги правди не знали, що, стараючись викоренити правду, вони лиш помагали тим ділу.

Але ще другий мученичий стовп був заложений в Констанції, і кров другого мученика повинна була свідкувати за правду. Коли Гус при своїм від'їзді прощав ся з Еронимом, послідний наминав його бути відважним і непохитним, заявляючи, що в случаю, наколи йому буде грозити небезпека, він сам сейчас поспішить йому з помічю. І коли його вірний ученик дізнався, що Гуса увязняли, він готов був сповнити свою постанову. Без всякої охорони, з одним провідником він відправив ся в Констанцію. Після свого прибуття він бачив, що наразився тільки на небезпеку, так як він нічого не міг зробити, щоби освободити Гуса. Він чим скорше втік із міста, але на дорозі його злапано, заковано в ланцюхи і назад привели його вояки до Констанції. Коли тільки появил

в Бога, щоб люди не повинувались Його закону і для того він спрямував всі свої сили проти тої заповіді, вказуючої на Бога, як на Творця.

Протестанти однак заявляють, що воскресення Христове у той день робить Його християнською суботою. Але доказів із св. Писання на те нема. Ніколи така честь не була дана тому дневи Христом або Його апостолами. Святкованне неділі, як християнського празника, має свою підставу в „тайні безаконня“ <sup>1)</sup>, котра починаєть свою роботу від часів апостола Павла. Де і коли Господь усиновив те папське дітище? Яку дійсну причину можна би ту навести, щоб оправдати зміну, котрої не признає св. Писання?

В шестім віці папство стало вже на твердій почві. Місто пробування Його вибрано царський город, і римського єпископа проголошено головою сей церкви. Поганство уступило своє місце папству, „і змії дав йому силу свою, і престол свій, і велику власть“ <sup>2)</sup>. І тепер началось те 1260-ти літне папське переслідування, як про те говориться в пророцтвах Даниїла і Откровення. <sup>3)</sup> Християне тепер повинні були вибрати: чи хочуть вони відречи ся від своїх чистих обичаїв і прийняти папські обряди і папське богослуження, чи закінчити своє життє в тюрмі, або на тортурах, або на кострі, або дати свою голову під катівський топір. Тепер сповнились слова Ісуса: „Будете ж видавані й від родителів, і вбивати муть деяких з вас. І будете ненавиджені від усіх задля імя мого“ <sup>4)</sup>. І почались страшні гонення на віруючих, ще страшнійші, як перше були, і світ стався справдішим полем битви. В протягу соток літ церква Христова находила охорону у відкромленю і тишині. Так говорить пророк: „А жінка втікла у пустиню, де має місце, приготовлене від Бога, щоби там кормили її днів тисяч двісті шістьдесять“ <sup>5)</sup>.

Від часу коли римська церква стала у власті, почались темні, середні віки. В міру того, як її сила збільшалась, ставало щораз то темнійше. Віра у Христа, одиноке жерело, ле

<sup>1)</sup>2 Солун. 2: 7.

<sup>2)</sup>Одкр. 13: 2.

<sup>3)</sup>Дан. 7: 25.

<sup>4)</sup>Лука 21: 16, 17.

<sup>5)</sup>Одкр. 12: 6.

рейшла на римського папу. Замість того, щоби вповати на Сина Божого, даючого прощення гріхів і вічне спасення, народ дививсь на папу та на його священників і пралатів. Їх вчили, що папа є одиноким лиш посередником на землі і ніхто не може зблизити ся до Бога інакше тільки через него, і крім того він ще для тих є намістником Божим, і його треба у всім слухати. А хто сего не робив, то був тяжко караний. І так людські уми були відвернені від Бога, а звернені на грішних, заблудших і жорстоких людей, а що більше, на самого князя тьми, котрий через них показував свою силу. Гріх ховався під рясою святости. Коли св. Писання відкидаєть ся і люди держать себе независими від Бога, то від них можна надіятись тільки несправедливости, заблудів і підлої омани. З піднесенням людських законів і переказів наступило зіпсуття, котре звичайно приходить по відкиненю Божого закону.

Се був небезпечний час для Христової церкви. Вірних оборонців правди було мало. Не зважаючи на се, що ще були люди, що обставали за правдою, та все таки нераз здавалось, що темрява і забобони возьмуть верх на землі, і правда релігія пропаде. Євангеліє не проповідувалось, релігійні форми помножувались, і здирали та лупили людей на всі боки.

Людей не лиш навчали дивитись на папу, як на свого посередника, але також надіятись на свої сили, щоб простили ся їм гріхи. Ходженне по відпустах, почитанне і поклонення мощам, будова церковів і віттарів, пожертвованне на церкви, — все те і ще щось друге вимагалось, щоби усмирити гнів Божий або найти ласку у Него, як би Бог подібний чоловікові був, що погнівався за що нібудь, або що Його можна вдоволити дарами і покаяннем!

Не дивлячись на се, що пороки розвивались навіть між провідниками римської церкви, їх вплив, здавалось, все так безнастанно збільшавсь. Десь так при кінці осьмого віку

паписти заявляли, що в часі первих віків істновання церкви римські єпископи мали ту саму владу, яку мають і тепер. Для потвердження того заявлення вони мусіли ужити якогонибудь средства, щоби надати йому силу, і се залюбки було сповнено отцем лжи. Монахи фальшували старінні рукописи. Були найдені до сих пор рішення вселенських соборів, котрі потвердили загальну верховную владу папи із новіших часів. І церква, відкинувши правду, дуже радо прийняла сю оману.

Ті немногі віруючі, котрі основувались на правді<sup>13)</sup>, не поксілись тим, що дрантыва і фальшива наука починала шкодити їх ділу. Подібно як ті, що будували мури Єрусалиму за часів Неемії, були готові сказати: „Послабшала сила у двигарів, а піску (й вапна) багато; ми не промагавмо будувати муру“.<sup>14)</sup> Утомлені від ненастанної борби в часі переслідування проти омани, несправедливости і всяких других перешкод, які тільки міг видумати сатана, щоби шкодити їх роботі, декотрі із вірних будівничих почали упадати духом, і задля спокою і безпеченства свого майна, а також боячись за своє житте, відвернулись від правдивого основання. Другі знов, не страхаючись своїх ворогів, рішучо заявили: „Не лякайтесь їх; памятайте на Господа великого й страшного“<sup>15)</sup>, і продовжали свою роботу, кождий взяв свій меч і „підперезавши поясницї свої“.<sup>16)</sup>

Той же дух ненависти і сунпротивлення правді воодушевляв ворогів Божих у кождому віці і та сама доброта і вірність з другої сторони вимагалась від Його слугів. Слова Христо-ві до Його первих учеників також можна примінити до всіх послідувателів до кінця часу. „Що ж я вам глаголю, усім глаголю: Пильнуйте“.<sup>17)</sup> Темрява, здавалось, увеличувалась. Почитанне образів ставалось вже більше загальним. Світились свічки перед образами, і народ молився до них. Найбільше недорічиві і забобонні звичаї взяли верх. Над людським умом запанувало суевіре так, що, здавалось, розум

<sup>13)</sup> 1Кор. 9: 10, 11.

<sup>14)</sup> Бфес. 6: 17.

<sup>15)</sup> Неем. 4: 10.

<sup>16)</sup> Неем. 4: 14.

<sup>17)</sup> Марка 13: 37.

стратив свою силу. Так як священники і єпископи любили гуляще життя, то можна було надіятись, що народ, дивлячись на них, піде тою самою дорогою і застрягне у темноті і пороках.

Другий крок за папської влади здійснений був, коли в одинадцятім віці папа Григорій VII проголосив непогрішимість римської церкви. Він твердив, що церква ніколи не заблуджалась і після св. Писання ніколи не може заблуджатись. Але докази із св. Писання инакше говорять. Гордий архиерей хотів мати власть скидати царів, заявляючи, що ні одно його рішення не може бути відкинене ким-нибудь, бо ніхто не має права касувати рішення других тільки він сам.

Який се був тиранський характер у того папи, що так обставав за непогрішимостю, найлучше доказує оден факт, як він обійшов ся з німецьким цісарем Генриком IV. За те, що не хотів піддати ся папській власті, папа кинув на него прокляття, через що зівстав виключений із церкви і позбавлений престола. Видячи, що нові його піддані збунтовані папою, повстали проти него, Генрик примушений був шукати мира із Римом. Разом із своєю жінкою і одним вірним слугою він серед зими перейшов Альпи, щоб упокоритись перед папою. Коли він прибув до папської палати, його без усякої охорони повели на подвірє, і там підчас сильного морозу з ненакритою головою і босими ногами, у лихій одежі він ожидав позволення папи, щоб явитись перед ним. І аж по трьох днях чекання, котрі він перебув в пості і молитві, гордий папа був ласкав дарувати йому провину, але під умовом, щоби цісар до зізволєння папи не украшав себе цісарськими знаками і не уживав своїй цісарської власті. І Григорій гордий із своїй побіди хвалив ся навіть там, що його обовязком є „унижати гордість цісарів“.

Яка різниця між гордістю того думного архиерея, а лагідністю і тихістю Христа, котрий Сам представляє Себе стоячим коло дверей і просячим отворити Йому, щоби Він

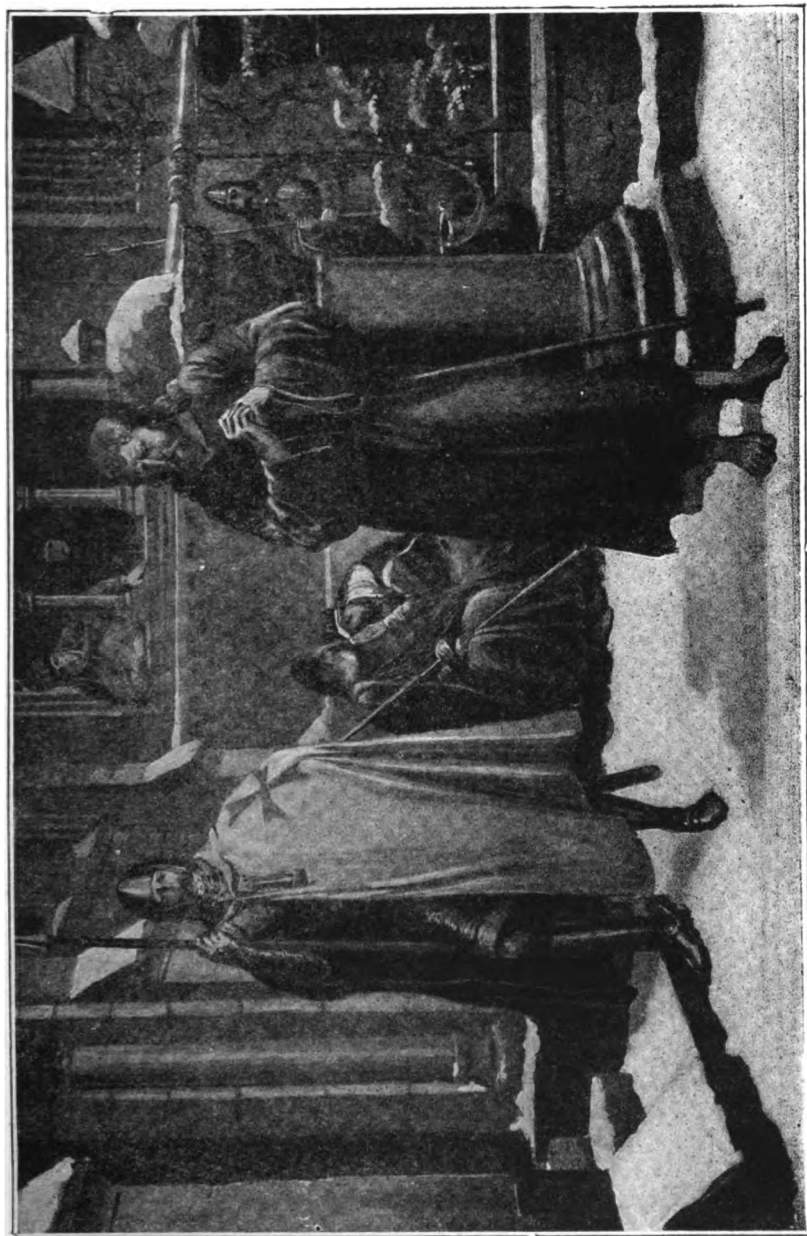
міг увійти і принести мир і прощення, і котрий навчав Своїх учеників, говорячи: „І хто хоче між вами бути першим, нехай вам буде слугою“.)

Слідуючі віки були свідками безнастанного побільшування заблуджень в навчаннях, виходячих із Риму. Навіть ще до запровадження папства, звертано увагу на науку поганських філософів, і вони мали вже вплив на церкву. Деякі, що говорили, що вони навернені, все ще придержувались поганської філософії, і не лиш що старались вивчити її, але передавали і другим як средство для поширення свого впливння на поган. І тим способом у християнську віру закрадались небезпечні заблудження. Між иншим найбільше вірувано в природне безсмертє чоловіка і його свідомість після смерті. Ся віра була підставою до запровадження посередництва святих і поклоненне Діві Марії. Звідси по-встала також фальшива наука про вічні муки для тих, що при смерті не покаяли ся. Се навчання незабаром увійшло в склад папської віри.

Тим була підготовлена дорога для впровадження ще другої поганської видумки, що Рим називав огнем чистилища, щоби тим страшити легковірних і сувірних людей. Чистилище се має бути, після тої блудної науки, місце, де дістаються душі, котрі не заслужили ще на вічну погибель, і тепер мають нагоду очиститись від гріхів і аж доперва позволяють ся їм увійти до неба.

Ще одна видумка була конечною, щоби дати Римові можливість покористуватись із боязни та пороків його сторонників. А се була наука про індульгенцію або прощення гріхів. Цілковите прощення гріхів минувших, теперішних і будучих, і також отпущенне всіх заслужених кар і мук було приобіцяно тим, котрі хотіли би іти на війну, проваджену папою задля поширювання його світської власти, або щоби укарати його ворогів, або винищити тих, котрі посьміли відкинути його висшю духовну власть. Людей також навчано.

\*)Мат. 20: 27.



*Ключий ся Генрих IV в Каносси.*

„З відкритою головою і босими ногами... чекав на прощення наш ставитися перед мсто“.



що, наколи заплатять грішми, то самі можуть увільнитись від гріхів, а також спасти душі своїх померших приятелів, котрі мучать ся у пеклі. Такими средствами Рим наповняв свої каси і піддержував пишність, розпусту і пороки мнмих заступників Того, котрий не мав де голови приклонити.

Причащення сьвятих тайн після Біблії заступлено поганським дароприношенем. Папські священники доказували, що вони своєю пустою балаканиною можуть переіменити хліб і вино у правдиве тіло і кров Христову. Богохульним способом вони публично заявляли, що мають силу „створити“ Бога, Творця вселеної. Від всіх християн під грозою смертної кари ждали, щоби вони вірили у се велике заблудження і богохульство. І ті, що відказались від того, масами передані були огню.

В тринадцятому віці запроваджена була і інквізиція, — ся найстрашнійша папська машина. Князь тьми діяв разом з представителями папської верхньої власти. На їх тайних засіданнях сатана і його ангели управляли умами влих людей, підчас коли серед них стояв невидимий ангел Божий і прислухувавсь їх безбожним ухвалям і записував всьо таке страшне, чого людське око не виділо. „Великий Вавилон упив ся кровю сьвятих“. Покалічені тіла і кров мільонів мучеників вопіяла до Бога, щоби помстив ся на тій боговідступній власти.

Папство стало деспотом сьвіта. Цісари і королі корились перед римським архієреєм. Вічна і земна судьба, здавалось, була в його руках. Цілими віками виключно і цілковито принималось навчання Риму, з пошаною вповнялись, його обичаї і його признаки точно заховувались всі. Його духовенство почиталось і добровільно піддержувалось. Ніколи перше римська церква не достигла більшої чести, слави і сили.

„Але полудень папства стався півночю сьвіта“. Св. Писання не було знане не тільки народами, але і священникам.

Подібно як фарисеї в старині, папські провідники ненавиділи світла, котре відкривало їх гріхи. По відкиненню закону Божого, як мірила праведности, вони безмірно поширяли свою власть і без границь допускались всякого зла. Омана, захланність і розпуста були на порядку деннім. Люди не боялись ніякого злого поступку, помочю котрого вони могли добитись багатства і становища. Палати пап і прелатів були видовнею найбільшої розпусти. Декотрі із пап допускались таких страшних і поганих річей, що світське правительство старалось позбутися тих духовних правителів, так далеко вже зіснулих, що не можна було більше дивитись на них. Сотки літ Европа не зділала ніякого поступу в науці, штуці і цивілізації. Християнство зістало спаралізоване морально і інтелектуально.

Стан світа під властю Рима був страшний. І сповнились слова пророка Ісаї: „А вигублений буде нарід мій за незнання (закону); так як ти відкинув знання, так і я відкину тебе од священничої служби передо мною; так як ти забув про закон Бога твого, так і я забуду про дітей твоїх“. „Нема бо ні правди, ні милосердя, ані знання Бога на землі. Лихословство й лож, душоубство й крадежі та перелюбство розширились вельми, а пролив крові йде за проливом крові.“<sup>1)</sup>)

<sup>1)</sup>Осії 4: 6, 1, 2.



## Г О Л О В А — І V .

### ВАЛЬДЕНЦІ.

Посеред темряви, яка осілась на землі за часів поганської влади, світло правди все таки не могло бути цілковито загашене. У кожному віці находились Божі свідки, с. е. люди, котрі вірували в Ісуса, „одинокого посередника між Богом а людьми“, уважали Біблію за мірило життя і заховували правдиву суботу. Що світ зістав винен тим людям, то потомство того ніколи не буде знати. Їх називали єретиками, переслідували їх і писання їх нищили. І помимо того всього вони твердо стояли при своїй вірі і ту їх віру в покоління на покоління в чистоті держали, як велике сокровище для своїх потомків.

Історія вірного народу Божого в часі тих темних віків, після того як Рим прийшов до влади, написана є на небесах. Дуже мало із неї можна найти в людських літописях, хиба тільки в оскарженнях гонителів. Цілю Рима було знищити всякий слід незгаджання ся, що до його навчання і постановлення. Всього, що називалось тоді єретицьким, чи то особа, чи книжка, він старав ся знищити. Всякі сумніви, запити, що торкались папських догматів, вже давало повід до позбавлення життя так богатих, як і бідних, визначних або і невизначних. Рим також старав ся нищити всякі записки, що до жорстокого обходження ся з тими, що инакше

думали. Папські собори рішали, щоби книги і брошури, у котрих писалось про те, палити. Коли ще не було печатень, то таких книг мало було, і вони були неформенні і завеликі, що тяжко їх було сховати, отже дуже легко могли дістатись у руки Римлян.

Ані одна церква, належача під римську юрисдикцію, не могла довго тішитися свободою совісти. Наколи тільки прийшла до своїй власти, то вже папство протягнуло свою лапу, щоби задавити всьо, що противилось йому, і церква одна за другою признавали його панованне над собою.

У Великій Британії початкове Християнство прийнялось дуже вчасно. Британці прийняли Євангеліє у першому віці, коли еще не було зіпсуге римським відпаденням. Переслідуванне зі сторони поганських володарів, котрі поширяли свое панованне аж до тих віддалених берегів, було одиноким даром, які перві Британські церкви одержали від Риму. Многі християне, котрі крились перед переслідуваннем в Англії, найшли охорону в Шкоції. Оттуда правда перейшла до Ірляндії, і у всіх тих сторонах прийняли її з радістю.

Коли Саксонці завоювали Британію, поганство начало панувати. Завоювателі не хотіли, щоби їх невільники вчили, і християне змушені були віддалитися в гори і пусті болотнисті місця. Але світло, укрите на якийсь час, все таки зачало наново світити. В Шкоції по упливі одного віку воно розгоріло ся з таким блеском, що поширилось в далекі сторони. Із Ірляндії прибув побожний Колумба зі своїми помічниками і зібрав розсіяних віруючих на самітнім острові Йоні, котрий опісля був головним осідком його місіїної роботи. Між місіонерами був оден, котрий святкував біблійну суботу, і тим способом народ дізнав ся про сю правду. На острові Йоні (у берегів Шкоції) побудувано школу, і тут училась молодь, і звідки євангелисти відправлялись не тільки у Шкоцію, Англію, але і в Німеччину, Швейцарію, а навіть в Італію.

Але Рим звернув свою увагу на Британію і постановив дістати її під свою владу. У шестому віці його посланники почали навертати поганських Саксонів. Вони радо були прийняті гордими варварами, і їм удалося навернути багато народу на папську віру. Коли вже робота добре йшла, папські провідники і їх новонавернені здобалися з тими початковими християнами. І тут показалася дуже велика різниця. Ті послідні були тихі, лагідні і мали біблійний характер, спосіб навчання, життя, підчас коли перві відзначались сувірєм, пишністю і великопанською гордістю. Римські посланники ждали, щоби ті церкви признали владу висшого архієрея. Британці коротко відповіли, що вони хочуть любити всіх людей, і що папа несправедливо вважає себе за голову церкви, і що вони могли би підлягати йому в той спосіб як і кождому послідувателеві Христа. Пробувано всяких способів, щоби їх принудити піддатися Римові, але ті лагідні християне, дивлячись на гордість тих папських посланників, обставали при своїм, кажучи, що не хочуть признати ніякого другого учителя, крім Христа. І аж тепер показався правдивий дух папства. Римський провідник сказав: „Наколи ви відкинете братську руку, котра хоче вам принести упокій, то ви набудете собі ворогів, котрі принесуть вам війну. Наколи ви не хочете разом з нами показати Саксонцям дорогу до життя, то ви дістанете смертельний удар від їх рук“.<sup>1)</sup> І се не були пусті слова. Війни, хитрости і омани ужито проти тих правдивих послідувателів біблійної віри, доки християнські церкви не були знищені або примушені піддати ся під панованне папи.

В декотрих сторонах, де не було римської юрисдикції, в протягу многих віків існували християнські товариства, котрі цілковито заховались перед папським зіпсуттєм. Ті церкви через довший час були окружені поганством і на них мали вплив їх заблудження, але вони продовжали уважати Біблію однимим правилом для віри і держались декотрих

<sup>1)</sup>Д'Обиня, „Історія реформації 16-го віку“, кн. 17, гол. 2.

із її правд. Ті християне вірували у вічність закону Божого і заховували суботу по четвертій заповіді. Держачи ся тої віри і тих правил, вони істнували еще в середній Африці і між Армянами в Авії.

Між тими, що спротивлялись папській власті, перше місце займають Вальденці. Якраз у тій стороні, де папство усадовилось, його омана і зіпсутте находили сильний опір. Через довгі віки в Піємонтї заховали свою незалежність, але вкінці прийшов час, коли Рим взяв ся і до них. Провідники тої церкви довго боролись о свою незалежність, аж наконєць, хоч і не з охотою, признали верховну власть, котрій, здавалось, підлягав цілий світ. Однак декотрі аж до кінця не хотіли піддатися папі і пралатам. Вони рішили остатися вірними Богу і заховати чистоту і простоту своєї віри. І наступило роздвоєнне. Ті, що задержали стару віру, відійшли, другі знов лишили рідні Альпи і прийняли знамя правди на чужині, еще другі із них забралися в самітні долини і скалисті гори і там піддержували свою свободу віри, поклоняючись своїму Богові.

Віра, котрої держались сотки літ Вальденські християне, не сходилась зовсім із фальшивою вірою, що виходила із Риму. Їх релігія була зоснована на св. Писанню, правдивій системі Християнства. Але ті прості люде в своїх темних захоронках, відтяті від світа і заняті своєю щоденною роботою коло своєї череди і виноградників, не сами прийшли до тої правди, котра спротивлялась догматам і заблудженням відпавшої церкви. Їх віра не була якась там наново принята. Вони свою віру одідичили по своїх батьках. Вони боролись за віру апостолської церкви „святим передану“ <sup>\*)</sup>, „церков у пустині“, а не горда ерархія з престолом у великому всевітньому городі, представляла собою правдиву церкву Христову, стражницю сокровищ правди, котру Бог повірив Своїму народові, щоби проповідував її світу.

\*) Юда 3.

Між важнішими причинами, котрі доправили до розділу правдивої церкви з Римом, була ненависть посліднього до біблійної суботи. Як було предсказано в пророцтвах, папська власть повалила правду. Закон Божий потоптаний зістав ногами, а між тим перекази і людські обичаї високо почитались. Церкви, находячі ся під гнетом папства, змушені були святкувати неділю. Серед пануючих заблудів і суєвіря, многи навіть із правдивого народу Божого так були запоморочені, що заховували суботу, а і у неділю також здержувались від роботи. Але сего ще мало було для папських провідників. Вони не лиш того жадали, щоби святкувати неділю, але щоби ніхто не посмів заховати суботи, і щоби оскорбляти її. Тільки, криючись від римської власти, можна було кому-нибудь в світі заховувати закон Божий.

Вальденці були первим народом в Европі, котрі постарались о перевід Біблії. На сотки літ перед реформацією вони вже мали писану Біблію на їх нарцію. Тим способом правда у них заховалась несфальшована, і через се ненавиділи їх і переслідували. Вони називали Римську церкву „павшим Вавилоном“ в откровенню, і, не щадячи свого життя, вони твердо постановили боронити її. Між тим як декотрі з причини страшного гнету і переслідування ослабли в своїй вірі то другі знов твердо держались правди. Підчас темних віків були Вальденці, котрі не признавали папу за голову церкви, відкинувши почитанне образів як поганського ідолослуження, і держались правдивої суботи. Хоч як страшно переслідували їх, то вони держались крепко своїй віри. Колені савойськими копіями і смажені на римських кострах, вони все таки непохітно стояли за Слово Боже і Його честь.

За високими гірськими скалистими стінами, котрі по всі часи служили захоронкою гонимих і угнітаних, Вальденці найшли собі безпечне місце. Тут світло правди ясно світило в часі темних середних віків. Тут свідки правди заховали свою стару віру, відкинувши ідолослуження, святкуючи правдиву суботу Божу.

Бог вибрав для Свого народу незвичайну торжественну святиню, відповідаючи тій могутній правді, котра дана їм була для їх заховання. Тим вірним вигнанцям гори служили символом незмінної праведности Божої. Вони звертали увагу своїм дітям на ті високі гори, котрі у своїй величі вносились перед ними, оповідали їм про Того, у Котрого нема „зміни і тіни перемінї“, а слова Його також тверді, як ті вічні верхи. Бог утвердив гори і опоясав їх Своєю силою, і ні одна рука, крім тої руки безконечної сили, не могла їх рушити з місця. Подібним способом стоїть Його закон, підвалина Його правління на небі і на землі. Людська рука могла досягнути свого ближнього і знищити його життя, але не могла порушити гір із їх місць і кинути у море, так як змінити одно із приписів закона Божого, або викреслити одно із обітвання, котре дане є творящим Його волю. У своїй вірности закону Егови Його слуги повинні стояти також твердо, як ті нерухомі гори.

Гори, окружуючі ті скромні долини, були безнастанними свідками творчої сили Божої і правдивим доказом Його опікучого старання. І ті паломники полюбили безсловесні символи присутности Егови. Вони не допускали до себе чувства невдоволення своєї тяжкої долі. Серед гірської тишини вони ніколи не чули себе одинокими, і дякували Богові, що Він зарядив для них місце захорони, де вони могли схри-ти ся від гніву жорстокости людської. Вони радувались, що вільно могли поклонятися Йому. Часто, коли були переслідовані своїми ворогами, гірська кріпость була для них правдивою обороною. Із многих високих скал чути було хвалу Богу, і римська армія не могла заглушити їх пісней і слів подяки.

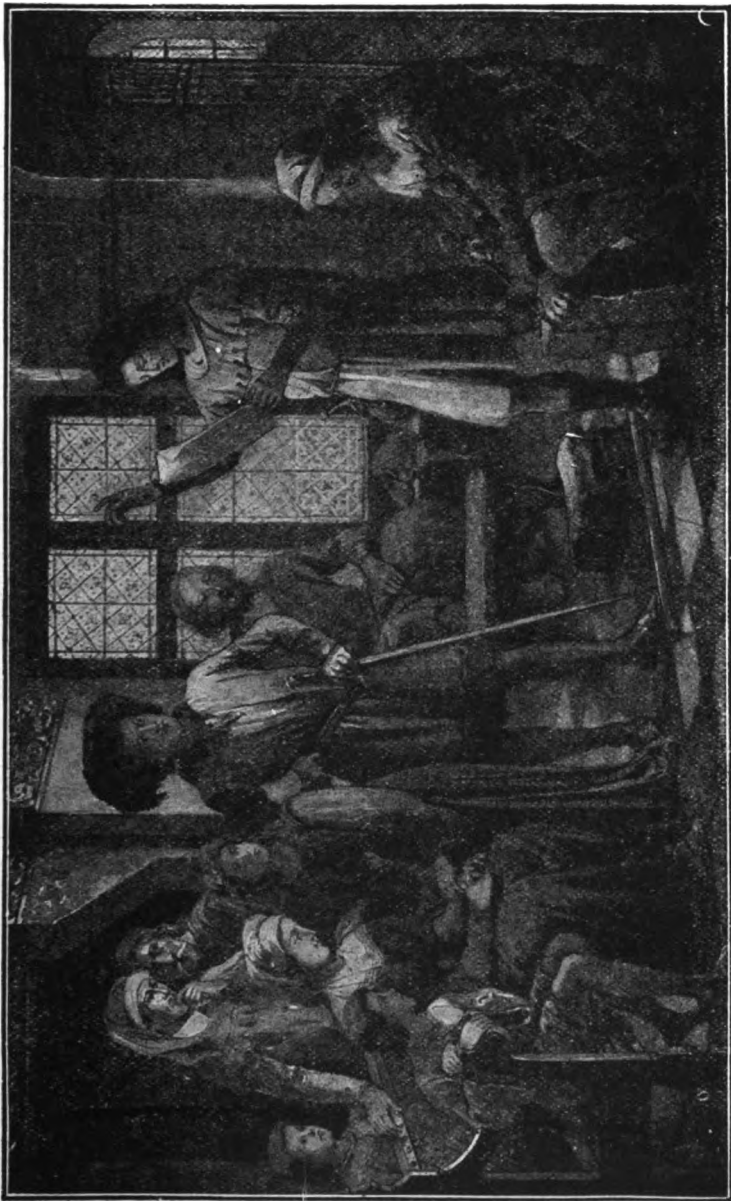
Побожність тих послідувателів Христових була чиста і проста і палаюча. Вони цінили правду вище своїх домів, майна, приятелів, кривних, а навіть самого життя. Ті правила вони також старались впоїти у серце молоді. Вже



змалку вони при звичаювали своїх дітей до св. Писання і вчили їх високо почитати Слово Боже. Писаних Віблій було мало, тому їх дорогоцінні слова вичувались на пам'ять части Старого і Нового Завіту. Мисли про Бога ілюструвались зрілищами із природи і скромними благословеннями із кождодневного життя. Дітей приучували дивитись на Бога, як на дарувателя благодати і всякого утішення.

Родичі хоч як любили своїх дітей, але ніколи не дозволяли їм на все, що тільки захотіли. Се дійсно була розумна любов до своїх дітей. Перед ними було життя, повне страждань і трудів, може бути їх чекала і мученича смерть. Отже їх змалку при звичаювали так, щоби вони могли переносити труди, підлягати другим, а і у той самий час говорити і діяти самостійно. Їх завчасу приучували брати на себе відвічальність, знати коли і що говорити, тай знати, коли треба мовчати. Необдумане слово, висказане в присутності їх ворогів, могло виставити на небезпеку не лиш життя говорившого, але і життя соток його побратимів, тому що вороги правди, подібно вовкам, котрі гоняться за своєю добычею, переслідували тих, котрі осмілялись говорити за своєю віри.

Вальденці посвятили все, що посідали за правду, і безнастанно та терпеливо трудилися ізза насущного хліба. Кожний шматочок землі, що придатний був під управу, вони старанно обробляли; долини і менше управні узгір'я ділались плодоносними. Ощадність і суворе відречення самого себе були частю їх образования, котре діти діставали як одну спадщину. В них впоювали, що Бог так хоче, щоби вони переходили школу життя, і що на наші потреби можуть нам достачити тільки наша власна праця, дбайливість і віра. Такий спосіб хоч і тяжкий, бо вимагає витривалости, був здоровим, і як раз придатний чоловікові в упавшій стані — се в школа, котру Бог дав для його вишколення і розвитку. Підчас коли молодь приучувалась зносити труди і невзгоди,



*Валденські місіонери.*

„Вони потайки носили з собою рукописи пророка Біблії або часами“.

звертано увагу на розвиток їх ума. Їх навчали, що всі їх сили, так тілесні як і духовні, належать до Бога, і що всьо повинно розвивати ся і звершувати ся для Його служення.

Вальденські церкви по своїй чистоті і простоті рівнялись церквам за часів апостольських. Відкидаючи папу, як голову церкви, і пралатів, вони придержувались Біблії, як найвисшого і неомильного авторитету. Їх проповідники, не так як горді римські священники, йшли за приміром їх Учителя, котрий не прийшов, щоби „Йому служили, але щоби послужити“. Вони пасли стадо Боже ведучи його на зелене пасовисько і до живого жерела Його святого Слова. Далеко від пам'яток світського величчя і препихів народ збиравсь не в розкішних храмах і великоліпних соборах, але в тіні гір, в долинах Альп, або, в часі небезпеки, в гірських вертепах, щоби послухати Слова Божого від Христових слуг. Духовні пастирі не тільки проповідували Євангеліє але відвідували хорих, навчали дітей, наминали заблудших, старались погодити сварячих ся і піддержувати однодушність і братерську любовь. У спокійні часи вони діставали удержанє із добровільних жертв народа, але подібно ап. Павлові, наметнику по ремеслі, кождий із них вчився якогось ремесла або заняття, щоби в случаю потреби міг заробити собі на кавалок хліба.

Молодь діставала своє образование від своїх пастирів. Хоч і звертано увагу на загальні науки, все таки Біблія була головним предметом науки. Євангеліє від Матея і Йоанпа а також і многі послання виучувались на память. Вони також занимались переписуваннем св. Писання. Одні рукописи містили в собі всю Біблію, другі тільки короткі збірки, до котрих приложені були прості переклади текстів від таких, що знали обьяснити Слово Боже. Сами ангели окружали тих вірних робітників. І тим способом сокровище правди, що так довго держалось під спудом через тих, котрі хотіли взнестися понад Бога, знов вийшло на денне світло.

З великим і терпеливим трудом, чисто в глибоких підземних темних вертепах, при світлі факелів переписувалось св. Писання, стихок за стихком, голова за головою. Так продовжалась робота, і обявлена воля Божа присвічала, як чисте золото, що раз, то яснійше, світлійше і сильнійше в наслідок страждань, потерпівших задля вії, і тільки ті відчували се, що брали участь в тій роботі. Ангели із неба стерегли тих вірних робітників.

Сатана побудив папських священників і пралатів, щоб погребали слово правди під сьмітником заблудження, врсн суєвіря, але чудесним способом воно сохранилось незіпсутим в протягу цілих віків темряви. Воно не мало людського пятна, але печать Божу. Люди старались всіми силами, щоби затемнити ясне і просте значінне св. Писання і виставити його противлячим ся самому собі, але подібно Нойовому ковчегу на розбурханих хвилях, Слово Боже переносило всі бурі, котрі грозили йому знищенням. Подібно як в копальнях глибоко під землею скриваються багаті золоті і срібні жили, так що всі, хочачи відкрити ті дорогоцінні поклади, мусять глибоко копати землю, так само і св. Писання містить в собі багатства правди, котрі відкриваються тільки пильному, смиренному і молячому ся глядачеви. Бог зділав Біблію навчачючою книгою для всіх людей, в дитинстві, молодости і старости, щоби із неї вчилися по всі часи. Він дав людям Своє слово, обявляючи у нім Самого Себе. Всяке пове пізнання правди є нове откровенне Його характеру. Вивчення св. Писання є Божеським средством звязати людей тіснійше зі Своім Творцем, щоби ліпше пізнати Його волю. Се є злука Бога з людьми.

Тоді як Вальденці вважали страх Божий началом премудрости, вони також зносились із внішнім світом, щоби пізнати людські характери, практичне життє людське і тим вони розвивали свого духа і свій ум. Із тих гірських шкіл декотрі молодці удавались до городських шкіл у Франції або

Італії, де могли найти ширше поле до науки і розвитку своїх думок, як в рідних Альпах. Але такі молодці були наражені на всякі спокуси; вони бачили пороки і стрічались з хитрим діявольськими слугами, котрі старалися хитрим способом запровадити їх в заблудження і оману. Але їх виховання із дитинства було так приспособлене, що вони не боялись ніякої небезпеки.

У школах, до котрих ходили вони, нікому не звірялись із своїми тайнами. Їх одіж була так вшита, що скривали в собі їх великі скарби, дорогоцінні рукописи св. Писання. Ті рукописи, над котрими вони чимало напружувались, вони носили з собою, і коли була нагода, подавали їх тим, про котрих думали, що серця їх отворені в до прийняття правди. Так Вальденські діти були виховані із малку; вони знали свою роботу і совістно сповняли її. В тих наукових закладах находились декотрі вже навернені на правдиву віру, і часто случалось, що ся наука проникала до всіх, що находились у тій школі, але все таки папські провідники, хоч як цікаві були, не могли довідатись, звідки так звана ересь береться.

Дух християнський в дух мисіонарський. Первим стремлінням обновленого серця в старання привести до Спасителя і других. Такий був дух і Вальденських християн. Вони відчували се, що Бог хоче від них щось більше ніж сохрание чистої правди у їхній церкві, але що на них вложений в обовязок освічати своїм світлом тих, що находяться у темряві. Через могучу силу Слова Божого вони старались ровбити окови, які наложив на них Рим. Вальденські проповідники з початку дістали образование мисіонерських вістників, і кожний, хотівши стати священиком, мусів наперед набрати вправи, як евангелист. Заким його назначили пресвитером церкві на родині, кожний з них мусів перше працювати найменше три літа на тім або иншій мисіонерській полі. Ся служба, котра з самого початку злу-

чена була з відреченням самого себе і пожертвуванням, приготувляла до тяжкого стану пастирського в часах, коли душі людські найбільше страждали. Тих місіонерів висилано по двох, так само як Ісус посилав по двох учеників. З кожним молодим чоловіком посилено одного старшого, як досвідченого товариша, котрого молодший мав у сім слухати, а між тим старший із своєї сторони старався молодшого повчити. Ті співробітники не завсігди ходили разом, але часто сходились на молитви і поради, і взаємно піддержували оден другого.

Щоби не навлечи на себе небезпеки, вони мусіли скривати свій дійсний характер. Отже кождий з проповідників знав якесь ремесло і так вони занимались ремеслом, а при тім коли був на се відповідний час, то проповідували. Дуже часто вони показувались як купці і ходили з товарами від хати до хати. Вони носились також і з цінними товарами, як шовк і другі дорогі украшения, котрих в тих часах не так легко було дістати і тим способом вони находили доступ там, де в противнім случаю, ніколи би їх не допущено. Їх серця все були звернені до Господа і вони просили в Його помочи роздавати дорогоцінніші ще сокровища, як золото і дорогі камені. Тай вони потайки носили з собою примірники св. Писання, і радо давали тим, котрі хотіли прийняти їх.

З початку церкви посилали своїх місіонерів на рівнини і долини у піднижа гір, а опісля також і в дальші сторони. В грубій, запорошеній від дороги одежи, подібно як Господь, ті мандруючі проповідники переходили через більші міста і заходили навіть у дальші сторони. Всюди вони сіяли дорогоцінне зерно. Церковні громади закладались всюди, куди лиш зайшли, і кров мучеників свідкувала о правді. День Божий обявить богаті жнива душ, котрі були зібрані вірним трудом тих мужів. Потайки і мовчки Слово Боже нашло свою дорогу серед християнства і воно радісно принималось так по хатам як і в серцях людських.

Св. Писання відкривало Вальденцям не тільки образ дійства Бога з людьми в минувшині, і відвічальність і обовязки їх в теперішности, але воно показувало їм на небезпеку і славу будучности. Вони вірили, що кінець всьому недалекий, читали Слово Боже з молитвою і сльозами і ще більше заглиблялись в тих дорогоцінних поученнях і уділяли і другим ту спасительну правду. Вони бачили в Біблії плян спасення і находили утіху, надію, мир і віру в Ісусі. В міру того, як розум їх просвічався і серце їх наповнялось радістю, вони старались поширяти ті лучі і на тих, котрі находились у темряві папського заблудження.

Вони бачили, як нарід під проводом папи і сьвящеників надармо старався дістати прощення через мученне свого тіла за гріхи. Навчений вірити, що прощення можна заслужити добрими ділами, народ безнастанно дививсь на себе, пробуваючи у своєму гріховному стані, і видячи себе виставленим на гнів Божий, він мучив свою душу і бичував своє тіло, але не находив ніякої пільги. Тим способом щирі душі були звязані наукою Риму. Тисячами вони лишали приятелів і кривих, і лишались на ціле своє життя за монастирськими мурами. Тисячі із них надармо шукали покою в часто повторюючих ся постах, жорстоких бичованнях, безсонних ночах, при чим вони цілими годинами лежали на холодній і сирій підлозі у своїх вбогих кімнатках; в довгих мандрівках по святих місцях, понижуючих поважаннях і страшних муках. Інші знов, котрих мучило чувство гріховности, перед страхом гніву Божого, продовжали мучить ся, аж навінець замучене тіло не могло більше того перенести і без найменшого луча сьвітла і без надії йшли в могилу.

Вальденці старались принести хліб життя тим жаждущим душам і поділитись з ними вісткою покою із обіттування Божого і вказати на Христа, як на одинокую надію спасення. Навчання, що добрими ділами можна відкупитися від гріха, вони називали заблудженням. Надія на людські заслу-

ги закриває від наших очей безконечну любов Христа. Христос умер як жертва за чоловіка тому, що упавше чоловічество не могло мати ніяких заслуг перед Богом. Заслуги розп'ятого і воскресшого Спасителя — підвалина християнської віри. Зависимість душ від Христа і зв'язь з Ним помістю віри повинна бути така сама, як зв'язь кожного з членів зі всім тілом, або виноградної лози з виноградним деревом.

Навчання пап і священників довели людей до того, що вони дивились на характер Божий, а навіть на Христа, як на щось строгого, понурого і відражаючого. На Спасителя дивились як би Він не інтересував ся упавшим чоловічеством, на се треба аж посередництва. І ті душі котрі були осьвічені Словом Божим, старались показувати тим людям на Ісуса, як на милосердного і люблячого Спасителя, котрий з отвертими руками всіх запрошує прийти до Него з своїми тяжкими гріхами, своєю журою і своїм горем. Вони хотіли усунути перешкоди, нагромаджені сатаною, щоби люди не бачили обітовання і не приходили прямо до Бога, не виявляючи перед Ним своїх гріхів, і не дістали прощення і упокою.

Вальденські місіонери відкривали голодним душам цю дорогоцінну правду Євангелія. Вони обережно вивчали старанно написані часті св. Писання. Се була для них велика радість подавати надію грішній душі, котра тільки в Бозі виділа свого мстителя, ожидаючого, щоби кожному дати по своїй справедливості. З дряжачими губами і мокрими від сліз очима, часто на колінах, той місіонар відкривав своїм братам дорогоцінне обітовання, котрі були одинокою надією грішника. Таким способом світло правди проникало у многі душі, розганяючи темні хмари, і сонце праведности осьвічало серце своїми ісціляючими лучами. Часто случалось, що та або друга часть св. Писання читалась по кілька разів, бо слухач як би хотів переконатися, чи се добре він чув. А іменно хотілось знов почути тих торжественних слів: „Кров Ісуса Христа, Сина Його, очищає нас од усякого гріха“.)

\*)1 Йоан. 1: 7.



„І, як Мойсей підняв угору гадюку в пустині, так мусить бути піднятий і Син чоловічий, щоб кожний віруючий в Него не погиб, а мав життя вічне“. \*)

Таким способом омана Риму стала ясною. Вони бачили, що посередничество людей або ангелів для грішників нічого не вартало. Коли правдиве світло пробуджало їх душі, вони з радістю закричали: „Христос мій священник; Його кров моя жертва; Його вітвар — моя сповідальниця“. Вони цілковито опускались на заслуги Ісуса, повторяючи слова: „Без віри ж не можна угодити Богу“. \*) „Бо й нема иншого імя під небом, даного людям, щоб ним спастись нам“. \*)

Для инших із тих душ, що переносили сильні бурі, спасенне було за велике, щоби вони могли відразу поняти його. Така велика була пільга, яку воно принесло; цілі потоки сьвітла вилялись в їх душі, як чули себе перенесеними на небо. З довірем вони клали свою руку в руку Христа, ставили свої ноги на камінь спасення. Весь смертельний страх пропав. Тепер вони могли з радістю в серці йти в тюрму або на крест, наколи вони могли тільки тим способом прославити імя свого Спасителя.

Таким способом Слово Боже потихоньки виходило на сьвіт і часто читалось одинокій душі, або і більшій товпі, котра стремилась до сьвітла правди. Так нероз переходили цілі ночі. Здивованне і подивляння слухачів було так велике, що місіонер нероз аж мусів пристановити своє читання, щоби добре могли порозуміти благовісте спасення. Часто було чути слова: „Чи на правду прийме Бог мою жертву? Чи змилосердиться Він наді мною? Чи простить Він мені?“ І у відповідь читалось: „Прийдіть до мене, всі знеможені та отягчені, я впокою вас“. \*)

У вірі вони принимали обітування, і радісну відповідь можна було почути: „Не треба більше мандрувати по сьвятих місцях, ані ходити, страждаючи від всяких невзгод на поклоненне мощам. Я можу прийти до Христа у тім виді, в

\*) Іоан. 3: 14, 15. \*) Жид. 11: 6. \*) Діян. 4: 12. \*) Мат. 11: 28

яким нахожусь — грішний і не сьвятий; і Він вислухав молитву каючогося“. „Гріхи твої прощаються тобі і мої також, навіть мої можуть бути прощені“.

Велика радість наповняла серця, і ім'я Ісуса було прославлене хвалою і подякою. І ті щасливі душі повертались до дому, щоб передати сьвітло і другим, і розповісти їм про все, що бачили і чули, і що вони найшли правдиву і живу дорогу. В словах св. Писання заключалась якась надзвичайна сила, що отверто заговорила до їх сердець, що шукали правди. Се був голос Божий, переконуючий слухача.

Божий післанець йшов своєю дорогою, але його скромне захованне, його щирість, його повага і глибока побожність були предметом чистих розговорів. В многих случаях його не питали звідки прийшов і де йде. Вони з початку були так обтяжені, а опісля переповнені чувством радости і вдячності, що і не думали про те, щоби запитати його. Коли вони запрошали його зайти до них то він заявляв, що він їде шукати загубленої вівці. „Чи ж се не був ангел небесний?“ питались вони.

В многих случаях того післанника Божого більше не бачили. Він удав ся в другі сторони, або його життя закінчилось десь в який-нибудь тюрмі, або його кости лежали там, де він сьвідкував о правді. Але слова, які він оставив там, не могли бути знищені. Вони звершили своє діло в людських серцях, і благословенні їх наслідки будуть вповні оцінені тільки в день суду.

Вальденські місіонари заходили і до царства сатани і через те власти тьми мусіли держатися на острожности. Всяка робота тих місіонарів була переслідувана через князя тьми, і диявольські слухи боялись їх дуже. Папські провідники бачили добре, що робота тих смиренних мандрівників для них є небезпечна. Наколи вони так дальше позволят поширяться сьвітлу тої правди, то воно розжене темні хмари заблудження, котрі окружили народ, а се притягло би лю-

дей до Бога, і нарештє верховна власть Риму мусїла би упасти.

Одно істнованне таких людей, котрі піддержували віру початкової церкви, уже було явним сьвідомством відпадення Риму, і з тої причини наступила страшна ненависть і переслїдованнє. Рим не міг того знести, що вони не хотїли видати св. Писаннє. Се було образою для римської власти. І тому постановили змести їх із лиця землі. Тепер почались страшні хрестні походи проти Божого народу у їх гірській вітчинї. Інквизитори переслїдували їх, і зрїщище неповинного Авеля, котрий упав від злодійської руки Каїна, часто повторялось.

Їх урожайні поля безнастанно опустошались, їх домівки і церкви нищились так, що, де колись були цьвітучі поля і хати спокійного, працьовитого народу, зісталась тїльки пустиня. Як дикий звїр, що занюхав кров, ставсь ще більше страшнїйший, так само злість приверженцїв папських ще більше розгорїлась, дивлячись на страданнє їх жертв. Многих із тих вірних за їх простодушну віру переслїдували і гонились за ними по долинах, де вони ховались, окружені дрімучими лісами і вершинами скал.

Нїякого обвинуваченнє вони не могли придумати проти непорочного характеру того Божого народу. Навіть їх вороги казали, що се спокійний, працьовитий і побожний народ. Їх провина була лиш в тїм, що не хотїли поклонятись Богу так, як папа хотїв. Задля тої провини їх понїжали, оскорбляли і мучили в такий спосіб, який тїльки могли придумати люди і дїявол.

Коли Рим задумав винищити ту ненависну секту, папа видав булю, у котрій вони були осуджені як еретики, і передані на загибель. Їх не обвинувачували як неробів, нечестних або розпустників, але вони провинились тїм, що вигляд їх був побожний і сьвятий, чим зводили „овець правдивого стада“. Для того папа постановив знищити ту шкідли-

ву і погану секту злодіїв, і наколи вони не відречуться своєї віри, то будуть розторожені, як ідовиті змії. Чи надіявся сей гордий володар коли нібудь стрітита ся з тими словами? Чи він знав, що вони записані в небесних книгах, і на суді еще раз будуть представлені йому? Ісус говорив: „Скільки раз ви чинили се одному з сих братів моїх найменших, мені чинили“. \*)

В тій булі покликували всіх членів брати участь в христовім поході проти еретиків. І щоби заохотити їх до того жорстокого діла, папа освободив їх від всіх церковних кар дочасних і загальних; хто прилучився до хрестового походу, то папа звільняв їх від всякої присяги, потверджав їх право на посілости, які вони неправно набули, і простив гріхи всім тим, котрі бї хоч одного еретика убили. Була та касувала всі угоди, заключені з Вальденцями, приказувала їх служащим лишати свою службу, закаувала давати їм яку нібудь поміч і надавала повне право завладіти їх майном. Із того документу можна добре бачити того пануючого духа, від котрого всьо походить; се є рик дракона, а не голос Христа, котрий дається чути тут.

Папські провідники не хотіли услухати Божого закону і після него ділати, але робили так, як їм Рим приказував. Наступили страшні драми. Безбожні і морально упавні священики і папи робили те, що їм сатана препоручив. У них милосердя не було. Той сам дух, що розпав Христа і убив апостолів, котрий воодушевляв кровожадного Нерона проти вірних Богу за його часів, щоби освободити землю від людей, що їх Бог любить.

Переслідування, котрі навіщували побожних людей впротягу многих віків, переносились з терпінням і витривалостю, що приносило славу Спасителю. Помимо хрестових походів, помимо варварської різні, від котрих пострадали, вони таки не переставали висилати своїх місіонерів, щоби поширяти далі дорогоцінну правду. Їх переслідували до

\*) *Мат.* 25: 40.

смерти, але кров їх орошала посіяне зерно, і воно видало плоди. Так Вальденці свідкували за Бога сотки літ до Лютра. Розсіяні на всі сторони, вони там сіяли зерно реформації, котра почалась за часів Вיקлифа, повсюду поширялась за часів Лютра і ще поширюєсь в останніх часах тими, котрі також готові є терпіти всьо „за Слово Боже, і за свідкування Ісуса Христа“. \*)

\*) Одр. 1: 9.





## Г О Л О В А — V.

### ІВАН ВИКЛИФ.

До реформації було всього тільки кілька примірників Біблії, але Бог не хотів, щоби Слово Його зовсім щезло. Його правда не мала бути на завсігди закрита. Він легко міг розв'язати слово життя, як і отворити двері тюрми і ворота, щоб випустити Його слуг на волю. В різних закутках Європи св. Дух побудив мужів шукати правди, як захованого скарбу. Провідіннем Божим їм дісталось у руки св. Писання, і вони з великим заінтересованнем вивчили його зміст. Вони були готові прийняти світло, як би там не було. Хоч і їм не всьо було ясно, но все таки могли пізнати правду, давно закриту перед ними. Як ті небесні післанці вони виступали, розірвавши окуви сузвіря і заблудження, і кликали тих, що так довго рабами були, щоб встали і освободили ся.

Слово Боже сотки літ оставалось закритим для народа, кромі Вальденців, бо воно було писане в такій мові, що його тільки учені розуміли. Але настав час, коли св. Писання було переведене на різні мови, і було доступним для народа на його рідній мові. Час півночі, пережитий світом, устав. Часи темряви поступенно щезали, і у многих сторонах появились признаки ранньої зорі.

В чотирнайцятім віці появилась в Англії рання зоря реформації. Іван Виклиф був вістником реформації не тільки для Англії, але і для всього християнства. Великий про-

тест, який він висказав проти Риму, ніколи вже не замовк. Тим супротивленням повстала боротьба, в наслідок чого наступила свобода так для одиноких осіб, як і церковів і народів.

Виклиф дістав висше образование, і для него страх Господень був началом мудрости. В школі він був знаним ізза своєї побожности, своєї здібности, і також із своєї глибокої науки. А що любив дуже учити ся, то він познакомив ся із усякими науками. Він студював схоластичну філософію, а також гражданське і церковне право, спеціально право його рідного краю. У його пізнішим життю ся наука дуже йому придалась. А іменно його знання тогдашньої спекулятивної філософії приспособило його виявити єї фальшиву науку, через знання церковного і гражданского права він був приготиний до великої боротьби за гражданську і релігійну свободу. Знаючи дуже добре св. Писання, а маючи ще до того висше шкільне образование, він в учених диспутах був непоборимий. За його природні здібности і глибоку науку не тільки приятелі, але навіть вороги його поважали. Його приверженці з вдоволенням дивились на свого провідника, бо він був первим між ученими, і його вороги не посміли безславити діла реформації, бо бачили силу і знання єї поборника.

Коли Виклиф був еще учеником, він вже зачав студювати св. Писання. В тих часах, коли Біблія була писана в старинних мовах, то лиш учені могли найти дорогу до правди, котра була закрыта для необразованих людей. Таким способом дорога для будучої роботи Виклифа, як реформатора, була уже підготовлена. Люди науки студювали Слово Боже і нашли у нїм обявлену і вільну благодать. Вони поширювали се пізнання правди і побуджали других навертати ся до живого Божого Слова.

Коли увага Виклифа була звернена на св. Писання, він з тою самою точністю, котра приспособила його завладіти шкільними науками, взяв ся до студювання Біблії. До сих

пор він чув великий недостаток, котрий не могли заступити ні схолястичні студії ні наука церкви. В Слові Божім він найшов те, чого перше дармо шукав. Тут він бачив обявлений плян спасеня, а Христос йому представляв ся, як одиникий посередник для людей. Він посвятив себе служити Христу і постановив проповідувати відкриті через него правди.

Як і пізнійші реформатори, Вукліф з початку не предвидів кінця своєї роботи. Він не з наміром спротивляв ся Римови, але із посвяти для правди, боротьба з заблудженнями сталась неминучою. Чим більше він пізнавав фальшиву науку Риму, тим горячійше став поширять науку св. Писання. Видячи, що Рим оставив дорогу правду задля людських переказів, він сьміло обвинувачував священство в тім, що виключило св. Писання, і жадав, щоби Біблія наново була дана народови і щоб її авторитет знов був признаний в церкві. Він був дуже здібним учителем і вимовним проповідником, і сам так жив, як проповідував. Його знання св. Писання, його сили ума, його чисте життє, а також його велика відвага, його справедливість і щирість давали йому загальне поважання і довіре. Многі із народа стались невдоволені із своєї попередньої віри, бачивши несправедливість, яка панувала в римській церкві, і з нескритою радістю витали правду, котру Вукліф відкрив їм; папські знов провідники дрожали від гніву, коли бачили, що той реформатор має більший вплив, як вони сами.

Бистрий ум Вукліфа пізнав всі заблудження Риму і сьміло виявляв многі надужиття його. В той час, як він був капеляном короля, остро виступав проти папської данини, котру король мусів давати папі, і указував на те, що папські претенсії на авторитет над світськими правителями протівляться так розумові, як і откровенню. В Англії ті претенсії папи були причиною великого гніву народа, і наука Вукліфа мала великий вплив на державних мужів. Король і дворянство злучились разом, щоб ставити опір папській світ-



ської власти, і не платили йому більше данини. В той спосіб папській власти в Англії нанесено великий удар.

Друге зло, проти котрого Вилкф вів довгу і рішучу боротьбу, було заложенне ордену жебручих монахів. Ті духовні жебраки лазили по цілій Англії і стались чистою заразою і тягаром для суспільства. Індустрія, школи, мораль, все на тім терпіло. Не лиш що лїннєве жебрацьке життя монахів було тягаром для народа і послїдні соки із него висисало, але ще до того ділало честну роботу понижаючою. Молодь деморалїзовалась і упадала морально. Під впливом тих монахів багато молодих людей без відома родичей вступало до монастира, бо їм таке ледаче і безжурне життя подобалось. Один із первих отців римської церкви поставив монашеські права навіть висше дитячої любви і послуху, бо твердив, що „наколиб твій отець зі сльозами і в плачем лежав перед твоїми дверми, а твоя мама показувала тобі черево, котре носило тебе і груди, що кормила тебе, то дивись, щоб ти потоптав їх ногами, і відверни ся, і йди просто до Христа!“ Через ту „страшну немудьськість“, як виражався про неї Лютер, котра „лицює більше вовкові або тиранові, як христїянинові і чоловікові“, серця дітей ставались затверділими зглядом своїх родичів. Тим способом папські провідники, подїбно фарисеям в старині, переступили заповіді Божї задля своїх переказів, в наслідок чого дома пустїли, а родичі зіставались без своїх синів і доньок.

Навіть університетських студентів монахи заманювали фальшивими представленнями, щоби приставали до їх ордену. Многі із них опісля жалували того кроку, коли побачили, що повбавили себе щастя в житю, і спричинили тим грізоту для своїх родичів. Але раз попавши у лапку, уже більше не можна було добити ся свободи. І задля того многі родичі не хотїли посилати своїх дітей до висших шкіл, в наслідок чого число студентів меншалось. Школи пустїли і нецтво брало верх.

Папа надав право тим жебрунам монахам слухати сповіди і прощати гріхи. І се було жерелом великого зла. Так як ті жебраки — монахи хотіли мати більше доходів, то вони прощали гріхи на так легких умовах, що всякого рода криміналісти приходили до них, внаслідок чого зіпсуття росло в страшний спосіб. Бідаки і недужі мусіли терпіти, так як не було чим їх спомагати, бо всьо забирали і пожерали монахи, а хто би не хотів їм нічого дати, то публично називали його безбожником. І хоч вони називали себе убогими, то все таки їх багатство умножалося. Народ біднів, а вони, мешкаючи в пишних будинках, жили собі по великопанськму і гуляли та розпустували. Сами провадили час в роскошах і достатках, а дурачків посилали між люди, котрі розказували людям всякого рода байочки і небиліці і забавляли їх різними штуками, а при тім всім обертали їх і стригли як баранів. Така була робота тих монахів, котрим вкінці вдалось наклонити народ до сувіря і забобонів, і впоїти в них віру, що признание папу за голову церкви, поклонення образам і подаяння жебручим монахам є обовязком кожного релігійного чоловіка, через що можна приготувати для себе місце у небі.

Учені і побожні люде дармо старали ся зреформувати той жебручий монаший орден. Вуклиф, у котрого було більше бистрого ума, ударив зло із самого кореня. Він заявив, що сама система монашества неправильна і повинна бути усунена. Начались переговори і запити. Коли монахи переходили через край і продавали відпущення гріхів від папи, то многі начали сумнівати ся у те прощення за гроші і запитували себе чи не можна б ліпше найти прощення гріхів в Бога, як в римського архієрея? Богато було таких, що згіршилися захланністю тих жебручих монахів, стараючись впускатись з ними в боротьбу настільки, наскільки було конечним, щоби звернути увагу народа на науку Біблії і її основателя. Він учив, що папа має лиш таку власть виклю-

чати із церкви або давати прощення людям, як і кожний звичайний священик, і що ніхто не може бути виключений, наколи він не є потушений через Бога. Се був найліпший спосіб, якого він ужив, щоб повалити папську духовну і світську власть, силою котрої він держав мільони людей в неволі.

Виклифа знов вибрано, щоб боронив прав королівського дому проти вмішування ся Риму і, будучи назначений королівським послом, він два літа перебув в Нидерляндах, де вів переговори з папськими повномочниками. Тут він пізнав ся з французьким, італійським висшим духовенством і, маючи нагоду заглянути за куліси, через що не одно йому вияснилось, чого він не добачив би в Англії. Він навчив ся багато такого, що йому опісля придалось у його роботі. У тих післанниках папських він вичитав правдивий характер і ціль папської ерархії. Він, повернувши до Англії, викладав свою науку ще з більшою отвергістю і ревністю. Він вияснив народови, що користь, гордість і омана се — боги Риму.

В одній із його статей він говорить про папу і його колекторів: „Папа і його колектори забирають від нас все, що повинно служити для піддержання життя бідних. Кожного року тисячі червінців із королівської каси дають ся йому для святих дарів і інших духовних річей, а се є проклята ересь і симонія (святокупство), і допроваджує усе християнство до того, що воно потверджує ту ересь і піддержує її. В самій річи, наколиб наше королівство мало великанську золоту гору, і ніхто би не брав із неї тільки колектори того гордого світського архієрея, то з часом таки не стало би і тої гори. Він забирає всі гроші із нашого краю, а нічого не дає за те, крім Божого прокляття за свою симонію“.

Певдовзі після свого повороту до Англії, Виклиф був іменований священиком через короля в Лютерворсі. Се було доказом, що королеви сподобалась його отверта бесіда. Виклиф мав отже великий вплив так на королівський двір як і на народ.

Але незабаром громи Риму загреміли проти Векліфа. Три декрети т. з. були були післані в Англію, в університет, королю і пралатам, де всім було приказано підприємяти безпроволочні і рішительні міри, щоб примусити мовчати учителя еретицької науки. Хоч і ще до прибуття були єпископи у своїй ревности завізували Векліфа, щоб явив ся перед ними на слідство, але двох із знатних королівських князів відпровадили його до суду, а народ, откруживши дім, увійшов силою до него, через що судії так настрашились, що мусіли на якийсь час відложити справу, а реформаторови дозволено спокійно відправити ся своєю дорогою. Невдовзі після того Едвард III умер, котрого прелати в його послідних днях старали ся привернути на свою сторону, і попередний покровитель Векліфа став регентом королівства.

Папська була вложила на Англію обовязковий приказ увязнити еретика. Все те, розуміється, пахло огнем. Здавалось, що Векліф недовзі стане жертвою Риму. Але Той, Котрий уже давно сказав Своїому слугі: „Не бійся, я тобі щит“ <sup>1)</sup>, знов простер Свою руку, щоби зашити Свого слугу. Смерть прийшла, але не до реформатора, тільки до папи, котрий постановив, що Векліф має згинуті. Григорій XI умер, а суд, котрому препоручено було судити Векліфа, розійшовсь.

Провідінне Боже ще далі зарядило так, щоби дати можливість розвинути реформації в Англії. По смерті Григорія вибрано нараз двох папів. Обидва вибрані папи держали себе за непогрішних і жадали послуху, виповідаючи війну один другому. Хто був про них, того прокляли, а хто за ними, тому обіцяно царство небесне. Та подія дуже ослабила власть папства. Обі партії тепер воювали з собою, а Векліфа віставили в спокою. Прокляття і взаїмні обвинувачення літали від папи до папи і кров лялась потоками. Преступлення і ганьба упали на церкву. А наш реформатор за той час на приході в Лютерворсі, в затишу, усердно займався

<sup>1)</sup>1 кн. Мойс. 15: 1.

тим, щоби відвернути людей від воюючих папів і звернути їх увагу на Ісуса, князя покою. Той нелад з цілою тою боротьбою і відсуттвям, котра повстала із того, приладив дорогу до реформації, і народ увидів і переконався, чим дійсно папство було. В одному із його писань про „роздор папів“ Веклиф відзивається до народу, щоби задумався над тим, чи не говорять ті два архієреї правду називаючи оден другого антихристом. „Ворог“, говорив він, „більше не панує через одного, але через двох священників, щоби люде тим лекше в імя Христа побідили обидвох“.

Подібно своїму Учителю, Веклиф проповідував Євангеліє бідним. Не вдоволяючись тим, що правда поширилась в скромних родинах його власного приходу в Лютерворсі, він постановив, що її треба проповідувати по цілій Англії. Щоби того доконати, він з'організував смирних і відданих Богу людей, котрі любили правду і нічого так не хотіли як поширення її. Ті мужі всюди ходили, учили по базарах, на вулицях більших міст і по селах. Вони віднаходили слабих, убогих і хорих, і говорили їм про радісну вість о милости Божій.

Будучи професором богословія, Веклиф проповідував Слово Боже в університетських аудиторіях. Він так знав ясно представити правду своїм ученикам, що його називали „євангелієським доктором“. Але найбільшим ділом в його життю був переклад св. Писання на англійську мову. В його книзі „про правду і значінне св. Писання“, він говорить про намір перекласти Біблію так, щоби кожний уроженець Англії міг прочитати собі ті чудні діла Божі на своїй рідній мові.

Але його робота нараз устала. Хоч він ще не мав шістьдесять літ, але безнастанна праця, наукові заняття і напади зі сторони його ворогів так підтягли його сили, що він передчасно постарівся. Вони думали, що він тепер буде жалувати того, що наробив тільки зла для церкви і покає ся, і

вони поспішили у його кімнату, щоби його сповідати. Представителі чотирох релігійних орденів з чотирма світськими урядниками зібрались буцім то у його смертельній постелі. „Смерть на Ваших устах“, сказали вони, „покайтесь в Ваших гріхах і відречтесь в нашій присутности від всього, що Ви говорили проти нас“. Реформатор мовчки вислухав їх, опісля попросив свого слугу, щоб підняв його на подушках, і спокійно подивився на стоячих перед ним і ожидавших відречення, він заговорив твердим і грімким голосом, перед котрим вже нераз дрожали: „Я не умру, але буду жити і буду далі виявляти злодійство жєбручих монахів“. \*) Здивовані і завстиджені монахи вийшли із кімнати.

Слова Векліфа сповнились. Він жив, щоби дати у руки своему народови Біблію, найсильнішу зброю проти Риму, назначену для його освободження, просьвічення і євангелізації. При звершеню того діла він примушений був поконати великі і тяжкі перешкоди. Векліф підупав на силах; він знав, що йому осталося всього кілька літ для його роботи, він бачив супротивлення, з котрим він мусить бороти ся, але надіючись на обітування Божі, він ішов вперед і ніщо не застрашило його у своїм великим ділі. Провідіннем Божим піддержувались його тілесні і духовні сили, і завдяки його великого досьвіду він приспособився до дуже важної і великої роботи. Між тим як ціле християнство находилося у великому забуренню, реформатор в своїому приході в Лютторворсі, незважаючи на бурю, яка бушувала воколо него, віддався цілковито своїй вибраній праці.

Наконець робота скінчилась — англійський перевід Біблії був готовий. Слово Боже було доступним і для Англії. Реформатор тепер не боявся більше ні костра ні тюрми. Він передав в руки англійського народу світло, котре ніхто не міг загасити. Давши своему народови Біблію, Векліф тепер найбільше старав ся про те, щоби розірвати кайдани темноти і порока. Він старав ся вивиспити і освободити

\*) Д'Обенс, кн. 17, гол. 7.

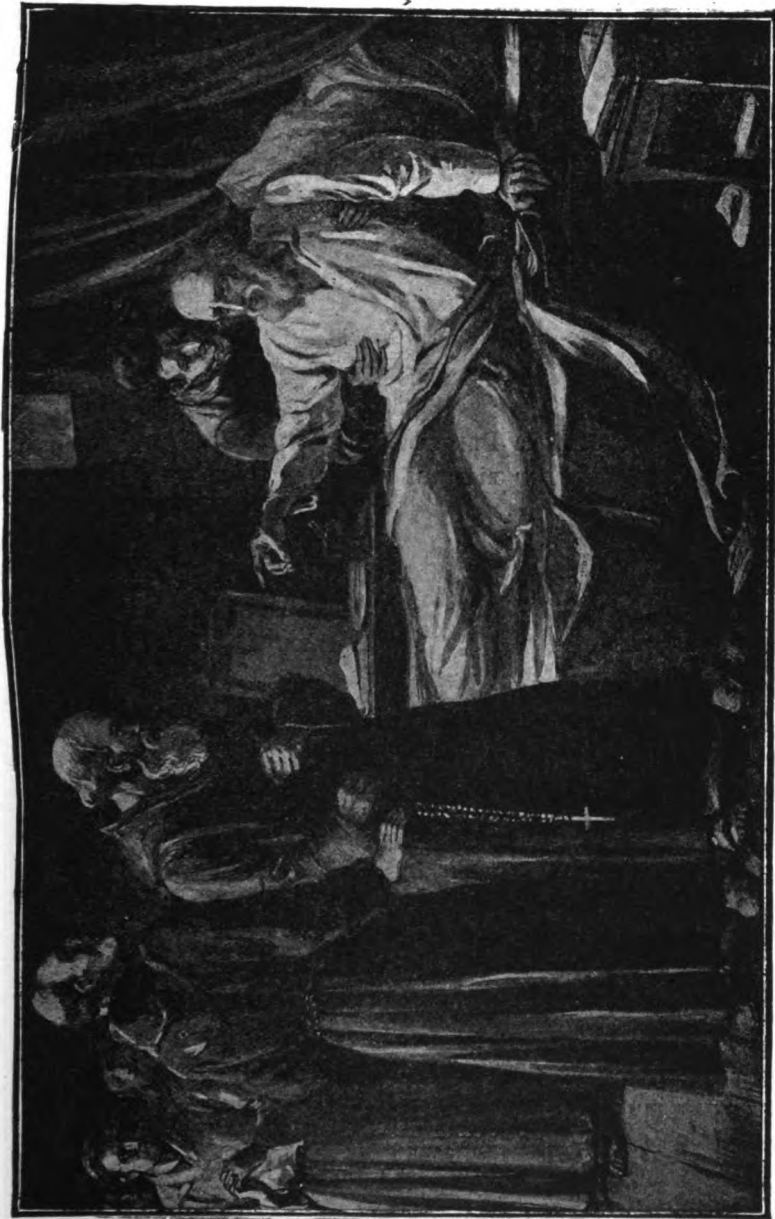
свою вітчину, і його перемога була велика, більша від всіх, яка коли могла бути доконана на полі битви.

Так як тоді ще не було печатень, то переписування Біблій було утруднене і йшло поволі. Заінтересоване було так велике, що багато було таких, що добровільно займались переписуванням, однак переписували тільки з трудом могли вдоволити потребуючих. Деякі із багатших хотіли мати цілу Біблію. Інші знов купували для себе тільки частями. А в багатьох випадках кілька родин складалось на одну цілу Біблію. В той спосіб Біблія Вайкліфа в короткім часі знайшла доступ до кожної хати.

Відликування ся до людського розуму розбудило їх із тяжкої папської неволі. Вайкліф тепер учив їх протестантської доктрини, а іменно спасення через віру в Христа і одинової непогрішимости св. Писання. Проповідники, котрих він вислав, поширяли Біблію і реформаторські писання з таким успіхом, що нова віра була прийнята майже половиною народів Англії.

Появлення Біблії спричинило великий страх між духовенством. Воно тепер мало до роботи з далеко сильнішим противником як Вайкліф, з противником, проти котрого їх зброя була за слаба. В тих часах не було такого права, котре би заказувало Біблію в Англії, так як вона ще ніколи не була доступна людям на їх рідній мові. Такі права аж опісля були запроваджені і дуже заострені. Між тим, помимо супротивлення священників, одного часу можна було поширяти Слово Боже.

І знов папська церква зачала думати о тім, як би заглушити голос реформатора. Його завізвали три рази перед суд, але надармо. З початку синод і єпископи оголосили його писання як еретицькі, і опісля привернули молодого короля Річарда II на свою сторону, внаслідок чого був виданий королівський декрет, після котрого кожний, хто придержував ся проклятої науки, мав бути ув'язнений.



**Висхід і монети.**

«Я не змру, але жги булу, і знов висхід-  
ти му встоїства жєбруччє монетів».



В синоді Вיקлиф відкликував ся на парламент, неустрашимо обвинувачував перед народним зібранням єрархію і жадав усуненя страшних надужить, котрих церква допускала ся. З удоводняючою силою він представив неправне вмішуння ся і відсуттє папського престола. Його вороги тим страшно змішались. Приятелів і помічників Вיקлифа вони вже змусили піддатися, і тепер певно надіялись, що і сам реформатор, на старости літ, самітний і без приятелів, покориться подвійному авторитетови, короні і мітрі. Але замість того папісти були побіджені. Парламент, побуджений переконуючою бесідою Вיקлифа, зніс королівський едикт, і реформатор знов став вільним і ніхто його не смів переслідувати.

По третій раз його завізвано перед суд, а іменно перед найвисше церковне судилище в королівстві. Але тут не пощадили зовсім єреси. Тут накінець Рим побідить, і робота реформатора буде раз кінець: так думали папісти. Наколіб вони могли діпняти своїй цілі, то Вיקлиф мусів би відречи ся свого навчання, або оставити суд, щоб бути переданим на спалення.

Але Вיקлиф не відрік ся нічого, бо він не хотів бути лицемиром. Неустрашимо боронив своїй науки і звиняв обвинення своїх ворогів. І опісля, забувши за себе і де находиться, він запросив своїх слухачів перед суд Божий, щоб зважити їх фальшиву науку і оману на вазі вічної правди. Сила Св. Духа далась чути в судовій палаті, і так обняла слухачів, що приковала їх до місця, і здавалось, що не мали сили оставити його. Слова реформатора прошили їх серця, як стріли із Господнього козачка. Обвинення в єреси, котре вони поставили про него, він з переконуючою силою звернув на них самих. Чому, запитав він, вони сміють поширяти свої заблудження? Ізза користи, щоби торгувати Богою милостію.

„З ким, думаєте ви“, сказав він нарешті, „ведете боротьбу? Зі стариком на краю могили? Ні! З правдою,— з правдою, котра є сильніша від вас і побідить вас“. Сказавши се, він оставив зібрання, і ніхто із ворогів не посмів задержати його.

Робота Векліфа була майже скінчена. Знамя правди, котре він так давно носив, невдовзі мало випасти із його рук, але він ще повинен був свідкувати за Євангеліє. Правда повинна проповідувати ся в самому Римі, в кріпості царства заблудження. З причини його ереси Векліфа завізвали явитися перед королівським судилищем в Римі, котре так часто проливало кров святих. Грозяча небезпека йому добре знана була, але помимо того він прийняв би завізвання, наколиб параліж не був перешкодив в його подорожі. Але не дивлячись на се, що його голосу не було чути в Римі, він все таки міг говорити через пісьмо. І він се хотів зробити.

Із свого прихода реформатор написав пісьмо, котре, хоч написане в шанібнім і християнським дусі, містить в собі острій докір папі проти пихи і гордості папського двора. „Направду я рад“, писав він, „виявляю перед кождим ту віру, котрої я держусь, відкрию і обявлю, а іменно римському єпископови, котрий потвердить мою обявлену віру, о скільки я думаю, що вона є вірна і правдива, або може поправить її, наколиб заключала в собі заблудження. Но перше я думаю, що Євангеліє Христа є тілом Божого закону... Я кажу, що римський єпископ, о скільки він заступає Христа на землі, між всіми людьми він перший повинен підлягати закону Євангелія, бо величів учеників Христових не складалось із світського знання і почесий, але в точнім насліджуванню Христа в Його життю і звичаях... Христос, коли жив на землі, був бідним, скинув з себе все світське пановання і відкидав всякі почеси“.

„Ні оден вірний муж не повинен наслідувати папу, або якого-нибудь святого, хиба тоді, наколи вони наслідували

Ісуса Христа. Петро і сини Заведіві згрішили, коли захопили світських почесностей і через те вони противились Христу і не ішли за Ним, і в тих заблудженнях ми не повинні йти за ними.

„Папа повинен відступити світські власти, всі земні посілости і все пановання, а при тім всьо духовенство навчати, щоб і вони те саме робили, тому, що так робив Христос, та й Його апостоли.

Наколи я помиляюсь в зким-нибудь із тих точок, то в покорі я готов направити ту помилку, навіть жертвувати своїм життям, коли сего конче потреба буде“.

„Наколиб я по своїй власній волі міг присутним бути, то я, розумієть ся, сам лично представив би ся римському єпископови. Але Господь інакше зарядив і навчив мене слухати Бога більше, як людей“.

В кінці він говорить: „Помолімся Богу за нашого папу Урбана VI, щоб він разом зі своїм духовенством пійшов слідами Ісуса Христа, та щоби усьпішно навчав народ, щоб та кож пійшов їх слідами“.

В той спосіб Виклиф показав папам і кардиналам на тихість і лагідність Христову, при чим він не тільки перед ними, але і цілим Християнством виказував ріжницю між ними і їх Учителем, як вони називали себе Його намісниками.

Виклиф сподівався, що за свою вірність мусить заплатити життям. Король папа, єпископи змовились, щоби погубити його, і здавалось, що за кілька місяців його поведуть на костер. Але його відвага була непохитна. „Не треба далеко йти, щоби найти мученичій вінець“, сказав він. „Вистарчать проповідувати Слово Христове гордим єпископам, і мучеництво готове. Жити і мовчати... Ніколи! Хай меч, що висить над мою головою, упаде; я ожидаю удару“.

Але Провідінне Боже завсїгди охороняло свого слугу. Муж в протягу свого життя, виставляючи себе що днини на небезпеку, відважно обороняючи правду, не повинен упасти

жертвою мести своїх ворогів. Вיקлиф піколи сам не старався боронити себе, але Господь був його обороною. І коли вороги його вже були певні, що він вже в їх добичку, то рука Божя забрала його від них, коли він у своїй церкві в Лутерворсі мав роздавати св. дари нараз упав, поражений паралізом, і в коротким часі закінчив своє життя.

Бог визначив для Вיקлифа його роботу. Він вложив в його уста слово правди і сохранив його, щоби те слово могло дійти до народу. Його життя було заховане і його робота продовжалась аж доки не була положена підвалина для великого діла реформації.

Виклиф вийшов із темряви середних віків. Ще нікого не було, котрий би показав йому дорогу до так великого діла, як реформація. Призваний, як Йоан Хреститель, щоби звершити надзвичайну місію, він був предтечою нового віку. Однак при тій системі, котрої він придержувався, коли вчив правди, можна найти повне єдинство і звершення, котрого другі реформатори, що були по нім, не перевисшили, а навіть деякі з них не дійшли до того за сотки літ опісля. Так широка і глибока була положена підвалина, так крепка і вірна була будівля, що ті реформатори, котрі ішли за ним, не потребували її перестроювати.

Великий рух, спричинений Вיקлифом, через котрий були освободжені совість і розум і дарована свобода народам, так довго привязаним до римського воза, мало свій початок в Біблії. Тут було жерело того потоку благословення, котре як та вода життя протікає через всі віки із чотирнадцятого століття. Вיקлиф прийняв св. Писання з безусловною вірою, що воно богодухновенне откровення волі Божої і вірне правило для віри і життя. Його навчили дивитись на римську церкву як на божественний і непогрішимий авторитет і прийняти з незаперечним почитанням закоренивши ся в протягу тисячліття звичаї і навчання. Але він відвернув ся від всього того, щоби послухати Слова Божого. Се був оден автори-

тет, що він казав народами признати. Він навчав, що це церква, говорячи через папу, але голос Божий, говорячи через Його слово, одинокий, божественний, непогіршимий авторитет. І він також учив, що не тільки ціле откровення волі Божої, але що крім того св. Дух одинокий тільки толкуватель, і що кождий, студіюючи Біблію, може пізнати які є його обов'язки. Тим способом він відвертав людей від папи і римської церкви і звертав їх увагу на Слово Боже.

Виклиф був одним із найбільших реформаторів. По його великим розумі, ясности мислей; твердості в обороні правди, і смілости, з якою він її проповідував, з ним можна порівнати тільки немногих, що ішли за ним. Чистота життя, витривалість в наукових занятях і в роботі, велика чеснота і подібна до Христової любов і вірність в служенню се головні прикмети того першого реформатора. І все те діялось помимо духовної темряви і морального зіпсуття того віку, із котрого він вийшов.

Характер Виклифа є свідомством навчаючої і обновляючої сили св. Писання. Се була Біблія, котра зділала його тим, чим він був. Старання пізнати великі правди божественного откровення дав всім нашим спосібностям свіжість і силу. Ум розширяється, поняття заострюється і судження дозріває. Студіювання Біблії облагородняє всяку думку, всяке чувство і всяке стремління, чого не може зділати ніяка друга наука. Вона дав твердість в наміреннях, терпіння, відвагу і витривалість; вона облагородняє характер і освячає душу. Усильне і набожне студіювання св. Писання, котре лучить духа ученика прямо з духом Безконечного, видало би людей більше діяльних і більше сильних духом, а також і в більше шляхотними засадами, яких коли дала найбільша філософська школа. „Обявлене слово твоє просвічує, дав зрозуміння людям простодушним“ <sup>\*)</sup>, говорить псалмист.

Наука, яку поширяв Виклиф, за якийсь час розвивалась. Його послідувателі, знані під іменем Виклифів або Лорардів,

<sup>\*)</sup> Псал. 119: 130.

не тільки ходили по Англії, але запускались і в другі сторони, проповідуючи науку Євангелія. Тепер їх провідника не стало, ті проповідники прапювали ще з більшою ревністю, і великі товпи збігались, щоби почути їх науки. Декотрі дворяни, а навіть королева находились між новонаверненими. В многих місцях було видко велику зміну в обичаях народа, і ідолопоклонські символи романизма були викинені із церкв. Але незабаром розбурхалась безжалісна буря переслідовань над тими, котрі осьмілились зділати Біблію своїм провідником. Англійські монархи ревностно старались сохрарити свою власть, шукали помочи в Римі і рішили пожертвувати реформаторами. Проти учеників Євангелія в історії Англії насамперед повстав костер, а за ним слідувало мученичество за мученичеством. Оборонці правди, переслідувані і замучені, могли посилати свої жалі тільки до Господа, що над усіма панує. Прогнані як вороги церкви і державні зрадники, вони далі проповідували по укритих місцях, ховаючи ся по хатах бідних людей, або вертепах та печерах.

Помимо страшного переслідовання ще сотки літ продовжався спокійний і терпеливий протест проти пануючого зіпсуття релгії. Християни того часу ще не мали нового пізнання правди, але вони навчались любити Слово, Боже, почитати та слухати його, і терпіти за него. Подібно як віруючі за часів апостольських, многие добровільно жертвували своїм майном задля Христової науки. Ті, котрим було дозволено жити у своїх власних хатах, радісно принимали до себе прогнаних собратів, а коли і їх прогнали, то вони радо прилучались до бездомних. Правда, тисячі, не могучи видержати страшних переслідувань, задля свободи жертвували своєю вірою і виходили з арештів, щоби публично відречися всього. І число тих не було маленьке, а між ними находились люде, так із висшого як і низшого стану, котрі неустрашимо в тюремних гамерах, в Долардових баштах, серед терпіння, спричинено-

го тортурями і поломінем, свідкували о правді і радувались, що вони були гідними терпіти так, як і Він тернів.

Папістам не вдалось виляти всего гніву на Викилфа за його життя, і їх гнів не міг бути заспокoвний до сих пор, доки його тіло спочивало спокійно у могилі. Більше як сорок літ після його смерті собор Констанцький рішив, щоби останки із його костей викопати і публічно спалити, а потім викинути до сусідньої річки. „Ся річка“, пише оден із старих писателів, „понесла поплід в Авон, а Авон в Северну, а Северна в малі озера, а вони у великій океан, і таким способом є символом віри його навчання, котре тепер поширюєть ся по цілому світу“.<sup>4)</sup>

Вороги його не були в силі зрозуміти великого значіння їх ганебного поступку.

Писання Викилфа повліяли на Гуса з Богемії так, що він відрік ся від многих заблудженій римської церкви і взяв участь в реформації.

Таким способом в тих обох, так далеко від себе віддалених сторонах посіяне зістало зерно правди, і увагу людей звернено на так давно забуте Слово Боже. Божеська рука приготувала дорогу для великої реформації.

<sup>4)</sup>Фуллер, „Церковна історія Британії“.



## Г О Л В А — VI.

### ГУС І ЕРОНИМ.

Євангеліє ще в дев'ятому віці дісталось до Богемії (Чехів) Біблія перекладалась і богослуження відправлялись в народній мові. Але після того як папська власть набирала сили, Слово Боже затемнилось. Григорій VII, котрий забрався „угнітати гордість князів“, також звернув увагу на те, щоби поневолити народ, і умисне на те була видана була, в котрій наказувалось відправляння богослуження в чеській мові. Пана об'ясняв, що Бог хоче, щоби богослуження відправлялись на незнанім для народа язичі, і що не одно зло і ереси повстали ізза незаховання того правила. І так Рим постановив загасити сьвітло Слова Божого і держати народ в темряві. Але небо постаралось о щось другого, щоб сохранили церкву. Многі Вальденці і Альбігенці, переслідувані у Франції і Італії, прийшли до Чех. І коли вони не проповідували публично, то все таки робили свою роботу по тихоньки. І так правда сохранилась від століття до століття.

Уже перед Гусом в Чехах були люде, котрі повстали і явно виступали проти зіснуття церкви і пороків народа, і вони своїм поступованнем звернули на себе загальну увагу. Сьвященики набрали страху і началось переслідування проти учеників Євангелія. Вони мусіли відправляти свої богослуження в лісах і печерах, але і тут найшли їх вояки і многі із них зістали убиті. Наконєць постановлено палити всіх,



що покидають римську віру. Але між тим як християни жертвували своїм життям, вони дивились наперед на торжество їх діла. Один із тих, котрі учили, що спасення дістатється тільки через віру в розпятого Спасителя, вмираючи заявив: „Тепер гнів ворогів взяв верх над нами, але не на все воно так буде; хтось повстане із простого народу, без меча і авторитета і проти него вони будуть безсильні“. Час Лютра ще був далекий, але вже появився хтось, свідцтво котрого повинно побудити народи проти Риму.

Іван Гус не походив із визначної родини і завчасу осиротів після смерти свого батька. Його віруюча мати, котра уважала виховання і страх Божий за найбільший дорогоцінний скарб, старалась набути те наслідство і для свого сина. З початку Гус вчив ся в провінціональній школі, а опісля вступив на університет в Празі, де його прийняли безилатно. До Праги випроваджала його мати, бідна вдова. Вона не мала йому що дати на дорогу, але коли вони зближались до великого міста, вона упала на коліна разом із своїм осиротівшим сином і просила Отця Небесного дарувати йому благословення. Чи вона предчувала яким способом Бог учув ві молитву?

На університеті Гус відзначив ся великою пильністю і скорим усьпіхом, а його добре поведення і дружне обходження ся з шкільними товаришами з'єднали йому загальне поважання. Він був щирим приверженцем римської церкви і усильно старав ся дістати благословення, котре після його думки тільки та церква могла дати. Підчас одного ювілейного празника він пішов до сповіди, заплатив останний гріш, який мав, і прилучився до процесії, щоби мати участь в обіцянім відпущенню. Скінчивши університет, він став священником, і також дуже скоро відзначився, і його призначали на королівський двір. Він зістав також професором, а опісля ректором університету, де дістав образання. По

упливі кількох літ убогий, безплатний ученик став ся гордістю вітчизни, і його імя було знане по цілій Європі.

Однак Гус зачав діло реформації на другім поли. Кілька років після його посвячення він був вибраний проповідником Віфлеємської каплиці. Основатель тої каплиці старався о позволенне проповідувати в народній мові, бо се було дуже важне діло. Помимо заказу із Риму в Чехах все еще проповідували в чешській мові. Народ св. Писання зовсім не знав і звичайно жив дуже неморально. Гус безпощадно громив зло, відкликуючись безнастанно на Слово Боже.

Оден із Пражських горожан, іменем Ероним, котрий жив у великій дружбі з Гусом, взяв з собою, коли вертав з Англії, писанне Вיקлифове. Англійська королева, перенявши ся наукою Вיקлифа, була чешською прицесою, і за вї впливом Вיקлифова наука була поширювана у вї ріднім краю. Ті книги Гус читав з великим заінтересованнем. Він вважав їх автора щирим християнином і був готовий кожного разу прийняти систему реформи, за котрою він обставав. Гус, не замітивши сього, уже вступив на стежку, котра мала його завести далеко поза Рим.

Около того часу до Праги прибуло двох чужинців з Англії, щоб поширяти сьвітло Євангелія у тій віддаленій стороні. А що вони отверто виступали проти папи, то правительство скоро примусіло їх замовчати. Але їм не конче хотілось покинути свою роботу, отже шукали іншого способу. Вони були артистами і проповідниками, і зачали тепер виступати як артисти — малярі. На доступнім для народу місци вони нарисували два образи. Оден представляв Христа як Він в'їжджав в Єрусалим, тихий, сидячи на ослиці <sup>1)</sup>, в товаристві своїх учеників, босий і в переношенім убраню. Другий образ предсатвляв папську процесію — папу, одітого в богату одєжу з тіярою (папська корона), сидячим на пишно вбранім коні; перед ним ішли кардинали і пралати в дорогоцінних шатах.

<sup>1)</sup>Мат. 21: 5.

Тут була проповідь, котра звертала увагу всіх людей. Гурмою народ збирав ся, щоб подивити ся на ті образи. Всі аж надто добре бачили і розуміли, що ті образи означали, і на многих зробила велике вражінне ся суперечність між ти хистю і лагідністю Христа, Учителя, а гордістю і пихою па- пи, Його мнимого слуги. Се визвало в Празі велике заво- рушення умове, і в коротким часі постановили пійти дальше, щоб уйти небезпеки. Але їх наука не забувалась. Ті обра- зи повліяли також дуже і на душу Гуса, і він зачав тепер більше читати Біблію і твори Виклифа. Хоч він е ще не був цілком готовий прийняти всі признані Виклифом реформи, однак він уже яснійше понимав характер папства, і з біль- шою ревністю осуджував гордість, пиху і зіпсуттє папської ерархії.

Із Чех світло поширилося до Німеччини, так як без- порядки в Празьким университеті спричинили німецьких студентів забрати ся оттуда. Многі із тих дістали від Гуса перші лекції із Біблії і, повернувши, поширяли сьвітло у своїй вітчизні.

Вість про Гусову роботу в Празі була незабаром занесе- на до Риму і він сейчас дістав завізванне явитись перед па- пою. Услухати розказу значило тільки, що неминуча смерть. Чеські король і королева, університет, дворянство і прави- тельственні урядники подали просьбу до папи, щоби Гусови було позволено лишитися в Празі і вислати до Риму послів для свого оправдання. Замість того, щоби задосить учини- ти просьбі, папа передав його суду, а на місто Прагу кинув церковну клятву.

В тих часах така клятва церковна, як тільки проголоше- но єї, була причиною великого заворушення. Церемонії, які робились при тім, були на се, щоб нагнати страху народови, котрий дивився на папу, як на Божого намістника, що має ключі від неба і пекла і силу призвати так земний як і не- бесний суд. Люде вірили, що брами небесні закриті для

тих, що на них наложена клятва, і що померші позбавлені є всяких милостей так довго, аж доки папа не здієме прокляття. На знак того великого нещастя всі богослуження були застановлені, церкви замкнені, а людей вінчали на кладовищах. Ховання померших було наказано на посвячених на те місцях, і без всяких церемоній загребували їх в ямах де нібудь на полях. Тим способом Рим через міру, дійствующу на воображення, старався управляти совістю людей.

Ціла Прага була заворушена. Більша часть обвиняла Гуса, що се він був причиною того нещастя, і жадала, щоб він за се був укараний через Рим. Щоби трошки притихла та буря, він віддалив ся на якийсь час у своє рідне село. В своїх письмах до своїх приятелів в Празі він говорив: „Коли я відійшов від вас, то се стало ся тому, щоби пійти за приміром Ісуса Христа, і не дати злим можности вічної погибели, і не бути причиною для угнітання і огірчення добрих, а також щоб безбожні священники не перешкаждали проповіді Божого Слова. І так я відійшов не потому, щоби відречи ся від Божеської правди, за котру я з Божою помощю надіюсь умерти“. Гус не переставав працювати, об'їзжаючи дооколичні місцевости і проповідуючи народови св. Євангеліє. Таким способом кроки, які поробиь папа, щоб не проповідувалось Євангеліє, було причиною, що воно ще більше поширялось. „Нічого бо не можем проти правди, а за правду“.)

„Душа Гуса, здавалось, за той час його життя перейшла через тяжкі муки. Хоч церква і старалась побивати його громовними ударами, він все таки ще не відрікся від її авторитету. Римська церква все еще була для него Христовою невістою, а папа намістником Христовим. Гус боровся проти надужити авторитетів, а не против самого принципу. Воно спричинило страшну боротьбу між його переконаннями його розума і жаданням його совісти. Наколи авторитетна сила була справедлива і непогрішима, як він думав, то якжеж се

\*)2. Корин. 13: 8.

могло бути, що він не міг бути їй послухним? Слухати її, по його думці, значило грішити, ну, і чому ж се послушення доводило знов до таких наслідків? Ось і питання, котрого він не міг розв'язати; ось сумнів, котрий мучив його із дня на день. Одинокє розв'язання сього питання було се, що священники церкви стали безбожними і уживали свого законного авторитету для незаконних цілей, як се було і за часів Спасителя. І се побудило його проповідувати другим той принцип, що ми повинні зділати своїм мірилом навчання св. Писання, наскільки воно понятне нашому розумови і відповідає нашій совісті, другими словами, що Бог, як Він говорить в Біблії, а не церква, як вона говорить через священників, є непогрішний провідник“.)

Коли по якомусь часі заворушення в Празі устало, Гус повернув до своєї Віфлємської каплиці і ще з більшою ревністю і відвагою зачав наново проповідувати Слово Боже. Вороги його рівночасно сильно робили проти него, але королева і многі із дворянства були його приятелями, а також многі із народа стояли по його стороні. Многі, порівнюючи його чисту і возвишену науку і його сьвяте життя з низькими віронавчаннями, котрі проповідували папські приклонники, і з їх захланністю і роспустою, котрими вони відзначались, мали собі за честь стояти по стороні Гуса.

До сих пор Гус не мав помічників у його роботі, але тепер в ділі реформи до него пристав Ероним, котрий підчас побуту в Англії прийняв учення Вיקлифа. Вони обидва від того часу були зв'язані в життю, а навіть смерть їх не розлучила.

Ероним відзначався великими здібностями, гарною вимовою і образованием, за що його дуже поважано, але знов Гус перевисшав Еронима що до твердості і сталості характеру. Його холоднокровний розсудок був тою уздою, що стримувала горячого Еронима, котрий з християнською по-

\*) Виді, кн. 3, гол. 2.

корою піддавався йому і був йому послухний. При їх спільній роботі реформа скоро могла розвиватися.

Бог просвітив розум тих вибраних мужів так, що вони могли пізнати многі заблудження Риму. Але вони не дістали всього світла, котре Бог хотів дати світу. Помочию тих Своїх слугів Бог вивів Свій народ із темряви романизма. Але багато перешкод було, з котрими вони стрічались, і Він вів їх крок за кроком, ввиду того, як вони могли все те переносити. Вони не були приготовані відразу прийняти стільки сьвітла. Як великий блиск південного сонця осліплює тих, котрі через довгий час пробували в темноті, так і се сьвітло, наколи б їм дано було всьо, то би їх засліпило. Тому Він уділяв його поступенно його провідникам, в міру того, як нард міг переносити його. Із століття в століття повинні були слідувати вірні робітники, щоби вести народ все далі по дорозі реформації.

Раздор в церкві все продовжав ся. Три папи боролись тепер за першенство, і їх боротьба наповнила християнство переступками і забуренням. Не вдоволяючись проголошенням прокляття, вони ще взялись до світського оружя. - Всякий старався, де би ту добути оружя і звідки взяти наємників. Розуміється, на се треба було средств, і щоби дістати їх, то всі дари, посади і благословення церкви давались за гроші. В той самий спосіб священники, по приміру своїх начальників, вдавались до симонії і війни, щоби усмирити своїх противників і усилити свою власну власть. Кожного дня з великою смілістю Гус остро виступав проти огиди, котрої допускались в імя релігії, і народ, стоячий по його стороні, обвинувачував голову церкви, як причину нещастя, котре упадало на християнство.

Знов місто Прага, здавалось, бути на краю кровавої боротьби. Як і перше, знов слугу Божого обвинувачували у тім, що він „тривожить Ізраїля“. \*) На місто знов упало прокляття, і Гус удалився до своєї рідні. Вірне

\*)1 кн. Цар. 18: 17.

свідкування, проголошення в йоголюбимій Вифлєемській церкві мусіло замовчати. Він тепер мав появитись на більший видовні, щоб заговорити до всього Христіянства, заким зложить свою голову, як свідок правди.

Щоби ісцілити зло, яке нищило Европу, до Констанції був скликаний собор. По волі цісара Зигмунта той собор був скликаний одним із тих пап, що з собою воввали — Йоаном XXIII. Папа Йоан не хотів того собору, бо боявся, що викриють його поганий характер його пралати, також не ліпші від него що до моральности, як в загалі духовенство того часу. Але він не хотів спротивитися Зигмунтови.

Головна ціль, яку мав той собор, було увільнити церкву від неладу і викоренити вресь. Тому два антипапи, а також ширитель нової думки, Іван Гус, були завізвані явитись на соборі. Папи, боячись за своє життя, не явились лично, але прислали своїх заступників. Папа, Йоан, що скликав собор, явився, але був дуже загурбуваний, підозріваючи цісаря, що він хоче в підступний спосіб позбавити його папського престоча, тай ще боявся, що може бути оскаржений за ті неморальні вчинки, котрі понижали папську корону, а також за проступки, помочію котрих він дістав ту корону. Але все таки він торжественно в'їхав до Констанції, з великою парадом, окружений церковними достойниками і свитою придворних. Всьо духовенство і городські високі урядники з великою силою народа вийшли йому на зустріч, щоби повитати його. Перед ним несли св. дари, і богата одежа кардиналів і дворянства представляли великоліпне зрілище.

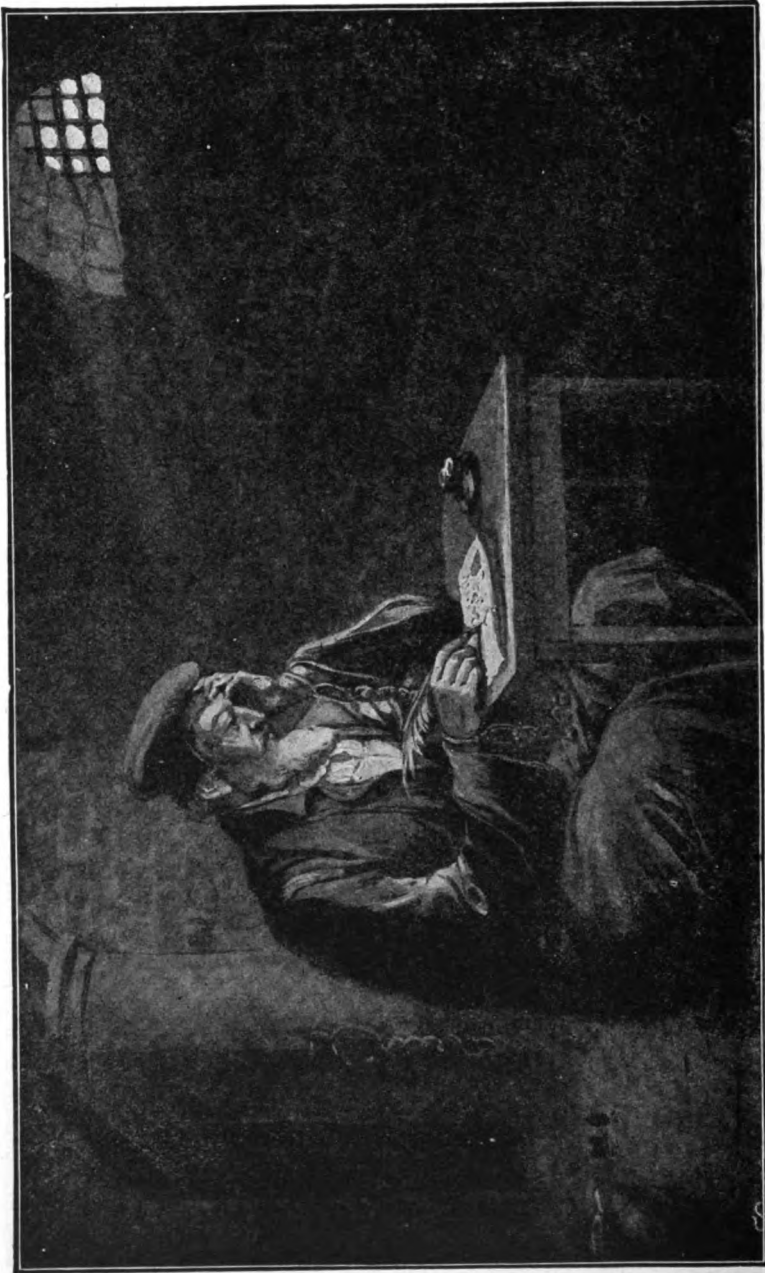
Між тим і другий подорожний зближався до Констанції. Гус знав, яка небезпека йому загрожує. Він попрошав ся із своїми приятелями, як би вже більше ніколи не мав їх бачити, і пустився в дорогу з тим чуттем, що вона заведе його на костер. Не дивлячись на се, що він від Чесьького короля дістав охоронне письмо і по дорозі дано йому еще друге

таке саме письмо від Зигмунта, він все таки як би був певний, що йде на смерть.

В одному із своїх листів, писаних до своїх приятелів в Празі, він говорить: „Я виїжджаю, мої браття, з охоронною грамотою від цесаря, щоби здибати ся із своїми многочисленими ворогами... , але я надіюсь на Бога, свого могутого Спасителя, що Він задля Свогого обітування і ваших горячих молитв дасть мені мудрість і відвагу так, що буду міг опертися їм. Він дасть мені також Духа Свогого Святого, щоби укріпити мене в правді, і з відвагою міг би йти назустріч спокусі, тюрмі і, наколи треба буде жорстокої смерті. Христос Сам страдав за Своїх вибраних, чи можемо ми дивуватись, що Він дав нам примір, для нашого спасення всьо перенести з терпінням? Він Бог, а ми Його творення; Він Господь, а ми Його слуги; Він творець покою, а ми мизерні смертельники, а все таки Він потерпів! Чому би і нам не потерпіти, а іменно коли ті терпіння можуть послужити для нашого очищення? Тому, любимі, наколи моя смерть може послужити для Його прославлення, то молитв ся, щоби воно скоро прийшло, і щоби Господь перебув зі мною і поміг мені терпливо перенести всі боли. Але наколи мені суджено знов повернути між вас, то будемо молити ся Богу, щоби я не вернувся до вас з ганблячим пятном, то значить, щоби я не утаїв ні одної йоти євангельської правди, щоби браттям зіставити хороший примір для послідування. Ви, здаеть ся, не увидите мене більше в Празі, але наколи вже воля Всемогущого Бога позволит мені знов до вас повернути, то з білше укріпленням серцем будем ділати усьпіхи в пізнанню Його любови і Його закону“.

В другім письмі до священника, що став учеником Євангелія, Гус з глибокою поклою говорить за свої помилки, і обвинувачує себе, що з вдоволенням убирався в дорогу одяжу і тратив час в пустих занятях. Опісля він додає слідуочі сердешні напостинання: „Нехай слава Божа і спасенне душ





*Гус в темниці.*

"Я пишу лист в темниці зі скриваною рукою,  
очікуючи мого смертельного засуду завтра".

займуть твою душу, а не доходи і багатства. Остерігайся украшати свій дім більше як твою душу, а передовсім звертай найбільшу увагу на духовну будову. Будь побожним і покірним у відношенню до бідних і не трать гроші на прийняття і гостини. Наколи ти не постарався поправити своє життя і не відкажешся від достатків, то я боюсь, що тебе чекає кара, так як і мене. . . Ти знаєш мої навчання, так як ти дістав науку від мене від твого дитинства, тому не потребу тобі більше писати. На милість Господа нашого закликаю тебе не наслідуй ні одної із моїх суєт, про котрі ти знаєш“. На коверті письма він ще додав: „Заклинаю тебе, мій друже, не отворай письма, аж доки не дістанеш вістки про мою смерть“.

Ідучи до Констанції, він всюди, де б не зайшов, бачив признаки поширення його науки. Нарід інтересувався дуже його роботою, і збирався гурмами, щоб повитати його, а в декотрих містах мійські начальники оправаджували його по вулицях.

Гусови по прибуттю до Констанції дана була цілковита свобода. До охоронної грамоти цісаря залучена була ще лична записка безпеченства від папи. Але як страшна несправедливість, помимо всіх тих торжественних і неодноразових обіцянок, реформатора по коротким часі на приказ папи і кардиналів арештовано і вкинено до брудної і смердючої підземної діри. А опісля перевели його до обмурованого замку по другій стороні ріки Рену і там його держали в полоні. Однак папа не багато скористав із того віроломного поступку, бо невдовзі сам дістав ся до тої самої тюрми. Його обвинувачено перед собором за страшно погані проступки, крім убійства, симонії і перелюбства, гріхи, за котрі не можна тут писати. За те йому вкінці відобрано тіяру себто корону папську, і замкнено у тюрмі. Антипапи також були скинені і вибрано нового папу.

Хоч папа сам більше завинив у своїх проступках, як Гус, котрий хотів тільки реформи, однак той самий собор, котрий скинув папу, зачав угнітати реформатора. Ув'язнення Гуса спричинило велике обурення в Чехах. Визначні дворяне сильно запротестували проти тої ганебної роботи собору. Цісар, котрий неохотно дозволяв на знехтовання охоронної грамоти, противився такому поступованню з ним. Але вороги реформатора були ненависні і рішучі. Вони скористали із упередження цісаря, і його страху та ревности відносно церкви, і ріжними доводами старались доказати, що вони не є обов'язані дотримати клятви еретику і людям, підозрілим в ереси, наколиб вони мали навіть охоронну грамоту від цісарів та королів. І тим способом вони взяли верх.

Ослабленого в'язницею і хоробою, так як через вогкий і зіпсутий воздух набавив ся зимниці, від котрої він мало не вмер. Гуса вкінці привели на собор. Закований в ланцухи, він ставився перед цісарем, честь і вірність котрого служили йому запорукою, що він оборонить його. Підчас довгих допитувань він твердо стояв за правдою, і в присутности зібраного духовенства і горожанських чиновників заявив торжественний і вірний протест проти зіпсуття пануючої ерархії. Коли йому предложили одно із двох, або відреchi ся від свого навчання, або не жити, він вибрав мученичу смерть.

Милость Божа піддержувала його. В часі суду, котрий продовжався за кілька тижнів, хоч він терпів дуже аж до його засудження, але душу його наповнив небесний спокій. „Я пишу се письмо“, каже він до свого приятеля, „у в'язниці, скованою рукою, завтра ожидаю свого смертного засуду... Коли ми з помічню Ісуса Христа знов стрітимось в будучім життю, ти довідаєшся, яким милостивим був Бог для мене, як сильно Він піддержував мене серед спокушення і терпіння“.

У темниці він передвидів торжество правдивої віри. У своїх сновидіннях, перенесений назад до каплиці в Прлазі, де він проповідував Євангеліє, він бачив папу і єпископів, стираючих образ Христа, що він нарисовав на стіні. Видячи се, він сильно огірчився, але на другий день смуток його обернувся в радість, коли він побачив многих артистів, дуже зайнятих відновленням того рисунку ще в красних кольорах, як перше був. Коли робота була вже скінчена, малярі, обернувшись до великої громади людей, що окружали їх, закричали: „Хай тепер прийдуть папи і єпископи! Вони ніколи більше не зітруть їх!“ Коли реформатор розказав свій сон, він ще додав: „Я вірю, що образ Христа ніколи більше не будуть стерати. Вони хотіли знищити його, але він буде нарисований у всіх серцях далеко кращими проповідниками, чим я був“. (Д'Обинє, 1 кн., гол. 6).

В останній раз привели Гуса на собор. Сє було велике і блискуче зібрання — цісар, князі, цісарські посланники, кардинали, єпископи, священники і величезна товпа, котра була свідком того памятного дня. Із всіх християнських закутків зібрались свідки тої першої великої жертви, котра упала в довгій боротьбі, щоби забезпечити свободу совісті.

Коли Гусові предложили у останній раз висказати своє рішення, він по другий раз відказався відречися, і з прошивачим зором вглянувши на князів, котрих запорука безпеченства так безстыдно була нарушена, він заявив, що сам добровільно явився на собор „під охороною і пікою присутного тут цісаря“. Лице Зигмунта почервоніло, коли очі всіх присутних звернулися на него.

Смертний вирок був проголошений, і церемонія деградації почалась. Священники одягли осудженого в священницькі ризи. Взявши її, він сказав: „Нашого Господа Ісуса Христа на глум вбрано у білу одягу, коли Його мали запровадити перед Пилата“. Коли Гусови знов казали відречися, він сказав, звернувшись до народу: „Як я можу рішити

ся на се, а при тім дивитись на небо? Як я можу се зділати, дивлячись на товпу, котрій я проповідував чисте Євангеліє? Ні, я вважаю його блаженство висшим від сього марного тіла, котре тепер вбране є на смерть“. Тоді зачали з него знимати одержу, одну часть по другій, при чім кожний єпископ проголошав над ним прокляття, звершаючи свою часть церемонії. Наконєць наділи йому на голову вінець, або митру, на котрій були нарисовані погані фігури чортів з надписю: „Херезіярх (закоренілий єретик)“. „У мого Господа Ісуса Христа“, сказав він, „задля мене був терновий вінець на чолі, чомуж би і мені не надіти сей далеко лекший, хоч і поганійший, задля імені Його? Я приймаю його, і охотно приймаю“.

Коли його в той спосіб вбрали, прелати передали його душу сатані. Гус піднявши свої руки до неба, воскликнув: „Я ж передаю свою душу у Твої руки, Ісусе Христе, Котрий відкупив мене“.

Тепер передали його в руки сьвітської власти і повели на місце страчення. Великанська товпа поступала за ним, сотки узброєних людей, священники і єпископи в своїх дорогоцінних шатах і жителі міста Констанції. Коли його привязали до стовпа і вже всьо було готове, щоби запалити огонь, мученикови вще раз предложили спасти своє життє і відречи ся від своїх заблудженній. „Від яких заблудженній я маю відречи ся? Я призиваю Бога за сьвідка, що всьо, про що я писав і проповідував, має ціль спасти душі від гріха і погибели, тому я з радістю готов затвердити свою смерть у правду, котру я проповідував і про котру я писав“.

Коли полемінь запалахкотіла вокруг него, він зачав сьпівати: „Ісусе, Сину Давида, помилуй мене!“ І так сьпівав до тої пори, аж його голос зістав заглушений.

Навіть його вороги встревожились його геройським поведєнням. Один із папських писателів, що описував смерть Гуса і Ернима, котрий опісля скоро умер, говорить: „Оба

переносили смерть з найбільшою відвагою і спішили на костер, як би запрошені були на весіля, не видаючи ні одного звука, щоби показував на їх терпіння. Коли полуміння запахлакотіла, вони почали співати гимни, і навіть сила огня не могла застановити їх співу“.

Коли вже тіло Гуса зовсім було спалене, його попіл разом з землею, на котрій він лежав, був зібраний і викинений до Рену, і таким способом занесений аж до океану. Його переслідівателі надармо уявляли собі, що викоренили правду, котру він проповідував. Відай їм не снило ся, що попіл, занесений того дня до моря, подібно, як зерно, розсіяне по всій землі, видасть багаті жнива свідків правди в краях, ще до сих пор незнаних. Голос, котирй чути було на соборі в Констанції, відбився, і відголос його дався чути у всіх будучих поколіннях. Гуса більше не стало, але правда, за котру він умер, ніколи не загине. Його примір віри і постійности розбудив многих, що, не зважаючи на муки і смерть, рішучо обставали за правдою. Його засуд показав цілому світу віроломство і брутальність Риму. Але вороги правди не знали, що, стараючись викоренити правду, вони лиш помагали тим ділу.

Але ще другий мученничий стовп був зложений в Констанції, і кров другого мученика повинна була свідкувати за правду. Коли Гус при своїм від'їзді прощав ся з Еронимом, послідній наминав його бути відважним і непохитним, заявляючи, що в случаю, наколи йому буде грозити небезпека, він сам сейчас поспішить йому з помічю. І коли його вірний ученик дізнався, що Гуса увязнили, він готов був сповнити свою постанову. Без всякої охорони, з одним провідником він відправив ся в Констанцію. Після свого прибуття він бачив, що наразився тільки на небезпеку, так як він нічого не міг зробити, щоби освободити Гуса. Він чим скорше втік із міста, але на дорозі його злапано, заковано в ланцухи і назад привели його вояки до Констанції. Коли тільки появил

ся на соборі, то ще не вспів відповісти на свої обвинення, а вже дали ся чути голоси із всіх боків: „На костер його, на костер!“ Його сейчас схватили і вкинули до брудної і вонючої пивниці і давали йому тільки хліб і воду. По кількох місяцях тяжкої вязниці Ероним небезпечно заболів, і його вороги, боячись, що смерть вирве його із їх рук, почали з ним обходитися лагідніше, не дивлячись на те, що він оден рік уже перебув у вязниці.

Смерть Гуса не мала того вислідку, на який надіяли ся сторонники папи. Нарушення охоронної грамоти спричинило велике обурення, і собор постановив, замість того, щоб спалити Еронима, примусити його, аби відрікся всього. Напочатку його увязнення він страшно терпів, і смерть для него була б нічим в порівнянню з тим страшним терпінням. Але тепер, ослаблений болізню, спричиненою жорстокою тюрмою, муками, страхом і сумнівами; розлучений із своїми приятелями і застрашений смертю Гуса, духовні сили оставили Еронима і він рішився вкінці піддатися. Він приобіцяв, що буде придержуватися католицької віри і признає справедливість собора в осудженню науки Виклифа і Гуса, з винятком „святих правд“, котрих вони навчали.

В той спосіб Ероним старався заглушити голос совісти і вратувати себе. Але на самоті, в тюрмі йому показалось яснійше, що він зділав. Йому пригадалися відвага і вірність Гуса в противенстві із його власним відреченням ся від правди. Він роздумував о своїм Божеським Учителю, Котрому він зобов'язав ся служити, і Котрий ради него потерпів смерть на хресті. Перед своїм відреченням, він у всіх своїх страданнях знайшов утіху в увіренню Божої милости, а тепер гризота совісти мучила його душу. Він знав, що він мусить відречися ще не від одного, заким погодить ся з Римом. Дорога, на котру він вступив, могла запровадити його до цілковитого відпадення. І він рішивсь: ні за що не відречи ся свого Господа.

Невдовзі його знов повели на собор. Його послушенство не вдоволило судіїв. Їх кровожадність, ще більше роздражена смертю Гуса, захотіла нових жертв. Тільки тоді Ероним міг уратувати собі життя, наколиб відрік ся правди. Але він постановив потвердити свою віру і пійти слідом за своїм братом в мученичестві на костер.

Він відкинув своє попереднє відреченнє і, приготований на смерть, торжественно заявив, щоб йому дозволено боронити себе. Боючись наслідків його слів, пралати зажадали, щоб він відразу або потвердив, або заперечив те, о що його обвиняють. Ероним запротестував проти такої жорстокости і несправедливости. „Триста сорок днів ви держали мене запертим в страшній тюрмі“, сказав він, „в бруді і смороді і в крайнім недостатку. Після того мене вивели і привели сюди перед вас, що слухаете моїх смертельних ворогів, а мене не хочете вислухати. Наколи ви в самій річи хочете бути мудрими, то дивіться, щоб ви не провинились проти справедливости. Що знов дотичить мене, то я тільки бідний смертельник; мое життя малозначне і, наколи я вас перестерігаю від несправедливости суда, то ділаю більше ради вас, чим ради себе“.

Його просьба наконець була вислухана. В присутности своїх судіїв Ероним упав на коліна і молив ся, щоби Божий Дух цілковито завладів його думками і словами, щоби він нічого такого не говорив, щоб противило ся правді і не було достойне свого Учителя. На нім в той день сповнилось обітованнє Боже для його первих учеників: „І водитимуть вас перед старших та перед царів за мене... Як же видавати муть вас, не дбайте про те, як і що вам казати; бо дасть ся вам того часу, що вам казати. Не ви бо промовляти будете, а Дух Отця вашого промовляти ме в вас“.)

Слова Еронима взбудили навіть в його ворогів здивованнє і зачудованнє. Цілий рік він був замуrowаний у темниці, де він не міг ні читати ані навіть видіти, в невиносимих ті-

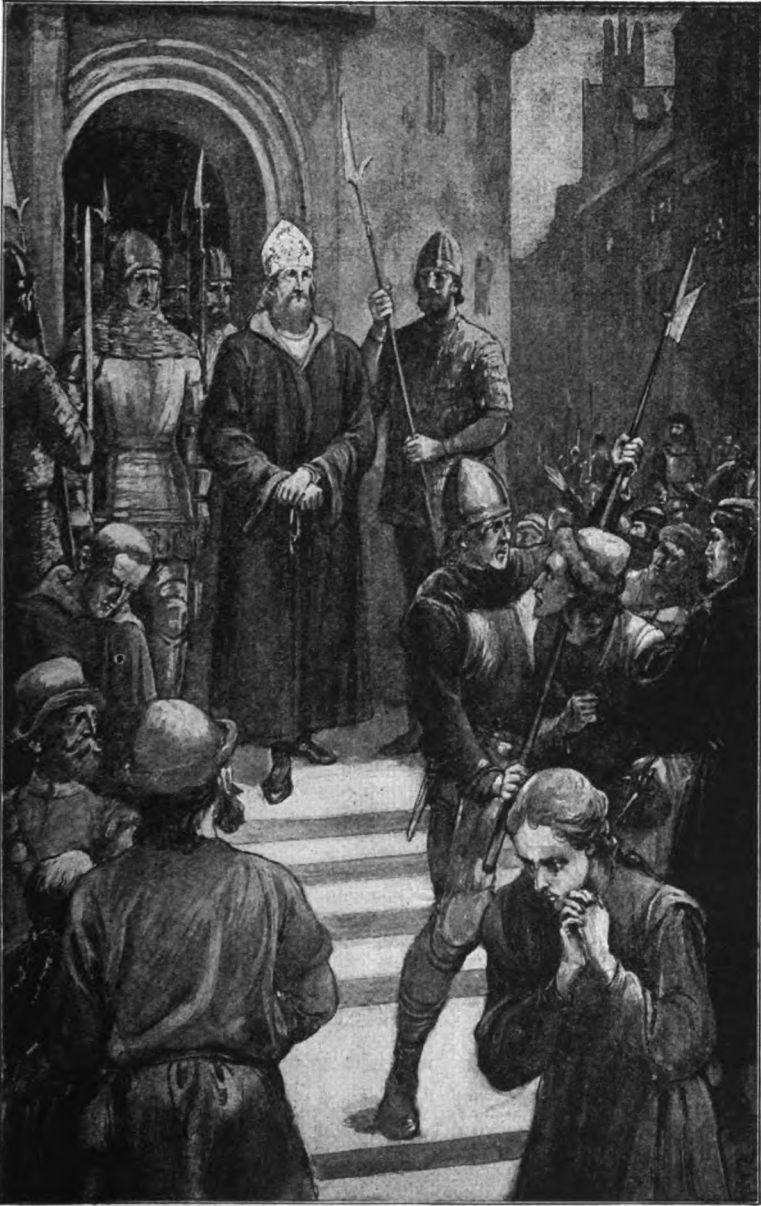
\*) Мат. 10: 18-20.



лесних страданнях і душевним страху. Але помимо того, він приточував докази з такою ясністю і силою, як би він спокійненько за цілий час віддавався науці. Він вказав своїм слухачам на довгий ряд святих мужів, котрі були засуджені несправедливими судьями. Майже кожде покоління має таких представителів, що хотіли піднести народ свого часу, котрих за те докоряно і виключано, а в пізнійших часах знов признавано їх і віддавано їм почеси. Навіть самого Христа несправедливий суд осудив, як лиходія.

При своїм відреченню Ероним признав судьям справедливність, що судили праведність Гуса, а тепер жалував того і свідкував о невинности і святости мученика. „Я знав Івана Гуса з дітинства“, сказав він, „він був оден з найсвятійших мужів, справедливий і святий, і його осудили помимо його невинности. . . Я також, я готов умерти. Я не боюсь мук, котрі готовлять мені мої вороги, і ті свідки, що свідчать ложно проти мене, дадуть отвіт колись за свої брехливі свідощтва перед великим Богом, Котрого ніхто не може обманути“.

Обвиняючи себе за своє власне відречення, Ероним говорив дальше: „Із всіх моїх гріхів, котрі я поповнив із самого мого дітинства, ні оден не тяжить так на моїй душі і не задає мені тільки гіркого жалю, як той, в котрім я провинився на тім фатальнім місци, коли я годився на ганебний засуд Виклифа і святого мученика Івана Гуса, мого учителя. Так, я каю ся з цілої душі і зі страхом заявляю, що я так низько духом упав, коли я із страху перед смертю, прокляв його науку. Тому я молю Всемогучого Бога, щоби Він милостиво простив мені мої прогрішення, а іменно той гріх, оден з найбільших“. Показуючи на своїх судів, він рішучо заявив: „Ви осудили Виклифа і Гуса не тому, що вони потрясли наукою церкви, але прямо тому, що вони нап'ятували безвстидні діла духовенства — розкіш, гордість і всі пороки пралатів і священників. І все те, що вони говорили, є чиста і незбита правда, котру я вповні признаю“.



*Еронима провадять на місце мук.*

**„Його очі звернені були на Христа,  
і смерть йому не була страшна“.**

[121]

Він далі не міг говорити, бо пралати, дрожачи від злості, закричали: „Нам не треба дальших доказів! Перед нашими очима стоїть найзавзятіший єретик!“

Не страхаючись того, Ероним відповів: „Чи ж ви думаете, що я боюся смерти? Ви через цілий рік держали мене в страшній темниці, страшнійшій від смерти. Ви обходились зі мною гірше як з бісурманом, жидом або поганином, моє тіло гнило і відпадало від костей, а я не жалуюсь, бо жалуватись не годиться чоловікови з серцем і відвагою, лиш я дивуюсь, що могли так по варварськи обійтись з християнином“.

Знову піднялась буря гніву. Еронима незабаром забрали у темницю. Між присутніми однак були і такі, на котрих слова його зробили велике вражіння і котрі хотіли спасти його життя. Високі духовники відвіджували його і радили йому, щоб піддався соборови. Обіщували йому дати велику нагороду, наколи не буде виступати проти Риму. Але подібно своєму Учителю, коли йому була предложена слава світа сего, реформатор стався непохитним.

„Переконаєте мене в моїх заблудженнях із св. Писання“, сказав він, „і я відречу ся“.

„Св. Писання! Чи має все бути суджено після св. Писання?“ сказав один із його кустелів. „Хто може поняти його, заки церков не пояснить його?“

„Чи має ся вірити людським переказам більше, як Євангелію нашого Спасителя?“ відповів Ероним. Ап. Павло наминав тих, до котрих писав, щоби не слухали людських переказів, але казав: „Прослідіть писання“.

„Єретик“, відповідь була, „жалую, що я тільки слів виставив на тебе. Я виджу, що тебе побуджав діявол“.

Недовзі після того прочитано йому смертельний вирок. Його повели на те саме місце, де закінчив життя Гус. По дорозі він співав, і лице його ясніло від радости і спокою. Його очі були звернені на Ісуса і смерть вже йому не

була страшна. Коли помічник ката, котрий хотів запалити костер і пішов поза нього, мученик сказав: „Іди сьміло наперед і запали огонь перед моїми очима. Наколи б я боявся, то мене не було би тут“.

Послідні слова, висказані через него, коли полумінь охопив його, була молитва. „Господи, Всемогучий Боже“, взивав він, „змилуйся надомною і прости мені мої согрішення так як Ти знаєш, що я всегда любив Твою правду“. Його голос замовк, але його уста продовжали рушатися, як в молитві. Коли огонь зробив свою роботу, потім попід мученика разом з землею, на котрій він лежав, був зібраний, і подібно як попід Гуса, вкинений до ріки Рену.

В той спосіб згинули вірні проповідники Слова Божого. Але світло тих правд, що вони проповідували, світло їх героїського приміра, не могло бути загашене. Як сонце не можна повернути у його бігу назад, так і свитанню дня не можна перешкодити, котре як раз тоді зачалось на світі.

Смерть Гуса спричинила великий гнів і страх в цілм Чесьькім краю. Весь народ переконаний був, що він упав жертвою попівської зради і цісарського віроломства. Про него говорили, що він був вірним учителем правди, і собор, котрий осудив його на смерть, прямо замордував його. Його наука тепер звернула на себе більшу увагу, як ніколи перше. Твори Виклифа з наказу папи були спалені. Але багато із них люде сховали і тепер наново зачали їх читати разом з Біблією або частями, котрі народ міг добути собі. Тим способом почалася реформована віра.

Убийці Гуса ніяк не могли дивитись на торжество його діла. Папа і цісар злучились, щоби здавити той рух, і Зігмунт вислав своє військо до Чесьького краю.

Але появился один освободитель Жишка, котрий в короткім часі по виповідженню війни стратив зір, однак він був оден із здібнійших полководців свого часу і він проводив Чехами. Уповаючи на силу Божу і справедливість свого ді-

ла, той народ ставив опір найсильнішій армії, яка коли була вислана проти них. Знов і знов цісар посилав свѣже військо, котре завжди було побите. Гусити не боялися смерті і ніхто не міг постояти з ними в боротьбі. По кількох літах війни хоробрий Жишка умер, а його місце заняв Проккоп, котрий також був хоробрим і здібним полководцем, і в декотрих відношеннях ще більшим вождем.

Так як сліпий воляк умер, то вороги Чехів думали, що тепер прийшов спріяючий час дістати всьо назад, що вони стратили. Тепер папа оголосив хрестовий похід. У всіх закутках Європи, де папа мав своїх сторонників, гуртувались люде і збирали гроші, амуніцію і готовились до великого походу. Цілі товпи горнулись під папське знамя, надіючись, що аж тепер Гуситським еретикам буде кінець. Певна побіди, армія впала до Чех. Народ зібрав ся, щоби відбити її. Обидві армії йшли проти себе, доки їх розділяла ріка. Союзників о много було більше, як Гуситів, але замість того, щоби сьміло йти вперед і вдарити на ворога, вони відразу, як вкопані, стали. Якийсь таїнственный страх опанував цілу товпу. Навіть без одного удару меча могутні полчища нараз розсіялись і начали на всі боки втікати. Велике число із них тоді поувивали Гусити, і забрали майже всі воєнні припаси, так що та війна замість привести біду на край, вона ще збогатила його.

За кілька літ пізнійше оден із нових пап знов зорганізував хрестовий похід. Як і перше із всіх сторін Європи, де лиш папство мало силу, готовились люде до походу. Ріжними обіцянками зваблювано люде до того небезпечного підприємства. Кождому хрестоносцеві обіцяно простити всякі проступки. Всім погибшим на війні обіцяно нагороду в небі, а повіставшим осталась честь і слава із поля битви. Знов зібрано величезні полчища, котрі, перейшовши границю, увійшли до Чех. Коли прийшли близше, тоді Гуситські війська відступили і тим способом дозволили ворогови зайти

глибше в край, щоб він навіть думав, що вже побідив. Але се був лиш такий маневр зі сторони Гуситського вождя, щоб заманити як найдалше ворога, а опісля несподівано напасти на него, коли буде добра нагода. І так Прокопій нараз заставив свої полки, і з цілою силою вдарив на ворога. Коли папське військо почуло шум зближаючогося війська, на них напав великий страх. Князі, полководці і прості воляки зачали кидати оружжя і втікати на всі сторони. Надармо папський післанник, бувший вождом того полчища, старався назад зібрати перестрашені полки. Але помимо його усильних старань, не помогло нічого. І знов Гусити побідили ворога, забравши велику силу добичі.

В той спосіб уже по другий раз без найменшого удару меча величезна армія, складаючися із самих хоробрих, спосібних і знаменито вишколених і вооружених вояків, була побита через далеко слабшу армію, що складалася із певної до сих пор невеликої нації. Тут була дійсно Божа сила. Хрестоносців опанував надприродний страх. Той, що втрутив Фараона з його полчищами у Червоне море, примусів Мідіянів втікати від Гедеона з його трома сотками людей, в одну ніч зломив силу і гордість Асирійців, — і тепер простер Свою руку, щоби знищити силу ворога. „Тоді злякались вони, хоч страху не було, Бог бо розсилав кості того, хто став облогом проти тебе. Ти осоромив їх. Бог бо відкинув їх“.\*)

Вкінці, коли папські вожди не могли побідити їх силою, тоді взяли за дипломатію. Вони згодилися на договір, котрий на око забезпечував свободу Чехам, але в дійсности укривав в собі власть Риму. Чехи подали чотири точки, як услівя мира з Римом: свобідне проповідуванне Біблії, право уживати хліба і вина при причастію і рідної мови в богослуженнях; виключенне духовенства із всіх світських урядів і світської власти, і в случаї переступлення, — горожанського суду над духовенством, так само як і над світськими людь-

\*) Псал. 53: 5.

ми. Папська власть вкінці згодилась прийняти ті чотири точки, але під услівем, що право об'яснення як се має робитися належить до церкви. І так була заключена умова, і Рим хитростію і обманством добив ся того, чого не міг добитися оружем, бо толкуючи Біблію і Гуситські писання на свій лад, він перекручував їх значіння, приворочлюючи їх до своїх власних цілей.

Більша часть Чесьького народу, коли побачила, що тим вони запропастили свою свободу, не пристали на сю умову. Повстали між ними ріжници, котрі спричинили боротьбу і розлив крови. У тій боротьбі згинув благородний Прокопій, і свобода Чехів пропала.

Зигмунт, зрадник Гуса і Еронима, тепер зістав королем Чехів, і не зважаючи на дану клятву піддержувати права чесьького народу, він приступив до запровадження папства. Але на тім, що був великим поклонником Риму, він не багато вискав. За двадцять літ його життя було переповнене і роботою і страхом. Його полчища були ослаблені і його скарбниці вичерпалась після довгої і некористної війни. Панував лиш оден рік і умер, припровадивши своє королівство до горожанської війни, а потомство своє до ганьби.

Ворохобні, боротьба і розлив крови все продовжались. Чужі війська знов нападали на чесьький край і внутрішня незгода не переставала нищити край. Тих, що зістали вірними Євангелію, переслідувано і убивано. Так як їх попередші браття, заключаючи умову з Римом, прийняли його заблудження, а ті, що тримали ся старої віри, восновали осібну церкву під назвою „злученого братства“. Той крок навів на них ненависть всіх кляс. Але їх твердість зістала непохитна. Примушені шукати охорони в лісах і печерах, вони завжди збирались, щоби читати Слово Боже і помолитись Йому.

Через післанців, котрих потайки висилали в ріжні сторони, вони довідались, що тут і там находяться сторінники правди, одні у тім, а інші в другім місці, котрі також, як і вони,

були переслідвані; дальше, що в Альпах вже давно є церква, котра зосновалась після правил св. Писання. Та вість була для них великою радістю і почались письменні зносини з Вальденцями.

Вірні Євангелію Чехи надіялись на ранок після довгої ночі переслідування, навіть в найтемніший час, дивились на небо, як ті люде, що очікують свитання дня.

„На їх судьбу випали люті дні, але вони затирили собі слова виречені з початку Гусом, а опісля повторені Еронімом, що минеться століття, доки наступить той день. Ті слова для Гуситів були тим самим, що слова Йосифа колінам Ізраїля в домі неволи: „Я вмираю, але Бог посітить вас і виведе із землі в землю, о котрій клявся Авраамови“. В 1470 році переслідування устало і наступив час більше менше сприяючий. Коли „наступив кінець століття, було двісті церковів ‚злученого братства‘ на Чехах і в Моравії. Стільки уцілило від страшного огню і меча і дочекалось вкінци свитання дня, предсказаного Гусом“.







## Г О Л О В А — VII.

### ВІДЛУЧЕННЄ ЛЮТРА ВІД РИМУ.

Між тими, котрі були покликані, щоб вивели церкву із папської темряви на більше сьвітло чистої віри, перше місце займає Мартин Лютер. Ревний, горячий і вірний, не страхаючись нікого, крім одного Бога, і не ўзнаючи ніякої іншої підвалини для релігійної віри, крім св. Писання, Лютер був чоловіком свого часу, через котрого Бог звершив велике діло для реформації, церкви і просвіти цілого світа.

Подібно як і перші вістники Євангелія, Лютер походив із бідної мужицької родини. Свої дитячі літа він провів в убогім домі німецького селянина. Його отець працював в углековах і заробляв на стільки, що міг його давати до школи. Він конче хотів, щоб його син зівстав адвокатом, а Бог знов хотів, щоб він був будівничим великої святині, котра так поволи будувалась через цілі століття. Труди, недостатки і строга дисципліна були школою, у котрі безконечна мудрість приготвила Лютра для великого діла в його життю.

Отець Лютра був рішучого і діяльного духа і твердого характеру, честний, сьмілий і отвертий. Він був вірний в виконанню своїх обовязків, які би там наслідки з того не були. Він своїм здоровим розумом з недовірем дивився на монашество, і дуже був незадоволений, коли Лютер без його дозволу вступив до монастиря. Два роки минуло, заким він погодився із своїм сином, але його погляди все остались ті самі.

[128]

Родичі Лютра звертали велику увагу на виховання і образование своїх дітей. Вони старались поучити їх в правді Божій і розвивати в них християнські чесноти. Нераз в присутности сина отець молився за него, щоби він не забував імени Господнього і щоб колись поборював Його правду. Всяку вигоду, котру приносило їм їх роботяче життє, обертали на моральне і душевне образование. Їх старання, щоб виховати свої діти для побожного і трудолюбивого життє, були серйозні і сталі. В своїй рішучости і твердості вони часами були за дуже строгі, але сам реформатор завважав, що хоч вони в декотрих відносинах і помилялись, а все таки їх виховання заслуговувало більше на похвалу, як на нагану.

В школі, до котрої Лютер вступив дуже вчасно, з ним обходились дуже строго. Його отець був дуже бідний, так що коли Лютер перенісся до школи в друге місто, то мусів заробляти собі на удержання сьпівом, ходячи від одних дверей до других, і часто голодував. Пануючі у той час темні і забобонні поняття про релігію наповняли Його страхом. Ночію він ішов спати з тяжким серцем; з страхом дивився він у темну будучність, і коли думав про Бога, то чогось дуже боявся, бо він представляв собі Бога, як строгого і немилосердного суддю і жорстского тирана, а не як любячого отца.

Але все таки Лютер у такому великому розчарованню рішучо ішов вперед до високої цілі морального і духовного звершення, до котрого стремилась Його душа. Він жаждав знання, і Його серйозний, практичний розум ліпше любив щось сталого і позиточного, як хвилевого і поверховного.

Коли йому було вже вісімнадцять літ, він поступив на університет в Ерфурті, і положення Його було більше спріяюче і надія більша, як в перших літах Його молодости. Його родичі своєю пильною працею заощадили вже на стільки гроша, що були в змозі помагати йому в дальших науках. Також вплив розумних приятелів розвіяли Його сумні вра-

жіння із його початкового навчання. Він тепер взявся до читання і студювання лучших писателів і обогачав свій розум гарними і здоровими думкамп. Навіть при суровій дисципліні своїх первих учителів він вже тоді показував свою велику здібність, і при сприяючих обставинах дух його скоро розвивався. Знаменита пам'ять, жива сила воображення, надзвичайний талан і пильність до науки приготували йому перше місце між своїми товаришами. Завдяки його духової дисципліні, розум його дозрівав, духовна діяльність його розвивалась, бистрість поняття побільшалась і він став цілковито приготованим до житевої боротьби.

Страх Господень замешкав в серці Лютра і приспособив його держати ся твердо задуманих намірів, а також довів його до глибокої покори перед Богом. Він завсїгди чув себе в зависимости від Божеської помочи і кождий день починав молитвою, а між тим його серце завсїгди було звернене до Бога, благаючи в Його помочи і опіки. „Се дуже добре молити ся“, часто говорив він, „лучше о половину від студювання“.<sup>1)</sup>

Коли одного разу Лютер переглядав в університетській бібліотеці книги, він знайшов латинську Біблію. Такої книги він ще ніколи не бачив. Він навіть не знав, що є така книга. Перед тим у загальному богослуженню він чув відривки із Євангелія і послання, і думав, що се є цілий зміст Слова Божого. Тепер він по перший раз побачив цілу Біблію. З мішаним чувством побожности і здивовання він перевертав картку за картою сьвяті сторінки; серце у него билось, коли він читав слова життя, перестаючи тут і там, говорячи: „О, наколи б Бог дав мені самому таку книгу!“ Ангели небесні окружали його і лучі світла з престола Божого відкривали його розумови сокровища правди. Він завсїгди боявся образити Бога, і тепер, як ніколи перше, ним завладіла глибока сьвідомість його гріховного стану.

Серйозне желанне освободити ся від гріхів і примирити

<sup>1)</sup> Д'Обьяне, кн. 2, гол. 2.

ся з Богом нарешті змусило його вступити до монастиря і посвятити себе монашеському життю. Тут від него ждали, щоб він сповняв дуже просту і тяжку роботу як невільник, і щоб ходив від хати до хати за жебраним хлібом. Він вже був у тім віці, коли його повинні вже поважати і цінити, але він терпеливо зносив ту покору, віруючи, що вона конче потрібна задля його гріхів.

Кожду минуту, яка в него оставалась після сповнення його щоденної роботи, він посвячав науці. Його час так був вирахований, що навіть спати і їсти не мав коли. З найбільшим уподобанням він передовсім читав Слово Боже. Він найшов Біблію, котра була прикована до монастирської стіни і часто заглядав до неї. Чим більше він почувався до гріховності, тим більше він своїми власними ділами старався дістати прощення і спокій. Він провадив дуже строгий спосіб життя, постом, чужанням і бичуванням, хочаби поскромити тим свою натуру, від котрої не могло його увільнити монашеське життя. Він не відтягався від ніяких жертв, помічю котрих міг би набути чистоту серця і щоб життя його подобалось Богу. „Я в самій річі був побожним монахом“, говорив він опісля, „і так вірно сповняв всі приписи ордену, що навіть се трудно виразити словами. Наколиб котрий нібудь із монахів через свою монашеську роботу міг собі заслужити на царство небесне, то я, без сумніву, мав би право на се. Наколиб я ще дальше продовжав поступовати так, то мої муки довели би мене до смерті.“ \*) В наслідок цього мучення він стратив силу і страдав судорогами і обмороками, з котрих вже ніколи не міг цілковито вилічитися. Але не дивлячись на ті всі терпіння, його замучена душа не находила ніякої полєкши. Вкінці се допровадило його до цілковитого отчаяння.

Коли Лютрови здавалось, що вже все страчене, Бог дав йому приятеля за помічника. Побожний Стаупіц відкрив Лютрови Слово Боже і радив йому відвернути свою увагу від

\*) Д'Обьяне, кн. 2, гол. 3.

себе самого і вічної кари за порушення закону Божого, а дивитись на Ісуса, Спасителя, що прощає гріхи. „Замість того, щоби гризти ся своїми гріхами, кинься в обтя Спасителя. Надійся на Него — на праведність Його життя, на примирення в Його смерті. Слухай Сина Божого. Він стався чоловіком, щоби тобі показати, що Він любить тебе. Люби Його, тому що Він полюбив тебе перше“. \*) Так говорив той вістник правди. Його слова зробили велике вражіння на душу Лютра. Після досить довгої боротьби з заблудженнями він пізнав правду, і спокій запанував в його засмученій душі.

Лютер вістав священником і взяли його з монастиря за професора до Витгенберського університету. Тут він посвятився науці св. Писання в старинних мовах. Він почав читати лекції з Біблії і Псалтира; Євангеліє і послання об'ясняв народови, котрий дуже радо слухав його. Стаупці, його друг і настоятель, заохочував його, щоб проповідував Слово Боже із церковної катедри. Лютер з початку відтягав ся, бо чув себе не достойним говорити до народу в Христовім імені. Тільки після довгої внутрішньої боротьби він згодив ся на просьбу приятелів. Він показався, що знаменито знає св. Писання і милість Божа осінила його. Його красномовство приковувало слухачів і ясність і сила, з якою він об'ясняв правду, переконували їх розум, між тим його горяча мова трогала їх серця.

Лютер все еще оставався вірним сином папської церкви і ніколи не думав про те, щоби він міг бути ким-нибудь другим. По Провідінню Божім він постановив бути в Римі. Він пустився в подорож пішки, відвідаючи по дорозі монастири. В одному із італіянських монастирів він дуже зачудовав ся, коли побачив там багатства і всякі роскоши. Дістаючи князівські доходи, монахи мешкали в препишних покоях, одівались в багаті і дорогоцінні одежи: жили собі по великопанськи. З болем серця Лютер порівнював се з самовідреченням

\*) Д'Обинс, кн. 2, гол. 4.

і бідністю свого власного життя, і його думки тепер помішались.

В кінці він побачив здалеку місто на семигорбах. Тронутий до глибини душі, він кинувся на землю і воскликнув: „Святий Риме, я витаю тебе!“ Він увійшов до міста, відвідав церкви, прислухувався оповіданням за чудеса, котрі повторялись священиками і монахами, і брав участь у всіх приписаних церемоніях. Всюди він бачив зрілища, котрі наповняли його здивуванням і страхом. Він бачив, яка несправедливість панувала між всіма клясами духовенства. Із уст прелатів йому приходилось чути неприличні жарти, а їх страшно безбожність, навіть в часі богослуження, зробила на него дуже погане вражіння. Находячись між монахами і горожанами, він всюди бачив марнотравність і розпусту. Куди би він не повернувся, він, замість святости, находив зневажання святих річей. „Не можете навіть повірити“, писав він, „які гріхи і погані діла діють ся в Римі; треба бачити і чути, щоби повірити, так що люде говорять, наколи в пекло, то Рим певно збудований на нім. Се пропасть, із котрої всі гріхи виходять“. \*)

В своїм декреті папа обіцяв відпущення гріхів всім тим, котрі на колінах вийдуть на гору по т. з. Пилатових сходах, про котрі говориться, що наш Спаситель зійшов по них, виходячи із римського верховного судилища, і що вони якимсь чудом були перенесені із Єрусалиму до Риму. Одного разу і Лютер з великою набожностю ліз по тих сходах, аж нарзав голос подібний до грому, здавалось, дався чути йому: „Прavedний вірою жив буде“. \*) Зі встидом і страхом він скочив на ноги і втік із того місця. Той стишок із св. Писання для него ніколи не втратив своєї сили. Від того часу, як ніколи перше, він побачив обманчивість надії на людські вчинки, щоби добути собі спасення, і конечність сталої віри в заслуги Христа. Його очі отворились і вже ніколи більше не зазруть ся, що дотичить омани папства. Коли він відвер-

\*) Д'Обиня, кн. 2, гол. 6.

\*) Рим. 1: 17.

нув своє лице від Риму, і серце його відвернулось, і від того часу началось його відлучення, аж доки не була пірвана всяка звязь з папською церквою.

Після свого повороту із Риму Лютер дістав диплому доктора богословія від Виттенберзького університету. Тепер він був знов свобідним і міг більше як коли небудь перше посвятитися студіюванню св. Писання, котре він полюбив. Він постановив собі по всі дні свого життя старанно студіювати Слово Боже, і проповідувати його совістно, а не ізречення і догми пап. Тепер він більше не був простим монахом або професором, але повномочним вістником Біблії; він був покликаний пасти стадо Боже, жаждущих і прагнущих правди. Він рішучо заявив, що христіяни не повинні приймати ніякої иншої науки, крім тої, що ґрунтується на авторитеті Біблії. Ті слова підтяли із самого кореня верховну папську власть. Вони містили в собі живий принцип реформації.

Лютер переконався в тім, що небезпечно є ставити людські теорії вище Слова Божого. Він остро виступав проти розумовання гуманістів і противився філософії і богослову, котрі так давно мали пануючий вплив на народ. Він відкинув їх науку не лиш як невартну, але і шкідливу, і старався відвернути увагу своїх слухачів від фальшивого розумовання філософів і богословів, і звернути на вічну правду, яку го-лосили пророки і апостоли.

Дорогоцінну вість він приніс людям, котрі з великою увагою слухали слів, що виходили із його уст. Ніколи еще вони не чули щось подібного. Весела вість про любов Спасителя, надія на прощення і покою через його примирячу кров, урадовали їх серця і вбудили в них безсмертну надію. В Виттенберзі засвітилось світло, лучі котрого дійшли до найбільше віддалених частий світа і до кінця збільшались у своїй ясности.

Але світло і темрява не згаджаються одно з другим.

Між правдою а заблудженням є вічна борба. Піддержувати і боронити одно значить нападати і опрокидати друге. Наш Спаситель сам заявляє: „Не упокій прийшов я принести, а меч“. \*) Так і Лютер сказав кілька літ після запровадження реформації: „Бог не провадить мене; Він жене мене наперед. Я сам не маю власти над собою. Я охотно жив би в спокою, але щось пхає мене до неспокою і революції“. †) Тепер він вже дійшов до того, що міг взятися до боротьби.

Католицька церква провадила торгівлю Божою милостью. Столи міньяльників †) поставлені були біля вітарів, а у воздусі чути було голоси продаючих і купуючих. Під предлогом набірати гроший на будову церкву св. Петра і Павла в Римі, силою папського авторитету була запроваджена всенародна продаж индугенції (відпущення гріхів). Ціною проступків мала вибудуватися святиня для хвали Божої, отже ві угольний камень положений був несправедливими средствами. Але як раз те средство для возвеличення Риму повинно бути смертельним ударом проти його сили і величія. А іменно побудило найбільше енергічних і рішучих противників папства і запровадило їх до тої боротьби, котра потрясла папським престолом так, що мало папі тіяра з голови не впала.

Монах, іменем Тецель, назначений був на те, щоб заняв ся продажою индугенції в Німеччині. Се була людина дуже низького характеру, на котрім тяжила вина за всякі проступки, що до людського і Божого закону, але наколи увільнили його від заслуженої кари, то йому за те препоручено перевести користолюбиві і безсовістні пляни папства. Тепер ще з більшою безличністю допускався ріжних несправедливостей і оповідав за ріжні чуда, щоби ошукати темний, легковірний і забобонний народ. Але наколи б вони знали Слово Боже, то не дали би себе так легко ошукати. Але від них забрали Біблію тільки для того, щоби затримати їх під папсь-

\*)Мат. 10: 34.

†)Д'Обинь, кн. 5, гол. 2.

\*)Мат. 21: 12.



кою властю, і щоб побільшали силу і багатство честолюбивих її представителів.

Коли Тецель входив до якого-нибудь міста, перед ним ішов післанець, котрий кричав: „Ласка Божа і святого отця тепер у ваших воріт“. \*) І народ ішов на зустріч тому богохульному обманщикови, як самому Богови, Котрий буцім то зійшов із неба. І та безвстидна торгівля запроваджена була в церкви, Тецель із катедри прославляв індульгенції, як найцінніший дар Божий. Він обясняв, що силою того відпущення, всі гріхи, котрих купець хоче еще допуститися, простяться йому і що навіть в покаянню часами того не можна дістати. Мало сього, він еще увіряв своїх слухачів, що індульгенції мають силу спасати не лиш живих, але навіть померших, що „треба лиш забренчати грішми на споді у скрині, а душа вже вискакує із пекла“.

Коли Симон хотів купити в апостолів силу творити чуда, то ап. Петро сказав йому: „Нехай срібло твоє з тобою буде на погибель, бо дар Божий думає вси за гроші здобути“. \*\*) Але до Тецеля тисячі покупців приходило. Золото і срібло лиш котилось до скрині. Ласку, котру можна було купити за гроші, діставалось лекше, як се, що дістається при покаянню, вірі, або ревному старанню ставити опір гріхови, щоби побідити його.

Учені і побожні люде католицької церкви противились науці о індульгенціях, і було багато таких, котрі не вірили в такі річи, що противляться розумови і откровенню. Ні оден єпископ не осмілився запротестувати проти тої несправедливої торгівлі, але душі людські почали бути неспокойніми, і многі серіозно питали себе, чи не очистить Госпедь своєї церкви якимсь иншим способом?

Лютер, хоч ще був вірним приверженцем папства, ввиду тої богохульної роботи продавців відпущення, таки добре настрашився. Многі із його церкви купували для себе індульгенції, і приходили до свого духовника, признавались до ріж-

\*) Д'Обинс, кн. 3, гол. 1.

\*\*) Діян. 8: 20.

ного рода гріхів і ожидали оправдання не для того, щоб вони калялись і хтіли поправитися, але на підставі індульгенції. Лютер не хотів сповідати їх і перестерігав їх, що вони погинуть у своїх гріхах, наколи вони не покають ся і не змінять свого життя. З великою обавою вони приходили до Тецеля і доносили йому, що їх духовник відкидає його письма, а декотрі навіть осьмілились і зажадали, щоб їм гроші звернув назад. Монаха се дуже розгнівало. Він кинув страшну клятву на всіх тих, що йому спротивлялись, і приказав на публичнім місци розложити великий огонь і заявив, що він має приказ від папи „спалити всіх еретиків, котрі осьміляються протестувати проти найсвятійших індульгенцій“.<sup>41)</sup>

Лютер тепер сьміло взявся за діло борця за правду. Він проповідував з катедри, серіозно і торжественно остерігаючи народ, і представляв йому обридливий характер гріха, і учив, що чоловікови не можливо самому, своїми цілами змити свою вину і уйти кари. Нічого, крім покаання перед Богом і віри, не може спасти чоловіка. Ласки Божої не можна купити за гроші, вона дається даром. Він радив народови не купувати індульгенції, але звернути свої очі з вірою на розпятого Спасителя. Він розказував за свої гіркі досьвіди, як він посредством сповіди і покори надармо шукав спасення, і увіряв своїх слухачів, що він знайшов утіху і спокій від того часу, коли перестав дивитись на себе і з вірою звернувся до Христа.

Коли Тецель продовжав свою безбожну торгівлю, Лютер виступив тепер з цілою силою проти тої поганої і шкідливої роботи. І незабаром случилась добра нагода. В замковій церкві в Виттенберзі було много моцїв, котрі в знані празничній дні виставлялись для народа, і всім тим, що приходили до церкви сповідатись, роздавалось прощення гріхів. Отже народ великою гурмою валив в церков. Один з найважнійших празників, — празник всіх святих — зближався.

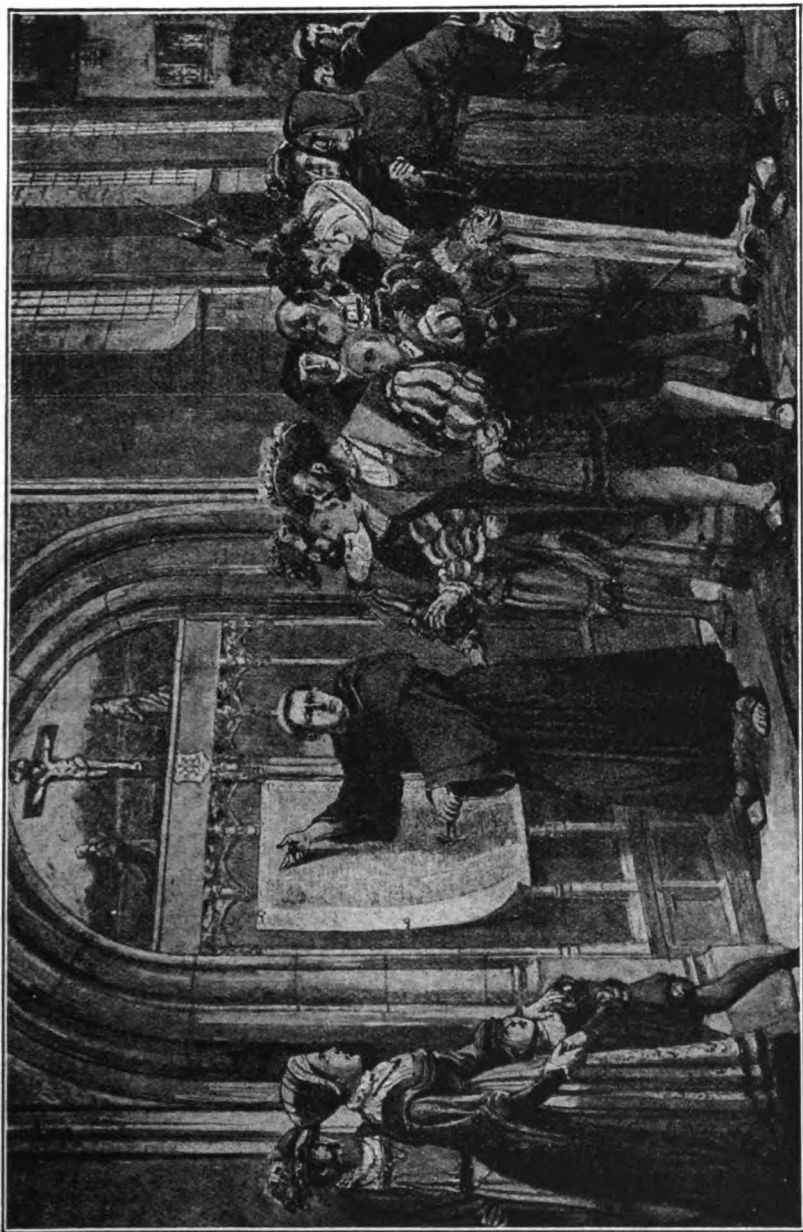
<sup>41)</sup>Д'Обьяне, кн. 3, гол. 4.

В день перед самим празником Лютер прилучився до церкви, прибив на церковних дверях дев'ятьдесят п'ять тезисів (точок) індульгенції, заявляючи, що він готов на другий день обороняти ті точки в університеті в присутності всіх противників.

Його пропозиція звернула на себе загальну увагу. Їх по кілька раз читали і повтаряли на всі сторони. У місті і в університеті настало велике заворушення. В тих пропозиціях показувалось на те, що власть прощати гріхи і увільняти від кари, ніколи не була дана папі, або якому-будь чоловікові. Весь той плян є ніщо більше тільки ошуканство, хитрість і видурювання гроша, користуючи із людських забобонів, хитрість сатани, щоби погубити душі всіх тих, котрі повірять присвоєнним папським фальшивим правам. Також показано на те, що Євангеліє є дорогоцінне сокровище церкви і що об'явлена у нім милість даром дасть ся всім, котрі шукають її посредством покаяння і віри.

Тези Лютрові визивали на дискусію, але ніхто не сьмів прийняти вї. Питання поставлені ним, за кілька днів поширились по цілій Німеччині, і в протягу кількох тижнів про них вже знав весь християнський світ. Многі сторонники Риму, бачучи пануючу страшну несправедливість в церкві, критикували її, але не знали, як виступати проти неї, тепер з радістю читали ті тези, пізнавали в них голос Божий. Вони відчували се, що Господь Бог милостиво простер свою руку, щоби пристановити те страшне зіпсутте, виходяче із римського престолу. Князі і правительственні начальники пестайки радувались тому, що несправедливому авторитетови, що уневажняв їх права, вже кінець буде.

Але забобонна товпа, що валялась в гріхах, налякалась, що фальшива наука, що успокоювала їх страх, була відкинена. Хитрі духовники, котрі були перешкоджені у своїх проступках і, бачучи, що їх доходам грозить небезпека, упали в гнів і зібрались, щоби піддержати свій авторитет. Рефор-



*Лютер протестує проти індульгенцій.*

„Лютрові гези визнавали дискусію,  
але нічого не смів прийняти її“.

матор мав тепер здібатись зі своїми строгими обвинителями. Декотрі обвиняли його в тім, що він те все робить не надумавшись і скоро. Другі знов говорили, що він став дуже гордим, заявляючи, що не Бог провадить його, але він се робить із пихи і великої сьмілости. „Хто може обявити нову думку, щоби не показати ся на вид гордим і щоб його не обвиняли, що він шукає суперечки? Чому Христос і всі мученики були поубивані?.. Тому, що вони свого часу здавались погорджати правдою і виявляли нові погляди, не просячи ажкірно ради у представителів застарілих думок?“

Він знов заявив: „Не людський розум може зробити се, але премудрість Божа. Наколи се в Боже діло, то хто може пристановити його, а если воно не від Бога, то хто може приспшити його? Не моя воля, не ваша, не наша, але Твоя воля, Отче наш, що esi на небесах!“ <sup>12)</sup>

Хоч Лютер був побуджений Духом Божиим, починаючи се діло, однак він мусів переходити велику боротьбу. Докори із сторони його ворогів, неправильне толкованне його намірів, і їх несправедливі і злі обмови, що до його характеру і побудок, — все те звалилось на него як би яка буря. І се також мало свої наслідки. Він однак вірив, що провідники народа, церкви і школи добровільно прилучали ся до него в його стараннях в користь реформації. Слова заохоти зі сторони високо-поставлених осіб дуже його потішили і він тепер був повний надії, що для церкви наступлять ліпші часи. Але та заохота замінилась на докори і осудження. Многі правительственні і церковні урядники були переконані в правдивості його тезів, але вони скоро побачили, що прийатте тих прав потягне за собою великі зміни. Просвічати і реформувати народ значило би потрясти авторитетом Риму, пристановити тисячі, які складались у його скарбницю, і тим способом в висшій степені ограничити марнотравство і роскоши папської верхньої власти. Мало того, учити народ ділати і мислити самостійно, ожидаючи спасен-

<sup>12)</sup>Д'Обьяне, кн. 3, гол. 6.

ня тільки від Христа, вивернуло би престол римського архиєрея і кінець кінцем грозило би їх власному авторитетови. Із тої причини вони відкинули пропозитоне їм від Бога пізнанне і поставилися ворожо до Христа і Його правди, і до того чоловіка, що Його Бог післав для їх просвічення.

Лютер трепетав, дивлячись сам на себе. Оден чоловік мав поставити ся проти найбільшої земської сили. Він часто сумнівався, чи дійсно він є вибраний Богом, щоби противити ся авторитетови церкви. Він пише: „Я спротивлявся папському величію, перед котрим дрожали не лиш земні царі, але і цілий світ. . . Ніхто не знає, скільки я витерпів за перші два роки, в яким сумнім, розпачливім положенню я находився“. <sup>13)</sup> Але він не повинен упасти в цілковите знеохоченне. Коли із людей Його ніхто не піддержував, то він дививсь на Бога, і навчився у великій небезпеці підперати ся на Його всемогучім рамени.

До одного приятеля реформації Лютер пише: „Передо всем треба знати, що св. Писання не можна поняти ні наукою, ні розумом, потому ти повинне начинати молитвою. Прости Бога, щоби Він в своїй великій милости обявив тобі дійсне розуміння Його слів. Одиноким толкователем Божеського Слова є саме Слово, коли Сам Бог говорить: „Вони будуть всі навчані Богом“. Нічого не ожидай ні з навчання, ні від сили свого розуму, здайся цілковито на Бога і на вплив Його Святого Духа. Повір мойому досвідови“. <sup>14)</sup> В тім заключається наука великої ваги для тих, котрі чують себе призиваними від Бога передавати другим торжественні правди теперішнього часу. Ті правди взбудять ненависть сатани, а також і тих, котрі любять байки, що їх сами видумали. В борбі зі злими властями розум і людська мудрість не вистарчають.

Коли противники відкликувались на звичаї, перекази і авторитет і твердження папства, Лютер ставав проти них з Біблією і тільки з Біблією. Тут були докази, котрих вони не могли збити, тому раби формалізму і забобонів хотіли Його

<sup>13)</sup>Д'Обиня, кн. 3, гол. 6.

<sup>14)</sup>Д'Обиня, кн. 3, гол. 7.

крови, як колись Жиди хотіли крови Христа. „Він сретив“, кричали римські ревнителі, „гріх позволить йому жити еще хоч одну годину! Проч з ним, сейчас його на шибеницю“.<sup>25)</sup> Але Лютер не мав статись добичею їх гніву. Бог мав роботу для него, і Він післав ангелів небесних, щоби вони охороняли його. Однак многі, прийнявши від Лютра дорогоцінне світло, стались предметом гніву сатани і безстрашно ради правди потерпіли муки і смерть.

Навчання Лютра звернули на себе увагу думаючих людей по цілій Німеччині. Із його проповідий і творів виходили лучі світла, котрі просвічали і пробуджали тисячі. Жива віра заняла місце мертвого формалізму, в котрому так довго пробувала церква. Народ з кожним днем тратив віру в забобонні навчання римської церкви. Народ увільнився з оковів упереджень. Слово Боже, помочию котрого Лютер випробовував всякі навчання і думки, було подібне до двувістрого меча, котрий торував собі дорогу до людських сердець. Всюди пробуджалось желанне до духовного поступу. Повсюду видко було, що народ хоче правди, чого не було сотки літ тому назад. Очи, що так довго дивились на людські звичаї і земних посередників, тепер в вірі і покаянню звернулись на роспятого Христа.

Се велике заінтересованне ще більше надало страху папському авторитетови. Лютра завізвали до Риму для оправдання проти обвинення в ереси. Сей приказ дуже налякав його приятелів. Вони знали небезпеку, котра грозила йому в тім зіпсутім місті, уповнім кровю мучеників Ісусових, і заявили протест проти його поїздки до Риму, жадаючи, щоб його допитували в Німеччині.

Вкінці Рим пристав на їх жаданне і зістав вибраний папський післанник, щоби бути присутним при тім допитуванні. В препорученнях, котрі були передані тому урядникови від римського архієрея, було зазначено, що Лютер уже був узнаний за вретика. Йому було поручено, щоб він зажадав від

<sup>25)</sup>Д'Обине, кн. 3, гол. 9.

него, щоби сейчас піддався. А наколи б сего не зробив, і післанник не міг завладіти його особою, то він дістав право сказати його на вигнання із всіх міст Німеччини і з цілого краю, прокляти його і виключити із церкви всіх його сторонників. \*) Далше папа приказав своєму післанникови зівсім викоренити заразливу ересь, викляти всіх, які би вони не занимали визначні місця в церкві або державі, крім цісара, наколиб не хотіли видати Лютра, щоб Рим міг пімстити ся над ним.

Тут показується правдивий дух папства. Ані сліду християнства або звичайної справедливости не видно було із всього того документу. Лютер находився далеко від Риму; він не мав нагоди пояснитися або боронити себе, і еще справа його не була досліджувана, а вже названо його еретиком, і в однім дні напімнений, обвинений, осуджений і потушений. І все те — святим отцем, котрий держить себе найвищим, непогрішимим авторитетом в церкві і державі!

У той час, коли Лютер потребував симпатії і поради вірного приятеля, Провідіння Боже післало йому Меланхтона до Виттенбергу. Молодий, непоказний і вздержаний в своїм здоровим розумі, всестороннім знанням і красномовством в звязи з чистотою і честним характером з'єднав собі загальну симпатію і поважання. Але лагідність в його захованню звернула на себе ще більшу увагу як його великий талант. Він невдовзі став ревним учеником Євангелія і щирим приятелем і помічником Лютра. Його лагідність, осторожність і точність були доповненням мужества і діяльности Лютра. Їх звязь додавала ділу реформації силу і була для Лютра жезлом великої заохоти.

Місцем слідства був назначений Авгсбург, і Лютер пішки відправився туди. Всі дуже боялись за него, бо вороги открито гровили йому, що його убють на дорозі, і приятелі просили його, щоб він не важився іти. Вони навіть хотіли, щоб він на якийсь час виїхав з Виттенбергу і віддав себе під опіку тим, котрі добровільно зголосились, що будуть його бо-

\*) Д'Обиня, кн. 4, гол. 2.



ронити. Але він не хотів покидати того місця, де його Бог поставив. Не зважаючи на бурю, яка воколо него бушувала, він постановив собі, що буде далі боронити правду, що би там не було. Він говорив до себе: „Я подібний Єремії, з котрим кожний сперечається і ворогує, але чим більші їх погрози, тим більша моя радість... Мою честь і мов добре ім'я вони вже опоганили і всьо, що вще остається у мене, се мов замучене тіло, хай беруть його, у той спосіб вони скоротять мов життя на кілька годин. Але моєї душі вони не достануть. Той, хто хоче голосити світу Слово Христа, кожного часу повинен бути готовий на смерть“.)

Папський післанник, коли учув, що Лютер вже в Авґсбурґу, дуже втішився. Єретик, що звернув на себе увагу цілого світа, тепер, здавалось, находився у власти Риму, і папський слуга рішивсь не випустити вже його із своїх рук. А у реформатора не було охоронної грамоти. Його приятелі дуже просили його, щоб він не ішов до посланника без неї і вони сами постарали ся дістати її від цісаря. Посланник думав собі, що може вдасться йому переконати Лютра, щоб відрікся, а як ні, то забере його з собою до Риму, а опісля поступить ся з ним, як колись з Гусом і Ернимом. Посредством своїх агентів він старався зробити так, щоб Лютер явився перед ним без охоронної грамоти і таким способом здався на його ласку. Але реформатор рішучо відказався зробити се. І коли вже була у него цісарська грамота, він тоді явився перед папським післанником.

Для політичних цілій сторонники Риму постановили з'єднати собі Лютра лагідністю. У своїй бесіді післанник дуже вічливо з ним обійшовся, хоч зажадав від Лютра, щоб він безусловно піддався авторитетови церкви і відрікся від кожного пункту без доказів і допросів. Він неправильно оцінював характер чоловіка, з котрим мав діло. Відповідаючи йому, Лютер виразив своє поважання для церкви, своє стремління до правди, свою рішучість відповісти на всі закиди проти того, чого він навчав і желанє представити свою

\*) Д'Обинь, кн. 4, гол. 4.

науку під децизію головних університетів. Рівночасно він протестував проти способу ділання кардинала, жадаючого від него відречення без доказів його заблудження.

Одинока відповідь була: „Відречись! відречись!“ Реформатор вказував на се, що положення оправдується, св. Писанням, і рішучо заявив, що він не може відречи ся від правди. Посланник, не могучи збити його доказів, то ганьбив його, то кпив собі з него, або знов підхлібляв йому, переплітаючи те все цитатами із св. отців і переказів, не даючи реформаторови сказати ані слова. Лютер, видячи, що такі переговори на ніщо не здали ся, дістав нарешті позволення, хоч і неохотно дане, відповісти на письмі.

„Ділаючи се“, писав він до одного із своїх приятелів, „угнітаному із того в двояка користь, по перше те, про що я пишу, може бути представлено другим для осудку, а по друге, в лучша нагода вплинути на страх, наколи не на совість гордого і марнословного тирана, котрий инакше буде лиш старатися перемочи всіх своїм розказуючим язиком“.

На слідуючим зібранню Лютер дав ясну, коротку і рішучу відповідь, обясняючи свої погляди, приточуючи многи докази із св. Писання. Після того як він вголос перечитав своє писання, він передав його кардиналови, котрий однак з погордою відкинув його на бік, кажучи, що у нім много непотрібних слів і незадалих цитатів. Тепер Лютер сам начав з гордим пралатом серіозну бесіду, що до переказів і навчання церкви, і побив його зівсім.

Коли пралат побачив, що з Лютром не така легка справа, як він собі думав, він стратив контролю над собою, і у великому гніві зачав кричати: „Відречись! А если ні, то я пішлю тебе до Риму, де ти мусиш стати перед другими судьями, котрі будуть тебе судити. Прокляття на тебе і на всіх тих, що тебе піддержують; нині виключаю всіх із церкви“. Вкінці він додав ще з гордістю і гнівом: „Відречись, або більше не показуй ся мені на очи!“<sup>1)</sup>

Реформатор віддалився із своїми приятелями, даючи

<sup>1)</sup>Д'Обьяне, кн. 4, гол. 8.

тим до зрозуміння, що від него не дїждуться ніякого відречення. Так не сталося, як кардинал собі думав. Він був певний, що Лютер настрашиться і піддасться. А тепер, позїставши сам із своїми помічниками, дивився маркітно то на одного, то на другого, бо пляни не вдалися.

Старання Лютра в тім случаю не осталися без хороших наслідків. Присутна товпа мала нагоду у тім зібраню порівнати обидвох мужів і кожний міг судити про себе, який дух показався в них і в чим заключається сила і правдивість їх положення. Яка велика ріжниця! Реформатор, простий, покїрний і рішучий, стояв там в силі Божій, маючи правду по своїй стороні; намістник папи знов, зарозумілий, гордий і нерозсудний, без одинокого доказу із св. Писання, безнастанно кричучий: „Вїдречись, або приготуєся, щоб тебе послали до Риму і передали судови, а опїсля як слід укарали“.

Не зважаючи на се, що Лютер мав охоронну грамоту, сторонників папи все таки не покидала думка схватити його і заперти в тюрмі. Його приятелі конче хотїли, щоб він сейчас вертав назад до Виттенбергу, так як для него не було по що оставатись довше, але при тім треба бути осторожним, щоб про се ніхто не знав. Він після того, заки ще день не настав, виїхав на кони із Авґсбурга, в товаристві лиш одного чоловіка, котрого назначив маїстрат. Переповнений ріжними думками, він потайки їхав темними і тихими улицями міста. Чуйні і жорстоки його вороги думали про його згубу. Чи вимене ся він від наставлених на него сітей? Се були минути його обави і серіозної молитви. Він приїхав до маленьких ворїт мїйської стїни. Йому отворили, і він без всякої перешкоди поїхав собі дальше зі своїм провідником. Будучи тепер безпечнїйші поза містом, їзди зачали їхати чим скорше, і заким післанник Риму довідався, що Лютра вже не має в місті, вони вже находились далеко від своїх ворогів. Сатана і його помічники зістали побїжені. Чоловік, котрого мали вже як би у своїй власти, вимкнув ся їм, як та птиця із сіти ловця.

Коли папський післанник почув, що Лютер вже від'їхав, попав у великий гнів. Він надіяв ся за розумне і рішуче перепровадження справи з тим церковним ворохобником дістати великі почести, а тут, на мавш, всьо розвіялося! Свій гнів він виляв на письмі до Фридриха, Саксонського електора, гірко обвиняючи Лютра і жадаючи, щоб Фридрих сейчас вислав реформатора до Риму або вигнав його із Саксонії.

В своїм оправданню Лютер зажадав, щоб післанник або сам папа доказав йому його заблудження із св. Писання, і обіцявся сам торжественним способом відречися від свого навчання, наколи вони переконують його в тім, що послідні противяться Слову Божому. При тім також виразив свою подяку Господу Богу, що гідним є потерпіти за таке святе діло.

Електор до сего часу мало знав за реформаторські навчання, але щирість, сила і ясність слів Лютерових зробили глибоке вражіння на него, і Фридрих рішнвся бути його покровителем, себ то буде боронити його, доки йому не докажуть його заблудження. У відповідь на жадане папського легата він писав: „Після того як доктор Мартин Лютер явив ся перед вами в Авґсбурзі, ви повинні бути задоволені. Ми не ожидаем, що ви примусите його відречися без того, що би не доказати йому, що він заблуджається. Ані оден із учених в нашій державі не доказав нам, що навчання Мартина Лютра є безбожні, анти-християнські і еретицькі“.) Електор відказався післати Лютра до Риму, або вигнати його із свого князівства.

Електор бачив, що суспільність упадає морально і реформа оказалась конечною. Тоді всякі заклади карні, котрі дорого коштують державу, були би непотрібні, наколи б люде жили після науки св. Писання і більше просвіщались. Він видів, що Лютер до сього стремить, щоби достигнути тої цілі і тішився потайки, що в церкві вже якийсь поступ видко

\*) Д'Обиня, кн. 4, гол. 10.

Він бачив також, що Лютер мав надзвичайний успіх, як професор на університеті. Минув тільки оден рік від того часу, як Лютер прибав свої тези на дверях замкової церкви, і не зважаючи на се, число подорожних, котрі приходили до церкви по случаю празника всіх святих, значно зменшилось. Рим стратив своїх поклонників і доходи, а на їх місце прийшла друга кляса людей — не поклонники святих мощів, що ходили на відпуст до Виттенбергу, але студенти, щоб записати ся на університет. Писання Лютра спричинили се, що тепер люде дуже інтересувалися св. Письмом, і не тільки із всіх частий Німеччини, але також і з других країв горнулися студенти на університет. Молодці, по першій раз побачивши те місто, „піднимали руки до неба і дякували Господу Богу, що Він тут засвітив лучі світла правди, що вони із Виттінберга мали проникнути в найдальші сторони землі, подібно як в старині із Єрусалиму“. \*)

Лютер тільки вчасти був навернений від заблудження Романизма. Але коли він порівняв Слово Боже з папськими едиктами і постановленнями, він дуже зачудувався. „Я читаю“, писав він, декрети папські і... не знаю, чи папа сам є антихристом, чи його апостолом, так много разів в них Христос є фальшиво представлений, а навіть роспятий“. (Д'Обине, кн. 5, гол. 1). Однак Лютер і в той час був ще приверженцем римської церкви і даже не думав про те, що колись цілком відпаде від неї.

Твори реформатора і його науки поширялись по всьому християнському світу. Робота перенеслась в Швайцарію і Голяндію. Записки із його творів найшли собі дорогу до Франції і Іспанії. В Англії його наука принялась, як живе слово. Також і в Бельгію та Італію зайшла правда. Тисячі пробудилось як би з летаргічного сну в радости і надії живої віри.

Нападення Лютра все більше і більше приводили Рим до страшного гніву, а інші із його фанатичних противників

\*) Д'Обине, кн. 4, гол. 10.

навіть отверто заявили докторам католицьких университетів, що той, хто уба бунтівничого монаха, не буде мати гріху. Одного разу оден чоловік з укритим під плащом пістолетом зблизився до реформатора і запитав його, чому він сам ходить? „Я нахожусь в Божих руках“, відповів Лютер, „Він — моя поміч і моя оборона. Що люде можуть зробити мені?“ (Д'Обине, кн. 6, гол. 2). Коли незнакомий почув сі слова, поблід і втік від него, як від істоти небесної.

Рим хотів знищити Лютера, але Бог не дав його. Його наука повсюду проповідувалась, — в монастирах, в бідних хатинах, в палатах дворянів, в университетах і в царських дворах, і благородні люде всюди знаходились, щоби піддержати його старання.

У той час Лютер читав твори Гуса і довідався, що чеський реформатор придержувався великої правди, — оправдання через віру, — котру він сам потверджував і учив. „Ми всі“, говорить Лютер, „ап. Павло, Августин і я, сами не знаючи того, були Гуситами“. „Бог, розуміється, покарає світ“, продовжав він, „тому що правда йому проповідувалась уже сто років тому назад, але він спалив с.“.

В своїй відозві до цісара і дворянів в Німеччині для добра реформації християнства Лютер писав до папи: „Страпно дивитися, що той, що держить себе за Христового намістника, живе у таких роскошах, що з ним не може зрівнятися ані оден з монархів. Чи так жили бідний Христос і ап. Петро? Папа, кажуть, володар сьвіта! Але Христос, намістником Котрого він називає себе, сказав: „Мое царство не від світу сього“! Чи може панованне намістника більше бути від пановання голови його?“

Він писав про университети так: „Я боюсь, чи университети, як виспі наукові заклади не в воротах пекла, наколи в них не будуть учити св. Писання і зашипляти його в серцях молодежи. Де св. Письмо не приймається, як правило життя, то я не радив бим посилати там дитини. Всякі заклади, де не вчать св. Писання, в зіпсуті.“ \*)

\*) Д'Обине, кн. 6, гол. 3.

Ся відозва дуже скоро облетіла цілу Німеччину і мала великий вплив на народ. Цілий край заворушивсь і тисячі народа ставали тепер під прапор реформації. Противники Лютра, хочачи пімститися, принудили папу прийняти рішучі міри проти него. Рішено було, щоб його науку прокляти. В протягу шістьдесять днів мав Лютер і його сторонники навернутися до папи, а як ні, то будуть виключені із церкви. Такий був наказ із Риму.

Се був страшний і рішучий кризис для реформації. Перед римським прокляттям за час цілих віків навіть монархи дрожали; воно наповняло могутні цісарства горем і спустошіннем. На тих, котрих диткнулось те прокляття, дивились зі страхом і трепетом; вони були виключені із товариства своїх знайомих і приятелів, і з ними обходились, як з криміналістами, котрих треба переслідувати аж до загибну. Лютер бачив сю бурю, котра готова була вибухнути над його головою, але він стояв твердо, надіючись на Христа, як на свою поміч і оборону. З вірою і відвагою мученика він писав: „Що буде? я не знаю того, і не хочу знати. Кудя би не упав удар, я не боюсь. Ні один листок не без волі Отця небесного, а тим більше ми. Умерти за Слово нічо не значить, так як воно раньше, будучи тілом, умерло за нас. Ми знов воскреснем з ним, наколи умрем ради него, перейдем через те, через що перейшло і воно, і прибудем тудя, кудя воно прибуло і останемся з ним во віки“.<sup>22)</sup>

Коли Лютер дістав папську булю, він сказав: „Ось вона, та римська буля, котрою я бриджу ся як безбожною і брехливою. Навіть самого Христа вона осуджає... Я тіпуюся, що трошки можу потерпіти за те найкрасше діло. Я вже чую себе свобідним, бо я тепер знаю, що папа — антихрист, а його престол — престол сатани.

Але се письмо з Риму не осталося без впливу. Тюрма, тортури і меч були сильним оружем, щоби змусіти до послуху. Слабодухі і забобонні дрожали перед декретом папи, а декотрі, хоч і любили Лютра, не хотіли заплатити своїм до-

<sup>22)</sup>Д'Обьян, кн. 6, гол. 9.

рогим життям за діло реформації. І вже здавалось, що роботі реформатора кінець буде.

Але Лютер остався неустрашимий. Рим видав на него свої прокляття, і світ дивився на се, не сумніваючись в тім, що діло його мусить загинути, або він буде змушений піддатися. Але з великою силою він те прокляття кинув назад на них самих, і прилюдно заявив своє рішення, що їх сам покидав на всегда. В присутності докторів, горожан всякого рода, Лютер спалив папську булю з каноническими законами, декретами і ще иншими письмами, що піддержували папську власть. Він пише: „Так як через спалення моїх книг ворогами, правда на тім багато потерпіла, простий народ також потерпів від того чимало і се було причиною загибелі многих душ, отже я також тепер палю книги моїх противників. Се було початком моєї серйозности, бо я до сей пори тільки жартував і бавився з папою. Я розпочав се діло в ім'я Бога і надіюсь, що наступить час, коли воно і без мене звершиться Ним“.

На докори своїх ворогів, котрі докоряли йому, що його робота не має сили, Лютер відповів: „Хто знає, чи Господь Бог не вибрав мене і не покликав для звершення того важного діла і чи не повинні боятися ся ті, що погорджають Богом, наколи вони мною погорджають? Вони говорять, що я один; ні, Всемогучий зі мною. Після їх думки Мойсей був оден при виході із Єгипта; Ілія був оден в часі правління Ахава; Ісая був оден в Єрусалимі; Єзекіїл оден в Вавилоні. Бог еще ніколи не вибирав пророків, ні первосвященика, ні других визначних осіб; а противно Він вибирав низьких і незнатних людей, одного разу навіть пастуха Амоса. По всі часи святі примушені були громити царів, князів, священиків і учених, і проповідуючи їм рискували своїм життям. . . Я не кажу, що я пророк, але я говорю, що вони тим більше повинні боятися, щоби я не був пророком, чим більше вони погорджають мною і вивиспають себе самих. Я вірю, що Слово Боже при мені, а не при них“.

\*) Д'Обиня, кн. 6, гол. 10.



Але все таки рішення Лютра покинути церкву не обійшлося йому без внутрішньої борби. В той час він писав: „Я чую се із дня на день, як тяжко позбутися сумніву, яке ми набули вже з дитинства. О, скільки я натерпівся, хоч св. Писання було по моїй стороні, щоби бути певним, за ким я рішився сам оден виступити проти папи і назвати його антихристом! І як велика була гризота мого серця! Скільки я раз з огірченням сам собі ставив питання, котре так часто було на устах приверженців папи: Чи лиш ти сам мудрий є? Чи се можливе є, щоб всі другі були в заблудженню? Як се буде, наколи ти сам блудиш і так много душ повлечеш за собою в ті заблудження, котрі опісля на віки будуть потуплені? В той спосіб я боровся сам з собою і з сатаною, доки Христос через Своє непогрішиме Слово не утвердив мое серце проти того сумніву“.

Папа грозив Лютрови церковним прокляттям, наколи він не відречеться, і тепер та погроза сповнилась. Появилась нова була, котра объявила вже посліднє відкинення реформатора від римської церкви, проголошуючи прокляття неба над ним і над всіми тими, що придержуються його науки. Велика боротьба була тепер в повнім розгарі.

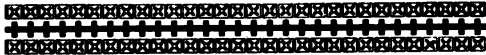
Супротивленне випадає на долю всіх тих, котрих Бог вибрав, щоб свого часу проповідували правду. А правда за часів Лютра особливо була дуже важна; теперішня знов правда є важна для нинішньої церкви. Той, що все робить після Своїй премудрої волі, хотів поставити людей у ріжних обставинах, кладучи на них обовязки, відповідно до свого часу, після обставин, в котрих вони находились. Наколи вони оцінять дане їм світло, то вони дістануть глибоше пізнання Бога. Але нині більшість не жєлає собі Його правди, як ті сторонники папи, що були проти Лютра. І нині також як і давніше люде скорше приймають людські теорії і перекази, як Слово Боже. Проповідуючі правду в теперішних часах, не можуть надіятись, щоб їх більше прихильно приймали, як давніших реформаторів. Велика боротьба між прав-

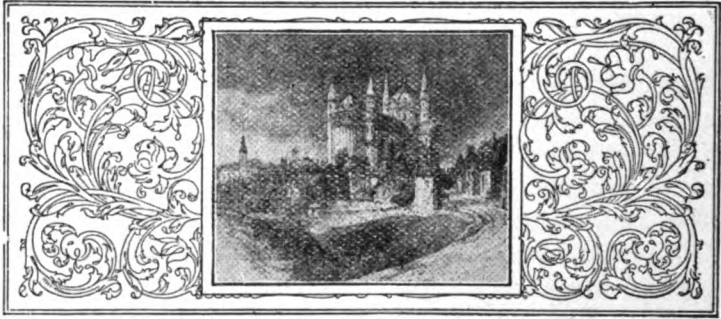
дою а заблудженням, між Христом а сатаною буде все зміцнятися аж до кінця історії того світа.

Ісус сказав Своім ученикам: „Коли б із світа були, світ своє любив би; як же ви не з світа, а я вибрав вас із світа, тим ненавидить вас світ. Згадайте слово, що я сказав вам: Не більший слуга пана свого. Коли мене гонили, і вас гонити муть. Коли мов слово хоронили, і ваше хоронити муть“. \*) З другої сторони наш Спаситель ясно поясняє: „Горе вам, коли добре говорити муть про вас усі люде; так бо робили лжепророкам батьки їх“. \*\*) Дух світа сього ніні находиться у такій самій незгоді з Духом Христовим, як і за давніших часів, і проповідуючи Слово Боже в його чистоті, не тішаться більшими зглядами, як і перше. Форма супротивлення проти правди може бути змінилась, не ма вже того ворогування, тому що вона укривається під хитростію, але те саме ворогування існує і буде існувати аж до кінця часу.

\*) Іоан. 15: 19, 20.

\*\*) Лука 6: 26.





## Г О Л О В А — VIII.

### ЛЮТЕР ПЕРЕД СОЙМОМ.

Новий цісар, Карло V, вступив на німецький престол, і римські посланники спішили до него зі своїми поздоровленнями і старались наклонити монарха, щоб ужив своєї власти проти реформації. З другої сторони електор Саксонський, котрому цісар дуже був обов'язаний за свій престол, просив його не виступати проти Лютра, заким його не вислухас. Тим способом цісар знайшовся в дуже тяжким положенню. Римських сторонників не можна було вдоволити нічим иншим тільки цісарським наказом, щоби засудити Лютра на смерть. Електор рішучо заявив, що „ні його цісарське величів, ані ніхто инший йому не доказав, що твори реформатора були збиті“, тому він жадав, „щоби дати Лютрови охоронну грамоту і щоб він сам міг боронити себе перед судом учених, справедливих і безсторонних судів“.<sup>1)</sup>

Увага всіх тепер була звернена на з'їзд німецьких держав, котрий, зараз після того як Карло вступив на німецький престол, мав відбутися в Вормсі. Важні політичні справи мали рішатися на тім народнім зібранню. По перший раз німецькі князі мали зійтися з молодим монархом в державнім соймі. Із всіх сторін краю явилися державні і церковні достойники. Світські вельможи, дворяне, дідичі, що гордилися своїми дідичними правами, єрархи, котрі пишалися своїм високим достоїнством; рицарі зі своєю вооруженою

<sup>1)</sup>Д'Обинь, кн. 6, гол. 11.

святою і посли із далеких чужих сторін, — всі зібралися у Вормсі. Але найважнійшу справу на тім великім зібранню мав саксонський реформатор.

Електора вже наперед Карло повідомив, щоб взяв Лютра з собою на сойм. Цісар запевняв його в своїм покровительстві, обіцяючи дати Лютрові можливість провадити св-бідні переговори з компетентними особами для обсудження спірних точок. Лютер лиш чекав того дня, коли буде міг явитися перед цісарем. Він підупав був тоді на здоров'ю і писав електорові: „Наколи б я не міг здоровим прибути до Вормс, то я прикажу занести себе туду хорим, бо без сумніву се в голос Божий, що мене там кличе. Наколи вони ужиють сили надімною, бо мені здається, що вони мене там не кличуть для чогось иншого, тоді я передаю цілу справу в руки Господа. Той, що зохранив трьох мужів в огнішій печі, ще живий і панув. А коли Він не захоче пощадити мене, то мов, життє мало значить. Постараймося тільки о те, щоб Євангеліє не було передане на посьміх безбожникам, і хай наша кров летється, щоб оборонити його. Се не мов діло знати, чи мов життє або смерть може придатися для спасення всіх... Всього очідай від мене, тільки не втікання або і відречення; втікати я не хочу, а відречи ся тим менше“.)

Коли в Вормсі поширилась вість, що Лютер явився на державнім соймі, то ціле місто заворушилось. Алеандер, папський посланник, котрому ся справа була поручена, не тільки впав у злість, але і налякався. Він бачив, що наслідки з того можуть бути погані для папства. Перепроваджувати слідство, коли папа вже проголосив потуляючий вирок, значило понижити авторитет преосвященного архієрея. Мало ще того, він боявся, що гарна бесіда і сильні докази того чоловіка може многих князів відвернути від папської справи. Тоді він переконуючим способом зачав відмовляти Карла, щоб той не допустив Лютра на сойм. Десь

\*) Д'Обиня, кн. 7, гол. 1.

в тім часі була оголошена була, в котрій було объявлено, що Лютер виклятий, і се разом з представленнями післаннига зробило те, що цісар уступив. Він написав електорови, що Лютер повинен остатися в Виттенберзі, если він не хоче відречи ся.

Невдоволений ще і тим, Алеандер, ужив всіх сил і хитрости, щоби Лютра потупити. Зі всею завзятістю, гідною більше лучшого діла, він старався звернути увагу князів, пралатів і других членів сойму, обвиняючи реформаотра як ворохобника, безбожника і богохульника. Але запальчивість і гнів, який показував той посланник, занадто вказувало на те, якого він духа є. Загальне вражіння було, що „завість і жажда мести більше побуджують його, як ревність побожності“. \*) Соймова більшість хилилась на сторону Лютра більше тепер, як коли-нибудь перше.

З подвійною ревністю Алеандер переконував цісаря, напоминаючи йому його обовязок, щоби сповнив приказ папи. Але при тодішних законах Німеччини, сего не можна було зділати без позволення князів. Вкінці надоїло вже Карлови те безнастанне докучання папського посланника і він позволив йому, щоб справу представив соймови. Се був день торжества для папського кардинала. Зібрання було велике, але справа його була ще більша. Алеандер мав боронити Риму, матір і царицю всіх церковів, він мав боронити князівство Петра перед зібравшимися високими християнськими достойниками. Він мав дар красномовства і тепер як раз була у него нагода показатися. Провідінне Боже хотіло, щоби Рим, заким буде потуплений, боронився, одним з найбільших ораторів в присутности найвисшого трибуналу. Сторопники Лютра зачали вже непокоїтись, коли побачили, яке вражіння робить на слухачів мова Алеандра. Електора Саксонського не було, але за те присутними були його радники, котрі мали записувати всьо, що кардинал говорив.

Всею своєю ученістю і красномовством Алеандер старався перевернути правду. Обвинення за обвиненнями си-

\*) Д'Обиня, кн. 7, гол. 1.

пались на Лютра, як на ворога церкви і держави, живих і мертвих, духовенства і світських людей, соборів і приватних християн. „В писаннях Лютра криються тільки заблудження“, твердив Аляндер, „що сто тисяч еретиків ради них могли бути спалені“.

Вкінці він старався опоганити сторонників реформації: „Хто се ті всі Лютирани? Товпа безсовісних учителів, зіпсутих священників, неморальних монахів, несвідомих адвокатів і негідних дворян разом з простим народом, що його попустили і здеморалізували. Яка о много більша, що до числа, здібности і сили, є католицька партія! Одноголосне рішення сего світлішого зібрання отворить очі простодушним, покаже несвідомість їх небезпеку і підкришить хатаючихся і слабих“.

Таким оружєм во всі часи нападали на поборників правди. Ті самі докази приводяться проти всіх, що осміляються виступати проти закоренившися заблуджень, а вказувати на ясну і чисту науку Слова Божого. „Хто се ті проповідники нової науки?“ кричать ті, що хочуть популярної релігії. „Вони необразовані, нечисельні і з бідного пароду. І еще кажуть, що вони мають правду і що вони є Божий народ. Вони несвідомі і їх ошукано. Як високо над ними стоїть наша церква, що до впливу і чисельности! Як много учених і великих людей находиться в наших рядах, і яка сила по нашій стороні! Ось вам докази, маючі значний вплив на світ, але не більше рішучий, як і за часів реформатора.

Реформація не скінчилась за Лютра, як дежотрі думають. Вона буде продовжатися до кінця історії сього світа. Лютер мав звершити велике діло, другим передати світло, котрим Бог освітнив його, але він не дістав усього світла, що було призначено для світа. Від того часу аж до нашого все нове світло безнастанно освічувало св. Писання, і завсігди обьявлялись нові правди.

Мова кардинала зробила велике вражіння на сойм. Тут не було другого подібного Лютрови, щоби переміг папського

\*) Д'Обьяне, кн. 7, гол. 3.

борця ясними, переконуючими правдами із Слова Божого. Ніхто не пробував боронити реформатора. Загальне стремління було не лиш знищити його разом і з його навчанням, але і саму ересь, наколи б се було можливе. Рим тепер мав дуже добру нагоду боронити своїй справи. Всьо, що він міг сказати для свого оправдання, було сказано. Але видочна побіда була сиґналом пораження. Противенство між правдою і заблудженням виступило ще яснійше, коли їм прийшлося змиритися силами в откритій боротьбі. Від того часу Рим не стояв так сильно, як бувало до сього часу.

Більшість зібрання не вагалась віддати Лютра папі, але було много і таких, що бачили велике зіпсуття церкви і хотіли усунути ті надужиття, котрі німецький народ мусів терпіти з причини зіпсуття і захланности духовенства. Післанник представив папське правління в як найкрасшім світлі. І тепер Господь дозволив одному із членів сойму вірно описати папську тиранію. Се був князь Георгій Саксонський, котрий забрав голос у тім княжеськім зібранню і представив в яркім світлі ту цілу огиду і ошуканство папства і їх страшні наслідки. Наконець він ще сказав: „Ось вам ті надужиття, котрі кричать проти Рима. Вони не мають ніякого встиду, тільки їм на думці гроші, се в ті, котрих обовязком в навчати правди, а вони нічого не роблять, тільки поширяють заблудження, і їх не тільки терплять, але навіть нагорожають, так що чим більше вони брешуть, тим більше заробляють. Із того запаскудженого жерела витікає багато смердячої води. Користь і розпуста ідуть рука в руку. Се в скандал, що духовенство тільки бідного народу кидає на вічну погибель. Тут треба рішучої реформи“.)

Навіть сам Лютер не міг би ліпше виявити всі ті папські надужиття, і сей факт, що бесідник був явним ворогом реформації, зробив се, що його слова мали ще більшу вагу.

Наколи б очи у зібраних були відкриті, то побачили б серед них ангелів Божих, видаючих із себе лучі світла проти темряви заблудження, і отвераючих душі і серця для при-

\*) Д'Обинє, кн. 7, гол. 4.

няття правди. Бог правди і премудрости овладівав навіть противниками реформації, і тим способом приготував дорогу для великого діла, котре тепер повинно звершитися. Мартина Лютра тоді не було, але голос Того, що був більший від Лютра, дався чути на тім зібранню.

Незабаром сойм визначив комитет, котрому препоручено вичислити всі папські надужиття, котрі так тяжко німецький народ мусів зносити. Зроблено спис, в котрім було сто одна точка і предложено цісареві, з просьбою, щоб сейчас ті надужиття скінчилися. „Так много душ погибає“, говорилося у тій просьбі „такі здирства і опуканства робляться, що аж сором згадувати, а се всьо задля того що голова християнства на се дозволяє. Треба щось конче робити, щоб народ не валявся в ганьбі і не загинув. Тому осьміляємся просити вас постарати ся, щоб наступила полекша і загальна реформація“. \*)

Тепер зажадав, щоб явився Лютер. Алеандер просив, протестував, грозив проти того, але нічого не помогло, бо цісар нарешті дозволив, щоб Лютер явився на сойм. Йому також видано охоронну грамоту, щоб міг безпечно вертати назад. Цісарський післанець, котрому було поручено привести Лютра до Вормс, заніс ті пісьма до Виттенбергу.

Приятелі реформатора налякалися і зажурились. Знаючи яка ненависть і упередження проти него в, вони боялись, що навіть і охоронна грамота йому не допоможе, і просили його, щоб не наражав свого життя на небезпеку. Він на се сказав: „Папісти не хочуть бачити мене у Вормсі, але хочуть мене осудити, а опісля убити. Хай буде так. А ви молитесь не за мене, а за Слово Боже... Христос дасть мені Духа Свого, щоби перемочи тих рабів заблудження. Я погорджаю ними за життя і, вмираючи, буду торжествувати над ними. В Вормсі думають, що мене змусять, щоб я відрікся. А мов відречення буде таке: „Перше я називав палу Христовим намістником, тепер же я називаю його противником Господа і апостолом діавола“. ')

\*) Д'Обинь, кн. 7, гол. 4.

') Д'Обинь, кн. 7, гол. 6.



Лютер не сам мав відбутися сю небезпечну подорож. Крім цісарського післанця, ще трох із його найвірнійших приятелів рішилися товаришити йому. Меланхтон дуже хогів прилучитися до них. Душа його була так привязана до Лютра, що він хотів пійти за ним навіть до тюрми або вмерти разом з ним, наколи б потреба була. Але його просьбі було відказано. Бо наколи б Лютер погіб, то надія реформації покладалась еще на тім молодім співробітнику. Коли Лютер прощався з Меланхтоном, він сказав: „Наколи б я більше не повернувся і вороги мої убили б мене, то ти продовжай учити і будь твердим в правді. . . , працюючи замість мене. Наколи тільки ти будеш жити, то моя смерть не зашкодить“. (Д'Обине, кн. 7, гол. 7). Студенти і горожане, зібравши ся, щоби бути при від'їзді Лютра, були глибоко зворушені. Люде, що вже перенялись наукою Христового Євангелія, зі сльозами прощались з ним. Так реформатор із своїми приятелями виберався в дорогу із Виттенбергу.

По дорозі можна було бачити, що народ був в якимсь мрачнім настрою, щось, видко було, недоброго предчував. В декотрих місцях їм навіть не оказували ніяких почестий. Коли вони одного разу остановились, щоби переночувати, по приятельськи відносячийся до них священник, показував їм портрет італійського реформатора, котрого ради правди замучили до смерти, і зачав побоюватись, чи щось подібного не станеть і з Лютром. На другий день вони дізнались, що писання Лютра було прокляте в Вормсі. Цісарські післанці оголошували людям розпорядженне цісара, щоби всі заказані книги видавати властям. Післанець, що провозжав Лютра, обавлявся, що Лютрови грозить небезпека на соймі, питався його, чи хоче їхати дальше. Лютер відповів: „Розуміється, навіть хоч би я був виклятий по всіх містах, то я таки поїду далі“.

В Ерфурті Лютра прийняли з почеснями. Окружений товпою, що симпатизувала з Лютром, він в'їхав до міста, по котрім він перше нераз ходив з жебрачкою торбою. Він відвідав

свою монашу кімнату і пригадав собі про ту боротьбу, через котру обняло світло Німеччину і проникло і в його душу. Його просили, щоб сказав проповідь. Се не було йому дозволено, але цісарський післанець не був проти того, і монах, котрий колись бувало у тім монастирі робив найнижшу роботу, тепер взійшов на катедру. Народу було повно і він зачав словами Христа: „Упокій вам!“ „Фільозофи, доктори і писателі“, сказав він, „старались учити, як чоловік може одержати вічне життя, але, як видно, не багато могли зділати. . . Бог вибрав одного чоловіка, Господа Ісуса Христа, щоби Він знищив смерть, викоренив гріх і замкнув ворота пекольні. . . Се була робота спасення. Христос побидив і ми спасаємось Його ділами, а не нашими. Наш Господь Ісус Христос сказав: „Упокій вам! Дивись на мої руки! Дивись, чоловіче, се Я одинокий, що взяв від тебе твої гріхи і відкупив тебе, і ти тепер маєш упокій“.

Продовжуючи дальше, він вказав на те, що правдива віра показується в святім життю. „Так як Бог відкупив нас, так і кождий чоловік повинен робити так, щоб його робота приносила користь не лиш йому самому, але і другим, його ближнім. Наколи він є багатий, то його багатство повинно приносити користь бідним, а наколи він є бідний, то повинен служити для користі багатих. Наколи твоя робота приносить тільки тобі самому користь, то твоє служення Богу є брехнею“.)

Народ як очарований слухав його слів. Се був хліб життя, що роздавався голодним душам. Він виносив Христа перед ними висше папів, кардиналів, королів і цісарів. Лютер ані раз не згадував за своє небезпечне положення. Він не хотів, щоб народ лиш за него думав і жалував його. Говорячи за Христа, він зовсім забув за себе. Він крився поза Чоловіка на Голготі, стараючись показати тільки на Ісуса, як Відкупителя грішників.

В дальшій дорозі реформатора стрічали з великим заінтересованнем. Цікава товпа оточувала його і перестерігала

\*) Д'Обинь, кн. 7, гол. 7.

по приятельськи перед замірами папістів. „Вас сплять, як Івана Гуса“, говорили вони. Лютер відповідав: „Хоч би вони розложили огонь від Вормса до Виттенбергу, доходившого до неба, то я в ім'я Господа все таки перейшов би через него; я виступив би перед ними, увійшов би в пащу гипопотама, поломав би йому зуби і визнавав би Господа нашого Ісуса Христа“. \*)

Вість, що він вже зближається до Вормса, спричинила великий рух. Його приятелі побоювались за него, а його вороги знов не певні були, чи удасться їм їх діло.

Старались як тільки могли, щоби відмовити його, аби не вступав в місто. Сторонники папи конче хотіли, щоб він зіставсь у замку в одного приятельського рицаря, де ціла справа мала бути мирно залагоджена. Приятелі старались настрашити його, представляючи йому грозячу небезпеку. Але всі їх старання були даремні. Лютер все еше незломаний заявив: „Наколи б в Вормсі стільки було чортів, що на дасі гонтів, то я все таки в'їхав би“. (Д'Обине, кн. 7, гол. 7).

Коли він вже в'їхав до міста, велика гурма людей, щоби його привитати, була ще більша, як підчас торжественного в'їзду самого цісара. Заворушення було велике, і із середини народної товпи чути було слабкий голос, співаючий заупокійну молитву, щоби перестеречи Лютра перед судьбою, котра чекала його. „Бог буде мовою обороною“, сказав він, виходячи із карити.

Сторонники папи не сподівались, що Лютер справді явить ся в Вормсі, і його приїзд спричинив жіж ними великий переполох. Цісар сейчас завізвав своїх дорадців, щоби нарадитись, як би найліпше поступити. Оден із єпископів строгий католик, заявив: „Ми довго нараджувались над тою справою. Нехай ваше величів позбудеся його як найскорше. Зиґмунт так само поступив собі з Іваном Гусом; вретикови не повинно ся давати охоронної грамоти і держати дане йому слово“. Але цісар сказав: „Ні, ми повинні держати слово“. \*\*) І для того було рішено вислухати реформатора.

\*) Д'Обине, кн. 7, гол. 7.

\*\*) Д'Обине, кн. 7, гол. 8.

Ціле місто хотіло бачити того незвичайного чоловіка, і невдовзі його дім наповнився людьми. Лютер недавно поздоровів трошки, змучився довгою подорожею, триваючою два тижні, мав приладитися до важного діла слідуєчого дня, і йому треба відпочинку і спокою. Але люде, незважаючи на се, конче хотіли його побачити, і дворяне, рицарі, священники і горожане із цікавості зібрались воколо него, так що довго відпочинку йому не було. Між ними було чимало дворян, котрі рішучо домагались від цісаря усунення церковних надужить, про котрі Лютер виразився: „Всі зділались свобідними через мов Євангеліє“. Вороги як і приятелі приходили, щоби подивитись на неустрашимого монаха, і він приймав їх з найбільшим спокоем, відповідаючи кождому з достоїнством і мудростю. Він показався відважним і твердим. Його бліде і висохле лице, на котрім видні були сліди праці і болізни, мало приятний а навіть радістний вид. Торжественність і глибока серйозність давали йому силу, перед котрою не могли встояти навіть його противники. І ті і другі, вороги і приятелі дуже дивувались. Вони були переконані, що він знаходиться під Божественним впливом; другі знов заявляли подібно фарисеям відносно Христа, що він біса має.

На слідуєчий день Лютра призвали явитись перед соймом. Державний урядник ввів його до аудієнційної салі, але тільки з трудністю добрався до свого місця. Всі проходи були переповнені людьми, котрі хотіли бачити монаха, що осмілився противити ся авторитетови папи.

Перед ним, як він вже мав стати перед судіями, оден старий полководець, герой многих битв, ласкаво сказав до него: „Монашку, монашку, тепер ти ідеш тою дорогою, і хочеш заняти таке місце якого ні я ані ніхто инший із начальників не занимали в найбільше небезпечній битві. Наколи твоя думка правильна і ти в певний свого діла, то іди вперед в імя Боже і будь відважним, Бог не оставить тебе“. <sup>11)</sup>

Наконець Лютер став перед соймом. Цісар сів на трон,

<sup>11)</sup>Д'Обьяне, кн. 7, гол. 8.

о́кружений високопоставленими особами свого ц́сарства. Ніколи ніхто не був на зібранню, справляючим більше вражіння, як се, на котрім Лютер мав боронити своїї віри. Його появленнє само собою було найбільшим знаком побіди над папством. Папа осудив сього чоловіка, а тепер він стояв перед судом, котрий в наслідок того свого поступку поставив себе вище папи. Папа викляв Лютра з церкви, і виключив його із людського товариства, але все таки віднеслись до него з поважаннем і завізували його стати перед найвищим зібраннем в світлі. Папа осудив його на вічне мовчаннє, а тепер йому дали можність говорити перед тисячами уважних слухачів, котрі з'їхались із далеких сторін християнських земель. Тим способом через посередництво Лютра наступив великий переворот. Римський престол вже зачав хитати ся, а се зробив: голос монаха. <sup>22)</sup>

На т́м громаднім зібранню, котре складалось із висшого дворянства, реформатор, походячий з бідного стану, розуміється, чувся як не між своїми. Деко́трі із князів завважали се і зблизились до него, а оден з них навіть шепнув йому на вухо: „Не бійтесь тих, що убивають тіло, душі вони не можуть убити“. Другий сказав йому: „І поведуть вас перед правителів і царів за Мене. . . , то ви не будете говорити, але Дух Отця і сина Божого буде говорити за вас“. Таким способом слова Християни висказувані великими сей землі, щоб в часі терпіння укріпити слугу Божого.

Лютра поставлено перед самим троном ц́саря. Наступило глибоке мовчаннє в переповненом зібранню. Тоді піднявся ц́сарський урядник і, показуючи на Лютрове писаннє, що лежало на купі, зажадав, щоби Лютер відповів на два питання: чи признає він ті твори своїми і чи хоче відречися від них? Після того як прочитано заголовки книг, Лютер відповів, що торкається першого питання, він признає їх своїми. „Але що слідує далі, що я маю заявити, чи я хочу боронити всього, чи відречися всього, то се питання дотичить віри блаженства душі і Слова Божого, котре є найвище і

<sup>22)</sup> Д'Обинс, кн. 7, гол. 8.

найбільше сокровище на небі і на землі, і ми всі повинні держати його у високій почесі, — се було би за дуже сміло і небезпечно з моєї сторони відповідати без наміслу, бо я міг би сказати часами менше як треба, або більше, як сего правда вимагає, і в обох случаях я міг би згрішити проти слів Христових: „А хто відречеться мене перед людьми, того я відречусь перед Отцем моїм, що на небі.“<sup>14)</sup> Для того я прошу покірнійше, ваше величіє, дати мені часу надуматися, щоби я міг відповісти, неображаючи Слова Божого“.<sup>15)</sup>

Висказуючи ту просьбу, Лютер робив мудро. Зібрані переконались, що він не робить з якоїсь побудки або злості. Сей спокій і повага, чого не можна було сподіватися від того, котрий показав себе таким відважним і неуступчивим, додало йому ще більше сили і опісля міг відповісти з більшою обережністю, рішучістю, мудрістю і повагою, що удивило і завело його противників і понижило їх в очах присутних.

На слідуючий день він мав явитися, щоби дати рішучу відповідь. Видячи союзні сили проти правди, він знов упав духом. Його віра зачалась хитати, якийсь страх напав на него. Небезпека збільшалась, його вороги, здавалось, побідають і власть тьми брала верх. Хмари окружали його і, здавалось, віддаляли його від Бога. Він хотів бути певний, чи Господь Всемогучий є з ним. У своєму душевному страху він кинувся лицем на землю, і з уст його вирвались уривані, роздираючі душу слова, котрі може поняти тільки оден Бог.

„О, Боже“, воскликнув він, „всемогучий, вічний Боже! Що за страшний сей світ! Він отверає свою пащу, щоби пожерти мене, і яка слаба моя надія на Тебе!... Коли я дивлюсь на те, що має силу на сім світі, то мов діло пропало, вже вибила моя послідня година і я вже потуплений... О, Ти, мій Боже, помози мені проти всей мудрости світа! Ти зроби се, Ти повинен се зробити, бо се не мов, а Твоє діло. Я лично не маю ніякого діла з тими великими панамі світа... Але се Твоє діло, і воно праведне і вічне. Вічний

<sup>14)</sup>Мат. 10: 33.

<sup>15)</sup>Д'Обьяне, кн. 7, гол. 8.

Боже, я не вірю ні одному чоловікові. Всього, що від чоловіка, не є певне... Ти вибрав мене для тої роботи... Стій при мені в ім'я Сина Твого Ісуса Христа, Котрий є моя оборона. мій щит і моя твердиня“.

Премудре Провідіння дало Лютрови пізнати його небезпеку, і не допустило, щоби він здавався на свої власні сили, і легкомисно наражавсь на небезпеку. Однак се не був страх за свої власні терпіння, або страх перед муками смерті, але прийшов вже рішучий момент і він почув свою неміч. А в наслідок тої слабости діло правди могло би потерпіти. Він боровся з Богом не задля своєї небезпеки, але ізза торжества Євангелія. Його душевна боротьба подобала на ту нічну боротьбу у самотного потока — страх і боротьбу Ізраїля. І як Ізраїль побідив, так і він став побідителем. У своїй цілковитій безпомічності він з вірою ухватився за Христа, могучого освободителя. Його покорила надія, що він не сам явиться перед соймом. Упокій запанував в його душі, і він тішився, що йому дозволено викладати Слово Боже пануючим і можним світа сього.

З твердим упованням на Бога Лютер приготувався до боротьби. Він придумав плян для своїх відповідей, повишував відривки із свого власного писання і вибрав підходячі докази із св. Писання, щоби ними скрипити свої твердження. Опісля положив свою ліву руку на святу книгу і підняв праву до неба, він поклявся, що „позістане вірний Євангелію і буде свобідно визнавати свою віру, навіть якщо б прийшлося йому запечатати своє свідкування кровю“.

Коли його знов завізвали на сойм, на його лиці не було ні сліду страху або заклопотання. Спокійно і мирно з великою відвагою і благородством, він стояв там, як свідок Божий перед можними світа сього. Цісарський урядник тепер зажадав рішучої відповіді, чи має намір відречи ся від свого навчання. Лютер відповів спокійно і в покірнім топі, не показуючи найменшого зворушення. Своім тактовним по-

<sup>24</sup>)Д'Обинь, кн. 7, гол. 8.



*Лютер перед собором.*

**"Твій і словиний... стою як свідок  
Божий між можими світа сього".**



ступованнем він з'єднав собі на соїмі загальне пошанован-  
ня і довіре.

„Всесвітліший цісарю, світлі князі, милостиві пано-  
ве“, сказав Лютер „приходжу перед вас з покірністю після  
даної мені вчера відпустки і прошу ваше цісарське величіа,  
і князівської милости вислухати вселаскавійше мойої спра-  
ви, котра, я єсьм певний, є вірна і справедлива. Наколи я  
чим згрішу проти придворних обичаїв, то милостиво даруйте  
мені, бо я вихований не при дворі, а в монастирі“.<sup>10)</sup>

Переходячи опісля до питань, він заявив, що видані ним  
твори не всі одного і того самого характеру. В декотрих го-  
вориться про віру і діла, а навіть його вороги признали, що  
вони не тільки що не шкідливі, але навіть пожиточні. Від-  
кинути їх, значило би, відречися від правди, котру призна-  
ють всі сторони. Знов другі його твори відкривають зіпсут-  
тя і надужиття папства. Відречи ся від них значило би під-  
держувати тиранію Риму і тим способом широко отворити  
двері великій безбожності. І еще в інших книгах він на-  
падає на поєдинчі личности, котрі підтримують існуюче  
зло. Що до тих, то він признався, що поступив собі трошки  
за остро, а так не мало бути. Він ніде не говорить, що він  
свобідний від помилок, але навіть від тих книг він не може  
відречися, бо такий поступок зділав би ворогів правди ще  
більше смілійшими, і вони покористували би ся тим слу-  
чайом, щоби еще більше угнітати народ Божий.

„Але“, продовжав він, „так як я є чоловіком, а не Бо-  
гом, я не можу боронити своїх книг инакше, як се зділав Гос-  
подь мій Ісус Христос зі Своїм навчаннем, а іменно: Нако-  
ли не добре сказав я, свідкуй про недобре“ (Йоан. 18: 23).  
„Тому я Божию милостію прошу ваше цісарське величіе,  
князівської милости і світле дворянство, доказати мені і  
переконати мене в моїх заблудженнях, і я буду першим із  
тих, що кинуть мої книги в огонь“.<sup>11)</sup> Із того видно, що я  
добре розважив ту небезпеку, на яку я наражався. Однак  
я ізза того тішуся, що Слово Боже є, так як і перше було,

<sup>10)</sup>Д'Обинь, кн. 7, гол. 8.

<sup>11)</sup>Д'Обинь, кн. 7, гол. 8.

причиною забурення і роздорів. Се так має бути, бо і Сам Господь Ісус Христос говорить: „Не прийшов я послати спокій, а меч“. (Мат. 10: 34). Для того ми повинні застановитись над тим, як чудний і страшний є Бог у Своїх совітах і судах, щоби те, що ми називаєм забуренням і роздором, уповаючи на власні сили і мудрість і, починаючи гоненням і хуленням Сьвятого Слова Божого, не обернулось би в страшну потопу великої небезпеки... Я міг би се пояснити ще краще із св. Писання, про Фараона, Вавилонського царя і Ізраїльських царів, котрі нарobili собі багато шкоди, хоча-чи своїми мудрими совітами і наміреннями зміцнити і удержати свої царства. Тому, що се Бог, Котрий подержує мудрих в їх мудрости, і пересуває гори, а вони не знають сего. (Д'Обиня, кн. 7, гол. 8).

Лютер говорив по німецьки; а опісля його попросили, щоби він ті самі слова повторив по латині. Хоч він вже утомлений був, однак він згодився на се, і повторив всьо слово в слово в такою самою ясністю і енергією. Провідінне було замітне у тім ділі. Розум декотрих князів був так затемнений заблудженням і суєвірем, що вони при першій бесіді не могли порозуміти Лютера, аж у другій бесіді вони вже яснійше розуміли представлені ним точки.

Ті, що уперто закривали свої очі від світла, і навмисне не дозволяли дати себе переконати правді посредством сильних слів Лютера, упали в гнів. Коли він перестав говорити, соймовий бесідник з досадою сказав, що він не говорив до річи і мусить дати ясну і докладну відповідь... Хочеш або не хочеш відречи ся?

Реформатор відповів: „Так як їх цісарське величчє, електорські і князівські милости желяють прямої, простої і спокійної відповіді, то я дам таку, що не буде мати ані рогів, ані зубів, а іменно: „Если мене не переконате на підставі св. Писання, або отвертими, ясними і розумними доказами, то я не можу відречи ся того, що я сказав, бо так мені моя совість наказує, а проти совісти, що є звязана зі Словом Бо-

жим, небезпечно Християнинови виступати. Отже я останусь при своїм, бо ипакше не може бути, так мені, Боже, допоможи. Аминь. (Д'Обинє, кн. 7, гол. 8).

Так стояв той праведний муж на непохитнім основанні Слова Божого. Світло небесне освічувало його лице. Величчє і чистота його характеру, упокій і радість його серця показалися перед всіми, коли він свідчував проти влади заблудження і вказував на ту сильну віру, котра побіджає світ.

Ціле зібрання замовкло на кілька минут від удивлення. Свою першу відповідь Лютер дав низьким голосом, в поважнім і покірнім тоні. Папісти взяли се за доказ, що його відвага зачалася вже хитати. Його просьбу, щоб дати йому час надумати ся, вони вважали за початок до відречення. Сам Карло, з погордою дивлячись на згорбленого монаха, його грубу одєжу і просту його мову, заявив: „Той монах ніколи не зробить мене еретиком“. Але відвага і твердість, що він тепер показав, а також сила і ясність його доказів задивували всіх. Цісар сказав з дивованнем: „Монах говорить безстрашно і з непохитною відвагою“. Многі із пімецьких князів з гордістю і радістю дивилися на того представителя їх народу.

Сторонники Риму були побіджені; їх справа показалася в не дуже добрім світлі. Вони старалися піддержати свою власть не тим, щоб покликуватись на св. Писання, але вживали погрозів та доказів непогрішимости Риму. Бєсідний соймовий сказав: „Если ти не відречешся, то цісар і правительство вже будуть знати, як поступити з таким упертим еретиком“.

Приятелі Лютра, котрі з великою радістю прислухувались його благородній оборонній мові, здригнулися, коли доктор спокійно сказав: „Поможи мені, Господи, я не можу відречися“. (Д'Обинє, кн. 7, гол. 8).

Йому приказали оставити зібрання, доки князі мали раду. Здавалось, що настав рішучий момент. Упертиї

відказ Лютра відречися міг вплинути на історію церкви на цілі століття. Рішено дати йому ще раз можливість відречися. В останній раз його привели на сойм. Йому знов задали питання, чи хоче він відречися від свого навчання. „У мене не ма другої відповіді“, сказав він, „кромі даної“. Було ясно, що ні обіцянки, ні погрози не помогли нічого; він таки не піддався Римови.

Папським проводирам було маркітно, що до їх власти, перед котрою дрожали цісарі і дворянство, покірний монах віднісся з такою погордою, і вони хотіли зробити так, щоб він почув їх гнів, а іменно віддати його на смертельні муки. Але Лютер, видаючи, що йому грозить, віднісся до всіх з християнським достоїнством і покором. В його словах не було гордості, злости або крутіства. Він зовсім забув на себе самого і на великих мужів, що окружили його, і чувствував тільки, що знаходиться в присутности Того, Котрий стояв непорівняно вище папів, пралатів, цісарів і королів. Христос з такою силою і величієм говорив через Лютра, що се в оден і той самий час наповнило всіх вдихновеннем глибокої пошани і подиву, так його приятелів як і ворогів. Дух Божий присутствував на тім зібранню і тронув серця тих, що стояли на чолі цісарства. Декотрі із князів отверто говорили, що Лютер має правду. Многі були переконані в правді, а були і такі, котрих вражіння не довго тревали. Тут була ще друга кляса людей, котрі у той час не висказували своїх переконань, але опісля, коли вглубились більше у св. Писання, з більшою смілістю стояли за реформацію.

Електор Саксонський з великою нетерпеливістю ожидав доки Лютер появить ся в соймі, і тронутий до глибини душі, слухав його мови. З гордістю і радістю він подивляв відвагу, рішучість і панованне над собою самим доктора, і рішився сейчас боронити його, коли тільки буде потреба того вимагати. Він порівнював противні сторони, і переконався, що мудрість папів, пралатів і царів силою правди була в ніщо

обернена. Папство потерпіло таку поразку, котра дала ся відчути всім народам по всі часи.

Коли післанник папський завважав, що Лютер взяв верх, він дуже налякався, бо бачив, що папству грозить небезпека, і всіми силами старався повалити Лютра. Зі всім красномовством і політичною хитростю, з якою він у високій степені відзначався, він представив молодому цісареві нерозум і небезпеку ради якогось там малознатного монаха жертвувати дружбою і помічю могутного престола Риму.

Його слова не були сказані надармо. На другий день після відповіді Лютра Карло повідомив сойм, що він хоче продовжити політику своїх предків і піддержувати і охороняти католицьку віру. Так як Лютер не хоче відречися від свого навчання, то проти него і ереси, котру він поширює, будуть прийняті найострійші міри. „Оден монах, впроваджений в блуд своїм безумством, задумав противитися християнській вірі. Я пожертвував би своїми цісарствами, сокровищами, приятелями, тілом, кровю, життем і духом, щоби перешкодити тій безбожності. Я пішлю того августиньського монаха, Лютера, до дому і заперечу йому робити які-небудь замішання між народом. А опісля постараюсь, щоб він, як упертий еретик, був виклятий і виключений із церкви; я його із його сторонниками яким небудь способом знищу. Далі звиваю до всіх членів держави, щоб заховались як вірні християни“.<sup>21)</sup> Але помимо того цісар заявив, що Лютра не вільно нікому чипати по дорозі, і він може собі безпечно їхати до дому, заким будуть прийняті міри проти него.

Дві противні собі думки були висказані в соймі. Післанники і представителі папи знов зажадали, щоби не зважати на охоронну грамоту Лютра. Вони говорили, що „Рейн має прийняти до себе його попіл, як попіл Гуса сто літ тому назад“. Але Німецькі князі, хоч самі були сторонниками папи і явні вороги Лютра, висказались однак проти такого нарушення „стародавньої пімецької вірности“, як ганьблячого пят-

<sup>21)</sup>Д'Обинс, кн. 7, гол. 9.

на для честі народу. Вони показували на страшні нещастя, котрі мали місце по смерті Гуса і заявили, що вони не желают собі, щоби такі нещастя знову упали на Німеччину і на голову молодого цісаря.

Карло сам відповів на те ганебне пропозиція: „Коли віра і чесність будуть прогнані зі світа, то вони все таки найдуть собі місце в серцях князів“. (Д'обинь, кн. 7, гол. 9).

Але немилосердні вороги Лютера старались намовити цісара, щоби так собі поступив з реформатором, як Зигмунт поступив з Гусом — передати його на ласку церкви. Але Карло V пригадав їм, як Гус на публичнім зібранні показав на свої ланцюхи, припоминаючи цісареві його віроломство, рішучо заявив: „Я не хочу почервоніти, як Зигмунт!“

Але Карло навмисне відкинув правду, що Лютер проповідував. „Я твердо постановив собі іти за прикладом моїх предків“. писав монарх. Він рішивсь не покидати старих звичаїв, навіть не для того, щоби іти за правдою і праведністю. Як поступали його батьки, так і він хотів піддержувати папство із всею його жорстокістю і зіпсуттєм. Він зістався при своїм рішенні поступати так, як його предки поступали — не принімати нового світла.

І нині є багато таких, котрі держаться обичаїв і переказів своїх батьків. Коли Господь посилав їм нове світло, то вони не хочуть прийняти його, бо як їх батькам воно не було дане, то і вони не прийняли того світла. Ми не находимся там, де наші батьки находились, тому наші обовязки і відповідальність не є ті самі. Бог не похвалить нас, если ми, замість того, щоби шукати Слова Божого для себе самих, будем іти за приміром наших батьків, щоби сповнити свій обовязок. Наша відповідальність є більша від тої, яку мали наші предки. Ми єсьмо відповідальні за те світло, котре вони дістали і дали нам, як наслідство і також за додаткове світло, котре тепер світить нам із Слова Божого.

Христос говорив про невіруючих Жидів так: „Коли б я не прийшов і не глаголав їм, гріха не малиб вони; тепер же вимовки не мають вони за гріх свій“.) Та сама Божеська сила говорила через Лютра до цісаря і Німецьких князів. І коли світло сіяло із Слова Божого, Його Дух у послідний раз чилився з многими на тім зібраню. Як той Пилат сотки літ тому назад ради гордості і желання угодити народови відвернув своє серце від Спасителя світа; як Фелікс в страсі просив вістника правди: „Тепер годі, іди; мавши час, покличу тебе“ (Діян. 24: 25); як гордий Агриппа признався: „О мало не вговорив єси мене бути Христіянином“ (Діян. 26: 28) і все таки не приймив вісти, присланої з неба, — так і Карло V, ідучи за тим, що йому світська гордість і політика диктували, рішився відкинути правду.

Слухи о намірах проти Лютра далеко поширились і спричинили велике заворушення у цілому місті. Реформатор дістав много приятелів, котрі, знаючи зрадливу жорстокість Риму для всіх тих, що осмілились би виявити його зісуптя, рішили не дати Лютра. Сотки дворян були готові боронити його. Многі знов остро виступали проти того, що цісар піддався пануючій влади Риму, виступаючи проти Лютра. На дверях домів і на публичних площах поприбивано плякати: одні потупляли, другі піддержували Лютра. На однім із них було написано: „Горе тобі земле, який твій цар хлопець“.) Симпатія, яку з'єднав собі Лютер в народі, переконала цісара, як і сойм, що найменша несправедливість оказана йому, спричинила би велике нешастє для цісарства, а навіть могла би потрясти і престолом.

Фридрих Саксонський не виступав отверто за Лютром, скриваючись зі своїми симпатіями для него, але зате безнастанно дивився за ним, щоб йому нічого злого не сталося, слідячи за кождим його рухом, як і за рухами його ворогів. Але було много і таких, котрі зівсім не скривали своїх симпатій для Лютра. Князі, барони, графі і другі визначні особи

\*) Йоан. 15: 22.

\*\*) Еккл. 10: 16.

світського і духовного стану відвиджували його. „Тісна кімната доктора“, писав Спалатин, „не могла вмістити всіх, котрі представлялись йому“. Народ дивився на него, як би він був щось більшого, як чоловік. Навіть і ті, котрі думали, що він заблуджається, подивляля його душевне благородство, котре довело його до того, що радше життє своє дасть, як би мав опоганити свою совість.

Робили все, що тільки могли, коби лиш погодити Лютра з Римом. Великі пани і князі старались представити йому, що він невдовзі буде прогнаний із цісарства і позбавлений покровительства, если буде уператися на своїм, і противити ся постановленням церкви і соборів. На се Лютер відповів: „Проповідування Христового Євангелія спричинює різні неприємности і прикрости, чому ж би я мав бути через се відлучений від Господа і Слова Божого, котре є лиш одинокою правдою? Ні, я радше віддам своє тіло, життє і кров“. <sup>21)</sup>

Знов його намовляли, щоб піддався осудкови цісаря, а тоді не треба йому було нічого боятися. „Я нічого не маю протити того, щоби цісар, князі, або навіть сам простий християнин розсліджував і осуджував мої книги, але тільки на підставі Св. Писання. Люде повинні бути послухними тільки тому одному. Моя совість звязана є зі Словом Божим і св. Писанням“. (Д'Обине, кн. 7, гол. 10).

А коли по другий раз пробували намовити його, то він знов відповів: „Я скорше обійдусь без охоронної грамоти і віддам мое життє до розпорядимости цісаря, але ніколи не відречусь від Слова Божого!“ (Д'Обине, кн. 7, гол. 10). Він готов був піддатися рішенню Вселенського собору, але лиш під тим услівем, що все буде рішатись на підставі Св. Писання, а що дотичить Слова Божого і віри“, додав він, „то кожний християнин може також судити його, як і сам папа, що його піддержують мільйони соборів“. Наконєць, так його прилеті як і вороги, переконались, що дальші усилювання погодити його є даремні.

<sup>21)</sup>Д'Обине, кн. 7, гол. 10.



Наколи б реформатор уступив хоч на одній точці, то сатана і його полчища одержали би побіду. Але непохитна твердість була средством освободження церкви і початком нового і лучшего віку. Вплив того одного чоловіка, котрий в релігійних річах осмілювався думати і ділати самостійно, повинен поширитись на церкву і світ не тільки за його часів, але на всі будучі покоління. Його постійність і сила до кінця часу укріплять всіх, котрі мусять перейти через такі самі проби. Сила і велчіє Боже стояли вище людського совіта і вище могутчої власти сатани.

Незабаром після того прийшов розказ від цісаря, щоб Лютер сейчас заберався до дому, і він знав, що за тим наступить скоро його осудження. Грізна туча висіла над ним; але коли він виїхав із Вормса, душа його радувалась. „Діавол“, сказав він, „був на сторожи папського замку, але Христос зробив в нім отвір, і сатана мусить се признати, що Господь сильніший, як він“. <sup>2)</sup>)

Після свого від'їзду Лютер хотів показати, що його твердість не повинні брати за бунт, написав до цісаря: „Бог, що знає серця людські, мій свідок, що зі всею покірністю і охотою я готов був сповнити желанне вашого величія, посредством життя або смерті, чести або нечести, і ні нащо не віддєлююся, як тільки на Слово Боже, що ним чоловік жив. В туземнім життю чоловік обовязаний довіряти другому, бо се не шкодить спасенню. Але наколи діло дотичить Слова Божого і вічного щастя, то Бог не хоче, щоб чоловік піддавався другому, бо таке підданне є правдивим богослуженням, і належитья тільки Творцєви. (Д'Обинє, кн. 7, гол. 11).

Коли Лютер вертав з Вормсу до дому, то люде витали його по дорозі ще з більшим воодушевленнем, як він їхав тудя. Князівське духовенство витало виклятого монаха і горожанські власти віддавали честь мужови, проти котрого вступив цісар. Його просили, щоб сказав ім проповідь, і по мимо цісарського закауз він еще раз взійшов на катедру. „Я

<sup>2)</sup>)Д'Обинє, кн. 7, гол. 11.

ніколи не обіцював нікому, що скую Слово Боже“, сказав він, „і ніколи не зділаю того“.

Він еше недавно виїхав з Вормсу, а вже папісти поставились у цісара, щоб видав едикт проти него. В тім письмі був представлений як „злий ворог в виді чоловіка, в монашій одежі“. (Д'Обине, кн. 7, гол. 11). Було приказано починити кроки проти него, як тільки скінчиться речинець його охоронної грамоти, щоби перешкодити його роботі. Всякому було наказано переночувати його, або дати йому їсти, або помагати йому, або піддержувати його тайно або открыто, словом або ділом. Всюди, де би він не находився, його могли схватити і віддати властям. Його сторонники повинні бути увязнені, а їх майно сконфіскувано. Його писання повинні бути знищені і всі, котрі осмілилися би ся не послухати того наказу, будуть підпадати під таке саме осужденне. Електор Саксонський і князі, котрі прихильно відносились до Лютра, сейчас по від'їзді Лютра виїхали також із Вормса, і сойм згодився на цісарський декрет. Поклонники Риму торжествували; вони тепер були певні, що судьба реформації вже рішена.

Але Бог рішив инакше. Він не забув за свого вірного слугу, котрий находився у великій небезпеці. Чуйне око слідило за рухами Лютра, і благородна вірна душа постановили освободити його. Видочним було, що Рим не задоволиться нічим иншим тільки його смертю, і не було иншого ратунку тільки сховати його, щоб не попався у пащу льва. Бог дав Фридрихови Саксонському розум, щоб видумав плян для сохранения реформатора. При помочи вірних приятелів, плян електора був виконаний, і Лютер в дійсности був схований від приятелів і ворогів. На дорозі, коли їхав до дому, його заплано, і заведено самого лісами до замку Вартбург, самітну гірську твердичню. Те все зробилося у великій тайні, що навіть Фридрих довго не знав, куда його завезли. Се було навмисне так зроблене, щоб електор нічого не знав, де Лютер находить-

ся. Знав тільки, що йому нічого не загрожує і був з того вдоволений.

Весна, літо, осінь минулись і настала зима, а Лютер все ще оставався в полоні. Алеандер і його сторонники торжествували, що ось скоро погасне світло Євангелія. Але замість того реформатор наповняв свій світильник із скарбниці правди, світло котрої мало горіти ще ясніше.

Варбург се було безпечне місце для Лютра і він там, по великій боротьбі, за якийсь час міг спокійно відпочити собі. Але він дого не міг бути вдоволений із тишини і спокою. Привичаний до трудового життя і завзятої боротьби, він довше оставатися не міг, щоб нічого не робити. В тих самотніх днях перед його очима стала церква і він в рослуці кликнув: „О, у ті послідні дні його гніву ні один чоловік не встоїть як стіна перед Господом, щоби спасти Ізраїля.“ \*) Він знов думав про те, таї боявся, що будуть обвиняти його, що він боягуз, бо заперестав боротьбу. Опісля він також докоряв собі, що провадить тепер життя безпечне і безжурне. Але все таки у той самий час кожного дня він робив більше, що здавалось би неможливим для одного чоловіка. Його перо ніколи не переставало робити. Підчас коли його вороги думали, що його змусили до мовчання, він не переставав працювати. Його писання тепер розсилались по цілій Німеччині у такій кількості, що немале задивувало і налякало ворогів. Крім того він ще зробив велику прислугу свому народови, бо перевів Новий Завіт на німецьку мову. Із свого скалистого Патмоса він майже цілий рік продовжав проповідувати Євангеліє і витикав гріхи і блуди свого часу.

Але Бог не хотів лиш того, щоби Лютра сохранили від гніву його ворогів, ані не ддятого, щоби дати йому часу для відпочинку для тих важних робіт. Треба дійти до більше дорогоцінних успіхів. На самоті і в затишу Лютра ніхто не піддержував, не хвалив його, ані не підхлібляв йому. І се його

\*) Д'Обенс, кн. 9, гол. 2.

охороняло перед гордістю і смілістю, котрі так часто спричиняються успіхом. Терпінням і покорю він був приготований, і міг безпечно знов стати на тій страшній висоті, на котру його так від разу підняли.

Коли люде тіляться тою свободою, котру ім приносить правда, вони готові є прославляти тих, котрих Бог ужив на те, щоби пірвати кайдани заблудження і сузвіря. Сатана старається відвернути мисли і любов чоловіка від Бога а звернути їх на людське знарядде. Він хоче, щоби вони прославляли тільки знарядде, не зважаючи на руку Провідіння, котре заряджує всіми подіями. Нераз такі релігійні проводирі, прославляні і почитані у той спосіб, тратять із виду свою зависимість від Бога, і впадають в покусу надіятися на самих себе. Наслідки з того бувають, що вони стараються завладіти душою і совістю народа, котрий ожидає знов від них провідництва, замість того, щоби їх Слово Боже провадило. І з того поводу діло реферми не іде, або зовсім устає. Від такої небезпеки Бог хотів охоронити діло реформації. Він хотів, щоби се діло мало не людську печать, але Божу. Очі людей звернені були на Лютра, як на толкувателя правди; його віддалено, щоби всі звернулись на вічне *жерело* правди.



## Г О Л О В А — ІХ.

### ШВАЙЦАРСЬКИЙ РЕФОРМАТОР.

Для церковної реформи є той сам Божеський плян, що і при заложенню церкви. Божеський Учитель минув великих людей, визначних і богатих, котрі, як народні вожди, привikli до похвал і почестий. Вони гордились і були певні себе у своїй захвалюваній висшости, що не мали ніякого співчуття для своїх ближних, і через те не могли бути співробітниками Назорея. До необразованих, і тяжко працюючих Галидейських рибаків Він звернувся зі словами: „Ідіть за мною, то зроблю вас ловцями людськими“. <sup>1)</sup> Ті ученики були покірними і далися навчати. Чим менший вплив мало на них фальшиве навчання їх часів, тим успішнійше Христос міг навчити їх і приголовити до Його служби. Так воно було і за часів реформації. Найбільші реформатори були покірними людьми, мужі, що не дбали за становища і почеси, і були свободними від впливів фальшивої набожності і омани попівської. Плян Божий заключається у тім, що уживає покірних людей для досягнення великих успіхів. Тоді слава не буде приписуватися людям, але Тому, Котрий діє через них по Своему благоволенню.

За кілька тижнів після уродин Лютра в хатчині Саксонського вуглекопа, в маленькім домику пастуха в Альпах вродився Ульрих Цвинглі. Всьо окружаюче Цвинглого в його дитинстві і його перве вихованне було того рода, що воно під-

[180]

<sup>1)</sup>Мат. 4: 9.

готовляло його для його будучої місії. Вихований серед чудної краси природи, се вже завчасу робило на него вражіння великоти, сили і величія Божого. Історія про славні діла, звершені у його гірській вітчизні, вбудила його молодечі пожадання.

У ніг його побожної бабуні він кожного дня прислухувався тим немногим оповіданням із Біблії, котрі вона позбирала із народних білин або церковних переказів. А найбільше любив слухати про великі діла праотців, пророків і пастирів, що пасли свої стада на горах Палестини, де ангели говорили з ними про хлопятко Віфлеємське і про мужа терпіння на Голготі.

Подібно як Мартина Лютра, батько Цвинґлого хотів, щоби його син дістав вище образование, і молодому хлопцеві прийшлося вже завчасу покинути свою родину. Його ум бистро розвився і незабаром треба було шукати відповідних учителів, котрі би могли учити його. Тринацять років йому було, коли його послали до Берна, де тоді находилась найліпша школа в Швайцарії. Але тут була небезпека, що загрожувала його молодечому життю. Монахи старались, щоби його конче заманити до монастира. Домінікани і Франціскани старались одні перед другими з'єднати собі народ. Щоби приманити більше людей до себе, то вони украшали церкви, запроваджували пишні церемонії, і також заманювали народ славними мощами і чудотворними іконами. Домінікіни знали, що для них була б велика вигода і честь, наколи б їм удалось привернути на свою сторону того талановитого молодого студента. Його надзвичайна молодість, його природний дар устно і письменно виявляти свої думки і його музикальний і поетичний талац діяли би далеко ліпше, чим вся їх пишність і розкіш, щоби привлечи народ на Богослуження і побільшити свої доходи. Оманю і лестю вони старались заманити Цвинґлого, щоби перебрався до їх монастира. Лютер перестав ходити на університет, замкнувши ся в мона-

стирську келію, і був би страчений для світа, наколи б Провідінне Боже не освободило його. Цвингел не повинен був виставляти себе на таку саму небезпеку. Провідінне так хотіло, щоб батька повідомили про монаші заміри. Його наміренням зовсім не було, щоб його син провадив ліниве і безкорисне монаше життє. Він бачив, що син може поспути свою будучу кар'єру і приказав йому сейчас вертати до дому.

Молодець сповнив приказ батька, але в дому він не знайшов вдоволення, і паново зачав учитися, виїжджаючи на короткий час до Базелі. Тут Цвинглії по перший раз учув Євангелія про свобідно даровану милість Божу. Виттенбах, учитель старинних мов, студіюючи грецький і єврейський язики, познакомився з св. Писаннем, і посредством него лучі Божеського світла захопили душі приходячих до него на науку студентів. Він об'ясняв, що існує правда, котра старша є і цінніша від всіх книжкових теорій і філософів. І та старинна правда була смерть Христа, одиноке відкуплення грішника. Для Цвинглого сі слова були первим лучем світла, котрий приходить перед світаннем дня.

Цвинглії невдовзі був покликаний на своє життєве поле, і він виїхав до Базелі. Первим полем його роботи був приход в Альпах, недалеко від долини, де він родився. Після того як Цвинглії став священиком, „він цілковито посвятив себе шукати Божеської павди, так як він знав“, говорить оден із його товаришів — реформаторів, „скільки повинен знати той, котрому поручено пасти стадо Христове“. Чим більше він вивчив св. Писання, тим яснійше він бачив суперечність між його правдами і заблудженнями Риму. Він здавався на Біблію, як Слово Боже, одиноке, вистарчаюче і неомильне правило. Він бачив, що вона повинна бути своїм власним толкувателем, і не осмільювався із св. Писання доказувати знаного навчання або теорії, але обовязком його було пізнати, у чім заключається її прямиї і откритий змісл. Він старався покористуватись всяким помічним средством, щоби добитися

повного і правильного розуміння її значиння, і призвав до помочи Св. Духа, котрий після него відкрив Його всім тим, що Його шукають по щирости і в молитві.

„Писанне“, сказав Цвинглій, „дане в Богом, а не людьми. Той сам Бог, що просвічає, дасть тобі також поняти, що воно дане в Богом. Слово Боже... не може заблуджатися. Воно є ясне; воно само себе навчає, просвічає душу всім блаженством і милостію, воно укріплює її в Бозі, упокорює її, так що вона сама тратиться, забуває себе і пізнає Бога“. Цвинглій сам випробував правдивість тих слів. Вказуючи на свій досвід у той час, коли він цілковито посвятився св. Писанню, він пише: „Философія і богословіє спричиняли в мені постійну боротьбу. Тоді я вкінці сказав собі, що я повинен те все відкинути і вишукувати в Його Слові тільки Божеські мисли. Я просив Господа, щоб просвітив мене, і хотя я читав тільки Писання, воно для мене ставалось все таки яснійше, як би мені хто об'ясняв його“.

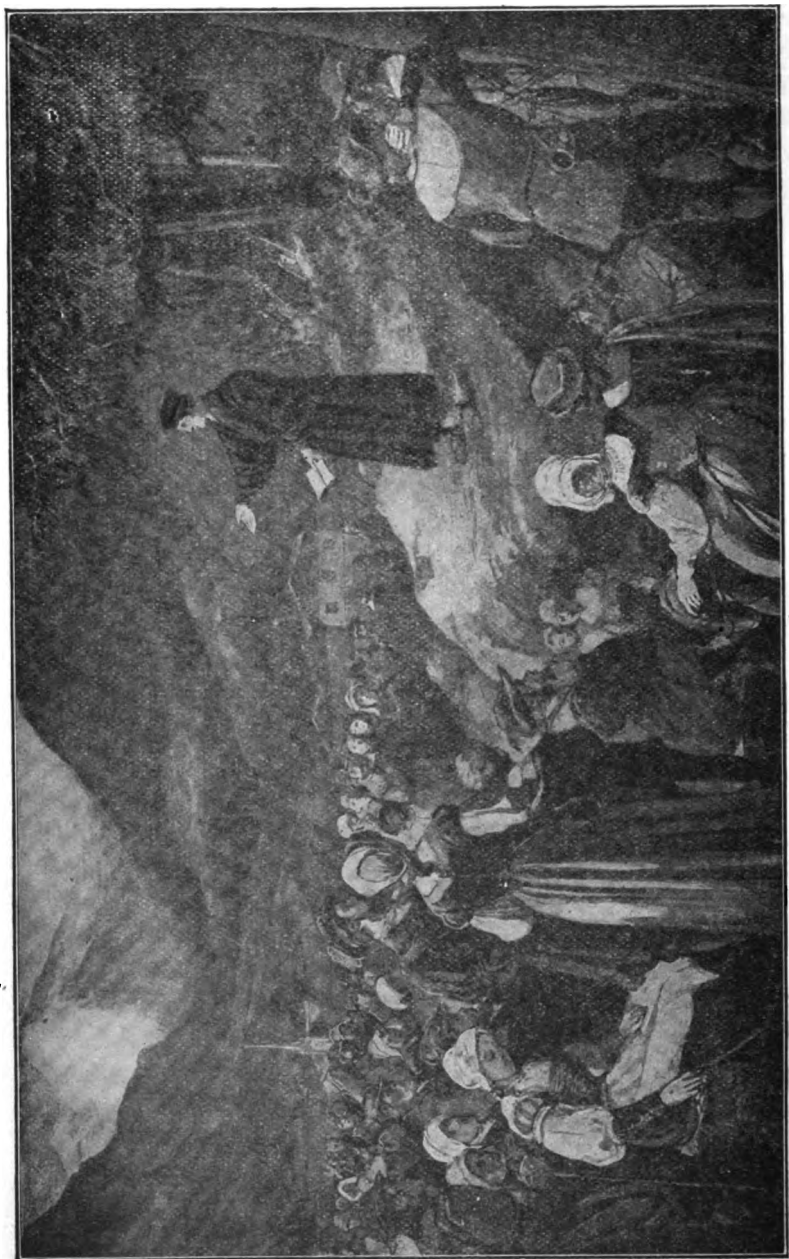
Навчання Цвинглого не походило від Лютра. Се була наука Христова. „Наколи Лютер проповідує Христа“, сказав швейцарський реформатор, „то ми оба робимо одно і те саме; він зискав більше душ для Христа, як я, але се нічого. Я не хочу мати другого імени лиш Христове, борцем Котрого я є і Котрий є моїм одиноким Господом. З Лютром ми ніколи не переписувались. Чому? Щоб показати, що Дух є оден і той сам, хоч ми далеко оден від другого, не маючи ніякої звязи між собою, так однодушно проповідуєм науку Христову“. \*)

В 1516 році Цвинглого покликано за проповідника до монастиря Ейзиделн. Тут він мав нагоду бачити зіпсутте Риму і, як реформатор, ужити свого впливу, котрий дався почути далеко поза його рідні Альпи. Одним із головних предметів, котрий притігав до монастиря богомольців, була ікона Діви Марії, що мала, як говорять, силу творити чуда. Над вхідними воротами була надпись: „Тут можна найти повне відпущенне гріхів“. \*)

\*) Д'Обинь, кн. 8, гол. 9.

\*) Д'Обинь, кн. 8, гол. 5.





*Швейцарські реформатори проповідують під откритим небом.  
„Се є Божий план уживати смиренного  
знаряддя в звершенню великих діл“.*

Діви; а у великий річний празник великі товпи народу збирались із всіх сторін Швайцарії, а навіть Франції і Німеччини. Цвинглій, видячи се, дуже іззатого зажурився, і покористувався первою можливістю проповідувати свободу через Євангеліє тим рабам суевіря.

„Не думайте“, говорив він, „що у тій церкві можна скорше найти Бога, як в другим иншим місци, сотвореним через Него. Де би ви не жили, Бог є всюди близько вас і слухав вас... Чи можете ви дістати ласку Богу посредством безкористних діл, довгої подорожи, дарів і икон, посредством призивання святої діви або святих? Який хосень із довгих молитов — що помагають прекрасні капішони, хорошо виголена голова, довга одежа і пантофлі золотом вишивані! Бог дивиться на серце, а наші серця далеко від Него“. „Христос“, сказав він, „був розпятий на хресті і стався жертвою за гріхи всіх віруючих на віки“. (Д'Обине, кн. 8, гол. 5).

Многим слухачам ся наука не подобалась. Се було гірким розчарованнем для них почути, що їх довга і тяжка подорож була даремна. Вони не могли поняти свобідної милости в Христі. Для них стара дорога до неба, що ім показував Рим, була ліпша. Вони зборонялись шукати щось ліпшого. Ім ліпше було довіряти своє спасенне священикам і папі, як шукати чистоти серця.

Але були і такі, що з радістю прийняли вість о спасенню через Христа. Наложені на них Римом герковні обряди не дали ім ніякого душевного вдоволення, і з вірою вони прийняли кров Спасителя для свого примирення. Вони повернули на свою родину, щоби обявити і другим се чудесне світло, котре вони дістали. Таким способом правда поширялась від села до села, від міста до міста, і число паломників до икони діви Марії значно зменшилось. Доходи із приносів зменшились, тай, розуміється, і Цвинглого платня, котру йому давано на його удержання, також змаліла. Але се його тільки утішало, так як він бачив, що сила фанатизма і суевіря була зломана.

Церковні власті добре бачили те все, що Цвинглій робив. Але з початку дали йому спокій, не мішались до того. В надії, що вони все таки ще покористуються його послугами, вони старались привернути його на свою сторону посредством лести, але тимчасом правда утвердилась в серцях народу.

Робота Цвинглого в монастирі Єйнзідела приготувляла його для більшого поля, на котре він незабаром мав вступити. Після трьохлітнього пробування там, його назначено за проповідника при катедрі в Циріху. В тім часі се було головне місто Швайцарського союзу, і поширений там вплив його дався далеко почувти. Каноники, котрі його запросили до Цириху, заявили свої желання, щоб він не виступав з ніяким новим навчанням, тільки держався своїх обовязків, які вони йому подиктують.

„Ти не повинен легковажити собі“, говорили вони, „епархіяльних доходів, а колектувати все до найменшого. Напоминай віруючих із катедри і на сповіди, щоб платили точно податки і десятину, і пожертвованнями показували свою приязанність до церкви. Ти також повинен старатися побільшати доходи з хорих, з обідні і з всяких інших требів“. „Твоїм обовязком, як священика, є також уділяне таїнств, проповідувати і пильнувати стада. А що до проповідий, ти можеш взяти собі помічника. Уділяти таїнств ти повинен тільки визначним особам, коли вони сего запотребують, а в інших случаях ти не маєш сего робити“. (Д'Обине, кн. 8, гол. 6).

Цвинглій мовчки вислухав всіх тих приписів, і після того, як він подякував за честь, що його покликали на те високе становище, він заявив, як він хоче поступати. „Життя Ісуса“, сказав він, „занадто довго оставалось закрите перед народом. Я буду проповідувати Євангелиє від Матея, одну голову за другою, без людських обяснень, лиш із одного жерела св. Писання, заглиблюючися в него, порівняючи оден уступ із другим і сердечно молячися для ліпшого зрозуміння. Всьо на славу і честь Бога і Його Єдинородного Сина для дійсного

спасення душ і збудовання в правдивій вірі“.) Хоч многи із духовенства не годилися із його пляном і старалися відвернути його від того, Цвинґли все таки зістався непохитним. Він казав, що зівсім не має наміру вводити нову, тільки стару методу, уживану в церкві в давних, незіпсутих часах.

Його навчання про правду звернули на себе загальну увагу і народ гурмами приходив, щоб послухати його проповідий. Многі, котрі вже давно перестали до церкви ходити, тепер приходили на його Богослуження. Він починав свою проповідь, читаючи і обясняючи із Нового Завіту про життя, чудеса, навчання і смерть Ісуса Христа. Головним предметом у його проповідях було Слово Боже, одинокий авторитет, і смерть Христа, одинока звершена жертва. „До Христа“, говорив він, „я хочу провадити вас. Він є одиноким жерелом спасення. До проповідника горнулись всякого рода люде, від державних і учених мужів до ремесельника і селянина. Сильно заінтересовані, вони прислухувались його словам. Він не тільки говорив про свобідне спасення, але і дуже остро виступав проти зла і зіпсуття того часу. Многі, повертаючи із катедри, прославляли Бога. „Слава Богу“, говорили вони, „се є дійсний проповідник правди, він буде нашим Мойсейом, котрий виведе нас із Єгипту“.

Помимо того, що його науку з початку прийнято з воодушевленням, а все таки по якімсь часі декотрі спротивилися йому. Монахи старались перешкаджати йому в його роботі і потупляти його науку. Многі сміялись із него і докучали йому, другі грожали йому і обіджали його. Цвинґли переносив все те б християнським терпінням, кажучи: „Если хочеш привести душу до Христа, то мусиш на многі річі закривати очі“.)

Около того часу появилсь новий робітник, щоби помочи ділу реформації. Один із сторонників реформації думав, що продаж Лютрових книг була б найліпшим средством для поширення світла, і він післав неякого Люціана до Цириху з де-

\*) Д'Обинне, кн. 8, гол. 6.

котрими писаннями Лютра. „Дивись“, писав він Цвинглому, „чи Люціян є розумна і вправна людина, і если так, то нехай іде від міста до міста, від місточка до місточка, від села до села, від хати до хати і розпродує книги Лютра, а особливо обяснення молитви Господньої, що написана для світських людей. Чим більше твори Лютра будуть знані, тим більше будуть питати за ними.“ \*) І тим способом правда стала ще більше поширяться.

У той час як Бог робить приготування, щоби пірвати узли незнання і забобонів, сатана також робить з великою силою, щоби запровадити людей в темряву і ще сильніше окувати їх в ланцюхи. Між тим як в різних сторонах появились мужі, щоби навчати людей, що прощення і оправдання дістається через кров Христову, Рим з подвійною силою приступив до того, щоби у всім християнським світі запровадити торгівлю гріхами, значить, продавати прощення за гроші.

Всякий гріх мав свою ціну, і людям була дана повна свобода для проступків, коби тільки при тім наповнялась церковна каса. І так люде старались достигнути прощення у двоякий спосіб — за гроші і через Христа. Рим, даючи розгрішення, мав із того дохід; реформатори, осуджуючи гріх, вказували на Христа, як на одинокого примирителя і освободителя.

В Німеччині продаж індульгенції була поручена Домніканським монахам під руководством ославленого розпустника Тецеля. В Швайцарії ся торгівля була дана в руки Францисканам і поручена Самсонови, італійському монахови. Самсон вже оказав церкви хороші услуги, добуваючи в Німеччині і Швайцарії величезні суми, щоби наповнити папську скарбницю. Тепер він їздив по Швайцарії, притігаючи до себе великі товпи народу; від маючих брав багаті подарки, а бідних оберав із послідного гроша. Але вплив реформації вже видно було всюди, так, що та торгівля, хоч провадилась, то все таки тратила свою силу. Цвинґли все еще був в мо-

\*) Д'Обинс, кн. 8, гол. 9.

настирі Єйнзиделн, коли Самсон зараз після того, як лиш приїхав до Швайцарії, появився зі своїм товаром в сусіднім місті. Як тільки реформатор довідався про те, сейчас зачав виступати проти него. Вони сходились, але Цвинглого робота довела до того, що монах не міг зробити нічого і забрався оттуда.

В Цириху Цвингли ревно проповідував проти продажі індульгенції, і коли Самсон зближився до того міста, післянець вийшов йому на зустріч з повідомленням, щоб пішов собі дальше. Але він таки хитростію дістався до міста; однак його випровадили, і він не продав ані одної індульгенції, і мусів забратися геть із Швайцарії.

Також появленне чуми, або т. з. чорної смерти, котра в 1519 році поширилась по цілій Швайцарії, багато помогло реформації. Люде гинули як мухи від тої страшної недуги, тай переконались, що ім індульгенції нічого не помагають, що недавно купили, і шукали іншої і твердшої підвалини для своєї віри. В Цириху Цвингли також заразився тою хворобою; він так тяжко захорював, що вже не було надії на його выздоровлення, і слух, що він вже умер, далеко поширився. У той критичний час його надія і відвага позіставали непохитними. З вірою він звертав свої очі на розпятого Христа на Голготі і надіявся на повне примирення за гріхи. Коли він виратувався від смерти, а се було для того, щоби проповідувати Євангеліє ще з більшою силою, як перше, і його слова робили на людей надавичайне вражіння. Народ з радістю витав свого улюбленого проповідника, котрий вернувся до них, після того як він вже був на краю могили. Вони сами повернули від хорих і умираючих, котрих пильнували, пізнавши ціну Євангелія, як ніколи перше.

Цвингли дійшов до яснійшого поняття євангельських правд і сам еше більше досвідчив на собі відновляючу силу його. Упадок чоловіка і плян відкуплення були ті предмети, котрими він займався. „В Адамі“, говорив він, „ми всі

умерли і застрягли в зіпсуттю і погибелі“. Христос, Бого-чоловік набув для нас безконечне спасення“. Його терпіння приносять вічне спасення, воно на віки задовольє Божеську праведність для всіх тих, котрі з твердою непохитною вірою уповають на ту жертву“. Він однак навчав людей, що ласка Христова не дозволяє чоловікови жити в гріхах. „Де ми віруєм в Бога, там Він і є. Де Бог, там ревність, котра побуджає нас до добрих діл“.

Проповіді Цвингло мали таку притягаючу силу, що катедра не могла помістити людей, котрі приходили слухати його. Постепенно, в міру того як вони се могли розуміти, він відкривав своїм слухачам правду. Він старався робити се так, щоб не настрашити їх або не побудити їх до упереджень. Його першим завданням було здобути їх серця для Христа, зм'якчити їх Його любов'ю і вказати їм на Його примір, і наколи вони приймуть правила Євангелія, вони увільняться від своїх забобних віровань і звичаїв.

Крок за кроком реформація в Цириху ішла вперед. Перестрашені вороги її, зачали сильно спротивлятися тому. Рік тому назад Виттенберський монах висказав своє „ні“ проти папи і цісаря, і тепер в Цириху все, здавалось, показувало на подібне супротивлення проти папських претенсій. На Цвингло нерозумно нападали. В папських кантонах ученики Євангелія від часу до часу палились на кострах, але сього ще за мало було; учитель ереси повинен був замовчати. І відносно до того єпископ в Констанції після трох повномочників до Цюрихської ради з оскарженням, що Цвингли навчає народ протівитися законам церкви і тим виставляє на небезпеку публичний спокій і хороший суспільний порядок. Він твердив, що наколи церковний авторитет буде маловажитись, то наступить загальна анархія. Цвингли на се відповів, що він уже чотири роки проповідує Євангеліє в Цириху, в місті найбільше спокійним із всіх міст Швайцарського союзу. „Хри-

стіяство є найліпшою запорукою публичного спокою“.  
(Д'Обинє, кн. 8, гол. 11).

Післанники напоминали радників оставатися в церкві, без котрої, вони заявили, нема спасення. Цвингли відповів: „Не робіть собі із сього оскарження нічого. Підвалина церкви — скала, Христос, Котрий дав Петрови Своє ім'я, так як він визнавав його. Всякий, хто вірує в Ісуса Христа, всюди спасається, і крім тої церкви не ма спасення“.<sup>1)</sup> Наслідок із сих переговорів був той, що оден із післанників єпископа пристав на реформаторську віру.

Рада відказалась виступати проти Цвингло, і Рим готовився до нового нападу. Коли реформатор учув про нові замисли своїх ворогів, він сказав: „Хай вони прийдуть; я їх так боюсь, як високий беріг грозячих йому филь!“<sup>2)</sup> Усилованвя папістів тільки помогли тому ділу, котре вони хотіли знищити. Правда далі поширялась. В Німеччині сторонники Лютра, упавши духом після його зникнення, знов потужали, коли побачили успіх Євангелія в Швайцарії.

Після заведення реформациї в Цираху, вї люди стали замітними в подавленню пороків і розпусти, а також в запровадженню хороших порядків. „Спокій панує у нашому місті“, сказав Цвингли, „ніяких безпорядків, ніякого лицеміря, ніякої сварні ні зависти. Звідки ж може взятися така згода, если не від Бога і нашої науки, котра робить нас миролюбивими і побожними“.<sup>3)</sup>

Одержана реформацією перемога тільки порушала сторонників Риму, що ще з більшою силою взялись до реформаторів, аби повалити їх роботу. Коли вони побачили, як мало в Німеччині помогли гонення і пригнетення, вони постановили боротися з реформацією иншим способом, і задумали устроїти диспуту з Цвинглим. І коли вже дійшло до того, то вони, хочачи, щоб перемога по їх стороні була, то не тільки що сами вибрали місце для борби, але і судіїв, котрі мали рішити, по чий стороні правда. І наколи раз удасться їм захватити

<sup>1)</sup>Д'Обинє, кн. 8, г. 11.   <sup>2)</sup>Д'Обинє, кн. 8, г. 9.   <sup>3)</sup>Д'Обинє, кн. 11, г. 6.



Цвинґлого у руки, вони уже постараються за се, щоб він не вимкнувся ім. Коли вони вожда примусять замовчати, тоді і цілий рух можна буде скоро здавити. Але ті наміри їх однак старанно укривались.

Диспута відбулась в Бадені, але Цвинґли не присутствував на ній. Цирихська рада, не довіряючи папським сторонникам і перестережені палячими кострами для визнавців Єванґелія у всіх папських кантонах, не дозволила своєму духовникови виставлятися на таку небезпеку. В Цириху він міг здібатися зі сторонниками всіх партій, яких пришле Рим, але відправитися в Баден, де недавно потекла кров мучеників за правду, значило б іти на смерть. Єколампадіус і Галлер були вибрані замість реформатора, підчас коли знов славний доктор Єк, підпераний товпою учених докторів і пралаців, був борцем Риму.

Хоч Цвинґлого не було на зібранню, однак його вплив був замітний. Поклонники папи сами назначили своїх секретарів, а всім другим було наказано під карою смерти що нібудь записувати. Але помимо того Цвинґли кожного дня діставав точний звіт із того всього, що радили в Бадені. Одеп із студентів, що присутствував кожного вечера при переговорах, записував всьо, що говорено в день. Два другі студенти посилали до Цириху Цвинґлови ті папери разом з кожододневними письмами Єколампадія. Реформатор відписував, даючи поради і всказівки. Свої письма він писав ночами, а студенти вертались з ними рано в Баден. Щоби на них сторожі не звертали уваги, що були поставлені у мійських ворот, ті післанці несли на головах кошики з домашною птицею, і так перепускали їх без всяких перешкод.

В той спосіб Цвинґли провадив боротьбу зі своїми противниками. Освалд Миконіус говорить: „Він не спав по ночах, думав, писав а що написав, то пересилав до Баден, і з того було більше користи, як би він там сам був“.)

Сторонники Риму вже наперед тішилися побідю. Вбра-

\*) Д'Обьян, кн. 11, гол. 13.

ні в дорогі шати і украшені дорогоцінними каменями, вони відправились в Баден. Вони провадили гуляще життя. Їх столи були повні дорогих страв і напитків. Тягар своїх церковних обов'язків вони облегчали веселим і безжурним життям. Між ними а реформаторами можна бачити було велику різницю. Реформатори вберались бідно і провадили скромне життя. На них навіть дивились як на жебраків. Вони не пили і не гуляли, але робили добрі діла. Хазяїн Єсколампаді: нераз бачив, як він у своїй кімнаті читав, писав і молився, і говорив з великим задивованнем: „Треба признати, що се дуже побожний еретик“.)

На конференції гордий Єк приступив до пишно-враного пульшиту, а попросту вбраний Єсколампадій стояв проти него на грубо-зробленій плятформі.) Сильний кракливий голос і певність себе, не маюча границь, ніколи не покидала Єка. Він боронив віри за гроші і за славу. Коли не міг переконати противника, то обиджав його поганими словами, а навіть проклинав.

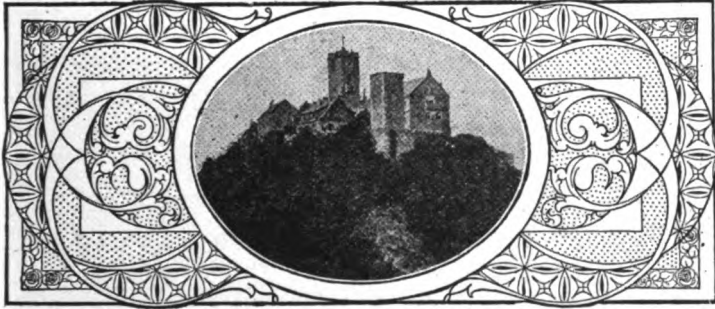
Єсколампадій, лагідний і недовіряючий собі, з початку навіть не мав охоти входити в диспути, і начав свою бесіду торжественними словами: „Я не признаю ніякого другого правила для судження, крім Слова Божого“. Хотя його поведення було лагідне і вічливе, однаковож у тім показувалась його здібність і твердість. Підчас коли поклонники папи звичайно локликувались на церковні обряди, як на свій авторитет, реформатор завсігди держався св. Писання. „Обряди мають свою дійсність в Швайцарії тільки після нової конституції, а наша конституція в Біблія“, сказав він. (Д'Обине, кн. 11, гол. 13).

Ріжниця, котра була замітна між тими двома борцями, не оставалась без впливу. Спокійні і ясні докази реформатора, його лагідне і скромне поведення овладівало душами людей, і вони з обридженнем відвернулись від хвастливого і крикливого Єка.

“)Д'Обине, кн. 11, гол. 13.

Диспута продовжалася за вісімнадцять днів і паписти заявили нарешті, що перемога по їх стороні. Більшість посланників була по стороні Риму, і зібрання обявило, що реформатори переможені і виключені із церкви разом із головою Цвинглім. Але загальна публична думка все таки була по стороні реформаторів. Та диспута дала сильний товчок протестантській справі, і невдовзі після того більшість із Швейцарських міст, Базель і Берн, перейшла на сторону реформації.





## Г О Л О В А — X .

### УСПІХ РЕФОРМАЦІ В НІМЕЧЧИНІ.

Несподіване зникнення Лютра заворушило цілу Німеччину. Всюди питалися за ним. Всюди говорили а навіть вірили, що його замордувано. Не тільки його приятелі жалували за ним, але і тисячі тих, що ще отверто не стали по стороні реформації. Інші знов повялялись, що мусять пімститися за його смерть.

Римські ірвідники зі страхом дивились до якої степені народ розярений в проти них. Хоч вони і тішилися із мнимої Лютрової смерті, але все таки хотіли скритися від народного гніву. Його вороги більше настрашилися його зникненням, як коли нібудь перше, коли він, живучи між ними, робив відважно свою роботу. Хотячи у своїму гніві убити відважного реформатора, тепер налякались, наколи він став безпомічним полонником. „Тільки одно средство для нашого ратунку в“, сказав оден із них, „засвітити тільки факлю і шукати Лютра по цілому світу, щоб його віддати народови, котрий хоче його бачити“. <sup>1)</sup> Едикт цісарський, здавалось, стався безсиьним. Папські післанники страшно негодували на се, коли побачили, що він меншу увагу на себе звертає, як Лютрова судьба.

Радісна вістка, що він, хоч і полонник, все таки найдеться в безпеченстві, успокоїла народ, і воодушевлення в користь його все збільшалось. Його книжки читались з більшою

[195]

<sup>1)</sup>Д'Обьяє, кн. 9, гол. 1.

жакдою, як коли-нибудь перше. Число сторонників Лютра з кожним днем збільшалось, і діло того геройського мужа, що боронив Слово Боже проти такої страшної більшости, ставало що раз то міцнійше. Реформація розвивалась все сильнійше. Зерно, котре Лютер посіяв, вже всюди сходило. В його неприсутности звершалось діло, котре не могло звершитися в його присутности. Тепер другі робітники мали на собі нову відвічальність, коли їх великого вожда усунено. З новою вірою і силою вони виступили вперед, і робили, що тільки могли, щоби їх начате благородне діло без перешкоди могло розвиватися.

Але і сатана не дармував. Тепер старався робити те, що він робив при кождім реформаторським русі, — обманути народ, замінюючи правдиве діло ложним. Як за часів першого віку християнської церкви були лжехристи, так і в шістнадцятім віці повстали лжепророки.

Декоتری люде, на котрих се зворушення в релігійнім світі зробило велике вражінне, уявляли собі, що вони з неба дістали особливі откровення і заявляли свої права на те, що вони мають Божеське порученне докінчити діло реформації, слабо начате Лютром. Але вони по правді лиш знищили те, що він розпочав. Вони відкинули головний принцип реформації — Слово Боже, як одиноке правило і мірило життя і віри і на місце того вірного вожда поставили своє змінчиве і непевне мірило їх власних чувств і вражінь. Через се, що вони не держались Слова Божого, то діявол скористав із сего і заволодів умами людей, і робив з ними, що лиш захотів.

Оден із тих пророків говорив, що він вчився у самого ангела Гавриїла. Оден студент, пізнавшися з ним, покинув свою школу, заявляючи, що він від самого Бога дістав дар обясняти св. Писанне. Другі, котрі мали нахил до фанатизму, прилучились до них. Виступленнем тих мрійників люде дуже заінтересувались. Проповідями Лютра пробудились люде, так що він конче хотів тепер реформи, а декотрі чесні



*Доктор в Вартбургі.*

„Чутка, що він безпечний, хоч і  
в заперті, успокоїв людей“.

одиниці навіть далися збаламутити через тих нових пророків.

Передовці того руху відправились до Виттенбергу і хотіли принудити Меланхтона і його співробітників, щоб признали їх права. Вони казали: „Нас Бог післав, щоб ми навчали народ. Ми розмовляем по приятельськи з Богом і ми бачимо будучність; ми апостоли і пророки і покликуємся на доктора Лютра“. <sup>3)</sup>

Реформатори тим дуже заклопотались. Вони не знали, що з тими людьми робити. Меланхтон сказав: „Сі люде не звичайні духи, але що се за духи?“ „Ми не хочем, щоб нас дівол зводив“.

Плоди того нового навчання внет показалися. Народ дійшов до того, що став занедбувати Біблію, а навіть її зовсім відкидав. У виспих закладах шкільних наступили замішання. Студенти, незважаючи на ніякі приписи, покидали науку і забералися геть з університету. Мужі, котрі думали, що потрафлять взновити діло реформації і провадити його дальше, вкінци допровадили до того, що о мало всьо не пропало. Стронники Риму знов зачали надіятися, і торжественно заявляли: „Ще одна послідня борба, і всьо буде наше“.

Коли Лютер в Варбурзі учув, що діється, він сказав з великим огірченням: „Я завсігди сподівався, що сатана пішле нам ту пошесть“. Він бачив дійсний характер тих мнимих пророків і небезпеку, котра загрожала правді. Навіть папа і цісар неспричинили йому стільки клопоту і такого утрапління, яке він тепер переживав. Із мнимих приятелів реформації тепер поробилися її найбільші вороги. Як раз ті правди, котрі принесли йому таку велику радість і утіху, сталися причиною безладу і замішання в церкві.

Дух Божий повів Лютра в ділі реформації далі, як він думав. Він не знав, що прийде до такої радикальної зміни, хоч він був тільки орудієм в руках безконечної сили Божої, однак все боявся наслідків своєї роботи. Він навіть раз сказав: „Наколиб я знав, що моя наука пошкодить одному про-

<sup>3)</sup>Д'Обьяс, кн. 9, гол. 7.

стодушному чоловікові, хоч се не може бути, — бо вона є більше нічого лиш Євангеліє, — то я радше умер би десять раз, чим не віделикав би її“ (Д'Обинє, кн. 9, гол. 7).

І тепер сам Виттенберг, осередок реформації, стався місцем фанатизму і беззаконія. Навчання Лютрові не спричинили того зла, яке по цілій Німеччині його вороги приписували йому. У своєму душевному огірченню він часто запитував сам себе: „Чи се такий має бути кінець сього великого діла реформації?“ Але коли він знов говорив з Богом, він успокоювався: „Бог начав його, Бог також закінчить його“.) Але все таки думка, в тім критичнім часі ще довше оставатися від поля боротьби, була для него незносною. Тому він постановив вернутися до Виттенбергу.

Незабаром він відправився в свою небезпечну дорогу. На нім тяжила римська клятва. Він був позбавлений державної опіки. Його ворогам дозволено було убити його, його приятелям наказано було помагати йому або боронити його. Держава виступала дуже остро проти його сторонників. Але Лютер бачив, що ділу Євангелія гровить небезпека, і він в імя Господа безстрашно виступив віперед, щоби боротися за правду.

В одному письмі до електора Лютер говорить після того як він рішився виїхати із Вартбурга: „Ваша електорська милість знають, що я іду до Виттенбергу під далеко більшою сторожею, як Вашої високости князів і електорів. Я не думаю про те, щоб просити оборони від Вашої електорської милости, але я радше хочу боронити вас. Наколиб я знав, що Ваша княжеська милість могла би і хотіла боронити мене, то я не їхав би до Ваттенбергу. Не ма такого меча, щоб тій справі міг помочи. Лишень один Бог може зділати всьо без людської помочи. Тільки той може боронити, у кого є найсильніша віра“.)

В другому письмі, котре писав по дорозі до Виттенбергу, Лютер додає: „Я готов стягнути на себе неласку Вашої Висо-

\*) Д'Обинє, кн. 9, гол. 7.

\*) Д'Обинє, кн. 9, гол. 8.



кости і гнів цілого світа. Жителі Виттенбергу мої вівці. Чи Бог не дав їх мені під опіку? Я повинен умерти за них. Я боюсь, що буде велика заверуха в Німеччині, через що Бог покарає наш народ“ (Д'Обине, кн. 9, гол. 8).

З великою осторожністю і покорю, але все таки твердо і рішучо він взявся до своєї роботи. „Словом“, сказав він, „ми повинні повалити і знищити всьо, що силою повстало. Я не хочу ужити сили проти забобонів і невіри. . . Ніхто не має бути змушуваний. Тільки там є правдива віра, де є свобода“ (Д'Обине, кн. 9, гол. 8).

Внет по цілому Виттенбергу далось чути, що Лютер вернувся і буде проповідувати. Народ горнувся зі всіх сторін і церква була переповнена. Взійшовши на катедру, він навчав, напминав і докоряв з великою мудрістю і лагідністю. Вказуючи на тих, що сильно хотіли знести обідню, він сказав:

„Обідня — не добра річ, і Бог противиться їй, вона не повинна бути, і я хотів би, щоб по цілому світу звершалась тільки євангельська служба. Однак ми нікого силою не повнни відтягати від неї. Ми повинні зіставити се в руках Божих. Се Його робота, а не наша. А чому се так? запитаєте. Тому, що я не можу поступати в той спосіб з людським серцем, як се робить гончар з глиною на горшки. Ми маєм право говорити, але не маєм права ділати. Ми проповідуем, а решта належить до Бога. А наколи я ужию сили, ну, то що з того вийде? Удаванне, малпованне, притворність і лицеміре. . . всьо лиш сердешної щирости, любови і віри не буде. А де тих річий не ма, там нічого не ма. Я за те не дав би навіть стебелюнки. . . Тим способом Бог помочию Свого Слова робить більше, як би я або ви зібрали всі свої сили до купи. І так, наколи Бог завладів серцем, то вже всьо зроблено“ . . . (Д'Обине, кн. 9, гол. 8).

„Проповідувати я хочу — говорити я хочу, писати я хочу, але примушати силою я нікого не хочу, бо віра має бути прийнята з охотою і без примусу. Беріть собі примір з мене. Я

був проти індульгенції і всіх поклонників папи, але не уживав ніякого насилія. Я уживаю виключно Слова Божого, проповідував і писав, і крім того я нічого не робив. І підчас того, як я спав... зділано так много і папство так ослабло, що ще ні оден князь, ні цісар не забрали стільки від него. Я нічого не зробив, а все те зробило Слово Боже. Наколиб я уживав сили, то на всю Німеччину спричинив би розлив крові. І щоби з того далі було? Загибель душі і тіла. Тому я чекав спокійно, нехай Слово Боже дійствує". (Д'Обинс, кн. 9, г. 8).

День в день, через цілий тиждень Лютер проповідував слухаючій товпі. Слово Боже вкінці зломило зворушення фанатиків. Сила Євангелія привела заблудший народ знов назад на дорогу правди.

Лютер не хотів бачитися з мрійниками, поступки котрих наробили тільки зла. Він знав, що се були люде нерозумні і великі загорильці, котрі думали, що тільки вони є просвічені небом, і не могли терпіти найменшого супротиву або найлагіднішого налімнення або поради. Вони приписували собі найвисший авторитет і жадали від кожного, щоб, не питаючи їх нічого, признав їм правду. Вони вкінці хотіли конче перемоворитися з Лютром і він на се згодився. Як раз тоді Лютер мав нагоду виявити їх заблудження і їх глупі претенсії, так, що ті обманщики сейчас вихали з Виттенбергу.

Фанатизм на якийсь час був притуплений, але по кількох літах знов появився ще з більшою силою і ще з більше страшними наслідками. Про вождів того руху Лютер сказав: „Св. Писання не було для них нічим иншим тільки мертвою буквою і всі кричали: „дух, дух!“ Але нехай вони будуть певні, що я не пійду з ними туди, куди заведе їх той дух. Хай боронить мене Милосердний Бог від такої церкви, в котрій находяться тільки святії. Лучше я останусь там, де є немічні, понижені, хорі, котрі знають і чувствують свій гріх, безнастанно визнають Бога, і з плачем, що походять із глубини серця, благають Його помочи і потіхи“.

\*) Д'Обинс, кн. 10, гол. 10.

Тома Минцер, оден найбільше діяльний із тих мрійників, був чоловіком зі значними здібностями, і коли б їх тільки правильно приміняв, то міг би багато добре робити, однак він не був ознакочлений з первими принципами правдивої релігії. У своєму бурливому пориві поправити світ, він позабув, як і всі мрійники, що він повинен був перше начати реформу від самого себе. Він був честолюбивим, уганяв за посадами і впливами і нікому не хотів уступити, навіть самому Лютрови. Він обвиняв реформаторів, кажучи, що через Біблію вони хочуть запровадити другий рід папства, і доказував, що його сам Бог призвав, щоби запровадити нову реформацію. „Хто має того духа“, говорив він, „то має і правдиву віру, хоч би навіть ніколи у своєму життю св. Писання не бачив“. (Д'Обинс, кн. 10, гол. 10).

Учителі-фанатики находились під впливом вражіння, вважаючи кожду думку і кожду побудку голосом Божиим, внаслідок чого вони доходили до крайности. Декотрі навіть палили свої Біблії, викрикуючи при тім: „Буква убиває, а дух оживляє“. Навчання Минцера розбуджували хотіння в чоловіку до чогось чудесного, підчас коли вони тим вдоволяли свою гордість, що ставили людські ідеї і думки вище Слова Божого. Тисячі принимали його науку. Невдовзі він відкинув всякий порядок при богослуженнях, заявляючи, що бути послушним князям, значить те саме, що старатися служити Богу і сатані.

Народ, котрий тільки що начав скидати з себе ярмо папське, зачинав бути також незадоволеним із державної власти. Революційні навчання Минцера, котрі він вважав богодухновенними, довели його до того, що він тратив всяку контролю над собою і давав провадити себе упередженнями і жаждою. В наслідок того наступила опісля страшна ворохобня і поля Німеччини оросились кровю.

Душевна борба, через котру Лютер уже давно перейшов в Єрфурті, з подвійною силою тепер знов почалась в нім, коли він побачив, що наслідки того фанатизму приписувало ре-

формації. Князі, що держали сторону папи, заявляли, — і многи були готові повірити тому — що се навчання Лютра в причиною всього повстання. Хоч се обвиненне не мало найменшої підстави, але все таки реформаторови спричинило велику гризоту. Що діло правди в той спосіб було понижене, що його ставили на ступени з низьким фанатизмом, для него здавалось більше, як він міг знести. З другої сторони вожди повстання ненавиділи Лютра за те, що він противився не тільки їх навчанням і відкидав їх права на Божеське вдохновенне, але ще називав їх бунтовщиками проти державної власти. Вони назвали його за те знов поганим обманщиком. І здавалось, що він стягнув на себе ненависть так князів, як і народу.

Сторонники Риму тепер торжествували, ожидаючи, що вже буде кінець реформації. І вони докоряли Лютрови навіть за ті заблудження, котрі він з найбільшою ревністю старався направити. Партія фанатиків, кажучи, що з ними обходяться несправедливо, потрапила з'єднати собі симпатію у народа, і як се часто трапляється з тими, котрі вважають себе покривдженими, на них стали тепер дивитися як на мучеників. Іменно тих, що найсильніше виступали проти реформації, дуже жаліли і прославляли як жертви жорстокости і гнету. Се була робота сатани, того самого, що спричинив ворохобню у первий раз на небі.

Сатана безнастанно старається обманювати, називаючи гріх праведністю, а праведність гріхом. І що за успіх мало його діло! Як часто нагани і докори сиплються на вірних слуг Божих за те, що вони безстрашно боронять правди! Мужі, котрі бувають слугами сатани, прославляються і на них дивляться, як на мучеників, підчас коли ті, котрі повинні бути почитані і піддержувані задля їх вірности Богови, оставляються на боці самі в наслідок недовіря і підозріння.

Фальшива святість і підроблене освященне все еще звершають своє ошуканче діло. Як за часів Лютра, той дух проявляється під ріжними видами. Вони і нині еще відвертають

душі від св. Писання і заманюють людей, щоб ішли за потягом своїх власних чувств і вражінь, ніж бути послухними Божому закону. Се оден з найліпших плянів сатани, щоб обтяжити докорами невинність і правду.

Лютер безстрашно боронив Євангеліє від нападів, котрі загрожали йому зі всіх сторін. Слово Боже показалося могутю збрукою у всіх борбах. Помочию того Слова він боровся проти неправно присвоєного авторитету папи і раціональної філософії учених, і завжди твердий як скала, він боровся з фанатизмом, котрий хотів змішатися з реформацією.

Кожний із тих противних елементів на свій лад відкидав св. Писання, а виносив понад всю людську мудрість, як жерело релігійної правди і знання. Раціоналізм обоготворяє розум і робить його судією над релігією. Римська церква, претендуючи на богодухновенне преосвященного архієрея, непосредственно унаслідоване від апостолів і позістаюче незмінним у всі часи, — дав неограничену можливість скриватися під маскою освячених апостольських поручень для всякого рода зіпсуття і розпусти. Заявлене Минцером і його товаришами вдухновенне не виходило із більше високого жерела, як тільки з глупого фанатизму, і його вплив поділав шкідливо на всякий авторитет, так на людський, як і на Божеський. А правдиве християнство одержує Слово Боже як велику скарбницю богодухновенної правди і всякого вдухновення

Після свого повороту до Вартбурга Лютер закінчив переклад Нового Завіту, і невдовзі зати Євангеліє було дане Німецькому народові на його рідній мові. Його переклад з великою радістю був прийнятий всіми, що любили правду, але зі злобою відкинутий через тих, що держались людських заповідий і переказів.

Думаючи про те, що простий народ тепер буде міг обшуджати з ними приписи Слова Божого, священники заклопотались, боячись, що тим способом відкриється їх власне неучтво. Орудія їх тілесної мудрости були безсильними проти духовно-

го меча. Рим, уживаючи цілого свого авторитету, старався перешкодити поширюванню св. Писання, але декрети, прокляття і тортури рівнож не помагали нічого. Чим більше він осуджував і заказував Біблію, тим більше народ хотів знати, чого вона в дійсности навчає. Всі, хто тільки знав читати, з великою жадністю бралися до читання Слова Божого. Вони носили його з собою, читали, перечитували, і не могли вдоволитися до тих пор, поки не знали напам'ять цілі відривки із него. Коли Лютер побачив, з якою радістю Новий Завіт був прийнятий, він незабаром приступив до переводу Старого, видаючи його частинами, після того як скоро міг написати.

Писання Лютра однаково витали так у містах, як і по селах. Те, що писав Лютер і його приятелі, поширювали другі. Монахи, переконавшись, що монаший обіт незаконний, і хочаби після своєї довгої бездіяльності провадити роботяче життя, але маючи мало знання, щоб проповідувати Слово Боже, ходили по провінціях, продаючи книги Лютра. Невдовзі опісля таких книгопродавців було дуже много“.)

З великим заінтересованнем ті книги читались богатими і бідними, ученими і неученими. Начали сільські учителі читати їх вголос зібравшимся около печи маленьким відділам. І всякого разу по кілька душ, переконавшись в правді, принімали Слово Боже, і опісля знову передавали ту радісну вість другим.

Слова Біблії потвердилися: „Обявлене слово Твоє просвічує, дав зрозуміння людям простодушним“. (Псал. 119: 130). Наука із св. Писання робила велику перемену в душах і серцях людей. Папська власть наложила на своїх підданих важке ярмо, котре держало їх в незнанню і униженню. Забобонне заховання форм піддержувалося зі всею точністю, але у всьому тому служенню серце і розум брали тільки дуже незначну участь. Проповіди Лютра, представляючи ясні правди Слова Божого, а опісля саме Слово, котре було передане в руки простого народу, пробудило його спячі сили і очистило

\*)Д'Обине, кн. 9, гол. 11.

і облагородило не тільки його дух, але надало і розуму нову кріпость і силу.

З Біблією в руках можна було бачити людей всякого рода, що боронили реформаторського навчання. Сторонники папи, котрі оставили св. Писання священникам і монахам, тепер завізували їх, щоб виступили і збивали нове навчання. Але священники і монахи, непознакомлені ні з св. Писанням ні з Божою силою, були цілковито побіджені тими, котрих вони називали неуками і еретиками. „На жаль“, говорить один із католицьких писателів, „Лютер навчив своїх, щоб не вірили в ніщо инше тільки в Слово св. Писання“. <sup>1)</sup> Цілі товпи збирались, щоби почути, як мужі з незначним образованием боронили правди, і провадили бесіди навіть з ученими і красномовними богословами. Коли тим великим мужам противорічили доказами із простого навчання Слова Божого, їх ганебне незнання показалося. Жени і діти, ремесельники і вояки лучше знали св. Писання, як учені доктори або священники.

Ріжниця між учениками Євангелія і оборонцями папського сузвіря була менше помітна між ученими, як між простим народом. „Старі оборонці віри не знали язиків і літератури, і проти них виступали молоді студенти, добре ознакомлені з науками старінного світа і з навчанням св. Писання. Ті пробуджені уми і безстрашні молоді люде набрали такого знання, що через довший час ніхто не міг мірятися з ними“. „Де молоді оборонці реформації стрічались з римськими докторами, вони з такою легкістю і певністю побіджали їх, що ті не свідомі противники вагались, бо не знали що відповісти, через що виставлялися на сміх і погорду зі сторони присутніх слухачів“. (Д'Обьяне, кн. 9, гол. 11).

Коли римське духовенство побачило, що їх зібрання все маліють, вони прикликали до помочи правительственні власти і всякими средствами, паходячимися в їх розпорядимости, старались привернути назад своїх слухачів. Але в новій науці народ знайшов те, що потрібне було душі, і відвернувся

<sup>1)</sup> Д'Обьяне, кн. 9, гол. 11.

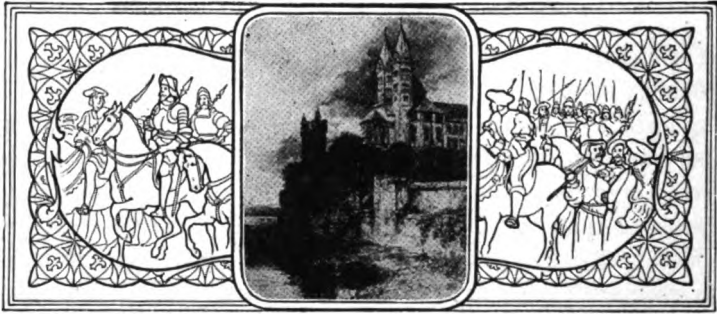
від тих, котрі так довго кормили їх безцінними лупинами забобонних звичаїв і переказів.

Коли загорілось переслідування проти учителів правди, вони звернули увагу на слова Христа: „Коли ж вас гонити муть у тому городі, тікайте в инший“. \*) Світло проникало всюди. Гонені де-нибудь находили двері, дружелюбно відчiniaючихся для них і, остаючись там, вони проповідували Христа, часами в церкві, а коли і се неможливе було, то в приватних домах, або під голим небом. Де би у них не було слухачів, всюди повставала свята церква. Проповідувана з такою енергією і переконанням правда поширювалась з непобідимою силою.

Надармо призивались так церковні як і державні власти, щоби здавити ересь. Надармо вони приміняли тюрму, тортурри, огонь і меч. Тисячі віруючих печатали свою віру своєю кровю, а все таки діло ішло вперед. Гонення служили тільки для того, щоби поширяти правду, а фанатизм, що його сатана хотів прилучити до неї, спричинив тільки те, що різниця між ділом Божим а ділом сатани ставалась що раз то яснійша.

\*)Мат. 10: 23.





## Г О Л О В А — Х І .

### ПРОТЕСТ КНЯЗІВ.

Одно із благородніших свідкувань, висказаних за реформацію, був християнськими князями Німеччини в 1529 році в державнім соймі в Шпаєрі предложений протест. Відвага, віра і рішучість тих Божих мужів принесло для будучого покоління свободу думок і совісті. Їх протест дав реформованій церкви назву протестантська, і його основи властиво в ядром протестантизму“.<sup>1)</sup>

Сумний і грізний день настав для реформації. Помимо Вормського едикту, котрий оголосив Лютра виклятим, заборонючий так поширюванне його навчань, як і віру в них, до сього часу в державі панувала еще віротерпимість. Боже-ське Провідінне вдержувало сили, повставши проти правди. Карло V рішився здавити реформацію, але коли тільки піднімав руку до удару, він бачив себе примушеним задержатися. Неминуча погибель нераз грозила всім, котрі осмілялись противитися Римови. Але в критичнім моменті появлялись або турецькі полчища на східній границі, або Французський король, або навіть сам папа, із зависти дивлячись на збільшаючея величчє цїсара, і начинали з ним війну, посредством чого серед колотнечий і неспокою народів реформація мала нагоду укріплятися і поширяться.

Папські володители все таки стлумили колотнечи, щоби спільними силами боротися проти реформації. В 1526 році

<sup>1)</sup>Д'Обинє, кн. 13, гол. 6.

державний сойм в Шпесері дав кожній державі повну свободу в релігійних справах до загального зібрання; але коли тільки небезпека, в наслідок того рішення, як цісар уже в 1529 році скликав другий сойм в Шпаері, щоби здавити ересь, князів старанося допомогности привернути, щоб виступили проти реформації, а як се не вдасться, то Карло був готовий взятися за меч.

Сторонники папи дуже тішились із того. Вони у великому мно́жестві явились в Шпаері, показуючи своє вороже відношення проти реформаторів і всіх, що їх піддержували. „Ми зділались проклятем і сміттем цілого світа, але Христос змилосердився над бідним народом і спас його“, писав Меланхтон. Євангельським князям, котрі присутствовали на соймі, за́казано було проповідувати Євангеліє навіть у себе дома. Але народ в Шпесері хотіли почути Слова Божого, і помимо за́казу, тисячі приходили на ранішні і вечірні Богослуження, котрі все еще відправлялись в каплиці електора Саксонського.

І се приспішило рішення. Цісарський післанець явився на соймі з вісткою, що резолюція, даюча свободу віроісповідання, була причиною великих безпорядків, і цісар зажадав, щоб була знесена. Сей самовільний поступок спричинив гнів і тревогу між євангельськими христіянами. Один сказав: „Христос знов в руках Каяфи і Пилата“. \*) Сторонники Риму ставались що раз то більше напастливі. Один із тих фанатиків заявив: „Турки ліпші є від Лютеранів, бо турки заховують пости, підчас коли Лютерани нарушають їх. Ліпше відкинути св. Писання, як стародавні заблудження церкви“. Меланхтон писав про Фабера: „У своїх проповідях він кожного дня пускав нові стріли проти євангельських христیان“.

(Д'Обине, кн. 13, гол. 5).

Релігійна віротерпимість була ухвалена законом, і євангельські христіяне противились тому нарушенню їх прав. Лютер все еще бувший під державною клятвою, наложеної Вормським едиктом, не міг присутствувати в Шпесері, але його

\*) Д'Обине, кн. 13, гол. 5.

місце заняли його співробітники і князі, котрих Бог побудив, щоб боронили його справи в тім разі. Шляхотний Фридрих Саксонський, попередний покровитель Лютра, умер, але князь Йоан, його брат, вступивший на його трон, з радістю повитав реформацію і, будучи миролюбивим у всіх дійствах, що дотичуть віри, показав велику силу волі і мужества.

Священики жадали, щоби держави, принявши реформацію, безуслівно піддавались під римську юрисдикцію. Реформатори з другої сторони знов обставали при своїй свободі, котра їм була перше дана. Вони не могли згодитися на те, щоби вони, з такою радістю принявши Слово Боже, знов підпадали під владу Риму.

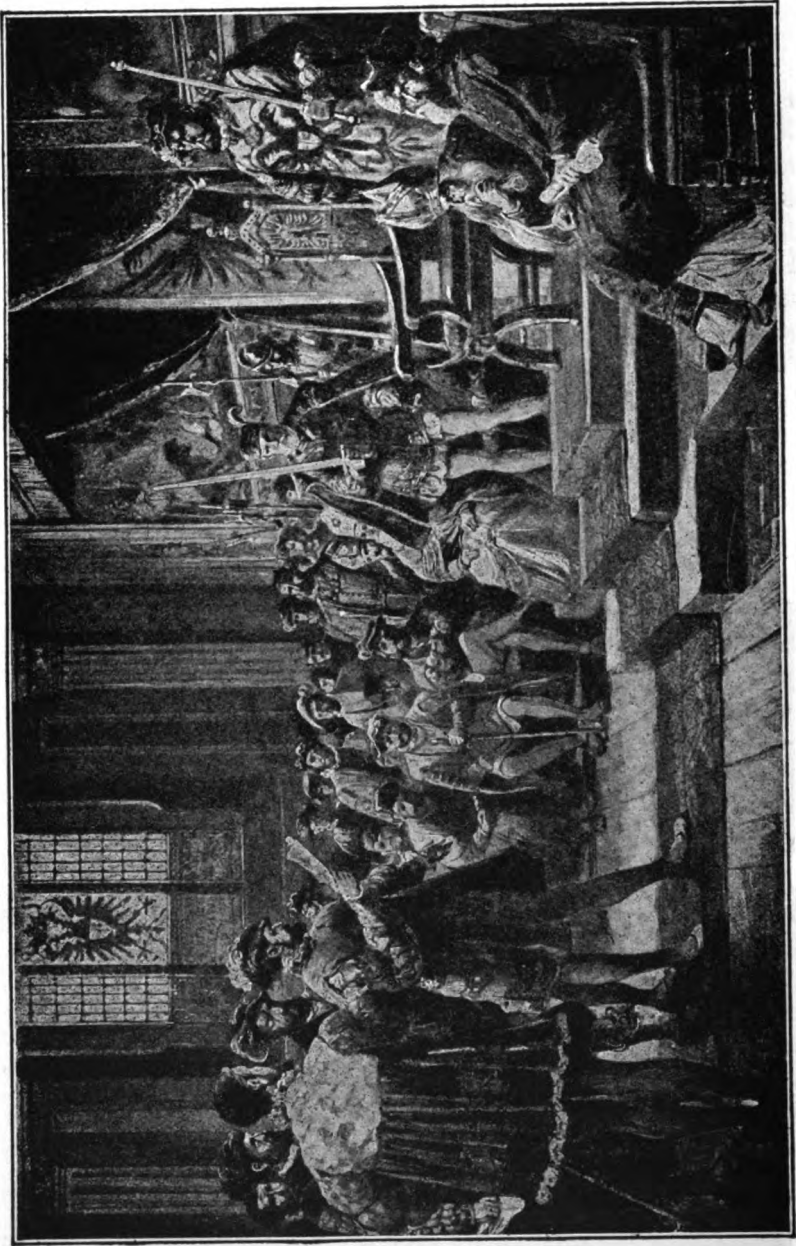
Вкінці предложена була угода, щоби там, де реформації ще не запроваджено, Вормський едикт мав мати повну силу, а там, де від него відступили, або де запровадження його неможливе без народного повстання, не повиннося запроваджати реформи і не рішати ніяких спірних питань; обідея не повинна бути наказана і ні одному католикови не дозволяється переходити на лютеранство“. (Д'Обине, кн. 13, гол. 5). Ся угода була одобрена державним соймом, з чого папські священики і пралати дуже були вдоволені.

Наколи б сей декрет стався довноправним, то реформація не могла би поширяться там, де вона успіла проникнути до тих пор, ні утвердитися на хорошій ниві там, де вона уже принялась, так як через те не було свободи слова. Навертати не можна було нікого. Від сторонників реформації жадали, щоби вони безуслівно піддалися тим обмеженням і наказам. Надія світа, здавалось, начала гаснути. Наново запроваджена римська єрархія впровадила би знов старі надужиття, і скоро прийшло би до того, щоби зовсім знищити уже і так сильно підкопане через фанатизм і роздори діло.

Коли євангельська партія зібралась на паради, то всі були налякані, і оден другого питався: „Що робити?“ Великі наслідки для цілого світа залежали від того рішення. Чи ма-

ють провідники реформації уступити і прийняти той едикт? Як легко в ту рішучу хвилю, котра в самій річі була дуже важна, реформатори могли дати намовити себе і зайняти неправильне положення! Скільки позірних предлогів і слухних причин знайшло б ся, щоб піддатися! князям, котрі прийняли лютеранство, дана була совобода віроісповідання. Ті самі привилеї повинні мати і їх піддані, котрі прийняли реформовану науку ще перед тим, як були видані нові розпорядження. Чи не могло їх се вдоволяти? Скільки небезпеченств вони могли оминати через підданне? А скільки нещастя і борби коштувало би їх, наколи б спротивилися! Хто знає, що принесе ім будучність? Прийдем мир, возьмем оливну вітку, котру дав нам Рим, і хай загояться рани Німеччини. Подібними аргументами вони могли би оправдати себе, вибравши сю дорогу, котра невдовзі опісля спричинила б упадок їх діла.

Але, на щастє, вони добре знали, на чім полігала ся основа, і вони, що ділали, то ділали у сильній вірі. Бо і в чим же заключалась ся основа? Се було римське право примушувати совість, забороняючи свобідне доходження. Чи не дана ім була свобода совісти, а також і їх протестантським підданам? Так, як свобідна привилея, дана після особливої угоди, але не як право. Все, що не входило в ті уклади, повинно підлягати праву авторитета, а про совість не було спомину. Рим був непогрішимим судією, і його треба було слухати. Принятє предложеної угоди було в самій річі признаннем того, що релігійна свобода буде мати місце тільки в протестантській Саксонії, але що дотичить решти християнства, то свобідні досліджування і визнавання реформованої віри будуть вважатись за проступок, котрий буде каратись тюрмою або спаленнем на кострі. Чи посміли би вони прилучитися до проголошення релігійної свободи, проповідуючи, що реформація набула свого посліднього поклонника і завладіла послідною стопою землі? Могли би реформатори сказати о собі, що вони є неповинними в крові тих соток і тисяч, котрі після того



*Читання протесту в Шварцському соборі.*

„Не ма правдивої науки лиш та, що  
„годується ві Словом Божим“.

роспорядження повинні пожертвувати своїм життям в папських краях. Се значили б зрадити євангельське діло і свободу християнства у той в висшей степені критичний час. Скорше вони пожертвовали би своїми княжествами, своми коронами і своїм життям. \*)

„Ми відкидаєм сю резолюцію“, сказали князі. „В ділах совісти більшість не має ніякої влади“. Посланнями заявили, що Німеччина завдячує свій спокій декретови віротерпимости, і що знесення його спричинило би в державі заворушення і роздори. „Сойм не може більше нічого зробити тільки заховати свободу релігії до слідуячого зібрання“. Боротися за свободу совісти є обов'язком держави, і се границя її авторитету в справах релігії. Всяке світське правительство, котре помічю державної влади хоче силою запроваджати релігійні обряди, жертвує власне тим принципом, котрого євангельські християни так знаменито боролися.

Сторонники папи рішилися здавити те, що вони називали „смілим супротивленням“. Вони старалися спричинити розділ між сторонниками реформації, лякаючи тих, котрі отверто ще не рішилися пристати до неї. Наконєць призвали представителів вільних міст на сойм і зажадали від них, щоби вони сказали, чи хочуть прийняти услів'я угоди. Вони просились, що ще не готові, але дарма. А коли зачали їх допитувати, то майже половина із них прилучилась до реформаторів. Ті, що відказались пожертвувати свободою совісти і правом личного переконання, добре знали, що їх положення станеться характерним для будучої критики, осудження і переслідування. Один із делегатів сказав: „Се в перва проба, скоро буде друга: або відречися від Слова Божого, або бути спаленим“. \*)

Король Фердинанд, заступавши цісара на соймі, бачив, що декрет спричинить серйозні непорозуміння, наколи князів не можна буде наклонити до сего, щоб прийняли і піддержували його. Тому він ужив штуки, щоби намовити їх, знаючи, що

\*) Д'Обинє, кн. 13, гол. 5.

приміненнє насилія здласть таких мужів тільки ще більше рішучими. Він просив їх, щоб прийняли декрет, запевняючи їх, що такий поступок у висшій степені може подобатися цісарєви. Але ті вірні мужі признавали другий авторитет над авторитетом земних володарів і спокійно відказали: „Ми повинуємся цісарєви у всьому, що може послужити для сохранення спокою і Божої слави“. (Д'Обинє, кн. 13, гол. 5).

На соймі Фердинанд опісля заявив, що декрет незабаром появиться в виді едикта і буде проголошений в цілому цісарстві; одинока і послідна дорога та, щоби електори і їх приятелі піддалися більшости. Сказавши се, він оставив зібраннє, не давши тим способом протестантам ніякої можности взяти річ під розвагу або відповісти. Надармо вони послали післанців за ним, просячи його, щоб повернувся. На їх предложення він прямо відповів: „Угода заключена, треба піддатися“. (Д'Обинє, кн. 13, гол. 5).

Цісарська партія була певна, що християнські князі будуть придержуватися св. Писання, так як воно висше було від людської науки і приписів, і вони знали, що принятє того принципу конець кінцем спричинить упадок папства. Але як тисячі від тої пори, дивлячись тільки на „видиме“, вони схлібляли собі, що реформація слаба, а ціла сила у цісара і папи. Наколи б реформатори опускались виключно на свої сили, то вони дійсно були би такі немічні, як се думали сторонники папства. Але хоч і нечисленні і в розладі з Римом, вони все таки мали свою силу. Не зискавши нічого на соймі ні в цісара, вони відшликались тепер до Ісуса Христа, Царя царствующих і Господа господствующих“.)

Так як Фердинанд не зважав на переконання їх совісти, то князі рішились не звертати уваги на його неприсутність і сейчас предложити свій протест на народнім зібранню. Торжественна заява була виготовлена і представлена на соймі:

„Сми протестуємо перед Богом, нашим одиноким Творцем, Содержителем, Відкупителем і Спасителем, Котрий ко-

\*) Д'Обинє, кн. 13, гол. 6.

лись буде судити нас, і заявляєм перед всіми людьми і всім сотворіннем, що ми разом із нашим народом ніколи і ніяким способом не можемо згодитися на предложений нам декрет, котрий противиться. . . Богу, Його Святому Слову, нашій добрій совісті і нашому спасенню душі. . .“ Що! Ми маємо потвердити сей едикт! Наколи Всемогучий Бог дає чоловікові Своє знання, то чи має він не прийняти Його? Тільки та наука, що годиться з св. Писанням, є правдива. . . Господь противиться иншій науці. . . Св. Писання має бути толковане иншими і яснійшими текстами. . . та свята книга є у всіх речах потрібна для християнина, легко зрозуміла, і є вона на те, щоб розбивати темряву, — отже ми, милостію Божою, постановляєм виключно піддержувати проповідь Божеського Слова, як воно є написане в Біблійних книгах Старого і Нового Завіту чисто і ясно, без всяких примішок, щоб могли противитись йому. Се слово, одинока правда, одиноке правило всього навчання і всього життя, і не може ні помилятися, ні обманувати. Хто будує на тій підвалині, оприся всім некольним властям, всякий нерозум людський, що виступає проти него, обернеться в ніщо перед лицем Божим“.

„Тому ми відкидемо ярмо, котре накладають на нас. Ми надіємся, що цісарське величчє, як християнський князь, передовсем любячий Бога, прийме наше предложення, і ми є готові оказати всю любов і послушенство, як Йому, так і вам, милостиві панове, що є нашим вірним і законним обовязком“.

(Д'Обинє, кн. 13, гол. 6).

Се зробило велике вражіння на сойм. Більшість, видячи смілисть протестуючих, здивувалась і настрашилась. Будучність представилась їм бурливою і темною. Роздор, спір і розлив крові здавався для них неминучим. Протестанти знов, переконані в справедливості свого діла і, уповаючи на руку всемогучого, набрали відваги і постійности. . .

„Висказані у тім протесті правила містять в собі правдивий зміст протестантизму. Сей протест виступає проти двох



людських надужить в ділах віри: проти вмішування світської власти і проти самоволі духовенства. Він ставить на місце світського правительства силу совісти, а на місце духовенства авторитет Слова Божого. Протестантизм не признає світської власти в Божеських ділах, і говорить разом з апостолами і пророками: „Треба слухати Бога більше як людей“. Не посігаючи на корону Карла V, він піддержує корону Христа і, ідучи ще далше, говорить, що всяка людська наука повинна підлягати Божому Словоу“. \*) Далі, протестуючі добивалися права, щоб їм можна було свобідно висказувати свої релігійні переконання о правді. Вони хотіли не тільки у вірі сповняти те, що учить Слово Боже, але і вчити того, і вони відкидали право вмішування священників і правительства. Протест в Шпєєрі був торжественним свідкуваннем проти релігійної терпимости, потверджуючи право всіх людей поклонятися Богу так, як йому совість наказує.

Заявленне було зділане. Воно було записане в памяти тисячі людей і зятягнуено у небесних книгах, де ніяка людська сила не зітре його. Вся євангельська Німеччина приняла той протест, як визнання своєї віри. У тім заявленню люде всюди бачили початок нових і ліпших часів. Оден із князів сказав протестантам в Шпєєрі: „Всемогучий Бог, Котрий дав вам милость твердо, свобідно і неустрашимо визнавати Його, нехай зохранить вас у тій християнській непохитности до судного дня!“

Наколиб реформація, достигнувши уже одної степені успіха, хотіла застосуватись до обставин, стараючись з'єднати собі світ, вона спротивила би ся Богу і собі, і тим способом причинила би свій власний упадок. Досвід таких благородних реформаторів є наукою всіх будучих поколінь. Спосіб ділання сатани проти Бога і Його Слова не змінився; він завжди є завзятим противником того, щоби зділати св. Писанне провідником життя, яким воно було в шістнадцятім віці. Нині люде вже що раз то більше відвертаються від їх навчан-

\*) Д'Обеня, кн. 13, гол. 6.

ня і приписів, але все таки відчувається потреба повернути назад до тих великих протестантських принципів, — до Біблії і тільки до Біблії, як правила віри і обов'язків. Сатана все ще дійствує зі всіми средствами, котрі завсігди має під рукою, щоби знищити релігійну свободу. Антихристиянська власть, котру відкинули протестуючі в Шпеєрі, тепер подвійною силою стараються знов відзискати свою страчену власть. І наша одинока надія в реформі нинішнього часу є та сама незмінна вірність для Слова Божого, котра показалаь підчас критичної хвилі реформації.

Протестантам грозила небезпека, однак Божеська рука була на поготові, щоби боронити вірних. Десь так около того часу Меланхтон зі своїм приятелем Симоном Гринеусом спішив улицями Шпеєру до ріки Рейну, щоби переправитися на другу сторону. Коли Гринеус запитався, чому мають так спішитись, Меланхтон пояснив йому, що поважний і почитаний старець, котрого він не міг пізнати, здибав його і сказав йому, що Фердинанд вислав шпігунів, щоби арештувати Гринеуса. . .

„Гринеус у той день згіршився був проповідю Фабера, одного із визначних папських учених, і по скінченню її зробив йому замітку, що він боронив знаної фальшивої науки. Фабер не показав свого гніву, тільки удався до цісара і попросив в його позволення арештувати мішавшого йому Гай делберського професора. Меланхтон твердо вірив, що Бог післав ангела з небес, щоби спасти його приятеля. Він стояв на березі, доки ріка не відділила приятеля від його переслідувателів, і коли він його бачив, що вже знаходиться на противнім березі, він закричав: „Наконець він вирвався із рук тих, котрі хочуть крови невинного! Повернувши до дому, Меланхтон довідався, що за Гринеусом в той час уже шукали в його мешканню“. (Д'Обине, кн. 13, гол. 6).

Перед можними сей землі реформація повинна була ще більше змагатися в своїому значінню. Фердинанд не хотів вислухати євангельських князів, але вони мали нагоду пред-

ставити своє діло в присутності цісара і всіх високих урядників державних і церковних. Щоби утишити ті роздори, які непокоїли державу, Карло в оден рік після Шпєврського сойму скликав цісарський сойм в Авґсбурзі, заявляючи, що сам хоче бути предсідателем на нім. Туда були запрошені провідники протестантів.

Велика небезпека загрозувала реформації, але сторонники її в тім ділі все еще уповали на Бога, і постановили строго держатися Єванґелія. Електора Саксонського його ближні приятелі намаляли, щоб не явився на соймі. Вони говорили, що цісар хоче, щоб князі присутні були, щоб їх опісля зловити у сіті. „Чи булоб се безпечно запертися в одних і тих самих стінах з могучим ворогом?“ Другі знов з благородством заявили: „Князі повинні бути відважними, а діло Боже буде спасене“. „Бог добрий і не оставить нас“, говорив Люттер. (Д'Обине, кн. 14, гол. 2). Електор від'їхав зі своєю свитою до Авґсбурга. Всім знана була небезпека, яка загрозувала йому, і многі ходили зі сумними лицями і були сильно зворушені. Але Люттер, відпроваджуючи їх до Кобурга, знов оживив їх хитаючися віру, заспівав їм на тій дорозі новоуложену пісню: „Господь наш — крепка скала“. У многих не добре предчуття пропало, і стало їм лекше на серці, коли вони почули воодушевлений спів тих стихів.

Протестантські князі постановили виявити всі свої думки в систематичній формі на письмі, операючись на св. Писання, і представити їх на цісарським соймі, і та робота поручена була Лютрови, Меланхтонови і їх товаришам. Зіставлене у той спосіб віроісповіданне було прийняте протестантами, як обьясненне їх віри, і вони зібрались, щоб власноручно підписатися на тім документі. Се був торжественний і критичний час. Реформатори боялись дуже, щоби їх релігійна справа не була змішана з політикою, вони думали, що реформація не повинна мати другого значіння. як лиш те, що виходить із Слова Божого. Коли християнські князі виступили, щоби під-

писати визнання віри, Миланхтон випередив їх і сказав: „Богослови, слуги Божі, повинні вносити сі річи, можливі світа сього мають щось иншого до діла“. „Дай Бог, щоб“, відповів Йоан Саксонський, „щоби ви не виключили мене, я приймаю, що каже справедливість, не дбаючи за свою корону, я визнаю Господа Ісуса Христа за більшу ціну, як мій електорський капелюх і горностаї“. Сказавши се, відписався. Другий князь, взявши перо, сказав: „Де діло торкається чести Господа могого, Ісуса Христа, там я готов віддати мов майно і життя“. „Як би я мав прийняти другу віру, а не ту, що міститься у сім визнанню, то я радше віддам землю і людей із палицею у руках покину свою родину“. \*) Така була віра тих неустрашених мужів Божих.

Прийшов назначений час явитися перед цісарем. Карло V, сидячи на своїм троні, оточений електорами і князями, слухав протестантів. Їх визнання віри було прочитане. У тім торжественнім зібраню були ясно виложені правди Євангелія і виявлені заблудження папської церкви. Недаром той день називається, як „найбільший в реформації і найславніший в історії християнства і людства“.

Лиш кілька літ минулось із тих пор, як монах Виттенберський оден стояв перед народним зібраннем в Вормсі. Тепер на його місці стояли благородні і могутчі князі цісарства. Лютрови було заказано явитися в Авґзбурзі, але він присутствовав своїми словами і молитвами. „Я дуже тішу ся“, писав він, „що я дожив до того часу, коли проповідували Христа в такім славнім зібранню і такими світлими визнавцями“. †) Тут сповнилось те, про що говорить Писання: „І перед царями говорити му про свідчення твої і не посоромлюсь“. (Псал. 119: 46).

За часів ап. Павла Євангеліє, за котре він потерпів в тюрмі, таким способом було проповідуване князям і благородним в цісарському городі. Так і в тім случаї се, що в катедрі було заказано через цісара проповідувати, було проголо-

\*) Д'Обинс, кн. 14, гол. 6.

†) Д'Обинс, кн. 14, гол. 7.

пене в палаті; і що многі вважали не пристойним навіть для їх прислуги слухати, тепер слухали з великим задивованнем владики і вельможи цісарства. Царі і великі мужі були слухачами, короновані князі — проповідниками, а проповідь була царська правда Божа. „Від часів апостольських“, говорить оден писатель, „не було ще ніколи більше славного і внеслого діла“. (Д'Обине, кн. 14, гол. 7).

„Се, що лютеране прочитали, є істинна правда, ми мусимо се признати“, сказав оден римський єпископ. „Чи можете ви здоровим розумом збити сі визнання, зіставлені електром і його товаришами?“ запитав другий доктора Єка. „Не на підставі апостолів і пророків“, відповів доктор Єк, „але на підставі отців і соборів“. „Як видко, то лютерани находяться в св. Писанню, а ми тільки коло него“, відповів питающий.)

Тоді декотрі із князів прийняли реформовану віру. Сам цісар заявив, що протестанти мають правду. Се визнання віри було опісля переведене на многі інші язики і поширене по цілій Европі, і міліони із будучого покоління прийняли її, за свою віру.

Вірні слуги Божі працювали не тільки сами. Вони боролись з ріжними властями і злими духами того часу, але Господь Бог не оставив їх самих. Наколиб очі їх отворились, то вони побачили б такі самі явні докази Божесьького присутствія і помочи, як і пророки в старині. Коли слуга Блисея звернув увагу свого учителя на ворожі полчища, котрі відрізували всяку можливість бігства, пророк молився: „Господи! отвори йому очі, щоб він побачив“. (2 Цар 6: 17). І ось, гора була вкрита военними колесницями і огняними кіньми; небесні полки стояли там, щоб охороняти Божого мужа. В той самий спосіб ангели охороняли і робітників в ділах реформації.

Одним із найбільше рішучих принципів, потверджених Лютром, був, що для піддержування реформації не повинно вдаватися до світської власти і не уживати сили оружія, щоби

\*) Д'Обине, кн. 14, гол. 8.

боронити її. Він радувався, що князі цїсарства визнавали Євангелїє, але коли вони задумали злучитися в оборонну лігу, він заявив, що науки Євангелїя буде боронити тільки сам Бог. Чим менше люди будуть вмїшуватися в те діло, тим більше Бог буде обороняти його. Всі предложені політичні міри перестороги, по його думці, можна приписати тільки негідній боязні і гріховному недовірю.

Коли могутчі вороги злучились, щоби довести до упадку реформовану віру і, здавалось, тисячі мечів піднялось проти неї, Лютер писав: „Сатана показує свій гнів; безбожні єсондзи роблять заговор і нам загрожують війною. Напоминай народ, щоб з вірою і молитвою далі боровся перед престолом Божим, так що наші вороги, котрих переможе Дух Божий, будуть змушені просити мира. А що найважніше, необхідиме, перша робота — молитва; люди повинні знати, що вони в тепер виставлені на вістрє дїявольського меча і на його гнів, отже остається їм одна тільки робота: *молитися*“.

В другім случаю, що до княжеського союзу, він отверто заявив, що одиноким оружем у тій борбі є — „меч духовний“ (Ефес. 6: 17). Він писав до електора Саксонського: „Ми по своїй совісті не можемо одобряти такого союзу. Ми желали би радше десять раз умерти, як мати таких співучастників, при котрих наше Євангелїє зділалось би причиною розливу крови. Ми повинні бути як вівці, призначені на заколенне“. Ми повинні нести хрест Христовий. Ваша електорська милість хай будуть спокійні; ми з молитвою зробим більше, як вони зі всім своїм супротивленням. Важне се, що ми повинні держати свої руки чисті від крови, і де цїсар завів мене і других перед свій трибунал, туди ми і явимся. Ваша електорська милість не може боронити моєї віри, але кождий повинен вірити у свою власну безпеку.“)

Із скритого місця молитви явилась сила, котра захитала світ великим ділом реформації. Там слуги Божі в святому покою повлали свої стони на скалу його обітовання. Підчас

\*) Д'Обинь, кн. 14, гол. 1.

боротьби в Авґсбурзі Лютер кожного дня через три години молився, тоді власне, коли найбільше було роботи. На самоті, в його кімнаті можна було чути, як він виявляв і надії, як будто би він говорив зі своїм приятелем. „Я знаю“, говорив реформатор, „що Ти наш Отець і наш Бог, що Ти розпорошиш гонителів Твоїх дітей, так як Ти сам з ними серед небезпеки. Се все Твоє діло, тому, що Ти хотів того, і ми взялись за него. Борони нас, о Господи!“<sup>10)</sup>

Мелянхтєви, котрий упадав під тягаром заклопотання і страху, він писав: „Упокій і благодать в Христі! В Христі я говорю, не в світі. Амін. Я страшно ненавиджу твої старання, котрі, як ти пишеш, убивають тебе. Наколи се діло — лож, то ми відречімся від него, если же воно справедливе, то чому ж ми не віримо обітуванням Бога, хто дає нам спокійний сон?“ Христос не покидав діла справедливости і правди; Він живе і управляє, чого ж нам боятися?“<sup>10)</sup>

Бог почув плач своїх слуг. Він дарував князям і проповідникам милость і мужество боронити правди проти володарів темряви світа сього. Господь говорить: „Ось, кладу в Сионі угольний камінь, вибраний, дорогий; і віруючий в Него не осоромиться“. (1 Петра 2: 6). Протестантські князі надіялись на Христа, і ворота пекольні не могли перемочи їх.

<sup>10)</sup>Д'Обинне, кн. 14, гол. 6.



## Г О Л О В А — XII.

### РЕФОРМАЦІЯ В ФРАНЦІІ.

Після протесту в Спері і визнань віри в Авгзбурзі, які були великим торжеством реформації в Німеччині. наступили роки великої боротьби і темряви. Ослаблений незгодою його оборонців і оточений могутими ворогами, протестантизм, здавалось, був призначений на загиблю. Тисячі запечатали свої свідчення кровю. Повстали горожанські війни. Один із перших сторонників протестантизму показався зрадником: благородніші із князів — поклонників реформації потрапили в руки цісаря, і їх кидали з міста до міста, як полонників. Але в самий час, коли здавалось, що перемога на стороні цісаря, він зостав побитим. Він бачив, як добыча вирвалась із його рук, і нарешті змушений був признати науку, котру він конче хотів знищити. Він готов був віддати своє цісарство, свої скарби, а навіть своє життя, щоби викоренити еретиків. Тепер його полчища були знищені, його скарбниця випорожнена, його многим краям загрожувало повстання, у той час, як віра, котру він надаром старався здавити, поширялась. Карло V борючись проти влади Всемогучого. Бог сказав: „Нехай буде світло“, але цісар старався піддержувати силу темряви. Його наміри не сповнились, і він, передчасно постаравшись і ослабівши від довшої боротьби, відрікся від престолу і вступив до монастиря.



В Швайцарії, а також і в Німеччині, для реформації настали темні дні. Тоді як многі кантони прийняли реформовану віру, другі знов зі сліпою упертістю придержувались римської церкви. Їх переслідування проти тих, котрі хотіли правди, довели наконець до горожанської війни. Цвингли і багато інших, що находились в злуці з ним, погинули на кровавім полі битви під Капелою. Сколампади, згризений тою страшною подією, невдовзі після того закінчив життя. Рим торжествовав, і в богатях місцях папство, здавалось, знов відбило те, що стратило. Але Той, що управляє судьбою всіх, не оставив Свого діла, ні Свого народу. Його рука принесла їм свободу. В других сторонах Він поставив робітників, щоб продовжали діло реформації.

Передше чим довідались що нібудь за Лютра, як реформатора, у Франції вже начало світати. Оден із первих, що побачив се світло, був старший вже чоловік, іменем Лефевр, дуже учений, професор Парижського університету і горячий сторонник папства. У своїх досліджуваннях старинної літератури він звернув увагу на Біблію, і він запровадив її науку між своїми учениками.

Лефевр був ревним поклонником святих і мав намір написати історію святих і мучеників, як вона оповідалась в церковних легендах. На се треба було великої праці, і він у тих відносінах вже багато зділав, і коли подумав, що Біблія може принести йому велику услугу, він взявся добре до її студіювання. Тут він в самій річі найшов описанне святих, але не таких, яких можна найти в римських календарях. Лучі Божеського світла освітили його розум. З відразою він відвернувся від завдання, котре він поставив собі і посвятив себе Слову Божому. Незабаром він начав учити дорогоцінних правд, котрі він найшов у ньому. В 1512 році, заким Лютер і Цвингли пачали діло реформації, Лефевр написав: „Боґ оден дав нам праведність через віру, оправдує нас лиш через свою милость у вічному життю“. Занимаючись тайною від-

куплення, він воскликнув: „О, чудна переміна; невинність осуджується, винуватий оправдується; благословенний проклинається, проклятий благословляється, життя вмирає, мертвий оживляє, честь покрита ганьбою, опоганений почитається“.<sup>1)</sup>

І підчас коли він учив, що честь відкуплення належиться Богови, він також обясняв, що послушенство є обовязком чоловіка. „Наколи ти належиш до церкви Христової“, сказав він, „тоді ти є членом тіла Христового, і як такий ти є наповнений Божеством, так як у Ньому живе вся повнота Божества тілесно“. (Кол. 2: 9). Наколи б люде тільки розуміли се, то вони жили би в чистоті і святости, вважали би славу сього світа за ганьбу в порівнаню з тою внутрішньою славою, котра скрита є від тілесних очей“.

Між учениками Лафєра находились декотрі ученики, котрі з великою увагою слухали його слів, і ще довго після того, як голос їх учителя замовк, вони продовжали проповідувати правду. До тих належав Вилгелм Фарел. Син побожних родичів, вихований в повній вірі після церковної науки, він що до себе разом з ап. Павлом міг би сказати, що він „жив фарисеєм по найдоскональшій ересі нашої віри“ (Діян. 26: 5). Як вірний сторонник Риму, він дуже хотів, щоб знищити всіх тих, що противляться церкві. „Я скреготав зубами, як скажений вовк, і хотів, щоб грім побив всіх тих, що виступають проти папи“. Він був великим поклонником святих і разом з Лефєвром ходив по церквах Парижа, молився перед вівтарями і украшав їх своїми дарами. Але та зовнішня побожність не могла дати йому душевного спокою. Він чувся грішним, але сього гріха ніякими ділами покаяння не міг позбутися. Як голосу з неба він слухав голосу реформатора: „Спасення по благодати; невинний осуджується, винуватий оправдується“. Тільки оден хрест відкривав небо і закривав пекольні ворота“.

Фарель з радістю прийняв правду. Наверненням, котре було подібне до навернення ап. Павла, він відвернувся від рабства людських переказів до свободи дітей Божих, і так

<sup>1)</sup>Д'Обенс, кн. 12, гол. 2.

перемінився, що „із кровожадного, скаженого вовка стався подібним лагідному агнятку, після того як покинув папу і на-вернувся до Христа“.)

У той час, як Лефевр продовжав ширити світло між своїми учениками, Ферел, котрий в ділі Христовім був таким ревним, як і колись в папськім, виступив, щоби публично проповідувати правду. Один із дигнітарів церкви, єпископ із міста Мо, невдовзі після того пристав до него; також другі учителі, що тіпилися загальним поважаннем, завдяки своїй здібности і учености, прилучились до них і проповідували Євангеліє, і внаслідок сього вони з'єднували собі із всякого стану людей, починаючи із дому ремесленника і селянської хати до цісарських палат. Сестра, Фрица I, що панував у той час, прийняла реформовану віру. Король і мати короля одного часу відносились до неї милостиво, і з більшою надією реформатори ожидали того часу, коли Франція прийме Євангеліє.

Але їх надія не мала сповнитися. Переслідування і гонення ожидали учеників Христових у Франції. Однак се пока що в милосердний спосіб було скрите перед їх очима. Тепер наступив час покою, щоби вони набрали сили стрітити бурю, і реформація робила добрі успіхи. Єпископ в Мо ревно працював в своїй дієцезії, навчаючи так священників як народ. Необразованих або неморальних священників усували і, на скільки се можливе було, заміщали мужами образованими і поважними. Єпископ дуже хотів, щоби його люде сами мали доступ до Слова Божого, і до того невдовзі прийшло. Лафевр взявся за перевод Нового Завіта, і як раз у той сам час, коли Німецька Біблія, переведена Лютром в Виттенберзі, вийшла із печати, і Новий завіт на Французській мові був виданий в Мо. Єпископ не жалував ні труду, ні гроша, щоби поширити його у своїй дієцезії, і невдовзі селяни в Мо були в посіданню св. Писання.

Як утомлений від спраги подорожний радується, коли побачить жерело води, так і ті душі прийняли вість небесну.

\*)Д'Обина, кн. 12, гол. 3.

Робітники в полі, ремесельники в своїх робітнях, працюючи охоче, про ніщо инше не говорили тільки про дорогоцінну правду, що є в Біблії. Вечером замість того, щоби йти до коршми, сходились по хатах, щоби читати Слово Боже і лучитись у молитві і прославлянню Бога. Незабаром опісля того у всіх тих церквах замітна була велика переміна. Хоч се прості, не-образовані, тяжко працюючі люде були, але вже можна було бачити в їх життю ту висшу силу Божеської милости. Покірні, любячі і святі, вони свідкували про те, що може зділати Євангеліє для тих, котрі по щирости приймають його.

Лучі із запаленого світла в Мо далеко сягали. Число по-вонавернених кожного дня збільшалось. Гнів єрархії одного часу була здавлена цісарем, котрий ненавидів бездушну і сліпу ревність монахів, але вкінці папські проводирі взяли верх. Тепер костер був готовий. Єпископ в Мо мусів вибрати огонь або відреченне; він вибрав лекшу дорогу. Але не дивлячись на се, що пастира не стало, стадо все ж таки стояло твердо. Многі свідкували про правду в полоніні. Посредством своєї відваги і вірности ті покірні християни говорили до тисячів, котрі в часі покою ніколи не чули їх свідкування.

І не тільки понижені і бідні осмілювались серед насмішок і терпіння свідкувати за Христа. В княжих палатах і замках находились великі душі, для которих правда була дорокша всяких скарбів, почестий або навіть і життя. Рицарська збруя скривала під собою більше взнеслого і відважного духа, як архієрейська мантия і митра. Людвик Фон Берквин походив із благородного роду, хоробрий і образований рицар, котрий провадив надзвичай моральне життє. Один писатель говорить про нього: „Він до найвисшої степені ревно захував всі папські постанови і дуже точно посіщав всі Богослуження і проповіді“. І вінцем його добродітелих було те, що він з особливою відразою дивився на Лютеранство. Але так як і багато инших, Провідіннем Божим проваджений, він вичив Біблію, і на велике його здивованне, він не знайшов у

ній папської науки, але науку Лютра. І від тоді він посвятив себе в цілости для Євангелія.

Як „найбільшого дворянина Франції“, многи вважали його за реформатора своєї вітчизни задля його здібности і красномовства, його великої відваги і геройського духа, його впливу при дворі, так як він був любимцем короля. Беца говорить: „Наколи б Франц I був другим електором, то Франція в Берквині може б найшла другого Лютра“. „Він гірший як Лютер“, кричали папісти. В самій річі сторонники Риму у Франції ще більше боялись його. Як еретика вони заперали його в тюрму, але король освободив його. Цілими роками продовжувалась та боротьба. Франц, нерішучо хитаючися між реформацією а Римом, напереміну то зносив то повздержував велику ревність монахів. Папісти три рази заперали Берквина в тюрму, але тільки для того, щоби його знов король увільнив, котрий не хотів його дати на поталу папській власті задля його духових здібностей, гідних подиву, і його благородного характеру.

Берквина не раз перестерігали перед грозячою йому небезпекою у Франції, і просили його, щоби зробив так як і другі, котрі добровільно уступили і сховались. Боязливий, несталий Бразм, в котрого помимо великої учености не було того морального величія, що служить правді життєм і честю, писав Берквині: „Старайся, щоби тебе післали як посла за границю. Іди і подорожуй по Німеччині. Ти знавш Беду і подібних йому — се чудовище з тисячу головами, на всі сторони випускаюче їдь. Твої вороги називаються легіон. І если твоє діло подібне до діла Ісуса Христа, то вони не пустять тебе, доки не убють страшним способом. Не дуже спускайся на опіку короля. В кождім случаю не вважай мене за богослова“.

Але в міру того як небезпека угрожала, ревність Берквина все збільшувалась. Будучи далеким від того, щоби покористуватись світськими і користолюбивими замислами Бразма, він рішивсь взятися за відважніше ще діло. Він не тільки

хотів виступити в обороні правди, але і заатакувати заблудження. Обвинення в ересі від сторонників Риму він звертав на них самих. Найбільшими противниками його були учені доктори і монахи богословського факультету в Парижськiм університеті, — найвисший церковний авторитет так у місті як і в народі. Берквин вибрав із творів тих докторів дванадцять точок і публічно оголосив їх, що вони є протівні св. Писанню і тому назвав їх еретицькими, а короля запросив, щоб був судією у тій диспуті.

Король не від того був, щоб воюючі між собою провідники змирилися зі своїми силами і розумом. Він радувався, бо думав, що буде мати нагоду упокорити тих гордих монахів, і приказав сторонникам Риму, щоб боронили своєї справи на підставі Біблії. Але вони добре знали, що сей струмент ім дуже мало поможе; тюрма, тортури, костер ось струменти, якими вони добре знали орудувати. Але тепер положення змінилось, і вони побачили, що мало що не упали в яму, котру вони викопали для Берквина, і тепер старались конче найти вихід, як би із того вилізнутися.

Десять так около того часу случилось, що образ Діви Марії, виставлений для народу на розі улиці, був ушкоджений. Із того поводу ціле місто заворушилось. Великі гурми народу тиснулися до того місця, виражаючи свої чувства жалю і обурення. Король також глибоко був тронутий. Тут представився случай, із котрого монахи могли дуже легко скористати, і вони, не довго думаючи, таки так зробили. „Ось плоди Берквинового навчання“, кричали вони. „Всьо хилиться до упадку — релігія, закон, а навіть трон — внаслідок сей Лютеранської змови.

Берквина знов арештували. Король виїхав з Парижа, і монахи могли робити, що хотіли. Реформатора засудили на смерть, і щоби Франц знов не хотів його увільнити, вони таки того дня виконали засуд. В саме полудне повели його на місце страчення. Величезна товпа народу зібралась, щоби

подивитись на смерть, і многи задивувались і налякались, коли побачили, що жертва вибрана була одна із лучшої і знатнішої дворянської родини Франції. Здивованне, негодованне, погорда і гірка ненависть покривало лиця заворушеної товпи, лиш одно лице було спокійне. Думка сього мученика була далека від того забурення, він чув себе тільки в присутності свого Господа.

Дрантыва теліжка, на котрій він сидів, захмурені лиця його гонителів, страшна смерть, яка його чекала, на те все він не звертав уваги. Той, Котрий живе, і був мертвий, і живе вічно, маючий ключі пекла і смерти, був з ним. На лиці Берквина відбувалось світло небесне і спокій. „Він мав на собі велветовий плащ, і вбраний був в одежу із шовку і дамаску, а штани на нім були шиті золотом“.<sup>\*)</sup> Він приготувався визнати свою віру перед Царем царствующих і всею вселенною, як свідками, і найменшого знаку смутку не було на його тварі.

Коли похід тягнувся поволеньки тісними улицями, народ з удивленням дивився на його твар, на котрій відбувались цілковитий спокій і радісне торжество. Люде говорили: „Він як би в церкві сидів і думав про святі річі“.

На кострі Берквин хотів сказати до народу кілька слів, але монахи, лякаючись наслідків, почали кричати, а воляки брязкати своїм оружжем, так що шум заглушив голос мученика. Такого рода був негідний наслідування примір, даний в 1529 році найвисшим літературним церковним авторитетом в просвіченім Парижі населенню з 1793 року, котрий на шафоті заглушив слова святого мученика.

Берквина задушили, а трупа його передали на спаленне. Вість про його смерть спричинила у всій Франції смуток приятелям реформації. Але його примір не остався без наслідування. Свідки правди говорили: „Ми з відвагою стрітим смерть, звертаючи очі на життя вічне“.<sup>(Д'Обине, кн. 12, г. 9).</sup>

В часі переслідування в Мо, учителям реформованої віри заказано проповідувати, і вони удалися де инде. За якийсь

<sup>\*)</sup>Д'Обине, „Історія реформації за часів Кальвіна“, кн. 2, г. 16.

час Лефевр виїхав до Німеччини. Фарел повернув у своє рідне місто у східній Франції, щоби поширяти світло на родині, де він перебув свої молоді літа. Вісти про те, що сталося в Мо, прийшли і сюди, правда, котрої він навчав з такою безстрашною ревністю, і тут найшла слухачів. Невдовзі начальство змусило його замовчати і його вигнали із міста. Хоч він більше не працював открыто, він ходив від села до села, проповідуючи по приватних домах, по самотніх полянах, криючись по лісах і горах, де він за своїх молодих літ часто заходив. Бог готовив його ще для більших досвідчень. Він говорить: „Переслідовань і гоненій від сатани у мене ніколи не доставало, а навіть було їх більше, як я їх міг перенести, але Бог мій отець, Він мені дав на стільки сили і ще дасть, як буде треба“. \*)

Як і за часів апостольських, переслідування „більш на користь благовістя вийшло“. \*) Вигнані із Парижа і Мо і „порозсипались, ходили, благовісткуючи слово“. \*) І тим способом світло проникло в самі віддалені провінції Франції.

Провідіння Боже все ще підготовляло раб'ятників для поширення свого діла. В одній із шкіл Парижа був тихий, задумчивий молодець, дававши уже докази свого бистрого ума, і неменше відзначаючися так чистотою свого життя, як і гєрячою душою і побожністю. Він задля своєї великої здібности і пильности скоро стався гордістю усьої школи, і з певністю можна було сказати, що Іван Калвин буде одним із здібнійших і найбільше поважаних оборонців церкви. Але луч Божеського світла проникнув навіть через стіни шкільної премудрости і забобонів, котрі окружали Кальвина. Зі страхом він прислухувався новому навчанню, і ані трошки не сумнівався у тім, що вретики таки заслужили собі на те, щоб їх спалено. Але случайно він здивався з ересію лицем в лице, що примусило його взятись до студювання римського богословія, щоби боронитися проти протестантського навчання.

В Парижі находився нерідний брат Кальвина. Оба крєв-

\*) Д'Обинє, кн. 12, гол. 9.

\*) Фил. 1: 12.

\*) Дян. 8: 4.



ні часто сходились і говорили про річи, ктрі тревожили християнство. „Много фальшивих релігій“, сказав Оливетан, протестант, „але є тільки одна правдива релігія. Фальшиві ті, котрі видумані людьми, і після котрих ми спасаємось власними ділами; правдива ж є та, котра походить від Бога. . . , правдива релігія се не ті церемонії і ріжні обовязки, котрими церква обтяжує своїх вірників, а котрі віддаляють душу від Ісуса Христа“. „Проч з вашими новими навчаннями!“ скрикнув Кальвин, „вони ображують мене, я не можу слухати вас“. „Що ви собі думаете, що я до сього часу жив в заблудженню?“

Однак думки пробудились в його душі, від котрих він не міг увільнитися. На самоті, у своїй кімнаті, він думав про те, що йому говорив його нерідний брат. Думка про гріхи не давала йому спокою; він бачив себе без посередника в присутности святого і праведного Судії. Посередництво святих, добрі діла, церковні обряди, все те не мало сили, щоби загладити гріхи. Він нічого не міг бачити перед собою, кромі чорної хмари вічної розпачи. Надармо учені отці старались помочи йому увільнитися від того страшила. Дармо він сповідався і каюся, але се не могло примирити його душі з Богом.

Підчас своєї даремної боротьби, Кальвин колись то раз случайно знайшовся в одному місци, де як раз тоді зібралась товпа народу, щоби подивитися, як палять еретика. Його вразило вираженне того спокою, яке він бачив на лиці мученика. Серед мук тої страшної смерті і ще страшнішого прокляття церкви він показував віру і відвагу, котру молодий студент з болем порівнував зі своєю власною розпачою і темрявою, підчас коли він точно сповняв прикази церкви. Він знав, що ті еретики основують свою віру на Біблії, і рішивсь вивчити її, щоб по можности відкрити тайну їх радости.

Тут він знайшов Христа. „О, Отче“, скрикнув він, „Його жертва усмирила Твій гнів, Його кров очистила мої пятна, на Своім хресті. Він возніс мов прокляття, Його смерть приготвила для мене примирення. . . Ми видумали много не-

потрібних річей. . . , але Твоє Слово освітило мене, як походил, і Ти тронув моє серце, так що я бріджусь всякими другими заслугами, крім Відкупителя“.

Коли вже знав, що йому не можна бути священиком, він одного часу зачав студіювати права, але вкінці лишив і се і посвятив своє життя для Євангелія. Однак він з початку вагався виступити публично в ролі учителя. З природи боязливий, він не хотів брати на себе такої великої відвічальности, він далі продовжав свою науку. Аж вкінці він дався намовити своїм приятелям. „Се в дивне“, сказав він, „що з такого низького стану можна взнестися до такої чести“.

Кальвин спокійно взявся до своєї роботи, і його слова були як падаюча роса, орошаюча землю. Він виїхав із Парижа і тепер находився в провінціоноальнім городі під опікою принцеси Маргарити, котра, полюбивши Євангеліє, заступалась також і за його учеників. Кальвин все еще був молодцем, вічливого і скромного поведення. Він розпочав свою роботу, посіщаючи людей по їх хатах. Позбравши членів родини коло себе, він відкривав їм Біблію і обясняв спасительні правди. А ті знов передавали з радістю ту вість другим. Із більших міст він пійшов до менших місточок і по селах, що находились воколо них. Він мав приступ так до дворів як і селянських найбідніших хат, де його всюди радо принимали, і він влав підвалини під нові церкви, котрі мали давати безстрашних свідків правди.

Кілька місяців опісля він знов знайшовся в Парижі. Між ученими і образованими панувала там тоді велика агітація. Студіюванне старинних язиків напровадило людей на Біблію, і багато з них, котрих серця еще не були тронути її правдами, провадили горячі бесіди про неї і диспутували навіть з оборонцями романизма. Не дивлячись на се, що Кальвин що до богословських питань, був здібним борцем, однак на його долю випала далеко більша і взнесліяша робота, як ті крикливі шкільні диспути. Люде пробудились і треба їм було відкрити

правду. В тім часі як університетські авдиторії були наповнені криком богословських диспут, Кальвін ходив від хати до хати, отворяючи народові Біблію і розказуючи про Христа Роспятого.

Милостивим Провідінням Божим Париж повинен був дістати ще друге запрошення прийняти Євангеліє. Він відкинув слова Лафевра і Фарела, але знов в тій великій столиці всі класи народу повинні почути ту вість. Із політичних причин король ще не зовсім прилучився до Риму, щоби виступити проти реформації. Маргарета все ще жила надією, що протестантизм в Франції буде торжествувати. Вона постановила, що реформована віра має проповідуватись в Парижі. В часі неприсутности короля приказала одному протестантському проповідникови проповідувати в міських церквах. Коли на се не дозволили паписти, то вона відступила на се королівську палату. В одній із більших кімнат зроблено часовню і оголошено, що кожного дня в назначений час буде проповідь, і запрошується всіх людей без ріжниць. Цілими гурмами приходили люде на богослуження. Не тільки часовня, але і другі прилігаючі кімнати і галі були переповнені народом. Тисячі приходили кожного дня — благородні, державні урядники, правники, купці і ремесельники. Замість того, щоби заборонити зібрання, король казав відкрити в Парижі дві церкви для проповіді. Ніколи город не був так тронутий Словом Божим. Дух життя з неба, здавалось, дихав на народ. Вздержання, чистота, порядок і пильність заняли місце пияцтва, розпусти, роздорів і лінивства.

Але і вярхія не дармувала. Король не мав охоти забороняти проповіді, отже вона звернулась до народу. Ужито всяких средств, щоби спричинити страх, упередження і фанатизм темної і забобної товпи. І Париж, ідучи сліпо за фальшивою наукою, як колись в давнину Єрусалим, не пізнав часу своєї судьби і сього, що конче потрібне було до його спокою. Два роки Слово Боже проповідувалось у тій столиці,

але хоч мпогі і прийняли Євангеліє, більшість народу все таки відкинуло його. Хоч Франц, для своєї ціли до певної степені і піддержував віротерпимість, однак сторонникам папи вдалось вкінці взяти верх. Знов церкви заперто а поставлено костри.

Кальвін все вще находився в Парижі, наукою, роздумованнем і молитвою приготавлиючи себе для своєї будучої роботи, а при тім продовжав поширювати світло. Наконец і на нього упало підозрінне, і духовенство рішило передати його полоніни. Думаючи, що він є безпечний у своєму затишу, він нічого не підозрівав. Нараз його приятелі дали йому знати, що власти на дорозі до него і хочуть його арештувати. В ту минуту дався чути стук до дверей. Не можна було тратити часу. Оден із його приятелів задержував урядників при дверях, підчас коли другі помогли йому через вікно спуститися на долину, і він втік чим скорше на передміств. Знайшовши приют в хатчині одного робітника, що був приятелем реформації, він перебрався в шматте свого господаря і з мотикою на плечах пустився дальше в дорогу. (Д'Обине, „Історія реформації в часах Кальвіна“, кн. 2, гол. 30). Звернувшись на полудне, він знов знайшовся в краю Маргарити, де чувся вже безпечнішим.

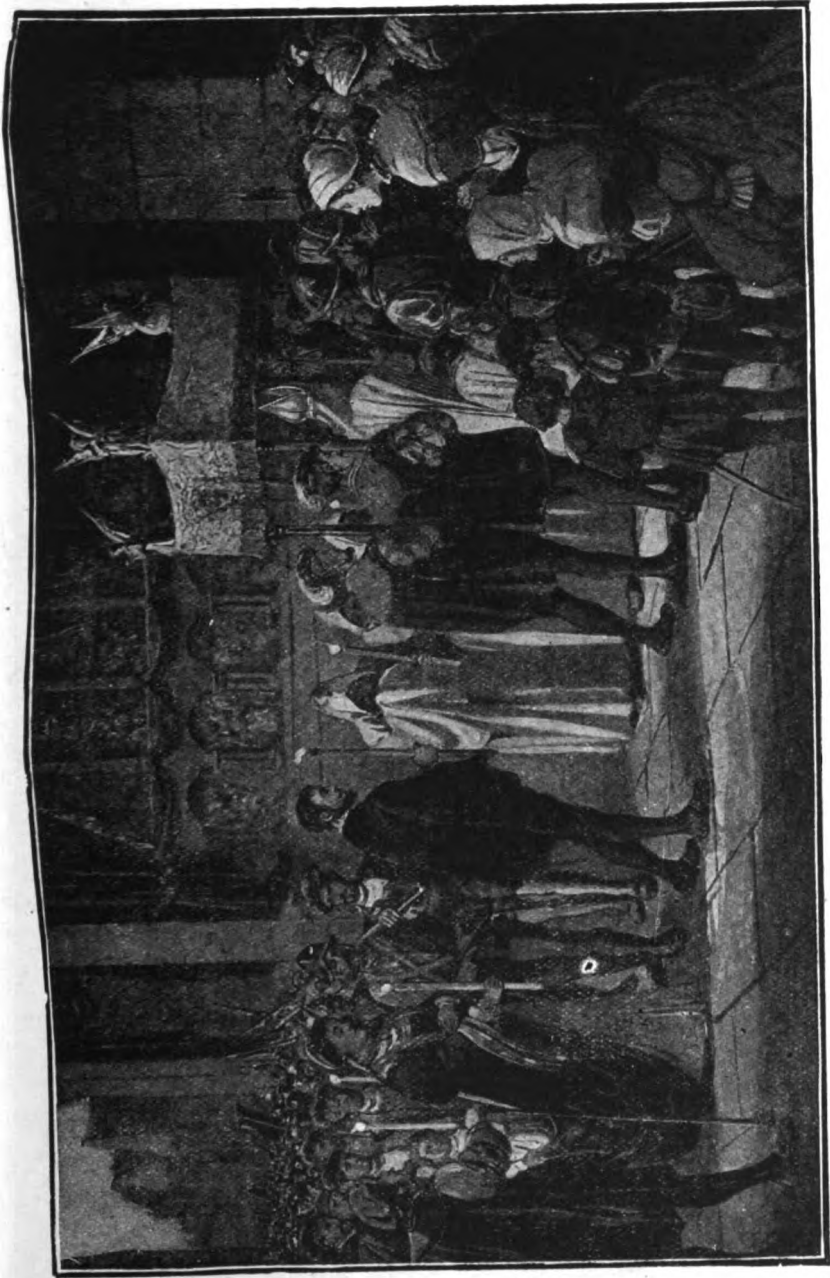
Тут він оставався через кілька місяців під обороною впливових приятелів і, як і перше, займався наукою. Але душа його мріяла про евангелізацію Франції, і він не міг довго позіставати, щоб не робити нічого. Як тільки буря трошки притихла, він знайшов для себе нове поле для роботи в Пуате, де був университет і де нова наука радісно була прийнята. Люде всіх кляс радо прислухувались Євангелії. Проповідували не публично, але в домі городського начальника, у його власній хаті, а часами в публичних загородах, де Кальвін відкривав слова життя тим, котрі хотіли слухати його. Коли внаслідок того число слухачів збільшилось, задля лучшої безпеки, вони сходились поза містом. В глибокім і вузькім, гірськім

вертепі, де дерева і високі скали ще побільшали його самоту, було вибраним місцем для зібрань. Маленькими гуртками люде із різних вулиць міста незаметно приходили туди. У тім самотнім місці вони читали і обясняли собі Біблію. Тут також по перший раз протестанти Франції мали тайну вечеру. Із тої маленької церковці розсилались многі вірні євангелисти.

Ще раз Кальвін повернув до Парижа. Він все ще мав надію, що Франція, як народ, прийме реформацію. Але для його роботи заперлись майже всі двері. Проповідувати Євангеліє значило тільки, що іти прямо на костер, і в кінці він рішивсь виїхати до Німеччини. Заледве він виїхав із Франції, як над протестантами розбурхалась буря, у котрій, наволи б Кальвін там ще остався, також був би загинув.

Французські реформатори, дуже хотіли, щоби їх край не зівстав на боці від Німеччини і Швайцарії, і вони рішились відважно виступити проти римських забобонів, так щоби увесь народ заворушивсь. І відносно до того одної ночі по цілій Франції розліплено оголошення, котрими заатаковано католицьку службу Божу. Але замість того, щоб із сего був хосень для реформації, той ревний, але лихо придуманий плян стався згубою не тільки виновників його, але і всіх приклонників реформованої віри у Франції. Він дав сторонникам Риму давно желану нагоду, а іменно зажадати рішучого викоренення єретиків, як небезпечних бунтівників, загрожаючих престолу і спокійови народа.

Пезнаюко рукою, або неуважно поступившого приятеля або хитрого ворога, сего вже ніхто не знає, — одно із оголошень прибито на дверях королівського дворця. Розуміється, короля се дуже вразило. В тому оголошенню безпощадно нападали на забобони, котрих придержувались сотки літ. Се було написано дуже сміло і неприличними словами, що дуже погнівало короля. Він цілий дряв і не міг прийти до слова. Вкінці висказав ті страшні слова: „Піймати всіх без ріжни-



*Упохоренне Франца I.*

„Король Франції явився  
в характері камютога“.

ці підозрілих в Лютеранстві... Я хочу винищити всіх“.)<sup>1)</sup> І сталося. Король тепер вповні рішився стати по стороні Риму.

Незабаром постановлено арештувати всякого Лютеранина в Парижу. Бідний ремесельник, сторонник реформованої віри, що скликував вірних на зібрання, був арештований, і під угрозю смерти на кострі приказано йому, щоб завів папського післанника до дому кожного протестанта у місті. Він здригнувся перед таким підлим порученням, але страх перед полумінням все таки був сильнішим, і згодився зрадити своїх братів. Найвищий кримінальний судія, Морин, в супроводі священників зі святими дарами і ладаном, оточений монахами і жовнірами, зі зрадником повільним кроком переходив улицями міста. Сей похід, повидимому мав служити в честь „святих тайн“, — відпокутованнем за образу, якої протестанти допустились зглядом служби Божої або обідні. Але намір убійства укривався під тою процесією. Зближуючись до дому лютеранина, зрадник давав знак, при чим не говорено ані одного слова. Процесія застановилась, входили до хати, викидали звідтам родину, заковували в ланцюхи, і страшна толпа ішла далі, шукаючи нових жертв. „Він не щадив ні більших, ні менших домів, ні университетського будинку... Перед Марином дрожав увесь город... Страшні часи наступили“ (Д'Обиня, „Істор. реформ. за часів Кальвина“, к. 4, г. 10).

Жертви гинули в страшних муках, а було приказано не розпалювати сильного огню, щоби муки продовжались. Їх твердість була непохитна, їх спокій незахмушений. Переслідувателі не могли зломити тої їх податливої твердості, і чули себе побідженими. „Костри ставались у всіх частях Парижа і свалення відбувались в ріжних наступаючих днях навмисне, щоб наводити страх на людей перед вресю. І щоб не робили римські палачі, то побіда все таки була по стороні Євангелія. Увесь Париж мав нагоду тепер бачити, якого рода людей може дати нова наука. Не ма ніде такої катедри, котра говорила б так прекрасно, як костри мучеників. Та велика

<sup>1)</sup>Д'Обиня, „Історія реформації за часів Кальвина“, кн. 4, г. 10.

радість, котру можна було бачити на лицях тих людей, коли їх провадили на місце страчення, їх геройська відвага серед страшної поломини, їх тихе прощення несправедливостей перемінляли гнів на милосердіє і ненависть на любов, і свідкували з невідпоруною вимовою в користь Євангелія“.

Священики, хочаби довести гнів народа до висшої степені, поширяли найстрашніші обвинення проти протестантів. Їх обвиняли, що вони хотіли убити короля, повалити правительство і побити католиків. Але найменшого доказу не можна було найти для potwierдження тих обвинувачень. Однак сі зловіщі предсказання все таки мали сповнитися при зовсім других обставинах і з цілком інших причин. Жорстокостий, спричинених безвинним протестантам через католиків назбиралось багато і жадали відплати, і в слідуючих віках як раз звалилась на них та судьба, котра після їх зловіщого предсказання загрожувала королеви, правительству і його підданним, але вона була спричинена невіруючими і самими сторопниками папства. Се не було запровадження, але угнітання протестантизму, котре триста літ пізніше напровадили на Францію ті страшні нещастя.

Підозріння, недовіре і страх проникли у всі кляси суспільства. Посеред загального постраху можна було бачити, як глибоко Лютеранська віра запустила корені в людських серцях, котрі після свого образования, впливу і гарного характеру стояли понад усіма. Посади і почетні місця знов стали порожними. Ремесельники, друкарі, учені, професори университетів, писателі, а навіть придворні цезали. Сотки людей повтікали з Парижа, сами добровільно оставляючи свою родину, з чого можна було із першу пізнати, що вони протестанти. Паписти з задивованнем дивились на те все, думаючи собі, скільки непідозрих вретиків вони терпіли поміж собою. Тепер свій гнів вони виливали на ті бідні жертви, що находились у їх власти. Тюрми були переповнені і



навіть воздух, здавалось, був затемнений від диму палячихся кострів, котрі запалювались для визнавців Євангелія.

Франц I гордився тим, що був провідником великого руху в користь відродження наук в початках шіснадцятого віку. Його найбільшою утіхою було мати в себе на дворі учених із всіх сторін. Його любови для науки і ненависти до темноти і монаших забобонів реформація менше більше була зобов'язана тої частевої релігійної терпимости, котрою вона покоришувалась. Але побуджений ревністю викоренити ересь, тої покровитель наук видав едикт, після котрого у цілій Франції заказане було печатанне книг! Франц I представляв оден із тих примірів в історії, котрі доказують, що умовий розвій не хоронить від релігійної нетерпимости і переслідування.

Торжественною і публичною церемонією Франція взялась до цілковитого знищення протестантизму. Священики зажадали, щоб спричинену обіду для неба через непошановання обідні було відкуплено кровю, і щоб король для добра свого народу прилюдно дав своє зізволенне на ту страшну роботу.

День 21 січня, 1535 року, був визначений для тої страшної церемонії. Забобонний страх і фанатична ненависть усього народу не мали границь. Улиці Парижа наповнялись толпами народу, котрий прибував із всіх окружних міст. Сей день повинен був розпочатися великоліпною і пишною процесією. Доми на тих вулицях, куди тяглась процесія, прибрані були в жалобу. В рівнім віддаленню оден від другого були побудовані вівтарі і перед кожними дверима палилась походня в честь „святих тайн“. До розсвіту дня процесія сформувалась перед королівською палатою. Насамперед несли хрести і хоругви із ріжних парохій, а за ними ішли парами горезжани з горючими походнями. За ними слідували чотири монаші ордени, кождий по своєму вбраній. За тим несли велике множество чудотворних мощів. Після того на конях їхали церковні достойники в пурпурових і ясно-червоних шатах,

украшених дорогими брилянтами. Се дійсно був пишний і величавий похід.

Чотири Парижські єпископи несли святі дари під препишним балдахіном. Іззаду ішов король з відкритою і похиленою головою без корони і королівської одежи, несучи в руках горючу воскову свічу. Тим способом король Франції публично виступив, як каючийся. Перед кожним вітарем він низько кланявся не задля своїх пороків що оскверняли його душу, не задля невинної крові, котра сплямила його руки, але задля смертельного гріха своїх підданих, котрі посміли знеславити обідню. За ним слідувала королева, державні урядники, також в парах, кожний з горючою восковою свічкою.

Одну часть служби звершив сам король в єпископській палаті, промовляючи до виспих державних урядників. Зі сумним лицем явився перед ними і жалувався зворушенням голосом: „О безбожів! О богохульство! О день горя і ганьби, чому ти навидів нас?“ Опісля він завизвав кожного вірного підданого, щоб помагав викоренити шкідливу ересь, котра загрожувала Франції упадком. „Клянусь вам, як ваш король, панове, наколи б я знав, що одно із моїх власних дітей є заражене тою поганою гнилю, то я не пощадив би його. . . Я сам видав би його і приніс би Богу, як жертву!“ Сльози зрушили його мову і ціле зібрання плакало і одноголосно крикнуло: „Ми хочем жити і вмирати за католицьку віру“.)

Страшною стала темрява народу, котрий відкинув світло правди. „Спасенна благодать явилась ім, але Франція після того як вона бачила її силу і святість, після того як її Божественність приковала своїм блеском города і села відвернулись від неї і полюбили більше темряву, як світло. Вони відкинули дар небесний, коли давався ім. Вони називали зло добром, а добро злом, доки не сталась жертвою власної упертої оманни. Тепер хоч вони в дійсности вірили, що служать Богу тим, що переслідують його народ, вони таки не могли оправдати своєї щирости. Вони добровільно відкинули світло, котре

\*) Д'Обинь, „Історія реформації за часів Кальвіна“, кн. 4, г. 12.

могло би їх уратувати від омани і осквернення своєї душі невинною кровю.

У великому соборі, де близько сто літ пізніше „богиня розума“ була поставлена на престолі народом, котрий забув за живого Бога, збулась торжественна присяга, щоб викоренити ересь. Знов начався похід і представителі Франції удались на дорогу, щоби розпочати те діло, котре вони під присягою зобов'язались виконати. В недалеких віддаленнях, вздовж дороги були поставлені костри для спалення еретиків, і було рішено запалювати костер тоді, як король зближиться до него, щоби він був свідком того страшного зрілища. Подробичі витерпівших мук тими свідками за Христа занадто страшні, щоби їх тут описувати, хоч ті жертви зі своєї сторони не показували найменшої нерішучости. Коли їх примушали відречися, вони відповідали: „Я вірую лиш в те, що проповідували свого часу пророки і апостоли і що вірила церква святих. Я вірую і уповаю на Бога і моя віра устоїть проти усього влади пекла“. (Д'Обине, „Історія реформації за часів Кальвіна“, кн. 4, гол. 12).

І знов і знов похід приставав у кострів. Після того, як він вертав назад звідки вийшов, у королівської палати, товпа розійшлась, а король і прелати пішли у свояси, задоволені подіями дня і, бажаючи собі щастя, що їм вдалось викоренити ереси.

Євангеліє мира, відкинене Францією, мало бути цілковито викоренене, і із того наступили страшні наслідки. Дня 21 січня, 1793 року, двіста вісімдесят літ опісля, числячи від того дня, в котрім Франція вповні занялась переслідуванням реформації, друга процесія тягнулась вулицями Парижа, але зовсім в иншій цілі. „Знов король тут грав головну роль, знов забурення і крики, знов голоси жадаючи жертви, знов видко було чорні руштовання і ще раз зрілище дня було закінчене страшною смертю на руштованнях. Людвига XVI, котрий боровся зі своїми катами до посліднього, потащили

на колоду і силою задержали тут аж до тих пор, доки топір не упав і не відтяв голови, котра покотилась на руштування". Король не був одинокою жертвою, недалеко від того місця підчас кровавих днів терору на гильотині погинуло дві тисячі вісімсот людей.

Реформація предложила світу открити Біблію, розкрила приписи Божого закону і старалась представити совісти народу вї жадання. Безконечна любов відкрила людям правила і приписи неба. Бог сказав: „Пильнуйте ж і сповняйте їх! Бо се мудрість і розум ваш перед очима народів, що чути муть всі встанови сі і казати муть: Сей великий нарід справді мудрий і розумний нарід“. (5 кн. Мойсея 4: 6). Але коли Франція відкинула дар небесний, вона посіяла зерно анархії і погібели, з чого опісля природним способом повстала революція і панованне терору.

Відважний і горячий Фарел мусів втікати зі своєї вітчизни ще довго до переслідування, спричиненого розліпленими оголошеннями. Він виїхав до Швейцарії і там помагав Цвинглому у його роботі. Його робота опісля мала великий вплив на реформацію у Франції. В первих роках свого вигнання старанням Фарела було поширюванне реформації на родині. Він ужив много часу для проповіді Євангелія між своїми країнами вблизи границі, де він пильно наглядав за боротьбою і помагав словом, утішенням і порадою. Він при помочи других вигнанців перевів твори німецьких реформаторів на французську мову і у великій скількості дав їх надрукувати разом з французською Біблією. Через колпортерів ті твори опісля були розпродані по цілій Франції. Колпортерам давали книги по низькій ціні, і профіт із продажі тим способом давав їм можливість продовжати роботу.

Фарел продовжав свою роботу в Швейцарії як народний учитель. Удалившись у самітне село, він посвятив себе вихованню дітей. Крім звичайних наук він осторожно ознакомляв дітей з Біблійними правдами, надіючись тим способом

через дітей вплинути на родичів. Деякі увіروвали, але священники виступили, щоби застановити таку роботу, і забобонний нарід послухав їх і зачав супротивлятися. Один із священників сказав: „Се не може бути Євангеліє Христа, бо проповідь його не приносить мира, але війну“. Коли його переслідували в одному місці, він, подібно першим ученикам, втікав до другого. Він ішов далі од села до села, із міста до міста. Ідучи пішком, він терпів голод та холод і труднощі, і всюди грозила йому небезпека. Він проповідував по базарах, по церквах, а нераз і в соборах. Слухачів в него було повно; його проповідь часто переривали шумом і насмішками, або і на силу проганяли його із катедри. Нераз товпа нападала на него і мало не убила його. Але все таки він ішов вперед. Хоч він змушений нераз був уступити, але знов повертав і робив далі свою роботу. Наслідки його роботи можна було бачити, бо там, де найбільше панувало папство, двері Євангелія отворалися. Невеличка парафія, де він спершу працював, невдовзі прийняла реформовану віру. Міста Муртон і Нейнбург також покинули римську віру і викинули католицькі ікони із своїх церковів.

Ферел уже давно хотів заткнути протестантське знамя в Женеві. Наколи б міг дістати сей город, то він став би осередком реформації Франції, Швейцарії і Італії. Маючи на думці сю ціль, він продовжав свою роботу, доки многі доокружні міста і села не зреформувались. Опісля він з одним товаришом вступив до Женеви. Але йому не було позволено виголосити більше, як дві проповіді. Після того як священники надармо старались, щоб його передати світському правительству для осуження, вони призвали його на церковну раду, куди сами явились з укритим під убранням оружжям, з наміром убити його. Перед палатою зібралась розярена товпа з буками і мечами, щоб його убити, наколи б він хотів втікати. Присутність горожанських властей і військо все таки оборонили його. Слідуючого ранку його разом з това-

ришом перевезено на другий бік озера і укрито в безпечнім місці. Тим способом закінчилась його перша проба евангелізації в Женеві.

На слідуючий раз забранося до тої роботи трошки осторожнійше. А іменно післано там молодого чоловіка, такого скромного поведення, що навіть правдиві приятелі реформації обходились з ним холодно. Що він тут міг зробити той молодий чоловік, наколи навіть Фарела відкинено? Як він може витримати, маючи ще до того так мало відваги і досвіду, проти такої бурі, перед котрою змушені були втікати найсильніші і найвідважніші люде? „Ні військом, ні силою вашою, тільки моім духом, говорить Господь сия небесних“. \*) „Не мудре світа вибрав Бог, щоб осоромити премудрих“. „Тим що немудре Боже мудріще від людей, а неміцне Боже крешче людей“. (1 Кор. 1: 24, 25).

Фромент розпочав свою роботу як народний учитель. Він навчав дітей правди, котру вони повторяли дома, так що приходили родичі, щоби почути обяснення Біблії, і школа вкінці була наповнена уважними слухачами. Нові Завіти і трактати роздавались в більшій скількості, і завдяк тому вони дістались многим, котрі не мали ще відваги прийти і почути нової науки. Незабаром і тому робітникови прийшлося втікати, але правди, котрих він навчав, пустили корені в серцях народа; початок реформації вже був, і вона продовжала укріплятися і поширяться. Проповідники вернулись назад і завдяки їх проповідий в Женеві наконец було запроваджене протестантське Богослуженне.

Город уже став по стороні реформації, коли Кальвін після довгих мандрівок і перемін увійшов в него. Повертавши після свого посліднього посіщення із родини, він находився на дорозі до Базелі, але побачивши, що там в богато війська Карла V, він змушений був завернути на иншу дорогу, що ішла через Женеву.

\*) Захар. 4: 6.

У тім посіщенню Фарел видів руку Божу. Хоч жителі Женеви і прийняли реформаторську віру, але тут все еще було багато роботи, котру треба було докінчити. Не цілими громадами, але поодинокими душами люде навертаються до Бога; діло відродження відбувається в серці і совісті кожної поодинокій людини і звершається Духом Божим, а не синодальними рішеннями. Підчас коли мешканці Женеви відкинули авторитет Риму, вони все таки не були приготовані позбутися пороків, котрі процвітали під його опікою. Запровадити тут чисті основи Євангелія і зділати Женеву гідною того стану, до котрого Провідінне покликало її, було не легкою задачею.

Фарел був переконаний, що в Кальвині він найшов чоловіка, з котрим він міг злучитися в тім ділі. В імя Бога він врочиство закликав молодого євангелиста, щоб остався тут і працював. Але Кальвин спершу не міг рішитись на се. Боязливий і миролюбивий, він дрожав, коли подумав про відважних, незалежних і буйних Женевців, з котрими йому треба було стикатись. Його слабе здоровле і привычка заніматися науками змушала його шукати затиша. Переконаний, що він своїм пером лучше всього послужить ділу реформації, він хотів найти спокійне місце для наукових занять, звідки він хотів навчати і будувати церкви посредством друкуваного слова. Але торжественна пересторога Фарела була для него як голос з неба, і він не смів відказатися. Здавалось йому, він казав, що рука Божа простерлась з неба, схватила його і поставила на тому місці, котре він з таким нетерпіннем хотів кинути.

В тім часі протестантському ділу грозила велика небезпека. Прокляття папи громили Женеву і могутчі народи грозили її знищенням. Як таке маленьке місто выдержить проти могутчої власти священників, котра розказувала царям і королям? Як воно витримає проти армії великих завоювателів світа?

В цілому Християнстві протестанти мали страшних ворогів. Перві торжества реформації перейшли і Рим ужив нових сил в надії, що її зівсім знищить. В тім часі зістав заложений орден єзуїтів — жорстокий, безсовісний і найбільше могутий зі всіх оборонців папства. Відтятий від всякої земної звязи і людських інтересів, мертвий для природних почувань, вповні заглушавший розум і совість, орден єзуїтів не признавав ніякої другої власти, крім свого ордену; ніякий другий обовязок не ма для него значіння, як тільки зміцнення своєї власти. Євангеліє Христа зробило своїх поклонників такимн, що вони могли переносити всякі терпіння, голод, невгоди, убожество, стрічатись з небезпекою і піддержувати знамя правди, не зважаючи на тюрми, тартури і костри. Боротися з тими силами, єзуїтизм воодушевляв своїх послідувателів посредством фанатизму, котрий приспособив їх переносити такі сами небезпеки і, щоби ставити опір силі правди, ужити всі оружя омани. Ніякий проступок не був занадто великим, щоби не поповнити його, ніяка омана за підла, щоби не практиковалась, ніяке притворство за трудне, щоби не покористуватись із ним. Звязані присягою вічного убожества і покори, єзуїти стремілись добути собі богатство і власть, щоби ужити їх для повалення протестантизму і для привернення папської ерархії.

Коли вони являлись як члени ордену, вони носили одержу святости, відвідували тюрми і шпиталі, помагали бідним і хорим і показували вид, що відреклись від світа, називаючи себе святым іменем Ісуса, Котрий ходив повсюди і творив добро. Але під тою ненаганною внішністю скривались кримінальні і убійчі намірення. Одним із головних правил ордену було, що ціль оправдує средства. Посредством того закона лож, крадіж, крива присяга, убійство не тільки що не прощались, але навіть допускались, коли вони служили інтересам церкви. Ріжно замаскувані єзуїти промощували собі дорогу до найвищих урядів в державі, були королівськими дорад-



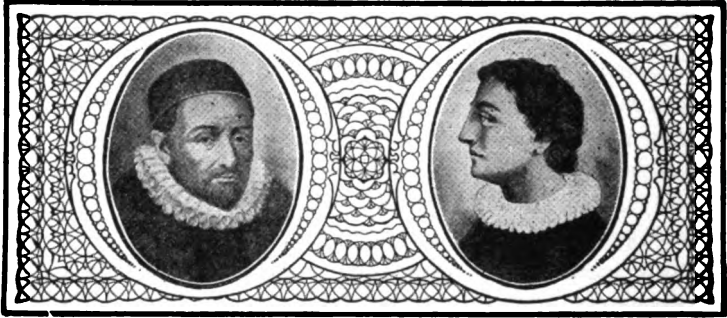
никами і руководили політикою народів. Вони занимали місця слугів, щоби, як шпігуни, слідити за своїми хазайнами. Вони закладали вищі школи, де вчилися діти князів і шляхтичів, і школи для простого народу, і діти протестантських родичів притягали, щоби приучувались римських обрядів. Вся та пишність і виставність папського богослуження мали служити на те, щоби баламутити їх розум і засліпляти і поневоляти їх воображення, і тим способом свобода, за котру батьки тяжко трудилися і кров проливали, тепер була зраджувана синами. Зауїти скоро порозбігались по цілій Європі, і де би вони не були, всюди видко було відродженне папства.

Щоби надати їм ще більшу владу, була видана була, посредством котрої запроваджено інквізицію. Помимо загального обридженя, котрим дивилися на її навіть сами католики, той страшний суд все такий був запроваджений папською ерархією. Ті суди відбувались скрито, щоби страшні річі, які там діялись, не виходили на денне світло. В многих краях тисячі, сам цвіт народа, благородні і образовані, побожні, трудолюбиві, патріотичні горожани, високо учені, поети, талановиті артисти, здібні ремесельники зістали помордувані, або мусіли втікати в чужі краї.

Такими средствами воював Рим, щоби здавити реформацію, забрати від людей Біблію, і знов запровадити неучтво і забобони середних віків. Але милостію Божію і стараннями тих благородних людей, вибраних Господом, щоби статись послідувачами Лютра, протестантизм не упав. Своєю силою він не завдячував могутості і силі князів, але бідним і мало значучим краям, котрі були його обороною і кріпостою. Маленька Женева, окружена могутими ворогами, котрі чигали на її знищення; Голяндія на своїх піскових млизнах у Північного Моря, котра боролась проти Іспанської тиранії, найбогатшого і найбіднішого королівства тодішнього часу, і зямна, неврожайна Швеція, се були краї, котрі боролись успішно проти папства і побіджали його.

Близько трийцять літ Кальвін працював в Женеві, найперше щоби там заснувати церкву, на підставі чистої Біблійної моралі, а також для успіха реформації в цілій Європі. Його поведення, як учителя народа, не було безнаганне, і його навчання не були без заблудження. Але він був орудієм для проповіді великих правд, маючих за його часів особливу важність для потвердження основ протестантизму проти відновляючогося папства, і для піднесення чистоти і простоти життя в церквах, замість гордості і зіснуття, котрі піддержувались римськими учителями.

Із Женеви розсилались учителі і друковані твори, щоби поширяти реформаторську науку. Сюди приходили переслідуємі із всіх сторін для науки, поради і заохоти. Город Кальвіна стався місцем охорони для гонимих реформаторів усього західної Європи. Ховаючись від страшних заверюхів, котрі бушевали сотки літ, вигнанці приходили до воріт Женеви. Умучені, поранені, без даху і родини, вони находили тут щире прийняття і опіку, і вони своєю побожною, учению і здібностями були благословенням для міста, прийнявшого їх. Многі із тих збігців повертали знов на родину, щоби боротися проти тиранії Риму. Іван Нокс, здібний шкотський реформатор, чимало англійських пуританів, протестантів із Голляндії і Іспанії і Гугенотів із Франції винесли із Женеви світло правди, щоби розбити темряву на своїй рідній землі.



## Г О Л О В А — XIII.

### В НИДЕРЛЯНДАХ І СКАНДИНАВІ.

В Нидерляндах папська тиранія викликала вже дуже вчасно рішуче супротивленне. Римський архієрей сім соґ літ до появи Лютра був оскаржений двома єпископами, присланими з якимись орудками до Риму і при тім случаю пізнали правдивий характер „святого престола“. Бог зділав церкву, Свою царицю і невісту, благородним і вічним запасом для її родини і дарував її придане, що ніколи не вянє і не псується, а також вічну корону і скипетр, а ти загарбав всі добра, як злодій. Ти сів у храмі Божім, як Бог, і замість того, щоб бути пастирем овець, ти зробився для них вовком. Ти хочеш, щоб тебе вважали найвисшим єпископом, а ти поступаєш як тиран. . . Замість того, щоб бути слугою слуг, як ти себе зовеш, ти хочеш бути паном пануючих. . . Ти погорджуєш заповідями Божими. . . Святий Дух буде церкви так далеко, як земля сягає. Город нашого Бога, в котрім ми маєм право горожанства, розтігається у всі части світа і є більше від міста, що його святі пророки називали Вавилоном, котрий вважає себе Божеським, возвисається до неба і гордиться, що його мудрість безсмертна, заявляючи наконєць, хоч і безпідставно, що він ніколи не заблуджається і не може заблуджатися“. <sup>1)</sup>

Із віка до віка повстали і другі, щоби знов повторити той протест. І до Нидерляндів зайшли ті перві учителі, кот-

<sup>1)</sup>Брандт, „Історія реформації в Нидерляндах“, кн. 1, стр. 6.

рі походили по різних краях під ріжними іменами, маючи характер Вольденських місіонерів і всюди поширюючи Євангеліє. Їх навчання скоро принималось. Вольденську Біблію вони в стихах перевели на Голандську мову. „В неї“, говорили вони, „велика вигода: не ма ніяких жартів, ніяких байок, ніяких хитрощів, ніякої омани, нічого, крім слів правди. По правді, тут і там можна надібати тверду шкурупу, але навіть і тут легко можна найти ядро і солодич сього, що добре і святе“. Так писали приятелі старої віри в дванадцятім віці.

Тепер почались римські переслідування, але серед ко-стрів і тортурів віруючі не переставали розмножатися, заявляючи твердо, що в релігії Біблія є неомильний авторитет, і що нікого не можна силувати, щоб вірив, але треба його переконати проповідю.

Навчання Лютра найшли в Нидерляндах знамениту почву, і серйозні і щирі люде взялися до проповідування Євангелія. Із одної з Голандських провінції вийшов Менно Симонс, котрий образувався в римо-католицькій вірі. Він як католицький священник зовсім не знав Біблії і навіть не хотів читати її, щоб не заразитись вресю. Коли одного разу зачав сумніватися що до переміни хліба і вина в тіло і кров Христову, то він думав, що його сатана скушує, і молитвою та сповідю старався увільнити від того, але надармо. Опісля він віддався розпусті, бо хотів заглушити в собі совість, котра не давала йому спокою що до того питання, але і се не помагало нічого. Наконєць він принявся за читання Нового Завіта, разом із Лютровими виданнями і се побудило його до того, що вкінці прийняв протестантську віру. Невдовзі опісля він бачив в одному селі, як стинали голову одному чоловікові за те, що по другий раз хрестився. І знов, щоб довідатися дещо більше за хрещення дітей, він зачав шукати за тим у Біблії, але не знайшов ніяких доказів, і переконався, що при хрещенню головне услівє ставиться покаянне і віра.

Мено покинув римську церкву і посвятив своє життя для проповідання правди. Як в Німеччині, так і в Нідерляндах появилися фанатики, котрі поширяли якісь недоріччя і бунтівничі навчання, зневажаючи всякі порядки і приличність. Мено предвиджував у тім страшні наслідки і старався всіми силами супротивлятися заблудженням і диким бредням тих мрійників. Але помимо того знайшлося багато людей, що далися звести тим фанатикам, однак не надовго, бо, пізнавши, що поступили на злу дорогу, навернулися. Осталися також ще нащадки старих християн, плоди Вальденського навчання. Між тими людьми Мено працював з великою ревністю і успіхом.

Двадцять п'ять літ він подорожував зі своєю жінкою і дітьми, терпів голод і холод і нераз находився у великій небезпеці свого життя. Він мандрував по Нідерляндах і Північній Німеччині, по більшій часті працюючи поміж бідним населенням, і всюди було видно його великий вплив. Вже з природи говорливий, хоч не дуже образований, він був чоловіком наскрізь честним, покійного духа і приятельський, отвертий, побожний і так жив, як проповідував, через що з'єднав собі велике довіре в народі. Його послідувачі розсіялись повсюду і були переслідовані і угнітані. Вони дуже терпіли через те, що їх брали за фанатичних сторонників Минцера. Але багато людей наверталось під впливом його роботи.

Ніде реформоване навчання не поширялось в таких розмірах, як в Нідерляндах. В декотрих сторонах його сторонники потерпіли від страшного переслідування. В Німеччині Карло V передав реформацію прокляттю і охотно він попав би всіх її сторонників на кострах, наколи б князі не стояли на перешкоді. В Нідерляндах його власть була сильніша і строгі едикти видавані були оден за другим. Проповідувати із Біблії, читати її, або слухати, або тільки згадати за неї було проступком, котрий карався смертю на кострі. Тиха

молитва до Бога, без поклонення образам, і співання псалмів, все те карано смертю. Навіть таких, що хотіли відречися, убивали, наколи се були мужчини, то мечем, а жінщини такі так загребували живими. Тисячі погинуло їх в часі правління Карла і Филипа II.

Одного разу цілу сімю потащили перед інквизиторів, котру обвиняли в тім, що перестали ходити до церкви і в дому відправляли богослуження. Коли питано наймолодшого сина, що вони в дому роблять, він відповів: „Ми клячам на колінах і молимся, щоб Бог просвітив наші душі і простив нам гріхи. Ми молимся за нашого короля, щоби його панованне процвітало і його життя було щасливе. Ми молимся також за наших судіїв, щоб Бог сохранив їх“. Дектрі із судіїв були глибоко тронуті, але все таки отець і оден із його синів були присуджені на костер.

Гнів гонителів рівнявся вірі мучеників. Не тільки мужчини, але і делікатні жінщини і молоді дівчата показували непохитну відвагу. Жени ставали рядом зі своїми мужами на кострі, і доки він терпів, вона потішала його, співаючи псалми“. Дівчата зажива клялись до гробу, як би ішли на ніч спати, а на костер входили вбрані по святочному, як би під вінець ішли“. (Вили, кн. 18, гол. 6).

Як за тих часів, коли погани старались нищити Євангеліє, кров християн ставалась сіменем. Гоненне послужило для того, щоби збільшити число свідків правди. Рік за роком монарха, роздражнений до крайности непобідимою рішимостю народа, продовжав свою жорстоку роботу, але все надармо. Під панованнем благородного Вильгельма Оранського наконець Голяндія дістала свободу служення Богу.

На горах в Піємонті, на рівнинах Франції і побережах Голяндії успіх Євангелія зазначився кровю його учеників. Але в північних краях воно находило більше мирний доступ. Ученики, котрі учились в Виттенберзі по повороті на родину принесли Євангельську віру в Скандинавію. Видання Лют-

рових творів також причинилося до поширення світла. Простий, загартований народ півночі відвернувся від відсуття, пишності і забобонів Риму, щоби повитати чистоту, простоту і Біблійні правди, що дають життє.

Тавзен, „реформатор Дунський“, був сином хлібороба. Хлопчик вже завчасу давав докази свого бистроумія. Він стремив до вищого образования, однак його родичі не могли йому помочи, бо були бідні, і він мусів занехати сю думку і вступив до монастира. Тут з'єднав собі прихильність свого ігумена чистотою свого життя, своєю пильністю і вірністю. При його іспитах показалось, що в него є великі здібности, котрі можуть принести для церкви добрі услуги. Було рішено післати його до одного із університетів Німеччини або Нидерляндів. Молодому студентови дане було право самому вибрати собі школу, тільки під тим услівем, щоб він не вибрав Виттенберґ. Ученого церкви не можна було виставляти на небезпеку зараження ересю — так говорили монархи.

Тавзен удався до Келн, котрий у той час, як і нині еще, був одною з найбільших твердинь романизму. Але тут він відразу почув обридженне до містицизму шкільних учителів. Около того часу він запізнався з творами Лютра. Він читав їх з зачудованнем і воодушевленнем і дуже хотів вчитися лично у реформатора. Але він не міг обійтися без того, щоби не образити настоятеля свого монастиря, не приймаючи його помочи. Однак він рішився і таки записався на університет в Виттенберзі.

Після свого повороту в Данію, він знов удався до монастиря. Його ще ніхто до сього часу не підозрівав в Лютеранізмі; він нікому не звіяв своїх тайн, але старався осторожно, щоби не впасти в підозрінне, провадити своїх товаришів до святого життя і до чистійшої віри. Він откривав їм Біблію, обясняв її правдивий змісл і вкінци отверто проповідував Христа, як праведність грішника і одиноку надію на спасенне. Великий гнів був настоятеля, котрий покладав на него

великі надії, як на відважного оборонця Риму. Його сейчас взяли до другого монастиря, заперли до келії і дуже пильнували його.

На велике здивованне сторожів, декотрі з монахів заявили себе сторонниками протестантизму. Через рішетку своєї келії Тавзен привів своїх товаришів до пізнання правди. Наколи б ті Дунські монахи були ознайомлені з пляном церкви, як поводитися з еретиками, то голос Тавзена був би заглушений на завсігди, але замість того, щоби похоронити його в якому-нибудь підземнім погребі, вони вигнали його із монастиря. Тепер вони не могли нічого зробити. Як раз тоді оголошений був королівський едикт, силою котрого дозволялось проповідувати нову науку. Тавзен почав проповідувати. Церкви стояли отвором для него, і народ приходив слухати його. І другі також проповідували Слово Боже. Переведений на Дунську мову Новий Завіт повсюду ширився. Усиловання папістів, щоби сьому ділу перешкодити, тільки ще помогли поширяти його, і невдовзі Данія обьявила себе вповні по стороні реформації.

І в Швеції молоді люде, котрі напились із Виттенберського жерела, принесли воду життя своїм родимцям. Двох із первих ревнителів Шведської реформації і Олаф і Лаврентій Петерсон, сини короля в Єребро, обучились правді в Лютра і Меляхтона і пильно передавали її другим. Подібно великому реформаторови, Олаф пробудив народ гарною бесідою і ревністю, у той час, як Лаврентій, подібно Меланхтону, був учений, задумчивий і спокійний. Обидва відзначалися побожністю, великим богословським знанням і непохитною відвагою при поширюванні правди. І папісти також не дармували. Католицькі священники підбурювали темний і забобонний народ, і на Олафа Петерсона товпа чисто нападала і він много разів о мало житте не стратив. Однак ті реформатори тіпились опікою і обороною короля. В часі пановання римської церкви народ збіднів і терпів від гнету. Він не знав св.



Писання, і так як релігія в него заключалась тільки во внішніх знаках і церемоніях, котрі не давали світла їх душі, то він повертав назад до забобонів і обичаїв своїх поганських предків. Край поділився на воюючі партії, безконечна борба котрих ще побільшала нужду. Король постановив запровадити реформацію в державі і церкві, і повитав тих вдібних і сильних помічників в боротьбі проти Риму.

В присутности короля і первих мужів Швеції Олаф Петерсон влучно і уміло боронив реформації, відповідаючи римським борцям. Він обставив при тім, що навчання отців церкви можуть бути прийняті тільки в тім случаю, наколи вони згаджакуться з Біблією; що правдиві навчання віри в Біблії обясняються ясным і простим способом, так що всі люде можуть розуміти їх. Христос говорить: „Моя наука не є моя, а Пославшого мене“ (Иоан. 7: 18) і ап. Павло обясняв, що він би був проклятий, наколи б проповідував друге Євангеліє ніж те, що він прийняв. „Як жеж“, говорить реформатор, „другі можуть подавати догмати які ім подобаються і накладати на них тягар як потрібну річ для спасення?“ Він доказав, що декрети церковні не мають ніякого авторитету, коли вони противляться заповідям Божим, і твердив, що великим протестантським правилом є: „Біблія і тільки Біблія“, і воно повинно бути мірилом віри і життя.

Та борба, хоч і відбувалася в порівнанню на незнанім полі битви, показує нам, „якого рода люде були підofiцери і прості жовніри в реформаторській армії. Коли ми звернем свою увагу на головні осередки, як Виттенберг і Цирих, і на такі славні імена, як Лютер, Меланхтон, Цвинґлі і Беолампадій, то нам, може бути скажуть, що се були провідники руху, але їх підвладні не такі, як вони. Добре, нехай собі буде. Але звернемся до віддаленої Швеції, від учителів до учеників, і назвем імена Олофа і Лаврентія Петерсонів, і що ж ми находимо? Може необразованих, зворушаючих своїми горячими бесідами народ, сектантів? Но, ні, вони були да-

лекими від того; ми тут видим людей, що знали Слово Боже і знаменито вміли управляти оружівм, котрим вони обзавелись в оружній палаті Біблії; се були учені богослови, котрі легко справлялись з фальшивими філософами і духовенством Риму.

Послідством тої диспути було те, що король Шведський прийняв протестантську віру і невдовзі опісля народне зібрання перейшло на її сторону. Новий Завіт був переведений Олафом Петерсоном на Шведську мову, а опісля знов обидва браття, на желанне короля, взялись за перевод цілої Біблії. І так Шведський народ перший раз дістав Слово Боже на своїй рідній мові. Сойм постановив, щоби по цілому краю проповідники вясняли св. Писання, і щоби шкільні діти учились читати із Біблії.

Постепенно, але вірно розгонялась темрява заблудження і забобонів благословенним світлом Євангелія. Народ увільнений від римського гнету, прийшов до сили і величія, котрих він перше ніколи не досігав. Швеція стала твердинею протестантизму. Сто літ пізнійше, в часі грізної небезпеки, той невеликий, до сих пор слабый народ, був одиноким народом в Европі, котрий подав свою помічну спасаючу руку Німеччині в страшній боротьбі підчас трийцїлітної війни. Ціла Північна Европа, здавалось, знов дісталась під тиранію Риму. Се були шведські війська, з помочію котрих Німеччина була в стані відвернути потік римських побід, запровадити віротерпимість для протестантів — Реформаторім і Лютеранів — і знов дарувати свободу совісті краям, котрі прийняли реформацію.



## Г О Л О В А — XIV.

### ПІЗНІЙШІ АНГЛІЙСЬКІ РЕФОРМАТОРИ.

У той час як Лютер в Німеччині отворив народови закриту Біблію, Тиндаль, побуджений Духом Святим, робив те саме в Англії. Біблія Вיקлифа, переведена була з латинського языка, в декотрих місцях не була зрозуміла. Вона ніколи не була друквана, а ціна писаного примірника була так велика, що тільки немногі, крім богатих або дворян, могли її мати, і так як церков до того ще сильно переслідувала її, то вона в порівнянню мало була поширена. В 1516 році, оден рік до появи Лютрових тезисів, Єразм напечатав свої грецькі і латинські видаання Нового Завіта. Тепер Слово Боже по перший раз було надруковане в оригіналі. У тому виданню многи заблудження попередних переводчиків були поправлені, і змісл переданий більше ясний. Воно довело многих із образованої кляси до лучшего пізнання правди і надало ділу реформації нову силу. Однак Слово Боже все вще у вищій степені було недоступне для народа. Тиндаль мав закінчити начату роботу Вיקлифа, і дати Біблію своїм землякам.

Як ревний ученик і серйозний глядач правди, він дістав Євангеліє із грецького Нового Завіта Єразма. Відважно проповідував свої переконання, при чим він обставав на тім, щоб всі навчання були порівнювані зі Словом Божим. На

заявлення папства, що церков дала Біблію і тільки вона може обясняти її, Тиндаль сказав: „Хто ж навчив орла шукати за добочею? І так той сам Бог навчає Своїх жаждущих дітей шукати їх Отця в Його Слові. Не ви дали нам Писання, але противно, ви сховали його від нас; ви є ті, котрі палять проповідуючих його, так ви спалили би саме св. Писання, наколи б могли“. (Д'Обине, кн. 18, гол. 4).

Проповіди Тиндаля взбудили велике заінтересовання, і многи принимали правду. Але священники були на сторожі, і як тільки він виїхав із свого поля, вони старались знищити його роботу погрозами і перекручуваннями. І се ім часто вдавалось. „Що тут робити?“ скликнув він. В той час як я сію в одному місци, ворог нищить поле, котре я тільки що оставив. Я не можу бути всюди. О, наколи б у християн було св. Писання на їх рідній мові, вони сами могли би ставити опір тим фальшивим філософам. Без Біблії не можна утвердити людей в правді.

Тепер нові намірення овладіли його душою. Він сказав: „На рідній мові Ізраїля співались псалми в храмі Єгови, чи ж і між нами Євангеліє не може заговорити в англійській мові?... Чи ж церква світла, чим в первих часах світання дня?... Доктори і учителі церкви не згаджались між собою. Нарід міг прийти до правди лиш помочию Біблії. У одного таке навчання, у другого — друге... Тепер кождий і зтих учених противиться другому. Як нам відрізнити правдиве від ложного? Тільки помочию Слова Божого“. <sup>1)</sup>

Трошки пізніше оден учений католицький доктор, навчавший з ним спір, скрикнув: „Для нас лучше було б без закона Божого, чим без папського“. Тиндал відповів: „Я бриджусь папою зі всіми його законами і, наколи Бог сохраниць мое життє, то я, скорше чи пізніше, добюсь до того, що хлопчєна, кетрий погоняє воли в плузі, буде знати більше із св. Писання, чим ви“.

<sup>1)</sup>Д'Обине, кн. 18, гол. 4.

Надії Тиндаля, щоб дати народови Біблію в рідній мові, тепер зачали сповнятись, і він сейчас взявся до роботи. Переслідований він мусів покинути свій дім і удався до Лондону, де за якийсь час продовжав свою роботу. Але знов гонення зі сторони палських посіпак змусили його втікати. Вся Англія, здавалось, була недоступна для нього, і він рішивсь шукати притулку в Німеччині. Тут він розпочав друкування Нового Завіта в англійській мові. Два рази робота ся була застановлена, але наколи йому було наказано печатати в одному місті, то він ішов до другого. Вкінці він вїїхав до Вормс, де Лютер кілька літ тому назад боронив Євангеліє перед соймом. В тому старінному місті було багато приятелів реформації, і Тиндаль міг продовжати там свою роботу без дальших перешкод. Три тисячі примірників Нового Завіта внет були готові і друге видання послідувало таки еще в тім році.

З великою радістю і витревалістю він далі працював. Хоч англійське правительство дуже старанно стерегло своїх портів, Слово Боже все таки ріжними способами дісталось до Лондону, а звідтим поширилось по цілому краю. Одного разу єпископ Дургемський закупив цілий запас Біблії у одного книгопродавця, бувшого приятеля Тиндаля, щоб знищити її, в тім сильнім переконанню, що тим пошкодить ділу. Але противно сталося, бо ті гроші послужили на закупно матеріялів до нового і луччого видання, а без того не можна було сего зробити. Коли Тиндаля опісля арештували, то його хотіли випустити на волю, але під тим услівем, щоби він видав імена тих, котрі помогли йому грішми в друкованю його Біблії. Він відповів, що найбільше причинився до того єпископ Дургемський, бо добре заплатив за книги, так що він сміло міг дальше провадити своє діло.

Тиндаля віддали в руки його ворогів і він кілька місяців пересидів у вязниці. Наконець він засвідкував свою віру мученичою смертю. Але оружів, приготовленне ним, приспо-

собляло других борців провадити війну далі в протягу всіх віків аж до нинішнього дня.

Латимер з катедри зажадав, щоб Біблія читалась в рідній мові. „Автором св. Писання“, говорив він, „є Сам Бог, і се Писання бере участь в могутости і вічності автора його. Не ма ні короля, ні цара, котрий не був би обов'язаний слухати його. Не будем ходити манівцями, але по простій дорозі Слова. Нас се нічого не обходить, що зділали батьки, але що вони повинні були зділати“.

Барнес і Фрайт, вірні приятелі Тиндала, взялись до оборони правди. Браття Рідліс і Кранмер послідували за ними. Провідники англійської реформації були люде образовані, і римська церква високо почитала більшість із них задля їх ревности і побожности. Їх супротивлення папству було вислідком сього, що вони пізнали заблудження святого престола. Їх знакомство з тайнами Вавилона придавало їх свідоцтвам ще більшу силу.

Латимер говорить: „Чи ви знаєте, хто є найбільше ревним пралатом в Англії? Ви цікаві знати, отже я вам скажу: се діявол. Він ніколи не виходить із своєї дієцезії, і ви ніколи його не застанете, щоб він нічого не робив. Шукайте його, коли хочете, він завсїгда в дому, він все за плугом. Він ніколи не є безпечним, за те я вам ручу. Де чорт живе, там проч з книжками, а подавайте лиш свічки; проч з Біблією, а пацьорки сюди; проч зі світлом Євангелія, а високі воскові свічки сюди, навіть в ясне полудне; проч з хрестом Христовим, а най жие чистилище, очищаюче кешені вірників; проч зі всім тим, чим можна одіти нагих, бідних і хромих, давайте сюди украшения для образів і сорокате вбранне для дерева і каменя; проч з Богом і Його святим Словом, а давайте сюди перекази, людські собори і засліпленого папу! О, наколи б наші пралати були так оочі до сіяння доброго зерна, як чортяга сіє приліжно всяку полу!“

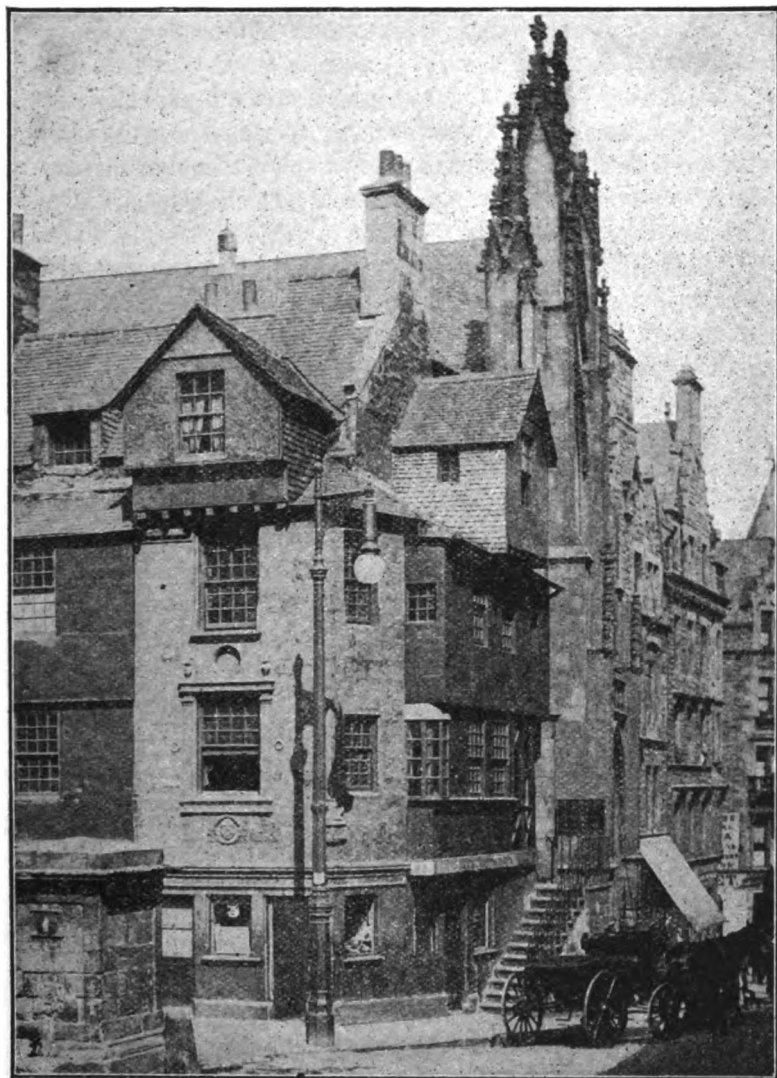
Велике правило піддержуване тими реформаторами було

те саме, якого держались Вальденці, Викилф, Іван Гус, Лютер, Цвингли і їх співробітники, а іменно Божеський авторитет і сила св. Писани, як мірила для віри і життя. Вони відкидали авторитет, присвоєний папою, соборами, отцями, царями, щоби управляти совістю в ділах релігії і віри. Біблія служила для них правилом життя і на її вони звертали всякі навчання і права. Віра в Бога і Його Слово піддержувала тих святих мужів, коли вони жертвували своїм життям на кострі. „Не упадай духом“, сказав Латимер своєму співмученику, коли полум'я стало заглушати їх голоси, „ми сьогодні запалимо в цілій Англії таке світло, котре, як я надіюся, Божію милостю ніколи не погасне“.

В Шкоції посіяне зерно правди Колумбіаном і його співробітниками, ніколи цілковито не могло бути загашене. Сотки літ після того, як англійські церкви піддалися Римови, шкотські церкви піддержували свою свободу. Але в дванадцятomu віці палство однако стало тут твердою ногою, і в ніяким краю воно не мало більшої влади. Ніде темрява не була густішою. Але все таки лучі світла проникали скрізь темряву, щоби побачити світанне дня. Лоларди, котрі приходили з Англії з Біблією і наукою Викилфа, зділали багато, щоб піддержати євангельське знання, і кожний вік мав своїх свідків і мучеників.

На початку великої реформації твори Лютра і Новий Завіт Тиндала появились в англійській мові. Незамічені папською єрархією ті німі вістники переходили гори і долини, всюди запалюючи походню правди, котра мало що не погасла в Шкоції, і обернула в ніщо все те, що Рим ділав в протягу чотирох віків, щоб здавити її.

Тоді кров мучеників придала тому рухові нову побуджуючу силу. Папські провідники, видячи, що їм грозить небезпека, осудили на спалене декотрих із найбільше учених і шляхотних синів Шкоції. Але тим вони лиш поставили пульт, з котрого слова умираючих мучеників чути було далеко.



*Дім Нокса.*

[263]



наповняючи серця народу непохитним наміренням скинути окови Риму.

Гамилтон і Вишарт, князівського роду і характеру, і велике число їх учеників повмерали на кострі. Але від горючого костра Вишарта вернувся оден, котрого огонь не міг змусити, щоб замовчав і котрий з Божою допомогою нарешті положив кінець папській ерархії в Шкотії.

Йоан Нокс відвернувся від переказів і містицизма церкви, щоби жити по правді Слова Божого, і навчання Вишарта зміцнили його намірення оставити Рим і прилучитися до переслідуваних реформаторів.

Примуваний своїми приятелями прийняти обовязок проповідника, він дрожав перед такою відвічальністю, і тільки після днів усдинення і болючої боротьби з собою, він взяв на себе сей обовязок і він сповняв його з непохитною рішучістю і сталою відвагою аж до кінця свого життя. Сей чистосердешний реформатор не боявся з ніким стати лицем в лице. Палавший кругом него огонь мучеництва послужив тільки для того, щоби ще більше побудити його ревність. Хоч тиранський меч висів над його головою, але він стояв твердо, і на право та на ліво завдавав удари; щоби знищити ідолослуження.

Коли його привели перед Шкотську королеву, в присутности котрої ревність многих протестантських провідників остивала, Йоан Нокс неустрашимо свідкував в користь правди. Його не можна було підкупити лєстю і погрози не страшні йому були. Королева обвиняла його в ереси. Вона казала, що він наvertsає народ на віру, заказану державою, і тим способом нарушує заповідь, котра наказує підвладним слухати своїх князів. Нокс з твердістю відповів:

„Так як правдива релігія не походить ні від князів, ні від яких-нибуть других авторитетних осіб, але тільки від вічного Бога, то піддані не є обовязані в справах віри слухати князів. Часто трапляється, що князі у відношенню до правдивої віри сами не є свідомі. Наколи б усе сімя Авраамове

послідувало вірі Фараонів, підданими котрих вони були через довгий час, яка віра, осміляюсь запитати вас, пані, була би тепер на світі? І наколи б в часі апостолів всі прийняли релігію римських кесарів, скажіть ласкаво, пані, яка віра була б тепер на землі... І так, милостива пані, ви можете видіти, що піддані не є обовязані визнавати віру своїх князів, хоч ім і заповідано оказувати ім послушенство.

Тоді Марія відповіла: „Ви толкуете св. Писання на оден лад, вони (римські учителі) на другий, кому же я повинна вірити і хто має бути судією.“

„Ви повинні вірити Богу, Котрий ясно говорить у Своему Слові“, відповів реформатор, „а дальше того, чому учить Слово Боже, ви не повинні вірити ні тому, ні другому. Слово Боже є ясне само в собі, а наколи який-нибудь стишок не є ясний, то Святий Дух, ніколи не спротивляючийся собі, обявляє його в иншім місці, так що не може бути ніякого сумніву, хиба тільки для тих, котрі уперто держаться свого нецтва“.

Такими були правди, які безстрашний реформатор, наражаючи своє життя на небезпеку, виявляв в присутности королеви. З тою безстрашною відвагою він придержувався своїх наміреній, молився і провадив війни Господні, аж доки Шкоція не була свобідна від папства.

В Англії запровадження протестантизму, як національної релігії, зменшило, але не цілком застановило переслідування. Хоч люде покинули деякі навчання Риму, але все таки задержали деякі формальности його. Єрархія папства була змінена, але на вї місце головою церкви був вибраний король. Богослуження все еще далеко було від чистоти і простоти Євангелія. Велике правило віротерпимости еще не понятне було. Хоч страшні жорстокости, котрих Рим уживав проти ереси, тільки часами практикувались протестантськими володарями, однак личні права кожного поклонятися Богови так, як йому його совість наказує, не були прибрані. Від всіх

вимагалось прийняття науки і заховання церемонії, котрі були приписані пануючою церквою. А ті, що инакше думали, були в більшій або меншій степені переслідовані в протязу соток літ.

В сімнайцятому віці тисячі проповідників були звільнені зі служби. Тим людям під угрозою більших грошових кар, тюрми і вигнання було наказано ходити на які-нибудь інші релігійні зібрання, з виїмкою тих, котрі були признані церквою. І ті вірні душі, котрі не могли вдержатися помолитися Богу після своєї совісти, мусіли укриватися по різних темних місцях, вертепах і лісах. В скритій від людських очей лісній глуші, в храмі, котру сам Бог побудував, сходились ті розпорошені і переслідувані діти Божі, щоби в молитві і славословії виливати свої серця. Але помимо всяких пересторог многі із них потерпіли за свою віру. Тюрми були переповнені. Родини були розбиті і многі зістали виселені до чужих країв. Однак Бог був зі Своїм народом і переслідування не могло змусити їх, щоби замовчали свого свідковання. Многі із них забрались до Америки і там вони покладали підвалину державної і релігійної свободи, котра сталась твердиною і славою того краю.

Знов, як за часів апостольських, переслідування послужило для успіха Євангелія. В страшній вязниці, що находилась під землею, переповненій злодіями і людьми зіпсутими морально, Іван Буніян вдихав воздух самого неба і тут він написав свою книжку про подорож паломника із країни знищення до небесного міста. За двіста років той голос з проникаючою душою говорив до людських сердець із тюрми в Бедфорді. Буніяна „Паломництво“ і „Велика милість для найбільшого із грішників“ напровадили чимало заблудших душ на дорогу життя.

Бакстер, Флавел, Аллейн і другі мужі, талановиті, образовані і глибоко релігійні, взялись за оборону віри. Робота, котру звершили ті викляті могучими сего світа вигнанці, ні-

коли не пропаде. „Жерело життя“ і „Метода ласки“ Фладела навчили тисячі людей, як віддати свої душі в опіку Христу. „Навернений духовник“ Бакстера був благословенням для многих, котрі желали оживлення діл Божих, і його „Вічний упокій святих“ зробив своє діло, даючи многим душам упокій, котрий „для народу Божого ще остається“.

Сто літ пізніше, в часі густої духової темряви, появились Вайтфілд і браття Веслеї світочами Божими. В часі поновлення державної церкви англійський народ дійшов до релігійного упадку, котрий тільки мало відрізнявся від поганства. Природна релігія тільки і занимала духовенство і ціле їх богослове основувалось на такій же релігії. Вищі класи народа висмівали побожність і навіть тим чванились, що вони стоять вище так званого фанатизма. Низша класа знов була страшно темна, а церква не мала ні відваги, ні віри далі піддержувати упавше діло правди.

Ясно виложене Лютром учення великої правди про оправданне через віру зовсім щезло із виду, і римське правило уповання на добрі діла для досягнення спасення заняло його місце. Вайтфілд і браття Веслеї, будши членами державної церкви, хотіли дуже доступити ласки Божої. Їх навчали, що її можна дістати добродійним життем і заховуваннем релігійних приписів.

Одного разу Карло Веслей заслаб і думав, що вмре. Тоді його поспитали, що він робив, щоб заслужити собі на вічне життя? Його відповідь була: „Я старався як найліпше служити Богу“. Коли його приятель, задавши йому се питання, здавалось, не був вдоволений тою відповідю, Веслей подумав: „Що! Чи мої старання не в достаточную підставою для моєї надії? Чи він думає обрабувати мене із моїх усиловань? Та ж в мене не ма нічого иншого, на що я міг би уповати“. Така була велика темрява, котра панувала над церквою, заслоняючи примиренне, позбавляючи Христа його

слави і відвертаючи людські душі від їх одинокої надії на спасення — крові росп'ятого Спасителя.

Веслей і його співробітники прийшли до того переконання, що правдива релігія повинна мати своє місце в серці, і що закон Божий приміняється так до думок, як і до слів і ділань. Так як вони пізнали конечність святости серця і внішнього поведіння, вони серіозно стремились до відновлення свого життя. Самим приліжним старанням разом з молитвою, вони старались перемогти зло в своєму характері. Вони провадили життя самовідречення, любови і покори, заховуючи з більшою строгістю і точністю всяке правило, котре, здавалось, могло допомогти їм досягнути найбільше желяємої тої святости, котру може дати тільки ласка Божя. Але вони не досягли ціли, до котрої стремили. Даремні були їх старання увільнитися від осудження гріха і зломити його силу. Се була та сама борба, котру перебув Лютер в своїй колії в Єрфурт. Се було те само питання, котре мучило його душу: „Але як оправдаєсь чоловік перед Богом?“ (Йова 9:2).

Майже зовсім загаслий огонь Божеського світла на вівтарях протестантизму знов повинен був запалитися походнею, котру вже давно переказали Чешські християне. Після реформації римські шайки потоптали протестантизм в Чехах. Всі, котрі не хотіли відречися від правди, мусіли втікати. Деякотрі із тих бігців найшли притулок в Саксонії, де вони задержали стару віру. І від нащадків тих християн світло дійшло до Веслея і його співробітників.

Після того як Іван і Карло Веслей зістали вже проповідниками, їх вислано до Америки, як місіонерів. На пароході, на котрім вони їхали, було товариство Моравських братів. Тоді на морі зірвалась страшна буря, і Іван Веслей, видячи смерть перед очима, не був певний, чи він примирився з Богом. А знов противно тому ті німецькі браття заховувались зівсім спокіно, що його дуже се здивувало.

Він сказав: „Я уже давно придивляюсь їх спокійному і

серйозному поведенню. Про свою покору вони постійно свідкували тим, що сповняли для других подорожних ті низькі услуги, на котрі не пристав би ні оден англієць. І за те вони не ждали ніякої нагороди, кажучи, що се вистачить для їх гордого серця, і що їх Спаситель ще більше для них зділав. І кожний день давав їм нову спосібність показувати свою покору, котра нікому не шкодила. Коли їх тручали, били або кидали до землі, вони знов піднимались і відходили спокійно, не кажучи ні слова. Тепер була нагода випробувати їх, чи свобідні вони є від страху, так як від гордості, гніву і мести. Підчас співання псалмів, котрими вони починали їх Богослуження, велика і страшна морська філя заляла корабель, поломала машти, і вода дісталась навіть до середини корабля, що, здавалось, всіх затопить. Англіїці настрашилися і зачали кричати і вискати. А Німці спокійненько співали собі далше. Після того я запитав одного із них, говорить Веслей: „Чи не боялись вони?“ А він відповів: „Слава Богу, ні“. Я знов запитав: „А ваші жени і діти не бояться?“ Він знов коротенько відказав: „Ні, наші жінки і діти не бояться вмерати“.

Прибувши до Савани, Веслей перебував якийсь час у Моравських братів, і їх правдиве християнське життя зробило на нього глибоке вражіння. Про одно їх Богослуження, котре зівсім противилось бездушній формальності англіканської церкви, він писав: „Велика простота і торжественність примусила мене забути за час минувших сімсот літ, і я уявив собі, що нахожусь на зібранню, де не ма ні формальностей, ні держави, але ап. Павло, наметник, або Петро, рибак, ведуть провід в присутности св. Духа і сили“.

Коли повертав до Англії, він набрав від Моравських братчиків більше ясного поняття про Біблійну віру. Він переконався, що уповання на свої власні діла для спасення душі він повинен лишити, а надіятись лиш на „Агнця Божого, що бере на себе гріхи світа“. На одному зібранню, устроєнім Моравськими братами в Лондоні, прочитано зізнання Лютра,

в котрому говориться за перемену, визвану Духом Божим, в серці віруючого. Коли Веслей се почув, то віра запалилась в його власній душі. „Я почув в своєму серці якусь дивну теплоту“, сказав він. „Я почув, що я задля свого душевного спасення надіявсь на Христа і тільки на Христа, і я був певний, що він освободив мене від гріхів і спас мене від закона гріха і смерті“.

Підчас тяжкої і безуспішної боротьби, в протягу довгих літ — літ строгого відречення, докорів і пониження. Веслей постійно стремів до своєї ціли, — шукаючи Бога. Тепер він знайшов його і бачив, що милість, котру він старався добути постом, молитвою, добродійністю і самовідреченням, є свобідний дар „без гроший і даром“.

Раз утвердивши свою віру, вся його душа горіла желаннем всюди поширяти пізнання чудного Євангелія свобідної милости Божої. „Цілий світ є моя парафія“, сказав він, і де би я не находився, моїм святим обовязком є — проповідувати радісну вість спасення“.

Він провадив далі строге і самоодреченне життя, котре уже тепер було не основою віри, але вислідком, не коренєм його святости, а плодом. Милість Божа в Христі є підставою надії християнина, і та милість показується в послуші. Життя Веслея було посвячене великій правді, котру він набув — праведність через віру в приміряючу кров Христа і відроджуючу силу Святого Духа, котра виражається в життю по приміру Христа.

Вайтфілд і оба браття Веслеї були підготовлені для свого діла продовжуючими і глибокими личними переконаннями свого власного безнадійного положення; і щоби вони могли, як добрі воїни Христові, переносити труднощі, вони були виставлені на насмішки, погорду і переслідування в університеті і тоді, коли вступали в стан духовний. Їх і ще других, що з ними приставали, називали безбожні студенти-товари-

ші, „методистами“, іменем, котре нині почитається яко одно з великих християнських товариств в Англії і Америці.

Як члени англіканської церкви, вони дуже тримались вішніх форм Богослуження, але Господь в Своему Слові показав їм далеко вищий примір. Святий Дух побуджав їх до проповідування Христа, Роспятого. Сила Всевишня помагала їх роботі. Тисячі переконувались і дійсно наvertsались. Треба було боронити тих овець перед хищними вовками. Веслей і не думав про те, щоб закладати нове товариство, але він прилучив їх до союзу, так званого „Методиський Союз“.

Дивним і визиваючим було супротивлення, котре ті проповідники стрітили зі сторони державної церкви, але Бог у Своїй премудрости управляв подіями так, що реформація могла начатися таки в самій церкві. Наколи б вона явилась ізвні, вона не проникла би тудя, де вона дуже потрібна. Так як призвані проповідники були синами церкви і працювали на лоні церкви, всюди, де тільки була нагода, то правда найшла доступ там, де в другим случаю двери остались би запертими перед ними. Многі із духовенства, пробуджені із своєї моральної спячки, зділались ревними проповідниками в своїх власних приходах. Церкви окаменіли в своєму формалізмі, знов зажили духовним життєм.

За часів Веслея, як і у всіх віках історії церкви, мужі з ріжними здібностями робили свою роботу. Вони не гордились у всіх точках свого навчання, але всі були побуджені Духом Божим, і ішли до одної цілі, щоб як найбільше навернути душ до Христа. Одного разу зайшло якесь непорозумінне між Вайтфільдом і обидвома братами Веслеями, і здавалось, що вже розійдуться, але що вони в школі Христовій навчилися покорі, то їх погодила взаїмна християнська любов. Вони не могли тратити часу на диспути тоді, коли всюдї повно гріху і заблудження було і грішники стояли над пропастю.

Слуги Божі ішли по тернистій дорозі. Люде впливові і



образовані сильно противилися їм. По якімсь часі пізніше многі із духовенства виступили ворожо проти них і двері церкви заперлись для правдивої віри і для тих, котрі проповідували її. Осудженнями із катедри духовенство побудило темряву, нецтво і несправедливість. Нераз Іван Веслей уратував своє життя тільки завдяки чудесної Божеської милости. Одного разу коли розгнівана товпа загрозила йому і не було куди втікати, ангел в людським тілі підійшов до него, товпа відступила і слуга Божий неупшкоджений вийшов з місця небезпеки.

Про своє спасення від гніву товпи в одному місци Веслей оповідає слідуєче: „Підчас коли ми, спускаючись по гірській ховзькій стезці, ішли до міста, многі хотіли конче повалити мене, думаючи, що наколи раз упаду, то більше не встану. Але я ані раз не упав і навіть не поховзнувся, заки не увільнився із їх рук. Хоч многі пробували схватити мене за ковнір, або за одєжу, щоби потащити мене на долину, але вони не могли зробити сего; тільки одному удалось моцно злапати мене за кешеню моєї загортки, котра і осталася в його руках, але друга кешеня, в котрій находився грошевий банкнот, була відорвана тільки до половини. Тугий чоловік, ідучи зараз за мною, нераз хотів ударити мене тяжкою дубиною, і наколи б він тільки раз мене ударив, то вже було б по мені. Але се йому не вдалось, і сам не знаю як, бо я сам не міг рушити ні правою, ні лівою рукою. Другий знов кинувся на мене із товпи і, піднявши руку, щоби ударити мене, але нараз опустив її і тільки погладив мене по голові, сказав: „Яке мягоньке волос в нього!“... Самі перші, серця котрих були навернені, були мійські герої, що при кожній нагоді ішли напереді товпи, а оден з них був силач, що з медведями боровся по публичних загородах.

„Як Господь поступенно приготує нас для звершення Його волі! Два роки тому назад кусник цегли досягнув моїх плечей. Се було в оден рік пізнійше, як я дістав каменем

межи очі. Минувшого місяця я дістав оден удар, а сьогодні вечером два: оден, коли ми входили до міста, а другий, виходячи з міста, але вони були не значні тому, що, хоч оден чоловік зі всеї сили ударив мене в грудь, а другий по губах, так що сейчас бухла кров, то я все таки не почув майже ніякого болю ні від першого, ні від другого удару, так як би мене хто соломою діткнувся“.

В тих часах методисти як народ, так і проповідники були висмівані і переслідовані, так від членів церкви як і від явних безбожників. Їх водили по судах, котрі тільки так для ока називались, бо в тих часах справедливости в судах не можна було найти. Часто вони терпіли від насилія своїх гонителів. Товпа ходила від хати до хати і нищила домашнє майно, забрала всьо, що хотіла, зневажаючи в брутальній спосіб мужів, жінок і дітей. В декотрих случаях роблено оголошення, в котрих запрошувалось охочих для вибивання вікон і погрому домів, щоб явились в означений час на призначене місце. Таке явне порушення так людських, як і Божих законів допускались без всякого замічання. Систематично переслідували людей, котрі провинились хиба лиш тим, що наvertsали грішників на дорогу святости.

Що до обвинення, зверненого проти него і його сторонників, Іван Веслей сказав: „Декотрі заявляють, що навчання тих мужів ложні, обманчиві і фанатичні; твердять, що вони нові і дотепер нечужані, і називають їх квакерством, фанатизмом і папством. Всі ті твердження не мають найменшої підстави, так як подрібно було доказано, що всяка галузь того навчання цілком сходиться з наукою св. Писання, як воно толкується нашою власною церквою. Тому воно не може бути ні ложним, ні обманчивим, наколи, розуміється, св. Писання правдиве. „Другі знов кажуть, що їх навчання занадто строгі, що вони роблять дуже вузьку дорогу до неба, і се поправді в тільки одинокі закиди, що служать за підставу тисячам другим, котрі показуються в ріжній формі. Але чи роб-

лять вони вузшу дорогу до неба, як нам Господь і апостоли се робили? Чи навчання їх в строгійше, чим навчання Біблії? Зверніть лиш увагу на декотрі біблійні тексти: „Люби Господа Бога твого всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всією силою твоєю, і всією думкою твоєю, та ближнього твого, як себе самого“ \*) „За всяке пусте слово, яке говорити муть люде, дадуть одвіт суднього дня“. \*) „Оце ж, чи то істе, чи пете, чи що инше робите, все на славу Божу робіть“. (1 Кор. 10: 31).

Наколи їх навчання строгійші, то вони винуваті, але ви совістно переконані, що воно так не є. І хто може бути менше точний на одну йоту, щоби не перекручувати Слова Божого? Чи може бути вірним який-нибудь доморядник Божеської тайни, наколи зміняє яку-нибудь часть Божеського обіта? Ні, він не може нічого змінити, нічого змягчити, він мусить обявити всім людам: „Я не можу перемінити св. Писання так, щоб вам подобалося. Ви мусите прийняти його так, як воно є, а инакше то пропаде“. От загальне популярне нарікання: „немилосердні люде“. В якому відношенню? Чи вони не кормлять голодних і не одівають нагих? Ні, се не в тім річ, але вони так жорстокі у своїх судженнях, що думають, що ніхто не може бути спасеним тільки ті, котрі ділають все тільки після своєї власної волі.

Духовний упадок в Англії до появилення Веслея спричинений був антиномічним (протизаконним) навчанням. Многі були тої думки, що Христос зніс моральне право, і християне для того не повинні держатися його, і віруючі увільнені є від „рабства добрих діл“. Другі знов, хотя і признавали вічне значінне закону, твердили, що проповідники не потрібують говорити людам, щоб придержувалися його приписів, бо ті, що їх Бог призначив для спасення, „помочию крепкого побудження Божої милости нехай вправляються в побожности і добродійности“, а знов ті, котрих Бог призначив на вічну погибель, „не мають тої сили, щоб сповняти закон Божий“.

\*) Лука 10: 27.

\*) Мат. 12: 36.

А інші знов твердили, „що вибрані не можуть втратити ласки Божої ані бути позбавленими Божою опікою, і приходили ще до більше поганого заключення, бо говорили, що, „безбожні діла, що вони роблять, в самій річі не є грішні, і на них не треба зважати, як приміром проступок закону, і що в наслідок того вони не потребують ні сповідатися, ні каятися за гріхи“. Тому вони заявляли, що навіть найтяжший гріх, котрий „взагалі вважається за найбільший проступок закону, в очах Божих не є гріхом“, если він звершений є одним із Його вибраних, „бо він не міг зділати нічого такого, щоби Богу не подобалося або противилося законуви Його“.

Се чудовищне навчання в дійсности є те саме, що і пізнійша наука учителів народу, або богословів, що не ма ніякого Божого закону, щоб служило мірилом праведности, але мораль витворює сама суспільність і змінє її після обставин. Всі ті думки внушені одним і тим самим могучим духом, котрий навіть серед безгрішних мешканців небесних начали свою роботу, щоби зломити справедливі обмеження закона Божого.

Навчання, що Божеське предвічне призначення незмінно усталоє людський характер, довело многих до того, що відкинули закон Божий. Веслей відважно виступав проти заблудження Антиноміцьких учителів, доказуючи, що навчання, котре провадить до Антиномізму, противиться св. Писанню. „Бо явилась благодать Божа спасаюча всіх людей“. „Бо так хоче Спаситель наш Бог, щоби всі люде були спасені і достигли пізнання правди. Бо оден є Бог, оден і посередник між Богом а чоловіком, чоловік Христос Ісус, що дав Себе на викуп за всіх“. (Тим. 2: 3-6). Дух Божий дається кожному свобідно, щоби він покористувався ним, як средством спасення. Таким способом Христос є „світло правди, що просвічує кожного чоловіка, що приходить на світ“. (Йоан. 1: 9). Люде не спасаються тільки тому, що не хочуть прийняти дар життя.

У відповідь на твердження, що зі смертю Христа приписи десять заповідей (декалог) разом з церемоніальним законом зістали усунені, Веслей сказав: „Моральний закон, котрий міститься в десяти заповідях і впокуваний пророками, Христос не усунув. Він не прийшов на те, щоб знівечити яку нібудь часть із него. Се є той закон, котрий ніколи не може бути знівечений, він стоїть твердо, як вірні свідки у небі. . . Він на початку світа не був написаний на камяних таблицях, але в серці кожного із синів чоловічих, коли вони вийшли із рук Бога-Творця. І хоч сей закон, написаний рукою самого Бога, почасти зістав стертий гріхом, але все таки він не є цілковито вимазаний, если до нинішного часу задержалось в нас пізнання добра і зла. Кожда найменша часть того закону остається в силі для всіх людей і по всі віки, бо він не зависить ні від місця, ні від часу, але від характеру Божого і людського і їх незмінних відношень оден до другого.

„Не нарушити прийшов я, але сповнити“ . . . Без сумніву Він тут хоче сказати (відносно до того, що було і буде): Я прийшов, щоби запровадити закон в його цілоти помимо всякого людського толковання. Я прийшов вповні і ясно освітити все, що в ньому коли-нібудь було темно і неясно; Я прийшов пояснити правдиве і повне значінне кожної частки його; ширину і довжину і всьо значінне всякої заповіді, що міститься в ньому, як і високість і глибину і показати найбільшу чистоту і духовність його у всіх галузях його“.

Веслей проповідував цілковиту згоду між законом і Євангелієм. Тому між законом і Євангелієм заключається така тісна звязь, яку тільки можна представити собі. З одної сторони закон постійно приготовляє дорогу і показує на Євангеліє, з другої сторони Євангеліє постійно доводить нас до більше точного сповнення закону. Закон, приміром, жадає від нас, щоб ми Бога і ближнього любили і були покірними, лагідними і святими. Ми знаєм, що ми не є спосібними до того, навіть що се неможливе є для людей, але ми бачимо

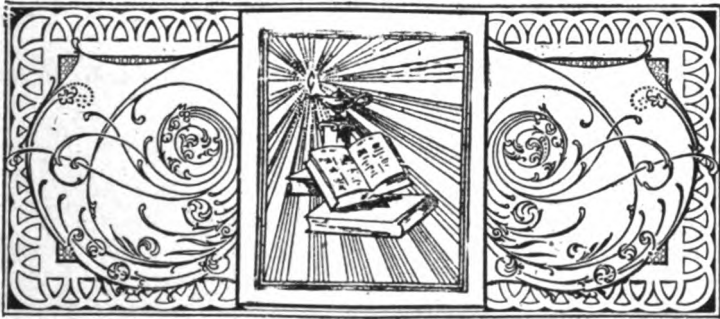
обiтовання Божi, посредством котрих Вiн хоче дати нам ту любов i зробити нас покiрними, лагiдними i святими; ми приймаем се Євангелiє, ту веселу новину; нам дасться вона пiсля нашої вiри, i праведнiсть закону сповняється в нас через вiру в Исуса Христа“.

„Бiльшi вороги Євангелiя Христового“, говорить Веслей, „є тi, котрi явно i отверто зле говорять про закон i судять закон, навчаючи людей не тiльки нарушати, одмiняти i усувати зобовязання не тiльки одної заповiди, бiльшої, чи меншої, але зломати всi заповiди вiдразу. А що найбільше дивним є, то се, що тi, котрi iдуть за тою наукою, дiйсно вiрять, що вони почитають Христа тим, що вiдкидають Його закон i думають прославити Його дiло, у той самий час як вони нiвечать Його науку. О, так, вони почитають Його як той Юда, коли говорив: „Радуйся, Учителю, i поцiлував Його“. I тепер Вiн може запитати кожного iз них: „Цiлуванням зраджуєш Сина чоловічого?“ Усунути легкодушним способом яку-нибудь часть закону пiд предлогом, що тим помагається дiлу Євангелiя, є те саме, що i зрадити Його цiлуванням, або говорити про Його кров, а позбавити Його корони. В дiйсности кождий є винуватий, хто яким-нибудь способом посередно або безпосередно усуває на бiк послушенство, або хто проповiдує Христа у той спiсiб, що нiвечить або ослабляє хоч би i одну з найменших заповiдей Божих“.

Тим, котрi твердять, що „проповiдь Євангелiя вiдповiдає всiм цiлям закона“, Веслей вiдкавав: „Ми сего зовсiм не признаєм. Се не вiдповiдає навіть найбільше потрібнiй цiля закону, а iменно показати людям грiх i пробудити тих, котрi все ще сплять на краю погибели“. Апостол Павло говорить: „Законом пiзнається грiх“, i „не перше, чим чоловік дiйсно пiзнає вину своїх грiхів, вiн може почувувувати правдиву потребу примиряючої кровi Христа“. . . „Як i наш Спаситель Сам говорить: „Здоровим не треба лiкара, але хорим“. Тому нерозумно було б кликати лiкара до здорових людей, або

до таких, котрі лиш так уявляють собі, що вони хорі є. Їх найперше треба переконати, що вони хорі є, инакше вони не подякують вам за ваш труд. Також нерозумно є вдаватись до Христа тим, котрих серця не є сокрушені“.

І так Веслей, проповідуючи Євангеліє про ласку Божу, старався подібно своєму Господеві, „возвеличити і прославити закон“. Він сповняв совісно вложену на нього Богом роботу, і чудесні були послідствія, котрі він міг бачити. При кінци його довгого життя — бо йому було вісімдесять літ, — число його дійсних сторонників було повище пів міліона душ. Але множество, котре завдяки його діяльності і чистоти життя, було спасено від погибели і упадку гріховного для більше взнеслого і чистого життя, і число тих, котрі набрали через його навчання більшого досьвіду, ніколи не буде знане, доки ціла родина відкуплених не збересь у царстві Божому. Життя Веслея є для кожного христіянина неоціненим приміром. О, наколи б тільки віра і покора, невгасаюча ревність, самоодречення і вірність того слуги Божого відбилась в церквах нинішнього часу!



## Г О Л О В А — XV.

### БІБЛІЯ І ФРАНЦУСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ.

В шіснайцятому віці реформація, даюча народови откриття Біблію, старалась проникнути у всі краї Європи. Декотрі народи з радістю витали її, як небесного посланника. В других знов краях папству вдалось не допустити її до народу і світло Біблійного пізнання зі своїм облагороднюючим впливом було майже зівсім виключене. В одному краю хоч і світло дісталось там, однак „темрява не обняла його“. Сотки літ правда і заблудженне боролись за першенство, і правда була вигнана. „Сей же єсть суд, що світло прийшло на світ, а полюбилы люде темряву більше ніж світло“. <sup>1)</sup> Народ, позіставлений сам собі, мусів збирати те, що посіяв. Народ погордів даром благодати Божої, і лишився без повздержуючого впливу Його Духа. Злу дозволено було дозріти, і цілий світ побачив опісля плоди добровільного відкинення світла.

Боротьба проти Біблії, котра велась у Франції за час многих віків, достигла вищої степені підчас революції. Той страшний вибух спричинений був наказанням св. Писання Римом. Се був найліпший доказ того, до чого провадять папська политика. Се були наслідки тої науки, котрій около тисячі літ потакувала римська церква.

Заказанне св. Писання в часі пановання папської єрархії було заповіджено пророками, і автор Одкровення також

<sup>1)</sup>Иоан. 3: 19.



вказує на страшні наслідки, котрі настануть, іменно у Франції, з причини пановання „чоловіка гріха“.

„Ангел Господній сказав: „І топтати муть город святий, місяців сорок і два. І дам двом моїм свідкам, і пророкувати муть, днів тисячу двісті шістьдесять, з'одягнені у веретища. А коли скінчать свідкуванне своє, то звір, вийшовши з безодні, заведе з ними війну, і побідить їх, і побиває їх. І трупи їх будуть на вулицях великого города, що зоветься духовно Содома й Єгипет, де і Господь наш розпятий. І ті, що домують, і веселити муться; і дари посилали муть один одному; бо сі два пророки мучили домуючих на землі. А після трьох і пів дня дух життя від Бога зійшов на них, і вони встали на ноги свої, а великий страх напав тих, що виділи їх“. (Одкр. 11: 2-11).

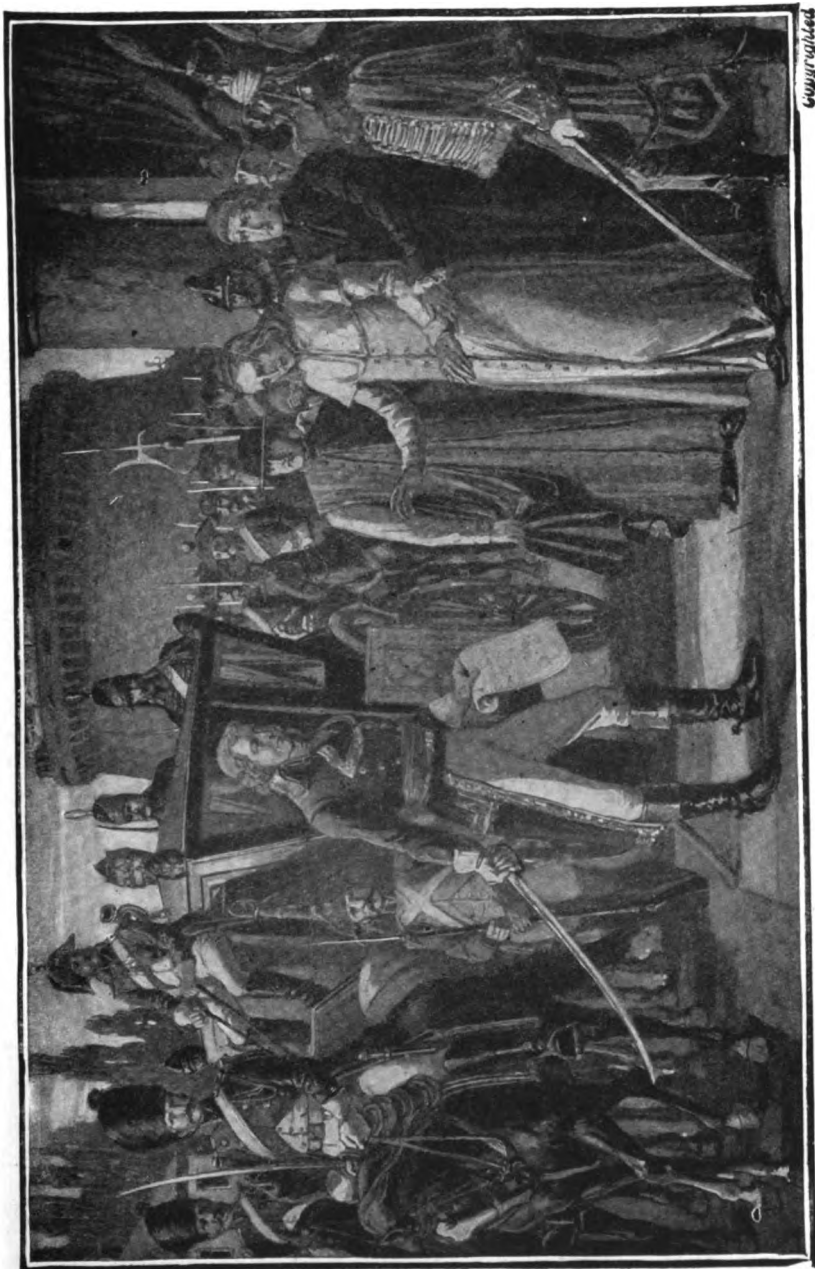
„Сорок два місяці“ і „тисячу двісті шістьдесять днів“, про котрі тут споминається, є одно і те саме. Се є той час, в котрому церква Христова була угнітана Римом. 1260 літ папської єрархії почались в 538 році по Р. Хр. і тому повинні скінчитися в 1798 році. В тім часі французська армія увійшла до Риму і забрала в полон папу, котрий опісля умер на вигнання. Хоч невдовзі потім зістав вибраний новий папа, але папська єрархія вже ніколи більше не мала тої власти, яку мала до того часу.

Гонення церкви не продовжались за цілий час 1260 літ. Із милосердя для Свого народу Бог скоротив час їх огняного досвідчення. В своїому пророцтві про „горо днів“, котре має постигнути церкву, Спаситель говорить: „І коли б тих днів не вкорочено, то жадне б тіло не спаслося; тільки ж задля вибраних укорочені будуть дні тії“. \*) Завдяки впливовій реформації переслідуванням прийшов кінець в 1798 році.

Що торкається двох свідків, то пророк говорить: „Се дві оливині і два свічники, що перед Богом землі стоять“. \*) Псалмист говорить: „Слово твоє світильник перед ногами моїми, і світло на стежці моїй“. (Псал. 119: 105). Обидва ті

\*) Мат. 24: 22.

\*) Одкр. 11: 4.



Бюварский

*Петра Пий VI вязненный в 1798 році.*

свідки представляють Писання із Старого і Нового Завіту. Обидва важні свідоцтва походження і вічності закону Божого. Обидва у той час свідкують про плян спасення. Символи, жертва і пророцтва Старого Завіту вказують на Грядущого Спасителя. Євангеліє і послання Нового Завіту говорять про Спасителя, котрий прийшов іменно у той спосіб, як про Него наперед сказано в символах і пророцтвах.

„І пророкувати муть днів тисячу двісті шістьдесять, з'одягнені у веретища“. Більшу часть періоду того свідки Божі оставались в потемках. Папська власть старалась скривати від народа слово правди і представляла йому фальшивих свідків, котрі збивали їх свідоцтва. Коли Біблія була наказана церковним і світським авторитетом, коли свідкування єї перекручувалось, і старались всіма силами призвати всяких крутіїв, хоч би навіть самих чортів, щоб відвернути душу народа від неї, коли ті, що осміялись проповідувати єї святі правди, були гонені, зраджувані, замикані в темницях, убивані задля їх віри, або примушені втікати і критися в недоступних горах і печерах — тоді свідки пророкували „з'одягнені у веретища“. Але помимо того всього, вони продовжали свої свідкування за цілих 1260 років. В саміі темні віки находились мужі, що любили Слово Боже і ревнували за його честь. Тим вірним слугам дана була мудрість, сила і власть за цілий той час проповідувати правду Божу. „Але коли хто схоче з'обідити їх, то огонь вийде з уст їх, і пожере ворогів їх; і коли хто схоче з'обідити їх, то і він мисить так бути вбитий“. \*) Не можна безкарно топтати ногами Слово Боже. Значінне тої страшної угрози нам обьясняется в послідній годові Одкровення: „Свідкую ж також кожному, хто слухає словес пророцтва книги сієї: коли хто доложить до сього, доложить йому Бог і пораз, що написані в книзі сії. Коли ж хто уйме від словес книги пророцтва сього, уйме Бог часть часть його з книги життя, і з города святого, та і з того, що написано в книзі сії“. (Одр. 22: 18. 19).

\*) Одр. 11: 5.

Такі перестороги, котрі повинні вдержувати людей, щоб не зміняли що-нибудь обявлене або приказане Богом. Сі торжественні угрози відносяться до всіх тих, котрі своїм впливом побуджують людей легковажити закон Божий. Вони повинні навести страх і трепет на тих, котрі легковірним способом твердять, що се не в важне, чи ми повинуємося закону Божому або ні. Всі ті, що ставлять свої власні думки вище Божеського одкровення, всі ті, що хочуть толкувати Слово Боже після своїх думок, приновляючи їх до світа, беруть на себе страшну відвічальність. Писанне, закон Божий, буде служити мірилом характеру всякого чоловіка і осудить тих, котрі вважають те непогрішиме законне мірило несовершенним.

„І коли кінчать вони свідкування своє“ і т. д. Час, в котрому ті два свідки мали пророкувати, з'одіти у вретина, скінчився в 1798 році. Коли їх робота, названа „звірем виходячим із безодні“, розпочне з ними борбу. Многі народи Європи, котрі управляли церквою і державою цілими віками, дозволили сатані завладіти собою посредством папства. Але тут вийшла на яву нова сатанська власть.

Политикою Риму було, під предлогом великої пошани для Біблії, убрати її у пезнану мову і держати її запечатану і скриту від народа. Під час його пановання свідки пророкували з'одягнені у веретина. Але друга власть, звір із безодні — мав повстати і виповісти отверту війну Слово Божому. „Великий город“, на вулицях котрого будуть повбивані свідки і де будуть лежать їх трупи, „духовно називається Єгипет“. Біблійна історія не вказує нам на ніякий другий нарід, котрий би з більшою смілістю заперечував живого Бога і спротивлявся Його заповідям, чим Єгипет. Ніякий монарх не посмів виступити більше отверто і сміло проти небесної влади, як цар Єгипетський. Коли Мойсей в імя Господа приніс йому вість, Фараон гордо відповів: „Хто сей Господь, щоб я послухав голосу його, та відпустив сини Ізрайлеві? Не

знаю Господа і не відпуцу Ізраїля“.<sup>\*)</sup> Се богохульство і Єгипетський народ в той самий спосіб заперечував би живого Бога, показуючи такого самого духа недовіря і супротивлення. „Великий город“ також духовно порівнюється з Содомою. Зіссутте Содоми в нарушенню закону Божого, проявлялась в головний спосіб в розпусті. І сей гріх також був головною характеристикою народу, котра повинна сповнити в подробицях той текст Писання. Відносно до даних слів пророка, незадовго до 1798 року мала повстати власть, сатанівська що до походження і характеру, щоби провадити боротьбу з Біблією. І в тому краю, де у той спосіб змусять замовчати обидвох свідків Божих, покажется богохульство Фараона і розпуста Єгипту.

Се пророцтво в історії Франції найшло дуже точне і поразяюче сповненнє. Підчас революції 1798 року „світ по перший раз учув про зібраннє мужів, уроджених і вихованих при культурних обставинах, маючих право управляти одною із прекрасних націй Європи, заявляючи в один голос, що заперечують найбільше торжественну правду, котра є доступна людській душі, і однодушно відкидають віру в Бога і поклоненнє Йому“.<sup>\*)</sup> Франція одинокий народ в світі, про котрий історія говорить, що він, як народ, підняв свою руку в отвертєму повстанню проти Творця вселенної. Було і ще є багато богохульників, велике множество невіруючих в Англії, Німеччині, Іспанії і других місцях, але Франція у всемірній історії відзначається найбільше як одинока держава, котра силою декрета свого законодавчого зібрання заявила, що не має Бога, і в котрій всі мешканці столиці, як і багато людей в других місцях, жени і мужі, з радости співали і танцювали, коїи почули сю новину“.<sup>†)</sup>

Франція виявляла ті самі признаки, котрими головно відзначалася Содом. В часі революції наступив моральний упадок і запанувало зіссуттє таке саме, що спричинило упадок Содоми і Гомори. Історик говорить про атеїзм і розпусту

<sup>\*)</sup>2 кн. Мойс. 5: 2.   <sup>\*)</sup>Скот Сир Волтер, „Життє Наполеона Бонапарта.“

<sup>†)</sup>Блаквуд Магазин, нов. 1870.

у Франції, так як описується в пророцтві. Тісно зв'язані з законами, що торкається релігії, були ті, котрих супружа зв'язь, сей святий союз, що зв'язує людські істоти, котрого тревалисть, сильно об'єднює суспільність, зрівняли з горожанським контрактом, котрий має тільки тамчасове значінне, після котрого дві особи можуть знов розійтись, коли ім захоцеться. . . Наколи б той страшний ворог міг ще придумати деякий спосіб, котрим можна б знівечити все, що є достойне, гарне і тревале в семейному життю, і щоб був певним, що нещасте, котре він хоче спричинити, перейде із одного покоління до другого, — він не міг би найти більше дійствующого способу, як знищення супружжа. . . Зофія Арнолт, акторка, славна із свого бистроумія, описує републиканське супружже, як тайну прелюбодіяння. (Скот, кн. 1, гол. 17).

„Де Господь був роспятий“. Се пророцтво також сповнилося у Франції. В ніякому краю ворожий дух проти Христа не показався таким сильним. В переслідованнях, котрими Франція карала віруючих в Євангеліє, вона роспала Христа в особі Його послідувателів.

Цілими віками проливалась кров святих. Тоді, як Вальденці на горах Піемонтських клали своє життє „за Слово Боже і свідкуванне Ісуса Христа“, їх браття у Франції Альбігенці, подібно ж свідкували за правду. В часі реформації її ученики вмерали страшною мученичою смертю. Королі і благородні, визначні жінки і ніжні дівчата, гордість і сила нації, весело дивились на терпіння мучеників Христових. Хоробрі Гугеноти проливали свою кров, борючись за права, котрі людське серце має за найбільше святі. З протестантами обходились як з найбільшими криміналістами, платили за їх голови і переслідували їх, як диких звіврів.

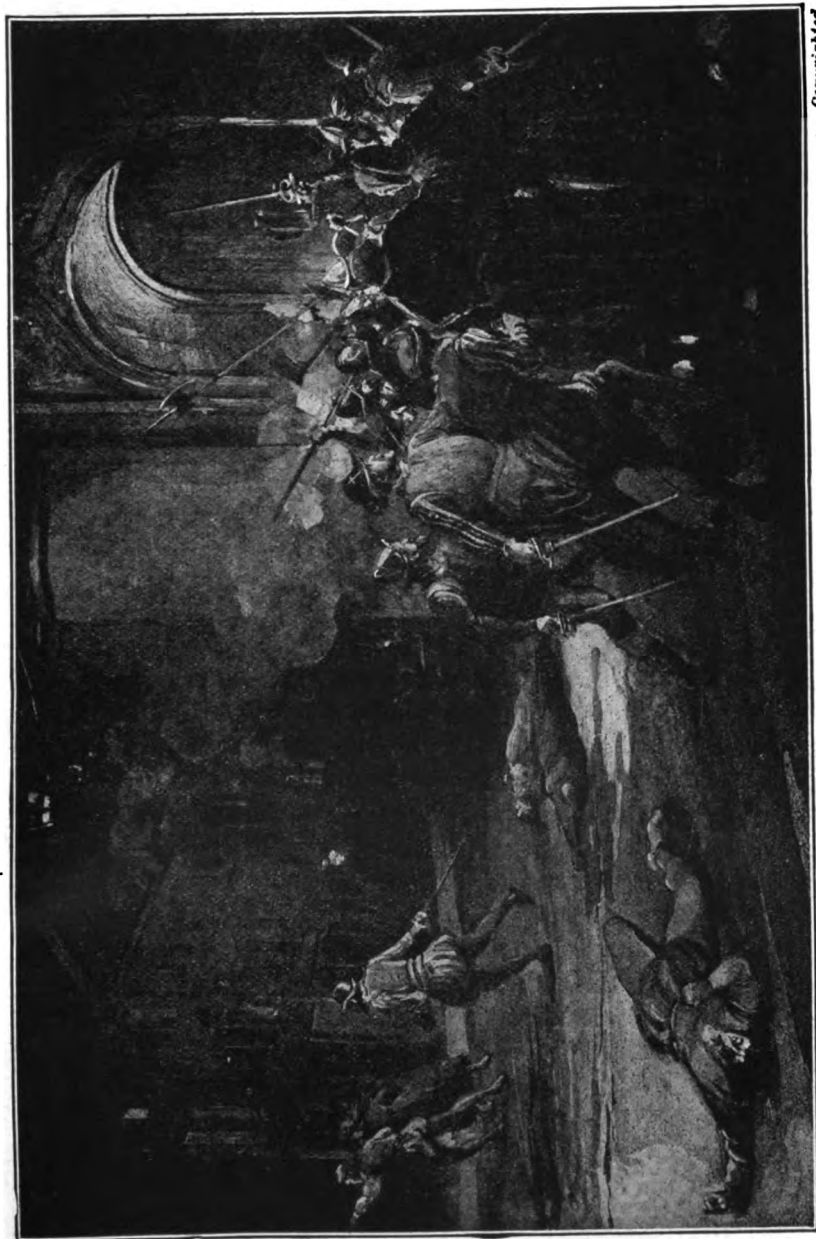
В вісімнадцятому віці „церков в пустині“, немногі потомки старих християн, що крились по містах південної Франції, все еще держались старої віри своїх батьків. Ночами, коли вони на горах відбували Богослуження, на них напада-

ли драгани і заберали їх як невільників на ціле життя до тяжкої роботи на галярах. Найбільше шляхотних, освічених і вчених Французів страшно мучили і кували разом з розбійниками і убійцями“.) Других, з котрими обходились ласкавше, безпощадно стріляли тоді, коли вони неузброєні і безпомічні клячали і молились. Сотки старих мужів, безборонних жінок і невинних дітей були повбивані на тім місці, де вони збирались. Переходячи через гори або ліси, де вони звичайно сходились, не було нічого дивного „подибати, що кілька кроків трупа в траві або повішеного на дереві“. Їх землі, „спустошені мечем, топором ката і огнем, перемінялись в страшну пустиню“. Ті жорстокости не робились в темних середніх віках, але в тих світлих періодах часу Людовика XIV, „коли поступала наука і процвітала література, коли придворне і столичне духовенство складалось із учених і красномовних мужів, котрі видавались бути лагідними і любячими“. (Вили, кн. 22, гол. 7).

Але найчорнішим із всіх чорних проступків, найстрашнішим між всіми диявольськими ділами в тих страшних віках була кровава Вартоломейська ніч. Світ еще споминає з обридженнем про ту найбільше жорстоку і трусливу різню. Король Французський з намови священників і прелатів згодився на те страшне діло. О півночі дзвін дав знак до кровопролиття. Тисячі протестантів, спокійно спавших в своїх домах, — так як вони повірили чесному королівському слову, були нападєні і безпощадно помордовані .

Як Христос був невидимим провідником Свого народу із Єгипетської неволі, так сатана був тайним проводиром своїх підданих в тому страшному ділі помножування мучеників. Сім днів різня продовжувалась в Парижі, перші три дні в скаженім гніві. Король дозволив різати людей не тільки у тім місті, але і по цілому краю, де тільки находились протестанти. Не зважано ні на пол, ні на вік. Не щадили ні невинного, ні старика. Як благородний, так і селянин, старий, чи

\*)Вили кн. 22, гол. 6.



Copyrighted

*Різня в день св. Вартоломея.*

„Тисячі, що спали спокійно в своїх домах, без всякого остеререження, зістали побордовані“.



молодий, мати і дитина разом гинули. Різня у Франції продовжалась два місяці. Сімдесят тисяч із самого цвіту народа згнуло.

Коли вість про кровопролитте дійшла до Риму, радости духовенства не було границь. Кардинал Лоренскі нагородив післанця тисячу коронами. Катедральний священик церкви св. Ангела приказав вистрилити із канона сто разів на віват; дзвони дзвонили по всіх церквах, торжественні огні пуцано через цілу ніч, що так стало ясно, як в день, і Григорій XIII в супроводі кардиналів і других дигнітарів у великій процесії удався до церкви св. Людовика, де кардинал Лорен відслужив молебень. Була вибита медаль на пам'ятку тої різні, і в Ватикані можна ще видіти три фрескові образи Вазарія, представляючі напад на адмирала, короля, як він нараджуєсь про різню і саме кровопролитте. Григорій післав Карлови золоту рожу, і чотирі місяці опісля спокійно слухав проповіді одного французького духовника, оповідаючого про той день щастя і радости, коли святий отець дістав вість і торжественно вийшов виразити свою вдячність Богови і св. Людовику<sup>\*)</sup>.

Начальник духів<sup>\*)</sup>, котрий спричинив кровопролитте Вартоломейської ночі, також руководив революцією. Ісуса Христа названо обманщиком, а гаслом французьких атеїстів було: „На долину з ним!“ значить з Христом. Велике богохульство і мерзенне беззаконне ішли рука в руку, і найбільше упідлені безбожники і потвори жорстокости і пороків возносились попід небеса. А вже найбільшу честь віддавано сатані, а Христа в Його правді, чистоті і великій любови передано на расп'яття.

„Звір, виходячи із безодні, пійде війною на них, побідить їх і уба їх“. Богохульна власть у Франції в часі революції і пановання терору, виступила з такою війною проти Бога і Біблії, якої світ еше ніколи не бачив. Поклоненне Богу було заказане народним зібраннем. Біблію висмівано і публично пале-

<sup>\*)</sup>Вайт Генри, „Різня св. Вартоломея“, год. 14, пар. 34, (1871).

но цілими стосами. Закон Божий топтано ногами. Біблійні інституції були знесені, а хрещення і причастіє заборонені. Недільний день був замінений на кождий десятий день, посвячений веселості і богохульству. Написи на могилах ясно говорили, що смерть — вічний сон.

„Твердили, що страх Божий замість того, щоб бути началом мудрости, в самій річі є началом глупоти. Всякі Богослуження, крім національного, посвяченого свободі і крайови. Парижський конституційний єпископ був завізваний, щоб взяв на себе головну ролю в безстыдній і неприличній комедії, котру грали перед народними представителями. Він виступив в формальній процесії, заявляючи зібранню, що релігія, котру він навчав так много літ, у всякому відношенню є пошівською видумкою, не маюча ніякого основання ні в історії, ні в святій правді. Він в торжественних і ясних вираженнях заперечував істнування божества, котрому він мусів служити, а на будуче він посвятив себе поклоненню свободи, рівности, добродійности і моральности. Опісля він поклав на стіл свою єпископську одежу і по братерськи обнявся з президентом конвенції. Ріжні відпавші священники пішли за приміром того прелата. (Скот, кн. 1, гол. 17).

„І живучі на землі будуть радуватися сьому і веселитися, і пішлють дари друг другу, тому що два пророки ті мучили живучих на землі“. Невіруюча Франція примусила замовчати громлячий голос тих свідків Божих. Слово Боже лежало мертво на її вулицях, а ті, що ненавиділи огранічення і потреби Слова Божого, торжествовали. Прилюдно люде визивали Царя небесного. Як грішники в старині вони кричали: „Чи знає Бог? Чи є знатте у Всевишнього?“ (Пс. 73: 11).

З богохульною і безличною смілістю, що навіть не хочеться вірити, оден із священників нового ордену сказав: „Боже, накажи Ти істнувш, то пімстися на своїх ворогах, що Тебе обіджають. Я спротивляюсь Тобі. Ти ще мовчиш і боїшся посилати своїх громів. Хто ж від нині повірить, що Ти істну-

еш?" Се є дійсний відголос Фараонського жадання: „Хто се такий той Господь, щоб я послухав Його голосу? Я не знаю Господа“.

„Безумний говорить в серці своїм: нема Бога“ (Пс. 14: 1). І Господь говорить про тих, що перекручують Його правду: „Безумство бо їх явлене буде всім“ (2 Тим. 3: 9). Після того як Франція відреклась від поклонення живому Богу, „Високому і Превознесенному, живучому вічно“, не довго було, і вона упала до понижаючого ідолопоклонства, поклонившись богині розума, в особі розпустної жінчини — і се було на зібранню представителів нації посредством своїх виспих горожанських і законодавчих мужів! Історик говорить: „Одна із церемоній того часу глупоти, полученної з безбожністю, не мала собі пари. Двері конвенції отворились перед юрбою музикантів, за котрими в торжественнім поході слідували члени мійської управи. Вони прославляли свободу, провадячи предмет їх будучого поклонення, жінчину, під вельоном, котру вони називали башнею розума. Коли її повели за завісу і з неї з великою церемонією був знятий вельон і вона сіла по правій руці президента, всі пізнали її, як танцерку опери... Тій особі, що мала представляти розум, котрому вони покланялись, народне зібранне оказувало публичне почитанне“.

Ся безбожна і смішна машкарада була вбрана в знану форму, і посвяченне богині розума празновалось цілою нацією і відновлялось і наслідувалось в таких місцях, де жителі хотіли виразити свого власного революційного духа.

Бесідник, котрий впроваджував поклоненне розумови, сказав: „Законодавчий фанатизм втратив свою силу, він уступив перед розумом.. Ми оставили його храми, вони вже не мають того значіння, що мали. Нині величезна товпа зібралась в них, де по перший раз відозвався голос правди. Тут Французи будуть празнувати правдиве богослуженне свободі і розумови. Тут ми дамо нові обіти для добробуту армії і республіки; тут поклоненне неживим ідолам замінимо на поклонен-

не розумови — тому живому образови, котрий представляє нам знаменитий твір *натури*“.

Коли богиню запровадили на конвенцію, бесідник взяв її за руку, і звертаючись до зібрання, сказав: „Смертельники, перестаньте трепетати перед безсильним громом Бога, котрого створив ваш страх. Не признавайте від тепер ніякого божества крім розуму. Я представляю вам його найчистіший і найдоскональший образ, наколи вам потрібні боги, то поклоняйтесь таким, як сей. . . Покривало розуму, піднесись перед світлішим сенатом!“ . . .

„Після того як президент обняв богиню, її посадили до розкішного повозу і серед великої товпи повезли до церкви Нотр-Дам, щоби там заняти місце божества. Опісля її підняли на педесталь і всі присутні віддавали їй почеси“.

Трошки пізніше відбулось публичне спалення Біблії. І „популярне товариство музею“ увійшло до мійської галі, вигукуючи: „Хай живе розум! несучи на кінці жердки останки спаленої Біблії, між ними витяги із Старого і Нового Завіту, котрі, як виразився президент, у великому огні відпокутували за всю глупоту, яке з їх причини поповнило людське покоління.“<sup>\*)</sup>

Папство начало те діло, котре тепер довершав атеїзм. Римська політика спричинила се суспільне, політичне і релігійне відношення, котре виставило Францію на погибель. Оден із писателів, котрий описує страхіття революції, говорить: „Ті страшні річи, які діялися тоді, спричинені були церквою і престолом“. Або, щоб бути справедливим, їх можна приписати тільки церкві. Папство побудило королів проти реформації, вказуючи на неї, як на ворога престолоа і причину роздорів, від котрих потерпіла би однодушність народа. Злодійський дух Риму при помочи того средства чинив страшні жорстокости і притиснення, виходячи від престолоа.

Дух свободи ішов разом з Біблією. Де тільки принімалось Євангеліє, душі народу пробуджались. Вони скидали

<sup>\*)</sup>Journal of Paris, 1793, No. 318.

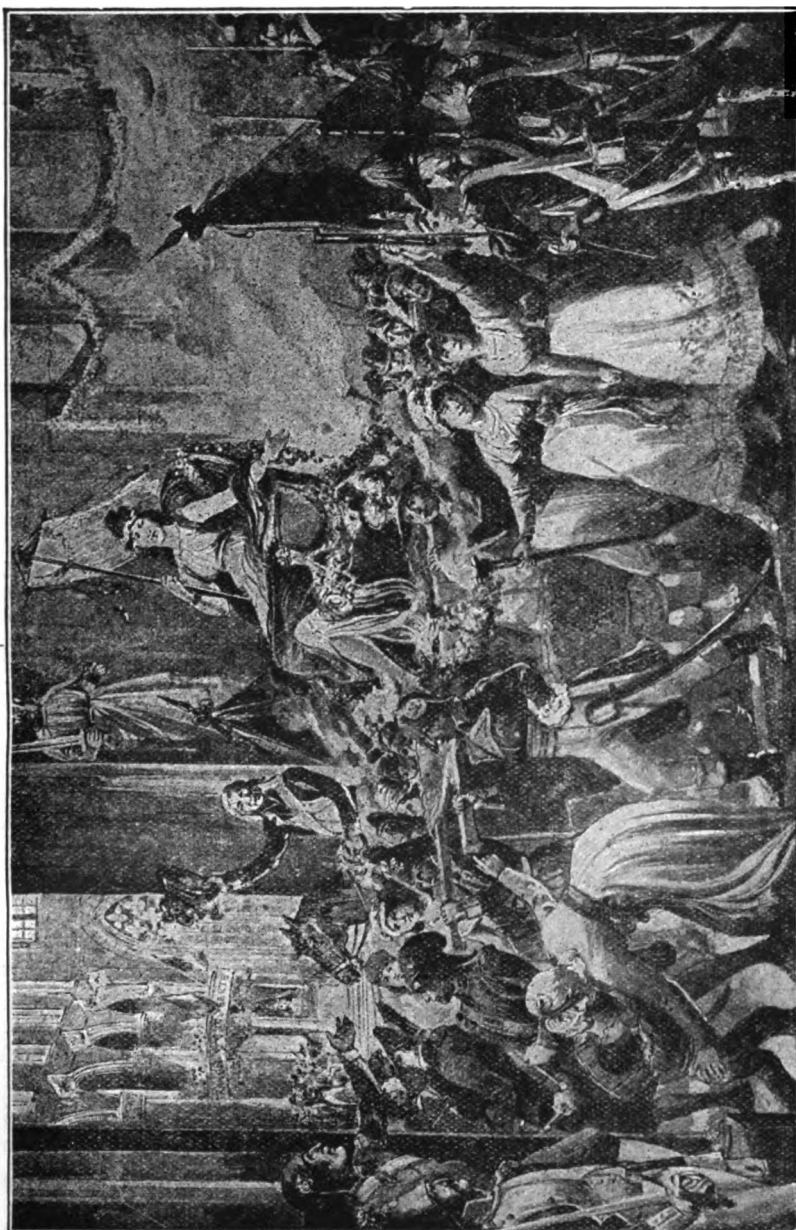
кайдани, що їх держали в неволи, темряви, порока і суєвіря, і почали думати і ділати, як мужі. Монархи бачили се і боялись за свій деспотизм.

А Рим еще побільшав їх страх. Папа в 1523 році сказав регентови Франції: „Той протестантизм не тільки знищить релігію, але і всі князівства, закони, ордени і ріжниці стану“. Кілька літ пізнійше папський післанник упереджав короля: „Ваше величів, не ошибайтесь, протестанти потрясуть так горожанським як і релігійним порядком. Престол у такій самій небезпеці, як і вівтар. Нова релігія, будьте певні, запровадить за собою і нове правительство“. <sup>11)</sup>

Богослови, користаючи із упереджень народа, звертались до него зі словами, що протестантська наука „звалює людей до новостий і безумія; воно позбавляє короля вірної любови його підданих і пустошить і церкву і державу“. Тим способом Римови вдалось намовити Францію проти реформації. „Меч гонення насамперед начав свою роботу у Франції для піддержання престола, сохранення дворянства і утвердження законів“. Правителі того краю були далекі від того, щоби предвидіти наслідки тої пагубної науки. Наука Біблії посіяла би в серцях народа правила справедливости, повдержання, правди, рівности і добродійности, — дійсний угольний камін добробуту народа. „Праведність підносить у гору народ“. „Правдою стоїть престол твердо“. <sup>12)</sup> „І ділом правди буде мир, а правосуд зрадить — спокій і безпеку вовік“. (Іс. 32: 17). Хто заховує Божеський закон також найвірнійшим способом окаже послух і пошану законам держави. Хто боїться Бога, той буде почитати і короля, сповняючи всі його справедливі і законні приписи. Але нещасна Франція заборонила Біблію і всіх її сторонників засудила на прокляття. Сотки літ вірні мужі — мужі чистого характеру, бистроумні і моральні, що відважились висказати свої думки, і потерпіли задля правди — сотки літ такі мужі тяжко гарували як невільники на галях, принимали мученичу корону або

<sup>11)</sup> Д'Обпве, „Історія реформації за часів Кальвіна“, кн. 2, гол. 36.

<sup>12)</sup> Прип. 14: 34; 16: 12.



Боля розуму.

„Бстля... посажена на пшному ловові і  
везена... до катедральної церкви Нотр-Дам“.

гнили в підземних в'язницях. Тисячі із них ратувались утечю, і се продовжалося через двісті п'ятдесят літ від початку реформації.

Через той довгий період часу заледве можна було найти одно покоління Французів, котрі були свідками того, як ученики Євангелія ратувались від скаженого гніву своїх гонителів. Образованне, штуку індустрію і любов до порядку вони брали з собою і збогачали чужі краї тими добрими дарамп, а їх рідний край через те біднів. Наколи б всі вигнанці позістали у Франції, наколи б через тих триста літ промислова зручність тих бігців і їх старання були ужиті для пожитку їх рідного краю, то їх артистичний дар в протягу того довгого часу поліпшив би їх фабричний промисл; їх творчий дух і аналітична сила обогатіла б його літературу і науку, розуміється, наколи б придержувались їх мудрости; їх хоробрість у воєнних подвигах; їх справедливість в установлянню законів, їх біблійна релігія укришила би їх дух і завлділа би совістю народа. Яка славна була б нині Франція! Як великим і щасливим краєм була в вона в примір другим народам!

„Але сліпа і вперта фальшива побожність проганяла з його почви всякого учителя добродітели, кожного борця за порядок, всякого чесного оборонця престолу; вона говорила людям, котрі хотіли зділати край славою і препихом на землі: „Вибирайте, що хочете, мучеництво або вигнання. Вкінці наступив цілковитий упадок держави. Не осталося ні одної совісти, щоби притісняти її, ніякої релігії, щоби задля неї палити людей на кострі; ніякого патріотизму, котрому можна би загрозити вигнанням“.) І революція зі всею її грозою і відразою була страшним наслідком.

„Після утечи Гугенотів, у Франції можна було замітити загальний упадок. Цвітучі фабричні міста щезали, великі обшари плодovitої землі обертались в пустиню; тупоуміє і моральний упадок наступали за періодом незвичайного поступу. Париж стався великим домом для жебраків, бо більше

\*) Виді, кн. 13, гол. 20.

як двісті тисяч бідаків шукали помочи у короля, коли вбухла революція. Тільки єзуїти процвітали при тім упадку нації, пануючи з страшним тиранством над церквами, школами, тюрмами і галерами“.

Євангеліє принесло би для Франції розв'язку політичних і суспільних питань, котрих не могли розв'язати ні попи, ні король із його законодавцями і котрі накінець погрузили весь народ в анархію і погибель. Але під панованнем Риму народ втратив благословенні навчання самопожертвування і безкористної любови Спасителя. Люде перестали працювати з самопожертвуванням одні для других. Богаті збиткувались безкарно над бідними, за котрих ніхто не дбав. В протягу цілих віків захланність і розпуста дворянства не мала границь. Пили, їли і розпустували і накладали страшні податки на селян. Богаті ошукували бідних, а бідні знов нечлївиділи богатих.

В многих провінціях маєтки були в посіданню шляхти, а робочий народ тільки нанимав у них землю, був зависимим від своїх панів, і мусів сповняти всякого рода тяжкі і неможливі роботи. На удержанне церкви і держави платила середня і низша кляса, на котрих церква і держава наложила тяжкі податки. Сваволя дворянства вважалась найвисшим законом; хлібороби і робітники могли вмерати з голоду, але панів се нічого не обходило. Народ при кожній обставині мусів принорвлятися до інтересів своїх панів. Життя сільських робітників було дуже тяжке і повне горя, і на їх нарікання, наколи б осмілились висказати їх, дивились з погордою. В судах тільки пани мали право. Хлібороб, коли правувався з паном, ніколи не виграв. Судїв можна було завсігди підкупити, навіть з тим дуже не крилися. Що захотілось аристократови, то силою загального зіпсуття, сталось по його волі, і се мало зовсім законне значіння. Із церковних та державних податків, що платив робочий народ, навіть половина не дісталась до єпископської або королівської каси, бо всю покрали і пу-



стили на гуляще життя. І люде, котрі тим способом допроваджували до бідности своїх співбратів, сами були свободні від всяких податків і по закону, або звичаю, мали доступ до державних посад. Привілейованих кляс було сто п'ятдесят тисяч, і щоби задоволити їх, мільони їх ближніх були призначені на безнадійне і понижаюче життя.

Двір королівський видавався роскошам і розпусті. Між королем а його підданими не було довіря; урядники королівські були коварні і самолюбні. Більше як половину століття до революції засідав на французьким престолі Людовик XV, котрий навіть в тих тяжких часах був недбалий, легкомисний і розпустний монарха. При зіпсутій і безсердечній аристократії і обіднівшою і темною низшою клясою, при державі у фінансовому упадку, розяренім народі, не треба бути аж пророком, щоб не предвидіти грізний і страшний початок революції. На перестороги своїх близьких король звичайно відповідав: „Хай стараються, щоби все ішло як слід, доки я живу, а по мой смерти хай буде, як собі хоче“. Надармо вказували на потребу реформи. Він бачив зло, але в нього не було ні відваги, ні сили боротися з ним. Судьба Франції занадто виразно зазначилась недбалою і самолюбною відповідю: „Після нас, хоч і потоп!“

Рим, значучи задрісну натуру королів і памуючих кляс, підмавляв їх, щоб держали народ в рабстві, бо також знали се добре, що тим держава буде ослаблена і можна буде легко поневоляти для себе так народ, як і короля. З далековидною политикою він спостеріг, що треба сковати ланцюхами душі людські, щоби зробити з них правдивих рабів, і що найліпший спосіб перешкодити ім увільнитися від рабства, а се — не дати ім свободи. Тисячу раз страшнійша від тілесних мук, котрі принесла їх политика, було моральне пониження. Позбавлений Біблії, відданий навчанню фальшивої побожності і самолюбія, народ був поневолений темрявою і забобонами і так застряг в пороках, що стався зовсім не спосібним до самоуправи.

Але плоди оказались зовсім иншими, чим того сподівався Рим. Замість того, щоб держати народні маси в сліпим послушенстві, наслідком його роботи було те, що вони виховували в них невіруючих і революціонерів. Романизмом вони бридилися як ошуканством. На духовенство вони дивилися як на партію, котра хоче їх притіснити. Одинокий бог, котрого вони знали, був бог Риму; його наукою була їх одинока релігія. Його захланність і жорстокість вони вважали законним плодом Біблії, і тому не хотіли нічого чути про те.

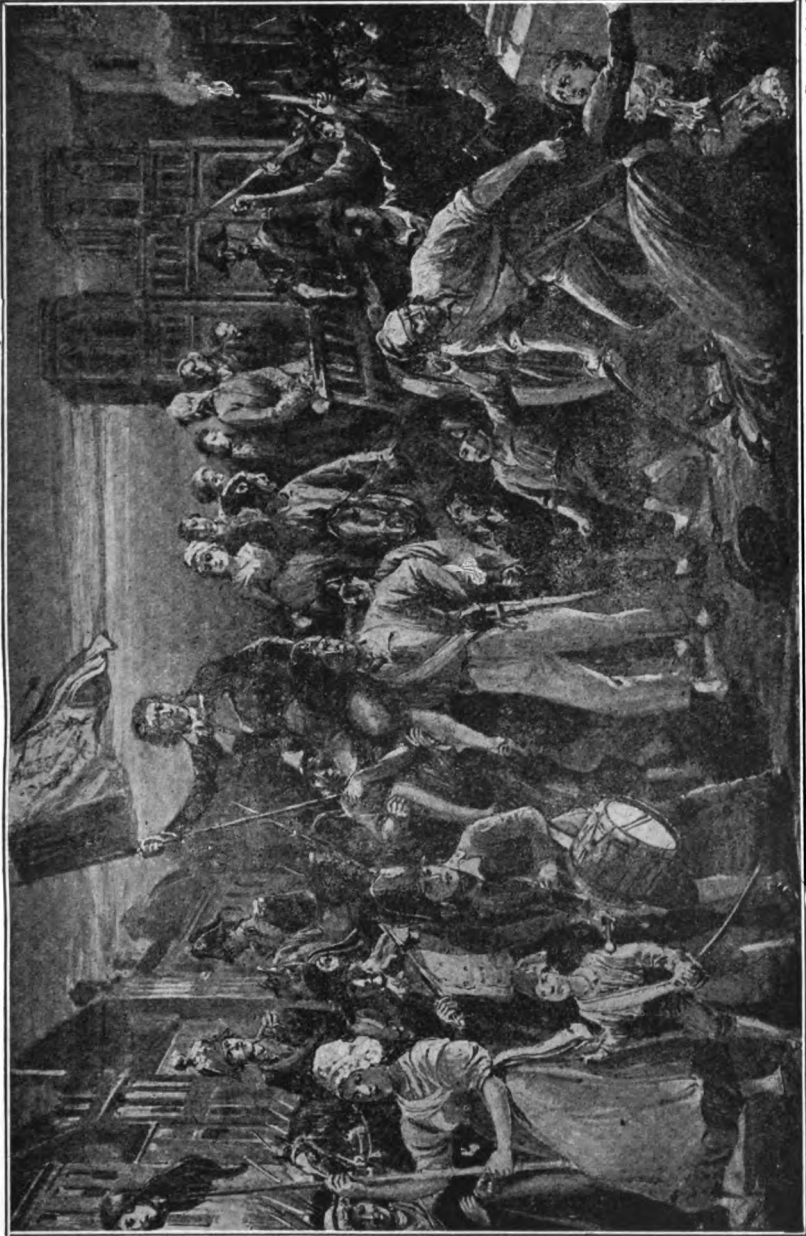
Рим в фальшивім світлі представив характер Божий; перекручуючи його жадання, і тепер люде відкинули обидвоє — Біблію і її Автора. Відкликуючись на одобрене Слова Божого, Рим зажадав сліпої віри в його догмати. В супереч тому Вольтер і його сторонники цілковито усунули Слово Боже і всюди поширяли їдь безвіря. Рим топтав народ залізними ногами, і тепер упавші і здичілі маси, нараз вирвавшись з під їх тиранства, зломали всі перегороди. Розярені блискучою оманю, котру так довго почитали, вони відкинули правду разом з заблудженням, і беручи розпусту за свободу, раби пороків торжествували у тій ложній свободі.

Після розпорядження короля скликано народне зібрання, на котрім більшість представителів була із низшої кляси. І тому політична перевага находилась в їх руках. Однак вона не знала розумно поступати. Та щоби пімститися за заподіяні їм кривди, вони рішилися перебудувати суспільність. Споневажані і покривджені через своїх гнобителів і переповнені гірким чувством несправедливости, вони сами взялися до поліпшення своєї долі, мстячися над тими, що були причиною їх терпіння. Поневолений народ взяв собі приклад від своїх гнобителів, і зачав їх так само гнобити, як і вони його гнобили.

Нешасна Франція збирала в крові, що посіяла. Страшні були наслідки її римського підданства. Там, де Франція під впливом романизма в початках реформації запалювала світ

перший костер, революція поставила першу гільотину. На тому самому місці; де палали жертви первих мучеників протестантської віри в шіснайцятomu віці, на гільотині упали перві жертви революції в вісімнайцятomu віці. Відкинувши Євангеліє, котре могло би її принести спасення, Франція отворила двері невірству і погибели. Коли ограничення закона Божого були усунені, показалось, що людські закони є недостаточні, щоби приостановити могуті філі людського гніву, і народ припровадило се до повстання і анархії. Війна проти Біблії характеризує початок періоду часу, котрий у всемірній історії знаний є під назвою „Панованне Терору“. Мир і щастє були вигнані із огнища домового і сердець людських. Ніхто не був безпечним свого життя. Хто нині ще торжествував, того завтра могли зацідозріти і осудити. Насильство і роспушта безкарно бушували.

Король, духовенство і дворянство не бачили иншого виходу тільки піддатися жорстокости розяреного до крайности народа. Їх жажда мести побуджена була смертю короля, і ті, що посягнули на його життя, невдовзі послідували за ним під гільотину. Рішено було постинати голови всім тим, котрі ворожо відносились до революції. Тюрми були переповнені і був час, коли в них було більше як двісті тисячів заключених. По містах королівства діялись страшні річи. Одна партія революціонерів ішла проти другої, і Франція виглядала яко одно величезне поле для воюючих мас, розпалених непогамованим гнівом. „В Парижу одна ворохобня слідувала за другою, і горожани поділені були на різні мішані партії, котрі, здавалось, не хотіли нічого иншого тільки щоб винищити одні других“. І щоби еще побільшити загальне нещастє, нарід був замішаний у велику і довгу війну з другими європейськими державами. Край находився вже близько банкруцтва, війська жадали залеглої заплати, Парижани голодували, на провінції бушували розбійники, і ливілізація майже щезла серед анархії і роспусти“.



Copyrighted

*Сцени на вулицях Парижа під час революції.*

„Немає сили Франція збирала у  
крові те, що посіяла“.

Аж надто добре народ навчився від Риму як бути жорстоким і мучити людей. Наконєць настав день відплати. Тепер вже не було учеників Ісусових, котрих кидали до підземних в'язниць і палили на кострах. Вони вже давно погинули або зістали вигнані. Безпощадний Рим почув тепер смертельну власть тих, в котрих він розвивав чувство уподобання в розливанню крови. „Гонення, котре французьке духовенство практикувало в протягу многих віків, тепер звернулось ще з більшою жорстокістю проти його самого. Гільотина аж червона стала від крови священників. Колись наповнені Гугенотами тюрми і галери тепер наповнились їх гонителями. Ім тепер тяжко приходилось робити веслами на галерах і терпіли всі ті муки, які спокійні еретики колись терпіли від них“. Тоді настали ті часи, коли панували найбільше варварські із всіх законів і найбільше беззаконні суди, коли ніхто не смів поздоровити свого сусіда або помолитися, щоб його не за підозрили в кримінальнім проступку. . . коли на кожному розі чигали шпігуни, коли кожного рана гільотина довго і тяжко працювала, коли тюрми були так тісно набиті, як невільничі поміщення на кораблях, коли каналами вулиць людська кров, пінячись, текла до Сену. . . У той час, як вози повні жертв, переїжджали вулицями Парижа на місце трачення, проконзули, котрих головний комітет вислав до департаментів, допускались таких страшних річей, що навіть таке не водилось в самій столиці. Ніж занадто поволи спускався і піднімався у своїй роботі відтинання голов. Довгі ряди нещасних жертв були скошені картачами. Діри у споді в переповнених баржах були пороблені. Ліон обернувся в пустиню. В Арасі полоникам навіть відказували в жорстокій милости, щоб прискорити їх смерть. Вздовж ріки Луари від Сумура до моря цілі стаї ворон і яструбів кормились на голих трупах, восплітаних з собою в відражаючих обнятях. Не щадили ні пола ні віку. Молодців і дівчат по шістнайцять літ, що були повбивані тим проклятим правительством, числено на сотки. Відорваних від грудий немовлят кидано із копії на копію вздовж

рядів Якубінців. В протязу десять літ згинило багато, багато людських істот.

Всьо так робилось як сатана хотів. Він стремів до того уже сотки літ. Його робота від початку до кінця ґрунтувалась на обмані і його твердою постановою було — навести на людей горе і нещастє, шкочити ділу Божому, і знищити Божеський плян любови і благоволення і посредством того спричинити смуточ на небі. І він своєю обманчивою штукаю захвачує чувства людей, що опісля вони складають на Бога вину своєї роботи, будьто би всьо те нещастє було наслідком пляну творення. Подібним способом він заманює до ріжних проступків і поганих діл тих, котрі наслідком його жорстокої сили здичили, і тим добувають собі свободу. Тоді тирани і гнобителі вказували на ту розпусту, як на примір вислідків свободи.

Коли заблудженне пізнається під одним плащиком, то сатана прямо прикривав його другою маскою, і товпа приймає його так само охочо, як і перше. Коли нарід пізнався на омані романизма і сатана тоді не міг намовити їх, щоб нарушили закон Божий, він старався перекопати їх, що всяка реліґія є фальшива, а Біблія се тільки чисті байки. Відкидаючи тим способом Божеські приписи, вони віддавались свобідно всяким неправостям.

Великі заблудження були причиною великого горя Французів, бо забули за ту правду, що правдива свобода находить ся лиш там, де панує закон Божий. „Ой коли б ти вважав на мої повеління! тоді б мир твій і лад, як широка ріка, розливався, а справедливость твоя, як філі на морі“. „А безбожним не ма впокою, говорить Господь“. (Ісаїя 48: 18, 22). „Хто ж послухав мене, той буде жити безпечно і спокійно, не лякаючись лиха“. (Прип. 1: 31).

Атеїсти, невірочі і відступники вооружаються проти закону Божого, і обвинувачують його, але такий вислід їх впливу доказує, що добробуть чоловіка звязаний з послухом

у відношенню до Божеського закону. А хто не хоче прочитати собі тої науки із книги Божої, то хай прочитає її із історії народів.

Коли сатана старався відвернути людей від послуху, він укривав свою роботу і так притворявся у своїй роботі, що повстало із неї нещасте не було признане за плоди порушення закону Божого. Але Дух Божий знищив його владу перше, чим його наміри змогли розвинути і цілком дозріти. Народ був за лінивий, щоб дізнатися причини того діяння і не відкрив жерела свого нещастя. Але в революції закон Божий всенародно був усунений народним зібранням. І в панованню терору, котрий наступив, всі бачили правдиву звязь між причиною а діянням.

Коли Франція публично відкинула Бога і заборонила Біблію, злі люде і духи тьми торжествували, що достигли давно желаної цілі, а іменно: царства без ограничаючого закону Божого. „Суд над лихими вчинками не хутко судиться; через те і не лякаєсь серце людське, чинити зло“.<sup>14)</sup> Але порушення правдивого і святого закону Божого мусить скінчитися нещастем і погинею. Хоч і не зараз постигнуте судами, однак людська безправність перше чи пізнійше допровадить до загибелі. Сотки літ отпаденням і проступками гнівили люде Бога аж вкінці прийшов час відплати, бо, коли міра несправедливости вже сповнилась, богохульники вже за пізньо побачили, що не треба довго надуживати Божої терпеливости. Вони погорділи Духом Божим, котрий завсігди коротив жорстоку владу сатани, і той, що тішився людським нещастем, міг тепер робити, що тільки захотів. І ті, що затіяли повстання, повинні також тепер збирати його плоди, і край наповнився проступками, котрих перо не є в стані описати. Із опустошених провінцій і понищених міст дався чути крик страшного болю. Франція була потрясена, як би землетрусом. Релігія, закон, загальний порядок, сімя, держава і церков, — всьо було повалене богохульною рукою, що піднялась проти Божого закону. Правдиве слово від мудрого Соломона:

<sup>14)</sup>Еккл. 8: 11.

„Безбожний через свою безбожність гине“.) „Та хоч грішник сто раз коїть лихе й тріває в йому, то я знаю, що тільки богобоязливим буде добре, хто почував почесть перед лицем його. А безбожному не буде щастя“ (Еккл. 8: 12, 13). „За те, що знанне ви зненавидили і страху Божого не прийняли, . . . за се їсти муть плоди вчинків своїх та переситяться химерами своїми“ (Прип. 1: 29, 31).

Вірні свідки Божі, повбивані богохульною властю, „виходячої із безодні“, не мали довго мовчати. „А після трьох і пів дня дух життя від Бога зійшов на них, і вони встали на ноги свої, а великий страх напав тих, що виділи їх“.) (Се було 1793 року французьким народним зібраннем була підписана ухвала, котра повалила християнську релігію і заборонила Біблію. За три і пів року опісля тим самим законодавчим тілом була принята резолюція, силою котрої була знесена та ухвала і тим способом дана була свобода Слову Божому. Світ був поражений відкиненням св. Писання, і люде переконались, що ім не можна жити без віри в Бога і Його Слова, як основи добродітели і моральности. Господь говорить: „Кого ж бо ти зневажав і поругав? Проти кого се ти голос підняв, і так згорда глянув очима? На святого в Ізраїлі!“.) „Тим же то я покажу їм нині, покажу їм руку мою і потугу мою, й зрозуміють, що моє імя — Господь“ (Ер. 16: 21).

Відносно двох свідків пророк говорить еше далі: „І почувли голос великий з неба, що глаголав їм: Зійдіть сюди. І зійшли на небо в хмарі, і дивились на них вороги їх“ (Одкр. 11: 12). Від того часу як Франція провадила боротьбу з двома свідками Божими, вони почитаються як ніколи перше. В 1804 році було зосноване Бритійське і заграничне Біблійне товариство. За ним слідують подібні ж організації з многочисленними відділами по цілій Европі. В 1816 році було засноване Американське Біблійне товариство. Підчас організації Бритійського товариства, Біблія переведена і поширена в п'ятдесятьох мовах. І від того часу вона печаталась на більше як двісті мовах.

\*) Прип. 11: 5.

\*\*) Одкр. 11: 11.

\*\*\*) Ісаія 37: 23.



В протязу п'ятидесяти літ до 1792 року на заграничній місіонерське діло мало звертано уваги. Не повстали ніякі товариства і було мало місій, котрі би старалися поширяти християнство в поганських краях. Аж при кінці вісімнадцятого віку наступила велика зміна. Люде не були вдоволені раціоналізмом і признали конечність Божеського откровення і релігії, основаної на досвіді. І від того часу діло заграничних місій стало дуже розвиватися.

Уліпшення печатання книг дало новий товчок до поширення Біблії. Улучшення комунікації між ріжними краями, усунення всяких старих упереджень і національного виключення, і утрата світської власти римського папи проробили дорогу для Слова Божого. Уже давно Біблія продається без всяких перешкод на вулицях Риму і тепер вона уже поширилась по цілій кулі земській.

Хвалячись, невіруючий Вольтер колись то сказав: „Мені надоїло все слухати, як люде повторяють, що дванадцять мужів засновали християнську релігію. Я докажу, що вистачить одного чоловіка, щоби повалити її“. Від часу його смерти проминуло вже сто літ. Мільони стали до борби проти Біблії. Але замість того, щоби знищити її, тепер сотки тисяч знаходиться її там, де за часів Вольтера була сотня. Після слів одного із давнійших реформаторів християнської церкви, „Біблія є ковалом, о котре розбилося вже много молотів“. Господь говорить: „Ніякий знаряд, зроблений проти тебе, не буде придатний; та й всякий язик, що буде правуватись з тобою на суді, — ти обвинуватиш“. (Ісаїя 54: 17). „Слово же Бога нашого тріває по всі віки“. (Ісаїя 40: 8). „Всі заповіді його вірні, установлені на віки вічні; в правді і правоті виповнені“. (Псал. 111: 7, 8). Все побудоване на людському авторитеті, буде повалене, але що збудоване на Слові Божим, буде стояти на віки.



## Г О Л О В А — XVI. ОТЦІ — ПЕРЕСЕЛЕНЦІ.

Англійські реформатори, вирікаючись навчання романизма, все таки задержали деякі із його формальностей. Приміром англіканська церква хоч і відкинула авторитет і визнання віри, однак задержали у своїому богослуженню деякі обряди і церемонії. Про ті річи говорено, що вони не є ділом совісти. Хоч св. Писання не приказує їх, і вони для того не важні є, але коли вони не є заказані, то нікому шкодити не можуть. Далі говорено, що заховання тих обрядів звужувало ту велику пропасть, котра розділяла протестантську церкву від римської і облегло сторонникам Риму прийняти протестантську віру.

Для любителів старини і таких, що у них був нахил до згоди, ті аргументи здавались бути переконуючими. Але були еще другі люде, котрі инакше думали. Після них ті обряди, котрі мали бути звязю між Римом і реформацією, се був знак рабства, від котрого вони раз на завше повинні увільнитись. Вони були тої думки, що у Своїму Слові Бог виразно говорить як належиться Його почитати, і що людам не вільно нічого ні додавати до того, ні віднимати від того. Самий перший початок відступлення був той, що старались замінити авторитет Божий авторитетом церкви. Рим став приказувати те, чого Бог не заказував, і вкінци дійшов до того, що заказав те, що Бог виключно постановив.

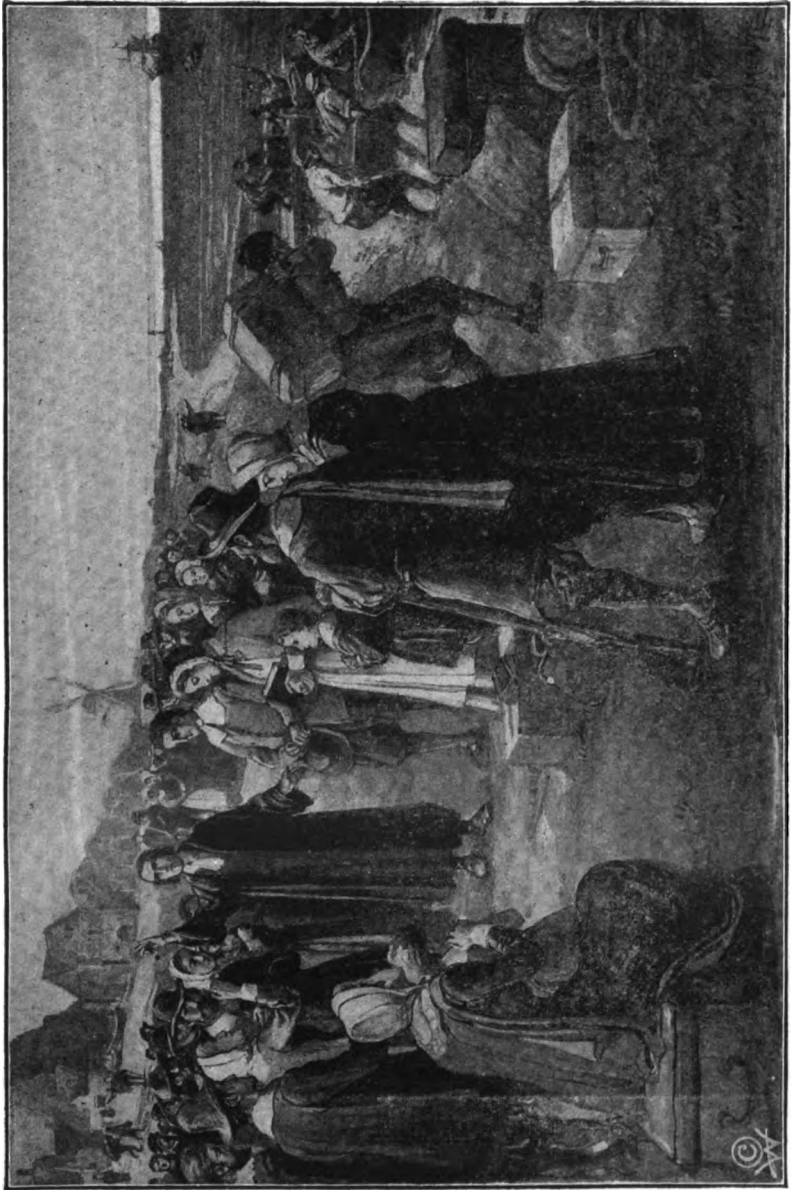
[305]

Многі хотіли дуже вернутися до тої чистоти і простоти, котрою відзначалася перва християнська церква. Вони бачили в тих обрядах, що завела у себе англіканська церква, пам'ятники ідолослуження, і їх совість не дозволяла їм брати участь в тих богослуженнях. Однак церква, котру держава піддержувала, не дозволяла нікому відступати від своїх формальностей. Право приказувало ходити до церкви на богослуження, і на недозволені релігійні зібрання не вільно було сходитись під карою смерті, тюремного заключення або вигнання.

З початком сімнадцятого віку, тільки що вступивший на престол англійський король, рішучо заявив, що „Пуритане мають прилучитись до церкви, а як ні, то вигнати їх з краю, або ще щось гіршого з ними зробити“. <sup>1)</sup> Гонені, переслідувані і увязнені, вони на будуче не могли надіятися на ліпші часи, і многі переконались, що для тих, що хочуть служити Богу після своєї совісті, „Англія перестала бути мешкальним місцем“. Наконєць декотрі рішилися шукати спокійного місця в Голяндії. І тут вони мусіли боротись з всякими труднощами, недостатками і вязницями. Їх надія не сповнилась, їх зраджувано на кождім кроці і віддавано в руки ворогам, однак їх велика витревалість вкінці побідила і вони поселились на приятельських берегах Голяндської республіки.

Втікаючи, вони оставили свої доми, своє майно і средства до життя. Знайшовшись в чужому краю, серед народа з иншою мовою і звичаями, вони мусіли забратися до нового і непривичного заняття, щоби заробити собі на кусник хліба. Люде середних літ, котрі ціле життє занимались роботою в поли, тепер мусіли вчитися якого-нибудь ремесла. Але вони радо се робили і не тратили часу в лінивстві або наріканню. Хоч і в біді, але все таки прославляли Бога за благословення, котрими Він наділяв їх і вони находили потіху у їх нічим незаколюченій духовній спільности. Вони знали, що вони чужинці і не журились дуже тим, лиш дивились на небо, свою дорогу вітчину, і заспокоювали свої душі.

<sup>1)</sup>Банкрофт Юрій, „Історія Сполучених Держав Америки“,  
часть I, гол. 12, стр. 6.



*Прощаљна беседа пастора Робинсона.*

На вигнання і в тяжкій праці їх любов і віра окрипли. Вони уповали на обітовання Божі, і Він не забував за них, коли находились у біді. Його ангели перебували з ними, щоб підкрипляти і піддержувати їх. І коли рука Божа повела їх за море, в країну, де вони для себе могли засновати державу і лишити своїм дітям дорогоцінну спадщину релігійної свободи, вони сміло ішли вперед дорогою Провідіння.

Бог виставив Свій народ на пробу, щоб приготувати їх до сповнення Своїх добрих намірів задля них. Він хотів показати Свою владу для їх добра і тим способом дати світу другий доказ, що Він не забував за тих, котрі надіються на Него. Бог так управляв подіями, що гнів сатани і змови злих людей послужили для Його прославлення і привели Його народ в безпечне місце. Переслідування і гонення проробили дорогу свободі.

Коли вони з початку були змушені відділитися від англіканської церкви, Пуритане злучились торжественно з собою, як свободний народ Божий, і рішили „ходити по всіх Його стежках, котрі були їм знані або ще зділаються знаними“. Тут був правдивий дух свободи, живий принцип протестантизму. З тим наміром отці — переселенці виїхали із Голандії, щоби найти для себе вітчину в новому світі. Їх проповідник, Іван Робинзон, котрому Провідінне не дозволило їхати з ними, у своїй прощальній бесіді сказав вигнанцям:

„Брати мої, ми скоро розстанемся і Господу одному тільки відомо, чи доживу я до того, щоб коли-нибудь побачити ваші лица, але як би там Бог не зарядив, я приказую вам перед Богом і Його святими ангелами не слідувати за мною дальше, як я слідував за Христом. Если Господь об'явив вам що нібудь через яке-нібудь друге із Свого знаряддя, то будьте готові прийняти се також, як ви були готові прийняти яку-нібудь правду через мою проповідь. Я вірю, що в Господа є ще більше світла і правди, котрі появляться в Його святім Слові.

Що до мене, то я дуже жалую, що реформована церква не поступила дальше в своїй релігії, чим ішли знаряд-

дя, котрі спричинили реформацію. Лютерани не хочуть іти далше і бачити більше, як видів Лютер, а реформатори, бачите, застрягли там, де їх оставив Кальвін, той великий муж Божий, але котрий однак не бачив всього. Се нещасте у вищій степені гідне пожаловання, тому що хотя ті мужі свого часу і були горячими і світячими факлями, вони все таки еще не проникли у всі глибини Божі, і наколи б вони жили в теперішньому часі, вони були би готові прийняти дальнійше світло так само, як були готові прийняти перве“.

„Памятайте на ваш церковний завіт, в котрому ви обіцяли ходити всіми стежками Господніми, про котрі ви вже знаєте, або будете знати. Pamiętajте про ваше обітування і союз з Богом і між собою — прийняти усьо світло і всю істину, котра вам еще обявиться в Його писаному Слові. Впрочім прошу вас, будьте осторожні у відношенню до того, що ви приймаєте, як правду. Досвідчайте її, звертайте увагу на неї, порівняйте її з другими словами правди в св. Писанню, перше чим приймете її, бо се не можливе, щоб в християнському світі із такої густої анти-християнської темряви появилось совершенство пізнання“.

Стремління до свободи совісти воодушевляло отців — переселенців з відвагою стрічатися з небезпекою довгої подорожи на морі, переносити всякі труднощі і невігоди в дикому краю, і з Божою помочю надіятись на заснування могутої нації на берегах Америки. Але які би вони собі там не були чесні і боялися Бога переселенці, вони все таки не могли вповні зрозуміти принципу релігійної віротерпимости. Свободи, ради котрої вони так много потерпіли, щоби добути її для себе, другим вони не хотіли давати. Тільки немногі із визначних мислителів і моралістів сімнадцятого віку мали правильне поняття про той чудний принцип, що походив із Нового Завіту, котрий признавав Бога, як одиного судію людської віри. Навчання, що будто Бог дав церкві право над совістю, назвати ересю і переслідувати її, в одним з найбільших папських заблудженій. У той час, як реформатори

відкинули віроісповідання Риму, вони все таки не освободились від духа негерпимости. Густа мрака, в котрій папство в протягу довгих виків закривало ціле християнство, навіть і тепер еще цілком не щезла. Один із визначних проповідників в поселеню Масачусете Бей говорить: „Світ стався антихристиянським в наслідок терпимости, і що церков карали еретиків, то ніколи не шкодила собі“. В кольніях було постановлено, що в горожанському правлінню право голоса можуть мати тільки члени церкви. Була заснована свого рода державна церква, де кожен обовязаний був платити на удержанне духовенства, і де правитильство мало власть переслідувати „ересь“. Отже тим способом світська власть була в руках церкви, і внет настав час, коли ті постановлення допровадили до переслідовання і гонення.

В одинацять лїт після засновання першої кольонї Роджерс Виллямс прибув до Нового Світа. Подібно першим отцям — переселенцям, він приїхав, щоби натішитись свободою віроісповідання, але з тою ріжницею, що він побачив те, — чого немногі бачили за його часів — що та свобода мала бути незапереченим правом для всіх, якого би вони віроісповідання не були. Він шукав за правдою і разом з Робинзоном прийшов до того переконання, що еще не вся правда була вичерпана із Слова Божого. Виллямс „був першим мужем модерного Християнства, котрий вірив в свобідну совість і рівність перед правом“. Він обясняв, що обовязком властей є укорочати проступки, але що до совісти, то вони не мають права мішатися. „Публика або магістрати“, сказав він, „можуть рішати які є обовязки чоловіка до чоловіка, але коли вони хочуть приписувати чоловікови його обовязки у відношенню до Бога, то вони мішаються до чужих діл, і тут є небезпека, бо магістрат нині може приписати одно, а завтра щось иншого, або зглядом віри, наколи він має власть, як се робилось в Англії ріжними королями і королевами і в римській церкві ріжними папами і соборами, так що віра стався куюною путанини“.

Під карою грошевою або тюремною мусів кожен ходити на богослуження державної церкви. „Виллямс відкинув той закон; гіршим ще законним постановленням, Англійців було те, котре змушало кожного посіщати парохіяльну церкву. Але примувати людей приймати другу віру, він вважав явним порушенням всіх природних прав чоловіка; тащити богохульників і невіруючих на богослуження значило би робити з них лицемірів“. „Ніхто“, говорив він, „проти своєї волі не повинен брати участі в богослуженнях“. „Як то!“, крикнули його противники, здивовані: „Чи не достовірний робітник харчі своєї?“ „Так“, відповів він, „від тих, котрі посиляють його на роботу“.

Роджера Виллявса любили і почитали, як добросовісного проповідника, мужа великих здібностей, непохитної чесноти і людяности, але з ним не могли годитися за те, що він був проти управи горожанських магістратів церквами і жадав релігійної свободи. Та його нова наука, як люде говорили, „підкопала б підвалини правительства в краю“. Його засудили на вигнання із колонії, і щоб уникнути арешту, він наконець примушений був втікати серед сніжної бурі і холоду до ліса.

„Через чотирнацять тижнів“, так писав він, „я блукав по лісах серед сирієї погоди, не знаючи, що хліб або постіль“. „Але круки кормили мене в пустині“. Дупло в дереві служило для мене притулком“. Тим способом він продовжав свою утечу, аж в кінці знайшовся між Індіанами, у котрих з'єднав собі прихильність і любов, навчаючи їх правди Христової.

По довгих місяцях своєї мандрівки по первобутних лісах, він опинився наконець у берегів Нарагансет Бей і там заснував колонію нового часу, котра в цілому значінню того слова признала право релігійної свободи. Принцип, що служив за підвалину в колонії Роджера Виллявса, був той, „що кожен мав право служити Богу так, як йому його совість наказує“. Його маленька колонія, Род Айленд, котра була місцем охо-



рони для гноблених, побільшалась і процвітала, доки лежачі в її основі правила — горожанська і релігійна свобода — не сталися угливим каменем Американської республіки.

В славній старій рукописи, в котрій ті мужі записали основні правила своєї держави — обявлення незалежності — вони говорять: „Ми уважаєм ті правди понятими сами собою; що всі люде сотворені рівними; що Творець наділив їх знаними незбутими правами і що до них належать житте, свобода і достиженне щастя. І конституція в ясных вираженнях потверждає ненарушимість свободи совісти: Не зважається на ніякі релігійні переконання при занятю якої нибудь державної посади в Сполучених Державах“. Конгрес не повинен ухвалювати ніяких законів дотичних запровадження релігії або закавання свободи віроісповідання“.

Ті мужі, що уложили конституцію, признали вічний принцип, що відношенне чоловіка до Бога стоїть вище людського законодавства і що він має повне право совісти. Для піддержання тої правди не потрібно було ніякого розумовання: ми є свідомі її в нашій груді. Та свідомість противиться людським законам і зділала непохитними стільки мучеників серед найбільшого терпіння і поломіни. Вони чувствовали, що їх обовязок у відношенню до Бога є вищий від людських постановлень і чоловік не має права до їх совісти. Се є вроджене правило, котрого ніщо не може викоренити“.

Коли в Европейських краях поширилась вість про землю, де кожен може тішитися плодом своєї власної роботи і іти за переконанням своєї власної совісти, тисячі причалили до берегів Нового Світу. Кольонії дуже скоро росли. „Массачусетс осібним розпорядженням офірував вільний приют і поміч христіянам всякої народности, котрі втікали за Атлантицький Океан, щоби скритись перед війною, голодом або своїми гонителями. І так вигнанці і гноблені законним способом стались гістьми держави“. В протягу двадцять літ після першої висадки в Плимут, Нової Англії, стільки ж тисяч переселенців.

Для досягнення того, до чого вони стремили, „вони задовольались скромним заробітком ощадного і трудолюбивого життя. Вони не хотіли нічого більше від землі, лиш тільки, що їм вистачало на прожиток. Ніякі золоті лучі надії не кидали обманчивого світла на їх стежки. . . . Вони задовольались повільним, але сталим успіхом їх суспільного ряду. Вони терпеливо зносили в дикому краю всякі недостатки і своїми сльозами і потом лиця орошали дерево свободи, доки не пустило глибокі корені в землі“.

Вони держались Біблії, як основи своєї віри, жерела мудрости і освободжаючої грамоти. Її правила приліжно навчали і в дому, і в школі, і в церкві, і плоди її було видко в доброті, ощадности, вдержанности і моральній чистоті. Можна було прожити много літ в Пуританських кольоніях і „не видіти ні одного п'яного, не чути ні одного прокляття і не здібатися ні з одним жебраком“. Се був доказ, що правила Біблії є найліпшим средством заховання народного величчя. Слабі і відокремлені кольонії стали союзом могучих держав і світ з здивуванням дивився на мирне процвітанне церкви без папи і держави без короля“.

Але безнастанно збільшаючися товпи, котрі горнулись до берегів Америки, дуже ріжнились від тих отців — переселенців. Помимо того, що проста віра і чистота обичаїв далеко поширяли своє навчаюче значінне і силу, той вплив все таки ставався слабшим в міру того, як помножилось число людей, котрі шукали лиш світської вигоди.

Приняте первими кольоністами постановлення, що тільки члени церкви мають право голосу або право запимать державні посади, мало погані наслідки. Ті міри були приняті тільки для того, щоб заховати чистоту держави, але вони зіпсули церкву. В виду того, що релігія була услівем при заняттю державних посад, многі ходили до церкви лиш для світських користей, а серця їх були далеко від віри. І з того вийшло таке, що до церкви ходили невірющі, а навіть між

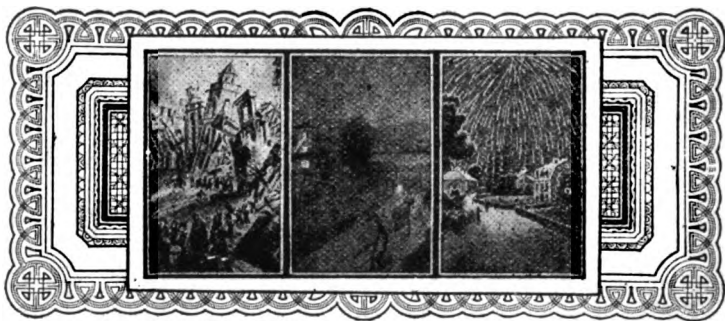
проповідниками були такі, що не тільки придержувались ложного навчання, але і нічого не знали за відновляючу силу Духа Божого. Тим способом знов прийшло до того, як се часто можна бачити в церковній історії від Константина аж до наших часів як небезпечно є будувати церкву помічю держави і покористуватись світською властю для піддержання Євангелія Того, Котрий обявляє: „Царство Мое не од світа сього“ (Іоан. 18: 36). Злука церкви з державою, хоч би вона і не значна була, замість того, щоби приблизити світ до церкви, то в дійсності воно так виходить, що тільки церква зближається до світа.

Правило, котрого благородним способом боронили Робинсон і Роджерс Виллямс, що правда є поступова, і що християне повинні прийняти усе те світло, котре їм обявляється в Божому Слові,— було пропущено із виду їх потомками. Протестантські церкви так в Америці, як і в Європі, діставши благословення реформації, не пішли далі дорогою реформ. Хоч від часу до часу і находились вірні мужі, щоби проповідувати нові правди і вказати на закоренені заблудження, однак більшість, подібно як Жиди за часів Христа або сторонників папи із часів Лютра, були вдоволені із того і вірили так, як їх батьки вірили, і жили так, як вони жили. Тому їх релігія знов перевернулася у формальність; заблудження і забобони, котрих би не було, накопи б церква держалась Слова Божого, були задержані і дальше плекані. Таким способом реформаційний дух поступово завмирав аж доки не далась чути потреба реформації в протестантських церквах, так як се було з римською церквою за часів Лютра. Тут також панувала та сама світськість, те саме духовне тупоуміє, і подібна пошана для людських думок, і заміна навчання Слова Божого людськими теоріями.

Широкому поширенню Біблії в первій половині девятнадцятого віку і великому світлу, що тим способом освічало світ, не слідував ніякий відповідний успіх. в пізнанню обявлених

правд або релігії, основаної на досвіді. Сатана не міг, як се було давніше, закрити Слова Божого перед народом; воно находилось у кожного; але щоби достигнути своєї ціли, він многих довів до того, що вони його за мало цінили. Люде не любили досліджувати св. Пасання, продовжуючи приймати ложні толковання і придержуватися наук, котрі не є основані на Біблії.

Коли сатана побачив, що його старання переслідуваннями здавити правду не вдалися, він знов придумав плян до згоди, що уже з самого початку дало повід до великого відступлення і засновання римської церкви. Він намав'яв християн, щоб злучилися разом, хоч і не з поганями, але з такими, котрі, почитаючи предмети сього світа, в дійсности були такі сами, як і поганці, що поклоняються ідолам. Наслідки тої злуки не були менше шкідливі тепер, як давнішими часами; гордість і глупота розвивались під видом релігії, і церкви підпадали зіпсуттю. Сатана продовжав перекручувати науку Біблії, і перекази, погубивши внаслідок міліони людей, запускали глибоке корінне. Церква піддержувала ті перекази і обороняла їх; замість того, щоби боротися за віру, „колись переданої святим“. І так з погордою стали відноситися до великих принципів, за котрі реформатори так много потерпіли.



## Г О Л О В А — XVII.

### РАННІ ВІСТНИКИ.

Одна з найбільше потрясаючих і найкрасніших правд, об'явлених в Біблії, в другий прихід Христа у славі для звершення великого діла спасення. Для намножуючогося Божого народу, котрий так довго має ходити „в темряві і тіни смерти“, обітованне другого приходу Того, Котрий є „житте і воскресенне“, і Котрий знов позбирає вигнанців, в дорожцію і радісною надією. Головна засада цілої Біблії в та, що Спаситель знов прийде. Від коли наші прародичі Адам і Ева забрались із раю, віруючі надіялись на прихід Обітуванного, Котрий зломить силу нищителя і знов заведе їх до страченого раю. Святі мужі в старині все ожидали приходу месії у славі, як на спасенне своєї надії. Енох, семий від Адама, що жив в раю, той, котрий триста літ ходив перед Богом на землі, бачив наперед, що Спаситель має прийти. Він говорить: „Ось, іде Господь із тисячами святих своїх, зробити суд над усіма“. <sup>1)</sup> „Я знаю, Відкупитель мій живе, і він у послідний день підійме з пороку отсю розпадаючуса кожу мою, і я в тілі мойму побачу Бога, я самий побачу Його, мої очи, не очи якогось другого побачать Його“. <sup>2)</sup>

Прихід Христовий тому, щоби запанувала праведність, воодушевляв святих писателів до внеслих і ентузіастичних висказів. Поети і пророки Біблії при тім уживали слів, палаючих небесним огнем. Псалмист співав про силу і ве-

<sup>1)</sup> Юда 14, 15.

<sup>2)</sup> Йов 19: 25-27.

личіє Ізраїльського царя: „Із Сиона звершеної краси засіяв Бог, Бог наш прийде, і не буде мовчати... Кличе він небо і землю на суд народу свого.“ \*) „Да звеселиться небо і воірадується земля!... перед Господом, бо він іде судити землю. Він буде судити круг земний в справедливості і народи у вірності своїй“. (Псад. 96: 11-13).

Пророк Ісаї сказав: „Та мерці твої оживуть, устануть мертві тіла! Оживайте, веселіться, що в порох лягли; бо роса в тебе, — роса, що живить правицю, і земля викине померших“. \*) „Потоптана буде смерть во всі віки і повтірас Господь сльози з усіх лиць, і здіме ганьбу з свого люду по всій землі, от як говорить Господь. І скажуть того дня: Ось він наш Бог! на його ми вповали, й він спасе нас! Ось, він Господь, на його ми вповали, то й радуватись і веселити мосьь спасеннем його“. (Ісаї 25: 8, 9).

І пророк Аввакум також у своїму видінню бачив Його явлення: „Колись прийшов Бог від Теману, Святий — від Паран-гори. Покрила небеса величність його і славою сповнив він землю. Сяєво її, як сонце світило“. Ступив він, земля струсилась; глянув — і затремтіли народи; розпались гори вічні, первовічні узгір'я позападались; дорогі його вічні. „Коли ти, неначе всів був на коні твої, і на колесниці ратуєчи? „Вглядівши тебе, затрусилась гори водні... безодня застогнала голосно і неначе зняла руки в гору. Сонце і місяць зупинились на своїому місці перед сявом літаючих стріл твоїх“. „Ти виступив на ратунок твого народу, на підмогу помазанникови твоєму“. (Аввакум 3: 3, 4, 6, 8, 10-13).

Коли Спаситель вже мав розійтись із Своїми учениками, Він потішав їх в їх смутку і залевнив їх, що Він знов прийде: „Нехай не трівожиться серце ваше“. „В домі Отця мого осель багато. Колиб ні, сказав би вам: Ійду наготовити місце вам. І, як пійду та наготовлю вам місце, знов прийду і прийму вас до себе“. \*) „Як же прийде Син чоловічий у славі своїй, і всі святі ангели з ним, тоді сяде він на престолі слави своєї, і зберуться перед Него всі народи“. Мат. 25: 31-32.

\*) Псал. 50: 2-4.

\*) Ісаї 26: 19.

\*) Йоан 14: 1-3.

Ангели після вознесення Христа, що находились на Оливній горі, повторили ученикам обітування Його другого приходу: „Сей Ісус, узятий од вас на небо, так прийде як виділи ви Його сходячого на небо“. \*) „Сам бб Господь з повелінням, з голосом архангелським і з трубою Божою зійде з неба“. †) Пророк з острова Патмоса говорить: „Ось, іде з хмарами, і побачить Його всяке око“. (Одрк. 1: 7).

Около Його приходу скупляється вся слава того часу: „Аж до часу новонастання всього, що глаголав Бог устами всіх святих Своїх пророків од віку“. †) Тоді довге і неперервне пановання зла буде сокрушене, „і царство світа стало царством Господа нашого і Його Христа, і царювати ме по вічні віки“. †) „Бо явиться слава Господня, і побачить всяке тіло спасенне од Бога, так бо сказали уста Господні“. „Як земля бо видає вроджай свій... так Господь Бог виявить справедливість і славу перед усіма народами“. „Одного часу буде один Господь Саваофт величним вінцем і короною слави для останків свого народу“. (Іс. 40: 5; 61: 11; 28: 5).

Тоді миролюбиве давно желанне царство Месії буде воздвигнене попід ціле небо. „От так потішить Господь і Сиона, потішить всі розвалища його, і оберне пустиню його у рай, і степ його в сад Господень“. „Красота Ливану буде її дана, роскіш Кармеля і Сарону“. „Не будуть уже тебе звати покидкою, не будуть звати край твій пустинею, а звати муть тебе: Ласкавість моя на ній, а країну твою — замужня... і як той жених радіє своєю княгинею, так буде Бог твій утішатись тобою“.

Другий прихід Христа буде на всякий час надією правдивих його послідователів. Обітування Спасителя при прощанню на Оливній горі, що Він прийде по другий раз, освітило ученикам будучність і наповняло їх серця радістю і надією, котрих не могли здавити ніякі гризоти або терпіння. Серед переслідовань і гонення „явлення великого Бога і нашого Спасителя Ісуса Христа“ було їх „блаженною надією“. Коли Солунські християне смутилися при похоронах своїх

\*) Діян. 1: 11.

†) Діян. 3: 21.

†) 1 Сол. 4: 16.

\*) Одрк. 11: 15.

возлюблених, ап. Павло, їх учитель, показав їм на воскресенні мертвих, котре має наступити з приходом Христа. Тоді мертві в Христі воскреснуть і разом з живими будуть підхоплені в хмарах на зустріч Господеви на воздух. „І так“, говорить він, „завсігди з Господом будемо. Тим же втішайте один одного словами сими“. (1 Сол. 4: 16-18).

На скалистому острові Патмосі улюблений ученик чує обітованне: „Ось, прийду незабаром!“ і його горяче желанне виражається в молитві церкви у всіх її скитаннях: „О, прийди, Господи Ісусе!“ (Одр. 22: 17-20).

Із тюрми, костра і вісілиці, де святі і мученики свідкували за правду, дається чути через всі ті століття аж до нас вираженне їх віри і надії. Один із тих християн говорить: „Будучи певними, що Христос лично воскресне а і вони також в часі Його приходу вони погарджали смертю і стояли вище неї“. Вони були готові зійти в могилу, „щоби воскреснути освобожденними“. Вони ожидали Господа „в облаках небесних во славі Отця“, „Котрий мав принести праведним час царства“. І Вальденці мали ту саму віру. Виклиф також дивився на прихід Спасителя як на спасенне церкви.

Лютер сказав: „Я вірю в те, що Господь скорше прийде як за три літа. Бог не хоче і не може дальше терпіти такого безбожного світа“. „Великий день вже не далекий, в котрому безбожне царство буде повалене“.

„Тому перестарилому світу вже скоро прийде кінець“, говорить Меланхтон. Кальвін наминає християн, щоб не були нерішучими, горячо желаючи приходу дня Господнього, як найбільшого спасительного із всіх днів“. Він говорить: „Ми повинні жаждати Христа, шукати Його і думати про той великий день, що має наступити, в котрому Господь покаже вповні славу Свого царства“.

„Чи наш Господь Ісус не возніся на небо в людському тілі?“ сказав Накс, шкотський реформатор, „і чи Він не має вернутись? Ми знаємо, що Він вернеться, і то в невдовгим



часі“. Ридлий і Латимер, обидва віддавши своє життя за правду, з вірою дивились на прихід Христа. Ридлий писав: „Світ без сумніву приближається до свого кінця — тому я вірю і для того говорю. Будем кликати нашого Спасителя Ісуса Христа разом з Іоаном, слугою Божим, в нашому серці: „Прийди хутко, Господи Ісусе!“

Бакстер говорить: „Роздумування про прихід Господа для мене в дуже дорогим і наповняє мене радістю“. Тішитись Його приходом і надіятись на него, се діло віри і характер Його святий“. „Наколи смерть — послідний ворог, котрий має бути знищеним при воскресенню, то ми можемо навчитись із того, з якою твердою вірою ми повинні очікувати другого приходу Христа і молитися за те, щоб наступила цілковита і рішуча перемога“. Се в той день, котрого всі віруючі повинні очікувати, на него надіятись і уповати, як на здійснення всього діла їх спасення, всякого желання і стремлення їх душі“. Дай Боже, щоб скоро настав той благословенний день!“ Така була надія апостольської церкви, „церкви в пустині“ і реформаторів.

Пророцтво предсказує не лиш ціль другого приходу і як він наступить, але показує також на ознаки, по котрих можна пізнати, що він вже недалеко є. Ісус говорить: „І будуть ознаки на сонці, й місяці, й зорях“. \*) „Тільки ж у ті дні, після горя того, сонце померкне, й місяць не давати ме світла свого, і зорі з неба падати муть, і сила, що на небесах, захитаються. І тоді побачать Сина чоловічого, грядущого на хмарах, з силою великою і славою“. (Марка 13: 24-25). В Одкритті слідуєчим способом описуються перші ознаки, попереджаючі другий прихід Христа: „Трясення велике сталося, і сонце стало чорне, як верета волосінна, а місяць став, як кров“. (Одр. 6: 12).

Ті ознаки видні були до кінця чотирнадцятого віку. Пророцтво се сповнилось, коли в 1755 році наступило страшне

\*) Лука 21: 25.

трясенне землі, яке коли тільки було. Хоч і загально знане, як Лисабонське землетрясіння, воно однак поширилось на більшу часть Африки і Америки. Воно було помітне в Гренландії, в Західних Індіях і на острові Мадейра, в Швеції і Норвегії, Великобританії і Ірландії. Воно далось чути на земній поверхні, обіймаючої чотири мільони квадратних англійських миль. В Атриці так сильно земля тряслась як і в Європі. Більша часть Альгерії зістала знищена і недалеко від Мороко одна місцевість, що на ній жило вісім до десяти тисяч народу, запалась у землю. Море заляло бережні міста Іспанії і Аюрики і спричинило тим велике знищення.

В Іспанії і Португалії страшно тряслась земля. В місті Кадесі прибуваючі філі, так кажуть, були шістьдесят стіп високі. Гори, „самі найбільші в Португалії, страшно тряслися, так сказати, од самого низшого їх основи. Верхівя декотрих із них тріскалися і чудним образом розривалися і розривалися, при чім нелічені з них маси були повергнуті в оточуючі їх долини. Кажуть, що навіть полонінь виходив із сих гір“.

В Лисабоні дався чути підземний гук, земля затряслась і більша часть міста завалилась. За яких шість минут згнуло шістьдесят тисяч людей. Море з початку відступило, лиш мілізна остала, а опісля знов приплило і піднялось на пятьдесят стіп вище свого звичайного урвня“. Наслідком сей катастрофи в Лисабоні зістали прибережні мури, дуже коштовні, бо побудовані з чистого мармуру, погружені у морі. Многочисленна товпа народу зібралась тут ради безпеки, де їх не могли досягнути падаючі відломки, але нараз прибережже зі всіми людьми, що на ньому находились, погрузилось у воду і ні оден із трупів не показався на поверхні.

Після підземного гуку і потрясення всі церкви і монастирі, майже всі більші публичні будівлі і четверта часть всіх

домів завалились. Менше більше в дві години пізніше у всіх частих міста зачало горіти, і огонь бушував через три дні з такою силою, що місто цілковито було спустошене. Землетрус наступив в празничний день, коли церкви і монастири переповнені були людьми, із котрих тільки немогі уратувались. Перестрах народу не дасться описати. Ніхто не плакав, таке було велике нещастє. Перестрашені люде лиш бігали тут і там, як би розуми потратили, били себе в груди і кричали: „Misericordia! Вже настав кінець світу!“ Матері забули про свої діти, бігаючи з хрестами. На нещастє многі із них забігли до церкви, щоби скритись. Але надармо виставляли святі дари; надармо бідні сотворіння чепались руками вівтарів, хрестів, священників, бо всі разом погинули на місци. „Дев'яность тисяч душ, після обчислення, згнуло в тому нещасному дні“.

В двацять літ пізніше появилсь слідуючий знак — затьмінне сонця і місяця. Сей факт є ще тим важнішим, що се сповнилося в означений час, так як предсказано було. Спаситель в своїй бесіді з учениками після описання довгого періоду горювання церкви — 1260 літ папського переслідування, про котрі сказано, що ті дні будуть скорочені — споминає про звісні події, котрі стануться перед Його приходом, і назначує час, коли має случитись перша із них: „Тільки ж у ті дні, після горя того, сонце померкне, й місяць не давати ме світла свого.“<sup>11)</sup> Ті 1260 днів або літ скінчились в 1798 році. Четверть віку до того переслідування зівсім устали. Після того гонення, як Христос каже, сонце померкне. І 19 мая, 1780 року се пророцтво сповнилось.

„І так у дні 19 мая, 1780 року наступило невитолковане помрачення всього видимого неба і атмосфери Нової Англії, як найбільше таїнственне явленне природи“.

Очевидець, живучий в державі Массачусетс, Сполучних Держав, описує сю подію в слідуючий спосіб:

„Ранком сонце зійшло ясно, але невдовзі воно зачало меркнути. Хмари поступенно начали опускаться, ставалось

<sup>11)</sup>Марка 13: 24.

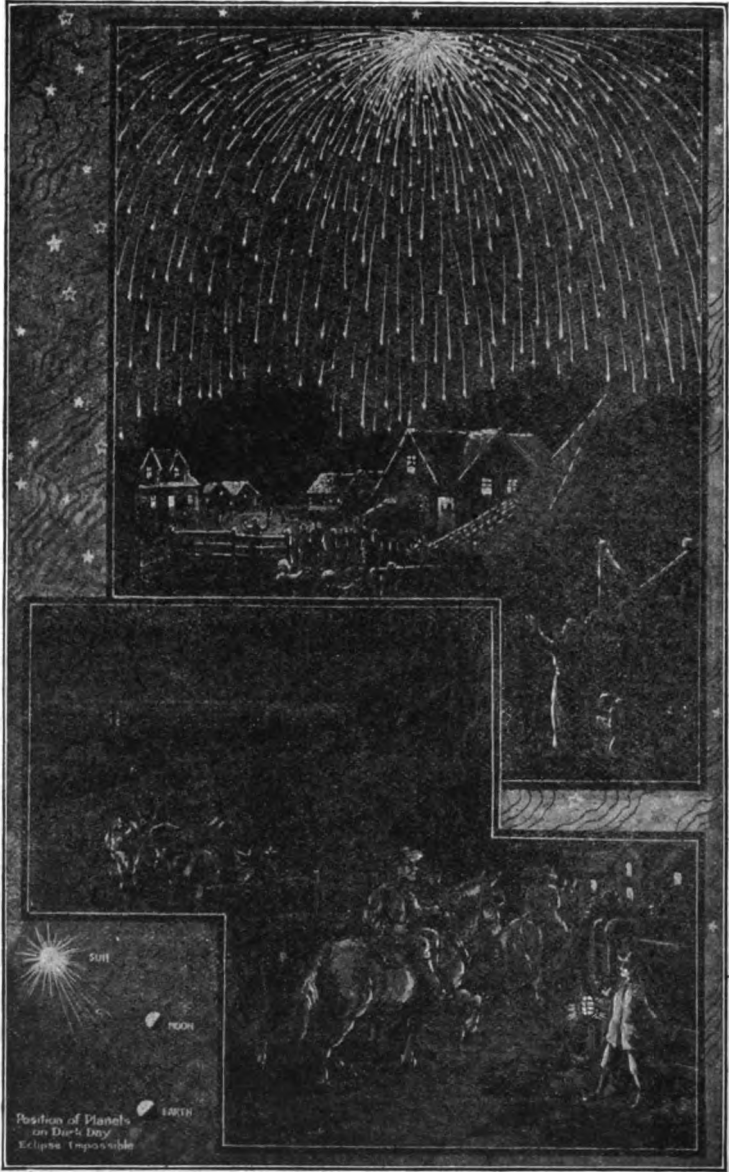
темніше, блискало, греміло і зачав дощ падати. Около дев'ятої години хмари зачали уступати і зачали прибирати бронзово-жовто-мідяну фарбу, так що земля і всьо, що на ній було: скали, дерева, будинки, вода і люде виглядали зовсім відмінно при тому свого рода тайному освіченню. За кілька минут, чорні, тяжкі хмари покрили ціле небо з виїмкою вузької смуги на горизонті, і зробилось так темно, як звичайно бував літом о дев'ятій годині вечером. . .

Великий страх овладів людьми. Жени стояли у дверий і дивились на темний світ, чоловіки їх вертались з полевих робіт до дому; столяр лишав свою робітню, коваль свою кузню, купець свою торговлю. Школи замикались і дрожачі зі страху діти бігли до дому. Подорожні просились на ніч до найближшої хати. Що се значило? питали одні других з дрожачими губами і серцем. Здавалось, що велика буря надходить або вже настав кінець всьому.

Позасвічували свічки, а огонь на коминках горів так ясно, як підчас темної осінньої ночі. . . Кури сідали на банги і засипляли, худоба повертала до дому і мукала, жаби квакали, пташки співали свої вечірні пісні, і лилики зачинали літати, як в ночі. Але люде знали, що ще не настала ніч“ . . .

Доктор Натаїл Виттокер, проповідник при Салимській церкві, держав Біблійні бесіди в галі зібрань, і твердив в своїй проповіді, що тая темрява не в природна. І в многих других місцях були також зібрання і тексти для проповіді вибрано виключно такі, котрі вказували, що тая темрява відповідає Біблійному пророцтву. . .

По одинайцятій годині було так темно, що не можна було розпізнати на годиннику, котра година, і без світла в хаті не можна було нічого робити. Темрява поширилась дуже далеко. На схід вона сягала аж до Фалмаус, на захід досягла аж до Коннектикута і Албани, на полудне була помітна вздовж морського берега, а на північ так далеко, як Американські держави сягають“.



*Ознаки Христового приходу.*

[324]

Після тої великої темряви того дня небо одна або дві години перед заходом сонця місцями було ясне; сонце знов показалось, хоч ще було закрите темною і густою мракою. А в ночі було так темно, як і за дня, і хоч був тоді повний місяць, однак не можна було розпізнати і одного предмета без штучного світла, лучі котрого від сусідних домів і других місць світили, як би через Єгипетську темряву, майже непроникливу. Оден із очевидців того явища говорить: „Після моєї думки, більшої темряви не могло бути навіть тоді, наколи б всі світлячі небесні тіла закрити чимсь не проникнутим, або наколи б їх зовсім не було. Хоч о дев'ятій годині вечером зійшов повний місяць, то він ніяк не міг розігнати тої смертельної тіни. Після півночі мрака щезла, і коли показався місяць, то виглядав, як кров.

День 19 мая, 1780 року називається в історії як „Темний день“. Від часу Мойсея не було ще такої темряви. Описання того випадку очевидцем є лиш відголосок слів Господніх, записаних пророком Йоїлом двацять п'ять років до їх сповнення: „Сонце обернеться в темряву, а місяць у кров перед тим, ніж настане день Господень, великий і страшний“ (Йоїла 2: 31).

Христос приказав Своїму народови звертати увагу на ознаки Його другого приходу і радуватися при виді предтечів грядущого царя. Ось Його слова: „Як же зачне се діятись, випростуйтеся і підіймайте голови ваші, бо наблизилося викуплення ваше“. Він звертає увагу Своїх послідователів на розвиваючися весною дерева і сказав: „Як розпукуються вже, бачивши сами розумійте, що вже близько літо. Так і ви, коли побачите, як се станеться, знайте, що близько царство Боже“ (Лука 21: 28, 30, 31).

Однак коли гордість і формалізм в церкві витиснули духа покори і побожності, любов до Христа і віра в Його прихід охолонули. Визнаючий Бога народ, застрявши у світськості і проникнутий жаждою розкішного життя, осліп у

відношенню до науки Христової і ознаків Його другого явлення. На навчання про другий прихід Христовий не звертано уваги, а слова із св. Писання, що говорять за те, перекручено або фальшиво толковано, так що в більших случаях легковажено їх або зовсім забувано за них. А найбільше се діялось по Американських церквах. Свобода і вигідне життє, котрими користувались всі класи суспільности, стремління до багатства, жажда наживи гроша і погоня за славою і силою довели людей до того, що інтересувались лиш сим життєм, відкладаючи на далеку будучність торжественний день, в котрому теперішній порядок річий закінчиться.

Коли Спаситель говорив послідувачам Своїм про ознаки Його другого приходу, Він спімнув про відпадення, котре станєсь перед самим Його приходом. У той час, подібно як за часів Ноя, покажеться той діяльний дух до світських підприємств і жажда розкішного життє — вони їли, пили, купували, продавали, садили, будували, женились і виходили заміж, при чим забували Бога і будуче життє. Тих, що жили у той час, Христос наминає словами: „Остерігайтеся ж, щоб часами не обтягчались ваші серця прожорством, та пиянством, та журбою життє сього, і щоб несподівано на вас не постиг день той. І так бодрствуйте, по всяк час молячись, щоб удостоїлися втекти від того всього, що має статись, і стати перед Сином чоловічим“. (Лука 21: 34, 36).

Стан церкви того часу характеризується словами Спасителя в Одкровенню: „Ти маєш імя, що живєш, а мертвий єси“ І до тих, що не хочуть вийти із свого рівнодушного обезпечення Він звертається з торжественним остереженням: „Коли ж не чувати меш, прийду на тебе, як злодій, і не знати меш, якого часу прийду на тебе“. (Одрк. 3: 1-3).

Люде повинні звернути увагу на небезпеку, щоб вони пробудились і приготувались до торжественної події в звязі із закінченням часу досвідченє. Пророк Божий заявляє: „Бо то великий і страшний день Господєнь — хто видержить йо-

го?“<sup>12</sup>) Хто встає, коли явиться той, про котрого пророк свідкує: „Не твоїм чистим очам дивитись на лиходійства, не тобі приглядатись угнітанню!“<sup>13</sup>) До покликуючих: „Боже мій, ми ж тебе знаємо!“ (Осія 8: 2), але нарушуючим Його закон, слідує за чужими богами, даючи в своєму серці місце беззаконію і любячи стежки несправедливости, — для них день Господній буде „пільмою, що не ма в ньому просвітку“.<sup>14</sup>) „І буде того часу, я обшукаю з світлом увесь Єрусалим, і скараю тих, що, мов на дріжджах, сидять собі безпечно, та мовляють у серцях своїх: Господь не робить ні добра ні зла“.<sup>15</sup>) „Я скараю люд за зло, і безбожників за їх беззаконня; зроблю кінець гордині пишних, і впокорю надутих гнобителів“ (Ісаія 13: 11). „Ні срібло їх, ні золото їх не зможе вратувати їх у день гніву Господнього, і попадуться багатства їх у здобич, а доми їх обернуться в пустки“ (Софон. 1: 18, 13).

І дивлячись на се застрашаюче время, пророк Еремія воскликнув: „Ой утробо ж моя, утробо! смуток в глибині серця мого, трівожиться в мені серце мов... ти бо чуєш, душе моя, трубний гук, боввий галас. Нещастє за нещастєм“.<sup>16</sup>) „День гніву буде день той, днем смутку і тіснечі, днем розбурювання і пустошення, днем мраки і темряви, днем хмари і мгли, день гукання труби і воєнного крику“.<sup>17</sup>) „Наступає день Господень, день гніву палкого, щоб обернути землю в пустиню і вигубити грішників на ній“ (Ісаія 13: 9).

Ввиду того великого дня Слово Боже торжественним і переконуючим способом взиває народ Господній збудитися з духовної сплячки і стати перед ним в покорі і покаянню: „Затрубите трубою в Сионі; вдаряйте на тривогу на святій горі моїй; нехай стрепенеться все, що живе на землі, бо надходить день Господень, він уже близько — визначить піст, і оповістить святочні збори. Зберіть народ, скличте збори, позбирайте старих, дітей і немовлят при грудях; нехай вийде жених із своєї світлиці і молода із своєї комори. Між двором

<sup>12</sup>) Йоїла 2: 11. <sup>13</sup>) Авак. 1: 13. <sup>14</sup>) Амоса 5: 20. <sup>15</sup>) Соф. 1: 12.

<sup>16</sup>) Ерем. 4: 19, 20.

<sup>17</sup>) Соф. 1: 15, 16.



і жертівником нехай заплачуть священники“. „Та тепер ще говорить Господь: Обернітесь до мене всім серцем в пості, в плачу і у жалі. Роздирайте серця ваші, а не одежу, і навернітесь до Господа, Бога вашого, він бо благий і милосердний, довготерпеливий і вірно милуючий“. (Йоїла 2: 1-18).

Велике діло реформи повинно бути звершене, щоби підготувати народ, щоб міг встояти в день Господній. Бог бачив, що многі із народу, визнаючи Його, не уповали на вічність, і Він в своєму милосердію готовий був післати їм вість перестороги, щоби пробудити їх із сплячки і щоби були готові, як Господь прийде.

Ту пересторогу ми находимо в Одкровенню, голова чотирнайцята. Тут описується трояку вість, котру мали проповідувати небесні істоти і зараз за тим слідує прихід Сина чоловічого, щоби збирати люди земні. Перша із тих пересторог говорить за зближаючийся суд. Пророк бачив „Ангела, що летів серед неба, а в нього Євангелія вічна, що мав її благовістувати домуючим на землі, і всякому народови, і родо-ви, і язикові, і людові, глаголючи голосом великим: Війтеся Бога, і дайте славу Йому, прийшла бо година суду Його; і поклоняйтесь Тому, що створив небо і землю і море і жерела вод“. (Одкр. 14: 6, 7).

Та вість містить в собі часть „вічного Євангелія“. Проповідувати Євангеліє не було поручено ангелам, але людям. Святі ангели беруть участь, управляючи тим ділом; вони слі-дять за великим рухом для спасення людськості, але дійсна проповідь Євангелія на землі звершається слугами Христо-вими.

Вірні і богодухновенні мужі, слухаючи Слова Божого, повинні оголосити світу сю пересторогу. Се є ті, що звернули увагу на „певніше слово пророче“, звернулись „до світильника, що світить в темному місці, аж день засяє, і денниця зійде в серцях ваших“. <sup>20</sup>) Вони шукали пізнання Божого більше чим скритих сокровищ і вважали, „бо набуток се ліп-

<sup>20</sup>)2 Петра 1: 19.

ший, як набуток срібла, і хісна з його більш, як із золота“.<sup>19)</sup> І Господь об'явив їм великі діла Свого царства. „Довірність Господня для тих, що його бояться, а заповіт його на те, щоб звістити їм“.<sup>20)</sup> (Псал. 25: 14).

Невчені богослови, пізнавши ту правду, занялись її проповідуванням. Наколи б вони були вірними сторожами і пильно та з побожністю досліджували св. Писання, то вони пізнали би час ночі; пророцтва відкрили би їм події, що могли статися тепер. Однак вони не заняли того положення, і вість та була дана більше простим. Ісус говорить: „Ходіть, коли світло маєте, щоб темрява вас не захопила“.<sup>21)</sup> Відвертаючися від світла, що їм Господь дав, або погорджаючи ним, воно знаходиться близько них, позістають в темряві. Спаситель говорить: „Хто іде слідом за мною, не ходити ме в темряві, а мати ме світло життя“.<sup>22)</sup> Кожен з непохитним наміреннем, що старається сповнити волю Божу, звертаючи увагу на світло дане йому, дістане ще більше світло. Для тої душі зійде зізда небесного світла, щоб показати її цілу правду.

В часі першого приходу священники і книжники, котрим було поручено Слово Боже, могли розрізнити ознаки часу і проповідувати явлення обітуваного. Пророцтво Михея вказує на місце родження.<sup>23)</sup> Даниїл означив час його приходу. (Дан. 9: 25). Бог поручив ті пророцтва Жидівсьми провідникам. Вони не могли оправдуватися, що вони не знали і не проповідували народови, що Мойсей прийде. Їх незнання було гріховним недбальством. Жиди ставили пам'ятники для убитих пророків Божих, між тим як вони почитанням великих мужів землі віддавали честь слугам сатани. Будучи в безнастанній борбі за посади і власть між людьми, вони випускали із виду небесні почести, котрими Цар небесний предлагав їм.

Старшина жидівська повинна була з більшим заінтересованнем слідити за місцем, часом і обставинами тої найбільшої події в історії — приходу Сина Божого для спасення

<sup>19)</sup> Прип. 3: 14. <sup>20)</sup> Йоан 12: 35. <sup>21)</sup> Йоан 8: 12. <sup>22)</sup> Мих. 5: 2.

людства. Весь народ повинен бути на сторожі і очікувати, щоб бути першим між витаючими Відкупителя світа. А ось в Вифлеємі двоє умучених подорожних з Назаретських гір ішли по довгій вузькій вулиці, прямуючи до найдалшої східної часті міста, надармо шукаючи собі місця, де би могли спокійно переночувати. Ніякі двері не отворились, щоби впустити їх. В нужденній стаєнці, збудованій для худоби, вони навонець нашли приют, і тут народився Спаситель світа.

Небесні вістники бачили славу, котру Син Божий розділяв з Отцом, як еще світа не було, і вони приліжно слідили за Його приходом на землю, як найбільше радісною подією для всіх народів. Ангели були назначені, щоби ознаймити веселу вість тим, що були готові прийняти її і з радістю поширяти її серед жителів землі. Христос унижив себе, прийнявши людську природу; Він переніс безконечну міру терпіння, даючи Свою душу як жертву за гріх. Але ангели хотіли, щоби Син Всевишнього навіть в Своїому униженню явився перед людьми з достоїнством і славою, відповідно до Його характеру. Чи зберуться великі сьві землі в столиці Ізраїля, щоби повитати Його прихід? Чи представлять Його ангели очікуючій товпі?

Ангел приходить на землю, щоби бачити, хто приготувався для прийняття Ісуса. Але він не бачить ніяких знаків приготування. Він не чує радісних голосів, ні торжества, що настає час приходу Месії. Ангел через короткий час кружить над вибраним городом і храмом, де в протягу соток літ обявлялась Божеська присутність, но і тут находить ту саму рівнодушність. Священики у своїй гордості і пишности приносять нечисті жертви в храмі. Фарисеї грімко промовляють до народу або моляться в голос на рогах вулиць, хвалячи себе. В царських палатах, на фильозофських зібраннях, в школах рабинів ніхто навіть і не думає про чудесний прихід, котрий наповняє ціле небо хвалою і славословієм, що Спаситель людства вже має явитися на землю.

Ніхто не доказує, що люде очікують Христа і ніхто не готується прийняти Князя життя, Небесний вістник здивований; він готовий з недоброю вістю повернути на небо, аж нараз замічає пастухів, котрі ночію пасуть свої стада. Вони дивлячись на усіяне звіздами небо, роздумують о пророцтві Месії, Котрий має зійти на землю. Тут люде готові прийняти небесну вість. І нараз приходить до них ангел і приносить їм радісну новину. Небесна слава наповняє всю долину, являється велике множество ангелів і, як би ся радість за велика була для одного вістника, щоби принести її із неба, множество голосів лучаться в похвальній пісні, котру колись будуть співати всі спасені: „Слава на вишинах Богу, а на землі впокій, між людьми благоволенне“. (Лука 2: 14).

О, яка наука криється у тій чудній повісті із Вифлеєма! Як вона ганить нашу невіру, нашу гордість і нашу зарозумілисть. Як вона остерігає нас бути на сторожі, щоби ми внаслідок своєї заслуженої нагани, рівнодушія не пропустили би случаю розпізнати ознаки теперішного часу і тому не пізнали би дня нашого посіщення.

Не тільки на вершках Юдеї, лиш між простими пастухами ангели нашли людей; котрі приготувались до прийняття Месії. В поганському світі також були такі, що очікували Його; се були багаті і благородні мудрці, філософи із далекого сходу, природознавці, чорнокнижники, пізнавші Бога в ділі рук Його. Із жидівського писання пони довідалися про звізду, котра повинна зійти від Якова, і з радістю очікували приходу Того, Котрий не тільки мав бути утіхою Ізраїля, але також і „світло на откритте поганам на спасенне до краю землі“. <sup>23)</sup> Вони шукали світла, і світло з Божого престола освітило їх стежку. У той час, як священники і книжники Єрусалимські, законні хранителі і толкователі правди, були окутані тьмою, післана з неба звізда допровадила тих чужосторонців на місце родження новородженого Царя.

„Для ждучих Його“ Христос „удруге явиться не для очищення гріха, а... на спесенне“. <sup>24)</sup> Вість про родженне Спа-

<sup>23)</sup> Лука 2: 32.

<sup>24)</sup> Жвд. 9: 28.

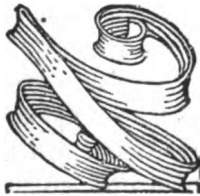
сителя як і вість про Його другий прихід не була поручена провідникам народу в ділах релігії. Вони не заховали своєї звязи з Богом і відкинули світло небесне, тому вони не належали до тих, про котрих ап. Павло говорить: „Ви ж, братгє, не в темряві, щоб той день як злодій захопив вас. Усі ви сини світла і сини дня; ми не сини ночі або тьми“. (1 Сол. 5: 4-5).

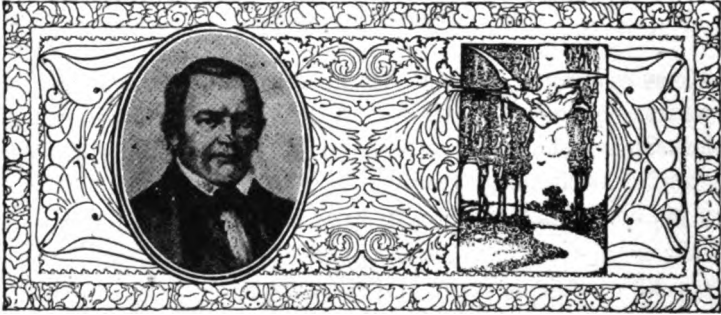
Сторожа на стінах Сионських повинна бути перва, щоб прийняла добру новину про прихід Спасителя, перва, котра повинна проголосити, що Він вже тут, перва, що мала остеречи народ, щоби він приготувався до Його прийаття. Але вони жили собі спокійно, мряючи про спокій і безпеку, підчас коли народ не переставав грішити. Ісус порівнював Свою церкву з безплідною смоківницею, з гордими і пишними листями, без дорогоцінного овочу. Він найшов хвастливе захованне релігійних форм, у той час коли у них не було правдивої покори, покаяння і віри, що лиш могло зділати їх служенне богоугодним. Замість плодів духа були у них гордість, формалізм, хвастівство, самолюбів і угнітанне. Церков що раз більше відступаюча від Бога, закрила свої очі перед ознаками часу. Бог не покидав її і продовжав оказувати Свою вірність у відношеню до неї, але вона відпала від Него і відлучилась від Його любови. Так як люде відказувались заховати услівя, то і обітовання не сповнились для них.

Такі бувають певні наслідки, коли люде не хочуть покористуватись світлом і свободою, якими нас Бог обдаровує. Наколи церков не іде стежкою Провідіння, що відкривається її, і не приймає того світла, котре дається її, то релігія годі вироджуєся і стається формалізмом, і дух правдивої побожности щезає. Ся правда нераз повтарялась в історії церкви. Бог жадає від Свого народу діл віри і послуху, відповідаючим благословенням і свободі даним йому. Послух хоче жертви і заключає в собі хрест, і се є причина, чому так много послідувателів Христа, визнаючих Його, не хочуть прийняти

небесного світла і, подібно Жидам в старині, не пізнають часу своїх одвідин. \*) Внаслідок їх гордості і невіри Господь зіставив їх самим собі і об'явив Свою правду тим, котрі разом з Вифлєвськими пастухами і мудрцями зі сходу прийма-ли усе світло, даруване їм.

\*) Лука 19: 44.





## Г О Л О В А — XVIII.

### АМЕРИКАНСЬКИЙ РЕФОРМАТОР.

Оден чесний і розумний фармер, доведений до сумніву що до авторитету св. Писання, але хотівши конче пізнати правду, був вибраний Богом лиш на те, щоби іти вперед і проповідувати другий прихід Христа. Подібно многим другим реформаторам, Вилям Миллер у своїй молодости борвся з бідю і тим способом набрав енергії і самоотречення. Члени родини, до котрої він належав, відзначались своєю незалежністю, любовю до свободи, своєю витревалюстю і великим привязаннем до вітчизни — прикмети, котрі відбивались в його характері. Його батько був полководцем в революційній армії, і принесені в тому неспокійному часі жертви в борбі і терпіннях свідкують про тяжкі часи в молодечому віці Миллера.

Він відзначився здоровою і сильною будовою тіла, і вже в дитинячому віці поґазував незвичайні сили. А коли він ставався старшим, то се ще більше показувалось. У него був діяльний і добре розвинений розум і горяче стремління до знання. Хоч Миллер не мав вищого образования, але його любов до знання, його привычка до серйозного роздумовання і бистрота ума все таки зділали з него чоловіка зі здоровим розсудком і загальним знанням. Він був наскрізь моральним і задля його чесноти, господарности і добродійности всюди його любили і поважали. Завдяки своїй енергії і пильности,

[334]

він завчасу стався моучим, але не дивлячись на те, він не переставав займатися наукою. Він з успіхом займав різні горожанські і військові посади і дорога до багатства і слави була для него широко отворена.

Його мати була правдиво побожна женщина, і він еще в дитинстві находився під релігійним вражіннем, але в перших літах його зрілости він майже виключно попав в товариство дійств, вплив котрих на підставі того факту, що вони по більшій часті були добрими горожанами і чоловіколюбчі та добродійні люде, був тим сильніший. Серед християнських закладів, між котрими вони жили, їх характер до певної степени мав відпечаток всього, що їх окружало. Їх гарні прикмети, що приносили їм поважанне і довіра, були плодом Біблії, але ті добрі дари були так поперекручені, що вони мали вплив, супротивляючийся Слову Божому. Завдяки зносинам із ними, Миллер дійшов до того, що присвоїв собі їх думки. Толкованне Біблії тими часами представляло трудности, як йому видавалось, непоконаними, і його нова віра, лишаюча Біблію на стороні, не давала йому нічого лучшего, щоб заняло її місце, і він був далекий від того, щоби бути вдоволенним. Однак він в протягу близько двацяти літ держався тих думок. Але коли йому було трицять чотирі літ Дух Божий вплинув на його душу і його охватило чувство глибокої свідомости свого гріховного положення. У своїй вірі він не находив ніякого запевнення щасливого позагробового життя. Будучність представлялась йому мрачна і таємнича. Що до його думок того часу він опісля говорить:

„Думаючи про знищення, я вздрігався і ставало мені страшно. Лична відвічальність була певною погібелю для всіх. Небо над моею головою виглядало мені як мідь, а земля під моїми ногами, як желізо. Вічність — чим же вона є? І смерть — чому вона є? Чим більше я хотів вникнути у те, тим більше я віддалявся від доказів. Чим більше я думав про те, тим темніші були мої заключения. Я старався по-



кинути ті думки, але я не міг. Я дійсно був нещасливий, але не міг поняти причини. Я нарикав і жалувався, і сам не знав чому. Я переконався, що десь мусить бути помилка, але не знав, де її шукати. Я горював, однак без надії“.

В такому положенню він пробув кілька місяців. „Нараз“, говорить він, моїй душі представився характер Спасителя. Мені здавалось, що повинна бути істота, така добра і милосердна; сама себе даючи в жертву примирення за наші гріхи. Зпочатку я почув, яка велика любов мусить бути у такої істоти, і уявив собі, що я міг би кинутися йому в обійття і уповати на його милість. Але зайшло питання: Як можна доказати, що є така істота? Я переконався, що крім Біблії не ма ніякого доказу існування такого Спасителя, або будучого життя“.

„Я бачив, що властиво Біблія вказує на такого Спасителя, якого мені треба було, і я не мало змішався, як небогодуховенна книга може містити в собі правила, щоб були як раз придатні для грішного світа. Я мусів признати, що лиш св. Писання може бути тою богодуховенною книгою. Воно здідалось моєю потіхою і в Ісусі Христі я найшов приятеля. Спаситель стався для мене „лучше десяти тисяч других“, і св. Писання, з початку темне і суперечне, тепер зділаюсь світильником ноги моєї і світлом стежки моєї. Моя душа успокоїлась і я був вдоволений. Я переконався, що Господь Бог є скалою посеред океану життя. Біблія тепер головним предметом моєї науки, і я міг сказати по правді, що досліджував її з великою радістю. Я знайшов у ній таке, що мені ніколи за те не говорити. Я дивувався, як я перше не міг бачити її красоти і величчя і дивувався тому, як я міг коли-нібудь противитися їй. Я всьо знайшов у ній, що тільки бажало моє серце, спасенне средство для всякого душевного горя. Я вже стратив охоту читати другі книжки і всім серцем стремився набрати мудрости від Бога.“

Тепер він перед всіми визнавав ту віру, котрою перше погорджав. Його невірющі товариші при кождому случаю

нагадували йому ті докази, з котрими він часто виступував проти св. Писання. Тоді він ще не був приготований до того, щоби відповісти на те, але прийшов до заключення: „Наколи Біблія є обявленням від Бога, то вона повинна згаджатися сама з собою, і наколи вона є наукою для чоловіка, то повинна бути приновлена до його умових здібностей. Він постановив вивчити св. Писання сам для себе, щоб бути певним, чи ті суперечности, які находять у ній, не дадуть погодитися одні з другими.

Стараючись уєунути всякі наперед повзяті думки, він без всяких обяшень поривнував лиш тексти Писання. Він зачав студіювати Біблію правильно і сестематично, начавши від Битія і, читаючи стих за стихом, він не дозволив собі іти дальше, доки він не порозумів усього до тої степені, що в нього розсіялися всякі сумніви. Коли він находив яке-нибудь не ясне місце, то він звичайно поривнував його з всіми другими місцями, котрі відносилися до того предмету. При досліджуванню осібних текстів Писання всякому слову придавалось належне значінне, і если його думки годилися зі всіми побічними текстами, недорозуміння щезали. Так бувало за-всїгда; коли йому траплялись незрозумілі місця, він находив обяшення для них в якій-нибудь другій части св. Писання. При досліджуванню Слова Божого він щиро молився, щоб його Бог просвітив, і ставало ясным те, що перше було темним. Він пізнав правдивість слів псалмиста: „Обявлене слово твоє просвічує, дає зрозумінне людям простодушним“.<sup>1)</sup>

З надзвичайним заінтересованнем він студіював книгу пр. Даниїла і Одкровення, уживаючи тих самих правил при толкованню як і при других частях св. Писання, і дуже утішався, коли довідався, що пророчі символи можна порозуміти. Він бачив, що пророцтва, по мірі того, як вони сповнились, сповнились зовсім, як мало бути. Всі ті символи, образіві вираження і т. п., можна було обяснити або в їх безпосередній звязи, або і слова виражені в них, більше в подробицях обяснялись в других місцях, і тим способом могли бути

<sup>1)</sup> Псал. 119: 130.

зовсім зрозумілі. Він говорить: „І так я переконався, що Біблія є система об'явлених правд, так ясна і проста, що хто би не держався її, навіть невіруючі не можуть блудити. Досліджуючи великий пророчий ланц, огниво за огнивом, крок за кроком, його старання увінчались успіхом. Ангели небесні руководили його думками і об'являли Слово Боже так, що він добре міг порозуміти.

Судячи по тому, що пророцтва мають сповнитися в будучині, так як вони вже сповнились в минувшині, він прийшов до того переконання, що загальна думка про духовне правління Христа, — земне тисячлітнє царство до наступлення кінця світа — не потверджується в Божому Слові. Се навчання, вказуюче на тисячлітнє царство покою і справедливости до личного другого приходу Господа відклало далеко страх дня Господнього на будуче. Як би воно собі там не було приємним, то все таки воно противиться науці Христа і Його апостолів, котрі заявляють, що пшениця і кукіль мусять рости разом аж до часу жнив, до кінця світу; \*) що „лукаві люде та чарівники дійдуть до гіршого“; що „в послідні дні настануть времена люті“; \*) що царство тьми буде продовжатися до приходу Господа і повинно бути знищене „духом ус своїх і явленнем приходу свого“. (2 Сод. 2: 8).

Апостолська церква не вірила в навернення усього світа і духового пановання Христового. Се навчання не було звісне між христіянами аж під кінець сімнайцятого віку. Як і всяке друге заблудженне так і те мало свої злі наслідки. Після того навчання другий прихід Христа відкладано на далеку будучність, і воно перешкаджало в пізнаванню ознаків, вказуєчих, що Він вже близько є. Воно без всякого дійсного заложення привело людей до того, що не боялись нічого і жили собі буцім то безпечно, не дбаючи за те, що треба їм як слід приготувитися до прийняття свого Господа.

Миллер найшов, що св. Писанне виразно вказує на личный прихід Христа. Ап. Павло говорить: „Сам бо Господь з

\*) Мат. 13: 30, 38-41.

\*) 2 Тим. 3: 13. 1.

поведінням, з голосом архангелським і з трубою Божою зійде з неба“. \*) І Спаситель обявляє: „І побачать Сина чоловічого, грядущого на хмарах небесних із силою і славою великою“. „Бо, як блискавка виходить із зходу та сяє аж до заходу, так буде і прихід Сина чоловічого“. \*) Його будуть проводити всі війська небесні. Син чоловічий прийде во славі Своїй і всі святі ангели з Ним. „І пішли він ангели свої з голосним гуком трубним, і позбирають вони вибраних Його“. (Мат. 24: 31).

При Його приході умерлі праведники воскреснуть, а живучі праведники перемиються. Ап. Павло говорить: „Всі не впокоїмось, всі ж переминімось. У хвилину, у миг ока, за останньою трубою — бо затрубить, і мертві повстануть неглинними, і ми попереминяємось. Треба бо тлінному сьому одягнутись у нетлінне, і смертному сьому одягнутись у безсмертє“. \*) І в своєму посланню до Солунян він після описання приходу Господа говорить: „І мертві в Христі воскреснуть найперше; потім ми, котрі зостанемо живими, в купі з ними будемо підхоплені в хмарах на зустріч Господеві на воздух, і так завжди з Господом будемо“. (1 Сол. 4: 16, 17).

Заки не наступить другий прихід Христа Його народ не може увійти до царства небесного. Спаситель сказав: „Як же прийде Син чоловічий у славі своїй, і всі святі ангели з Ним, тоді сяде він на престолі слави Своєї; і зберуться перед Него всі народи; і відлучить Він їх одних од других, як пастух одлучає овець од козлів; і поставить овець по правиці в себе, козлів по лівиці. Тоді скаже цар тим, що по правиці в него: Прийдіть, благословенні Отця мого, осягніть царство, приготовлене вам од основання світу“. \*) Приведеними місцями із св. Писання ми тут доказали, що мертві поскреснуть неглинними, а живучі переминяться, коли прийде Син чоловічий. Посредством великої перемини вони будуть готові увійти до царства небесного, так як ап. Павло говорить: „Що тіло і кров царства Божого наслідити не може; і золіниє незоліниє не

\*)1 Сол. 4: 16.

\*)1 Кор. 15: 51-53.

\*)Мат. 24: 30, 27.

\*)Мат. 25: 31-34.

наслідять“.) Чоловік у своєму теперішньому положенню смертний, тлінний; а царство Боже буде нетлінне, триваюче на віки. Тому він у своєму нинішньому стані не може наслідувати царства. Коли же прийде Ісус, Він одягне Свій народ в безсмерте, і опісля закличе його, щоб завладів царством, наслідником котрого він був до сих пор.

Ті і другі тексти Писання служили для Миллера ясним доказом, що події, що до загальної віри, котрі мали сповнитися до другого приходу Христового, як приміром загальне царство покою і збудовання царства Божого на землі, наступлять аж після приходу Христового. Далі, всі ознаки часу і положення світа відповідали пророчому описанню послідних днів. Він також довідався із св. Писання, котре приліжно і з увагою перестудював, що назначений час для землі в її теперішньому положенню, приближається до кінця.

„Другий доказ, що вплинув на мою душу“, говорить він, „було літочисленне в св. Писанню. Я винайшов, що предсказані події, котрі стались в минувшині, часто мали місце в означеному часі. Напримір, сто двацять літ перед потопом (1 кн. Мойсея 6: 3); сім днів, котрі повинні попереджати сорок днів предсказаного дощу (1 кн. Мойс. 7: 4); чотиристо літ поневолення сімени Авраамового (1 кн. Мойс. 15: 13); три дні в сновидінні винара і пекара (1 кн. Мойс. 40: 12-20); сім літ в сновидінні Фараона (1 кн. Мойс. 41: 28-54); сорок літ в пустині (4 кн. Мойс. 14: 34); три і половина року (1 Цар. 17: 1. Дивись також Луки 4: 25); сімдесят літ полону (Ерем. 25: 11); сім часів Навуходонозора (Дан. 14: 13-16); сім сімок (неділь), шістдесят дві сімки і одна сімка, що робить разом сімдесят сімок, визначених для Жидів (Дан. 9: 24-27) — події, котрі сповнились всі так, як було предсказано.

Для того, коли він, читаючи Біблію, найшов різні хронологічні дані, котрі, як він се розумів, простирались до другого приходу Христового, він міг дивитися на них тільки як на:

\*)1 Кор. 15: 50.

„перед тим назначені часи“, котрі Бог об'явив своїм слугам. Мойсей говорить: „Що втасне, то належить Господеви, Богу нашому; що ж відкрите, то наше і дітей наших, по віки“. \*) І Господь об'являє через пророка Амосу, що Він, „що ні чинить Господь, відкриває він свою тайну слугам своїм, пророкам“. \*\*) Досліджувателів Слова Божого сміло можна упевнити, що вони найдуть с Слові правди ясно означені великі події, котрі мають статися в історії людства.

Миллер говорить: „Бо я був зовсім переконаний, що всяке Писання богодухновенне і корисне“. \*\*) Що воно не прийшло із волі чоловіка, але воно було написане святими Божими людьми, розбуджуваними Духом Святим (2 Петра 1: 21), що воно написане нам на науку, щоби ми через терпінне та утішення з писання мали надію (Римл. 15: 4). Я не міг дивитись на хронологічні часті Біблії інакше, і вважав їх достойними нашої серйозної уваги в такій самій мірі, як яку нібудь часть св. Писання. Тому я думав, що я, стараючись поняти те, що Бог милостю Своєю для нас об'явив, не мало права пропустити пророчих періодів.

Пророцтво, котре дуже ясно говорить про час другого приходу Христового, находиться в Даниїла, гол. 8: 14 ст.: „На дві тисячі триста вечорів та ранків; аж тоді буде святиня знов очищена“. Тримаючися св. Писання як свого толкователя, Миллер винайшов, що оден день в Біблійнім пророчім часі означає оден рік. \*\*) Він бачив, що період часу 2300 пророчих днів, або дослівно років, не може відноситися до святині Старого Завіту. Миллер держався тої загальної думки, що наведене в Дан. 8: 14 очищення святині означає очищення землі посредством огня при другому приході Господа. Він рішив, що легко можна б було встановити час другого приходу Христового, наколи б можна найти правдивий вихідний пункт для 2300 днів. Таким способом вийшов би час великого довершення, час, коли нинішнє положенне із всею своєю гордістю і властю, своєю пишністю і марністю, своєю

\*) 5 кн. Мойс. 29: 29.

\*\*) 2 Тим. 3: 16.

\*\*) Амоса 3: 7.

\*\*) 4 кн. Мойс. 14: 34; Езек. 4: 6.

безбожністю і угнітанням скінчиться. . . , коли прокляття буде зняте з землі, і смерть потоптана, слуги Божі, пророки і всі святі, боячися Його, будуть нагороджені, а ті, що спустошили землю — вигублені“.

З новою і ще більшою ревністю Миллер продовжав досліджувати пророцтва, днями і ночами працював над ними з великим заінтересованнем. Восьмій голові Даниїла він не міг найти ніякої вихідної точки для тих 2300 днів. Хоч ангелови Гавриїлови і було поручено пояснити Даниїлове видиво, однак він витолкував йому лиш якусь часть із нього. Коли пророк увидів страшне переслідування, котре мало постигнути церков, він занедужав. Він не міг того перенести і ангел оставив його на якийсь час. „Даниїл слабував кілька днів. Я зачудовався видивом сим і не розумів його“, говорить він.

Однак Бог розказав Своему післанцеві: „Обясни йому се видиво!“ І се поручення мусить бути сповнене. Співнявши його, ангел за якийсь час пізніше прийшов назад до Даниїла і сказав йому: „Тепер я зійшов, щоб навчити тебе розуміння“. „Так вважай на слово і зрозумій видиво“.“) Був оден важний пункт у видиві восьмої голови котрий лишився невьясненим, а іменно, що торкається періода часу з 2300 днів; тому ангел, коли знов зачав толкувати, то головню став на тому предметі. „Сімдесять сімок призначено для твого народу. . . Так дізнайся і розумій: від того часу як вийде приказ, щоб одбудувати Єрусалим, до Христа Владики — сім сімок і шістдесять дві сімки; і вернеться нарід і збудовані будуть улиці та мури, навіть і в тісних часах. А як мине сім і шістдесять дві сімки, відданий буде на смерть Христос, і не буде його народом той. . . І утвердить завіт із многими одна (последна) сімка, а в половині сімки перестане жертва і приносина“. (Дан. 9: 24-27).

Ангел був післаний до Даниїла з тою особлившою цілю, щоби пояснити йому туя точку в видиві восьмої голови, котрої він не порозумів, що торкається часу. „На дві тисячі

\*) Дан. 9: 22, 23.

триста вечорів та ранків, аж тоді буде святиня знов очищена“. Після пригласення: „Так вважай на слово і розумій видиво“, найперші слова ангела були: „Сімдесять сімок призначено для твого народу і святого міста твого“. Передане тут слово „призначено“ досвідно означає „відтяти“. Ангел пояснює, що сімдесять сімок означають 490 літ, відтяти і відносяться тільки до Жидів. Але від чого вони були відтяти? Так як 2300 днів в одиноким періодом часу, про котрий говориться в осьмій голові, то той період повинен начатися одночасно. Відповідно до пояснення ангела ті сімдесять сімок зачинаються від того часу, коли вийшов розказ збудувати Єрусалим. Если би можна було встановити час того розказу, то тим самим була би найде-на вихідна точка великого періоду з 2300 днів.

В семій голові Ездри ми находим сей наказ. (Ездра 7: 12-16). У своїй скінченій формі він був виданий Артаксерксом, царем Перським, в 457 році до Р. Хр. В Ездри 6: 14 говориться, що дім Господній побудований був „із волі Бога Ізраїльового і із волі Кира, Дарія і Артаксеркса, царів Перських. Сі три царі уложили, затвердили і вкінци видали той наказ, щоб означити після пророцтва тую вихідну точку з 2300 днів. Числячи 457 рік до Р. Хр., в котрому був виданий наказ, вихідним його часом, можна було переконатися, що сповнилась всяка подробиця в пророцтві про сімдесять сімок.

„Від того часу коли вийде наказ побудувати Єрусалим до Христа Владики буде сім сімок і шістьдесять дві сімки — іменпо шістьдесять девять неділь, або 483 р. Наказ Артаксеркса вступив в силу в 457 р. до Р. Хр. І у той вказаний час сповнилось те пророцтво. Слово „Христос“ означає „помазанник“. В осени 27 р. по Р. Хр. Христос був хрещений Іоаном і дістав помазанне Св. Духа. Ап. Петро свідкує, „як Бог Духом Святим і силою помазав Ісуса із Назарета“.“) І Спаситель сам говорить: „Дух Господень на мені; бо Він помазав мене благовістити вбогим“.“) Після Свого хрещення Він прийшов „у Галилею проповідуючи Євангелію царства Божого і глаголючи, що сповнився час“. Марка 1: 14, 15).

14) Діян. 10: 38.

15) Лука 4: 18.



„І утвердить завіт для многих одна сімка“. Спінмута тут „сімка“, в послідня із сімдесяти, се послідні сім літ особливого призначеного для Жидів протягу часу. У той час, котрий розтягався від 27-34 року по Р. Хр., Ісус з початку лично, а опісля і Його ученики звертаються тільки до Жидів з проповідю Євангелія. Коли апостоли відправились благовістити про Царство Небесне, Спаситель наказав їм: „Не ідїть шляхом поган, і не ввійдьте в город Самарянський; а раднїш ідїть до загублених овецок дому Ізраїлевого“. (Мат. 10: 5, 6).

„А в половині сімки перестане жертва і приносини“. В 31 р. по Р. Хр., три з половиною року після Його хрещення, Господь був роспятий. З тою великою жертвою на Голготі перестала мати значінне система жертвоприношення, котра в протягу чотирох тисяч літ вказувала вперед на Агнця Божого. Символ був замінений істотою, і всі жертви і приноси церемоніальної системи тут устали.

А іменно призначені для Жидів сімдесят сімок, або 490 літ, як ми бачили, скінчились в 34 році по Р. Хр. У той час народ довершив своє відкинення Євангелія рішенням Жидівського совіта, побивши Стефана каменями і начав переслідувати учеників Христових. Тоді благу вість про спасення стали проповідувати не лиш Жидам, але цілому світу. Ученики переслідовані мусли втікати із Єрусалиму, „порозсипались ходили благовістувати слово“. Так і Филип прийшов в город Самарійський і проповідував їм Христа.“) Ап. Петро, проваджений Богом, открий сотникови Кесарійському, побожному Корнилиеви Євангеліє, і ревний ап. Павло, увірувавши в Ісуса, дістав поручення нести ту благу вість, далеко між поган“. (Діян. 22: 21).

І так всі пророцтва про час акуратно сповнились, і початком сімдесяти сімок, без сумніву в 457 рік до Р. Хр., а кінцем їх — 34 рік після Р. Хр. Посредством тих даних тепер легко означити, коли скінчились 2300 днів. Бо як сім-

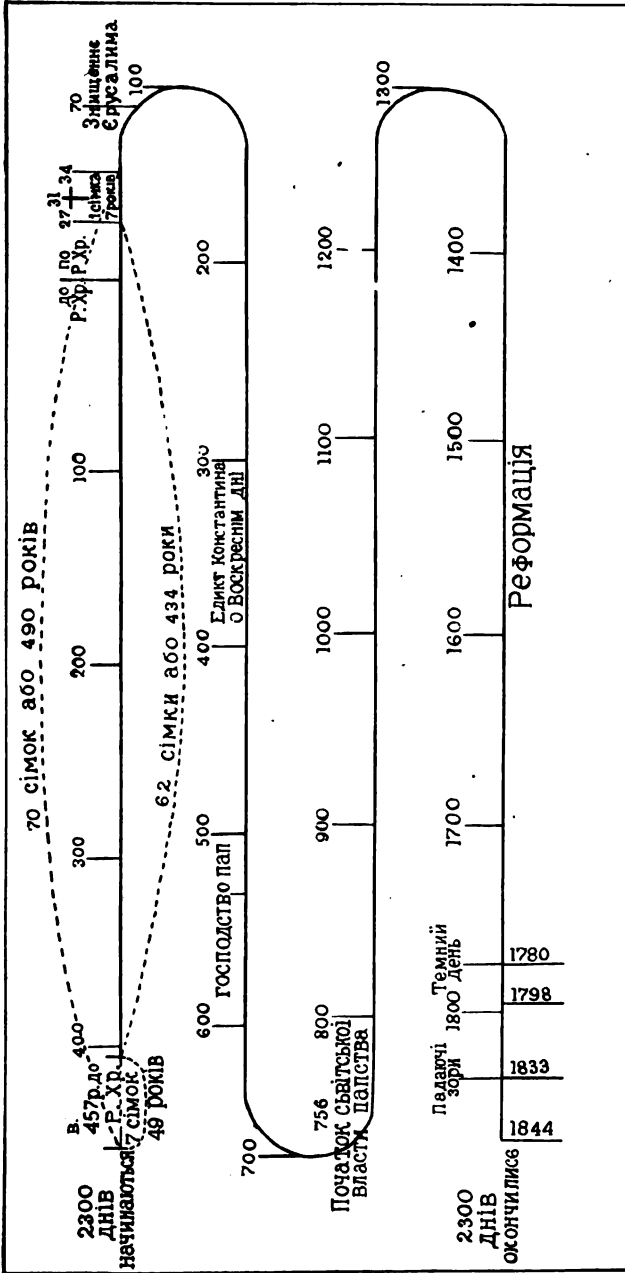
“)Діян. 8: 4, 5.

десять сімок — 490 днів — відняті від 2300, то остається ще 1810 днів. По скінченню 490 днів повинні ще сповнитися 1810 днів. Від 34 року по Р. Хр. числячи 1810 літ далше, ми дістаєм 1844 рік. Отже 2300 днів в Дан. 8: 14-кінчатся в 1844 році. По впливі того великого пророчого часу відповідно до свідкування ангела Божого „святиня буде очищена“. І так час очищення святині означений точно, і подія та — як майже всі думали — повинна була статися підчас другого приходу Господа.

Миллер і його співробітники з початку думали, що 2300 днів повинні скінчитися весною, 1844 року, підчас коли пророцтво вказує на осінь того ж року. Неправильне розумінне тої точки причинило розчарування між тими, котрі думали, що другий прихід Господа буде на весні. Але се ані трошки не підорвало сили доказів, що в 1844 році кінчатся 2300 днів, і що тоді повинна статися велика подія, звісна під назвою очищення святині.

Зачавши студіювати св. Писання, щоби доказати богодуховенність його, Миллер з початку ніколи не надіявся, що він колись дійде до того заключення, до якого він тепер дійшов. Він сам заледве міг вірити, що воно так вийде, однак докази св. Писання були занадто ясні і сильні, щоби усунути його.

Він два роки студіював Біблію, коли він в 1818 році прийшов до того торжественного заключення, що за двадцять п'ять літ Христос повинен явитися для спасення Свого народу. „Я не потрібую говорити“, каже Миллер, „про радість, що наповнила мое серце надією і про горяче прагніння взяти участь в блаженстві відкуплених. Біблія для мене тепер була новою книгою. Се в дійсности був празник розума; всьо, що в ній до сих пор було темним, тайним і мрачним, було тепер освічене чистим світлом, котре тепер стало світити із всіх її сторінок, і якою тепер великою і чудною зділалась для мене та правда! Всі суперечности і недорічivosti, кот-



*Пророчи періоди.*

Для висвітлення пророчих періодів Даниїла 7, 8 і 9 г. дивитись також стр. 58, 280, 391, 416. Починаючи від 457 р. до Хр. час „привказу відбудовання Єрусалима“ період „сімдесять сімків“ або 494 років, сягаючи до 34 р. по Хр. На початку послідньої сімки того періоду в 27 р. по Хр. Ісус зачав проповідувати; „в поговині сімків“, в 31 р. по Хр. Він був распятий; а при кінці 34 р. по Хр. Бвангеліє, відкпнєне Жндями, було занєсєне до поган.

Період 2390 р. (Дан. 8: 14), також починається в 457 р. до Хр. і сягає до 1844 р. по Хр. — близько закінчення пророчого періоду. Се від того довтого періоду ті „сімдесять сімків“ Дан. 9: 24 є „привначєно“ або „відрізанє“, і в часі його продовження через століття сідчує початок історії хрєстіянської церквя, папство повстав, вносьється до най-вєсної сляги (588 р. по Хр.), проєнтає в часі темних віків, повєдєжанє через реформацію, і в кінці (1260 р. періоду Дан. 7: 25) гравить верховну вєласть, як пануюча духовна сьла (1798 по Хр.).

рі я перше находив в Біблії, тепер щезли, і если осталося еще много частий, для котрих, після мого переконання, не було повного розуміння, мій затемнений до того розум все таки на стільки просвітівся, що я, студіюючи св. Писання, чувся такий щасливий, як ніколи перше.

„З торжественним переконанням, що такі надзвичай важні події, як о них предсказано в св. Писанню, мали сповнитися в такому короткому часі, — мене дуже мучило питання, які мої обовязки є у відношенню до світа, ввиду тих очевидних доказів, котрі так сильно поділяли на мою душу“. Він знав тільки те, що його обовязком є — передати другим те світло, котре він дістав. Він також і се добре знав, що з одної сторони безбожники будуть проти него виступати, але з другої сторони він був певний, що всі християни повинні тішитися надією, що побачать Спасителя, Котрого вони люблять. Він тільки боявся, що з великої радості, що будуть невдовзі освободжені, многі приймуть ту науку, без достаточного досліджування того місця в Писанню, котре говорить за ту правду. Тому він зразу вагався говорити про неї, щоби в случаю, если сам заблуджається, щоби не ввести в заблудженне і других. І він через те еще раз зачав слідити за тим всім, щоби як слід переконатися, чи ті всі його виводи є правдиві. Але всякі закиди перед світлом Слова Божого щезли, як туман перед лучами сонця. Пять літ, такої роботи, вповні переконали його в правильности його положення.

І аж тепер він почувався до обовязку передати другим ту ясну правду, котру він найшов у св. Писанню. Він говорить: „Коли я займався своїми ділами, у мене все звонило в ушах: „Йди і скажи світу про його небезпеку“. Слідуюче місце в Писанню безнастанно приходило мені на гадку: „Коли я скажу беззаконному: Беззаконнику, ти вмреш, — а ти не скажеш нічого, щоб остерегти ледачого перед його дорогою, то беззаконник умре за свою провину, та кров його я вимагати му від тебе. Коли ж бо ти остерігав беззаконника перед

Його дорогою, щоб він звернув із неї, він же не навернувся з своєї дороги, то він за свій гріх погине, а ти вратував душу свою“.) Я переконався, що многи можуть покаятися, наколи усильно перестерігається безбожників, а коли оставиться їх без перестороги, то може случитися, що кров їх вимагати меться від мене“.

Миллер зачав поширяти свої думки потихоньки, де тільки нагода була, і молився, щоб декотрий із проповідників набрав сили і з посвятою взявся до поширювання їх. Однак він був сильно переконаний, що він сам повинен поширювати ті перестороги. Йому безнастанно давались чути слова: „Іди і розкажи се світу, инакше я вимагати му від тебе“. Девять літ він чекав, і він еще чув тягар на своїй душі, доки він в 1831 році по перший раз не виявив публично своєї віри.

Як Єлисей був взятий від полевої роботи, щоб став пророком, так і Миллера покликано від плуга, щоби открыти народови тайни Царства Божого. З трепетом він взявся до роботи і провадив своїх слухачів крок за кроком через цілий пророчий час аж до другого приходу Христового. Чим більше інтересувались люде його проповідями, тим більше пабрав він сили і відваги до дальшої праці.

Побуджений свіми братами по вірі, в словах котрих він чув голос Божий, Миллер рішивсь виявити грилюдно свої думки. Йому тепер вже було пяддесять років, він непризвичайний був говорити публично і думав, що він не є здібним до такої роботи. Але з самого початку його усилювання для спасення душ увінчались знаменитим успіхом. Його перша бесіда викликала релігійне пробудженне, і навернулось тоді тринацять родин, з виїмкою двох осіб. Опісля він говорив і в других місцях, і діло Боже майже всюди оживлялось його роботою. Грішники наvertsались, християни були побуджені до більшої посвяти, а деїсти і невірющі приведені до пізнання правди Біблійної і християнської релігії. Свідкуванне тих, серед котрих він працював, було: „Він мав вплив на таких

<sup>17)</sup>Езек. 33: 8, 9.

людей, на котрих ніхто не міг вплинути“. Його проповіді розбуджували публичну опінію в великих релігійних питаннях і повдержували світськість і змисловість наших часів“.

Майже в кожному місті завдяки його проповіді многі на вернулись, в інших місцях — сотки. В многих місцях для него отверались протестантські церкви майже всіх названій; запрошення звичайно приходили від проповідників тих ріжних церковів. Його незмінним правилом було працювати там, де його просили, але він не був в стані прибути навіть і на половину тих запрошень, котрими його обтяжали.

Многі, котрі не годилися з ним на означений час другого приходу Христового, все таки переконані були, що прихід Його в близький і що треба приготувитися на него. В декотрих більших містах його робота зробила велике вражіння. Виноторговці заперали свої торговлі і переробляли їх на галі для зібрань; доми гри також замикались; невіруючі, деїсти, универсалісти і другі грішники наvertsались, що через довший час не ходили на ніякі релігійні зібрання або богослуження. Ріжні товариства устроювали молитвенні зібрання майже кожного часу дня у всіх частях міста, і люде, що занимались всякими торговими ділами, сходились у полудне на молитву і богослуження. Всього те робилось без найменшого фанатизму і майже загальний торжественний настрій замічалось серед народу. При своїй роботі він, як і попередні реформатори, старався більше дійсвувати на розум і розбудити совість замість того, щоби викликати тільки порив чувств.

В 1833 році Миллер дістав позволенне проповідувати в баптиській церкві, до котрої він належав. Більше число баптиських проповідників також признали його роботу і за їх формальним дозволеннем він продовжав своє діло. Він подорожував і не переставав проповідувати, хоч його особиста праця заключалась тільки на Нову Англію і середні держави. Через кілька літ з початку він покривав всі розходи із своєї власної кишені і пізнійше він не діставав на стільки, щоби

заплатити подорожні видатки до різних міст, де його запрошували. Тому його публичні роботи були тягаром для него, так що його матеріальні средства поступово мали. У него була велика сім'я, але що всі були працьовиті і ощадні, то їм вистачало на удержання.

В 1833 році, два літа після того, як Миллер став проповідувати про скорий прихід Христовий, явилась послідня із тих ознак, котрі Спаситель обіцяв післати перед Своїм другим приходом. Ісус сказав: „І зорі попадають із неба“ \*) і Йоан обявляє в Одкриттю, коли він у видінню дивиться на зрілища, заповідаючи день Божий. „А зорі небесні попадали на землю, як смоківниця, од великого вітру трясена, скидає свої недостиглі смокви“. \*\*) Се пророцтво сповнилось точно в великому паденню звiзд 13-го падолиста, 1833 року, спричиняючи велике вражінне. Се було велике і чудесне зрілище падаючих зірок, якого ще ніколи не було. Цілий небосклон над Сполученими Державами цілими годинами находився в огнянім руху. . . Ніколи ще від часу заселення того краю у нім не було такого небесного явлення, котре з одної сторони дуже задивовало людей, а з другої спричинило великий страх“. Його торжественне величчє нині ще свіжо в пам'яті у многих. . . Ніколи ще дощ не падав густішими краплями, чим падали метеори на землю; на сході, заході, півночі і полудні одно і те саме. Одним словом ціле небо, здавалось, бути в руху. Се зрілище, як воно описане в журналі професора Силманса, було видне по цілій північній Америці. . . При зовсім яснім і прозорнім небі від другої години в ночі аж до білого дня було видко безнастанну гру осліплюючо блискучих світляних тіл по цілому небі.

„Ніякий язик взагалі не є в стані описати красоти того зрілища, ніхто, не будучий сам очевидцем, не може представити собі сей красоти. Здавалось, що ціле небо з зiвiздами зійшлося одному місці, близько зенита, одночасно спускаючи світляні стріли зі швидкістю блискавиці у всіх напрямках го-

\*)Мат. 24: 29.

\*\*)Одкр. 6: 13.

ризонта, — і-то без перестанку — тисячі бисто слідували за тисячами, як би навмисне на те приладжені“. „Се можна б порівнати до падушких смоквів, коли сильний вітер потрясе смоківницею“.

В Нью-Йорськiм журналі „Journal of Commerce“ із 14-го падолиста, 1833 року появилася подрібна стаття про те чудесне явлення природи, де сказано: „Ні оден мудрець або учений, я думаю, ніколи еще устно або письменно не доніс про таке явлення, яке ми бачили вчера рано. Тисячу вісімсот літ тому назад пророк точно предсказав се, если ми тільки схочемо розуміти під звiздопаданнем наденне звiзд. . . в тому одинокому можливому змислі.

Тим способом звершилась послідна із тих ознаків, про котрі Ісус говорив Своім ученикам: „Як оце все побачите, відайте, що близько під дверима“. \*) Після тих ознаків Йоан знов бачить, що небо зникло, як лист звинутий, підчас коли земля хиталась, гори і острови двигнулись із місць своїх, а безбожники перестрашені крилися перед Сином чоловічим“. (Одкр. 6: 12-17).

Многі, що побачили паденне звiзд, дивились на ту подію, як на окличника зближаючогося суду — страшний символ, вірний предтеча і милостива ознака страшного і великого дня“. Посредством того увага була звернена на сповнення пророцтва, і се побудило многих прийняти пересторогу другого приходу Христового.

В 1840 році друге свого рода сповнене пророцтва дуже заінтересувало людей. Два роки перед тим Йозей Лич, оден із визначних проповідників, проповідуючи другий прихід Христовий, оголосив толкування девятої голови Одкриття, в котрій предсказувалось упадок оттоманського царства. Відповідно до його обчислення в місяцю серпню, 1840 року, мав наступити упадок того царства, і тільки всього кілька день перед тим коли се дійсно сталося, він писав: „Наколи ми допускаємо, що перший період часу, 150 літ, точно сповнився, перше ніж

\*) Мат. 24: 33.



Константин XI із позволення Турків вступив на престол, і що 391 рік і 15 днів почались при кінці першого періода часу, — то вони повинні скінчитися 11-го серпня, і в тому часі повинна оттоманська держава упасти. І я твердо вірю, що се так і станеться“.

І як раз у той час Турція через своїх послів прийняла протекторат союзних великих держав і таким способом зістала під надзором християнських націй. Коли се було оголошено, багато народу прийшло до того переконання, що основні пророчого толкування, прийнятого через Миллера і його товаришів, правильні, і наслідком того адвентиський рух набрав більшої сили. Люде науки і знання прилучились до Миллера, щоби проповідувати і оголосити ту вість, і від 1840 року до 1844 діло те зачало приймати широкі розміри.

Виллям Миллер відзначався великими умовами здібно-стями, розвиненими наукою і думаннем, і до них прилучив ще мудрість небесну, маючи зносини з жерелом мудрости. Він був правдиво достойним чоловіком, всюди маючи велику пошану, де тільки оцінювались правдивість характеру і моральна виспість. Одарений сердечною вічливістю, християнською покорю і силою пановання над собою, він був розважним і приятельським для всіх, завжди готов вислухати мнінія других і розважати їх докази. Без пристрастія або зворушення він досліджував всі теорії і навчання при помочи Слова Божого, і його здоровий розум і знання св. Писання приспособили його збивати заблудження і викривати лож.

Однак його робота ішла вперед не без більшого супротивлення. З ним таке сталось, як з попередними реформаторамп, так як проповідники, котрі мали вплив на нарід, не конче добре задивлялись на його проповіді. Ввиду того, що положення їх не оправдувалось св. Писанням вони були змушені прийняти людські вискази і навчання і перекази святих отців. Але одиноким доказом, прийнятим поборниками адвентиського навчання було — Слово Боже. „Біблія і тільки Біб-

лія!“ було їх гаслом. Недостаток біблійних доказів противники заміняли насмішками і клинами. Часу, средств, і здібностей уживано на те, щоби осмілити тих, котрих одиноким проступком було те, що вони з радістю очікували повороту свого Господа, стараючись запровадити святе життя і напоминаючи других, щоб приладились на зустріч Йому.

Противники старались всіми силами, щоб відвернути увагу народа від другого приходу Христового. Досліджування пророцтв, відносячихся до другого приходу Христового і кінця світа, було гріхом, чого люде повинні встидитися. Тим способом проповідники народа підорвали його віру в Слово Боже. Їх навчання ділали людей невіруючими, і многі позваляли собі жити після своїх власних похотий. Тоді виновники зла складали всю вину на очікуючих другого приходу Христового.

Тоді як маса розумних і уважних слухачів товпилась коло Миллера, його імя рідко споминалось в релігійній пресі, здається тільки тому, щоби виставити його на сміх і обвинувати. Рівнодушні і безбожні, опираючись на своїх релігійних провідників, уживали всяких підлих средств, як низькі і богохульні пашквили, щоби зневажити його і його роботу. Посивілого мужа, покинувшого свій вигідний дім, щоби на свій власний рахунок їздити з міста до міста, з місточка до місточка, безнастанно трудившогося, щоб остерегти людей перед зближаючимся судом, висміяли і назвали фанатиком, брехуном і обманщиком.

Насмішки і всякі клевети, котрими закидали його, викликали велике обурення навіть у світській пресі. Трактувати сей дуже важний предмет легкокомисно і глумливо, значить, як висказувалися навіть світські люде, не тільки образити чувства його поборників, але навіть „висміювати останній судний день, жартувати собі з самого Бога і прямо „кпити собі із страшного суду“.

Винovníк всякого беззаконня старався виступати не тільки проти адвентисткої науки, але і знищити її проповідь.

ника. Миллер практично приміняв Біблійні правди і тим дійствував на серця слухачів, виявляв їх гріхи, докоряв їх за всякий гріх, і його простодушні і острі слова збуджували їх ненависть. Видячи, що визначні члени церкви ідуть проти його науки, нища кляса пійшла ще дальше, бо хотіла його убити, коли він повертав із зібрання. Але святі ангели находились серед товпи, і оден із них в образі одного мужа взяв слугу Божого попід руку і повів його в безпечне місце від розяреної товпи народу. Його діло ще не було скінчене, і сатана та його післанники завелись у своїх надіях.

Але помимо того всього люде що раз то більше зачали интересоватись адвентистким рухом. Де перше збиралось десятки і сотки присутних, там їх число тепер доходило до тисячів. Ріжні численні товариства зачали появлятися при церквах, але пізнійше і в тих товариствах дух переслідовання зачав показуватися, бо зачали притисняти навернених серед них, що поділяли думки Миллера. І се принудило Миллера до написання відозви до всіх христіян тих товариств, просячи їх, щоб вони йому доказали із Біблії, що його наука є ложна.

„В що вірили“, сказав він, „чого не дозволяє нам вірити Слово Боже, як ви сами кажете, що воно є правилом і лишь одним правом нашої віри і життя? „Що ми також зробили, що на нас таким поганим способом нападаєте і в церквах і в пресі, і виключаєте нас із ваших церковів і товариств? Наколи ми поступили несправедливо, то покажіть нам, де є та несправедливість; докажіть нам із Слова Божого, у чим ми блудимо; нас вже досить переслідовали; се нас ніколи не переконає, що ми неправду маєм; тільки одно Слово Боже може змінити наші думки. Свої виводи ми робили розумно і з молитвою, так як ми се находили в св. Писанню“.

Від віку до віку остереження, які Бог посилав світу через Своїх слуг, були прийняті з таким самим сумнівом і недовірем. Коли безбожність подоптавого чоловічества дійшла до

того, що аж Бог мусів навести потопу на землю, Він з початку остерігав їх, щоби мали час еще завернути зі злої дороги. Через сто двацять літ остерігав Бог людей, щоби покаялися, щоби гнів Божий не погубив їх. Але ся вість видавалася для них пустою байкою, і вони не повірили їй. Вони у своєму безбоженстві висміяли Божого вістника і казали йому, що він хоче бути за дуже мудрим. Як оден чоловік може виступати проти мудростей тисячів. Вони не вірили остереженням і не хотіли шукати прибіжища в ковчезі.

Богохульники вказували на природу, на незмінні пори року, на голубе небо, з котрого ще не упала ні одна капля дожджу, зелені поля, ще свіжі від ніжної нічної роси, і вони покликували: „Чи не говорить він приповідями?“ З погордою вони називали проповідника праведности безумним фанатиком і продовжали з великою ревністю, як ніколи перше, вганяти за роскошами і не покидали злої дороги. Але їх безвіре не могло приостановити предсказаної події. Бог довго терпів їх безбожності і нераз наминав їх, щоби покаялися, але вони не послушали голосу Його. Аж вкінці призначений час Його суду прийшов на тих, що погорділи Його милостю.

Христос говорить за таке безвіре, що торкається Його другого приходу. „Як же дні Ноеві, так буде й прихід Сина чоловічого. . . та й не знали, аж прийшла повінь і поносила всіх“. (Мат. 24: 37, 39). Коли народ, визнаючи Бога, приновляється до світа у своєму життю і разом з ним бере участь в заказаних роскошах, коли пишність світова ставється пишністю церкви, коли свадебні дзвони і всі воодушевлені ожиданням многолітних світських успіхів, — тоді нараз, як блискавиця заблісне на небі, прийде кінець всім блискучим видивам і обманчивим надіям.

Як Бог післав Свого слугу, щоб остерегти світ від надходячого потопу, так Він післав вибраних вістників повідомити, що зближається останний суд. І як співчасники Ноя згордли-

во сміялись з предсказання того проповідника праведности, так і за часів Миллера многі, навіть із народу, що вірили в Бога, сміялися із його слів перестороги.

І чому до навчання і проповідий про другий прихід Христовий церкви так неприхильно відносились? У той час, як прихід Господа безбожникам приносить горе і погибель, для праведника він є повним радості і надії. Та велика правда була для всіх віруючих утіхою во всі віки, чому ж тепер вона, як і її винувник, зділалась для народу завадою і колодою згіршення? Спаситель Сам дав Своїм ученикам обітованне: „І як пійду та наготовлю вам місце, знов прийду й прийму вас до себе“. (Іоан. 14: 3). Милосердний Спаситель предвидів самоту і смуток Своїх послідувателів, післав ангела до них, щоб підкрипив їх надію, що Він знов вернеться лично, так як Він вознісся на небо. Коли ученики, що стояли там, дивились у гору, щоби хоч ще раз побачити того, котрого так дуже любили, вони почули слідуєчі слова: „Мужі Галилейські, чого стоїте, дивлячись на небо? Сей Ісус, узятий од вас на небо, так прийде, як виділи ви його, сходячого на небо“.) Ангельська вість знов оживила їх надію. Ученики „вернулись в Єрусалим з radoщами великими, і пробували раз у раз у церкви, хвалячи і благословляючи Бога“.) Вони радовались не тому, що Христос попрощався з ними і вони остались сами, щоб боротись з досвідченнями і спокусою життя, але тому, що ангел упевнив їх, що Він вдруге прийде.

Вість про прихід Христовий нині, як і тоді, коли ангели возвістили її пастухам Вифлемським, повинна бути вістею великої радості. Ті, що правдиво люблять Спасителя, з радістю приймають вість, основану на Божому Слові, що Той, в Котрому є одинока тільки надія на їх вічне життя, прийде вдруге, не тому, щоби Його понижали, відкидали і погорджали Ним, як се було тоді, коли Він перший раз прийшов, але в силі і славі великій, для спасення Свого народу! Тільки ті, що не люблять Спасителя, хочуть, щоб Він не приходив біль-

“)Діян. 1: 11.

“)Лука 24: 52, 53.

ше. Се є найліпший доказ відпадення церкви від правдивого Бога.

Ті, що прийняли вість про другий прихід Христовий, калялись і смирились перед Богом. Многі довго хитались між Христом а світом, але тепер вони чувствовали, що вже настав час заняти тверде положення. Річи, що дотичить вічності, мали для них велику вагу. Небо приблизилось до них, і вони чувствовали всю вину перед Богом. Християни пробудились в своїому духовному життю. Вони були проникнуті чувством, що час спішить, і що те, що вони з'обовязані зділати для ближних, має бути зділане скоро. Сей світ мав для них другорядне значінне; вічність, здавалось, отвералась перед ними, і всі життєві інтереси затемнені ціною душі зі всім тим, що служить для її вічного блаженства або погибели. Дух Божий спочив на них і надавив силу їх відозви до своїх співбратів або грішників, щоб приладилися на день Божий. Тихе свідкуванне і небезпеки. Всі повинні знати, що має статися на землі.

Чому так широко розпространено незнанне, що дотичить одної із так важних частий св. Писання? Се, наслідки добре обчислених старань князя тьми скрити від людей те, що відслонює його оману. Із тої причини і Христос, автор Одкриття, предвидівши боротьбу проти досліджування Одкриття, дав Своє благословенство всім читаючим, слухаючим і захонуємим слово того пророчтва.



## Г О Л О В А — XIX.

### СВІТЛО СЕРЕД ТЕМРЯВИ.

Діло Боже на землі представляється від віку до віку те саме, що і робота за часів великих реформацій або релігійного руху. Бог поступає з людьми завжди після одних і тих самих правил. Великі рухи теперішніх часів ідуть паралельно з минулими, і досвідчення церкви в попередніх століттях мають в собі неоцінені поучення для нашого нинішнього часу.

Біблія виразно учить, що Бог через Свого Святого Духа у великих пробудженнях особливим способом управляє Своїми слугами, щоби піднести вперед Своє діло спасення. Люде в знаряддєм в руках Божих, котрого Він уживав, щоби достигнути Своїх цілей для милости. Кождий має свою задачу; кождому є дана якась скількість світла, котрого потребує до звернення того діла, яке Бог вложив на него. Але не ма чоловіка, хоч би в якій близькій звязи він був з небом, котрий вповні порозумів би плян відкуплення, або цілковито оцінив би наміренне Боже для свого часу. Люде не розуміють достаточнo, чоґо Бог хоче доконати посредством того діла, котре Він вкладає на них; вони не зовсім належито розуміють, котру проповідують в імя Його.

„Чи можеш ти умом ізбагнути Бога? Чи можеш ти до кінця прослідити Вседержителя? „Мої мислі — не ваші мислі, ні ваші стежки, мої стежки, говорить Господь. Бо як [358]

небо вище землі, так стежки мої вище стежок ваших, і задуми мої вище задумів ваших“. Спогадайте давні давна, від початку віків, що я Бог, і не маю іншого Бога, не маю мені рівні. Я прорікаю заздалегідь наперед те, що колись буде, і від давнешніх давен говорю про те, що ще не сталося“. <sup>1)</sup>

Навіть пророки, котрі були освічені Духом, не зовсім пізнавали значіння даного їм одкриття. Змисл їх вияснювався віками, по мірі того, як народ Божий потребував тих поученнх, що находились в них.

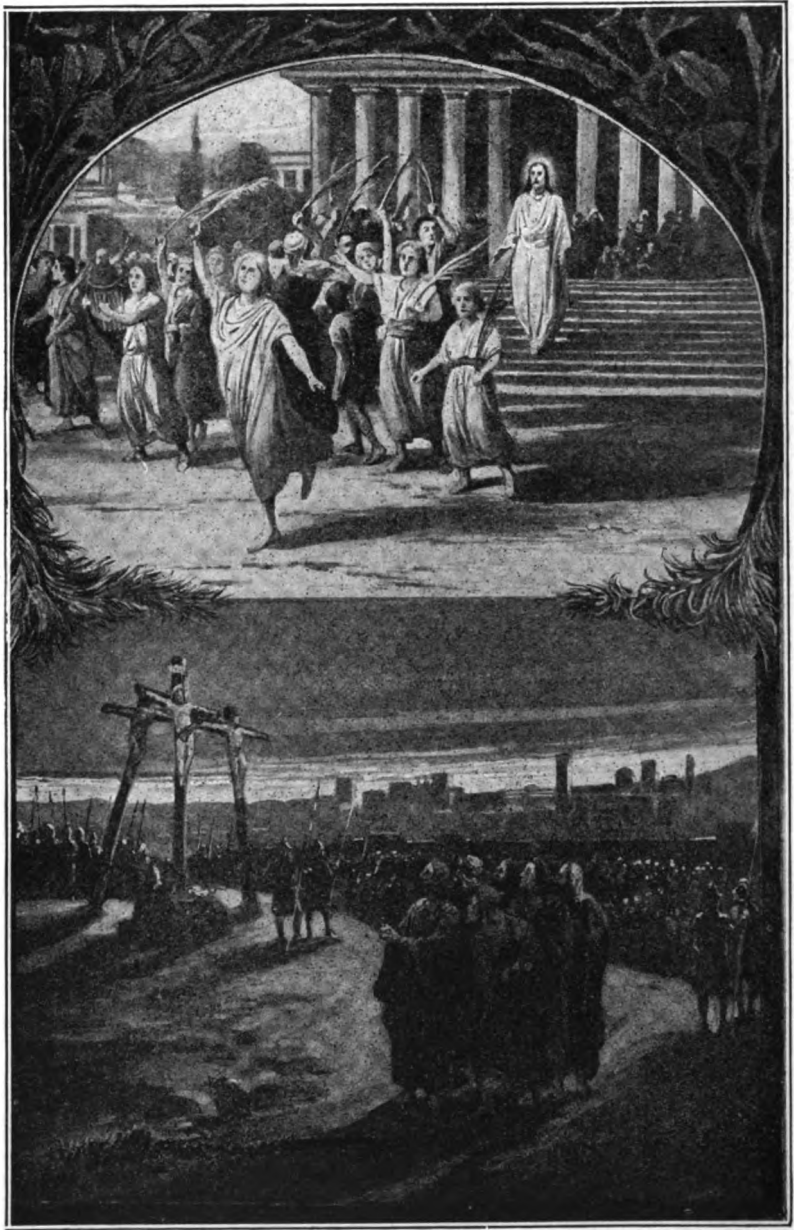
Ап. Петро, коли писав про відкуплення, обявлене через світло євангельське, говорить: „Про се ж то спасенне розвідували і допитувались пророки, що про вашу благодать про рокували, дознаючись, якого або котрого часу являв у них Дух Христов, поперед свідкуючи про Христові страсти, і про славу, що після них; котрим відкрито, що не самим собі, а нам служили вони тим, що нині звістили“. <sup>2)</sup>

Однако і пророкам не було суджено вповні розуміти одкриті їм тайни, але вони тим не менше старались дістати усе світло, котре Бог їм радо давав. Вони розвідували „якого або котрого часу являв у них Дух Святий“. Яке важне поученне для народу Божого в Християнському віці, для добра котрого ті пророцтва були дані Його слугам! „Котрим відкрито було, що не самим собі, а нам служили вони тим, що нині звістили“. <sup>3)</sup> Подивіться на тих святих рабів Божих, як вони „розвідували“ і „допитували“ дані їм одкровення навіть для покоління, котрих ще не було. Порівняйте їх святую ревність з тою недбалістю, з котрою привілейовані пізніших віків обходяться з тим даром небесним. Які докори для рівнодушности тих, що люблять покой і світськість, і котрі успокоюються тим, що буцім то пророцтва є не зрозумілі!

Хоч обмежений людський розум не є в стані ізбагнути мудрости предвічного Бога або вповні поняти Його цілий, то се часто буває наслідком того або другого заблудження або недбалства, що так мало розуміють небесні вісти. Нерідко

<sup>1)</sup>Йова 11: 7; Ісаїя 55: 8. 9; 46: 9. 10; <sup>2)</sup>1 Петра 1: 10-12.





*Розчарування учеників.*

„Коли надіялись видіти Іх Господа на Давидовому престолі, вони побачили Його... на Голготському хресті“.

[360]

народ, а навіть слуги Божі засліплені людськими думками, установами і ложним навчанням, так що вони лиш отчасти досягають великих річей, що обявляються в Його Слові. Так сталося і з учениками Христовими, навіть коли Спаситель лично пробував з ними. Вони думали лиш про Месію, котрого представляли собі як земного царя, котрий возведе Ізраїли на престол всемирного царства, і вони не могли поняти значіння Його слів, котрими Він предсказував Свої страсти і Свою смерть.

Христос Сам післав їх з вістю: „Що сповнився час, і наближилось царство Боже. Покайтеся і віруйте в Євангеліє“.<sup>\*)</sup> Ся вість основувалась на 9-ій голові Даниїла. Ангел тут пояснює, що шістдесят девять сімок простирався до „Христа Владдики“, і з великими надіями і восторженною радістю ученики ожидали заложення Месіянського царства в Єрусалимі, котре мало панувати над цілою землею.

Вони проповідували вість, котру поручив їм Христос, хоч сами і не зівсім понимали єї значіння. У той час, як проповідь їх основувалась на Даниїлі 9: 25, вони не могли порозуміти другого стишка тої самої голови, що Христос буде виданий на смерть. Ще від дитинства вони мріяли про славу земного царства, котрого вони надіялись і се властиво засліпило їх розум, що не могли порозуміти ні пророцтва, ні слів Христових.

Вони сповнили свій довг, запрошуючи жидівський народ, щоб прийняв милість Божу, але зараз потім, коли вони ожидали, що їх Господь займе престол Давидів, Його схватили як проступника, бичували, висмівали, осудили і роспяли на Голготі. Яку роспуку і які муки перетерпіли в своїому серці ученики протягом тих днів, коли Господь їх лежав в гробі!

Христос прийшов як раз у той час і таким способом, як сказано в пророцтві. Свідкування св. Писання потвердилось у всіх подробицях підчас Його учительської діяльності. Він проповідував вість спасення, і Його Слово „було з властїю“.

<sup>\*)</sup>Марка 1: 15.

Слухачі чули в своїому серці, що се була небесна вість. Слово і Дух Божий свідкували про Божеське післання Його Сина.

Ученики все еще були привязані до свого Учителя небесною любовю. А помимо того, душі їх мучились в непевности і сумніві. В своїому душевному страху вони не могли пригадати собі слів Христових, відносячихся до Його страстий і смерти. Наколи б Ісус із Назарета був правдивим Месією, чи постигли би їх таке розчарованне і такий смуток? Се було питання, котре мучило їх душі в безнадійних годинах суботи, між Його смертю і воскресенням, у той час, коли Спаситель лежав в гробі.

Хоча густий мрак охватив душі тих послідувателів Христових, але все таки Бог з ними був. Пророк говорить: „Хоч попаду в темряву, то Господь мене освітить“... Він виведе мене на світло, і спізнаю справедливість Його“. „І тьма не затьмить перед тобою, і ніч яснє, як день; тьма одно, що світло“. Бог сказав: „У темряві сходить світло праведникам“. „І поведу сліпих по дорозі, якої з роду не знали, незвісними їм дорогами, буду їх провозжати; темряву вчиню їм світлом, криві дороги — простими; оттак я їм учиню, та і їх не покину“.)

Проповідь учеників в імя Господа оправдувалась у всіх відношеннях, і події, на котрі вони показували, сповнились як раз перед ними. „Время сповнилось і царство Боже приблизилось!“ була їх вість. По упливі часу в шістдесят девять сімок в 9-ій голові Даниїла, котрі простираються до Месії, „Христа“, Він після того, як Йоан хрестив Його в Йордані, прийняв помазанне Святого Духа. І царство небесне, про котре вони говорили, що воно приблизилось, було заложене підчас смерти Христа. Те царство не було земним царством, як їх хотіли переконати. Воно не було також будучим, безсмертним царством, котре буде заложено, коли „царство і власть і величність царська по всьому піднебесі дана буде народові святих Всевишнього, що його царство — царство

\*) Мих. 7: 8. 9; Пс. 139: 12; 112: 4; Ісаїя 42: 16.

вічне, і усі володарі будуть служити і коритись йому“ (Дал. 7: 27). У Біблійній мові, „царство небесне“ уживається для забезпечення обох, так царства милости, як і царства слави. Про царство милости говориться в посланню до Жидів. Після того як автор вказує на Христа, як на архиверея, котрий боліє серцем „у немощах наших“, він продовжує: „Приймайте ж з одвагою до престолу благодати, щоб прийняти милость і знайти благодать на поміч зачасу“ (Жид. 4: 16). Престол благодати представляє собою царство милости, так як від існування престолу залежить існування царства. В многих із Своїх причт Ісус уживав вираження „царство небесне“, що-би означить дійство Божеської милости на людські серця.

З другої сторони престол слави представляє царство слави, і про се царство Спаситель говорить: „Як же прийде Син чоловічий у славі Своїй, і всі святі ангели з Ним, тоді сяде він на престолі слави своєї“.) Се царство відноситься еще до будучности. Воно не буде заложене до часу другого приходу Христового.

Царство милости зістало встановлене безпосередно після гріхопадіння, коли уложений був плян для викуплення винного людства. У той час воно відповідало тій цілі, і після обітовання Божого люде вірою могли статися Його підданими. Воно однако було дійсно встановлене зі смертю Христа. Навіть по вступленню у Свою земную місію Спаситель, огірчений упертистю і невдячністю людей, міг би не прийняти на себе жертви, котру Він мав принести на Голготі. В Гетсеманському саду чаша страдання дрожала в Його руках. Чи обітре Він кровавий піт зі Свого чола і дасть загинути гріховному поколінню в його проступках? Наколи б Він се зробив, то для упавшої людськості не було б вже можности відкуплення. Але коли Спаситель дав Своє життя і, умераючи, покликнув: „Звершилось!“ плян відкуплення сповнився. Обітовання спасення, дане Адамові і Еві в раю, було затвержене. Царство милости, котре перед тим істнувало через обітовання Боже, було опісля заложене.

\*) Мат. 25: 31, 32.

Таким способом смерть Христа, іменно та подія, через котру ученики втратили послідню іскру надії, була запевнена на віки. Хоч вона і завела учеників, однак се було найбільшим доказом їх правдивої віри. Подія, котра припровадила їх до великого жалю і роспуки, давала надію кожному із синів Адамових, і в неї знаходиться будуче життя і вічне блаженство всіх вірних слуг Божих всіх віків.

Навіть посредством розчаровання учеників сповнились намірення безконечного милосердя. У той час, як на їх серця діявала Божеська ласка і сила навчання Того, Котрий говорив так, як „ніколи не говорив ні оден чоловік“, все таки чисте золото їх любови до Спасителя було змішане з примішкою світської гордості і честолюбія. Навіть у світлиці, де був приготовлений пасхальний агнець, в торжественний час, коли Учителя уже осіяла тінь Гетсеманії, „постало ж і змагання між ними, хто з них здається бути більшим“ (Лука 22: 24). В їх уяві рисувався престол, корона і слава, у той час як перед ними були ганьба і душевний страх в саді, суд і хрест на Голготі. Се була гордість їх серця і нахил до світських почестий, котрі привели їх до того, що уперто держалися ложної науки свого часу і мало зважали на те, що їм Спаситель говорив про Своє царство і вказував на Його страдання і смерть. І ті заблудження спричинили тяжке, але потрібне досвідчення, котре послужило їм для їх справи. Хоча ученики неправильно поняли значинне вісти, котру проповідували, і їх надії не сповнились, але вони все таки поширяли поручену їм вість, і Господь хотів винагородити їх за їх віру і послух. Їм було поручено поширяти чудові вісти воскресшого Господа між всіми народами. І щоби приготувити їх до тої роботи, вони мусіли перенести гіркі досвідчення.

Після Свого воскресення Ісус явився Своім ученикам на дорозі до Емаус, і „почавши від Мойсея і від усіх пророків, виясняв їм у всіх писаннях про Него“.) Серця учеників заворушились знов для живої надії, навіть еще перше, заки

\*) Лука 24: 27.

Ісус дався їм пізнати. Його ціль була, щоби просвітити їх розум і утвердити їх віру в „правдивому пророчому слові“. Він хотів, щоб правда вкоренилась в їх серцях не лиш тому, що Він піддержував її Своїм личним свідкуваннем, але ще більше силою неабитих доказів, котрі містились в символах і містичних уявах їх типічного закона, так само як і в пророцтвах Старого Завіту. Послідувачам Христовим кінце треба мати розумну віру не тільки задля самих себе, але і для того, щоби уділити того Христового знання світови. При уділенню того знання Ісус вказав ученикам на „Мойсея і пророків“. Того рода було свідкуванне, дане воскресшим Спасителем, що торкається вартости і важности Писання Старого Завіту.

Яка переміна настала в серцях учеників, коли вони ще раз могли подивитись на возлюбленне лице свого Учителя! В більше совершеннім і повнім значінню, як ніколи перше, вони „найшли Того, про Котрого писали Мойсей в законі і пророки“. Сумніви, страх і роспука щезли перед повною надією і чистою вірою. Не ма дивоти, що вони після Його воскресення „пробували всегда в храмі, прославляючи і благословляючи Бога“. Народ, знавши тільки про ганебну смерть Спасителя, думав, що увидить на їх лицах смуток, замішанне і поражку, але замість того вони увиділи радість і торжество. Яке приготовленне се було для учеників до роботи, що на них чекала! Вони перейшли через найтяжші досвідчення, які тільки могли постигнути їх, і побачили, що Слово Боже торжественно сповняється, коли після людського розуміння все здається пропавшим. Що ще могло би захитати їх віру або загасити їх горячу любов? В своїому страху вони мал „кріпке втішенне“, надію, як би „якор душі, тверду і певну“. <sup>7)</sup> Вони були свідками і величія Божого, і „ні смерть ні життя, ні ангели, ні князівства, ні сили, ні теперішнє, ні будуче, ні висота, ні глубина, ні инше яке твориво не возможе нас розлучити від любови Божої, що в Христі Ісусі, Господі

<sup>7)</sup> Жид. 6: 18. 19.

нашим“. „Та у всьому тому ми побіджаємо через Возлюбившого нас“. \*) „А слово Господнє пробуває по вік“. \*) „Хто ж се, що осуджує? Та ж Христос умер, ба і воскрес; Він і по правиці в Отця, Він і заступається за нас!“ \*\*) Господь сказав: „І нарід мій сорому не дознає“. (Йоїла 2: 26). „Посилає на ніч сльози, а досвіта радість“. (Пс. 30: 5). В день воскресення Спасителя, стрітившись з Ним і з возгордівшими серцями, прислухуючись Його словам, дивлячись на Його голову, руки і ноги, пробитих задля них, коли Ісус перед Своїм вознесенням повів їх до Витанії і, благословляючи їх, підняв руки Свої над ними і сказав їм: „Ідіть по всьому світу і проповідуйте Євангеліє усякому твориву!“ і після додав: „І ось я з вами по всі дні“. (Мат. 28: 20). Потім в день Пятидесятниці обіцяний Утішитель зійшов, і сила звише була дана, і їх душі здригнулись в святому страху, бо чули присутність їх вознесеного Господа, — чи могли ученики тоді еще замінити славу земного престола, котрого вони надіялись у той час, коли були разом із своїм Учителем, — за проповідь Євангелія милости в звязи з „коронаю праведности, котру мали дістати при Його явленню? Але Той, „Хто дійвуючою в нас силою може зділати незрівняно більше всього, чого ми просимо, або про що думаєм“, разом з участієм в Його страданнях, призвав їх також взяти участь в Його радості — радості, приводячих „многих синів у славу“, не висказаної радості, надто над міру вічну славу, в порівнанню з котрою після слів ап. Павла „муки теперішнього не достойні слави, що має явитись в нас“.

Досвід учеників в часі першого приходу Христового, проповідуючих Євангеліє царства“ іде рівнобіжно з досвідом тих, котрі проповідують вість Його другого приходу. Подібно тому, як ученики проповідували, що „сповнився час, і наближилось Царство Боже“ (Марка 1: 15), так і Миллер і його співробітники проповідували, що останній і найдовший період часу зближається до свого кінця і відбудеться суд, а опісля

\*) Рим. 8: 33, 39, 37.

\*\*) 1 Петра 1: 25.

\*\*\*) Рим. 8: 34.

наступить вічне царство. Проповідь учеників, що дотичить часу, ґрунтувалась на сімдесяти сімках в 9-ій гол. Даниїла. В поширюваній Миллером і його співробітниками вісти говорилося про скінчення 2300 днів в Дан. 8: 14, із котрих сімдесять сімок творять одну часть. Проповідь обох вістей ґрунтувалась на сповненню одної із частий того самого пророчого періоду часу.

Подібно первим ученикам, Виллям Миллер і його співтовариші не вповні понимали важности вісти, котру вони проповідували. Давно закоренившися в церкви заблудження були причиною неправильного толковання одної важної точки в пророцтві. Хоч вони і проповідували вість, поручену їм від Бога для світа, вони все таки завелись задля неправильного розуміння єї значіння.

Заявленне Даниїла, гол. 8: 14-ий стихок: „На дві тисячі триста вечорів та ранків; аж тоді буде святиня знов очищена“. Миллер, як уже перше сказано, придержуючись загального мнінія, розумів так, що святинище означає землю, і він вірив, що очищення святині представляє очищення землі посредством огня в надходячій дні Господнім. Отже коли він найшов точно означений кінець 2300 днів, він прийшов до того заключення, що се повинен бути час другого приходу Христового. Ошибка його обьяняється тим, що він дотично святині прийняв загальне тоді пануюче мніне.

В типічній системі, котра була символом жертви і священства Христового, освященне або очищення святині було посліднім служенням, котре священник відправляв в часі річного служення. Се була вже послідня робота примирення, усуненням або змазанням гріхів Ізраїля, і представляло остаточну роботу нашого небесного Первосвященника, змазуючого або згладжуючого гріхи Свого народу, записаних в небесних книгах. В тому служенню звершається досліджуванне, се є судове слідство, котре попереджує другий прихід нашого Господа, коли Він з силою і славою явиться на хмарах небесних, тому що при Його появленню всяке діло повинно бути вже рі-



шене. Ісус говорить: „Заплата моя за мною, щоб віддати кождому, яко ж буде діло його“. (Одкр. 22: 12). Сей суд зарез попереджаючий другий прихід, в той, котрий оголошується первою ангелською вістю в Одкр. 14: 7: „Бійтеся Бога і дайте славу йому, прийшла бо година суду його“.

Проповідуючі се остереження, вони проповідували правдиву вість і на часі. Але подібно як перші ученики на підставі пророцтва в 9-ій гол. Даниїла обявляли, що „сповнився час, і наблизилося царство Боже“ (Марка 1: 15), не спостерігли однак, що в тому самому стишку предсказується смерть Месії, — так і Миллер і його співробітники проповідували вість на підставі Даниїла 8: 14, і Одкриття 14: 7, і не завважали, що в 14-ій гол. Одкриття є ще і другі вісти, котрі також повинні проповідуватись перед другим приходом Господа. Як ученики помилялись, що дотичить царства, котрого вони очікували по впливі сімдесятих сімок, так і адвентисти помилились що до події, котра повинна була звершитися при кінці 2300 днів. В обох случаях се було тільки прийняття, або лучше сказати привязання до тої загальної помилки, котра затемнювала значінне правди. Обі сторони сповнили волю Божу, поширюючи ту вість, котру Бог поручив їм, і одні і другі через зле зрозумінне тої вісти завелись у своїх надіях.

Однак Бог достиг Своїї цілі, дозволяючи, щоби остереження про суд було в той спосіб оповіщено. Великий день настав, і Бог в Своїому Провідінню виставив народ на пробу на означений час, щоби відкрити їм те, що находилось в їх серцях. Вість була наперед обдумана для проби і очищення церкви. Вони повинні бачити, чи їх серце привязане є до сього світа, чи злучене з Богом і Христом. Вони говорили, що люблять Господа; тепер вони повинні доказати свою любов. Чи були вони готові відречися своїх світських надій і честолюбивих плянів, щоби з радістю привітствовать грядущого Господа? Вість та була призначена на те, щоби дати їм нагоду пізнати свій дійсний духовний стан; вона була пі-

слана по милости Божій, щоби пробудити їх, і вони в покорі і покаянню шукали Господа.

Тому і заблудженне, хоч і спричинене власним неправильним розумінням вісти, все таки послужила їм для їх добра. Люде, прийнявши се остереженне, мусіли переходити проби. Чи у своєму заблудженню вони вже так далеко зайдуть, що зовсім стратять надію на Слово Боже? А може вони в моливі і покорі пізнають, де вони ошибались, що не порозуміли значіння пророцтв? Скільки є таких, котрі діяли тільки зі страху, сліпої побудки і зворушення? Тисячі із них визнавали любов до явлення Господнього. Чи і вони відречуться віри, наколи їм прийдеться переносити насмішки і докори від світа і видержати відкладування і заводи? Позаяк вони відразу не порозуміли Божеських плянів, що торкається них, чи в наслідок того вони відкинуть всі правди, котрі потверджуються дуже ясними і зрозумілими висказами Слова Божого?

Досвідчення відкриють силу тих, котрі в правдивій вірі були послухними тому, що вважали за утішенне Слова і Духа Божого. Сей досвід навчив їх, що не безпечно є приймати людські теорії і навчання замість Біблії. Для дітей віри клопоти і смутки, походять із їх заблудження принесуть потрібне улущенне. Се побудить їх ще до більшого просліджування пророчого слова. Вони навчатся з більшою осторожністю досліджувати основи своєї віри і відкинути все, що не годиться із св. Писаннем.

Все те, що було незрозумілим для тих віруючих, як се колись було з первими учениками у той тяжкий час проби, тепер повинно стати ясным. Коли вони побачать „конець Господа“, тоді вони зрозуміють, що помимо їх досвідчень, що повстали із їх заблуджень, Його ціль любови до них безпереривно сповнялась. Із досвіду, котрий був для них благословенням, вони повинні були навчитися, що Господь „милосердний“ і всі стежки Його „милосердіє і правда для таких, що заховують Його завіт і Його свідчення.“



## Г О Л О В А — Х Х .

### ВЕЛИКЕ РЕЛІГІЙНЕ ПРОБУДЖЕННЯ.

В пророцтві про перву ангелську вість в 14-ій голові Одриття при оповіщенню другого приходу Христового предсказуєсь велике релігійне пробудження. Тут видно ангела, „що летів серед неба, а в нього Євангелія вічна, що мав її благовістувати домуючим на землі, і всякому народові, і родові, і язикові, і людові, глаголючи голосом великим: **Бійтеся Бога, і дайте славу Йому, прийшла бо година суду Його; і поклоняйтесь Тому, що створив небо і землю і море і жерела год**“ (Одр. 14: 6, 7).

Уже сей факт, що ангел був вістником того остереження, є дуже важним. Божеській премудрости було угодно представити возвишений характер робити звершеної тою вістю посредством чистоти, слова і власти небесного вістника, і також силу і славу, що були в супроводі з нею. Полет ангела „серед неба“ і „великий голос“, котрим проповідується та вість, і її поширення між всіми, сидячими і „і домуючими на землі“ — „всякому народові і родові і язикові і людові“, вказує на скорість і велику просторонь того руху.

Вість сама вказує на час, коли повинен начатися той рух. Говориться, що вона містить в собі часть „великого Євангелія“ і оповіщує початок суду. Блага вість про спасення оповіщалась по всі століття, але та вість є одною частию Євангелія, котра може бути проповідувана тільки в останні дні, бо

тільки тоді в дійсності „наступив“ час суду. В пророцтвах показуються події одна по другій, котрі провадять нас до початку суду. Се як раз ми бачимо в книзі пророка Даниїла. Але ту часть пророцтва, що відноситься до послідних днів, Даниїл мусів сховати і запечатати „до послідних днів“. І тільки по наступленню того часу мала проповідуватися вість що дотичить суду, котра ґрунтується на сповненню того пророцтва. І про той послідний час пророк говорить: „Богато прочитає її і побільшає знання“. (Даниїла 12: 4).

Апостол Павло перестерігає церкву, щоб не очікували приходу за його днів. „Нехай ніхто вас не зводить ніяким робом; бо коли не прийде відступлення перше, і не відкриється чоловік беззаконня“. <sup>1)</sup> Тільки після великого одпадення і довгого правління „чоловіка гріха“ ми можемо очікувати явлення нашого Господа. „Чоловік гріха“, або як його ще називають „тайна беззаконня“, „син погибелі“ і „беззаконник“ представляє собою папство, котре після предсказання пророцтва повинно мати верховну власть протягом 1260 літ. Сей час скінчився в 1798 році. Приходу Христового не могло бути перед тим часом. Остеререження ап. Павла розтягається на весь християнський новозавітний час, аж до самого 1798 року. І тільки по впливі того року повинна проповідуватися вість про другий прихід Христовий.

Ніколи ще такої вісти не проповідували в минувших часах. Ап. Павло, як ми вже бачили, не проповідував її, він поучав своїх співбратів про прихід Христовий, як подію, котра станеться в далекій будучині. Реформатори також не проповідували її. Мартин Лютер говорив, що суд наступить менше більше триста літ після його часу. Але від 1798 року книга пр. Даниїла розпечатана, пророцтва були вже більше зрозумілими, і многі начали проповідувати торжественну вість про наближаючийся суд.

Подібно як велика реформація в шістнадцятому віці адвентистський рух почавсь в різних християнських краях.

<sup>1)</sup>2 Сол. 2: 3.

Так в Європі, як і в Америці, мужі з молитвою і вірою взяли до студіювання пророцтв і, ідучи за богодухновенним словом, вони найшли переконуючі докази того, що наступить конець всьому. В різних краях утворились віддільні християнські товариства, котрі, досліджуючи тільки одно св. Писання, увірували, що другий прихід Спасителя дуже близький.

В 1821 році, три роки після того, як Миллер зачав толкувати пророцтва, вказуючи на час суду в 1843 році, доктор Волф, „світовий місіонер“, зачав проповідувати про другий прихід Господа. Волф родився в Німеччині і походив із жидівської родини; отець його був рабином. Єще за молодих літ він пізнав правду християнської віри. Він був дуже енергічним і цікавим молодцем, він любив прислухуватися бесідам, які провадилися в домі його родичів, де кожного дня збирались побожні жиди і говорили про надію і ожидання їх народу, славу грядущого Месії і привернення Ізраїля. Коли молодець почув, як говорили про Ісуса з Назарету, він запитав, хто се такий. Відповідь була: „Муж великих здібностей, але що Він претендував на Месію, то жидівський суд засудив Його на смерть“. „Чому ж“, продовжав він, „чому Єрусалим збурений? і чому ми находимось в неволі?“ „Ох, ох“, відповів отець, „тому що жиди убивали пророків“. Нараз прийшла йому думка до голови: „Може бути, що Ісус із Назарета також був пророком, і Жиди убили Його, не зважаючи на се, що Він був невинен“. Він так сильно сею думкою перенявся, що хоча йому і не вільно було посіщати християнські церкви, він все таки ставав при дверях, щоб почути проповіді.

Коли йому було сім літ, він одного разу хвалився перед одним вже старшим сусідом — християнином — що Жиди будуть торжествувати, коли прийде Месія, але той старший чоловік відповів йому віжливо: „Слухай синку, я тобі скажу, що правдивий Месія, се Ісус із Назарету, Котрого предки твої прибили на хрест, бо так за давних часів убивали пророків. Іди до дому і прочитай п'ятдесят третю голову пр. Ісаї,

і ти переконавсья, що Ісус Христос є Сином Божим“ . І він відразу зачав думати, що се так повинно бути, а не инакше. Він пійшов до дому, прочитав згадану голову і здивувавсья, що всьо сказане про Ісуса з Назарету сповнилося що до йоти. Чи казав сей християнин правду? Хлопчик попросив свого батька, щоб пояснив йому се пророчество, але той, не відповівши ані слова, так сурово на него поглянув, що він більше не посмів говорити про те. Однак се тільки заострило його цікавість, щоб довідатися дещо більше про християнську релігію.

В його жидівському родинному кружку старанно оминали всьо, що могло б йому помогти до пізнання того, що він хотів, але коли йому минуло одинайцять літ, він попрощавсья з батьківським домом, щоби пійти у світ, дістати там образование, вибрати собі життєве поле і виробити релігійне переконання. За якийсь час перебував у крєвних, але невдовзі його нагна-ли, як одступника і покинений, без всяких средств, він між чужими мусів промощувати собі дорогу. Він ходив з одного місця до другого, пильно займаючись науками, удержував себе лекціями жидівського язика. Оден католицький учитель так вплинув на него, що він прийняв папську віру і мав намір стати місіонером серед свого власного народу. В тій цілі він кілька літ пізнійше вступив до наукового закладу для пропагандистів в Римі, і там продовжав свої заняття. Його прпвичка самостійно і отверто висказувати свої думки довели до того, що його обвинувачували в єреси. Він отверто нападав на надужиття церкви і хотів реформи. Хоча папські дигнітари з початку ласково відносились до него, однак по якімсь часі пізнійше його віддалили з Риму. Він находивсья під надзором церкви і його пересносили з місця на місце, доки не переконались, що він ніколи не дасть себе запрягти до римського ярма. Його оголосили за неоправного і казали йому іти, куди хоче. Тоді він удавсья до Англії і, прийнявши протестантсьгу віру, прилучивсья до державної церкви. Після двохлітних наукових занять він в 1821 році вступив до місії.

У той час, як Волф переконався о правді першого приходу Христа, як Того, Котрий був „маловажений і в погорді у людей; чоловік зазнавший горя і болів“, він бачив, що пророцтво з такою ясністю предсказує Його другий прихід в силі і славі. І підчас коли він старався вказати свому народові на Ісуса із Назарету, Обітованого, і Його первий прихід в пониженью, як жертва для гріховного людства, він також проповідував про Його другий прихід, як Царя і освободителя.

Він говорив: „Ісус із Назарету, правдивий Месія, руки і ноги Котрого були пробиті, „як вівця ведений на заріз, чоловік зазнавший горя і болів“, прийшовши у первий раз після того як берло було взяте від Юди і законна сила зпоміж Його ніг; Котрий прийде вдруге на хмарах небесних, з трубою архангела, і буде стояти на Оливній горі. І панованне над всею вселенною, колись передане Адамови, але втрачене ним — 1 кн. Мойсея 1: 26; 3: 17 — дане буде Ісусови. Він буде царем над всею вселенною. Голосіння, ридання тварий перестануть і буде чути воспіванне пісний похвали і подяки. . . „Коли Ісус прийде во славі Отця свого і своїх ангелів, мертві віручі воскреснуть найперше“. \*) Се є те, що ми християне називаєм первим воскресеннем. Тоді і живучий світ перемініться у своїому характері (Ісаєя 11: 6-9) піддасться Ісусови (Пс. 8). Загальний упокій буде панувати. Господь знов подивиться на землю і скаже: „І ось хорошо дуже!“

Волф вірив, що прихід Господа близький. Його толкованне пророчого часу всього на кілька літ миналося з тим часом, коли Миллер очікував звершення тої великої події. А тим, котрі приводили текст із св. Писання: „Про день же той і годину ніхто не знає“, і доказували, що люде нічого не знають про час другого приходу Христового. Волф відповів: „Чи сказав коли Господь, що той день і та година ніколи не можуть бути звісні? Чи не дав Він нам ознаки часу, щоби ми принаймні знали, коли той час наближається, як по смоківниці, коли пускає листє, можна пізнати, що літо вже близько?“

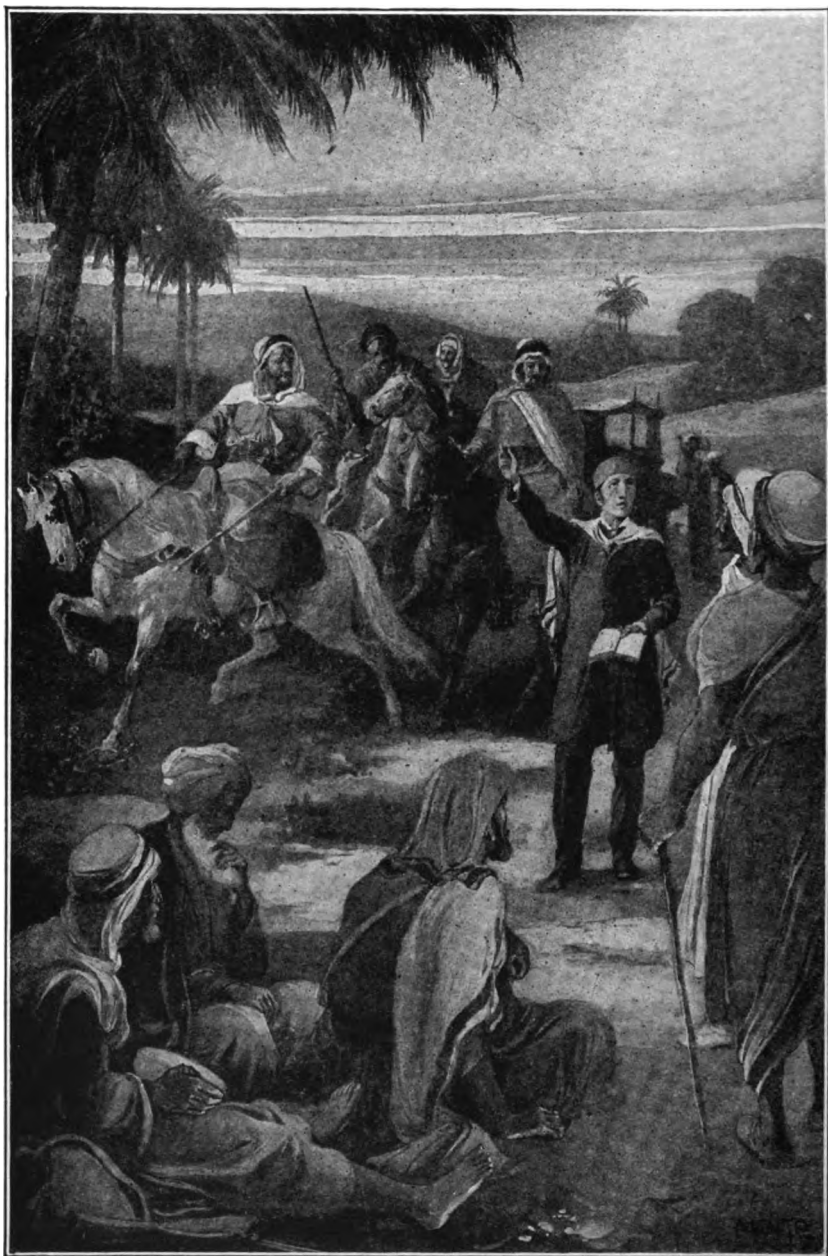
\*) Сож. 4: 16; 1 Кор. 15: 23.

(Мат. 24: 32). Чи ми ніколи не можемо знати того часу, наколи Він сам напоминає нас, щоб ми не тільки читали пророка Даниїла, але і розуміли його? І як раз в Даниїлі говорить-ся, що слова мають остатися запечатаними до часу кінця (що і сталося свого часу), і що „богато прочитає П і побільшає знання“, що торкається того часу. (Дан. 12: 4). Крім того наш Господь не мав наміру казати, що приближення часу не повинно бути звісне, але що „про день же той і годину“ ніхто не знає. Він говорить, що достаточо буде нам звісно через ознаки часу, щоби ми могли приладитися до другого приходу Його, подібно тому як Ной приладжував ковчег“.

Що торкається неправильного толкування і перекручування св. Писання, Вольф писав: „Більша часть християнської церкви віддалилась від ясного змісла св. Писання і прийняла фальшиву систему варіацького навчання Будистів. котрі вірять, що будуче щастє людей заключається в порушуваннюся у воздуху то туди, то сюди, і коли вони читають про Жидів, вони думають, що треба розуміти під тим поганів, а коли читають Єрусалим, вони розуміють, що се є церква, коли ж називається земля, вони розуміють під тим небо, а замість приходу Господнього вони думають про успіхи місіонерських товариств; взійти на гору в дім Господа, значить для них велике зібранне методистів“.

Протягом двадцять чотирох літ, від 1821 до 1845 року Вольф подорожував по далеких краях; в Африці він відвідав Єгипет і Абісінію, в Азії об'їхав Палестину, Сирію, Персію, Бухару і Індію. Він був також в Сполучених Державах. після того як по дорозі тула проповідував на острові св. Єлени. В серпні, 1837 р. він прибув до Нью-Йорку і після того як він прочитав лекцію у тому місті, він проповідував у Філадельфії і Балтиморі і вкінці поїхав до Вашингтону. Тут, як він каже: „На предложенне бувшого президента Іоана Квінсі Адамса мені позволено мати зібранне в галі в одному із домін Конгресу. Я назначив зібранне в суботу; мене удостоїли сво-





*Др. Волф проповідує Арабам.*

„Тримуючи Біблію отворену в моїх руках,  
я почув, що моя сила в Книзі“.

[376]

во присутністю всі члени конгресу, єпископ із Вирджинії, також духовенство і горожани Вашингтону. Та сама честь випала на мою долю зі сторони членів правительства Нью-Джерси і Пенсильвенії, в присутности котрих я читав лекції про мої досліджування в Азії і про будуче личне нанованне Ісуса Христа“.

Доктор Вольф їздив лиш по нецивілізованих краях без ніякої охорони зі сторони Європейських держав, терпів багато, і наражався на різні небезпеки. Його били буками, часто морили голодом, продали як нивільника і три рази засудили на смерть. На него нападали розбійники, і одного разу він о мало не умер від спраги. Раз в нього украли все, що мав, і він був змушений ходити сотки миль по горах, в той час як найбільша сніговиця була і ноги йому замерзали, бо обуве подерлося.

Коли його остерігали, щоб не ходив поміж дикий народ не вооруженим, Вольф відповідав, що в нього найсильніше оружје — „молитва, ревність за Христа і надія на Його поміч“. „В мойому серці є також любов до Бога і мого ближнього“, говорив він, „і Біблія у мене в руках“. Біблію в жидівській і англійській мові він всюди брав з собою, де би не ішов. Про одну із його пізнійших подорожій він говорить: „Я держав отворену Біблію в моїх руках. Я чув, що моя сила заключається в тій книзі і що сила її сохраниць мене“.

У той спосіб він продовжав свою роботу, доки вість про суд не була проповідувана у більшій части земської кулі, де лиш люде замешкували. Між Жидами, Турками, Персами, Індусами і другими народами і племенами він поширяв Слово Боже на тих різних язиках і всюди проповідував про грядуще царство Месії.

По дорозі до Бохари він знайшовся між одним найдалше віддаленим від других людей народом, де проповідувалась вже вість про другий прихід Христовий. „Араби в Емені мають книгу, так звану „Севра“, в котрій говориться про другий

прихід Христовий і Його царство слави, і вони очікують, що в 1840 році стануться ведикі події“. „В Емені я забавився через шість днів у Рехавитів. Вони не п'ють вина, не сіють і не садять виноградників, живуть в шатрах, споминаючи слова Йонадава, сина Рехава. З ними були сини Ізраїлеві із коліна Данова. . . , котрі разом з дітьми Рехава очікують скорого приходу Месії на хмарах небесних“.

Подібну віру оден місіонер найшов у татар. Татарський мулла задав місіонарові питання, коли Христос має прийти вдруге? Місіонер відповів, що він нічого не знає про те, і мулла, дуже здивований, що знайшов таке незнання у того, котрий вважав себе за учителя Біблії, і заявив, що Христос після його власної віри, оснований на пророцтві, повинен прийти менше більше около 1844 року.

В Англії уже в 1826 році зачали проповідувати про скорий другий прихід Господа. Однак той рух не прийняв такої означеної форми, як в Америці. Акуратного часу другого приходу Христового не обявляно так всенародно, але велика правда приходу Христового в силі і славі проповідувалась в широких кругах, і не тільки між инакше думаючими і инакше віруючими (нонконформістами) Моран Брок, англійський писатель заявляє, що около сімсот проповідників англіканської церкви занимались проповідю того „Євангелія царства“. Вість, вказуюча на 1844 рік, як на час приходу Господа, поширилась також по Великобританії. Печатні твори із Сполучених Держав розсипались вздовж і поперек на всі боки. Книги і періодичні журнали видавані були в Англії, і в 1842 році туди повернув Роберт Винтер, котрий родився в Англії, щоби проповідувати прихід Господа у своїй вітчизні. Многі в тій роботі прилучились до него, і вість про суд рознеслась по всіх частях Англії.

В Південній Америці Лацунца, іспанський єзуїт, серед грубого неучтва знайшов дорогу до св. Писання і тим способом пізнав правду про скорий прихід Христовий. Внутренно побуджаемый поширювати остереження і все таки старав-

шийся уникнути церковної кари Риму, він оголосив свої погляди під прибраним іменем „Рабина Бен-Ізраїля, видаючи себе за наверненого Жида. Лаунца жив в вісімнадцятому столітті, але се було около 1825 року, коли його книга була переведена в Лондоні на англійську мову. Видання її послужило для зміцнення уже забудженого в Англії інтересу про другий прихід Христовий.

В Німеччині сю науку проповідував у вісімнадцятому віці прелат лютеранської церкви, знаменитий учений, богослов і критик — Бенгель. По скінченню свого шкільного образования Бенгель зачав студіювати богослове, „до котрого склонило його по природі глибоко-серйозний і богобоязнений став душі, еще більше розширившийся і зміцнившись вчасним набуттем образования і дисципліни. Як і другі думаючі молоді люде, до і після него, він боровся з релігійними сумнівами і трудностями, і він натякує з великим чуттем: „Многочисленні стріли, що проколоди його серце і зділали його молодість незносною. Яко член консисторії у Виртемберзі, він виступив за свободу віроісповідання, жадаючи, „щоби всі ті, котрі потерпіли від гнету совісти, могли свобідно відлучитися від державної церкви“. Хороший вплив того способу ділання і по нинішній день полишився в його рідному краю.

У той час, як він одной неділі перед празником Рождества Христового приготовлявся говорити проповідь на тему 21-ої гол. Одкровення, нараз просвітив його Бог, що до другого приходу Христового. Пророцтва в Одкритті стали для него ясними, як ще ніколи перед тим. Чувствуючи надзвичайну важність і вражений безконечною славою зрішищ, які бачив пророк, він був змушений на якийсь час відложити роздумоване над тим предметом. Але, коли став проповідувати знов те все представилося йому у всій силі і живости. Від того часу він посвятився досліджуванню пророцтв, а іменно Одкриття і незабаром прийшов до того переконання, що після него прихід Христовий повинен бути близько. Між часом, уст.

ним для другого приходу Христового, і прийнятим опісля Миллером, була ріжниця всього на кілька літ.

Твори Бенгала розповсюднені по всьому християнському світу. В його власному князстві, Виртембергії, і до звісної степені також в других частях Німеччини, майже всюди придержувались його поглядів. Рух той продовжався і після його смерті, і вість про другий прихід Господа поширилась по Німеччині у той час, коли вона звертала увагу на себе і в других краях. Многі із віруючих поселились в Росії, по колоніях, і віра в другий прихід Христовий все ще піддержується між німецькими колоністами того краю.

Світло також дісталось до Франції і Швайцарії. В Женеві, де Фарел і Кальвин поширяли реформацію, Гаусен проповідував вість про друге явлення Христове. У той час як ще був студентом в університеті, він стрічався там з духом раціоналізму (віра в розум), котрий в послідній половині вісімнадцятого і з початком дев'ятнадцятого століття панував по всій Європі, і коли він став проповідником, то не тільки що не знав правдивої віри, але навіть мав нахил до скептицизму. В своїй молодості він займався досліджуванням пророцтв. Коли він читав старинну історію „Родина“, увага його була звернена на другу голову пр. Даниїла, і він задивувався з якою чудовою точністю пророцтво сповнилось, як се показалося із записків того історика. Тут він найшов свідоцтво богодуховенности Святого Письма, котре послужило йому опорою серед небезпеки слідуєчих літ. Він не міг задоволитися наукою раціоналізму і, продовжуючи студіювати Біблію і шукати більше яснійшого світла, він через якийсь час пізнійше набув тверду віру.

При дальшому досліджуванню пророцтва, він прийшов до того переконання, що прихід Господа повинен бути близько. Торжественність і важність тої правди вплинула на него і хотів об'явити її народові, але загальна віра, що пророцтва Даниїла — тайни, котрих не можна пов'язати — була великою пе-

решкою на його дорозі. Наконєць він рішився, як і колись Фарел, як евангелізував Женеву, начати з дітей, через котрих він надіявся заінтересувати і родичів.

Говорячи про свій намір, він так сказав: „Я би хотів, щоби мене зрозуміли. Не тому, що се в маловажна річ, але навпаки тому, що се в дуже важна річ, отже я представляю се в дружеській формі і звертаюсь до дітей. Я хотів, щоби мене вислухали, але я боявся, що мене не вислухають, коли я найперше звернусь до дорослих. „Тому я рішивсь пійти до молодших. Моїми слухачами тепер будуть діти. Коли число їх збільшаєсь, коли можна бачити, що вони слухають, що їм се подобаєсь і вони заінтересовані, розуміють той предмет і обясняють його, — тоді я певний, що в мене невдовзі буде другий круг слухачів, і дорослі із своєї сторони побачать, що се оплатиться сісти і повчитися. А коли се зробиться, то я діпняв свого“.

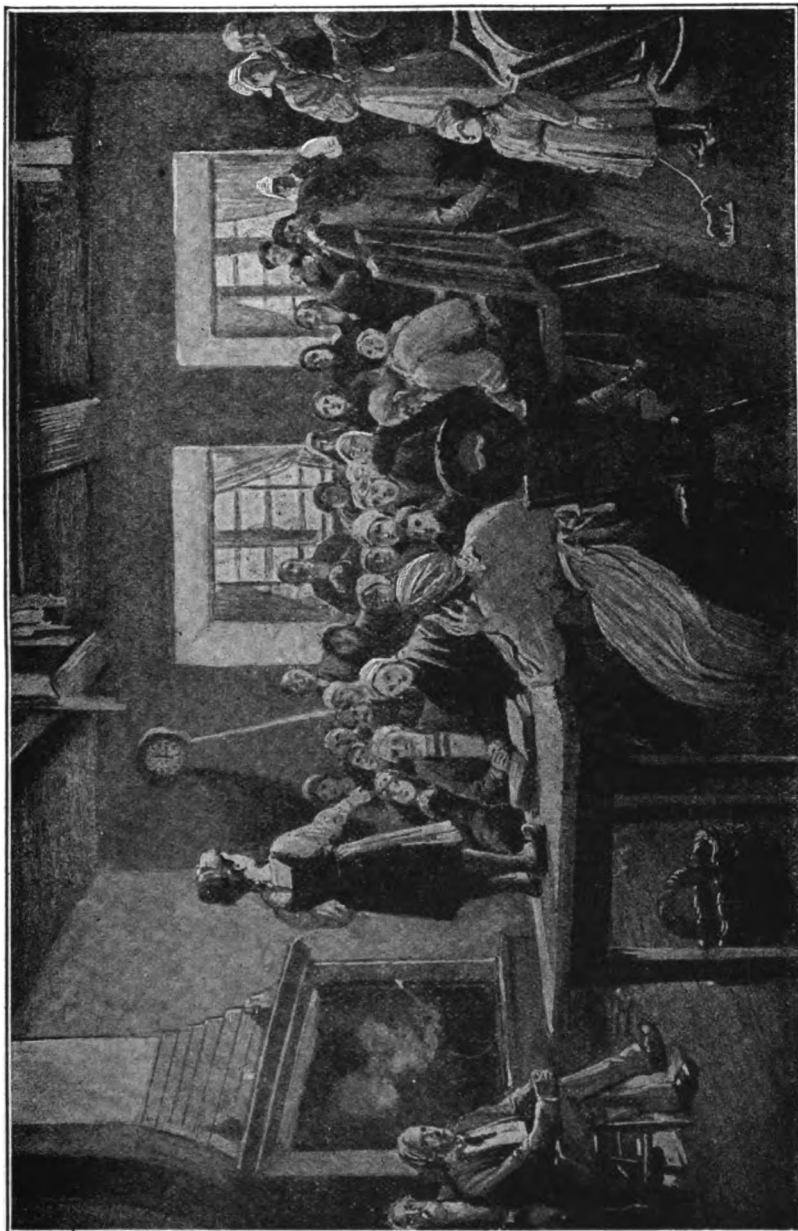
Старання його увінчались успіхом. У той час, як він займався дітьми, то і дорослі приходили слухати його. Галарії його церкви були повні цікавих слухачів. Між ними находились також і люде заслужені і учені, чужинці, що приходили відвідати Женеву, і посредством них вість та поширилась по других краях.

Заохочений тим успіхом, Гаусен опублікував свої лекції в надії запровадити навчання пророчих книг в церкви, де народ говорить по французьки. Гаусен говорить: „Опублікувати дитячі лекції, значить говорити до старших, котрі дуже часто помітують подібними книгами, що буцім то вони не понятні: Як вони можуть бути непотятні, если ваші діти розуміють їх?“ „Я дуже хотів“, говорить він, „щоб пізнання пророцтва сталося можности популярним в наших церквах. Направду, не ма другої науки, котра, як мені здається, лучше відповідала би потребам часу“. Посредством того ми повинні приготувитися стритити велике горе, пильнуючи і очікуючи Ісуса Христа.

Хоч Гаусен був одним із визначних проповідників у французській мові, однак по якімсь часі він стратив посаду через те, що замість церковного катихизму і раціоналістичного підручника, в котрому майже нічого про правдиву віру не було, — при навчанню молодіжи уживав Біблії. Він опісля став професором духовної семінарії, а при тім неділями давав дітям лекції із св. Писання. Його писання про пророцтва дуже заінтересували людей. З катедри, в пресі і, займаючись своїм любим заняттям, як учитель дітей, він через много літ мав великий вплив між народом, здійснивши знаряддєм посредством котрого увага многих була звернена на досліджування пророцтв, котрі вказували, що прихід Господа близький.

В Скандинавії також проповідувано вість про другий прихід Христовий і люде дуже тим інтересувались. Многі пробудились із свого недбальства, визнали свої гріхи і шукали прощення в Ісусі Христі. Але державна церква противилась тому рухові і, завдяки духовенству, многі, проповідуючі ту вість, були заключені в темницю. В многих місцях, де таким способом змусили замовчати проповідників другого приходу Христового, Богу було угодно чудесним способом передати ту вість через маленьких дітей. Ввиду того, що вони були неповнолітніми, державний закон не міг перешкаджати їм, і вони могли свобідно говорити, що захотіли.

Той рух головню поширився між простим народом, і в бідних хатах робітників сходився народ, щоби почути остереження. Дитинячі проповідники по більшій часті були мешканцями бідних хат. Декотрим було лиш від шести до восьми років, і у той час як вони своїм життєм свідкували, що люблять Спасителя і стараються жити після приписів Божих, вони виказували знання і здібности вроджені малим дітям. Але коли вони говорили прилюдно, можна було бачити, що вони находились під впливом, виходячим поза границі їх природних дарувань. Їх голос і ціле ество змінялись, і з торжественною силою вони остерігали перед скоро надходячим су-



*Проводяча дитина у Швейцї.*

„З горжественною сямоу вони остерігали перед судом, уживаючи правдивих слів з св. Писання“.



дом, і з точністю послугуючись словами Спасителя в св. Писанню: „Війтесь Бога і дайте Йому славу, бо наступив час суду Його“. Вони докоряли людям за їх гріхи, потупляючи не тільки неморальність і пороки, але також і світськість і відступництво, і остеригали людей гнівом Божим, що має прийти.

Народ з трепетом прислухувався. Переконуючий Дух Божий говорив до їх сердець і многі взялися до читання св. Писання, з більшим і глибшим заінтересованнем. Невдержанні і неморальні змінiali свій спосіб життя. Другі показали свої дурні привички і до того прийшло, що навіть проповідники державної церкви муіли признати, що се рука Божя управляє тим рухом.

Із волі Божої вість про другий прихід Спасителя була проповідувана в Скандинавії, і коли голос Його слуг був заглушений, Він поклав Духа Свого на дітей, щоби діло було звершене. Коли Ісус зближився до Єрусалиму, в супроводі радісної товпи, котра при торжественних окликах з пальмовим віттем в руках, оголосила Його сином Давидовим, ревниві фарисеї просили Його, щоб утихомирив їх, але Ісус відповів їм, що все те повинно сповнитися, так як в пророків написано є, а коли сі замовкнуть, камінне кричати ме. Наляканий погрозами священників і старшини, народ заперестав свої радісні оклики, коли увійшли через ворота до Єрусалима, але діти в придворі храму підхватили оклики і заспівали, розмахуючи пальмовим віттем: „Осанна, сину Давидовому!“ Фарисеї опісля розлютувались і казали до Него: „Чи чувш, що оці кажуть?“ Ісус відповів: „Так, хйба ви ніколи не читали: Що з уст немовляток і ссущих вирядів еси хвалу?“ Як Бог діяв у часі першого приходу Христового, так Він через них діяв і при проповіді вісти про Його другий прихід. Слво Боже має сповнитися і другий прихід Спасителя повинен бути оголошений всім людям, язикам і народам.

На Вилляма Миллера і його співробітників була вложена задача проповідувати те остереження в Америці. Той край стався осередком великого адвентистського руху. Тут пророцтво першої євангелської вісті точніше сповнилось. Писання Миллера і його співробітників проникли до найдальше віддалених країв. Де би місіонери не явились, всюди була післана радісна вість про скорий другий прихід Христа. Вздовж і поперек поширилась вість вічного Євангелія: „Бійтеся Бога, і дайте славу Йому, прийшла бо година суду Його“.

Свідкування пророцтв, котрі вказують на другий прихід Христовий літом 1844 року, пустило глибоке корінне в людських душах. Коли вість поширилась із держави до держави, всюди видко було велике заінтересованне. Многі переконані були в правдивості доказів, котрі основувались на пророчім обчисленню і, не думаючи про себе дуже високо, вони змінили свої переконання і з радістю прийняли правду. Деякі проповідники відреклись від їх церковних поглядів і пересудів, відказались від своєї платні, полишали церкви і прилучились до проповідників другого приходу Христового. Таких проповідників, що прийняли ту вість, в порівнянню було мало, і по більшій часті проповідували світські смирні люде. Хлібороби покидали свої поля, ремісники свої робітні, купці свої торгівлі, професійники свої професії, — але все таки число робітників було незначне в порівнянню з роботою, яка мала бути доконана. Стан безбожної церкви і зіпсутого світа обтяжав душі тих вірних сторожів і вони охотно переносили труднощі, нужду і терпіння, щоби тільки притягнути людей до покаяння і спасення. Хоч сатана виступав проти них, однак робота постійно ішла вперед, і тисячі людей приймали правду про другий прихід Христовий.

Всюди було чути душу проникаюче свідкування, остерігаюче так світських людей, як членів церкви, щоби не допустили на себе Божого гніву. Подібно як Йоан Хреститель, предтеча Спасителя, проповідники ті держали уже сокиру при ко-

реню дерева, побуджаючи всіх до покаяння. Їх взрушаючі візвання були у великому противенстві з запевненнями в покою і безпеці, котрі проповідувались по церквах, і де би не поширялась та вість, вона всюди пробуджала народ. Проста і виразна наука св. Писання, говоряча до сердець людських помочию Духа Святого, мала таку силу переконання, проти котрої тільки неможливі могли встояти. Віруючі пробуджались від своєї ложної безпеки. Вони бачили своє відступлення, свою свідськість і своє безвіре, свою гордість і користолюбів. Многі шукали Господа в покаянню і смиренню. Перше думали люде тільки про земні річи, а тепер звернулися своїми думками до неба. Дух Божий спочивав на них, і з чутким та покірним серцем вони злучились, щоби разом кликнути: „Бійтеся Бога і дайте славу Йому, прийшла бо година суду Його“.

Грішники питались зі сльозами: „Що я маю робити, щоби спастись?“ Ті, що перше провадили безбожне життя, старались направити свої несправедливости. Всі, що знайшли упокій в Христі, хотіли, щоби і другі стались учасниками того благословення. Серця родичів наvertsались до дітей, а серця дітей до своїх родичів. Границі гордості і скритости були усунені. З глибоким чувством люде сповідались, і члени родини працювали для спасення тих, котрі були їм найбільше близькі і дорогі. В горячих молитвах часто споминались імена близьких людей. Всюди душі боролись з Богом в глибокому страху. Многі день і ніч пробували у молитві, щоби упевнити себе, що власні гріхи простилися їм, або боролись за навернення своєї рідні або сусідів.

Всі кляси людей було видко на зібраннях адвентистів. Богаті і бідні, вищі і нищі, із ріжних причин, з великим напруженнем слухали науки про другий прихід Христовий. Господь повздержував духа супротивлення в той час як Його слуги вияснювали основи своєї віри. Нерідко знарядде бувало слабе, але Дух Божий додавав сили Своїй правді. Присутність святих ангелів чувтувалась на тих зібраннях, і многі кождо-

го дня прилучались до віруючих. Коли повторялись докази про другий прихід Христовий, велике множество людей з великою увагою прислухувались торжественним словам. Небо і земля, здавалось, приближились одно до другого. Силу Божу почули так старі, як і молоді і люди середніх літ. Вони повертали до дому із хвалою Божою на устах, і їх радісна пісень роздавалась в тихому нічному воздуху. Ніхто із присутніх на тих зібраннях не може ніколи забути тих сцен глибокого заінтересовання.

Означений час другого приходу Христового викликавав зі всіх сторін у всіх клясах суспільности велике супротивлення, зачавши від проповідників з катедри аж до самого найбільшого грішника. Слово пророцтва сповнилось: „Се найперш знаючи, що прийдуть в останні дні ругателі, ходячи по своєму хотінню і скажуть: Де обітниця приходу Його? Від коли бо батьки умирають, усе так само пробуває від почину створіння“.) Многі, говоривши, що люблять свого Спасителя, заявляли, що вони не мають нічого проти навчання про другий прихід Його, тільки не годяться що до назначення часу. Однакo всевидюще око Боже читало думки їх серця. Вони нічого не хотіли знати про те, що Христос прийде судити світ по правді. Вони були невірними слугами; їх діла не могли вдержати перед всевидючим оком Божим, проникаючим в глибину серця, і вони боялись стрітитися зі своїм Господом. Подібно як Жиди в часі першого приходу Христа, вони не були готові прийняти Спасителя і не тільки що не хотіли признати ясных доказів із Біблії, але навіть сміялись із тих, котрі очікували Господа. Сатана і Його ангели торжествовали і кпили собі з Христа і Його святих ангелів, що Його народ так мало любить Його, що навіть не хоче, щоб Він явився.

„Про день же той і годину ніхто не знає“, се був аргумент тих, що спротивлялись віруванню адвентистів. В святому Писанню стоїть: „Про день же той і годину ніхто не знає, ні ангели небесні, тільки Сам Отець мій“. 4) Ті, що очікува-

\*)2 Петра 3: 3, 4.

4)Мат. 24: 36.

ли свого Господа, давали ясні і відповідні пояснення того тексту, і показалося, що противники їх помиляються. Ті незабуті слова були сказані Христом в бесіді з Його учениками на Оливній горі у послідний раз, коли вийшов із святині. Ученики запиталися Його: „Який знак Твого приходу і кінця світу?“ (Мат. 24: 3). Ісус вказав їм на звісні ознаки і сказав: „Як оце все побачите, відайте, що близько під дверима“. \*) Одно речення Спасителя не може бути так толковане, щоби збивало друге. Хоч ніхто не знає ні дня, ні години Його приходу, Він все таки поучає нас і хоче, щоби ми знали, що воно близько. Далі Він говорить, що легковаженне остереження що до Його приходу може бути губительним, так як се було з тими, котрі жили за Ноя і нічого не хотіли знати за потоп. Причта у тій самій голові за вірного і невірного слугу, котрий говорить в серці своїм: „Забариться мій пан прийти“, показує, як Христос при Своім приході поступить з тими і винагородить тих, котрі пильнують з тими, котрі не признають його. „Ото ж пильнуйте“, говорить Він. „Щасливий той слуга, котрого, прийшовши пан його, застане, що робить так“. \*) „Коли же не чувати меш, прийду на тебе, як злодій, і не знати меш, якого часу прийду на тебе“. (Одкр. 3: 3).

Ап. Павло говорить про таких людей, для котрих явлення Господа буде несподіваним: „День Господень, як злодій у ночі, так прийде. Бо як говорити муть: „Упокій і безпечність“, тоді несподівано настигне на них погибель... і не втічуть вони. Ви ж, брате, не в темряві, щоби той ден як злодій, захопив вас“. (1 Сол. 5: 2-5).

І так показалося, що Біблія не оправдує людського мніня, щоби оставатися в незнанню що до близькості приходу Христового. Але ті, що тільки шукали способу, щоби опрокнянути правду, також відказувались вислухати того пояснення, і слова: „Ніхто не знає ні дня ні години“, все повтаряли безличні богохульники, а навіть мними слуги Христові. Коли знов нарід став питати про дорогу спасення, то релігійні учителі

\*) Мат. 24: 33.

\*) Мат. 24: 42-51.

зачали грати ролю посередників між ними і правдою, стараючись успокоїти їх, щоб не боялися, ложним толкованнем Слова Божого. Невірні сторожі прилучились до роботи великого обманця, горлаючи: „Спокій! спокій!“ там, де Бог не говорить про спокій. Подібно як фарисеї за часів Христа, многі відказувались увійти до царства небесного і не дозволяли тим, котрі хотіли увійти. Крови тих душ Господь буде жадати від їх руки.

Найбільше покірні і віддані церкви звичайно бували першими, що приймали ту вість. І ті, що студіювали св. Писання сами, сейчас могли добачити не біблійний характер загальних поглядів, що торкається пророцтв. І всюди, де народ не був контрольований духовенством, котре тільки псувало і перекручувало його віру, і всюди, де люде сами шукали за Словом Божим, то адвентиське навчання треба було тільки порівняти із св. Писанням, щоби доказати його Божеське походження.

Многих переслідували їх невіруючи співбрата. Щоби задержати своє місце в церкві, многі хотіли пропустити звісні точки віри мовчаннем, другі знов думали, що вірність Божови перешкаджає їм скривати правду, котра поручена була їм до пильнування. Много було таких, котрих виключили із церкви тільки за те, що вірували в другий прихід Христа. Дорогоцінними стали слова пророка для тих, що витримали пробу: „Ваше браттє, що не любить вас, і прогонить вас од себе задля імени мого, говорить: Нехай лиш явить в славі Господь, а ми побачимо вас веселих!“ (Ісаєя 66: 5).

Ангели Божі слідили дуже за успіхом остереження. Коли церкви відкинули ту вість, ангели з жалем відвернулись від них. Але було ще багато таких, що не перейшли проби що до їх віри в другий прихід Христа. Богато було таких, що були впроваджені в блуд їх мужами, жєнами, родичами і дітьми, запевняючи їх, що се гріх навіть прислухуватися таким заблудженням, яких навчають адвентисти. Ангелам бу-

ло поручено, щоб стерегли їх душі, бо ще друге світло з престола Божого має освітити їх.

З невисказаним желаннем ті, що прийняли ту вість, пильнували, очікуючи приближення свого Спасителя. Час; коли вони надіялись стрітитися з Ним, був близький. Вони очікували того часу зі спокійною торжественністю і пробували в солодкій злуці з Богом — завдаток покою — котрим вони заручились для будучої слави. Ніхто, переживши ту надію і уповання, не забуде тих дорогих хвиль очікування. На кілька тижнів перед тим більшість із них заперестали всякі світські справи. Із щирого серця віруючі старанно перевіряли всяку думку і всяке побудження свого серця, як би вже лежали на смертельній постелі і що за якийсь час їм вже прийдегся замкнути очі і більше не бачити сього світа. Ніхто не думав про те, щоб на той час по святочному вратися. Всі чувствовали конечність внутрішнього свідоцтва, що вони в готові стрітитися з Спасителем і біла одежа для них була — чистота душі, очищений характер помочию примиряючої крови Христової. Наколи б народ Божий еще мав того духа, випробовання серця, і ту рішучу і серіозну віру! Наколи б вони продовжали тим способом коритись перед Богом, засилаючи свої молитви перед престол милосердя, то вони набули би далеко більше дорогоцінного досвіду, чим вони мають тепер. Люде за мало моляться, у них за мало дійсного почування до гріхів, і недостаток живої віри богатьох позбавляє милости, котру так щедро роздає Спаситель.

Бог хотів випробувати Свій народ. Його рука Провідіння скривала ошибку в обчисленню пророчого часу. Адвентисти не відкрили того заблудження і воно не могло бути найдене навіть найбільше вченими із їх проповідників. Послідні говорили: „Ваше обчислення пророчого часу правильне. Декотрі великі події незабаром сповнилися, але те не те, про що говорить Миллер: се в навершенне усього світу, а не другий прихід Христовий“.

Час очікування минув, а Христос не явився для звільнення Свого народу. Ті, що очікували з гарячою вірою і любов'ю Свого Спасителя, дізнали гіркої правди. Але Бог все таки досяг Свого намірення. Він випробував серця тих, котрі говорили, що вони очікують Його явлення. Між ними було багато таких, котрі не мали ніякого вищого пробудження крім страху. Їх віра не поправила ні їх серця, ні їх життя. Коли очікувана подія не сталась, ті люде заявили, що вони зовсім не завелися, бо вони і так не вірили тому, що Христос прийде. Вони були першими, що сміялись із віруючих, коли ті смутились.

Але Ісус і ціле небо з любов'ю і симпатією дивились на віруючих, котрі завелися в своїх очікуваннях. Наколи б зняти покривало, віддаляюче видимий світ від невидимого, то можна б увидіти ангелів, приближаючихся до тих постійних душ, щоб їх заслонити від диявольських стріл.







## Г О Л О В А — XXI.

### ВІДКИНЕНЕ ОСТЕРЕЖЕННЄ.

Виллям Миллер і його співробітники проповідували про другий прихід Христовий, маючи на оці ту одну ціль, щоби побудити своїх ближніх, аби були готові на судний день. Вони хотіли звернути увагу народа на правдиву надію церкви, та щоби знали, що їм треба більше християнського досвіду. Також вони старались притягнути невіруючих до покаєння і навернення до Бога. Вони не мали на думці заманювати нікого до свого релігійного товариства або секти, і тому вони могли працювати у різних товариствах і сектах, бо не мішались до їх церковних порядків.

Миллер говорить: „Всюди, де я працював, я навіть не думав вводити щось нового в тих організаціях, і ніколи не виносив і не хвалив одних понад других. Я зарівно бажав для всіх добра. Я все думав, що всі християни повинні радуватись другим приходом Христовим, і що ті, котрі дивляться на се не так, як я задивлявся, не мали би менше любити тих, котрі прийняли сю науку, і мені і на гадку не прийшло, що колись окажется потреба окремих зібрань. Моя одинока ціль була, щоби навернути як найбільше душ до Бога. І більшість із тих, котрих я навернув, прилучилась опісля до різних церков“.

Так як через його діяльність число членів збільшилось, то на него з початку дивились ласкавим оком. Але коли проповідники і пресвитери стали висказуватись проти науки

другого приходу Христового, стараючись здавити її, вони також виступили і проти него не тільки з пульпиту, але навіть своїм членам наказали слухати проповіді про прихід Христовий. І через те віруючі знайшлись в немалому клопоті. Вони любили свою церкву і нерадо хотіли відділитися від неї, але наколи побачили, що свідкування Слова Божого здавляється і в них віднімається право просліджувати пророцтва, вони почувувували, що вірність для Бога не дозволяє їм піддатися. Вони не могли признати тих, котрі старались виключити свідкування Слова Божого, за „церкву Христову“ „стовп і утвердження правди“. Тому вони вважали за відповідане і правне зірвати з ними всякі зносини. Літом 1844 року виступило із церкви близько п'ятдесят тисяч членів.

В тому часі в більшій часті церковів-у всіх Злучених Державах можна було побачити велику зміну. Уже протягом многих літ духовне життя зачало занепадати в міру того як люде наберали що раз то більше світових привычок і обичаїв, але у тім році можна було замітити майже в цілій суспільности великий і скорий упадок моральности. А ніхто не міг знати, де тому причина, хоч про се говорили і в пресі і по церквах.

На пресвитерському зібраню духовенства в Франції горожанин Барнес, автор і визначний проповідник, заявив, що він, будучи проповідником уже двацять літ, завсігди, крім посліднього причастія, роздаючи святі дари, приймав до церкви більше або менше число членів. Не ма більше, говорив він, релігійного пробудження ані навернення, і ніхто не дбає про спасення своєї душі. Чим більше торгівлі і індустрії, тим більше світськості. *Те саме можна сказати про всі церковні організації.*

В місяцю лютім того самого року сказав Финеї, професор при каллджу Оберлін: „У нас перед очима той факт, що взагалі протестантські церкви в нашому краю, як такі, майже до всіх моральних реформ сього віку віднесли або недружелюбно, або навіть ворожо. Бувають виїмки, але їх мало, щоби

придати тому фактові друге значіння, ніж загальне. У нас є ще другий факт, потверджуючий се, що церкви майже всі не показують пробуджаючого впливу. Духовна нечувствительність майже загальна, і страшно глибока; а се можна бачити із релігійної преси цілого краю. В дуже широких розмірах члени церкви віддаються впливам моди і ідуть разом з безбожниками на прогульки, танці і другі забави. Але ми не потрібуем говорити більше про те болюче питання. Досить того, що на се доказів є багато, котрі тяжать на нас, щоб показати, що церкви *вироджуються в той страшний спосіб*. Вони далеко відійшли від Господа, і Він покинув їх“.

Один автор у звісній релігійній часописі „Релігійний Телескоп“ (Religious Telescope) пише: „Ніколи не було такого загального релігійного упадку, як тепер. Направду церков повинна пробудитися і старатися знайти причину того нещастя, бо кождий, що любить Сион, знав, що се є нещастя. Коли ми подивимся на незначні і одинокі случаї правдивого навернення і на затвердість грішників, то ми майже нехотючи кликнемо: „Чи Бог забув бути ласкавим? або, чи двері милосердія вже заперти?“

Так ніколи не буває, щоби церкв не була винувата. Що народи, церкви і поодинокі особи находяться в духовній темряві, то Бог тому не винен, але люде самі, бо не хотіли Божеського світла, або зовсім відкинули його. Найліпший примір того подає нам історія жидівського народу за часів Христа. Вони віддались світови, забули за Бога і Його Слово, зділались змисловими, їх розум помрачився, а серця наповнились марністю. Ось чому вони не знали нічого за другий прихід Христа і в своїй гордості і своєму безвірью відкинули Спасителя. Але і тоді ще Бог не відлучив Жидівської нації від пізнання або від участі в благословеннях спасення. Але ті, що відкинули правду, стратили всяке хотіння, щоб мати дари небесні. Вони зділали із мраки світло, а із світла мраку, доки світло, що пробувало в них, не зділалось мракою, і яка величезна то мрака була!

Ціль сатани є заховати зовнішні форми релігії, щоби тільки не було духа живої побожності. Після того як Жиди відкинула Євангеліє, вони ревностно продовжали свої старинні обряди; вони строго заховували свою національну замкнутість, у той час, як вони самі повинні були признати, що Божої присутності більше не було між ними. Пророцтво Давида так ясно вказувало на час приходу Месії і так вирізно предсказувало Його смерть, що вони старались знеохотити народ, щоби не студіював Його, і наконєць рабини проголосили прокляття над всіма, що посміли обчислити той час. Тисячу дев'яност літ народ Жидівський вже блудив в темряві, затвердивши своє серце, рівнодушний на милостиві пропозиції спасення, не звертаючи уваги на благословення Євангелія — торжественне і страшне остереження перед небезпекою, котру тягне за собою відкиненне небесного світла.

Та сама причина викликала ті самі наслідки. Чоловік, котрий заглушує нарочно своє почуття обов'язку, тому, що воно стоїть на заваді його природному нахилу, вкінці не буде міг відрізнити правди від заблудження. Розум затемнюється, совість притупляється, серце стається затверділим і душа віддаляється від Бога. Де церков легковажить і погорджає вістю Божеської правди, там темрява панувати ме; віра і любов холоне і наступас отчуждення і незгода. Члени церкви скупляють свої інтереси для світських підприємств, і грішники стаються затверділими у своїх гріхах.

Перва ангелська вість в 14 гол. Одкриття, вказуюча на час, коли має суд начатися, і звиваюча всіх поклонятися Йому, була призначена на те, щоби відділити правдивий народ Божий від шкідливого впливу світа і привести Його до пізнання Йогого дійсного положення світськості і відпадення. У тій вісти заключається остереження для церкви, післане Богом, і если б вона прийняла Його, то зло, котре перешкаджало її зноситись з Богом, було б усунене. Наколи б вони прийняли небесну вість, упокоряючи свої серця перед Господом, і по

щирости шукаючи приготування, щоби встояти в Його присутності, то Дух і сила Божа виявились би серед них. Церква знов достигла би того благословенного стану єдинства, віри і любови, в котрому находилась за апостолських часів, коли всі віруючі були „одно серце і одна душа“ і „промовляли Слово Боже з одвагою“, коли „Господь прибавляв спасенників у церкву що дня“. (Діян. 4: 31 32; 2: 47).

Наколи б народ, визнаючи Бога, прийняв світло, як воно світить із Слова Божого, він достиг би того єдинодушія, ради котрого Спаситель молився і котре описує апостол, як „єдинення духа в мирному союзі“. Він говорить, що ми одно тіло і оден дух, яко же і покликані в одній надії вашого покликання; один Господь, одна віра, одно хрещення“. (Єфес. 4: 3-5).

Такого рода були благословенні наслідки тих, котрі прийняли адвентистку вість про другий прихід Христовий. Вони вийшли із різних релігійних товариств, і розділяючи їх перегороди були зірвані, противорічучі мнінія у їх віруваннях розбиті на кусники; надія на тисячлітнє царство покою, що спротивляється св. Писанню, тратилась; неправильні погляди про другий прихід Христа поправлялись, гордість і згода зі світом усувались. Несправедливість знов зглажена, серця злучились в тісній звязі, і любов і радість запанували. Если та наука зділала таку переміну для тих немногих, котрі прийняли її, то що вона зділала би для тих тоді, наколи б всі прийняли її!

Але церкви взагалі відкидали се остереження. Їх проповідники, котрі, як сторожі дому Ізраїлевого, повинні були найперше звернути увагу на ознаки другого приходу Христового, а вони не хотіли познакомитися з правдою, будь то із свідкувань пророків або зі знаків часу. Так як світські надії і честолюбіє наповняли їх серця, то любов до Бога і віра в Його Слова охолонули, і коли вони почули адвентистку науку, вона збудила в них тільки пересуди і невіру. А найбільше противились тому, що ту вість проповідували світські лю-

де. Як і вдавнину ясне свідкування Слова Божого не подобалось фарисеям і вони питали: „Чи увірував в Него хто із начальників або із фарисеїв?“ І переконавшись, що не можуть опрокинути доказів із пророчих часів, многи не радили досліджувати пророцтва, стараючись переконувати, що пророцтва є запечатані і не можна їх поняти. Цілі товпи народу, сліпо здаючися на своїх духовних пастирів, не хотіли слухати остереження, а другі хоч і переконані о правді, все таки не сміли визнавати її, „щоби їх не виключено із церкви“. Після лана Богом вість для випробування і очищення церкви, аж надто добре виявила число тих, котрих серця були привязані до всього, що світське, замість того, щоби зовсім здатися на Христа. Узли, звязуючі їх з землею, були сильніші ніж ті, котрі провадили їх до неба. Вони пішли за голосом світської мудрости. і відвернулись від вісти правди, випробовуючої серце.

Відкинувши остереження першого ангела, вони також відопхнули від себе средство, призначене небом для їх повернення до давнього стану. Вони погорділи многомилостивою вістю, котра мала усунути зло, розлучаюче їх з Богом, і з великою ревністю звернулись до світа шукати його дружби. Ось в чім заключалась головна причина страшного положення церкви, вї світськості, відпадення і духовної смерти, в котрій находились церкви в 1844 році.

В 14 гол. Одкриття за первим ангелом слідує другий, глаголючи: „Упав, упав Вавилон, великий город, що пристрастним вином блудодіяння свого напоїв всі народи“. <sup>1)</sup> „Вавилон“ значить змішання. <sup>2)</sup> Се вираження уживаєся в св. Писанню для означення ложних і упавших релігій під ріжними видами. В 17 гол. Одкриття Вавилон представляє жєнщину, котра означає церкви — незіпсута жєнщина означає чисту церкву, а упавша жєнщина — зіпсуту церкву.

Святість і трівкість узла, що звязує Христа з Його церквою, в Біблії представляєся посредством супружого союза. Господь звінчався зі своїм народом торжественним союзом, дав

<sup>1)</sup>Одр. 14: 8.

<sup>2)</sup>1 кн. Мойс. 11: 9.

обітованне зі своєї сторони, що Він хоче бути їх Богом, під час коли вони обов'язуються належати до Него і лише до Него одного. Він говорить: „Я одружу тебе зі мною на віки, одружу тебе в справедливості і суді в ласкавості і милосердді“ (Осія 2: 19). І знов: „Я бо здружився з вами“<sup>\*)</sup>. Ап. Павло також виражається в подібний спосіб, коли говорить „Я бо заручив вас одному мужови, щоб чистою дівою привести перед Христа“ (2 Корин. 11: 2).

Невірність церкви показалася у тім, що вони перестали любити Господа і уповали на Него, і любов до світових річий запанувала над її душою, — і її можна порівняти до невірного супружества. Ся картина представляє нам гріх Ізраїля, відступившого від Господа, і трогательно описуєсь чудесна любов Бога, котрою вони в той спосіб погорджали. „І звязав себе з тобою присягою, говорить Господь Бог, та і стала ти мою“<sup>\*)</sup>. „І зробилась прегарною, та і доступна царської величності. І пронеслась твоя слава між народи через уроду твою; була бо ти звершена в тих пишних прикрасах, що я вложив на тебе. . . Ти ж горда на свою вроду, та на велику славу твою, стала блудувати“<sup>\*)</sup>. „Так як молодиця зраджує друга свого, так ви мене зрадили, ви, доме Ізраїля, говорить Господь“<sup>\*)</sup>. „Але була перелюбною жінкою, що замість свого мужа, приймала чужих“<sup>\*)</sup>.

Новий завіт з цілком подібними же словами звертається до тих, що визнають Христа, але шукають дружби у світа, котру цінять її вище милости Божої. Апостол Яков говорить: „Перелюбники і перелюбниці! хйба не знаєте, що любов світа сього — вражда проти Бога?“ (Якова 4: 4).

В 17 гол. Одкриття описується Вавилон, як „жінка з'одягнена в багрянницю і кармазин, і озолочена золотом, і дорогим каміннем, і перлами, а в неї золота чаша в руці її, повна гидоти і нечистоти блудодіяння її, а на чолі її імя написане: Тайна: Вавилон великий, мати блудницям і гидотам землі“<sup>\*)</sup>. Пророк говорить: „Я бачив, що жінка була п'яна кровю свя-

<sup>\*)</sup>Ерем. 3: 14.

<sup>\*)</sup>Езек. 16: 8, 13-15, 32; Ерем. 3: 20.

тих і кровю свідків Ісусових“.) Далі Вавилон представляється, як „великий город, що має царство над царями земними“.) Власть, котра протягом віків поширяла своє деспотичне панування над князями християнства — Рим. Порфіра і багрянця, золото, дорогоцінні камені і жемчуг живо рисують блиск і більше як царську пишність, котрими відзначається царський престол. І про ніяку другу власть не можна так акуратно сказати, що вона „п'яна кровю святих“, як про церкву, котра таким жорстоким способом переслідувала послідователів Христа. Вавилон так обвинувачується в беззаконній злупці з „царями земними“. Відступленням від Господа і через зв'яз з поганими жидівська церква зробилася блудницею. І Рим, шукаючи помочи світських властей, зіпсувся в той самий спосіб і заслуговує на той самий осуд.

Вавилон представляється як „мати блудниць“. Його дочками, значить, мають бути представлені ті церкви, котрі придержуються їй навчання і переказам і ідуть за її приміром, жертвуючи правдою і поклоненням Богови ради прелюбодійних зносин з світом. Вість в 14 голові Одкриття, оголошуюча упадок Вавилону, повинна відноситися до релігійних товариств, котрі колись були чистими, але опісля зіпсулися. Та як та вість слідує за остереженням перед судом, то вона повинна бути дана у послідні дні, і тому передовсім не може відноситися до римської церкви, бо та уже протягом многих віків знаходиться під упадком. Затим в вісімнадцятій голові Одкриття народ Божий взивається, щоб виходив із Вавилону. Але після того тексту ще много із народа Божого знаходиться в Вавилоні. В яких же релігійних товариствах можна нині найти більшу частку послідователів Христових? Без сумніву в різних товариствах, визнаючих протестантську віру. В часі їх повстання вони вірно стояли при Богови і Його правді, і Божою благодаттю була з ними. Навіть невірний світ мусів признати благословенні наслідки євангелських правил. В словах пророка до Ізраїля слава його „пронеслась між народами. . .

\*)Одкр. 17: 4-6.

\*)Одкр. 17: 18.



через уроду твою; була бо ти звершена в тих пишних прикра-  
сах, що я вложив на тебе, говорить Господь“. Але вони упа-  
ли наслідком тих самих похотий, котрі запровадили Ізраїля у  
прокляття і загибель — бо хотіли наслідувати обичаї безбож-  
ників і домагалися їх дружби. „Ти ж, горда на свою вроду  
та на велику славу твою, стала блудувати“. Езек. 16: 14, 15.

Богато із протестантських церков ідуть за приміром Ри-  
му в прелюбодійній звязі з „дарями землі“; державні церкви  
діляють се посредством своїх відношеній до світських прави-  
тельств, а другі товариства релігійні тим, що вони шукають  
протекції світа сього. І вираження „Вавилон“ (змішання)  
як раз добре дається застосувати до тих товариств, бо всі ду-  
мають, що вони виводять свої навчання із Біблії, але помимо  
того діляться на безчисленні секти, і різняються одні від дру-  
гих в своїх віруваннях і теоріях.

Крім гріховної звязі з світом, церкви, котрі відділилися  
від Риму, мають ще другу характеристику.

В одному із римо-католицьких видань читаємо: „Если  
римській церкві закидують поганство тому, що покланяється  
святим, то її дочці, англійській церкві, також те саме мож-  
на закинути, бо в неї на одну церкву, посвячену в імя Христо-  
ве, находится десять церковів, посвячених в імя Діви Мар-  
ї“.)

І доктор Гапкінс в своїому трактаті про тисячлітнє цар-  
ство висказується: „Не ма найменшої підстави закидувати  
римській церкві антихристиянський дух тому, що у неї обря-  
ди є. Протестантські церкви мають много антихристиянсько-  
го в собі і далекі від того, щоб бути зівсім сціленими від  
зіпсуття і безбожя“.)

Що дотичить відділення пресвитерської церкви від Риму,  
доктор Гутри пише: „Триста літ тому назад наша церква  
з открытою Біблією на своїому знамени і з девизом: „Прослі-  
дїть Писання!“ на своїх актах вийшла із ворот Риму“. І опіс-  
ля він задає многозначне питання: „Чи вийшла вона чистою із  
Вавилону?“.)

\*) Dr. Challoner, „The Catholic Instructed,“ вступне слово, стр. 21, 22,  
(1897). \*) Гапкінс, Самуїл, „Works“, часть II, стр. 328, (1854).

\*) Гутрі, Джон, „The Gospel of Ezekiel“, стр. 237, (1157). \*\*) 1 Сол 2: 7.

Спорджен говорить так: „Англиканська церква, здається, зівсім пересякла навчаннем, що спасенне заключається в тайнах, а ті, що відділились від тої церкви, здається, так само пересякли філософським безвірем. Ті, від котрих вони жадали щось ліпшого, оден за другим відвертається від основ віри. Саме внутрішнє серце Англії, як я вірю, зовсім просякло гибельним невірем, котре ще до того смів взійти на катедру і називати себе християнським“.

Яка була причина великого відступлення? Яким способом церква стала віддалятися від простоти євангельскої? Приноровлюючись до поганських обрядів, щоби облегчити поганам прийатте християнства. Ап. Павло поясняє навіть за його днів: „Бо тайна беззаконія вже орудує“. <sup>1)</sup> За апостолських часів церква стосунково була чиста. Але при кінци другого століття більшість із церковів зачали приймати другий вид; давнійша простота щезла і незамітно після того, як перші ученики померли, їх місце заняли їх діти, а опісля новонавернені. . . і змінили все. <sup>2)</sup> Щоби придбати сторонників, вони знизили високе мірило Християнської віри, і наслідок того був такий, що „поганство заляло церкву, приносячи з собою свої обичаї, обряди і ідоли“. <sup>3)</sup> Християнська релігія, піддержувана світськими володарями, була визнавана внішнім способом товною, котра, принявши вид християн, на ділі позістала на далі поганями, поклоняючись, розуміється, потайки своїм ідолам.

Але чи не повтарялось те саме майже в кожній церкви, званої протестантською? Зі смертю вї основателів, тих, котрі були воодушевлені правдивим духом реформи, передне місце їх займають їх потомки і „перетворюють все на свій лад“. У той час, як діти реформаторів сліпо придержуються символів віри своїх батьків, не хочачи прийняти ніякої правди, котра перевишав все, що вони бачили, і вони далеко віддаляються від того приміра покори, самоотречення і зречення світа. І так „давня простота щезає“. Світськість заливав церкву і „приносить з собою свої обичаї, обряди і ідоли“.

<sup>1)</sup>Робинсон, „Історія Хрещення“. <sup>2)</sup>Лекції Гавауді, стр. 278.

О, як далеко посунулася ся дружба зі світом, котра „с враждою Бога“, і що нею так любуються мнїмі дослідувателі Христа! Як далеко відійшли популярні церкви всього Христїнства від біблійського правила покори, самоотречення, простоти і побожності. Іоан Веслей, говорячи про правильне уживання грошей, каже: „Не тратьте ані одної частї так дорогоцінного дару, щоби заспокоїти хотїння очей, дорогу одєжу або непотрібні украшеня. Не видавайте ніяких грошей на штучні украшеня ваших домів, дорогі меблі, дорогоцінні образи і т. п. . . . Не віддавайтесь високомірному життю, щоб вас люде подивляли і хвалили. . . Доки ти вганявш за хорощим життєм, то люде будуть хорошо говорити про тебе. Доки ти одїваєшся в порфіру і шовк, і кожного дня будеш балкуватися, многі, без сумніву, будуть прославляти твій добірний смак, твою щирість і гостинність. Але ти не плати їм так дорого за їх хвальбу. Вдоволяйся лучше тою честю, що походить від Бога“. (Проповїди Веслея). Але в богатьох нїшних церквах така наука легковажиться.

Належати до якоїсь церкви се, так можна сказати, увійшло в моду у нїшньому світі. Королї, дипломати, юристи, доктори, купці — всі належать до церкви, щоби з'єднати собі поважанне і довіре в суспїльности, і тим способом побільшити свої власні інтереси, стараючись укривати свої несправедливі поступки під видом христїянської віри. Рїзні релїгїйні товариства, піддержувані грїшми і впливом тих хрещених світських людеї, є їм помічними, коли хочуть з'єднати собі зглядї і взяттє в народї. Великанські і пишно прикрашені церкви будуються на головних вулицях. Тї, що ходять до церкви, вбираються в дорогу модну одєжу. Даровитому проповідникови платять високу пенсію, щоби приманювати народ і бавити його. В своїх проповідях такий проповідник не смїє виявляти грїхів церковної громади, але його проповідь повинна бути гладонька і привмна для вуха, а іменно для тих, що люблять модні проповідї. Тим способом визначні грїшники вписуються до церкви і модні грїхи скриваються під покривалом побожності.

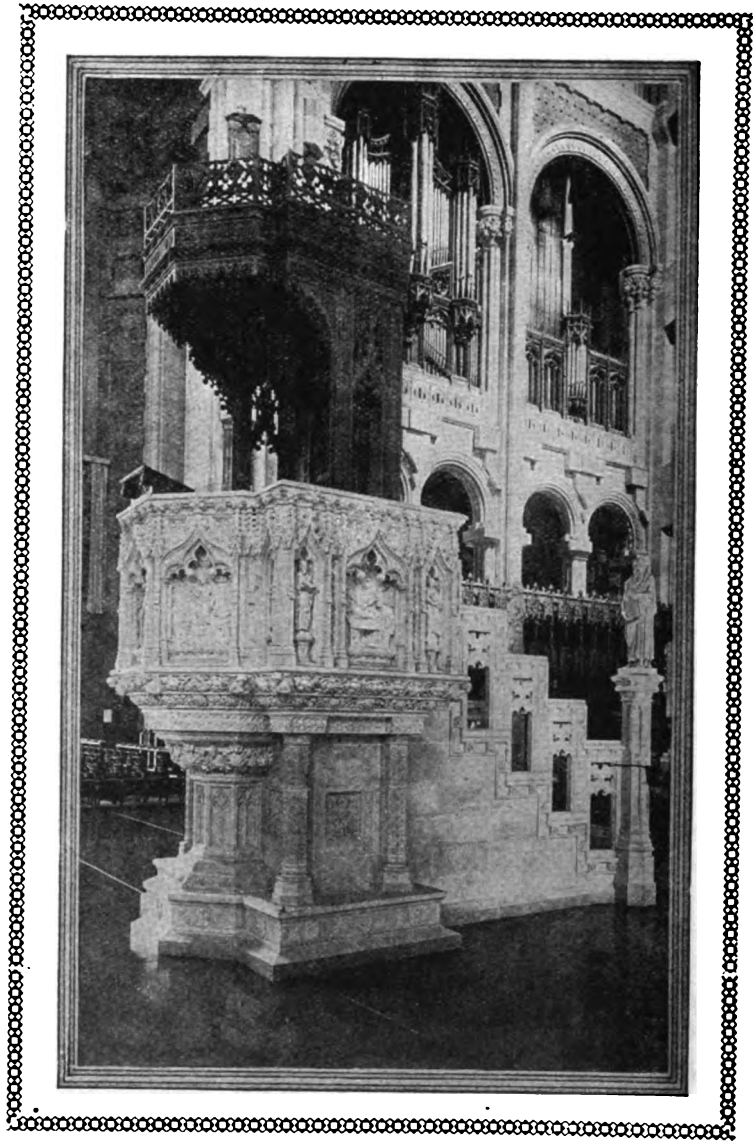
Одна із більших американських газет, говорячи про теперішнє поведення визнаючих Христа у відношенні до світа, пише так: „Незамітно церков віддалась духови віку сього і приновива форми свого богослуження до найновіших потреб“. „В самій річі, всьо, що робить релігію притягаючою, церков приміняє тепер, як своє знарядде“. Один автор в Нью-Йоркському „Індіпендент“ говорить слідуячим способом про методизм, яким він є: „Границі, розділяючі побожних від безбожників, щораз то більше затираються, і ревні мужі з обох сторін стараються усунути всяку ріжницю між їх способом ділання і їх забавами. Популяриність релігії стремить до того, щоби збільшити число тих, котрі хочуть дістати ві благословення без того, щоби чесно сповняти свої обовязки у відношенні до неї“.

Гавард Кросби говорить: „Що церков Христова не поступає нині так, як Господь хотів, се кожен бачить. Подібно як Жиди в старині посредством дружелюбної звязи з ідолопоклонниками відвертали свої серця від Бога. . . , так і нинішня церква Христова через свій фальшивий союз з невірющим світом оставляє Божеські правила свого ирavedного життя і віддається згубним, хоч чисто і правильно видаючимся обичаям нехристиянського товариства, уживаючи доказів, приходять до заключення, котре не має нічого спільного з Одкриттем, і противиться всьому, що є з Божої ласки“.)

Серед того напливу світськості і вганяння за роскошами самовідречення і самопосвята задля Христа майже зовсім щезли. Декотрі з мужів і жінок, провадячих тепер в церкві діяльне життя, в їх молодості, як дітей, навчали жертвувати, щоби вони могли давати або ділати що нибудь для Христа. Але коли тепер бракує фондів. . . то нікого не можна просити, щоб дав. О, ні! На се треба аж базару, живих образів або якої иншої комедії, дати вечеру або яку иншу гостину — або ще щось иншого, аби тільки забавити людей“.

В одиому посланню з дня 9-го січня, 1873 пишеться: „Здається, що треба буде конче ухвалити такі права, щоби не

\*) „The Healthy Christian: An Appeal to the Church“, стр. 141, 142, (1871).



*Пишність в теперішніх церквах.*

„Великоліпні церкви, пишно украшні,  
будуються на головних вулицях“.

[404]

дозволяти на такі школи, що в них учать на заводових грачів (gamblers). Навіть сама церква (хоч несвідомо) робить чортівську роботу. Концерти з роздаванням нагород, назначанне премій, лотерії часто устроюються на релігійній і добродійній цілі і всяких інших способів уживають, щоби тільки добути гроша, за те майже нічого не дати. Ніщо так шкідливо не дійствує на молодіж в моральному відношенню, як добування грошей без найменшого труду. Наколи поважані люде беруть участь в такого рода грах, успокоючи свою совість тим, що ті гроші ідуть на добродійні цілі, отже не треба дивуватися, що молодіж в теперішних часах попадає в наліг газардової гри“.

Світський дух вкрадається до церкв усього Християнства. Роберт Аткінс в одній із своїх проповідий, виголошеній в Лондоні, малює сумну картину духовного упадку, в Англії: „Направду, праведних людей що раз то менше на світі, і ніхто не жалує того. Визнаючи релігію нинішного часу, у всяких церквах люблять світ, годяться із ним, привязуються до світових вигод і вганяють за почестями. Вони мали би терпіти разом з Христом, а вони страхаються навіть найменшого слова докору. *Відступленне, відступленне, відступленне* написано в на дверях кожної церкви; і если би вони знали се і чувствовали, то була б еще надія, але, на жаль, вони кажуть: „Я розбогатів, став богачем, і мені нічого не треба“.

Великий гріх Вавилона є той, що він моцним вином блуду свого напоїв всі народи. Та опьяняюча чаша, котру він подає світови, представляє ложні навчання, приняті ним, як вислідок своєї беззаконної звязи з сильними світа сього. Дружба з світом погубила його віру, і зі своєї сторони він справляє згубне вражінне на світ, поширюючи навчання, що противляться здоровій науці св. Писання.

Рим наказав народови читати Біблію і жадав, щоби всякий приймав його навчання замість Біблії. Завданням ре-

формації було знов дати людям Слово Боже, але чи може не правда, що нині в церквах учать покладати свою віру радше на віроісповідних формулах і переказах церковних, ніж на св. Писанню? Карло Бихер, говорячи про протестантські церкви, висказуєсь: „Вони страхаються якого нибудь острого слова, сказаного проти їх визнання віри з таким чуттем, з яким ті святі отці настрашились би всякого сурового слова проти поклонення святым і мученикам... Євангелські протестантські церковні громади самі звязали собі руки, і взаємно до тої степени, що між ними ніхто не може стати проповідником, не признаючи тої або другої книги, кромі Біблії. В тих словах тажож не ма ніякої видумки, що віроісповідна власть тепер починає заказувати Біблію тим самим дійсним способом, як колись зділав Рим, але тільки в делікатнійший спосіб.

Коли вірні учителі толкують Слово Боже, тоді встають люде науки і проповідники, твердячи, що вони розуміють Писання, називають здорову науку ересю, і тим способом відвертають тих, що шукають за правдою. Наколи б світ не впився Вавилонським вином, цілі товпи народу були би переконані і навернені до ясних і проникаючих серце правд Слова Божого. Але релігійні навчання в так попутані і так противлятьсь одні другим, що народ не знає, в що має вірити і що признати за правду. Головна причина, що світ такий затверділий у своїх гріхах, лежить таки у порога церкви.

Друга ангельська вість в 14 голові Одкриття найперше проповідувалась у літі в 1844 році, і у той час вона знайшла більше приміненне в церквах Сполучних Держав, де остереження перед судом було найбільше поширюване і тажож і відкидане; тажож упадок церковів наступав тоді дуже скоро. Але вість другого ангела еше цілковито не сповнилась в 1844 році. Церкви у той час потерпіли від морального потрясення в наслідок неприняття світла адвентистської вісти, але на тому ще не скінчилося. Відкидаючи деякі важні правди того часу, вони упадали все нище і нище. Але еше не можна ска-

зати: Вавилон упав. . . „тому, що він острим вином блуду свого напоїв всі народи“, так як він ще не довів всі народи, се є поган, до того. Дух світськості і рівнодушності проти правди нашого часу утвердився в церквах протестантського віросповідання у всіх християнських краях і ті церкви включені до торжественного і страшного обвинення другого ангела. Але діло відпадення ще не дійшло до найвисшої точки.

Біблія говорить нам, що перед другим приходом Христовим сатана буде діювати „з усякою потугою і ознаками і чудесами омани і з усяким підступом неправди“, „бо любови правди не прийняли, щоб спастися їм“, представляються сами собі і „за се пішли їм Бог орудованне підступу, бо вони вірували брехні“. <sup>14)</sup> Перше чим церква дійде до того стану, і звязь зі світом буде цілком встановлена у всьому Християнстві, тоді відступленне Вавилону вповні наступить. Відпаденне поволи наступає, і сповнення 8-ої гол. і 14-го стишка Одкриття ще в будуччині є.

Помимо духовної темряви і відпадення по церквах, котрі становлять Вавилон, більшість правдивих послідувачів Христа все ще знаходиться в тих товариствах. Між ними є много таких, котрі ще ніколи не чули про правду теперішнього часу. Не мало є таких, котрі невдоволені своїм теперішнім положенням і котрі стремлять до яснійшого світла. В церквах, котрими вони є звязані, надармо шукають образу і подоби Христа. Після того як ті церкви все більше відступають від правди і все тісніше і тісніше вяжуться зі світом, ріжниця між тими двома класами робиться більшою, аж вкінці доводить їх до відділення. Прийде час, коли любящим Бога над все, не можна буде більше зіставати в звязи з тими, котрі „більше любять роскоші ніж Бога, мають образ благочестя, сили ж його віддурались“.

В 18 гол. Одкриття вказується на той час, коли наслідком відкинення трикратного остереження в Одкриттю 14: 6-12, церква вповні дійде до того стану, котрий предсказується

<sup>14)</sup>2 Сол. 2: 9-11.



другим ангелом, і народ Божий, все ще находячийся в Вавилоні, взивається, щоб відділився від неї. Се в вже послідня вість, і вона сповнить вложене на неї діло. Коли ті, котрі не вірували правді, а кохались у неправді (2 Сол. 2: 12), будуть зведені сильними заблудженнями, так що вони повірять неправді — тоді світло правди освітить всіх, серця котрих відкриті для прийняття його, і всі діти Божі, находячися в Вавилоні, учують голос з неба: „Вийди з неї, народе мій“ (Одрк. 18: 4).





## Г О Л О В А — XXII .

### СПОВНЕНІ ПРОРОЦТВА.

Коли минув той час, в котрому надіялись приходу Христового, — весною 1844 р. — віруючі, котрі очікували Його явлення, за якийсь час пробували в сумніві і розчарованню. У той час, як світ дивився на них, як на зовсім обманутих, і старався доказати, що віддавались пустим мріям, жерелом потіхи для них було Слово Боже. Многі просліджували св. Писання, знов виставляючи на пробу основи своєї віри і старанно студіювали пророцтва, щоби дістати більше світла. І біблійні свідкування ясно і переконуючо доказували правильність їх положення. Ознаки, котрих не можна було не пізнати, вказували на близький прихід Христовий. Особлиwsze благословенне Господа в наверненню грішників і пробудженне духовного життя. Між християнами свідкували про те, що вість походила із неба. Хоча віруючі і не могли пояснити собі того розчаровання, однак вони чувствовали, що Бог руководив ними в їх минувших досвідченнях.

Разом з пророцтвами, котрі вони приміняли до часу другого приходу Христового, находилось поучення, котре як раз було для них добре в часі їх непевности і очікування, заохочувало їх до терпеливого вірування, що те, що їм тепер видався темним, воно свого часу виясниться.

Серед тих пророцтв на першому місці приходило пророцтво Аввакума 2: 1-4: „Став же я неначе на варті, і стоячи,

мов би на башті, роздумував, що скаже він мені, що відповідь на мою жалобу. - І відказав мені Господь і промовив: „Спиши видиво, а напиши його виразно на таблиці, щоб, хто буде читати, прочитає легко; видиво бо сягає в далекий, але означений час; воно говорить про те, що станеться на кінці, й не заведе; та хоч би воно і загаялось, а ти жди, бо воно збудеться певно й не зміниться. Ось, серце горде не буде мати спокою, а праведний буде вірою своєю жити“.

Уже в 1842 році в пророцтві дана інструкція: „Спиши видиво, і напиши його виразно на таблиці, щоб, хто буде читати, прочитає легко“, повела Карла Фича на думку написати пророчу карту, щоби образowo представити видива в кн. пр. Даниїла і Одкриття. На виданні тої карти дивились, як на сповненне поручення, даного пр. Аввакумови. Але нікому в той час не було ясно, що очевидне опізнання сповнення видива — час очікування — передсказується в тому пророцтві. Після розчарування той текст в Писанню показався їм дуже важним: „Видиво бо сягає в далекий, але означений час; воно говорить про те, що станеться на кінці, й не заведе; та хоч би воно і загаялось, а ти жди, бо воно збудеться і не зміниться. . . праведний буде вірою своєю жити“.

Часть пророцтва Єзекїїла також зділалась жерелом великої сили і потіхи для віруючих: „І надійшло до мене слово Господнє: Сину чоловічий! що се в вас, ув Ізраїлі — землі за поговорка: Богато часу промине і всяке пророче видиво покажеться марним? Оце ж скажи їм: Так говорить Господь Бог: . . . близький час і справдиться всяке видиво пророче. Бо се я Господь, буду говорити і яке слово ні проречу, воно справдиться. Ось, дом Ізраїля говорить: Пророче видиво, що він бачить, станеться хиба в далекому часі; він пророкує про далекі часи. Оце ж скажи їм: Так говорить Господь Бог: Не буде проволочки ні єдиному слову мойому; слово, що вповім, справдиться, говорить Господь“.<sup>1)</sup>

Ожидачі урадовались, віруючи, що Той, Котрий знає ковець з самого початку, Своїм оком проник у всі століття до

<sup>1)</sup>Езек. 12: 21-25, 27, 28.

останнього часу і ввиду їх розчарування дав їм слова заохоти і надії. Наколи б подібні тексти не нагадували їх, щоб терпеливо чекали, сильно уповаючи на Слово Боже, то віра їх загасла би у той тяжкий час досвідчення.

Причта про десять дівчат в 25-ій гол. Єв. від Матея також говорить за адвентистів. В 25-ій гол. Матея, коли ученики питались: які будуть ознаки при кінці світа, як Він вдруге появиться, Господь приводить важніші події у всесвітній і церковній історії, від Його першого приходу до другого, а іменно: збурення Єрусалиму, велике горювання церкви під час поганських і папських переслідувань, помрачення сонця і місяця і падіння зірок. Опісля Він говорить про Свій прихід, щоби завладіти царством, і приводить причту, в котрій описує дві класи слуг, очікуючих Його явлення. Голова 25-та починається словами: „Тоді уподобиться царство Небесне десяти дівчатам“. Тут представляється та церква, про котру Він говорить при кінці 24-ої голови, а іменно: живучі у останні дні. У тій причті Він говорить про їх положення під час свадьби на сході.

„Тоді уподобиться царство небесне десяти дівчатам, що взявши каганці свої, вийшли на зустріч женихови. Пять же з них були розумні, а пять необачні. Котрі необачні, взявши каганці свої, не взяли з собою олію. Розумні ж узали олію в пляшечки свої з каганцями своїми. Як же жених барився, задрімали всі, тай поснули. О півночі ж постав крик: Ось, жених іде, виходьте на зустріч йому“.

Другий прихід Христовий, як се заповідалось первою Євангелською вістю, описується приходом жениха. Далеко поширена реформація, викликана проповідю про Його скорий прихід, відповідала як раз тим дівчатам, що вийшли на зустріч йому. У тій причті, як і в 24-ій гол. Мат., вказується на дві класи людей. Всі взяли свої каганці — Біблію — і завдяки того світла, що в них було, вийшли на зустріч женихови. Але „необачні, взявши каганці свої, не взяли з собою

олію; мудрі же, разом із каганцями своїми, набрали також олію до пляшок“. Отже ті послідні покористувались Божою милістю, відроджаючою і освічаючою силою Святого Духа, котра ділає Його слово каганцем для ніг і світлом для стежок. Зі страхом Божим вони пресліділи св. Писання, щоби дізнатися правди, і серіозно старались досягнути чистоти серця і життя. Се був їх личний досвід і віра в Бога і Його Слово, котрих не могли підорвати ні завід, ні зволіканне. Другі, взявши каганці свої, а не взяли з собою олію. Хоч вони були побуджені торжественною вістю, але здались на віру своїх співробітників, вдоволені мигаючим світлом добрих почувань, однак без найменшого розуміння правди або правдивого дієствія милости в своїму серці. Вони вийшли на зустріч Господеві, повні події, що одержать нагороду, але вони не знали, що їх чекає завід і зволака. Їх віра, виставлена на пробу, захиталась, і їх каганці світили дуже слабо.

„Як же жених барився, задрімали всі, та і поснули“. Спізнання жениха представляє той час, котрий перейшов в ожиданню Господа, завід і мнине зволіканне. В тому часі непевности діло поверховних і рівнодушних стало хитатися, і їх старання помякли; але у основуючих свою віру на личнім пізнанню Біблії під ногами була скеля, котру не могли змити філі розчаровання. „Задрімали всі таї поснули“; одні в байдужности, перестали вірити, другі з терпіннем ожидаючи, доки не дістануть яснійшого світла. Але ті, здавалось, через довгий час проби до повної степені стратили свою ревність і посвяту. Байдужні і нерозважні не могли більше покладатися на віру своїх співбратів. Кождий мусів самостійно стояти або упасти.

Майже в тому часі став появлятися фанатизм. Декотрі, заявивши, що вони вірять в ту вість, і ревнісно поширивши її, відкинули Слово Боже, як вірного провідника і, віруючи, що їх побуджає Дух Божий, вони віддавались своїм власним чувствам, вражінням і уявам. Були і такі, котрі оказували

фальшиву ревність, осуджуючи всіх, котрі не годились з їх роботою. Більша часть адвентистів не признавали ні їх фанатичних думок, ні їх роботи, котрі були тільки на те, щоби опоганити діло правди.

Тим способом сатана старався противділати Божому ділу і викоренити його. Народ дуже був зворушений адвентиською вістю; тисячі грішників навертались до Господа і навіть в часі відтягання вірні мужі стали проповідувати правду. Князя тьми покидали його піддані. Але щоби поширяти невірні слухи про діло Боже, він старався впровадити у блуд і допровадити до крайности декотрих, визнаючих ту правду. Тоді його знарядде було готове покористуватись всяким блудом, всякою ошибкою, всяким неприличним поступком, щоби виставити їх перед народом в як найбільше світачих кольорах і викликати ненависть до адвентистів і до їх віри. І тому чим більше число було тих, котрих сатана міг побудити, щоби заповідали людям, що Господь при дверях, підчас коли він запанував над їх серцями, і вказував на них, як на представителів всіх віруючих.

Сатана — „оскаржитель братів наших“, і се в його дух, котрий підмовляє людей, щоби пильнували народу Божого, і щоби виявляли їх блуди і слабости, підчас коли про добрі діла його і не споминається. Він безнастанно в занятій тоді, як Бог дійствує для спасення душ. Коли діти Божі являються перед Богом, то і сатана виступає разом з ними. При кождому пробудженню він готовий впровадити до церкви людей з неосвяченим серцем і непостійним характером. Коли вони прийняли декотрі точки правди і дістали місце між віруючими, сатана починає дійтувати посредством них, запроваджуючи теорії, котрі впроваджують несвідомих в блуд. Отже нікого не можна вважати добрим християнином тільки для того, що він знаходиться в товаристві дітей Божих або навіть в самім домі Божим або при столі Господнім. Сатана також в часто там, і навіть при самих торжественних случаях, в виді тих, котрими він послугується, як своїм знаряддем.

Князь тьми бореться о кожду пядь землі на дорозі, по котрій народ Божий іде вперед у своїй подорожі в город небесний. У цілій церковній історії ніколи не була переведена ніяка реформація, щоби при тім не було важних перешкод. Так було за часів ап. Павла. Де би апостоли не закладали церкви, всюди були люде, котрі заявляли, що вони прийняли правду, але також вносили в церкву і заблудження, і тим заглушали поступенно любов до правди. Лютра також в подібний спосіб постигло горе, спричинене фанатиками, котрі казали, що Бог через них говорить, і через те ставили свої власні думки вище свідкування Святого Письма. Многі задля недостатку віри і досвіду любили слухати ріжних новостей і розказувати про них, попустились від нових учителів, присвоївши собі нові права, і злучились в своїх підприємствах з помічниками сатани, щоби знищити те, що Лютер звершив, побуджений Богом. Обидва браття Веслеї також послуживши благословеннем для світа помочию своєї віри і свого впливу, на кождому кроці натикались на хитрости сатани, побуджавшого занадто ревносних, непостійних і неосвячених людей до всякого рода фанатизму.

Виллям Миллер не брав ніякої участи в тій роботі, котра провадила до фанатизму. Він разом з Лютром заявляв, що всякого духа треба досвідчати помочию Слова Божого. „Дівол“, сказав Миллер, „має велику власть над деботрими душами в теперишному часі. І як ми можемо знати, якого ми духа діти? Біблія відповідає: „По овочам пізнаєте їх“. „Много духів вийшло в світ, і нам приказано досвідчати духів. Дух, котрий не каже нам бути тверезими, праведними і побожними на сім світі, не є духом Христовим. Я все більше і більше приходжу до того переконання, що сатана бере велику участь в тому движенню“. „Многі із нас думають, що вони вповні освячені, але вони ідуть за людськими переказами і очевидно дуже мало знають про правду, як і ті, що не робили таких претенсій“. „Дух заблудження відвертає нас

від правди, а Дух Божий веде нас до правди. Але, скажете ви, чоловік може знаходитися в заблудженню, і думає, що він пробував в правді. Що ж тоді? Ми відповідаєм: Дух і Слово згаджаються між собою. Если чоловік поривнює себе зі Словом Божим і в тому Слові знаходиться цілковита згода, то він повинен вірити, що він має правду, але наколи він бачить, що дух, котрий його провадить, не згаджаєсь зі змістом всього закону або з книгою Божою, то він повинен бути осторожним, щоби не попасти в диявольські сіті“. „Я часто находив більше доказів внутрішньої побожности в очах, мокрих від сліз, мокрого лица, в сокрушених словах, ніж у всьому шумі всего Християнства“.

Всяке зло фанатизму в часі реформації вороги приписували іменно тим, котрі з великою ревністю старались противитися злу. Подібно поступили і противники адвентистького руху. Невдоволені мильно представленими і пересадними заблудженнями екстремістів і фанатиків, вони роспускали неправдиві вісти, котрі не мали найменшої підстави. Упередженням і ненавистю були побуджані ті люде. Їх спокій був нарушений проповідю, що Христос вже коло дверей. Вони побоювались, що се може бути правда, однак надіялись, що се не так, і в тому заключалась тайна їх ворогування проти стонників науки другого приходу Христового і їх віри.

Що декотрі фанатики знайшлись в рядах адвентистів, то ще не можна заключати, що сей рух не від Бога, як і присутність мрійників та обманців в церкві за часів ап. Павла, або за часів Лютра, могло би послужити за достаточну причину, щоби потупити їх роботу. Нехай народ Божий пробується, візьметься за реформацію і покається; хай прослідить св. Писанне, щоби навчитися пізнавати правду, яка є в Ісусі, хай він цілковито посвятиться Богу, — і він побачить, що сатана все еще робить свою роботу. Його власть показується у всіх його обманствах, і йому помагають у тім всі упавші ангели його царства.



Се не була проповідь вісти про другий прихід Христовий, що спричинила фанатизм і поріжнення. Се сталося тільки у літі, 1844 року, коли адвентисти находились в стані сумніву і замішання, бо не знали, чого триматися. Проповідь першої ангелської вісти „північного крику“ як раз були призначені на те, щоби знищити фанатизм і всякі роздори. Ті, що брали участь в тому торжественному руху, відзначались єдинодушєм, їх серця були повні взаємної любови і любви до Ісуса. Котрого вони надіялись незабаром увидіти. Одна віра, одна блаженна надія перевисшали всякі людські впливи і оказались щитом проти нападів сатани.

„Як же жених барився, задрімали всі, тай послули. О півночі ж повстав крик: Ось, жених йде, виходьте на зустріч йому! Тоді повставали всі дівчата тії, та й украсили каганці свої“. \*) Літом, 1844 року, в половині того часу, коли перший раз було прийнято, що 2300 днів скінчатся, і в тім самім році в осени, до котрої вони тягнулись, як опієсла було відкрито, — роздався крик як раз словами св. Писаїня: „Ось, жених йде!“

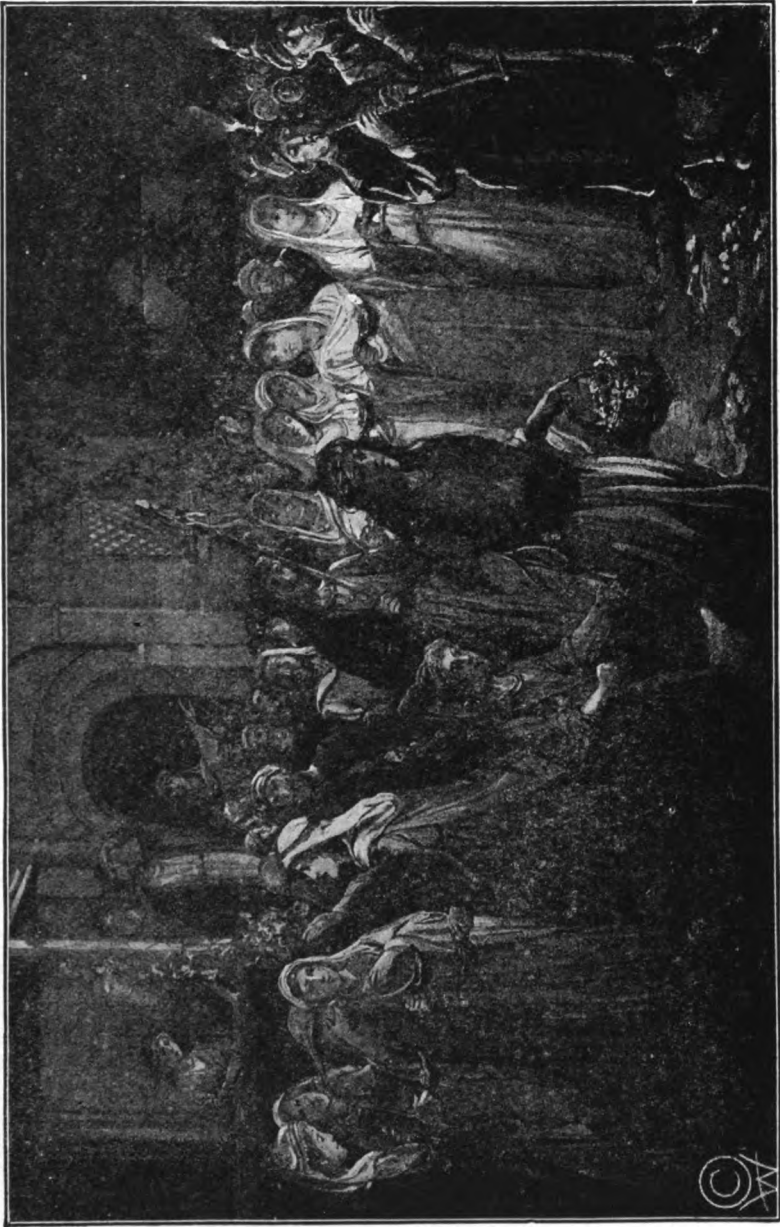
І се, що привело до того, було відкритте приказу Артаксеркса до привернення Єрусалиму до давньої слави, що зачиналася передом 2300 днів, і вступило в силу в осени 457 року, а не з початком того року, як думали перше. Єсли рахувати з осени 457 року до Р. Хр., то ті 2300 років кінчатся 1844 року після Родження Христового.

Докази, основуючися на старозавітних символах, також вказували на осінь, як на час, коли повинна статись подія, звісна під назвою очищення святині. Се стало ясним, коли увага буда звернена на се, як сповнились символи, відносно до першого приходу Христового.

Заколенне пасхального агнця було символом смерти Христової. Ап. Павло говорить: „Бо Пасха наша, Христос, заколений за нас“. \*) Первий сніп жатви, котрим підчас Пасхи потрясано перед Господом, був типичним доказом воскрес-

\*) Мат. 25: 5-7.

\*) 1 Кор. 5: 7.



*Десять дівчат.*

„Тоді повставали всі дівчата ті,  
та й узрасли каганці свої“.

сення Христового. Ап. Павло говорить про воскресення Христове і весь нарід Його: „Первісток Христос, а потім Христові у приході Його“. \*) Подібно тому, як первий сніп із дозрілого зерна в часі жнив, так і Христос є первісток безсмертних жнив викуплених, котрі в будучим воскресенню будуть зібрані до житниці Божої.

Типічні символи сповнилися не тільки у відношенню до події, але і у відношенню до часу. У чотирнайцятий день першого жидівського місяця, того самого дня і місяця, коли кожного року заколювали пасхального агнця в протягу тисячу п'ятьсот літ, Христос, по з'їдженню пасхи зі своїми учениками, установив празник тайної вечери, котрий повинен був нагадувати їм Його власну смерть, як смерть Агнця Божого, „Котрий бере на Себе гріхи світа“. В ту саму ніч Він був схвачений безбожними руками, щоби бути заколеним, се є росп'ятим. І яко символ першого снопа, наш Спаситель в третій день воскрес із мертвих, „первісток між мертвими“,\*) і стався приміром для всіх праведних, і „Котрий переобразить тіло смирення нашого, щоб було подібне тілу слави Його“. (Филип. 3: 20).

В той самий спосіб повинні сповнитись типічні символи, що дотичить другого приходу Христового, в указаннім часі символічного служення. Після Мойсейової системи служення освяченне святині відбувалось у великий день примирення, в десятій день сего жидівського місяця. \*) Тоді первосвященик звершав приміренне всього Ізраїля. Усунувши їх гріхи із святого-святих, він виходив до народу, щоби благословити Його. Тим способом, вони вірили, що явиться Христос, наш Первосвященик, очистить землю, знищить гріх і грішників і безсмертем благословить очікуваний Його народ. Десятий день сего місяця, час очищення святині, котрий припадав на 22-го жовтня, 1844 року, називали часом другим приходом Христовим. Се також згаджалось з приведеними перше доказами, що 2300 днів кінчатся в осени. і заключенне, здавалось, незбитим.

\*)1 Кор. 15: 23.

\*)1 Кор. 15: 20.

\*)3 кн. Мойс. 16: 29-34.

В причті 25-ої гол. Євангелія від Матея, коли перейшов час ожидання і сну, слідує прихід жениха. Се згаджалось з наведеними доводами, так із пророцтвом, як і типичними символами. З великою силою вони переконували многих в їх правдивости, і тисячі віруючих звіщали „північний крик“.

Як філя морська сей рух поширився скрізь по цілому краю. Із міста до міста, із села до села і в найдальші закутини він проник, доки народ Божий цілковито не пробудився. Перед тою проповідю фанатизм щез, як іней при сході сонця. Сумнів і замішанне віруючих були усунені, й надія і відвага наповняли їх серця. Діло зістало очищене від тих крайностей, котрі завсігди показуються там, де проявляється людське зворушення без пануючого впливу Слова і Духа Божого. Після свого характеру його можна було порівняти з часами смирення і навернення до Господа, котрі в старіннім Ізраїлю слідували за вістями докорів із сторони слуг Божих. Воно проявляло характеристику, котрою відзначається діло Боже у всякому століттю. Тут мало було взнеслої радости, але радше глибоке досвідчання серця, покаянне і відречення від світа. Приготовитися до стрітєння Господа було одиноким стараннем борючихся з Господом душ. Тут була безнастанна молитва і неограничена посвята Богові.

Описуючи се діло, Миллер говорить: „Тут не ма ніякого проявлення радости; вона, так сказати, була захована для будучого случаю, коли все небо і вся земля будуть радуватися у великій і невисказаній славі. Тут не ма ніяких восторженних криків; і се також заховане для звуків труби із неба. Співаки мовчать; вони ждуть, доки не прилучаться до хору небесних ангелів“. Тут не ма ніяких незгідних чувств; всі — одно серце і одна душа“.

Знов другий, що бере участь в тому русі, свідкує: „Воно всюди спричинило досліджування сердець і смирення душі. Зв'язані з світськими річами, відвикли від своїх наклонностей, негода уставала, з гріхів сповідались, серця сокрушались і

молитви, проникнуті смиренням, вносились до Бога, благаючи помилування і примирення. Воно спричинило самоуниження і смирення душі, чого ми перше не бачили. Господь приказав через пророка Йоїла, що при наступленню великого дня Божого ми повинні роздирати свої серця, а не свою одежу, і повернутися до Господа в пості, зі сльозами і плачем. Як Господь приказав проповідувати через пр. Захарія, і на його діти був вилитий дух благодати і благання і вони подивились на Того, Кого вони прокололи; тоді був великий плач по цілому краю. . . і ті, що ожидали Господа, упокоряли свої душі перед Ним“.

Із всіх великих релігійних рухів від часів апостолських ні оден не був більше свобідний від людських несовершенств і хитростей сатани, як той, котрий стався в осени 1844 року. Навіть ще тепер, по упливі многих літ, всі, котрі брали участь в тім русі і стояли крепко на плятформі правди, чувствують освячаючий вплив того благословенного діла і свідкують о тім, що воно було від Бога.

Коли роздався крик: „Ось, жених йде, виходьте на зустріч йому!“ ожидаючі встали „і поправили каганці свої“; вони вивчили Слово Боже з небувалою ревністю і заінтересованнем, як ще ніколи перше. Ангели були післані з неба, щоб покрипити тих, котрі знеохочувались, і приготувати їх до прийняття вісти. Діло не основувалось на мудрости і учености людей, але на силі Божій. Се не були ті, що найбільше даровиті, але покірні і освячені, котрі найперше послухали закликання і прийняли його. Селяни оставляли свої жнива на полях, ремісники складали своє знарядде, і зі сльозами радости виходили, щоби остеречи других. Ті, котрі були перше провідниками того діла, прийняли участь в ньому, як най-последнійші. Церкви взагалі заперали двері перед тою вістю, і велика товпа, прийнявша її, виступила із їх товариства. По Провідінню Божому до того забликання прилучилась еще друга вість і додала сили тому ділу.

Вість: „Ось, жених йде!“ не тільки була доказом, хоча доказ із св. Письма ясний був і переконуючий, але була тою силою, котра побуджала і ворушила душі. Тут не було ніяких сумнівів, ні питань. При нагоді торжественного входу Христа в Єрусалим народ, зібравшись із всіх частин краю, громадився около Оливної гори, щоби удатись на празник, і коли люде прилучились до товпи, котра йшла з Ісусом, нараз ними овладіло вдохновенне і зачали всі разом кричати: „Благословен грядущий в імя Господнє!“ <sup>1)</sup> Подібним способом невіруючі, котрі приходили на зібрання Адвентистів — одні із цікавості, а другі, щоби посміятися над ними — чувствовали переконуючу силу, супроводжаючу вість: „Ось, жених йде!“

В тім часі була віра, завдяки котрої молитва була вислухана і винагороджувана. Як дощ, орошаючий висохлу землю, так милость Божа спадала на шукаючих її з трепетом. Ті, що надіялись незабаром стрітитися із своїм Спасителем лицем в лице, почувствовали велику і невисказану радість. Поскромляюча і усмиряюча сила Св. Духа змягчила їх серця, бо Він наділяв їх у великій мірі своїми благословеннями.

Торжественно і старанно приближились віруючі до того часу, коли вони надіялись стрітитися зі своїм Господом. Кождого ранку вони чувствовали, що їх першим обовязком є — переконатися, чи є вони прийняті Богом. Їх душі були у сердечній звязі із собою, і вони богато молились друг за друга. Часто вони збирались в самітних місцях, щоби молитися Богу, і молитви їх вносились до неба з піль і гаїв. Знати певно, що Спаситель одобрєє їх спосіб життя, вони вважали більше потрібним, як кождодневну їжу, і коли яка хмара затемнювала їх душу, вони не були спокійні, доки вона не була усунена. Коли вони діставали свідцтво всепрощаючої милости, вони хотіли конче бачити Того, Кого любила їх душа.

Але завід мав постигнути їх. Час ожидання минув, а Спаситель їх душі не явився. З непохитним упованням вони надіялись на Його прихід, і тепер вони досвідчили те, що і

<sup>1)</sup>Мат. 21: 9.

Марія почувчувувала, коли вона прийшла до гробу Спасителя і найшла його пустим і потім з плачем скрикнула: „Взято Господа мого, й не знати, де положено Його“. (Йоан. 20: 13).

Чувство глибокої пошани і страх, що та вість може бути вірна, за якийсь час держали в карбах невірющий світ. Після того, як час той минув, вони відразу не освободились від того; з початку вони не сміли показати заведенням у своїх надіях свого торжества, але коли не було видно ніяких знаків гніва Божого, вони вже не боялись нічого і знов почали висмівати віруючих. Велике число людей, котрі заявляли, що вони вірують в скорий прихід Господа, відреклись своєї віри. Деякі твердо переконані були так глибоко упорені в своїй гордості, що їм здавалось, що вони повинні десь стратитися із цього світа. Подібно як пр. Йона вони обвинувачували Бога, і хотіли б скорше вмерти, як жити. Основуючи свою віру на мнінію других, а не на Божому Слові, тепер знов були готові перемінити свої погляди. Богохульники притягли слабих і боязливих на свою сторону, і всі вони заявляли, що тепер більше не повинно бути ніяких страхів і очікування. Час минув, Господь не прийшов і світ останеться таким самим на тисячу літ.

Поважні, правдиво віруючі задля Христа відказались від усього, і чувчувували його близькість, як ніколи перше. Вони після їх мнінія дали світові послідне остереження і, в очікуванні скоро бути прийнятими в товариство свого Божеського Учителя і небесних ангелів, вони по більшій часті віддалились від тих, котрі не прийняли тої вісти. З сердечним желаннем вони сердечно молились: „Прийди, Господи Ісусе, прийди скоро!“, але Він не явився. І тепер знов брати на себе великий тягар старань і трудностей цього життя, зносити насмішки і клини від світа — дійсно се було страшним довідченням їх віри і терпіння.

Однак сей завід не був так тяжкий, як той, що ученики переживали в часі першого приходу Христового. Коли Ісус

торжественно в'їхав до Єрусалиму, Його послідувателі думали, що Він займе престол Давидів і освободить Ізраїля від його притіснителів. Повні гордих надій і радісних ожидань, вони старались оказувати оден перед другим як найбільше почесний свійому Цареві. Многі розстелювали свою верхню одежу Йому під ноги або вистелювали дорогу, по котрій Він йшов, живим пальмовим віттем. У своїй торжественній радості вони прилучились до радісного оклику: „Осанна Сину Давидову!“ Коли фарисеї, занепоковні і розгнівні тими радісними окликами, зажадали, щоби Ісус зганив своїх учеників, Він відказав: „Коли вони замовкнуть, камінне кричати ме“. \*) Пророцтво повинно було сповнитися. Ученики сповнили наміренне Боже, а все таки на їх долю випало гірке розчарування. Перешло всього тільки кілька днів, як були свідками мученичої смерті Спасителя і того, як Його поклали до гробу. Їх ожидання в нічим не сповнились, і їх надія умерла разом з Ісусом. Тільки після того, як Він, їх Господь, з торжеством вийшов із гробу, вони поняли, що все уже предсказано в пророцтвах і „Христу треба було пострадати і воскреснути із мертвих“. (Діян. 17: 3).

Пятьсот літ тому назад Господь через пророка Захарія об'явив: „Веселися, Сионова дочко, викликай радісно, дочко Єрусалимська: Се Цар твій надходить до тебе, справедливий і спасаючий, тихий — сидячи на ослиці сині яремної ослиці“. \*) Наколи б ученикам скорше було звісно, що Христос йде на суд і на смерть, вони не могли би сповнити того пророцтва.

В подібний спосіб Миллер і його співробітники сповнили пророцтво, проповідуючи вість, про котре Слово Боже говорить, що вона повинна бути об'явлена світу. Але вони не могли би об'явити її, если би вони вповні поняли пророцтво, вказуюче на їх розчарування і в той самий час укриваюча в собі другу вість, котра перед другим приходом Господа повинна бути проповідувана всім народам. Перва і друга ан-

\*) Лука 19: 40.

\*) Зах. 9: 9.



гельська вість, обидві були обявлені рівночасно і сповнили те діло, котре Бог хотів звершити через них.

Світ дивився за тим рухом, і видячи, що Христос не явився, рішив, що вся система адвентизму не годиться. Між тим як многі після довгої боротьби відреклись від своєї віри, другі все таки оставались твердими. Після адвентистського руху дух смирення і досвідчення власного серця, одречення від світа і поправа життя, котрі свідкували про се діло, що воно є від Бога. Вони не сміли перечити, що сила Святого Духа показалаь в проповідуванню вісти про другий прихід Христовий, і вони не могли найти ошибки при вичисленню часу пророчих періодів. Найздібнішим із їх противників не удалось відкинути системи пророчого толковання. Не маючи біблійного основання, вони не могли згодитися, щоби змінити того положення, котре було заняте ними в наслідок серйозного і благоговійного студіювання св. Писання, завдяки просвіченню їх душі Духом Божим і проникновенню в їх серця Його горячої любви. Вони не могли байдужно одречися від заключення, котре встояло перед найсильнішою критикою і жорстокого ворогування релігійних учителів народа і всесвітних філософів і котрі оставались твердими і непохитними, не дивлячись на всякі старання учених і ораторів, і притинків і насмішок так від вищих як і простих людей.

Правда, ожида на подія не звершилась, але і се могло захитати їх вірою в Слово Боже. Коли пр. Йона на вулиці Ниневи проповідував, що за сорок днів місто буде збурене, Господь звернув увагу на смирившихся жителів Ниневи, і продовжив час для них; однак вість пр. Йони була післана Богом і Нинева після Його волі мусіла перейти через пробу. Адвентисти вірили, що Бог провадив їх подібним способом, щоби дати осторогу про суд. Вони обявляли, що остереження досвідчало серця всіх, котрі чули його і збудило любов до явлення Господнього; або воно викликало більше або менше замітне, звісне Богу, чувство ненависти проти явлення

Христового. Воно перепроварило пограничну лінію, так, щоб ті, що хочуть випробувати своє власне серце, могли знати, на котру сторону їм стати, если би Господь явився у той час. Чи покликнули би вони: „Ось, Він, Бог наш! на Него ми надіялись, і Він спас нас!“ або скажуть скелям і горам: „Впадiте на нас, і закрийте нас від лиця Сидячого на престолі, і від гніва Агнця!“ Бог в той спосіб — і ми переконані у тiм, — досвідчав Свій народ, Його віру і їх самих, щоб увидіти, чи вони в часі досвідчення змінять своє положення, у яке Він їх поставив, — і чи відречуться від світа і покажуть безусловну віру в діло Боже.

Чувство тих, котрі все еще вірили, що Бог руководить ними підчас їх минулого досвідчення, виражені в словах Миллера: „Если б мені прийшлося перейти дорогу життя еще раз з тими самими свідкуваннями, котрі я мав у перший раз, то я ради праведности перед Богом і людьми поступив би так, як я перше поступив: „Надіюсь, що я очистив свою одіжу від дрови душ і чувствую, що я, о скільки можна, освободився від всякої вини в їх погибелі“. Хоч я колись то завівся в своїх надіях, писав той слуга Божий, „однак я не упадав на душі і не тратив надії“. „Моя надія на другий прихід Христовий була сильнійша, як коли-нибуть перше. Я зділав тільки те, що я після розумного розмишлення в протягу многих літ вважав за свій торжественний обовязок. Коли я помилявся, то се случалось по відношенню до християнської любови, любови до мойого ближнього, і після мого переконання, по відношенню обовязків для Бога“. „Одно, що я знаю: я нічого не проповідував, тільки те, в що я вірував, і рука Бога була зі мною, Його сила показувалась на ділі, і багато добра зділано“. „Многі тисячі, по людському розумінню, проповідю про час були доведені до того, що зачали читати св. Письмо, і завдяки тому средству і окропленню кровю Христовою. зістали примірені з Богом. „Я ніколи не старався підхлібяти гордим і не тратив відваги, коли світ на мене хму-

рився. Я і тепер не дбаю за Його ласку, і буду робити лиш те, що належить до мого обов'язку, щоби не роздражнювати мов життя і, надіюсь, що не буду боятись стратити Його, если Бог того захоче“.

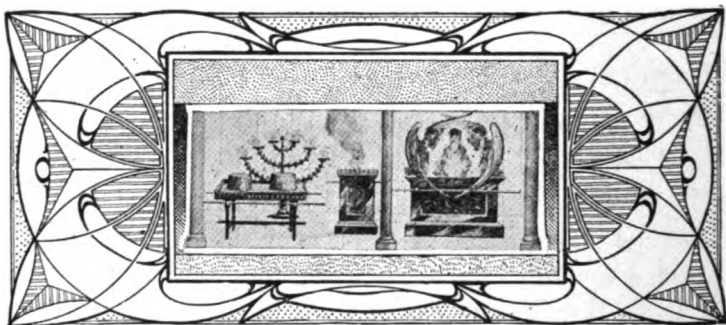
Бог не оставив Свого народу; Його Дух все еще пробував з тими, котрі легкокомисним способом не відкидали світла, котре було їм дане і не обвинувачували адвентистького руху. В посланню до Жидів для терплячих і ожидаючих находились слова ободріння і остереження для того критичного часу: „Не кидайте ж сміливости вашої, котра має нагороду велику. Терпінне бо вам треба мати, щоб волю Божу вчинити, прийняли обітування. Уже бо незабаром, ось, ось Грядущий прийде, і не загається. „А праведний з віри жив буде“; і „коли хто малодушен, не вподобав душа моя Його“. Ми ж не малодушні собі на погибель, а віруючі на спасенне душі“. \*)

Із слів про недалекість другого приходу Господа видко, що се напоминанне відносилось до церкви у послідні дні: „Бо вже незабаром ось, ось Грядущий прийде, і не загається“. Із сього ясно видко, що прихід Господа мав би бути на якийсь час задержаний. Се поученне можна як раз примінити до Адвентистів в їх досвідченнях того часу. Люде, про котрих тут говориться, находились в небезпеці утрати своєї віри. Вони сповнили волю Божу, йдучи за проводом Його Слова і Духа Святого, тільки вони не могли поняти Його намірення, що дотичить минувшого їх досвідчення, і не могли розпізнати дороги, що була перед ними, тай піддались спокусі, сумніваючись, чи справді Бог руководить ними. Слова: „Праведний вірою жити буде“ дуже були на часі тоді. Коли ясне світло „північного крику“ освічало дорогу Адвентистам, і вони побачили розпечатані пророцтва і бистре сповненне ознаків. говорячих їм, що Христос близько, — вони дійсно ходили в видінню. (2 Кор. 5: 7). Але тепер, упавши духом і заведені в своїх надіях, вони могли держатися тільки вірою в Бога і Його Слово. Богохульний світ сказав: „Вас обманули;

\*) Жид. 10: 35-39.

відречіться від своєї віри і скажіть, що адвентистський рух є від сатани“. Слово Боже однак обясняло: „А хто малодушен, не вподобає душа моя його“. Тепер відречися від своєї віри і заперечати силу Святого Духа, котра супроводжала ту вість, значило би йти на погибель. Слова ап. Павла заохочували їх до постійности: „Не кидайте ж сміливости вашої, котра має нагороду велику. Терпіння бо вам треба мати. . . Вже бо незабаром ось, Грядущий прийде, і не загається“. Одинока вірна дорога була піддержувати світло, котре вони дістали від Бога, продовжуючи студіювати св. Писання і терпеливо чекаючи і пильнуючи, щоб дістати більше світла.





## Г О Л О В А — XXIII.

### ЩО СЕ ТАКЕ СВЯТИНЯ?

Текст, бувший перед всіма другими основою і стовпом адвентистської віри — обяснення, сказане в Дан. 8: 14. „На дві тисячі триста вечорів та ранків; аж тоді буде святиня знов очищена“. Се були потішаючі слова для всіх віруючих в скорий другий прихід Господа. Из уст тисячів повторялось се пророцтво, що було гаслом їх віри. Всі чувствовали, що від предсказаних там подій залежали їх найліпші ожидания і надії. Разом з позісталим християнським світом Адвентисти у той час вірували, що святиня представляє землю, або її часть, і що примірненне, або очищення святині, означає очищення землі помочию огня у великий послідний день, і се, як вони думали, повинно статися при другім приході Христовім. Из того слідувало те заключення, що Христос в 1844 році повинен вернутися на землю.

Але назначений час перейшов, а Господь не явився. Віруючі знали, що Слово Боже не може помилятися; в толкованню пророцтва могла бути ошибка, але де вона? Многі передвчасно старались розв'язати того трудного вузла, заперечаючи, що 2300 днів скінчились в 1844 році. Але на се не можна було найти ніякої другої причини, крім тої, що Христос не прийшов на той час, коли вони ожидали Його. Вони рішили: Наколи б пророчі дні скінчились в 1844 році, Христос прийшов би, щоби освятити святиню посредством

[428]

очищення землі огнем. Але щ) Він не прийшов, то ті дні видко еще не скінчилися.

Прийняти те заключення значило би опрокинути перше вичислення пророчих періодів. Як звісно, 2300 днів почались у той час, коли вступив в силу приказ Артаксеркса задля привернення і збудовання Єрусалиму — в осени 457 року, то воно цілковито згаджується з толкованням подій, наведених в 9 ій голові Даниїла, ст. 25-27. Шістьдесят девять сімок, або перші 483 роки, від 2300 літ тягнуться до Христа, Помазанника; і хрещенням Христа і помазанням Його Духом Святим в 27 році всьо точно сповнилось. В середині сімдесятої сімки Помазанник або Христос повинен бути знищений. За три і пів року після хрещення, весною в 31 році був распятий. Сімдесят сімок, або 490 літ, відносились тільки до Жидів. При кінці того часу той народ зовсім відкинув Христа, переслідуючи Його учеників, і в 34 році апостоли звернулись до поган з проповідю Євангелія. По упливі первих 490 літ від 2300 літ, осталося еще 1810 літ. Если від 34 року числити 1810 літ наперед, то ми дійдем до 1844 року. Потім, сказав ангел, „святиня повинна очиститися“. Всі дані, на котрі вказувалося в пророцтвах, сповнились безсумнівно в означений час. В тому вичисленню всьо так сталося, як мало бути. Вони не могли тільки поняти того, чому в 1844 році не могло наступити очищення святині. Заперечувати, що ті дні скінчились в 1844 році, значило б перевернути ціле питання, відкидаючи заключення, котрі свідкують про необманчиві сповнення пророцтв.

Але Бго був провідником Свого народу у великому адвентистсьькому руху; Його сила і слава супроводжали діло, і Він не допустив, щоби воно скінчилось у темряві і розчарованню, котрому закидали, що воно було тільки обманчивим і фанатичним зворушенням. Він не міг допустити до того, щоб Його Слово оставалося запутаним в сумніві і недорозумінню. Хоча многі і не придержувались більше пророчого числення і запе-

речали правильність руху, оснований на нім, другі все таки не хотіли відречися від тих точок віри і того досвіду, котрі піддержувались св. Писанням і свідкуваннем Божого Духа. Вони вірували, що при досліджуванні пророцтва вони піддержувались здорових правид толкування і вважали своїм обов'язком твердо держатися раз набутих правд, все еще продовжуючи студіювати Біблію. З щирою мелитвою вони еще раз перевірили свої доводи і досліджували св. Писання, щоби найти свою ошибку. А що вони в обчислюванні пророчих даних не могли найти ніякої ошибки, вони рішили в подробицях розслідити діло про святиню.

При своїому досліджуванні вони переконались, що не ма ніяких біблійних доказів, на котрих могла би ґрунтуватися загально прийнята думка, що святиня є земля. Але в Біблії вони нашли повне виясненне предмета про святиню, її натуру, її положенне і служенне в ній; свідкуванне св. Писання було так ясне і обширне, що в тім не було більше ніякого сумніву. В посланню до Жидів говорить ся так: „Мала ж і перва скиня установи, служби, і святиню людську. Споруджено бо перву скиню, а в ній світильник і стіл і предложенне хлібів, котра зветься: Святим. За другою ж завісою скиня, що звана: Святая Святых; мала вона золоту кадильницю і ковчег завіта, окований усюди золотом, а в ньому посудина золота з манною і жезло Аронове зацьвітше, і скрижалі завіта, а над ними херувими слави, отінюючі уболагальню“.

(Жид. 9: 1-5).

Святиня, на котру тут вказує апостол, була скиня, земне домуванне Всевишнього, збудована Мойсеєм після приказу Божого. „І спорудять мені вони святиню, щоб мені можна було витати серед них“.<sup>1)</sup> Такий приказ був даний Мойсеєви, коли він був з Богом на горі. Ізраїльтяне переходили через пустиню, і скиня так була збудована, що її могли переносити з місця на місце, і помімо того, се була препишна будова. Стіни її складались із простих дощок, обитих гру-

<sup>1)</sup>Кн. Мойс. 25: 8.

бою верствою золота з срібними підніжками, підчас коли ряд покривав або коврів, служили за дах; зовнішня сторона була покрита шкірою, а внутрішня була вистелена дуже тоненьким полотном, на котрім виткані були великоліпні херувими. Крім подвіря, в котрому находився жертівник всепалення, сама скиня складалась із двох відділів, так званих святих і святая-святих, відділені оден від другого богатою і пишною занавісою, або ковром; подібна же занавіса закривала вхід до першого відділу.

В святому, від полудня, находився семирукий свічник, котрий служив для освічення святині як в день, так і в ночі; від півночі стояв стіл з хлібами предложення, а перед занавісою, відділяючою святе від святая-святих, находився золотий жертівник, з котрого хмара диму кожного дня вносились до Бога разом з молитвами Ізраїля.

В святая-святих стояв ковчег завіта — із дорогоцінного дерева з позолотою, місце, де ховались дві камінні таблиці, на котрих Бог написав закон — десять заповідей. Над ковчегом, що служив за покривку святого ящика, був престол благодати, або очистилища, пишної роботи, над котрим вносились два херувими — вся робота із чистого золота. В тому відділі була присутність Бога в хмарі слави між херувимами.

Коли Жиди поселились в землі Ханаанській, скиню замінив храм Соломонів, котрий, хоч і представляв міцну будівлю і був побудований на більшу скалу, однак своєю симетрією і уладженням був подібний до скині. В такому положенню находилась святиня — з виїмкою того часу, коли вона за часів Даниїла находилась в руїнах — до її збурення Римлянами, в 70 році після Р. Хр.

Та одинока святиня, яка коли находилась на землі і про котру Біблія говорить нам. Після послання до Жидів се була святиня першого завіту. Але чи новий завіт не мав святині?

Ті, що шукали правди, знов нашли, що істнованне другої або новозавітної святині уже споминається в приведених



апостолом словах: „Мала ж і перва скиня установи, служби, і святиню людську“. \*) Про ту святиню на початку попередньої голови, де сказано: „Голова ж сказаного: Такого маєм Архиерея, що сів по правиці престола величчя на небесах, служителя святині і скині істинної, котру поставив Господь, а не чоловік“.

Тут відкривається святиня нового завіта. Святиня першого завіту була поставлена людьми, збудована Мойсеєм, послідня знов поставлена Господом, а не людьми. У тій святині службу звершали земні священники, а в тім знов служить Сам Христос, наш великий Первосвященик, по правиці Бога. Одна святиня була на землі, друга на небі.

Далі, збудована Мойсеєм святиня була зроблена після даного взору. Господь дав йому приказ: „Усе, як сам я показую тобі, взір домівки і взір усього знаряддя їх, так і муsite поробити“. \*) І знов було дано йому поручення: „І гледи, щоб зробити після взору, що показано тобі нагорі“. 4) І апостол Павло говорить, що перва скиня „є образ часу настоящего, котрому приносяться і дари і жертви“; 5) що його святі відділи були „образи небесного“, що священники, котрі приносили дари після закону, „служать образу і тіни небесного“ і що „не в рукотворену бо святиню ввійшов Христос, зроблену взором правдивої, а в саме небо, щоб нині явитись лицю Божому за нас“. (Жид. 9: 9, 23; 8: 5; 9: 24).

Святиня на небі, в котрій Христос служив ради нас, є оригіналом тої святині, що Мойсей збудував. Бог зіслав Свого Духа на будивничих земної святині. Артистична штука при тій будові се діло премудрости Божої. Стіни мали вид чистого золота і на всі сторони відбивали світло сімох лампочок золотого свічника. Стіл для хлібів предложення і жертівник паленя світились як чисте золото. Богаті коври, що служили за покривало, з витканими на них фігурами ангелів, небескими, пурпуровими і червоними фарбами, додавали ще більше краси цілому тому великоліпному устрійству. А

\*) Жид. 9: 1; 8: 1, 2.

4) 2 кн. Мойс. 25: 40.

5) 2 кн. Мойс. 25: 9.

\*) Жид. 9: 9.

позаду другої занавіси находилась свята шехина, видиме одкритте слави Божої, де не міг ніхто входити і пробувати тільки первосвященик.

В незрівняному препиху земної скині для людського ока відбивалась слава небесного храму, де Христос, наш предтеча, для нас служив перед престолом Божим. Місце домування Царя царів, де тисячі тисяч служили Йому і силенна безліч стояла перед Ним. (Дан. 7: 10). Сей храм, наповнений славою вічного престоло, де серафими, його сіяючі хранителі, в благоговінню покривають свої лица — тільки слабо відбивають своє величчє і славу в препишній будівлі, яка коли тільки була побудована людськими руками. Однак та земна святиня і її богослуження навчають нас важних правд відносно небесної святині і великого діла, котре продовжується там ради нашого спасення.

Святі місця на небі були представлені двома відділами в земній святині. Коли Іоанови в одному видиві було дозволено заглянути до храму Божого на небі, він увидів, як там „сім свічників огняних горіли перед престолом“. (Одкр. 4: 5). Тут пророкові було дозволено заглянути до першого відділу небесної святині, і він побачив там „сім свічників огняних“ і „золотий жертівник“, представлені в земній святині золотим свічником і жертівників палення. Він знов бачив як „відчинився храм Божий на небі“ і він заглянув „до самого внутра за завісу“ до святая-святых. Тут перед ним „явився ковчег завіту Його“, свята скриня, котру Мойсей збудував, щоб у ній заховати закон Божий.

І так ті, котрі студіювали той предмет, найшли незбиті докази істновання святині на небі. Мойсей побудував земну святиню після того взору, який Йому показано. І послання до Жидів поясняє, що той взір був правдивою святинею, що находиться на небі. Іоан свідкує, що він видів її на небі.

В храмі на небі, обителі Божої, находиться Його престол, підвалиною котрого є праведність і суд. В святая-святых на-

ходитьсь закон, велике мірило права, після котрого повинні судитися всі люде. Ковчег завіту, що в ньому сховані в таблиці завіту, покритий престолом благодати, перед котрим Христос дає Свою кров в користь грішників. Тим способом представлений в союз праведности і милости в пляні відкуплення людськости. Той союз, котрий могла придумати тільки безконечна Премудрість і доконає безконечна сила, наповняє все небо удивленням і глибокою пошаною. Херувими, дивлячися з великою пошаною на престол благодати земної святині, представляють участь, з котрою небесні сили слідять за ділом відкуплення. Се в тайна милости, в котру желают проникнути ангели — що Бог може бути справедливим, коли оправдає каючогося грішника, відновляючи зносини з упавшим чоловіцеством; що Христос міг зійти до нас, видобуваючи безчисленні товпи із пропасти гібелі і одіваючи їх несплямленою одежою Своїї власної праведности, щоби вони могли злучитися з ангелами, котрі ніколи не упали, і жити вічно в присутности Божій.

Діло Христа, як Посередника людей, Котрий називається „Пагонєць“, представляється в прекрасному пророцтві Захарії. Пророк говорить: „Так, він збудує дом Господень і увінчається славою, й засяде і володіти ме на престолі своїому; буде ж він і священником на престолі своїому, й буде ради мира між сим і другим“. (Захар. 6: 13).

„Він збудує храм Господень“. Помочию Його жертви і Його посередництва Христос зділався і тим і другим, основателем і строїтелем церкви Божої. Апостол Павло показує на Него, як на угловий камєнь, „на котрому вся будівля, до купи сповна, росте в церкву святу в Господі. На Ньому й ви збудовуєтесь на оселю Божу Духом“. (Єфес. 2: 20-22).

„І прийме славу“. Великоліце, слава відкуплення павшого людства, належаться Христу. В протягу всьої вічности Йому буде посвячена пісня відкуплених: „Йому, милуючому нас, і обмившому нас від гріхів наших в крові своїй... слава і держава по вічні віки. Амін“. (Одрк. 1: 5, 6).

„І засяде і буде володіти на престолі Свойому; буде і священиком на престолі Свойому“. Але ще не на престолі слави Своїї, бо царство слави ще не настало. Тільки по скінченню Свого діла посередництва Бог дасть Йому „престол Давида, отця Його. . . й царству Його не буде кінця“. \*) Як священик, Христос тепер сидить одесною Отця на престолі Його. †) На престолі Вічного, Котрий мав Своє существованне посредством Свого власного буття, сидить Той, Котрий „взяв болести і недуги наші на Себе“, „Котрий дізнав всякої спокуси по подобію, крім гріха“, „щоби „спокушуваням допомогти“. ‡) „А коли хто згрішить, заступника маємо перед Отцем“. §) Його заслуги, як заступника — проколені ребра і ноги заступаються за упавшого чоловіка, за відкуплення котрого буде заплачена така безконечна ціна.

„І буде рада мира між сим і другим“. Любов Отця не менша чим любов Сина служить жерелом спасення для упавшого людства. Ісус сказав до Своїх учеників, коли відходив від них: „І не глаголю вам, що я просити му Отця за вас. Сам бо Отець любить вас“. \*\*) „Яко ж Бог був у Христі, примиряючи світ із собою“. ††) І в служенню у святині небесній рада мира буде між обоїми. „Так бо полюбив Бог світ, що Сина Свого єдинородного дав, щоб кожен, віруючий в Него, не погиб, а мав життя вічне“. (Йоан. 3: 16).

На питання: Що се таке святиня? Святе Письмо відповідає дуже ясно. Слово *святиня*, як воно уживаєсь в Біблії відноситься поперше до поставленої Мойсеєм скині після небесного взору, а по друге, до правдивої скині на нбі, на котру вказувала земна святиня. По смерті Ісуса Христа, символічне служення скінчилось. „Правдива скиня“ на небі — святиня нового завіту. І так як пророцтво в 14 гол. Даниїла находити своє сповнення в новому завіті, то святиня, про котру говориться в ньому, повинна бути святиня нового завіту. До кінця 2300 днів. в 1844 році, уже в протягу многих віків не було ніякої святині на землі. І так пророцтво: „На дві тися-

\*) Лука 1: 32, 33.

†) Одр. 3: 21.

\*\*) Жид. 4: 15; 2: 18.

††) Йоан. 16: 26, 27.

\*\*\*) 2 Кор. 5: 19.

чі вечерів і ранків, і тоді святиня очиститься“, відноситься, без сумніву, до святині на небі.

Але ще остається не розв'язане найважливіше питання: Що означає освячення або очищення святині? Старий Завіт св. Писання споминає про те, що така служба відбувалась в зв'язі з землею святинею. Але чи се може бути, щоби на небі находилось що нибудь, що його треба було чистити? В посланню до Жидів в 9-ій голові ясно говориться про очищення так земної, як і небесної святині. „А мало не все кровю очищається по закону, і без пролиття крові не буває оставлення гріхів. Оце ж треба було, щоб образи небесного сим очищались, само ж небесне луччими жертвами, ніж сі (Жид. 9: 22-23), а іменно дорогоцінною кровю Христа.

Очищення як в служенню тіни, так і в дійснім, повинно звершатися посредством крові, в першому случаю при помочи крові звіринної, а в послідньому при помочи крові Христової. В посланню до Жидів наводиться причина, чому те очищення повинно звершатися кровю, бо без кровопролиття не ма ніякого прощення. Примирення або усунення гріха — се діло, котре повинно бути зроблене. Але яку зв'язь гріх мав із святинею, чи то на небі, чи на землі? Сього можна довідатись, наколи звернем увагу на символічне служення, бо священники, відправляючи свою земну службу, служили „по образу і тіни небесного“. (Жид. 8: 5).

Служба в земній святині складалась із двох частий; священники служили кожного дня в святім, підчас коли первосвященик раз на рік звершав особлившу роботу примирення в святая-святых для очищення святині. День в день каючийся грішник приходив із своєю жертвою до воріт скині і, поклавши руку на голову жертви, визнавав свої гріхи, посредством чого він символічно переносив їх на невинну жертву. Тоді звіря убивали. „Без кровопролиття“, говорить апостол, „не ма прощення“. „Бо в крові душа тіла“.“) Нарушення закону Божого потребувало життя проступника. Кров, котра представляла страчене життя грішника, вина котрого була

“)3 кн. Мойс. 17: 11.

перенесена на жертвуєме звіря, священник вносив в святиню і скропляв нею завісу, за котрою находився ковчег завіту, заключавши в собі нарушений грішником закон. Посредством того образу гріх через кров символічно переносився до святині. В декотрих случаях не вносили крові до святині, але за те мясо принимали, щоб його священники з'їли, як Мойсей приказав синам Ароновим, кажучи: „Він се дав вам, щоб узяти на себе гріхи громади та спокуювали їх перед Господом“. <sup>13)</sup> Оба обряди тим самим способом представляють перенесення гріха з каючогося грішника до святині.

Така се була робота, що зверталась цілий рік день в день. Гріхи Ізраїля тим способом переносились до святині, щоб їх більше не було. Бог приказав, щоби для кожного із святих відділів було окреме примирення. „І відправить покуту за святиню задля нечистот у синів Ізраїлевих, і задля переступів їх по всім гріхам їх; і теж саме вчинить про соборний намет, що між ними, серед нечистот їх“. Повинно було також відбутися примирення жертівника, і очистити його та освятити його від нечистот синів Ізраїлевих. 3 кн. Мойс. 16: 16. 19.

Раз в рік, у великий день примирення, первосвященик входив до святая-святих, щоби очистити святиню. В день примирення приводили двох козлів до дверей скині і над ними кидали жереби: „Один жереб про Господа, а один жереб на відпущення“. <sup>14)</sup> Козла, на котрого упав жереб для Господа, мав бути заколений, як жертва за гріх. Первосвященик вносив його кров до ввнутра за завісу і окропляв нею очистилище, на віку і перед віком. Також скропить кровю жертівник всепалення, стоячий перед завісою.

„І положить Арон обидві руки свої на голову козла живо-го та й признає над ним всі беззаконня синів Ізраїлевих і всі переступи їх, по всім гріхам їх; і положить їх козлові на голову, та і випустить його рукою певного чоловіка в степ. І понесе козел на собі все беззаконство їх у землю безлюдну; і випустить він козла в степ“. <sup>15)</sup> Козел відпущення не вер-  
<sup>13)</sup>3 кн. Мойс. 10: 17. <sup>14)</sup>3 кн. Мойс. 16: 8. <sup>15)</sup>3 кн. Мойс. 16: 21, 22.

тав більше у табор Ізраїльський, а чоловік, що увів його, повинен був вичистити одержу свою і обмити тіло своє водою перед поворотом в табор.

Ціла та церемонія була на те, щоби показати Ізраїльтянам Божу святість, щоби бридилися гріхом, і аби знали, що вони не можуть стикатися з гріхом, щоби не сплямитися ним. Від всіх жадалося, щоби упокорювали свої душі у той час, коли звершалося діло примирення. Всяке діло відкладалося, і ціла Ізраїльська громада проводила той день в торжественному смиренню перед Богом, в молитві і пості і глибокому досліджуванню своїх сердець.

Посредством примирення в символічному служенню вказується на великі правди. Вибрано заступника на місце грішника, однак гріх не змазувався посредством крові жертівного звіряти. І винайдено средство, через котре гріх переносився до святині. Посредством принесення крові грішник признавав авторитет закона, признавався до своєї вини в проступку і виражав своє желанне дістати примиренне через віру в будучого Спасителя; але він еще не зовсім освободився від осудження закона. В день примирення перво-священик, після того як він прийняв жертву від Ізраїльської громади, входив з кровю тої жертви до святая-святых і окропляв нею віко ковчега завіту, що находилась зараз над законом, щоби задосить учинити її жаданню. Опісля він як посередник брав гріхи на себе самого і виносив їх із святині. Положивши свої руки на голову козла відпущення, він визнавав над ним всі ті гріхи і тим способом переносив їх з себе на козла. Потім козел поніс їх з собою, і вони вважались назавсігди усунені від народу.

Се таке було служенне, котре служило „образу і тіні небесного“. Те, що звершалося в служенню земної святині в образі, в дійности звершається в служенню небесної святині. Після Свого вознесення наш Спаситель начав Свою первосвященичу роботу ради нас. Апостол говорить: „Не в ру-

котоворенну бо святиню ввійшов Христос, зроблену взором правдивої, а в саме небо, щоб нині являлись лицю Божому за нас“. (Жид. 9: 24).

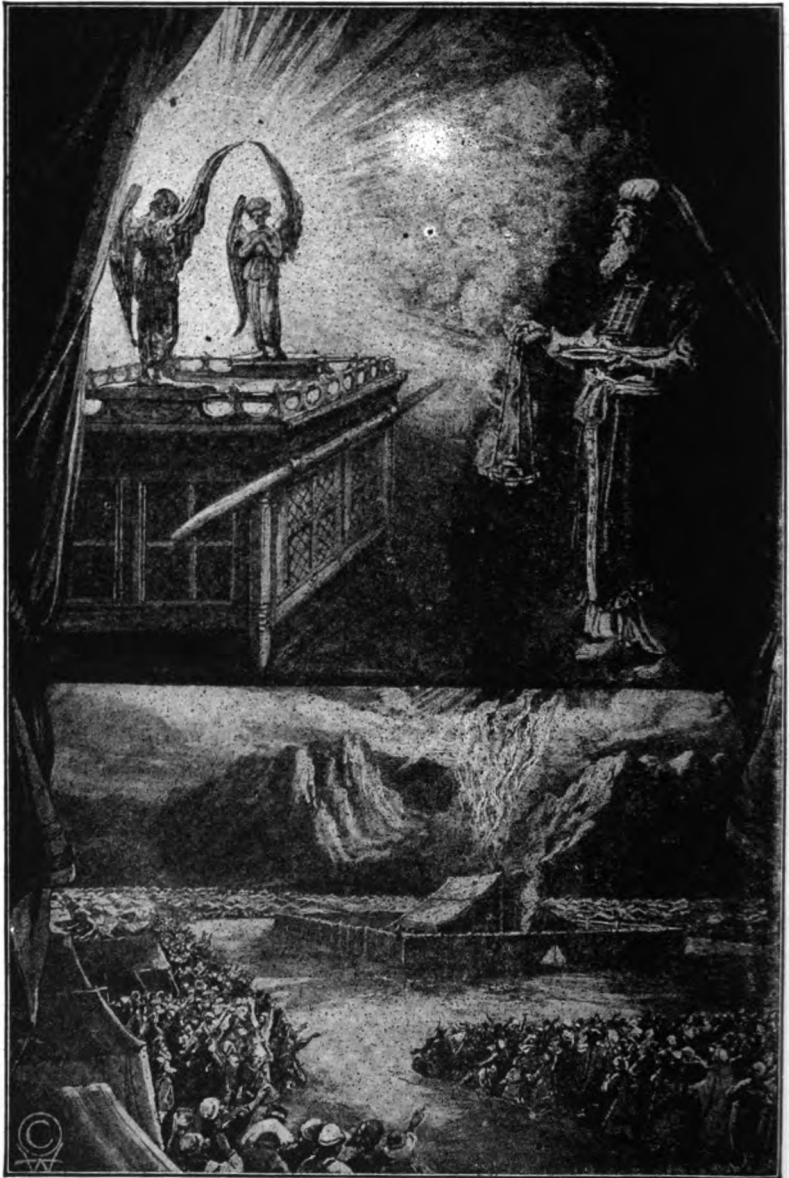
Служення священика в протязу цілого року в першому відділі святині, за завісою, котра служила за двері і відділяла святе місце від зовнішнього двору, — представляло ту роботу служення, в котру вступив Христос після Свого вознесення. Робота священика в кождодневному служенню була приносити Богу кров жертви за гріх, як і кадило, котре вносилося у гору разом з молитвами Ізраїля. Так Христос приніс Отцю Свою кров за грішників і представив молитви каючихся віруючих разом з дорогоцінними пахощами Своїї власної праведности. Такого рода було служення у першому відділі небесної святині.

Туда за Ісусом послідувала віра Його учеників, коли Він вознісся на небо. Апостол говорить: „Котру маємо, яко якор душі, тверду і певну, і входить вона у саму середину за завісою, куди предтеча про нас увійшов Ісус, по чину Мелхиседековому, ставшись Архиреем по вік“. „Ані з кровю козливою, ні телячою, а своєю кровю, увійшов раз у святиню, знайшовши вічне відкуплення“. (Жид. 6: 19, 20; 9: 12).

Тисячу вісімсот літ те служення звершалося в першому відділі святині. Кров Христа вставлялася за каючихся грішників, щоб примирити їх з Отцем, але їх гріхи все таки оставались записані у книгах. Як в символічному служенню при кінці року треба було вще звершити діло примирення для усунення гріхів, перше чим завершиться робота Христова для відкуплення людства. І се в те служення, котре началось при кінці 2300 днів. У той час, як пр. Даниїл предсказав, наш великий Первосвященик ввійшов до святая-святых, щоб сповнити часть Свого торжественного діла — очищення святині.

Як гріхи народу в старині посредством кровної жертви за гріх символічно переносились до земної святині, так в но-





*День примирення.*

„Котрі служать по образу і тїни небесного“.

[440]

вому завітї наші гріхи при помочи крові Христової в дійсності переносяться до небесної святині. І як в символічному служенні звершалось очищення земного через усунення гріхів, осквернявших його, так і дійсне очищення небесної святині повинно статися через усунення або знищення гріхів, внесених туди. Але заки се може статися, повинні бути переглянені перше книги, щоби означити, хто покаяннем і вірою в Христа дістав право покористуватись благодіяннями його примирення. Тому очищення святині заключає в собі діло слідства і суду. Се діло мав бути скінчене заки явиться Христос, щоби відкупити Свій народ, бо, коли Він прийде, то принесе з Собою нагороду, „щоби віддати кождому, якож буде діло його“. (Одкр. 22: 12).

І так ті, котрі вірували в слова пророцтва, увиділи, що Христос, замість того, щоби явитись на землю при кінці 2300 днів в 1844 році, увійшов тоді до святая-святих небесної святині, в присутності Божій, щоби звершити остатнє діло примирення перед Своім другим приходом.

Також можна було бачити, що у той час заколений козел вказував на Христа, як на жертву, і первосвященик представляв Христа, як посередника, — а козел отпущення представляв сатану, як винownika гріха, на котрого наконець будуть зложені гріхи правдиво покаявшихся. Коли первосвященик силою кровавої жертви, заколеної за гріх, усунув гріхи із святині, він вложив їх на козла отпущення; коли Христос при кінці Свого служення, силою Своєї власної крові усуне гріхи Свого народу із небесної святині, Він вложить їх на сатану, котрий після рішення суду мусить взяти на себе всю вину. Козел отпущення був вигнаний в незамешкалу пустиню, щоби ніколи бідше не вертатися між синів Ізрайлевих. І так сатана на віки буде видалений із Божої присутності і його народа і при останньому знищенню він разом із грішниками навіки пропаде.



## Г О Л О В А — XXIV .

### В СВЯТАЯ - СВЯТИХ.

Предмет про святиню був товчком до розв'язання тайни неудачі в 1844 році. Тут як раз показалось, що рука Божа управляла адвентистким рухом. І так як вияснилось положення і діло народу Божого, то його теперішні обов'язки також стали ясними. Подібно тому як ученики після страшної ночі свого душевного горя і свого розчарування „утішились, увидівши Господа“, так і тепер утішились ті, котрі повірили в Його друге явлення. Вони ожидали, що Він прийде у славі і винагородить Своїх слуг. Завівшись в своїх надіях, вони втратили із виду Ісуса і говорили подібно Марії при гробі: „Забрали Господа мого, і не знаю, де Його положили?“ Тепер вони у святая святих знов знайшли свого милосердного Первосвященника, Котрий незабаром явиться, як їх Цар і Освободитель. Світло із святині освітило минуше, теперішнє і будуче. Вони знали тепер, що Бог провадив їх в Своему Провідінню. Хоча і сами вони, подібно першим ученикам, не зовсім розуміли ту вість, котру вони проповідували, тим не менше вона у всіх відносинах оставалась правильною. Проповідуючи її, вони сповнили намірення Божі, і їх діло не було даремним в Господі. Породжені „на впованне живе“, вони радувались „радістю невимовною і преславною“.

Але пророцтво Даниїла 8: 14: „На дві тисячі триста вечерів і ранків, і тоді святиня очиститься“, і перва ангелська вість: „Бійтеся Бога і дайте славу Йому, прийшла бо година суду Його“, вказували на служення в святая-святых небесної святині і на судове слідство, а не на другий прихід Христа для відкуплення Свого народу і знищення безбожників. Заблудження заключалось не в обчисленню пророчого часу, але в тій надії, котра повинна була статися при кінці 2300 днів. Те заблудження було причиною їх розчарування, але вже перше було предсказано в пророцтві, і всьо, чоґо вони ожидали після Писання, сповнилося того часу. Іменно в тому часі, коли вони жаліли, що їх завела надія, збулася предсказана у той вісті подія, і вона повинна була сповнитися перше чим міг явитися Господь, щоби нагородити Своїх слуг.

Христос прийшов, але не на сю землю, як вони ожидали, але як було показано в тіни. Він ввійшов до святая-святых храму Божого на небі. Пророк Даниїл описує нам, як Він в той час являється перед Стародавним: „І бачив я в ночніх видивах, аж се з небесними хмарами йшов ніби Син чоловічий, дійшов до Стародавнього й приведено його до нього“. (Дан. 7: 13).

Про той прихід говорить також пр. Малахія: „Й негайно за сим прийде в храм свій, що його шукаете, — Ангел завіту, що його бажаєте; ось, він йде, говорить Господь Саваот“. <sup>1)</sup> Прихід Господа в Його храм був для Його народу чимсь негайним і несподіваним. Вони не шукали Його там; вони сподівалися, що Він прийде на землю „в огні поломяному, даючи відомщення тим, що не знають Бога і не коряться благовістю Господа нашого Ісуса Христа“. (2 Сол. 1: 8).

Але народ ще не був готовий стрітити свого Господа. Перше треба було звершити діло, щоби приготувити їх. Вони повинні були з початку дістати світло, котре звернуло би їх мислі на храм Божий на небо, і коли вони з вірою пійдуть тудя за своїм Первосвященником в Його священнодійствії, то їм

<sup>1)</sup>Малах. 3: 1.

нові обов'язки відкриються; ще друга вість остереження повинна бути звіщена церкві для її поучення.

Пророк говорить: „Хто ж видержить день приходу Його, й хто встоїть, як Він явиться? Він бо — огонь розтоплюючий і як те зілля очищуюче; і засяде Він до перетоплювання срібла і очистить синів Левіїних і переплавить їх, як золото й срібло, щоб приносили жертву Господеві в праведності“. \*) Живучи в той час, коли заступництво Христа в небесній святині устане, будуть знаходитися в очах святого Бога без одинокого посередника. Їх одяг повинна бути без найменшого пляма, їх характер очищений від гріха через покроплення кровю. Милостію Божою і своїми власними приліжними стараннями вони повинні зділатися побідителями в борбі зі злом. Підчас коли на небі відбувається судне слідство і гріхи каючихся віруючих усуваються із святині, то серед народа на землі повинна відбутися особлива робота очищення і усунення гріхів. Про се діло ще яснійше говорить в двох ангельських вістях в 14-ій голові Одкриття.

Коли ся робота буде скінчена, тоді і послідувачі Христові будуть приготовлені для Його явлення. „Тоді люба буде Господеві жертва Юдина і Єрусалимова, як у давні давна й в давні роки“. \*) Тоді церква, котру Господь при Своїму приході візьме до Себе, буде преславною церквою, „що не має кази або пороку або чого такого“. 4) Тоді вона явиться „мов заря, що зазорилась, гарна як місяць, а ясна як сонце, грізна мов військо під стягами“. 4)

Крім приходу Господа у Свій храм, пр. Малахія також предсказує Його другий прихід — явлення Його, щоби судити суд, в слідуючих словах: „Прийду до вас, щоб судити суд, й буду скорим свідком проти чарівників, перелюбників і тих, що божаться лживо, що вдержують плату поденного робітника, притісняють удовиць і сиріт, та відпихають од себе приходня й не бояться мене, говорить Господь Саваот“. 5) По-

\*) Мал. 3: 2, 3. \*) Мал. 3: 4. 4) 6ф. 5: 27; Пісня Піс. 6: 10. 5) Мал. 3: 5.

слання Юди вказує на те саме, коли він говорить: „Ось іде Господь із тисячами святих своїх, зробити суд над усіма, і докорити між ними усіх безбожних, за всі діла безбожності їх, що безбожно накоїли, і на всі жорстокості, що говорили проти Нього грішники безбожні“. \*) Сей прихід і вступ Господа в Його храм — є відрубна і незалежна одна від другої подія.

Вхід Христа, як нашого Первосвященника до святая-святих, щоби очистити святиню, спізнаний в Дан. 8: 14, і прихід Сина чоловічого до Стародавнього, про котре говориться в Дан. 7: 13, і вступ Господа в Його храм, предсказаний пророком Малахією, — є оповідання про ту саму подію. Також прихід жениха на весілле, як оповідає Христос у причті про десять дівчат в 25 гол. Матей, представляє те саме.

Літом і осеню 1844 року проголошено вість: „Ось, жених йде!“ Сейчас повставали дві кбyasi, яотрі представряли мудрих і нерозумних дівчат. Перша кляса з радістю ожидала явлення Господа і з радістю приготовлялася стрітити Його, друга знов, побуджена страхом і проваджена виключно своїми чувствами, була вдоволена теорією правди, але у неї бракувало милости Божої. Коли вже жених прийшов, „готові увійшли з ним на весілле“. Описаний тут прихід жениха мав місце перед весіллям. Весілле представляє той час, коли Христос заволодіє Своім царством. Святий город, Новий Єрусалим, як головний город і столиця царства, називається женою або „невістою Агнця“. Бо так сказав ангел Йоанові: „Ходи, я покажу тобі невісту, жену Агнця“. „І поніс мене духом на гору велику, і високу“, говорить пророк, „і показав мені город великий, святий Єрусалим, що сходяв з неба від Бога“. †) Із того видко, що невіста представляє святий город, а дівчата, що виходять на зустріч женихови, служать символом для церкви. Після Одкриття народ Божий повинен бути покликаними гостями на весільну вечеру. (Одкр. 19: 9). Але если вони є „покликані“, то не можуть тоді представляти невісту. Христос після того, як се Даниїл описує, діста-

\*) Юда 14, 15.

†) Одкр. 21: 9, 10.

не від „Стародавнього“ „власть, славу і царство“. Він прийме Новий Єрусалим, столицю Свого царства, „приготований як невіста, украшена чоловікові своєму“. \*) Після того як Він прийме Своє царство, Він прийде у славі Своїй, як Цар царів і Господь господствующих для підкріплення Свого народу, котрий сяде „з Авраамом, Ісааком і Яковом у царстві небесному“. \*) Сядуть за Його столом в Його царстві на весіллі Агнця.

Вість — „Ось, жених йде!“ — як була проголошена літом, 1844 року, побудила тисячі очікувати скорого явлення Христа. Однак жених не прийшов на землю в означений час, як сього сподівався Його народ, але до Стародавнього на небі, на весіллі, щоби заволодіти Своїм царством. „І готові увійшли з Ним на весіллі, і двері заперлись“. Їм не було дозволено лично брати участь в весіллі, бо воно відбудеться на небі, в той час, як вони ще на землі. Послідувателі Христа повинні очікувати „пана свого, коли вертати меться з весілля, щоб, як прийде і постукає, зараз одчинити йому“. \*\*) Але вони повинні розуміти Його роботу і з вірою йти за Ним, коли Він явиться перед Богом. В тому зміслі про них можна сказати, що вони входять на весіллі.

В причті ті увійшли на весіллі, котрі мали олій в пляшечках своїх з каганцями своїми. Ті, котрі разом з пізнанням правди із св. Писання також мали Духа і ласку Божу, котрі у ночі свого гіркого розчаровання терпеливо очікували, просліджуючи Біблію, щоби дістати більше ясного світла, — ті побачили правду, що до небесної святині і переміни в служенню Спасителя, і, увірувавши, вони пішли за Ним в Його священнодійстві на небо. І всі, приймаючи через свідкування св. Писання ті правди і вірою ідучи за Христом, коли Він являється перед Богом, щоби звершити послідну роботу посередництва і по скінченню її дістане Своє царство — всі ті представляють як ідучи разом з Ним на весіллі.

\*) Дан. 7: 14; Одр. 21: 2. \*\*) Мат. 8: 11; Лука 22: 30. \*\*) Лука 12: 36.

В причті, в 22-ій гол. Мат. говориться про те саме і виразно показується на се, що судове слідство повинно наступити перед весіллям. Але насамперед приходить Цар, щоби подивитися на гостей, чи всі одіті в весільну одежу, себ то чистий характер, <sup>11)</sup> „і вимили вони одежі свої, вибілили одежі свої кровю Агнця“. <sup>12)</sup> Ті, що не мають тої одежі, будуть викинені, а знов ті, котрі одіті в весільну одежу, Бог прийме і віддасть їм честь, бо будуть сидіти на Його престолі і думувати в Його царстві. Се в діло випробування характеру — щоби знати, хто приготовлений в для Божого царства, і ся робота, звершена в часі судового слідства, в послідню в небесній святині.

Коли судове слідство вже скінчиться, і будуть розібрані і розсліджені діла всіх, котрі по всі часи вважали себе послідувателами Христовими, тоді, а не перше, скінчиться час проби і двері милости зачиняться. І так одно коротке речення: „І готові увійшли з Ним на весілля, і зачинено двері“, приводить нас поза границі посліднього служення Спасителя аж до того часу, коли скінчиться велике діло відкуплення чоловічества.

В служенню земної святині, котра, як ми уже бачили, служила символом небесної, коли первосвященик у великий день примирення входив до святая-святых, служба у першому відділі святині кінчиться. Бог приказав: „Тільки ж нікого щоб не було в соборному наметі, коли він увійде покутувати в святині, аж коли вийде“. <sup>13)</sup> Так і Христос, входячи до святая-святых, щоби звершити послідню роботу відкуплення, скінчив Своє служення в першому відділі. Але коли священнодійствів кінчилось в першому відділі, воно начиналось в другому. Коли первосвященик в символічному служенню виходив із першого відділу святині, в день примирення він являвся перед Богом, щоби представити Йому кров жертви за гріх для всіх синів Ізрайлевих, правдиво покаявшихся в своїх гріхах. Тим способом Христос скінчив тільки одну часть діла, як посеред-

<sup>11)</sup>Мат. 8: 11.

<sup>12)</sup>Одр. 7: 14.

<sup>13)</sup>3 кн. Мойс. 16: 17



ник, щоби приступити до другої частини священодійствія, і Він ще заступається Своєю кров'ю за грішників у Свого Отця.

Адвентисти в 1844 році не поняли того предмету. Після того як час перейшов, коли вони очікували явлення Спасителя, вони все ще вірили, що Його прихід близький; вони думали, що наступила важна критична хвиля і що діло Христа, як посередника для людей перед Богом, скінчилось. Їм здавалось, що Біблія учить, буцім то час благодати кінчиться незадовго до дійсного другого приходу Господа на хмарах небесних. Вони се брали із тих текстів Писання, котрі вказують на час, коли люде будуть стояти у дверей милости, будуть стукати і кликати, але ніхто не отворить їм. Вони питали сами себе, чи се не був час, коли вони очікували другого приходу Христового, початком того періоду, котрий зараз повинен попереджати Його прихід. Після того, як вони звістили остереження про близький наступаючий суд, вони думали, що діло їх для світа вже зділане, і зняли з себе тягар для спасення грішників, і безличні і богохульні насмішки безбожників здавались для них другим свідоцтвом, що Дух Божий покинув тих, що погорділи Його милостію. Все те укріпляло їх віру, що час благодати скінчився, або що „двері милости зачинились“, як вони виражались у той час.

Але з доходженням питання про святиню вони набрали більше ясного світла. Вони бачили, що вони мали правду, думаючи, що в кінці 2300 днів, в 1844 році, начнеться важкий період часу. Але між тим як показувалось, то двері надії і милости, через котрі людство протягом тисячу вісімсот літ мало доступ до Бога, зачинились, — однак відчинились другі двері, і люде могли досягнути прощення гріхів через заступництво Христове в святая-святых. Часть Його священодійствія скінчилась, але тільки щоби зробити місце другому. Двері до небесної святині все ще були отворені, де Христос служив для добра грішників.

Тепер справджувались слова Христові в Одкриттю, з котрими Він звертався до церкви, як раз в той час: „Се глаголе Святий Правдивий, що має ключ Давидів, котрий відчиняє, і ніхто не зачинить, і зачинає, і ніхто не відчинить: Знаю твої діла; ось дав я перед тобою незачинені двері, і ніхто не може зачинити їх“. (Одкр. 3: 7; 8).

Ті, що з вірою ідуть за Христом в великому ділі відкуплення, також дістають благословення Його заступництва, підчас коли ті, що відкидають світло, котре представляє їм діло небесного служення, не мають ніякої користи із того. Жиди, відкинувши дане світло при першому приході Христовім, не хочючи вірити в Него, як в Спасителя світа, без Него не могли дістати ніякого прощення. Коли Ісус після Свого вознесення посредством Своєї власної крові увійшов в небесну святиню, щоби виляти на Своїх учеників благословення Свого заступництва, Жиди були оставлені в цілковитій темряві, щоби продовжати своє безхосенне жертвоприношення. Служення символам і тіни скінчилось. А двері, через котрі люде перше мали доступ до Бога, більше не були отворені. Жиди відказались шукати Його тою одинокою дорогою, котрою можна було Його найти в той час, а іменно посредством Його служення в небесній святині. Тому вони не мали ніякої стичности з Богом. Для них тепер двері були зачинені. Вони не знали нічого про Христа як про правдиву жертву і одинокого заступника перед Богом, і тому вони не могли користати з благословення Його заступництва.

Стан невіруючих Жидів представляє стан байдужних і невіруючих серед так званих християн, котрі навмисне не хочуть знати про роботу нашого милостивого Первосвященника. Коли в символічному служенню первосвященик входив до святая-святых, весь Ізраїль повинен був зібратись около святині і торжественним способом упокорити свої душі перед Богом, щоби дістати прощення гріхів і не бути відтятими від громади Ізраїльської. А що ще важніше, щоб в той дійсний день

примирення поняли діло нашого великого Первосвященника і пізнали обовязки, котрі є вложені на нас.

Люде не можуть безкарно відкидати остереження, котрі милостивий Бог посилав їм. Вість небесна була післана світу за часів Ноя, і спасенне людей залежало від того, як вони обходились з тою вістю. Так як вони відкинули остереження, то Дух Божий відійшов від того грішного покоління, і вони погинули в водах потопу. За часів Авраама Бог перестав бути милосердним для мешканців Содоми, обтяженими переступками, і огонь, упавший з неба, пожег їх всіх, крім Лота з його женою і двома дочками. Таке саме случилось за часів Христа. Син Божий об'явив невірющим Жидам тодішнього покоління: „Оце ж оставляється вам дом ваш пустий“.<sup>14)</sup> І беручи на увагу послідні дні, та сама безконечна власть об'являє відносно тих, котрі „любви правди не прийняли, щоб спастися їм. І за се пішли їм Бог орудованне підступу, щоб вони вірували брехні, щоб прийняли суд усі, хто не вірував правді, а кохавсь у неправді“.<sup>15)</sup> Так як вони відкидають навчання Його слова, то Бог відбирає від них Святого Духа, і лишає їх при їх заблудженнях, котрі вони полюбили.

Але Христос еще заступається за людей, і ті, що шукають світла, найдуть Його. Хоч Адвентисти з початку того не розуміли, однак воно сталося ясным для них, коли відкрився змісл тих текстів Писання, котрі означили їх правдиве положенне.

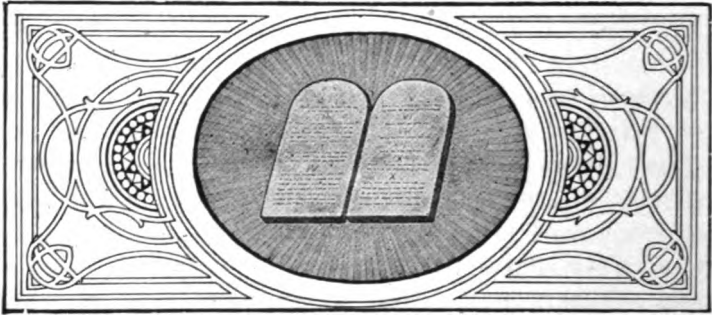
По впливі часу в 1844 році наступив період великого довідчення для тих, котрі все еще держались Адвентисткої віри. Їх одинока поміч, наскільки се торкалось увіренности в їх правдивому положенню у відношенню до пророцтва, було світло, котре звернуло їх увагу на небесну святиню. Декотрі відреклись від своєї віри в первісні обчислення пророчих періодів, і приписували людській або діавольській роботі той могутний вплив Святого Духа, котрий супроваджав Адвентисткий рух. Друга знов кляса твердо вірила у те, що Гос-

<sup>14)</sup>Мат. 23: 38.

<sup>15)</sup>2 Сол. 2: 10-12.

подь руководив ними в минувшій пробі і, ожидаючи, пильнуючи і молячись, щоби пізнати волю Божу, вони бачили, що їх великий Первосвященик приступив до другої часті священодійствія, і вірою ідучи за Ним, вони побачили також послідню роботу церкви і набрали яснійшого поняття про перву і другу ангельську вість і тим способом були приготовлені до того, щоби прийняти торжественне остереженне третього ангела із 14 гол. Одкриття і передати його світові.





## Г О Л О В А — XXV.

### НЕЗМІННІСТЬ ЗАКОНУ БОЖОГО.

„І відчинився храм Божий в небі, і видно було ковчег завіту Його в храмі Його“. <sup>1)</sup> Ковчег завіту Його знаходиться в святая-святых, в другій часті святині. В часі служення в земній скині, котра служить „образу і тині небесного“, сей відділ отверався тільки у великий день примирення для очищення святині. Тому се заявлення, що на небі отворився храм Божий і в ньому було видно ковчег завіту Його — вказує на те, що відкрилось святая-святых в небесній святині, в 1844 році, коли Христос увійшов туди, щоби звершити останнє діло примирення. Ідучи вірою за своїм великим Первосвященником, коли Він приступив до Свого служення в святая-святых, бачили ковчег Його завіту. Студіюючи предмет про святиню, вони прийшли до того переконання, що Спаситель із святая увійшов до святая-святых, і побачили, що Він тепер Сам відправляє службу перед ковчегом Божим і там зділався заступником за грішників силою Своєї крові.

Ковчег завіту, або кивот, на землі містив в собі дві камінні таблиці, на котрих були написані заповіді завіту. Кивот той служив до ховання таблиць, на котрих були написані заповіді Божі, і се придавало йому ціну і святість. Коли храм Божий отворився на небі, було видно ковчег Його завіту. Внутрі святая-святых, в небесній скині, торжественно заховується Божеський закон — той закон, котрий був виска-

<sup>1)</sup>Одкр. 11: 19.

заний Самим Богом, в супроводі громів на горі Синайській, і написаний Його власним пальцем на камінних таблицях.

Закон Божий в небесній святині є великий оригінал, вірна копія котрого — заповіді, написані на камінних таблицях і записані в книгах Мойсея. Зрозумівши ту важну точку, вони пізнали незмінний і святий характер Божеського закону. Як ніколи перше вони пізнали силу слів Спасителя: „Доки перейде небо й земля, одна йота, або одна титла не перейде з закону, аж поки все станеться“. \*) Закон Божий, як одкритте Його волі, копія Його характеру, повинен стояти вічно, „як вічний свідок на небі“. Навіть ані одна заповідь не відмінена і не змінена ні йота, ані одна титла. Псалмист говорить: „На віки, Господи, слово Твоє стоїть твердо на небесах“. „Всі заповіді Його вірні, установлені на віки вічні“. \*)

Як раз в серцю або в середині заповідей знаходиться четверта заповідь, як вона була проголошена з початку: „Пам'ятай день субітний, щоб святити його. Шість день можна тобі працювати й робити всяке діло твоє. День же севий субота Господеві, Богу твому. Не робити меш ніякого діла, ти сам, ні син твій, ні дочка твоя, ні раб твій, ні рабця твоя, ні віл твій, ні осел твій, ані всяка скотина твоя, ні приходень твій що у воротях в тебе. Бо шість день творив Господь небеса і землю, море й все, що в їх, і перестав дня сегого; тим благословив Господь субітний день і освятив його“. †)

Дух Божий вплинув на серця тих, що студіювали Його Слово. Вони переконались, що вони несвідомо переступили заповідь, бо не зважали на день покою Творця. Вони шукали причини святкування першого дня у тижни вмiсто того дня, що Бог освятив і не могли нігде найти в Святому Писанню, чому четверта заповідь була знесена або субота змінена. Благословення сегого дня, котре освячало його з початку, прецинь ніколи не було знесене. Вони чесною дорогою старались пізнати волю Божу і сповняли її; але тепер, коли побачили, що вони переступають закон Його, їх серця засмути-

\*) Мат. 5: 18.

\*) Пс. 119: 89; 111: 7, 8.

†) 2 кн. Мойс. 20: 8-11; 5 кн. Мойс. 5: 12-15.

лись, і вони показали свою вірність Богу тим, що стали святкувати суботу.

Багато серйозних старань було пороблено, щоби захитати їх віру. Кожному було ясно: если земна святиня була символом небесної, то закон, що хранився в ковчезі завіту на землі, представляв собою точну копію закону, що був в ковчезі завіта на небі; і, прийнявши правду що до небесної святині, вони рівночасно признавали обовязки у відношенню до четвертої заповіді — суботи. У тім заключалась тайна упертого і рішучого супротивлення проти згідливого в своїх обясненнях толковання св. Писання, через котре показувалось служення Христа в небесній святині. Люде старались зачинити двері, котрі відчинив Бог, і відчинити двері, котрі Він зачинив. Але Той, „Котрий відчиняє, і ніхто не зачинить, і зачиняє, і ніхто не відчинить“. Але Він сказав: „Ось дав я перед тобою незачинені двері, і ніхто не може зачинити їх“. \*) Христос відчинив двері, се є Він начав служення в святая-святых; світло сіяло із відчинених дверей в небесній святині, і видко було четверту заповідь посеред хранячогося тут закону. Те, що встановив Бог, не може змінити ні один чоловік.

Ті, що прийняли світло що до заступництва Христового і вічної незмінности закону Божого, найшли, що ті правди виложені в 14-ій гол. Одкриття. Вісти у тій голові містят в собі трикратне остереження, котре повинно приготовляти жителів землі до другого приходу Господа. Проголошення: „Наступив час суду Його“, вказус на останне діло в служенню Христовому для відкуплення людства. Воно обявляє правду, котра повинна бути проповідувана до сих пор, аж Спаситель перестане заступатися за людей і вернеться на землю, щоби забрати до Себе народ Свій. Суд, начавшись в 1844 році, повинен продовжатися, доки не буде рішена справа кожного — справа живих і мертвих. І тому він продовжиться до кінця часу людського досвідчення. Щоби люде могли встояти на суді, та вість наказує їм: „Бійтеся Бога і дайте славу Йому...

\*)Одр. 3: 7, 8.

і поклоняйтесь Тому, що створив небо і землю і море і жерела вод“. Які будуть наслідки прийняття тих вістей, показується із тих слів: „Ось терпимість святих; ось ті, що хоронять заповіді Божі і віру Ісуса“. Щоби бути приготовленим на суд, конче треба заховати закон Божий. Той закон на суді буде служити мірилом характеру. Апостол Павло пояснює: „Скільки бо без закону згрішило, (стільки їх) без закону й погине; а скільки в законі згрішило, (стільки їх) законом суд прийме. . . в день, коли судити ме Бог тайни людські, по благовістю моему, через Ісуса Христа“. \*) І він говорить: „Чинителі закону оправдяться“. Для заховання Божеського закону конечною є віра, бо „без віри не можна угодити Богу“. „Все ж, що не по вірі, гріх“. †)

Первий ангел взиває людей: „Бійтеся Бога і дайте славу Йому“. Вони повинні поклонятися Йому, як Творцю неба і землі. Щоби зділати се, конечно треба заховати Його закон. Еклезіаст говорить: „Бійся Бога і певни заповіді його; в сьому міститься все про чоловіка“. †) Поклонення Богу без заховання заповідей Його не можна угодити Йому. „Се бо любов Божа, щоб ми хоронили заповіді Його“. \*) „Хто ухо відхилив, щоб не слухать закону, того й молитва — хиба лиш гидота“. †)

Обовязок поклонятися Богу оснований на тому факті, що Він Творець і що всі творення обовязані Йому своїм існуванням. І де би в Біблії не говорилося, що ми обовязані віддавати Йму честь і поклонення більше, як поганським богам — всюди приводиться докази Його творчої сили. „Всі бо боги народів ніщо, Господь же сотворив небеса“. (Пс. 96: 5). „Хто ж у вас рівня мені, хто подобен? — говорить Святий. Позирніть лиш у гору очима й побачте, хто се сотворив? Так бо говорить Господь, сотворитель неба — Він, Бог, що создав землю й приспособив її. . . Я — Господь, а иншого не ма“. †) Псалмист говорить: „Знайте, що Він Господь Бог! Він, не ми, сотворив нас, — нарід Його“. „Прийдіте, поклонімся

\*) Рим. 2: 12-16. †) Жид. 11: 6; Рим. 14: 23. \*) Еккл. 12: 13. Йоан. 5: 3.

†) Прип. 28: 9.

‡) Ісаїя 40: 25, 26; 45: 18.



Йому богомільно, приклонім коліна наші перед Господом, що сотворив нас!“<sup>12)</sup> І святі істоти, що поклоняються Богу на небесах, об'являють причину свого почитання: „Достойн вси, Господи, прийняти славу і честь і силу; Ти бо створив усе“. (Одр. 4: 11).

В 14 гол. Відкриття люде вживаються поклонятися Творцеві, і пророцтво вказує нам клясу людей, котрі наслідком трикратної вісти хоронять заповіді Божі. Одна із тих заповідей прямо вказує на Бога, як на Творця. Четверта заповідь голосить: „День же семий субота Господеві, Богу твоюму... Бо шість день творив Господь небеса і землю, море і все, що в їх, і перестав дня сегого; тим благословив Господь субітний день і освятив його“. <sup>13)</sup> Господь говорив далі: „І держіте суботи мої свято, щоб вони були прикметою між мною і вами, та й тямте собі, що я — Господь, Бог ваш“. <sup>14)</sup> І основанне для того слідує: „Бо шість день творив Господь небеса і землю, а сегого дня спочив“. (2 кн. Мойс. 31: 17).

„Субота, як памятний день творення, важна є тому, що посредством того показується на дійсну причину, чому Богу належить поклоненне“, тому що Він Творець, а ми Його творення. „Субота для того є підставою всього богослуження, бо вона навчає великої правди в найвиразніший спосіб, що ніяка друга інституція того не робить. Правдивою причиною поклонення не тільки є день семий, але і взагалі заключається у ріжниці між Творцем а Його твореннем. Сей великий факт ніколи не буде перестарілим; його ніколи не можна буде забути“. Щоби людем постійно пригадувати ту правду, Бог установив суботу в саду Едемському, і до тих пор, доки останеться вірним той основний факт, що Він наш Творець, і повинні поклонятися Йому, субота останеться Його знаменем і памятним днем. Если би всі заховували суботу, то мисли і привязання всіх були б звернені на Творця, як на предмет почитання і поклонення і тоді не було б ні ідолопоклонника, ні боговідступника, ні невіруючого. Храненне суботи є зна-

<sup>12)</sup> Пс. 100: 3; 95: 6. <sup>13)</sup> 2 кн. Мойс. 20: 10, 11. <sup>14)</sup> Езек. 20: 20.

ком вірності у відношенні до правдивого Бога, що „сотворив небо і землю і море і жерела вод“. Отже з того виходить, що вість, призиваюча людей поклонятися Богу і хранити Його заповіді, а іменню четверту заповідь.

В противенстві до тих, котрі хоронять заповіді Божі і мають віру в Ісуса, ангел вказує еще на другу клясу людей, котрих, в їх заблудженнях, торжественно остерігається: „Хто поклоняється перед звіром і образом його, і приймає пятно на чоло своє, або на руку свою, той пити ме також од вина гніва Божого“. \*) Для того, щоби правильно поняти ту вість, кінечним є правильно витолкувати примінені тут символи. Що розуміється під звіром, образом і пятном?

Пророчий ланцюх, в котрому знаходяться ті символи, зачинається в 12-ій гол. Одкриття, червоним змієм, котрий хотів пожерти Христа при Його народженню. Сатана також називається вужем вікодавним, бо його головним оружжєм, котрим він послугувався, було римське царство, з його поганською релігією, щоби сповнилися його діаволські пляни. \*\*) Він побудив також Ірода, щоб убити Спасителя, і поганське римське царство в первих віках християнських, щоби йти війною проти Христа і Його народу.

В 13-ій гол. Одкриття описується другий звір, „подібний до рися“, котрому змій дав „силу свою і престол і велику власть“. (Стихи 1-10). Той символ, як думає більшість із протестантів, представляє папство, котре дістало силу, престол і власть стародавнього римського царства. Про звіра, подібного до рися, говорить: „І дано йому уста, говорити велике й хулу. . . І відчинив він уста свої на хулу проти Бога, щоб хулити імя його, і оселю його, і тих, що домують в небі. І дано йому провадити війну з святими, і побідити їх; і дана йому власть над всяким родом, і язиком, і народом“. Се пророцтво, майже подібне до описання невеликого рога в 7-ій голові Даниїла, без сумніву, вказує на папство.

„І дана йому власть провадити війну сорок і два місяці“.

\*) Одр. 14: 9, 10.

\*\*) Одр. 12: 9.

Пророк говорить: далі: „І бачив я одну з голов його наче на смерть вбиту“, і ще: „Коли хто веде в полон, той піде (сам) в полон; коли хто мечем вбиває, то мусить сам бути вбитий мечем“. Сорок два місяці — те саме, що в 7-ій гол. Даниїла три і пів року, або 1260 днів, „час і часи і половина часу“, в протязу котрого папська власть буде угнітати народ Божий. Сей період часу, як уже зазначено в попередних головах, зачався в 538 рці по Р. Хр. папською ерархією і скінчився в 1798 році. У той час папа був взятий армією до французького полону; папська власть зістала смертельно ранена і пророцтво сповнилось: „Хто веде в полон, то піде (сам) в полон.

Тут представлений є другий символ. Пророк говорить: „І бачив я иншого зьвіра, що виходив із землі, а мав він два роги, подібні як у ягняти, а говорив як змії“. <sup>17)</sup> Як вид того зьвіра, так і образ його возвищення, показують, що нація, ктру він представляє, не мав нічого спільного з націями, представленими в попередних символах. Чотири великі всемирні царства були показані пророкови Даниїлови в виді хищних зьвірів, котрі боролись, як „чотири вітри під небом... на великому морі“. <sup>18)</sup> В 17-ій гол. Одкриття ангел поясняє, що води означають „люде, і громади, і народи, і язики“. <sup>19)</sup> Вітри се символи війни. Чотири вітри небесні, що вмагались на великому морі, представляють зрілища завоювання і революції, завдяки котрих царства достигли своєї власти.

Але зьвіра з рогами, подібними до ягнячих Йоан видів „виходячого із землі“. Замість того, щоби скинути другі власти і самій утвердитися, так представлена нація повинна повстати на незанятих до сих пор землях, розвиватись поступенно і спокійно. І тому вона не могла розвинути ся між борючимися між собою націями старого світа, того розбурханого моря людей, народів, племен і язиків. Ми повинні шукати її в західній части світа.

<sup>17)</sup>Одкр. 13: 11.<sup>18)</sup>Дан. 7: 2.<sup>19)</sup>Одкр. 17: 15.



*Підписують декларацію незалежності*

Яка нація іменно в 1798 році зачала укріплятися і воз-  
висшатися в новій часті світа, звертаючи на себе увагу сві-  
та? Приміненне того символу не допускає ніякого сумніву.  
Оден народ і тільки оден відповідає даним в пророцтві; воно  
виразно показує на Північно-Американські Сполучені Держа-  
ви. Знов і знов та думка, а часами ті самі слова пророка,  
несвідомим способом приміняються ораторами і істориками,  
коли вони описують розвій і процвітання тої нації. Звіра, „ви-  
ходячого із землі“, було видно; і слово „виходить“ означає  
рости або вийти із землі, як рослина“. І як ми уже бачили,  
та нація повинна розвись на незанятій до того часу землі.

Один із визначних писателів, описуючи розвій Сполуче-  
них Держав, говорить, що вони „вийшли із порожні“, і додає:  
„Як *укрите насінне*, ми вирости і зділались державою.“ \*)  
Одна із Европейських газет в 1850 року говорить про Сполу-  
чені Держави, як про чудесну державу, котра „зійшла“ і  
„при мовчаню землі кожного дня зміцняла свою власть і свою  
гордість“. („Dublin Nation“). Едвард Еверет сказав в своїй  
бесіді про отців - переселенців тої нації: „Чи шукали вони  
самітного місця, нікому нешкідливого закутка, і безпечного  
у своїому віддаленню, де би маленька церква Лейденська мог-  
ла тішитися свободою? Дивіться на *могучі землі*, на котрих  
вони в спокійному завованню. . . здвигли знамя хреста!“

„Він мав два роги, подібні до ягнячих“. Ягнячі роги по-  
казують на молодість, невинність і лагідність, і як раз дасть-  
ся примінити до характеру того часу, коли пророк бачив їх  
возвишаючихся, а іменно в 1798 році. Між переслідувани-  
ми християнами, котрі перші втікали до Америки перед коро-  
лівськими і попівськими переслідованиями, многи рішились  
основати правительство на широких принципах горожанської  
і релігійної свободи. Свої погляди вони висказували в обяв-  
ленню про независимість, в котрій виставлялась велика прав-  
да про рівність всіх людей, одарених незбитими правами жит-  
тя, свободи і стремління до щастя. І се устрійство забезпе-

\*) „Towsend, „The New World Compared with the Old“, стр. 462.

че народіві самостійне правительство, значить, вибрані представники народу будуть ухваляти закони і управляти державою. Також була дарувана свобода віроісповідання, так, щоб кождому вільно було після свого власного переконання поклонятися Богу. Республіканське правительство і протестантизм зділались головними основами нації. В тих основах заключається тайна її могутости і процвітання. Угнітані і переслідовані у всьому Християнстві, удавались до того краю з великою надією на краще життя. Мільони прибували до його берегів і Сполучені Держави заняли місце між найбільше могутими націями.

Але звір з ягнячими рогами „говорив як змія“. І всією властю першого звіря орудює він перед ним; і заставляє землю і домуючих на ній, щоб поклонялись першому звірови, в котрого спілена смертна рана його. І робить великі ознаки, так що вогонь зводить з неба на землю перед людьми. . . говорячи домуючим на землі, щоб робили образ звіра, що має рану від меча, і ожив“. (Одрк. 13: 11-14).

Роги, подібні до ягнячих, і голос змія вказують на велике противенство між визнанням а практикою наведених тут нації. Говоряча нація се робота її законодавців і судового авторитету. Посредством них вона опрокидає принципи свободи і мира, котрі вони положили за основу при управленню державою. Пророцтво, що вона буде говорити „як змія“ і „дійствували зі всею властю першого звіра“, ясно предсказує розвій духа нетерпимости і переслідування, показуваного властями, котрі представляють змія і звіра, подібного до рися. І заявленне, що звір з двома рогами, „прикажує всій землі і домуючим на ній поклонятися першому звірови“, вказує на те, що та нація уживе своєї власти на те, щоби добитися поклонення, посредством котрого почитається папство.

Такий поступок просто противний би був принципам того правительства, духови його свободній інституції, прямим і торжественним заявленням независимости і цілому державному

устройству. Основателі нації мудро старались охоронити себе від державної влади, усвоєної церквою, з її неминучими наслідками — нетерпимістю і гоненням. Державні закони постановили: „Конгрес не повинен видавати ніяких законів, що до визнання релігії, і взагалі проти релігійної свободи“, і „релігія в Сполучених Державах ніколи не повинна бути поставлена услів'ям, даючим право зайняти яку-небудь державну службу“. Тільки при явному порушенні тої оборони національної свободи державна влада могла би примусити людей визнавати ту або другу релігію. Але суперечність такої роботи не в більша як в представлена в даному символі. Се в той звір з ягнячими рогами — в своєму визнанні чистий, миролюбивий і лагідний — говорючий як змії.

„Говорячи домуючим на землі, щоб робили образ звіра“. Тут як видно описана система правління, в котрій праводавча влада знаходиться в руках народу — ясне свідство, що Сполучені Держави в пророцтві займають місце серед великих націй.

Але що се значить робити „образ звіра“? і як він має бути зроблений? Щоби знати, що таке представляє той образ і як він повинен бути зроблений, ми повинні звернути увагу на признаки самого звіра, або папства. Коли церква найперше зачала тратити свою чистоту, віддаляючись від простоти євангелської і приймаючи поганські обряди і церемонії, вони втратили Духа і силу Божу, і щоби заволодіти совістю народу, вона почала шукати помічі державної влади. І вийшло з того папство — церква, котра запанувала над державною владою і уживала її для своїх власних цілей, а іменом для карання „еретиків“. Щоби Сполучені Держави тепер могли зробити образ звіра, церква повинна запанувати над державою на стільки, щоби вона могла уживати державної влади для досягнення своїх власних цілей.

По всякі часи, коли церква добилась до державної влади, вона ужила її на те, щоби карати відступлення від її навчан-

ня. І протестантські церкви, ідучи слідами Риму, злучились із світськими властями, виявляючи подібне ж стремління, обмежували свободу совісті. Примір з того ми маєм в довго триваючих нереслідованнях иновірців в англіканській церкві. Вчасі шіснадцятого і сімнадцятого століття тисячі не так думаючих проповідників (non conformists) мусіли покидати свої церкви, і многі проповідники і члени церкви потерпіли від тюрми, мук і тортурів.

Се було відступлення, котре на початку допровадило церкву до того, що вони мусіли шукати помочі у держави, що дало повід до розвою папства, або зввіра. Апостол Павло говорить: „Бо коли не прийде відступлення перше, і не відкриється чоловік беззаконня, син погібелі“.<sup>23)</sup> Тому відступлення в церкві приготує дорогу для образу зввіра.

І так Біблія заявляє, що до приходу Господа наступить стан релігійного упадку подібного тому, котре мало місце в первих віках. „Се ж відай, що в послідні дні настануть времена люті. Будуть бо люде самолюбці, сріблялюбці, пишні, горді, хулители, родителям непокірні, невдячні, безбожні, нелюбівні, непримирливі, осудливі, невдержливі, люті, вороги добра, зрадники, напастники, гордунники, що більше люблять роскоші ніж Бога, мають образ благочестя, сили ж його відцурались“.<sup>24)</sup> „Дух же явно гяголе, що в останні часи відступлять декотрі від віри, слухаючи духів лестивих і наук бісових“.<sup>25)</sup> „Котрого (беззаконника) прихід, сатаниною силою, буде з усякою потугою і ознаками й чудесами омани, і з усяким підступом неправди в тих, що погибають бо любови правди не прийняли, щоб спастися їм. І за се пішле їм Бог орудование підступу, щоб вони вірували брехні“.<sup>26)</sup> Коли наступить сей стан безбожя, тоді станеться те, що і в перві століття.

Пануюча ріжниця в віроісповіданнях в протестантських церквах так далеко поширена, що многі вважають се за рішучий довід того, що даремні всякі старання, щоби дійти до

<sup>23)</sup>2 Сол. 2: 3.

<sup>24)</sup>1 Тим. 4: 1.

<sup>25)</sup>2Тим. 3: 1-5.

<sup>26)</sup>2 Сол. 2: 9-11.



якого нібудь вимушеного єдинства. Протестантські церкви уже много літ стремлять до того, щоби все більше і більше злучити загальні догмати і зділати їх підвалиною загального союзу. Щоби добитися такого союзу, не треба допустити до обсудження всіх предметів, про котрі люде ріжно думаютъ, — хоч би як важні були із біблійної точки погляду.

Карло Бихер, визначний американський бесідник, сказав в одній із проповідій в 1846 році, що духовенство Євангелсько-протестантських громад „не тільки з самого хочатку формувалось під сильним гнетом людського страху, воно живе, рушаєся і дихає в зіпсутому до самого кореня стані і безнастанно звертається до всякого недоброго природного елементу, щоби змусити правду, щоб замовчала і поклонитись перед силою відступлення“. Чи може не сталось так з Римом? Чи не переживаємо ми те саме? І що ми бачимо як раз перед собою? — Другий Вселенський собор! Всемірна конвенція! Євангелський союз і всесвітнє віроісповідання! Як тільки люде добюються до того, тоді хочачі достигнути повного єдинства, остається лиш оден крок, щоб ужити сили.

Коли визначні церкви в Сполучених Державах злучаються в їх спільних доктринах і влинуть на державу так, щоби вона їх піддержала у їх цілях, — тоді протестантська Америка „зробить образ“ папської вярхії і начнеться переслідуванне іновірців.

Зьвір з двома рогами „зробить те, що усім малим і великим, і богатим, і вбогим, і вольним, і невольним дано п'ятно на правій руці їх, або на чолі їх. І щоб ніхто не міг купувати або продавати, як тільки, хто має п'ятно або імя зьвіра, або число імени його“. (Одрк. 13: 16, 17.

Остереженне третього ангела звучить: „Коли хто поклоняється перед зьвіром і образом його, і приймає п'ятно на чоло своє, або на руку свою, той пити ме також од вина гніва Божого“. Зьвір, про котрого споминається у тій вісті і почи- танне котрого жадається другим, є перший зьвір, подібний до

рися в 13-ій гол. Одриття — папство. „Образ зьвіра“ в свого рода відпавший протестантизм, котрий прийме той вид, коли протестантські церкви будуть просити помочи держави, щоби примусити людей прийняти їх доктрини. Нам еще остається описати „п'ятно зьвіра“.

Після остереження не поклонятися зьвірові і його образіві пророцтво обявляє: „Ось терпилівість святих; ось ті, що хоронять заповіді Божі і віру Ісуса“. Із того, що заховуючі заповіді Божі таким способом відріжняються від тих, котрі поклоняються зьвірові і його образіві, і приймають його п'ятно — виходить, що хороненне закону Божого з одної сторни і нарушенне його з другої робить ріжницю між тими, що поклоняються Богови і тими, що поклоняються зьвірові.

Особливша прикмета зьвіра і його образу в — нарушенне закону Божого. Пророк Даниїл говорить про невеликий рік, другий символ папства: „Повстане инший... і... йому буде навіть видітись, що зможе знести в них час і закон“. (Дан. 7: 25). І ап. Павло назвав ту владсть „чоловіком гріха“, котрий взнесеса понад Бога. Одно пророцтво поповняє друге. Змінюючи Божеський закон, тільки папство могло взнеститися понад Бога, і хто би не хранив свідомим способом той змінений закон, той посредством того оказує найвищу честь власті, що змінила його. І хто таким способом підлягає папським законам, признає папу замість Бога.

Папство пробувало змінити закон Божий. В католицькому катехизмі друга заповідь, котра закаує поклонятися образам, випущена із закону, а четверта змінена так, що наказує почитати первий день в тижні замість сегого. Але паписти кажут, що друга заповідь була пропущена тому, що вона не потрібна, бо міститься в першій, і що вони передають закон в такому виді, як Бог хотів, щоб ми понимали його. Але се не може бути та зміна, предсказана пророком. Тут говориться про умисну, добре обдуману зміну: „Йому буде навіть видітись, що зможе знести в них час і закон“. І зміна четвер-

тої заповіді як раз відповідає пророцтву. Вказує на церкву, як на одинокий авторитет на те. Тут папська власть явно вноситься понад Бога.

Під час коли ті, що поклоняються Богу, відзначаються головню тим, що хоронять четверту заповідь, так як се є ознакою Його творчої сили і свідоцтвом того, що Йому належить ся честь і поклонення від людей — то знов ті, що поклоняються звіврові будуть відзначатися тим, як би збезчестили пам'ятний день Творця, возвишаючи при тому постановлення Риму. Щоби піддержати святкування неділі, папство в своїх претенсіях по перший раз призвало на поміч державу, щоби примусити захувати її, як „день Господній“. Але Біблія показує на семий день, як на день Господній, а не на первий. Христос говорить: „Тим Син чоловічий — Господь і суботи“. \*) І Господь Сам в пророцтві Ісаї означає його, як „святий день Мій“. (Ісаїя 58: 13).

Так часто наведені твердження, що будьто Христос змінив суботу, опрокидується Його власними словами. В нагорній проповіді Він говорить: „Не думайте, що я прийшов знівечити закон або пророків; не прийшов я знівечити, а сповнити. Істино бо глаголю вам: Доки перейде небо і земля, одна йота або одна титла не перейде з закону, аж поки все станеться. Тим, хто поламле найменшу з сих заповідей і навчить так людей, той звати меться найменшим у царстві небесному; а хто сповнить і навчить, той звати меться великим у царстві небесному“. (Мат. 5: 17-19).

Факт, загально признаний протестантами, — що св. Писання не оправдує змінення суботи. Того навчають знамениті твори людей по сій і по другій стороні океана. Із тої причини Аугсбурське визнання віри причисляє неділю до людських постановлень „ради доброго порядку, единства і мира“. (Apologia der Konfession Art. XV). Звісний богослов Німеччини заявляє, що неділю „ми переняли не із Нового Завіту, але із церковних переказів“. Він твердить, „що Христос і

\*) Марка 2: 28.

Його апостоли... запровадили неділю, або празники, сього нігде не можна доказати“.

Сторонники римо-католицької церкви доказують, що субота змінена їх церквою і заявляють, що протестанти, заховуючи неділю, признають її владу. В „католицьким катехизмі християнської релігії“, яко відповід на питання: „Після старого закону субота була посвяченим днем, але *церква*, навчана Ісусом Христом і управляна Духом Божим, замінила суботу на неділю, так, що ми тепер заховуем первий, а не семий день. Недільний день тепер є і означає день Господній“.

Папські писателі вказують на заміну суботи недільним днем, як на знак папського авторитету, „з чим годяться і протестанти... бо вони строгим захованнем недільного дня признають владу церкви запроваджувати празники і порушення їх вважають за гріх“. Отже зміна суботи не є нічим иншим, тільки знаком авторитету римської церкви або „платном зьвіра“.

Римська церква не занехала своїх прав на верховну владу, і коли світ і протестантські церкви приймають створену нею суботу, відкидаючи біблійну суботу, вони дійсно признають ті права. Хоча вони і стараються приписати відвічальність за ту зміну отцям церкви або переказам, але ділаючи се, вони мимоволі забувають за те, що лиш Біблія і тільки Біблія робить їх протестантами і відділяє їх від Риму. Сторонники папи добре бачать, що протестанти опукують сами себе, і тішаться, що прийде колись час, що весь протестантський світ стане під прапор Риму.

Папісти заявляють, що заховання неділі із сторони протестантів нічого иншого як „почитання, котре вони на перекір самим собі оказують авторитетови католицької церкви“.<sup>25)</sup> Протестантські церкви, примушуючи заховувати неділю, тим самим змушують і поклонятися папству — зьвірові. Ті, котрі, хоч і розуміють, що приказує четверта заповідь, однак замість правдивої суботи заховують фальшиву, вони також тим

<sup>25)</sup> „Plain Talk about Protestantism“, стр. 213.

самим почитають владу, котра жадає сього. І церкви при допомозі держави, стараючись присилувати людей сповнити який-небудь релігійний обов'язок, сами роблять „образ звіра“, і наслідком того присилування хоронити недільний день є те саме, щоб поклонятися звірові або його образіві.

Християне минулих віків заховували недільний день в тому переконанню, що вони заховують біблійну суботу; і ще находяться правдиві християни в різних християнських церквах, не виключаючи і римо-католицької церкви, котрі щиро вірують, що недільний день постановлена Богом субота. Бог признає їх щире намиріння і їх чесний спосіб думання. Але коли буде запроваджене законне хранення недільного дня і світ просвітиться у відношенню до обов'язків, що до правдивої суботи, тоді всякий, що нарушає закон Божий, щоби заховувати постановлення, заложені авторитетом Риму, посредством того віддасть папству більшу честь, як Богу. Він буде поклонятися Римові і тій владі, котра змушує заховувати постановлення, запроваджені Римом. Він буде поклонятися звірові і його образіві. Відкидаючи те постановлення, про котре Бог говорить, що воно служить ознакою Його авторитету, і почитаючи замість него те, про котре Рим говорить, що воно є ознакою зверхности папи, — люде тим самим приймуть знак підданства Риму — п'ятно звіра“. Тільки після того як се питання буде ясно представлено народові, і він повинен вибрати або закон Божий або людські заповіді, котрі уперто стремлять до того, щоби дістати „п'ятно звіра“.

Найстрашнішу погорду, яка тільки коли була проголошена над смертельниками, ми находимо в третій ангелській вісті. Се мусить бути страшний гріх, котрий викликає на голову виновних страшний гнів Божий, в котрому не має милосердя. І люде, що торкається того дуже важного діла, не повинні зіставатися в потемках. Остеререження перед тим гріхом ще до наступлення суду Божого на світі, повинно бути оголошене людам, щоби всі знали, чому та кара постигне нас,

і щоб мали можливість спасати себе. Пророцтво обявляв, що первий ангел післаний з тою вістю „всякому народові, і родові, і язикові, і людові“. Остереженне третього ангела, що містить в собі часть трикратної вісти, прийме також широкі розміри. Так як представляється в пророцтві, вона грімким голосом проповідує ангелом, летячим посеред неба, і зверне на себе увагу цілого світа.

При звершенню борби цілий світ буде розділений на два табори — заховуючих заповіді Божі і маючих віру в Ісуса, і поклоняючихся звірові і його образіві і приймаючих його пятно. Хоча церква і держава злучаться у своїй власті, і зробить се. „щоб усім малим і великим, і багатим, і вбогим, і вольним, і невольним дано пятно звіра“, \*) однак народ Божий не прийме його. Пророк на острові Патмосі уже бачить побідивших „звіра і його образ і пятно його і число імени його“, як стояли на шклянному морі, маючи кобзи Божі і співаючих пісню Мойсея і Агнця. (Одкр. 15: 2, 3).

\*) Одкр. 13: 16.



## Г О Л О В А — XXVI.

### РЕФОРМА СУБОТИ.

Реформа суботи, котра повинна бути звершена в послідні дні, виразно предсказується в пророцтві Ісаї: „Так говорить Господь: Допильновуйте суду і чиніть справедливість; спасенне бо мое недалеко, й незабаром одкрита буде справедливість. Щастен чоловік, що се чинить обачно, й син чоловічий, що твердо в законі держиться, той, що береже суботу від опоганення, а руку свою від усякого зла вплиняє“. „Та й синів зміж чужоплеменників, що пристануть до Господа, щоб Йому служити й імя Господне любити, та бути рабами Його, — всіх, що стережуть суботу мою від опоганення, і твердо стоять у мойому завіті, тих приведу я на святу гору мою й звеселю—ущасливлю в мойому домі молитви“. (Ісаїя 56: 1, 2, 6, 7).

Ті слова відносяться до Християнського віку, як видно із слідуючих слів, що знаходяться в звязі з тим: „Господь Бог, що збирає до купи розсипаного Ізраїля, ось так говорить: до зібраних в Ізраїлі я ще й інших буду збирати“. <sup>1)</sup> Тут говориться про збирання поган посредством проповіді Євангелія. І ті, котрі у той час хранять суботу, зістали благословені. І тим способом захованне четвертої заповіді ростігається не тільки на час роспяття, воскресення і вознесення, але ще дальше — на час, коли Його слуги будуть проповідувати благу вість спасення всім народам.

<sup>1)</sup>Ісаїя 56: 8.

Господь приказує через того самого пророка: „Завяжи ж се свідчення, й запечатай обяв при учениках моїх“. \*) Печать закону Божого ми находим в четвертій заповіді. Тільки вона одна із всіх десятих заповідей вказує нам на імя і титул законодавця. Вона називає Його Творцем неба і землі і тим способом показує, що тільки Йому одному належить право почитання і поклонення. Крім того приписує, в десятих заповідях ми не находим нічого, що вказувало би на авторитет законодавця. Коли папська власть змінила суботу, печать була знята з закону. Послідувателі Ісуса є призвані, щоб привернути і возвишити суботу четвертої заповіді до її законного положення, як памятник день Творця і знак Його авторитету.

„Звертайтесь до закону та до обяву“. Підчас кóли багато є суперечних навчань і теорій, то закон Божий служить одиноким вірним правилом, після котрого повинні бути провірені навчання і теорії. Так говорить пророк: „А вони, — як не так говорять, як там сказано, то не ма в них світла“. Іс. 8: 20.

Знов оден приказ: „Клич грімко, не вдержуйсь, підними голос твій, мов труба, і вкажи мойому люду беззаконня його, й дому Якововому всі гріхи його“. Се не безбожний світ, але ті, котрих Господь називає Своім народом, повинні бути згромдені за свої проступки. Він заявляє дальше: „Вони ж бо питають у мене що дня про путі мої, наче б вони були такі люде, що живуть праведно і не відкидають законів Бога свого“. \*) Тут говориться за таких людей, котрі думають, що вони праведні, а навіть удають, що вони дуже інтересуються богослуженнями. Ось таких то Бог картає, бо вони топчуть ногами Божеські приписи, за котрі пророк говорить: „І забуде рід твій пустині давнезні; ти одбудуєш основи многих поколінь, і казати муть про тебе: Він одбудовав розвалини, попрокладавав знов шляхи про поселення. Коли вдержиш ногу твою задля суботи, та не будеш сього дня мого святого своїх забавів чиняти; коли буде субота в тебе осолодою, днем Гос-

\*) Ісаїя 8: 16.

\*) Ісаїя 58: 1, 2.



поднім святим, шанованим; а пошануєш її тим, що не робити меш твоїх діл звичайних, не годити своїм примхам і пусторіки слова понехавш; тоді мати меш осолоду в Господі“<sup>4)</sup> Се пророцтво відноситься до наших часів. Коли римська власть змінила суботу, закон був нарушений. Але час настав, коли Божеське постановлення знов повинно бути приведене. Розвалини повинні бути одбудовані і положені основи для многих поколінь.

Адам заховував суботу, освячену через упокій і благословенне Творця не тільки в своїй невинности, в Едемському саді, але і після свого упадку, за що він гірко клявся, будучи вигнаний із своєї щасливої домівки. Всі патріархи від Авеля до праведного Ноя, Авраама і Якова хранили її. Коли вибраний народ находився в неволі в Єгипті, многі стратили пізнання Божеського закону серед пануючого ідолопоклонства; але після освободження Ізраїля при торжественних обставинах Бог об'явив Свій закон перед всім зібранням Ізраїльським, щоби вони пізнали волю Його, були Йому все послужними і боялися Його.

Від тоді аж по нині заховалось пізнання Божеського закону на землі і субота, четверта заповідь, хранилась. Хоч чоловікови гріху і удалось потоптати ногами святий день Божий, але все таки, навіть в часі Його панування, находились душі в самітних місцях, що почитали Його. Від часу реформації завсігди були люде, котрі хранили Його. Хоч часто серед докорів і переслідовань, вони однако безпереривно свідкували, що закон Божий і субота — память творення, продовжуєсь вічно і обов'язує нас своїм захованнем.

Ті правди, як вони є представлені в 14-ій голові Одкриття, в зв'язі з вічним Євангелієм будуть відзначати церков Христову в часі Його явлення, так як в наслідок трикратної вісти буде зібраний народ, заховуючий „заповіді Божі і віру в Ісуса“. Та вість — послідня, котра повинна бути дана світові перед другим приходом Господа. Зараз по її проповіді

<sup>4)</sup>Ісаїя 58: 12-14.

пророк видить Сина чоловічого, приходячого в славі, щобн зібрати людей землі.

Прийнявші світло відносно святині і незмінности Божеського закону, були повні радості і зачудовання, коли вони побачили красоту і згідність правд, виявлених їх розумови. Світло здавалося їм так дорогоцінним, що вони хотіли звістити про нього всім Християнам і ніяк не могли сумніватися в тому, що люде з радістю приймуть його. Але многим, котрі вважали себе послідувателями Христовими, не подобались правди, котрі поставили їх всупереч зі світом. Послух четвертої заповіді жадав жертви, і більшість відказалась принести її.

Коли були обявлені жадання суботи, декотрі задивлялись на ту справу, виходячи із світської точки погляду. Вони говорили: „Ми заховували недільний день, наші батьки заховували його, і многі гарні і побожні люде заховували його і умерли праведниками. Если вони мали правду, так само і ми. Хранення тої суботи поставить нас в супереч зі світом і ми не будемо мати ніякого впливу на нього. Що може зробити маленька горстка людей, котрі заховують семий день, проти усього світа, хранячого недільний день? Подібними словами і Жиди старались оправдати своє відкинення Христа. Їх батьки, що служили Богу жертвоприношенням, були прийаті Ним, чому ж і діти не могли найти спасення, ідучи тим самим путем. Так само аргументували сторонники папи за часів Лютра, що їх релігія достаточна для спасення, так як правдиві християне померли, остаючись католиками. Таки виводи є дійсною перешкодою у всякому поступі в релігійному віруванню і життю.

Многі знов доказували, що хранення недільного дня є твердо засноване віронавчанне — і далеко розповсюднений обичай церкви протягом многих віків. В суперечність тому основанню було доказано, що субота і її святкованне є далеко старшого походження, так старого, як і сам світ, і признане

Богом і ангелами. Коли була сотворена земля „як тим часом всі ранні зорі веселилися, і всі сини Божі викликували з радощів“, тоді заложено основи суботи. \*) Ось і тому вона заслугує собі на наше почитання: вона не заснована ніяким людським авторитетом і переказами. Вона була заснована „Стародавним“ (Дан. 7: 22) і слухає Його вічного Слова.

Коли увага народа була звернена на реформу суботи, проповідники перекручували Слово Боже, толкуючи Його свідкування таким способом, що мало хто тим цікавився. І ті, котрі не досліджували сами для себе св. Писання, задоволялись заключеннями, котрі згаджались з їх желаннем. Висновками, хитростю, переказами отців і авторитетом многи церкви старались опрокинути правду. Поборники її мусіли взятися за Біблію, щоби доказати непохитність четвертої заповіді. Смирненні, вооружені виключно Словом Божим, люде відбивали напади учених, котрі з задивованнем і гнівом бачили, що їх краснорічиві аргументи на ніщо не здались проти простих і щирих доказів людей, котрі більше знали св. Письмо, як шкільну премудрість.

Не маючи акуратних біблійних доказів і, забуваючи, що ті їх розумовання були висказані проти Христа і Його учеників, многи з великою завзятістю говорили: „Чому наші великі мужі не розуміють того субітнього питання? Тільки не многи вірять йому, як ви. Се не може бути, щоби правду мали тільки ви, а всі учені світа поступали би несправедливо“.

Для опрокинення таких аргументів треба було привести лиш св. Писання і вказати на те, як Господь по всі віки поступав зі Своім народом. Бог дійствує через тих, котрі слухають Його голосу і сповняють Його прикази, і в случаю коли треба, то скажуть різьку правду, а навіть виявлять загальні гріхи народу. Чому Бог так рідко послугується ученими і високопоставленими особами, як провідники реформаційних рухів, обясняється тим, що вони уповають на своє віроісповідання, свої теорії і богословські системи і не чувствують нія-

\*) Иов 38: 6, 7.

кої потреби бути поученими Богом. Тільки маючи личну звязь з жерелом мудрости можуть витолковати і поняти св. Писання. Часами особи з незначним шкільним образованием покликані є, щоб поширяти правду, не тому, що вони не вчені, але тому, що вони не є зарозумілі, щоби не дозволити Богові, щоби їх навчив. Вони дістають образование в школі Христовій і їх смирення і послух роблять їх великими. Дозволяючи їм пізнати Його правду, Бог оказує їм таку честь, проти котрої земні почесні і людські величія, як би ніщо.

Більшість Адвентистів відкинула правду відносно святині і Божого закону і многі перестали також уповати на Адвентистський рух, приймаючи ложні і суперечні погляди про пророцтва, що торкається тої вісти. Декотрі впали в заблудження, що кілька раз назначували час другого приходу Христового. Світло, яке вони тепер дістали відносно святині, повинно було показати їм, що ніякий період пророчого часу не протягається до другого приходу Христового і що не означає точного часу тої події. Але відвертаючись від світла, вони знов і знов продовжали назначати час, коли Господь мав прийти і так часто вони заводились в своїх припущеннях.

Коли Солунська церква при своїла собі погляди про другий прихід Христовий, ап. Павло порадив їм, щоб старанно порівняли їх надії і ожидання із Словом Божим. Він вказав їм на предказані в пророцтвах події, котрі мали статися до другого приходу Христового, доказуючи, що вони не мають ніякого важного основання вірити, що Він прийде в часі їх життя. „Нехай ніхто вас не зводить ніяким робом!“<sup>\*)</sup>, звучать Його слова перестороги. Але наколи б вони жили надією, котра не мала б ніякого біблійного основання, то се завело б їх на злу дорогу. Своїми заблудженнями вони стягнули би на себе насмішки невіруючих, і через те знеохотитись і сумніватись в правдах, котрі є їм так потрібні до їх спасення. Пересторога апостола, звернена до Солунян, містить в собі важне поучення для тих, котрі живуть в послідні дні.

\*)2 Солун. 2: 3.

Многі Адвентисти чувствовали, що вони не годні приготувитися як слід, если їм не буде можна вірити в означений час другого приходу Господа. Тому, що вони вже нераз завелись у своїй надії, то їх віра в наслідок того дістала такий тяжкий удар, що їм довше майже не можна було оставитися у згоді з великими правдами пророцтва.

При поширенню певної євангелської вісти наміренням Божим було проповідування означеного часу суду. Як незбитий факт, остається обчислення пророчого періоду, на котрому основується та вість і після котрого кінець 2300 днів повинен наступити в осени 1844 року. Неоднократні старання найти нові числа для початку і кінця пророчого часу і конечні для таких потверджень фальшиві заключення, не тільки віддаляють мисли від теперішньої правди, але еще стягають на себе погорду і насмішки, если будуть старатися на ново пророкувати. Чим частійше назначається означений час для другого приходу Христового і чим більше поширюється та наука, тим більше воно на руку сатані, бо по упливі того назначеного часу, він наводить насмішки і клини на тих, котрі надіялися і тим осмішить великий Адвентисткий рух із 1843 і 1844 р. р. І в кінці ті, що уперто стоять при тих своїх заблудженнях, назначать такий час другого приходу Христового, котрий буде заходити за дуже далеко в будучність. І се доведе їх до того, що вони будуть вважати своє положення безпечним і многі пізнають своє заблудженне тільки тоді, коли буде вже пізно.

Історія народу Ізраїльського дуже влучно малює те, що пережили Адвентисти минулого часу. Як Бог вивів Ізраїля із Єгипту, так Він руководив і Своім народом в Адвентисткому русі. У великому розчарованню їх віра була випробувана подібно тому, як віра Евреїв у Червоного моря. Наколи б вони продовжали уповати на управляючу ними руку в часі минулого досвідчення, то вони увиділи би спасення Боже. Если би всі бувші співробітники в руху 1844 року прийняли тре-

тю ангельську вість і стали би проповідувати її в силі Духа Святого, Всемогучий Господь помагав би їм в їх усинюваннях, і потоки світла заляли би світ. Мешканці землі були би давно перестережені і діло було б скінчено, так що Христос міг би прийти для спасення Свого народу.

Бог ге хотів, щоби народ Ізраїльський сорок літ мандрував в пустині; Він відразу хотів запровадити їх в землю Хаанаанську, щоби вони поселились там, як святий і щасливий народ. „І бачимо, що не змогли увійти за невірство“. <sup>7)</sup> Наслідком їх безнастанного відступлення вони погибли в пустині і другі були призвані, щоби увійти в обітужанну землю. Так само Бог не хоче, щоби другий прихід Христовий так довго задержувався, і Його народ стільки літ томився на сьому світі, обтяжений гріхом і клопатами. Але їх невірство розлучило їх з Богом. Коли відказались сповнити те діло, котре Він вложив на них, були покликані другі проповідувати ту вість. Із милосердя Христос не приходить еше, щоби грішникам дати можливість почути остереження і скритися в Ньому від гніву Божого, котрий буде виляний.

Нині, як і в минулих віках, проповідь правди, осуджуюча гріхи і заблудження теперішнього часу, викликає супротивлення: „Кожен бо, хто чинить лихе, ненавидить світло, й не йде до світла, щоб не зганено вчинків його“. <sup>8)</sup> Многі, видячи, що вони не можуть найти основання для своїх переконань в св. Писанню, рішаються, щоб там не було, боронити їх, і злосливо нападають на характер і побуджуючі причини тих, котрі виступають в обороні правди, не більшостію признаної. Се є той самий спосіб дійствія, котрого держались по всі віки. Ілю, приміром, обвинувачували в тому, що він непокоїть Ізраїля, пророка Еремію, що він зрадник; ап. Павла, що він оскверняє храм. Від тоді аж до нині всі, що хочуть бути вірними правді, обвиняються як ворохобники, еретики і шизматики. Люде в наслідок свого невірства, відкидаючи пророче слово, легко повірять брехням на тих, що осміляються

<sup>7)</sup>Жид. 3: 19.

<sup>8)</sup>Иоан. 3: 20.

докоряти за всякі гріхи. Той дух безнастанно буде розвиватися, і Біблія ясно показує на те, що наступить час, коли державні закони будуть знаходитися в такій суперечности з заповідями Божими, що всякий, що хоче хоронити всі Божеські приписи, мусить зносити глум і кари, як переступник.

Але ввиду всього того, в чому заключаються обовязки вістника правди? Чи повинен він так говорити, що не треба проповідувати правди, бо, мовляв, її дійствие справляє те, що люде відклоняються від неї або і противляться їй? Ні, у него не ма важнійшої причини, як і у попередших реформаторів задержувати свідкування Слова Божого лиш тому, що воно викликає супротивлення. Свідкування віри, котре оставили нам мученики і святії, є призначене для добра будучого покоління. Се є живі приміри святости і чистоти обичаїв, щоби воодушевляти відвагу тих, котрі тепер покликані виступити як свідки за Господа. Милость і правда були звіщені не тільки їм одним, але щоби через них земля просвітилась пізнанням Бога. Чи дав Бог світло слугам Своїм в теперішньому поколінню? Тоді вони повинні присвічати світу.

В старині Господь об'явив одному пророкови, котрий говорив в Його імени: „Дом же Ізраїлів не схоче тебе слухати, бо вони не хочуть слухати мене“. Але помимо того Він говорить: „Говори їм слова мої, чи будуть вони слухати, чи не будуть“. \*) До слуг Своїх Бог звертається в теперішньому часі зі словами: „Клич грімко, не вдержуйсь, підніми голос твій, мов труба, і вкажи мойому люду беззаконня Його, й дому Якововому всі гріхи Його“. (Ісая 58: 1).

На скільки всякому, хто дістав світло правди, обставини дозволяють, він повинен відчувати ту саму торжественну і велику відвічальність, як і поророк Ізраїльський, до котрого Слово Боже заговорило: „І тебе, сину чоловічий, приставив я вартовиком до Ізраїлевого дому, щоб ти, як почувеш із уст моїх слово від мене, остеріг-врозумив їх. Коли ж би я скажу беззаконному: Беззаконнику, ти вмиреш, — а ти не скажеш ні-

\*) Езек. 3: 7; 2: 7.

чого, щоб остерегти ледачого перед його дорогою, то беззаконник умре за свою провину, та кров його я вимагати му від тебе. Кли ж би ти остерігав беззаконника перед його дорогою, щоб він звернув із ної, він же не навернувся з своєї дороги, то він за свій гріх погине, а ти вратував душу свою“.)

Фактом є, що всякі неприємності і гонення є найбільшою перешкодою в прийнятті і поширюванні правди. Се є одиникий доказ проти правди, котрого її поборники ніколи не можуть опрокинути. Але правдивих послідувателів Христових се не відстрашує. Вони зовсім не чекають на се аж правда станеться популярною. Вони свідомі є того, що їх обовязком є брати на себе хрест і говорити разом з ап. Павлом, що „тепершня легкота горя нашого надто над міру приготує нам вічну вагу слави“,.) і разом з одним звисним пророком в старині: „Більшим багатством на Єгипецькі скарби вважаючи на ругу Христову“ (Жид. 11: 26).

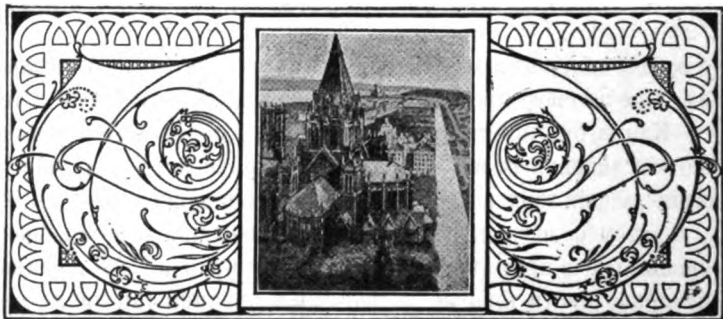
Яке би там не було їх віроісповідання, тільки ті, серця котрих наповнені світом, в релігійних ділах будуть дієвувати із самолюбних, світських побудок, замість того, щоби поступати після принципів правди. Але ми повинні любити правду тому, що вона є правда, а наслідки зіставити Богови. Своїми великими реформами світ обовязаний віруючим особам, котрі придержувались правди і мали сильний характер. Посредством них реформаційна робота і в теперішньому часі повинна поступати вперед.

Так говорить Господь: „Слухайте мене, ви, що знаєте справедливість; народе, що в його серці закон мій! Не лякайтесь наруг од людей; їх зневаги не бійтесь. Як оджебу бо сточить їх міль, і як вовну, з'їдять їх черви; моя ж справедливість потриває по віки, і спасення мого з роду в род“ (Ісаїя 51: 7, 8).

“)Езек. 33: 7-9.

“)2 Кор. 4: 17.





## Г О Л О В А — XXVII.

### НОВОЧАСНІ ВІДРОДЖЕННЯ.

Де би не проповідувалось Слово Боже, всюди були із того вислідки, що доказували Божественність Його походження. Дух супроводжав благу вість Своїх слуг, і Слово мало великий вплив. Совість у грішників пробуджалась. „Світло, котре просвічає всякого чоловіка, приходячого у світ“, освітило їх душі, і тайні діла темряви вийшли на світ Божий. Глибоке переконання овладіло душами і серцями людей. Вони були переконані о гріхах, о правді і о будучому суді. Вони набрали поняття о праведности Господа і пануючих і їх налякала думка, що вони в своїх пороках і своїх провинах мусять стати перед Серцевідущим. У своїому душевному страсі вони кликали: „Хто вибавить мене від сього тіла смерти? Коли вони побачили хрест на Голготі з Його неоціненою жертвою за гріхи людства, їм стало ясно, що ніщо инше тільки заслуги Христа могли відкупити їх проступки; тільки вони могли знов примирити чоловіка з Богом. З вірою і покорою вони прийняли Агнця Божого, Котрий бере гріхи світа. Через кров Ісуса вони дістали „відпущення прежніх гріхів“.

Ті душі сотворили „праведний плід покаяння“. Вони увірвали і, прийнявши хрещення, вони стали до нового життя, новими створіннями в Ісусі Христі, не для того, щоби жити в прежніх похотях, але через віру в Сина Божого йти Його слідами, і старатися бути чистими, так як Він є чистий. Рі-

чей, котрих вони перше ненавиділи, тепер полюбили, а річі, котрі перше любили, тепер ненавиділи. Горді і зарозумілі зділались смиренними і сокрушеними. Суєтні і думні стались тепер серйозними і бодрими, богохульники стались побожними, п'яниці зділались тверезими, а розпустники чистими. Суєтна модна одежа замінилась на більше скромну. Християне не носили завнішнього украшения „заплітання волося і убиранне в золото, або з'одягнення в одежу“, але окрасою їх були „потайний серця чоловік у нетлінню лагідного і тихого духа, що перед Богом многоцінне“.<sup>1)</sup>

Відродження доводили до самопізнання і покори. Вони відзначались торжественною, серйозною відозвою до грішників і сердечним співчуттем до тих, котрі є куплені кровю Христовою. Мужі і жени в молитві боролись з Богом ради спасення душ. Плоди такого відродження можна було бачити в душах, котрі не відказувались від самовідречення і жертв, але радувались, що вони є достойними переносити всякі насмішки і наруги ради Христа. В життю тих, котрі визнавали Ісуса, можна було замітити перемену. Ті, що з ними стикались, користувались їх впливом. Вони збирали разом з Христом і сіяли Духу, щоби пожати вічне життє. (Гал. 6: 8).

Про них можна було сказати: „Ви смуткували на покаяння“.<sup>2)</sup> „Бо смуток по Бозі нерозкаянне покаяння на спасення робить; смуток же світа сього смерть робить. Ось бо се саме, що по Бозі смуткували, як велике зробило в вас дбання, а (яке) оправдання, а жаль, а бажання, а ревність, яке (відомщення)! У сьому показали ви, що чисті в сьому ділі“.<sup>3)</sup>

Так ділає Дух Божий. Тільки перемена життя свідкує про правдиве покаяння. Коли грішник сповняє дану обітницю, і віддає, що зрабував, сповідається з своїх гріхів і любить Бога і своїх ближніх, тоді він може бути певний, що він є примирений з Богом. Такого рода були дійствія, як в попередніх роках слідували після кожного релігійного пробудження.

<sup>1)</sup>1 Петра 3: 3, 4.

<sup>2)</sup>2 Кор. 7: 9-11.

Судячи по їх овочах, Господь благословив їх, спасаючи через них душі і возвишаючи людство.

Але многі новочасні відродження дуже різняться від проявлення Божеської милости, котра в прежних роках супроводжала ділання слуг Божих. Правда, що велике заінтересованне поширюється і многі вважають себе дійсно наверненими, і число членів в церкві постійно збільшається, однак після вислідку, не можна ще напевно сказати, щоб в духовному життю видко було якийсь більший поступ.

Тай загальні відродження дуже часто повстають із того, що побуджаються воображення і чувства людей і вони інтересуються все чимсь новим, що на них робить вражіння. Однак біблійні правди або свідкування пророків і апостолів їх мало інтересує. Богослуження, не маюче побуджаючого характеру, зовсім не є для них притягаючим. Вість розумна і безпристрасна не вдоволяє їх. Ясні остереження Слова Божого, прямо відносячися до їх вічного добра, зовсім не займають їх.

Для кожної дійсно наверненої душі відношення до Бога і предмет вічності є важним питанням в життю. Але де в нинішних церквах можна найти духа посвяти для Бога? Навернені не хочуть покидати ні своєї гордості ні своєї любови до світа. У них не ма більше охоти відречися від самих себе, взяти на себе свій хрест і пійти за тихим і смиренным Ісусом, як і перед їх наверненням. Релігія сталась посміховиськом для невіруючих і скептиків, так як многі, що носять її імя, не поступають після її правил. Побожности в церквах майже не ма. Устроювання в церквах театрів, пікніків, базарів і всяких інших гумбугів прогнали думку про Бога. Рухомі нерухомі дочасні добра так поглотили душу, що люде майже зівсім не думають про вічне життє.

Але як би собі не було, все таки в тих церквах находяться еще і правдиві послідувателі Христа. Передше чим Бог прийде на сей світ із Своїми судами, серед Його народа на-

ступить таке пробудження давньої побожності, якого ще не було від часів апостолських. Дух і сила Божа зійдуть на Його дітей. У той час многі відлучаться від церковів, в котрих замість любови до Бога і Його Слова панує любов до світа. Многі, так духовні як і світські з радістю приймають ті правди, котрі Бог каже проповідувати в теперішньому часі, щоби приготувати народ до другого приходу Христового. Ворог людської душі хоче перешкодити тій роботі і, заким настане час для того руху, він постарается в ошуканчий спосіб се зробити. В церквах, котрі йому піддадуться, він постарается о те, щоби люде думали, що на них зійшло особливе благословення Боже, і тут покажется те, що люде будуть вважати найбільшим заінтересованнем. Великі товпи будуть тішитися, що Бог ділає для них чудесним способом, а тим часом се є робота иншого духа. Під релігійною маскою сатана постарается поширити своє діло у весь Християнський світ.

В многих пробудженнях, котрі стались за минулих п'ятидесять літ, менше більше мали той самий вплив, що будуть мати в більше поширеному русі в будучині. Буде викликане побудження чувств, змішання правди з неправдою, на те тільки приспособлене, щоби вводити в заблудження. Але ніхто не повинен дати себе звести. В світлі Слова Божого нетрудно пізнати характер тих рухів. Всюди, де люде легковають собі свідкування Біблії, відвертаючись від ясных правд, досвідчаючих душу і жадаючих самоодречення і одречення від світа — там ми можемо бути певні, що в них благословення Божого не ма. Після правила, даного Самим Христом: „По овочах їх, пізнаете їх“, показується, що ті рухи не є діло Духа Божого.

В правдах Свого Слова дарував Бог людам одкритте Самого Себе, і для всіх, приймаючих Його, воно служить щитом проти омани діавола. Занедбуючи ті правди, ми отвераємо двері для того зла, котре тепер так поширяється в релігійному світі. Натура і важність закону Божого по більшій

часті затрачуються. Не признаючи свійства і важности Божеського закону, люде були впроваджені в блуд, що до навернення і освячення і побожність в церквах через те потерпіла. Із того можна бачити, чому в пробудженнях нашого часу не достає Духа і сили Божої.

В ріжних релігійних громадах бувають люде, котрі відзначаються своєю побожністю, котрий признають сей факт і смутяться тим. Професор Едвард Парк, описуючи звісні в Америці релігійні небезпеки, дуже влучно виражаєсь: „Жерело небезпеки заключається в тому, що занедбують з катедри сліпо проповідувати закон Божий. В минувших часах катедра була відголосом голосу совісти. Наші найлучші проповідники придавали своїм проповідям чудне величіє через те, що вони ішли за приміром свого Учителя, підносячи високо закон, Його заповіді і погрози. Вони повтаряли або великі принципи, що закон є копія Божеського совершенства, і чоловік, не любячий закона, також не любить Євангелія, бо закон, як і Євангеліє — є зеркалом, котре відбиває правдивий характер Божий. Та небезпека провадить до другої небезпеки, а іменно до зла, придає занадто мале значінне гріхови, його поширюванню і каранню. Наскільки закон є справедливий, настільки несправедливий непослух“.

Крім вище наведеної небезпеки є еще инша небезпека, котра занадто мало оцінює справедливість Божу. Ціль теперішнього проповідника є — виключати Божеську справедливість із Божеської доброти і знизити Його милосерде до почуття ніж вивисшити Його до принципу. Але богословська призма роз'єдинює те, що Бог з'єднав. Чи є Божеський закон добром, чи злом? Він є добром. Тоді і справедливість є добра, бо вона хоче сповняти закон. З привички занадто низько оцінювати Божеську справедливість, Божеський закон, поширюванне і каранне людського непослуху люде легко впадають в другу привичку не придавати відповідного значіння тому милосердю, котре устроїло приміренне за гріх“.

Таким способом Євангеліє в душах людських тратить свою силу і важність і внет вони будуть готові відкинути цілу Біблію.

Багато релігійних учителів твердять, що Христос через Свою смерть зніс закон і люде через те зістали вільні від його вимагань. Є такі люде, котрі кажуть, що закон є тяжким ярмом, а противно Євангелія — свобода.

Але не так думають пророки і апостоли про святий закон Божий. Каже Давид: „І буду ходити по широкому просторі; бо я шукав заповідей твоїх“. <sup>3)</sup> Апостол Яков, котрий писав по смерті Ісуса, відноситься до десяти заповідей як до „царського права“ і до „звершеного закону свободи“. <sup>4)</sup> А в Одкриттю кажеться: „Блаженні, що творять заповіді Його, щоб мали власть до дерева життя і увійшли ворітьми в город“. (Одкр. 22: 14).

Думка, що Христос через Свою смерть зніс Свого Отця закон, є безпідставна. Наколи б се було можливо змінити закон або знести його, то Христос не потребував би вмерати, щоби спасти чоловіка від гріховної кари. Смерть Христова, так далека від знесення закону, доводить, що Він є незмінний Син Божий, прийшов „звеличити та прославити закон“. <sup>5)</sup> Він сказав: „Не думайте, що я прийшов знівечити закон. . . доки перейде небо і земля, одна йота, або одна титла не перейде з закону, аж поки все сванеться“. <sup>6)</sup> І що до тичить Його Самого, Він обявляє: „Чинити волю твою, мій Боже, моя радість: і закон твій в глибині серця мого“. (Псал. 40: 8).

Божий закон, по його натурі, є незмінний. Він є обявленням волі і характеру його Автора. Бог є любов, і його закон є любов. Його два великі правила є любов до Бога і любов до чоловіка. „Любов є сповнення закону“. <sup>7)</sup> Характер Божий є справедливість і правда; така є натура його закону. Каже псалмист: „Закон твій є правда. Всі заповіді твої справедливість“. <sup>8)</sup> І ап. Павло заявляє: „Тим же оце закон свят, і заповідь свята, і праведна і добра“. (Рим.

<sup>3)</sup> Псал. 119: 45.

<sup>4)</sup> Якова 2: 8; 1: 25.

<sup>5)</sup> Ісая 42: 21.

<sup>6)</sup> Мат. 5: 17, 18.

<sup>7)</sup> Рим. 13: 10.

<sup>8)</sup> Псал. 119: 142, 172.

7: 12). Такий закон є думка і воля Божа і мусить бути тривалий як і Його Автор.

Се є робота навернення і освячення примирити людей з Богом; значиться, щоб були у згоді з правилами Його права. У початку чоловік був сотворений на образ Божий. Він був в совершенній гармонії з природою і Божим законом; принцип справедливості був написаний в його серцю. Але гріх відчуждав його від свого Творця. Він не подобав більше на Божеський образ. Його серце бунтувалось проти принципу Божого закону. „Тим що думання тілесне — ворогування проти Бога; законів бо Божему не кориться, та й не може“. \*) Але „Бог так полюбив світ, що дав Свого єдинородного Сина“, щоб примирити чоловіка з Богом. Через заслуги Христові він може бути назад повернений до свого Творця. Його серце мусить бути відновлене через ласку Божу; він мусить мати нове життя свие. Ся зміна є нове народження, без котрого, каже Ісус, „він не може увидіти Царства Небесного“.

Перший крок до примирення з Богом є — потушення гріху. „Гріх є беззаконне“. „Через закон бо познання гріха“. \*\*) Щоби бачити свою провину, грішник мусить досвідчати свій характер через Боже найбільше мірло справедливості. Се є те зеркало, котре показує совершенність справедливого характеру, і дає йому можливість розпізнати несовершенність свого власного.

Закон виявляє чоловікові його гріхи, але не дає ніякої помочі. Хоч обіцює життя слухняним, однак заявляє, що смерть є уділом грішника. Сама тільки Євангелія Христова може увільнити його від осудження або осквернення гріховного. Він мусить покаятися перед Богом, що Його закон переступив; і віра в Христа є його жертва примирення. Так він одержує „отпущенне прежніх гріхів“, і стається учасником Божеської природи. Він є дитя Боже, приймаючи духа всиновлення, ним же покликуює: „Авва, Отче!“

\*) Рим. 8: 7.

\*\*) Иоан. 3: 4; Рим. 3: 20.

Чи він є тепер вільний, щоб переступити закон Божий? Каже Павло: „То ми оце руйнуємо закон вірою? Нехай не буде так. Ні, ми утверджуємо закон“. „Ми, що померли гріхом, як ще жити мем в йому?“ А Йоан заявляє: „Се бо любов Божа, щоб ми хоронили заповіді Його; а заповіді Його не тяжкі“. <sup>11)</sup> У новому відродженню серця є в єдно з Богом, і згаджуєсь з Його законом. Коли наступила та велика зміна в грішникові, він перейшов із смерті до життя, з гріху до святости, із переступу і ворохобні до послуху і вірности. Давне життя, що відчуждалось від Бога, скінчилось; нове життя примирення, віри і любови почалось, „щоб оправдання закону сповнилось в нас, котрі не по тілу ходимо, а по духу“. <sup>12)</sup> І душа заговорить: „Як же любий мені закон твій! Цілий день думка моя про його“. (Псал. 119: 97).

„Закон Господній звершений, душу оживляє“. (Пс. 19: 7). Без закону, люде не мають поняття про чистоту і святість Божу, або про їх власну провину і нечистоту. Вони не мають правдивого переконання про гріх і не чують потреби каятись. Не бачучи свого упавшого стану як преступники Божого закону, вони не видять потреби відкуплення кровю Христовою. Надія спасення приймаєсь без цілковитої зміни серця і поправи життя. І так дійсного навернення не ма і багато є таких членів церкви, котрі ніколи не злучились з Христом.

Ошибочні теорії освячення також виходять із занедбання або відкинення Божого закону, є важним чинником у нинішньому релігійному русі. Наука тих теорій є фальшива і небезпечна в практиці.

Правдиве основанне є Біблійна наука. Ап. Павло у своєму посланню до Солунянської церкви заявляє: „Така бо воля Божа, освяченне ваше“. І він молиться: „Сам же Бог упокою нехай освятить вас зовсім“. (1 Сол. 4: 3; 5: 23). Біблія виразно учить, що є освяченне, і як його можна досягнути. Спаситель молився за Своїх учеників: „Освятити їх правдою Твою; слово Твоє правда“. <sup>13)</sup> А ап. Павло учить, що <sup>14)</sup>Рим. 3: 31; 6: 2; 1 Йоан. 5: 3. <sup>15)</sup>Рим. 8: 4. <sup>16)</sup>Йоан. 17: 17, 19.



віруючі будуть „освячені Духом Святим“ (Рим. 15: 16). Яка є робота Святого Духа? Ісус сказав Своїм ученикам: „Як же прийде той Дух правди, то проведе вас до всякої правди“. <sup>14)</sup> А псалмист каже: „Закон є правда“. Через слово і через Духа Божого отвераяться для чоловіка великі принципи праведності, що містяться в Його законі. І если закон Божий є „святий і справедливий і добрий“, копія Божеського звершення, то і характер, котрий повстав через послух для закону, буде також святий. Христос є звершеним приміром такого характеру. Він каже: „Я хоронив заповіді Отця мого“. „Бо я роблю всякого часу, що подобається Йому“. <sup>15)</sup> Пслідувателі Христа стаються такими як і Він. — через ласку Божу вироблюють собі характер, що згаджується з принципами Його святого закону. Се є Біблійне освячення.

Ся робота може бути звершена тільки через віру в Христа, силою Божого Духа. Павло напминає віруючих: „Із страхом і трепетом про своє спасення дбайте. Бог бо се робить у вас, щоб і хітіти (вам) і робити по (Його) вподоби“. <sup>16)</sup> Християне будуть чути підшептів гріху, але він буде безнастанно боротись проти него. Отже тут Христова поміч є потрібна. Людська слабість лучиться з Божеською силою, і віра покликуює: „Богу ж дяка, що дав нам побіду через Господа нашого Ісуса Христа“. <sup>17)</sup>

Св. Писання прямо показує, що робота освячення є поступова. Коли навернення грішника находить упокій з Богом через кров відкуплення, християнське життя доперва зачалось. Тепер він іде „до звершення, до міри зросту сповнення Христового“. Ап. Павло говорить: „Одно ж роблю, забуваючи вже те, що позаду, і сягаючи по те, що спереду, біжу до мети по нагороду вишнього поклику Божого в Христі Ісусі“. <sup>18)</sup> А Петро кладе перед нами степені, котрими можна осягнути Біблійне освячення: „То доложіть до сього усе ваше старання, і подайте у вірі вашій чесноту, а в чесноті розум, а в розумі вдержання, а у вдержанню терпіння, а в терпін-

<sup>14)</sup> Йоан. 16: 13.

<sup>15)</sup> Йоан. 15: 10; 8: 29.

<sup>16)</sup> Филип. 2: 12, 13.

<sup>17)</sup> 1 Кор. 15: 57.

<sup>18)</sup> Филип. 3: 13, 14.

ню побожність, а в побожності братню любов, а в братній любові любов для всіх... се бо роблячи, ніколи не спотикнетесь“ (2 Петра 1: 5-10).

У кого в Біблійне освячення, у того є і дух покори. Видячи перед собою величів святости, він також бачив свою негідність в порівнянні з непорочністю і возвишеним звершенням з Безконечним.

Пророк Даниїл був приміром правдивого освячення. Ціле своє довге життя посвятив шляхотній праці для свого Господа. Він був „людиною бажання“ (Дан. 10: 11). Однак замість держати себе чистим і святим, той чесний пророк зачислявся до грішного Ізраїля, коли вставлявся до Бога за своїм народом: „Ми складаємо перед тебе благання наші, покладаючи надію не на праведність нашу, а на твоє велике милосерде“. „Ми прогрішили і коїли безбожність“. Він заявляє: „І як ще говорив і моливсь та сповідався в моїх гріхах і в гріхах мого народу, Ізраїля“. А коли пізніше Син Божий явився, щоб його повчити, Даниїл сказав: „І лице мов змінилось дуже, — вся відвага мене опустила“.)

Коли Йов учув голос Господа з бурі, він покликнув: „Тим то я зрекаюсь слова мого та каюсь в поросі і попелі“.) Се було коли Ісаї бачив славу Господа і чув херувима покликаючого: „Свят, свят, свят Господь сил“, і промовив він: „Горе мені, погибель моя!“.) Опісля як Павло був підхоплений до третього неба, і чув невимовні слова, що не можна чоловікові промовити, говорить про себе як „меньшому всіх святих“. Се був любий Йоан, котрий, пригорнувшись до грудей Ісуса, побачив Його славу, і упав як мертвий перед ноги ангела. (Одкр. 1: 17).

Ті, що ходять в тіні Кальварийській, не можуть хвалитись і виноситись, що вони вже вільні є від гріху. Вони знають і відчувають, що се був їх гріх, котрий спричинив душевні страдання Божого Сина, і ся думка допровадить їх до пониження самих себе. Лиш ті, що живуть найблище Ісуса,

\*) Дан. 9: 18, 15; 10: 8.

\*\*) Йов 42: 6.

\*\*\*) Ісаї 6: 3, 5.

найліпше знають слабости і гріховність людства, і Їх одинока надія є в заслугі роспятого і воскресшого Спасителя.

Освячення, відзначаючися тепер в релігійному світі; має в собі духа самохвальби, і легковаження Божого закону робить його чужим для Біблійної релігії. Єї оборонці навчають, що освячення се хвилива робота, через котру, самою вірою, можна досягнути совершенну святість. „Тільки віруй“, кажуть вони, „і блаженство є твоє“. Не треба більше нічого робити. Коли вони се говорять, то тим самим вони не признають Божого закону, доказуючи, що вони вже не потребують хоронити заповіді. Але чи се можливе є для чоловіка бути святим і не годитися з правилами, котрі є виражені в Його натурі і волі, і котрі вказують на те, що Йому угодно?

Ті, що хочуть мати легку релігію, значить не хочуть позбутися марностий світових, не хочуть знати нічого за самовідречення, — створили науку віри; не треба нічого робити, тільки вірити. Але що каже Слово Боже? Ап. Яків говорить: „Яка користь, браттє моє, коли хто каже, що віру має, та діл не має? чи може віра спасти його? Чи хочеш же зрозуміти, чоловіче марний, що віра без діл мертва? Чи бачиш, що віра допомагала ділам його, і ділами звершилась віра? . . Чи бачите ж оце, що з діл оправдується чоловік, а не з однієї віри?“ \*)

Свідкування Слова Божого проти тої заманючої науки віри без вчинків. Се не є віра, що надівсь ласки з неба без сповнення того, чого милосердде жадає, се марність, бо правдива віра має свою основу в св. Писанню.

Нехай ніхто не думає, що може бути святим, если добровільно переступає закон Божий. Грішна душа відокремляється від Бога. „Гріх є беззаконня“. „Кожен, хто грішить, не бачив Його, ні пізнав Його“. \*\*) Хотяй Йоан у своєму посланню говорить переважно за любов, однак не вагаєсь виявити правдивий характер тих, що то держаться за святих, а переступають закон Божий. „Хто говорить: Я пізнав Його, а

\*) Якова 2: 14, 24.

\*\*) 1 Йоан. 3: 4, 6.

заповідей Його не хоронить, той ложник, і в тому не ма правди; хто ж хоронить слово Його, істино у тому любов Бога звершена“.<sup>24)</sup> Се в проба визнання кожного чоловіка. Ми не можемо признати святості ніякому чоловікові, если не буде жити після Божих правил святості на небі і на землі. Наколи люде легковажать собі моральний закон і Його Божі принципи, если переступлять хоч би одну із Його заповідей і навчають, щоб і другі так робили, то вони не мають значіння у небі, і ми можемо знати, що їх претенсія на святість в надаремна.

І хто каже, що він без гріха, то вже тим самим показуєсь, що він далекий від святости. А се в тому, що він не має поняття про безконечну непорочність і святість Господа Бога, або яким він має бути, если хоче бути в єдності з Його характером; і тому, що він не має найменшого поняття про непорочність і возвишену доброту Ісуса, і злобу гріховну, і такий чоловік ще хоче вважати себе за святого. Чим дальше він в віддалений від Христа, і чим більше він не може поняти Божеського характеру і припису, тим більше праведним він бачить себе.

Біблійне освячення містить в собі все єство — духа, душі і тіла. Павло молився за Солунян, щоби їх дух, душа і тіло збереглись непорочно у прихід Господа нашого Ісуса Христа“.<sup>25)</sup> І знов він пише до віруючих: „То ж благаю вас, браттє, щедротами Божими, представляйте тіла ваші (яко) жертву живу, святу, угодну Богові. (се) розумне служення ваше“.<sup>26)</sup> За часів старінного Ізраїля, кожде приношення яко жертва Богу було старанно оглянене. Если найдемо деяку хибу у принесеному звїраті, то не приймано; бо Господь приказав, щоб було „без пороку“. Так і христїяне мають приносити свої тіла „яко жертву живу, святу, угодну Богові“. Щоби зробити се, то всі їх сили мусять бути захищені в як найліпшому стані. Всяка практика, котра ослабляє фізичну або умову силу, робить чоловіка неспосібним до слу-

<sup>24)</sup>1 Йоан. 2: 4, 5.

<sup>25)</sup>1 Сол. 5: 23.

<sup>26)</sup>Рим. 12: 1.

ження Творцеві. І чи Богу буде угодно, если ти менше жертвуєш, як ти можеш? Христос сказав: „Ти возлюбиш Господа Бога цілим серцем“. Ті, що люблять Бога цілим серцем, будуть хотіти послужити Йому як найліпше в їх життю, і постараться з'єдинити всі свої сили з законом, щоби могли чинити Його волю. Вони не будуть віддаватися страстям, ослаблювати або сплюгавити приношення їх небесному Отцю, котре вони собою представляють.

Ап. Петро каже: „Ухилийтесь від тілесного хотіння, котре воює проти душі“. \*) Всякі грішні роскоші ослаблюють фізичні, умові і духовні сили, і Слово або Дух Божий дуже слабо ділав на серце. Ап. Павло пише до Коринтян: „Очищайте себе від усякої нечистоти тіла і духа, звершаючи святість у страхі Божому“. \*\*) А до овощу духа: „Любов, радість, мир, довготерпіння, добрість, милосердя, віра, тихість“; зін також зачисляє — „вдержливість“.

Помимо тих вдохновених обявлень, багато християн траять свої сили, вганяючись за зисками і модами; а скільки то їх упідлило своє богоподібне мужество через обжирство, п'янство і заказані роскоші. А церква замість докоряти часто заохочув до зла, бо заострює апетит до зисків і до роскошів, щоби наповнити свою скарбницю, бо любов для Христа в за слаба се зробити. Наколи б Христос увійшов нині до церкви і побачив який там гандель провадиться в імени релігії, чи не вигнав би Він тих безбожників, як колись повиганяв міняйлів із святині?

Ап. Яків заявляє, що премудрість, що свяше, в „перша чиста“. Наколи б він подибавав таких, у котрих дороге імя Ісуса на устах, опоганених тютюном, тих котрих віддих і ціле тіло пересмерділо запахом, і котрі сплюгавили воздух небесний і змушують тих, що коло них, вдихати ту смердючу трутину. Наколи б апостол побачив ту погану роботу, чи не назвав би її, земною, тілесною і бісовською? Невільники тютюну, що мають претенсію на освячення, говорять про свою

\*) 1 Петра 2: 11.

\*\*) 2 Кор. 7: 1.

надію в небі; але Слово Боже виразно говорить: „І не ввійде до него ніщо погане“. (Одр. 21: 27).

„Хіба не знаєте, що тіло ваше храм Духа Святого, що живе в вас, котрого маєте від Бога, і ви не свої? Ви бо куплені ціною; тим прославляйте Бога в тілі вашому і в душі вашому; вони Божі“. \*) Той, що його тіло є храмом Духа Святого, не буде невільником шкідливої навички. Його сили належать до Христа, котрий купив його ціною крові Своєї. Він є власністю Господа. Чи може він марнувати повірене йому добро? Християни рік-річно видають величезні суми грошей на всякі непотрібні витребеньки, підчас коли душі гинуть за недостатку слова життя. Бога обкрадають з десятин і приношень, а вони марнують гроші на розпусту замість дати їх на убогих або на поширення Євангелія. Накопи б всі, що називають себе християнами, були на правду освячені, їх майно, котре вони обертають на непотрібні і шкідливі речі, вложили би до скарбниці Господньої і тоді були би правдивими християнами і були би прикладом вдержливості, самовідречення і самопожертвування. Тоді вони були б світлом світа.

Світ піддається роскошам. „Хотінне тіла і хотінне очей, гордощі світові“ управляють массами народу. „Вийдіть із між них, і відлучіться, глаголе Господь, і до нечистого не приторкайтесь“. В світлі Слова Божого ми сьємо оправдані, если кажемо, що освячення не може бути правдиве, если ми не покинемо гріховну роботу і роскоші світові.

Тим, котрі схочуть прийняти услія: „Вийдіть із між них, і відлучіться. . . і до нечистого не доторкайтесь“, Господь Бог обіцяє: „І я прийму вас, і буду вам за отця і ви будете мені за синів і дочок, глаголе Господь Вседержитель“. \*\*) Привілеєм і обовязком кожного християнина є мати багато опита в тілах Господа. „Я світло світу“, сказав Ісус, „хто йде слідом за мною, не ходити ме в темряві, а мати ме світло життя“.. (Ів. 8: “2). „Стежка праведних — се та зоря, що зорить рано в ранці, і світить яснійше та яснійше аж до повного

\*) 1 Кор. 6: 19, 20.

\*\*) 2 Кор. 6: 17, 18.

дня“.<sup>31)</sup> Кожний крок віри і послуху приносять душу ближче до Світла світу, в котрому „не ма зовсім темряви“. Ясні лучі Сонця Праведности світять на слуг Божих, а вони мають світити Його світло. Як зірки кажуть нам, що там у небі є велике світло, котрого славою вони стались ясними, так і Християни повинні показати, що Бог сидить на престолі вселенної, котрого характер треба прославляти і наслідувати. Милости Його Духа, непорочність і святість Його характеру буде представлятися в Його свідках. Ап. Павло у своєму листі до Колосян говорить про великі благодати, дані дітям Божим. Він каже: „Того то і ми, від того дня, як почули, не перестаємо за вас молитись і просити, щоби сповнились розумінням волі Його у всякій премудрості і розумі духовному, щоб ходити вам достойно перед Господом у всякому догоджуванню, і у всякому доброму ділі приносячи овоч і ростучи в розумінню Бога, кріпшаючи усякою силою по потузі слова Його на всяке видержування і довготерпіння з radoщами“.<sup>32)</sup> (Кол. 1: 9-11).

Знов він пише до братів в Єфесі, щоб знали, які є великі християнські привілеї. Він говорить до них в найбільше зрозумілій мові про чудесну силу і знання, яку можуть мати яко сини і дочки Всевишнього. Каже апостол: „Щоб дав вам по багатству слави своєї утвердитись силою через Духа Його у нутреному чоловіку, щоб ви закоренившись і оснувавшись у любови, могли зрозуміти з усіма святими, що таке ширина й довжина, й глибина, й висота, і зрозуміти любов Христову, що перевищує розум“. Але молитва апостола досягає до верхка привілеї, коли молитися: „Щоб сповнились усякою повнею Божою“.<sup>33)</sup>

Тут є обявлені вишини, осягнення, до яких ми можем дійти через віру в обітвання нашого Отця Небесного, коли ми сповнимо Його бажання. Через заслуги Христові ми маємо доступ до престола Безконечної Сили. „Він, що Свого Сина не пощадив, а за всіх нас видав Його, хіба ж з ним і всього

<sup>31)</sup> Прип. 4: 18.

<sup>32)</sup> Єфес. 3: 16-19.

нам не подарує?<sup>33)</sup> Отець дв Свого Духа без границь Свогому Синові. Ми також можемо бути учасниками сього. Ісус каже: „Коли ж ви, лихими будши, знаєте добрі дари давати дітям вашим, як же більш Отець ваш із неба не дасть Духа Святого тим, що просять у Него?“<sup>34)</sup> „Коли чого попросите мене в ім'я мое, я зроблю“. „Просіть, то й приймете, щоб радість ваша була повна“.<sup>35)</sup>

Коли характеристика християнського життя є покора, то ще з того не виходить, щоби воно мало бути сумне і не мало вартости. Кождий повинен жити так, як Бог приказує і благословляє. Бог не хоче сего, щоби ми жили у темноті і під осудом. Се ще не називавсь покора, наколи хто ходить з похиленою головою, а його серце наповнене думками лиш про себе. Ми можем йти до Ісуса і бути очищеними, і стояти перед законом без стиду і грижи совісти. „Тим же то тепер не ма ніякого осуду тим, що в Христі Ісусі не по тілу ходять, а по духу“. (Рим. 8: 1).

Через Ісуса упавші сини Адама стались „синами Божими“. „Бо і хто освячує і хто освячується, від одного всі; а сібі то причини не соромиться братами звати їх“.<sup>36)</sup> Християнське життя повинно бути з вірою, побідю і веселістю в Бозі. Все бо роджене від Бога світ побіджає; і ся побіда, побідивша світ, віра наша“.<sup>37)</sup> Правду говорив Божий слуга Неемії: „Радощі перед Господом се піддержка ваша“.<sup>38)</sup> Ап. Павло каже: „Радуйтеся завсігди в Господі, і знов кажу: радуйтеся“. „Всякого часу радуйтеся. Без перестану молітьесь. За все дякуйте: така бо воля Божа в Христі Ісусі про вас“.<sup>39)</sup>

Такі є овочі біблійного навернення і освячення; Християнський світ мало зважає на великі принципи праведности які є у Божому законі, тому про ті овочі так рідко свідкується. Не видно тепер тої великої християнської роботи, у котрій проявлявся Дух Божий як се можна було бачити в релігійних пробудженнях минулих літ.

<sup>33)</sup>Рим. 8: 32.<sup>34)</sup>Лука 11:13.<sup>35)</sup>Иоан. 14: 14; 16: 24.<sup>36)</sup>Жид. 2: 11.<sup>37)</sup>1 Иоан. 5: 4.<sup>38)</sup>Неем. 8: 10.<sup>39)</sup>Филип. 4: 4; 1 Сол. 5: 16-18.



Видко, що ми зміняємся. І як та свята наука, я котрій Господь Бог відкрив людям звершення і святість Його характеру, є занедбана, і уми людські займаються нині світськими науками і теоріями, тому і не ма дивоти, що в церквах упадає жива побожність. Сказав Господь: „Мене, криницю води живої, покинули, а повирубували собі діраві колодязі, що не держать води“ (Ерем. 2: 13).

„Блаженний чоловік, що не ходить на раду безбожних... Но в законі Господа любить і розмишляє о законі Його день і ніч! І буде він як дерево посаджене над водистими потоками, що приносить овочі свої у пору свою, і котрого лист не вяне; і що він творить, все удасться йому“.<sup>40)</sup> Аж коли закн Божий буде привертнений так як має бути, тоді наступить пробудження первісної віри і побожности між Його народом. „Так говорить Господь: Зупинітесь на дорогах ваших, і роздвігніть, та розпитайте про дороги, що ними ходжено в давнезі давна, де дорога до щастя, та й ступайте нею, а знайдете впокій душам вашим“ (Ерем. 6: 16).

<sup>40)</sup>Псал. 1: 1-3.



## Г О Л О В А — XXVIII.

### СУДОВЕ СЛІДСТВО.

Пророк Даниїл пише: „А після всього бачив я, що поставлено престоли, й засів Стародавний; убрання на ньому було біле, неначе сніг, а волосся на голові в нього — як чиста вовна; престол його — як полум'я, колеса ж престолу, як палаючий огонь. Огняна ріка виходила і проходила попри нього; тисячі тисяч служили йому й силенна безліч стояла перед ним; судді засіли, й розгорнулись книги.“<sup>1)</sup>

У той спосіб показано пророкові великий і торжественний день, коли життя і характер людей повинні бути досліджувані Судією усього світа, кожному воздасться „після його діл“. Стародавний — Бог Отець. Псалмист говорить: „Перше, чим гори повстали, і ти сотворив землю і весь світ, од віку до віку ти вси, Боже“. (Пс. 90: 2). Він — Творець всього існуючого і жерело всіх законів, буде предсідателем на суді. І яко свідки і прислужники на тому великому суді будуть присутні святі ангели, числом „тисячі тисяч і силенна безліч“.

„Аже се з небесними хмарами йшов ніби Син чоловічий, дійшов до Стародавнього й приведено його до нього. І дано йому власть, славу і царство, щоб усі народи, племена і язика йому еслужили; власть його, власть віковічна, що ніколи не минеться, і царство його не повалиться.“<sup>2)</sup> Описаний тут прихід Христовий не є його другий прихід на землю. Він

<sup>1)</sup> Дан. 7: 9, 10.

<sup>2)</sup> Дан. 7: 13, 14.

являється перед „Стародавним“ на небі, щоби дістати власть, славу і царство, котрі даються Йому по скінченню Його роботи, як посередника. Той прихід, а не Його друге явлення після пророцтва повинен наступити в 1844 році, при кінці 2300 днів. В супроводі святих ангелів наш великий Первосвященник входить до святая-святих і являється перед Богом, щоби звершити послідну роботу в Своїому посередничому ділі за людей, — перевести судове слідство і приготувати примирення для всіх, котрі покажуться достойними, щоби дістати благословення.

В прообразному служенню у великий день очищення могли брати участь тільки ті, котрих гріх, після того як вони були сповідані перед Богом, через кровну жертву за гріх, були перенесені у святиню. Так і при кінцевім судовім слідстві, в великий день примирення, будуть розберані тільки діла дійсного народу Божого. Суд над безбожними — друга окремішна подія, котра повинна статися в далеко пізнішому часі. „Бо пора начатись судови від дому Божого; коли ж найперш од нас, то який кінець тих, що не коряться благовістю Божому?“ \*)

На судовім слідстві діла будуть рішатися при помочи небесних книг, в котрих записані імена і поступки людей. Пр. Даниїл говорить: „Судді засіли і отворились книги“. Автор Одкриття, описуючи те саме явлення, додає: „Ще иншу книгу розгорнуто, то всть життя; і суджено мертвих з того, що написано в книгах, по ділам їх“. 4)

Книга життя містить в собі імена тих, котрі коли-будь служили Богу. Ісус приказує Своїм ученикам: „Втішайтеся ж більш, що імена ваші написані на небесах“. (Лука 10: 20). Ап. Павло говорить про своїх вірних співробітників, „котрих імена в книзі життя“. 5) І пр. Даниїл, дивлячись на „час лютий, якого не бувало від того часу“, заявляє, що з поміж народу Божого спасуться всі, що будуть знайдені записа-

\*)1 Петра 4: 17.

4)Одкр. 20: 12.

5)Филип. 4: 3.

ними в книзі“. І Одриттє говорить нам, що тільки можуть увійти в город Божий, імена котрих „написані в книзі життя Агнцевій“ (Одр. 21: 27).

„Памятьова книга“ списується перед Господом, де записані добрі діла всіх, „що бояться Господа і почитають імя Його“ \*) Їх слова віри, їх діла любови, всі записані на небі. Неемія відноситься до того, кажучи: „Згадай про мене за се, Боже мій, і не затри щирих діл моїх, що я вчинив задля дому Бога мого й служби при Йому!“ †)

В памятковій книзі увіковічняється всяке добре діло. Там докладно зазначене всяке супротивлення спокусі, кожде побіджене зло, кожде ласкаве слово милосердя. Там записані всі діла пожертвовання, всякий біль і смуток, що ми втерпіли задля Христа. Псалмист говорить: „Блукання мое залічене в тебе. Збери сльози мої в посудину твою; чи не записані вони в тебе?“ (Пс. 56: 8).

Там провадиться рахунок гріхів людських. „Бог бо судити ме все, що діється; навіть усе втаєне, — чи добре воно, чи лихе“. †) Спаситель говорить: „Що за всяке пусте слово, яке говорити муть люде, дадуть одвіт суднього дня. Бо по словам твоїм оправдишся, й по словам твоїм осудишся“. †) Всякі тайні наміри і побудки записуються у тій непомильній книзі, бо Бог „висвітить сховане в темряві і виявить думки сердець“. †) От, що написано - призначено передо мною: . . . Ваші переступи, говорить Господь, а заразом і беззаконня отців ваших“. †) Діло кожного переглядає Бог і записується всьо в означених комнатах для вірних і невірних. Напроти кожного імени в небесних книгах з найбільшою точністю буде зазначено всяке лихе слово, всякий самолюбний поступок, кождий несповнений обовязок, всякий тайний гріх разом зі штучною облудою. Занедбані небесні остереження і докори, утрачені моменти, случаї, котрими не покористувались, вплив на добро або зло в Його далеко поширеними

\*) Мал. 9: 16.

†) Неем. 13: 14.

\*) Еккл. 12: 14.

\*) Мат. 12: 36, 37.

\*\*) 1 Кор. 4: 5.

\*\*) Ісаїя 65: 6, 7.

наслідками, — всьо записується ангелом, котрий провадить рахунок.

Закон Божий — се устава. після котрої судити муться характери і життє кожного. Мудрий Екклезіаст говорить: „Бійся Бога й певни заповіді його; в сьому міститься все про чоловіка. Бог бо судити ме все, що діється; навіть усе втаєне, — чи добре воно, чи лихе“.<sup>13)</sup> Ап. Яков наминає своїх братів словами: „Так говоріте і так творіте, яко такі. що законом свободним судити метесь“.<sup>14)</sup> (Якова 2: 12).

Ті, що на суді найдуться достойними, то возьмуть участь в воскресенню праведних. Ісус сказав: „Котрі ж удостоються дождати віку того й воскресення мертвих... рівні бо ангелам і снии вони Божі, воскресення синами бувши“.<sup>15)</sup> І ще кромі того Він поясняє: „І повиходять, котрі добро робили в воскресеннє життя“.<sup>16)</sup> Праведні мертві воскреснуть тільки після суду, на котрому мають бути узнані достойними „воскресення життя“.<sup>17)</sup> І так вони не будуть присутними на суді, будуть переглядані рахунки із їх життя і будуть рішатись їх діла.

Ісус явиться як посередник, щоби заступатися за них перед Богом. „А коли хто згрішить, заступника маємо перед Отцем, Ісуса Христа, праведника“.<sup>18)</sup> „Не в рукотворену бо святиню ввійшов Христос, зроблену взором правдивої, а в саме небо, щоб нині являтись лицю Божому за нас. Тим же і спасти може до кінця приходячих через Нього до Бога, будучи вічно жив, щоб посередникувати за них“.<sup>19)</sup>

Коли судові книги отворяються перед Богом, буде найперше перегляд описання життя кожного віруючого в Ісуса. Наш заступник начне з тих, котрі з початку жили на землі, опісля піде далі від покоління до покоління і закінчить живучими. Покличеса кожного по імені і перегляне ся докладно його діло. Одні будуть прийняті, а другі відкинені. Если будуть найдені в книгах чий-будь гріхи, в котрих грішник не

<sup>13)</sup> Еккл. 12: 13, 14.

<sup>14)</sup> Лука 20: 35, 36.

<sup>15)</sup> Иоан. 5: 29.

<sup>16)</sup> 1 Иоан. 2: 1.

<sup>17)</sup> Жид. 9: 24; 7: 25.

покаявся і котрі йому не простились, то його імя буде ви-черкнено із книги життя і спис його добрих діл зникне із па-мяткової книги Божої. Господь обявляє Мойсеєві: „Хто про-винив мені, вичеркну з книги моєї“. \*) І пр. Езекиїл гово-рить: „Коли ж би праведник одступив од своєї праведності і жив неправедно... чи ж йому жити? Ні, не спогадаються йому всі його праведні вчинки“. (Езек. 18: 24).

Проти імени тих, котрі дійсно покаялись в гріхах своїх, уповаючи на кров Христову, як на приміряючу жертву, в кни-гах небесних записується прощення. Беручи участь в пра-ведності Христовій і погодивши свій характер з бажаннями закону Божого, вони стались достойними вічного життя, і грі-хи їх зістали вимазані. Господь говорить через пророка Ісаю: „Я сам затираю проступки твої задля себе самого, та не памятаю гріхів твоїх“. \*\*) Ісус говорить: „Хто побідить, хто з'одягнеться в білу одіж, і не витру імя його з книги жит-тя, і визнаю імя його перед Отцем Моїм, і перед ангелами Його“. „Отже всякий, хто мене визнавати ме перед людьми, того і я визнавати му перед Отцем Моїм, що на небі. А хто відречеться мене перед людьми, того і я відречусь перед От-цем Моїм, що на небі“. \*\*)

Хоч би як старанно провадились справи в земних судо-вих трибуналах, то се в нічим в порівнянню з небесними су-дами, де записані в книзі життя діла кожного розбіраються перед Судією усього світа. Божеський посередник вступаєть-ся за тих, котрі, віруючи в Його кров, побідили, щоби вони дістали прощення за свої проступки, і знов були впроваджені до раю і увічнані, як наслідки „давньої влади“. (Мих. 4: 8). Стараючись перехитрити і обманути людей, сатана за-думав знівечити Божеський плян творення при створенню чо-ловіка, але Христос просить тепер, щоб той плян був випов-нений так, як будьто би ніколи чоловік не упав. Він тільки бажає повного прощення і оправдання для Свого народу, а

\*) 2 кн. Мойс. 32: 33. \*\*) Ісаїя 43: 25. \*\*) Одрк. 3: 5; Мат. 10: 32, 33.

також і участія в Його славі і права засідати на Його престолі.

У той час як Христос вступався за Своїми людьми, котрі удостоїлись Його ласки, сатана обвинувачує їх перед Богом, як переступників. Великий обманщик старається намовити їх, щоб покинули віру і уповання на Бога, відділилися від Його любови і нарушили Його закон. Тепер він вказує на те, як вони провадилися в життю, на хиби їх характеру, що вони не похожі на Христа, чим вони опоганили свого Спасителя, і на всі гріхи, до котрих він спокушував їх, і на тій підставі він заявляє своє право до них, як на своїх підданих.

Ісус не усправедливляє їх гріхів, але вказує на їх віру і право на прощення і, простираючи Свої проколені руки перед Отцем і святими ангелами, заявляє: „Я знаю їх по імені, я написав їх на долонях Моїх). „Жертва Богу дух сокрушення; серця сокрушеного і смиренного ти не відкидаєш, Боже“.<sup>20)</sup> А клеветникові Свого народу Христос відповідає: „Нехай загрозить тебе, сатано, Господь, нехай загрозить Господь, вибравший собі Єрусалим! Хиба він не головня, вихоплена з огню?“<sup>21)</sup> Христос зодягне Своїх вірних в Свою власну праведність, щоби представити їх Своему Отцю „славною церквою, що не має казни або пороку, або чого такого“.<sup>22)</sup> Їх імена записані в книзі життя і про них говориться: „Вони ходити муть зо мною у білих одежах, бо достойні“.<sup>23)</sup> (Одрк. 3: 4).

Так здійсниться цілковито обітування Нового Завіту: „Бо я прошу провини їх і не згадувати му вже гріхів їх“.<sup>24)</sup> „У дні й у ті часи, говорить Господь, шукати муть неправедності Ізраїлевої, та не буде її, і гріхів Юдиних, та й не знайдеться їх“.<sup>25)</sup> „В той день явиться пагонець Господній в красоті і честі, і оwoц землі — в величності й славі, на радість тим, що в Ізраїлі цілі zostались. Тоді, хто zostався в Сионі та уцілів в Єрусалимі, зватись буде святим, — всі записані в книзі живущих в Єрусалимі“.<sup>26)</sup> (Ісаїя 4: 2, 3).

<sup>20)</sup> Псал. 51: 7.

<sup>21)</sup> Ерем. 31: 34.

<sup>22)</sup> Зах. 3: 21.

<sup>23)</sup> 6 фес. 5: 27.

<sup>24)</sup> Ерем. 50: 20.

Судове слідство і викоренення гріхів буде закінчене до другого приходу Господа. Так як мертві будуть судитись після того, як записано є в книгах, то неможливо, щоби гріхи людей були зглажені до скінчення того суду, на котрому повинні рішатися їх діла. Але ап. Петро виразно говорить, що гріхи віруючих повинні будуть зглажені, „як прийде час покріплення від лица Господнього, і пішло наперед проповіданого вам Ісуса Христа“ (Діян. 3: 19, 20). Коли скінчиться судове слідство, прийде Христос і принесе з Собою нагороду, щоб віддати кожному, яко ж буде діло його.

В прообразному служенню первосвященик, після того як він примирив Ізраїля, виходив до народу і благословив його. Так і Христос явиться, скінчивши Своє посереднє діло, „без гріха на спасеннє“ (Жид. 9: 28), щоби дати вічне життє ждучим його народам. Подібно тому як священик, усунувши гріхи із святині, клав їх на голову козла відпущення, так і Христос всі ті гріхи зложить на сатану, виновника беззаконня і скусителя до гріху. Козла відпущення, на котрого передавались гріхи Ізраїля, виганяли „в степ“. Подібним же способом і сатана, несучи на собі всі гріхи, до котрих він намовив народ Божий, тисячу літ буде звязаний на тій землі, спустошеній і незамешканій, і наконєць дістане свою повну заслужену кару за гріх в тому огню, котрий пожере всіх безбожних. І так великий плян відкуплення сповниться в остаточному викорененню гріха і освободженню всіх, котрі добровільно відrekliсь зла.

В назначеному часі для суду — по упливі 2300 днів, в 1844 році — почалась робота слідства і викоренення гріхів. Всі, котрі називали себе послідувачами Христа, мусять піддатися точному слідству. Живучі і мертві, так ті, як і другі, будуть судитись „з того, що написано в книгах, по ділам їх“.

Гріхи, в котрих ми не покаялись і котрих ми не позбу-



лись, не прощаються і не вимазуються із книг, але будуть свідкувати проти грішника в день Господній. Чи він поповняв свої злі діла в ясний день або у темну ніч, — все буде відкрито перед очима Того, з Котрим маємо діло. Ангели Божі бачать всі гріхи і сейчас записують їх у книги. Гріх свій можна заперечити, затаїти і перед отцем і перед матерю, женою і дітьми або перед своїми приятелями. Ніхто, крім виновника, може бути, не має найменшого підозріння про поповнене зло, але перед небесними істотами закрити його не можна. Темрява найтемнішої ночі і найтайніші обманчиві штуки не укриють перед Вічним ні одної мислі. Бог добре знає про кожний несправедливий поступок і про кожний неправильний рахунок. Його не може обманути і удана побожність. Він правильно оцінює характер кожного. Хитруни або люде зіпсутого серця можуть обманути людей, але Бог проникає у всякий обман і пізнає внутрішнє життя.

Яка торжественна ся думка! День за днем уходить в вічність і наповняє небесні книги рахунками. Раз висказані слова, раз поповнене діло — ніколи не вернеться. Ангели знають так про добрі, як і злі поступки. Найбільше могутий завоюватель на землі не є в стані відкликати рахунку навіть з одного дня. Наші поступки, наші слова, навіть наші найбільше скриті думки, — всі будуть розважатись при рішенню наших діл, добрих або злих. Хоч би ми і забули про них, вони будуть свідкувати для нашого оправдання або осудження.

Подібно як на фотографічній обляшці відбиваються риси тварі, так само і в небесних книгах одрисовуються характери. Але як мало дбають про ті записки, на котрі дивляться небесні істоти. Если би люде могли підняти завісу, що відділяє видимий світ від невидимого, а дивитися за ангелами, як вони записують всяке слово і всякий поступок, котрі будуть свідкувати про них на суді, то скільки слів кожного дня оставалось би невисказаними, скільки поступків не сповненими!

На суді буде прийнято до відомості, наскільки ми послужились кождим талантом. Як ми уживали капіталу, що нам Бог дарував? Чи дістане Господь Бог при Своїму явленню Своє з ирристом? Чи ужили ми дані нам сили тілесні, душевні і умові для прославлення Божого і благословення світа? Як ми ужили свій час, свій голос, своє перо, свої гроші, свій вплив? Що ми зділали в імені Христа для бідних, засмучених, вдов або сирот? Бог зділав нас хранителями Свого святого Слова; що ми зділали зі світлом і правдою, котрі нам даровані були, щоби приготувати людей до спасення? Тільки устами визнавати Христа — се не ма ніякого значіння; лиш діла, звершені в любові, вважаються правдивими. Тільки одна любов придає ціну якій-нибудь роботі в очах Божих. Що би там не було зділано із любови, яке би воно собі там незначне було в очах людських, воно признається Богом і нагороджується Ним.

Скрите самолюбство покажеться в книгах небесних. Там провадиться рахунок про несповнені обовязки у відношенню до наших ближніх або про занедбанне бажань нашого Спасителя. Там вони побачать як часто сатані був посвячений час, умові здібності і сили, що належали до Христа. Сумні ті записки, з котрими ангели відправляються на небо. Одарені розумом істоти, мнимі послідувателі Христа, цілком заняті в погоню за земними добрами або роскошами. Гроші, час і сили посвячають роскошам і вигодам, а лиш дуже мало часу уживають на молитву, досліджуванню св. Писання, упорюванню душі і сповіданню гріхів.

Сатана видумає незмірне множество способів, щоби заняті наші думки, так, щоби ми не занимались іменно тим ділом, з котрим ми повинні познакомитися більше всього. Отець брехні ненавидить великих правд, котрі вказують нам на примряючу жертву і Всемогучого Посередника. Йому звісно, що для него найважнішим є те, щоби відвернути мислі від Ісуса і Його правди.

Ті, що хочуть бути учасниками в добродійствах заступництва Христового, не повинні відтягатися від того, щоб завершити своє освячення в Божому страхі. Замість того, щоби посвячати дорогий час забавам, розкошам або користолюбю, вони повинні з молитвою на устах взятися до студіювання Слова правди. Народ Божий повинен мати ясне поняття про святиню і судове слідство. Кождий сам для себе повинен знати про положення і роботу нашого великого Первосвященника, інакше не можна вправлятися в вірі, котра має таке важне значіння для нинішнього часу, і зайняти таке положення, яке Бог хоче, щоб ми занимали. У кождого є одна душа, щоб її спасти або погубити. Перед Божим судовим трибуналом рішається справа кождого. Кождий мусить стати лицем в лице з великим Судією. Отже се дуже важне, щоб всякий представляв собі ту торжественну сцену, коли відбудеться суд, де будуть відкриті книги, і кождий разом з Даниїлом дістане жереб свій при кінці днів.

Всі, котрі дістали світло відносно тих предметів, повинні свідкувати про ті великі правди, котрі Бог поручив їм. Святиня на небі є осередком Христової роботи для людей. Вона представляє нам план відкуплення і приводить нас до самого кінця часу, обявляючи торжествений вихід борби між праведністю і гріхом. Дуже важним є те, щоби докладно розізнати ті предмети, щоб ми могли опісля кождому, хто нас запитає, показати на основанні нашого уповання.

Заступництво Христове за людей в небесній святині є також важною частю в пляні спасення, як і Його хрестова смерть. Свою смерть Він начав се діло, для довершення котрого Він після Свого воскресення вознісся на небо. Віруючи, ми повинні увійти у саму середину за завісу, „куди предтеча за нас увійшов“. (Жид. 6: 20).

Там відбувається світло, сіяюче з хреста Голготського. Там можем дістати більше ясне поняття про тайну відкуплення.

ня. За спасення чоловіка заплачена безконечна ціна небесна; принесена жертва рівнається обширним жаданням нарушеного закону Божого. Ісус відкрив дорогу до престолу Божого, і через Його заступництво всі, приходячі до Него з вірою і щирим желаннем, мають доступ до Бога. „Хто прикриває гріхи свої, не знає щастя, а хто признається й їх покине, той ласки доступить“. \*) Наколи б ті, що затаїли свої гріхи і старалися оправдати їх, увиділи, як сатана тішиться з того, і яку ганьбу вони приготують своїм життям Христу і Його ангелам, вони поспішили би покаятись в своїх гріхах і покинути їх. Користаючись слабостями характеру, сатана старається заволодіти всім нашим еством, знаючи, що, коли ті пороки будуть піддержуватися, то перемога буде на його стороні. Тому він безнастанно старається обманути послідувачів Христових своїм ложним представленням, що вони не можуть побідити. Але Ісус задля них вказує на Свої проколені руки і Своє зранене тіло і говорить всякому, що хоче йти за Ним: „Доволі з тебе благодати Мові“. \*\*) „Візьміть ярмо мое на себе, й навчіться від мене: бо я тихий і смиренний серцем; то й знайдете відпочинок душам вашим. Бо ярмо мое любе, й тягар мій легкий“. \*\*\*) Тому нехай ніхто не думає, що його гріхи є нещільніми. Господь дарує віру й милість, щоби побідить їх.

Ми тепер живемо в тому великому дні примирення. В прообразному служенні у той час як первосвященик звершав примирення, всі повинні були упокорити свої душі перед Господом, визнаючи свої гріхи, щоби не бути прогнаними із народу. У той самий спосіб усі, не хочаючи, щоби їх імена були вимазані із життєвої книги, у ті немогі оставшіся послідні дні проби, повинні щиро покаятися в своїх гріхах і упокорити свої душі перед Господом. Також мусить бути глибоке досліджування серця. Легкомисний дух, який мають многі послідувачі Христові, повинен бути побіджений. Тяжка

\*)Прп. 28: 13.

\*\*)2 Кор. 12: 9.

\*\*\*)Мат. 11: 29, 30.

борба очідає всіх, котрі хочуть перемогти злі наклонности, що стремлять до власти. Діло приготовлення — личне діло. Ми не спасаємось цілими громадами. Побожність і чистота одного не може служити поповненням тих недостаючих прикмет в другому. Хоч всі народи стануть на суді перед Богом, однак Він розгляне діло кожного з такою точністю як би крім него не було ніякої другої істоти на землі. Кождий повинен бути випробований і має бути без пятна і без порока або щось подібного.

Зв'язані з послідною роботою примирення події в висшій степені є торжественні. Се є дуже важне діло. Суд тепер відбувається в небесній святині. Уже багато літ, як началось те діло. Скоро — ніхто не знає як скоро — перейдуть до слідства діла живих. В торжественній присутности Божої має бути досліджуване наше життя. І у той час, як еще ніколи, для кождої душі конечним є прийняти до серця слова Спасителя: „Гледіть, пильнуйте і моліться, не знаєте бо, коли пора“. \*) „Коли ж не чувати мете, прийду на тебе, як злодій, і не знати меш, якого часу прийду на тебе“. (Одкр. 3: 3).

Коли закінчиться судове слідство, судьба всіх буде рішена — життя або смерті. Час слідства скінчиться невдовзі до другого приходу Спасителя на хмарах небесних. Христос, дивлячись вперед на той час, говорить в Одкриттю: „Хто з'обіжає, нехай же з'обіжає, і хто поганий, нехай же опоганюється; і хто праведний, нехай же оправдується, і хто святий, нехай же освячується. І ось, я прийду хутко, і заплата моя зо мною, щоб віддати кождому, яко ж буде діло його“. \*\*)

Праведні і безбожні все еще, як мертві, будуть жити на землі — люде будуть сіяти і будувати, їсти і пити, зовсім не підозріваючи, що кінцевий приговор уже проголошений в небесній святині, котрий не може бути змінений. Перед пото-

\*) Марка 13: 33.

\*\*) Одкр. 22: 11, 12.

пою, після того як Ной увійшов до ковчега, Бог зачинив за ним двері, виключивши безбожників, однак сім днів люде ще продовжали своє безпечне і розкішне життя і висмівали остереження грозячого суду, не відчуваючи сього, що судьба їх була вже рішена. „Так“, говорить Спаситель, „буде і прихід Сина чоловічого“. <sup>30)</sup> Тихо і незаметно, як злодій о півночі, настане рішучий час, коли означиться судьба кожного чоловіка, і люде в своїх провинах назавсїгда будуть позбавлені милости, котра була їм жертвована.

„Оце ж пильнуйте... щоб, прийшовши несподіванно, не знайшов вас сплячих“. <sup>31)</sup> Небезпечне положення тих, котрі утомившись від очікування, знов наворачтаються до притягаючого світа. У той час, як діловий чоловік буде вганятись за багатствами і любитель гулящого життя буде віддаватись своїм похотям, а рабиня моди буде вбератись у свої дорогі шати, в той час Судія усього світа проголосить приговор: „Тебе зважено на вазі і найдено дуже легким“. (Дан. 5: 27).

<sup>30)</sup> Мат. 24: 39.

<sup>31)</sup> Марка 13: 35, 36.



Г О Л О В А — XXIX.

### ПОЧАТОК ЗЛА.

Для многих душ початок зла і причина його істновання бувають жерелом великого непорозуміння. Вони бачать зло з його страшними наслідками горя і спустошення й запитують себе, чи можливо се, щоби те все було під владою Істоти, Котра є безконечна у Своїй мудрості, силі і любові? Тут є тайна, котрої вони не можуть поняти. І в своїому незнанню і сумніві вони сліпі, що до великої правди, яка знаходиться в Божому Слові, що має важне значіння для спасення. Другі знов, котрі хочуть дослідити початок гріха, стараються викинути в те, чого Бог ніколи не об'явив. А коли вже не годні розв'язати того трудного питання, то зачинають сумніватися в Божому Слові і відкидати його. Інші знов не можуть розв'язати того важкого питання по тій причині, що його затемнюють перекази і фальшиве толкування Біблії про характер Бжй, Його правління і поступовання з гріхом.

Початок гріха не можна об'яснити в той спосіб, щоб дати причину його істновання, Св. Писання виразно учить, що Бога ніяк не можна винувати за за се, що гріх увійшов у світ. Він вторгнувся сам незаконним способом, без найменшої причини. Гріх є тайний і непонятний. Усправедливяти його значило б тільки, що боронити його. Наколи б можна було оправдати його, або найти причину для його істновання,

[510]

то він перестав би бути гріхом. Одиноке пояснення гріха є дане в Божому Слові; він — „беззаконне“; <sup>1)</sup> він — розвій принципу, що знаходиться в ворогуванні з великим законом любови, на котрому ґрунтується Божестьке правління.

Коли ще гріха не було, то панував спокій і радість була по цілому світу. Всього знаходилося в як найбільшій згоді з волею Творця. Любов до Бога перевишала, всьо і любов до ближнього була безсторонна. Христос, — Слово, Єдинородний Син Божий, був оден з вічним Отцем, оден в природі, характері і намірах Божих. Через Христа Отець діяв при створенню всіх небесних істот. „Бо Ним створене все, що на небесах і що на землі, видиме й невидиме, чи престולי, чи панства, чи князівства, чи власті“... (Кол. 1: 16).

Так як закон любови служив правилом правління Божого, то щастє всіх створених істот залежало від їх цілковитої згоди з Його великими принципами праведности. Бог жадав від всього Свого творення служення любови — і почитання, котре походить із благорозумного оцінення Його характеру. Він всім дарував свободу волі, щоби вони добровільно служили Йому. Однак знайшовся хтось, котрий зачав псувати ту свободу. Гріх мав свій початок в тому, котрий по Христі, був найбільше почитаний Богом і мав найбільшу власть і славу між небесними жителями. До свого упадку люцифер був першим із херувимів, святий і непорочний. „Так говорить Господь Бог: Був вси печатю звершенности, повнотою мудрости, вінцем краси... Тебе помазав я, щоб, наче херувим, розпростерав охоронні крила; тебе поставив я наче на святій горі Божій, і ти ходив серед огнистого каміння. Без хиб були поступки твої з того часу, як тебе створено, аж докіль не знайшлось у тобі беззаконности“... <sup>2)</sup>

Люцифер, любий і почитаний всіма силами ангелів, повинен був пробувати в милості Божій, уживаючи своїх шляхотних сил для добра других і прославлення свого Творця.

<sup>1)</sup>1 Іоан. 3: 4.

<sup>2)</sup>Езек. 28: 12-15.



Але як пророк говорить нам: „Високо неслоє твоє серце за-  
для пишности твоєї, через гордицю стратив єси мудрість  
твою“. <sup>3)</sup> В люцифері поступенно стала зароджатись думка  
про вивисненне. Бог докоряє його: „Позаяк ти твій розум  
кладеш ув одну міру з розумом Божим“. „Ти ж говорив в сер-  
ці своїму: Взійду аж на небо, над Божими зорями престол  
мій поставлю, й засяду на горі між богами. Взійду на висо-  
ти хмарні, рівнею тому зроблюсь, що Всевишнім зветься“. <sup>4)</sup>  
Замість того, щоби вивисшити Бога вище всього в вірності  
і любові Його творення, стремленнем люцифера було з'єдна-  
ти собі їх служення і почитання. І завидуючи почесням, які  
вічний Отець оказував Своїйому Синові, той князь ангелів  
старався присвоїти собі владу, до котрої мав виключне пра-  
во тільки Христос.

Всьо небо радувалось, прославляючи Творця свого. І до-  
ки так прославляно Бога, всьо дихало спокоем і радістю. Лиш  
одна незгода нарушила тепер той небесний спокій. Вивис-  
шенне свого власного „Я“ і служення йому, що противилось  
плянові Творця, викликало предчуття зла в душах, для котрих  
прославлення Боже було найбільшим щастем. Небесні сили  
зібрались, щоби приятельським способом переконати люцифе-  
ра, що він на злій дорозі. Син Божий вказав йому на вели-  
чів, милость і праведність Творця і святий, непохитний ха-  
рактер Його закона. Бог Сам запровадив порядок небесний,  
і люцифер, відхиляючись від того, обезславив свого Творця  
і сам погубив себе. Але в безконечній любові і милосердію  
дане остереження збудило тільки супротивлення. Люцифер  
дав волю чувствам зависти у відношенню до Христа ставався  
що раз то більше смілішим.

Гордість і слава збудили в ньому желанне, щоби добити-  
ся верховної власти. Високі почесні, які віддавано люцифе-  
рові, він не цинив, як дар Божий, і вони не викликували  
в ньому ніякої вдячності для свого Творця. Він величався

<sup>3)</sup>Езек. 28: 17.

<sup>4)</sup>Езек. 28: 6; Ісаїя 14: 13, 14.

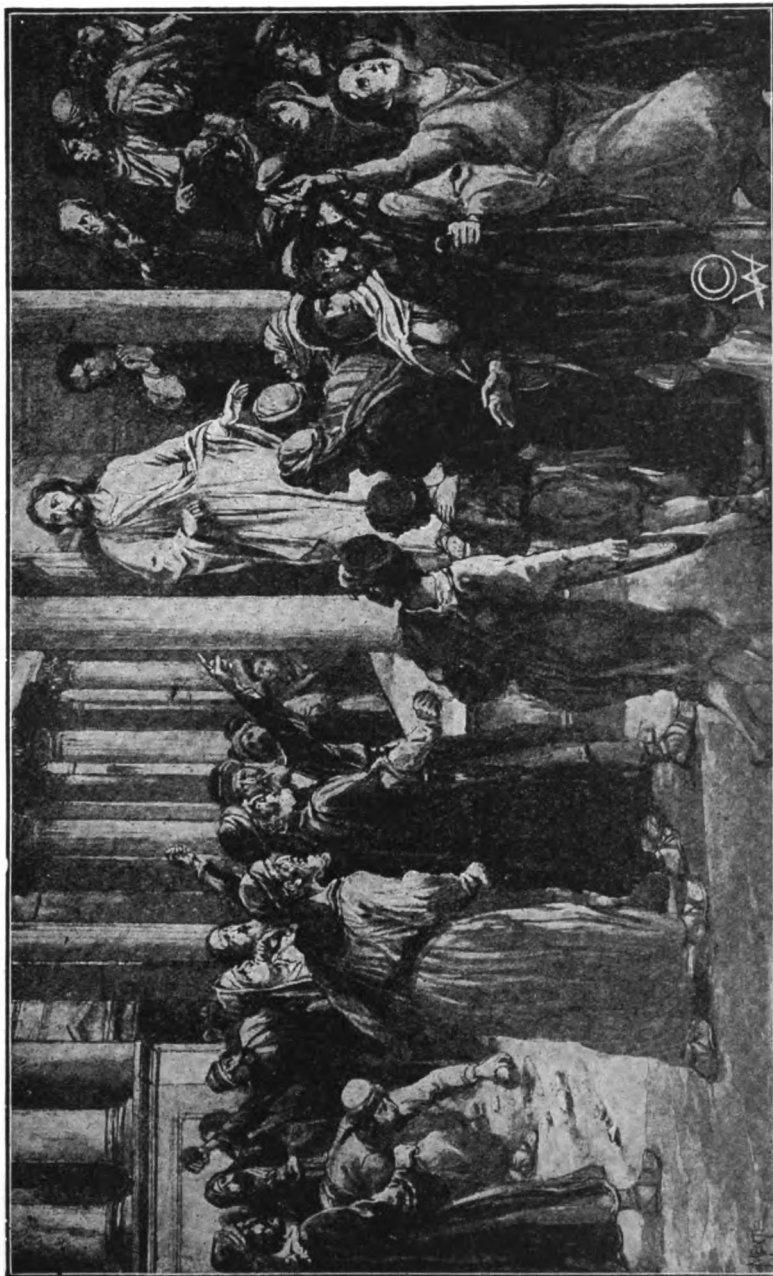
свою красою і своїм положенням і захотів стати на рівні з Богом. Небесні сили любили і поважали його. Ангели з радістю сповняли його прикази, і він понад всіх зодягнений був в славу і мидрість. Однак Син Божий був всіми признаний Князем Небесним нарівні з Отцем у силі і власті. Христос брав участь у всіх нарадах з Богом, підчас коли люцифер в подібний спосіб не був посвячений в Божеських наміреннях. „Чому“, питався себе, „Христос може мати верховну власть? Чому його таким способом мають почитати вище люцифера?“

Оставивши своє положення в присутності Бога, люцифер пішов сіяти духа невдоволення між ангелами. Потайки і скрито звертаючи своє діло і за якийсь час скриваючи свою правдиву ціль під видом пошани для Бога, він постарався збудити невдоволення відносно законів, котрими руководились небесні істоти. Він твердив, що вони накладають непотрібні обмеження. Він дав їм до зрозуміння, що вони, як ангели, по природі святі, повинні слухати приписів своєї власної свободної волі, і старався викликати співчуття для себе, говорячи, що будьто би Бог поведився з ним несправедливо, надаючи Христу більше право і почесні, як йому. Він твердив, що стремиться до більшої власті і честі, не задля власного величчя, але щоби жителі неба мали більше свободи, і щоби тою дорогою могли діпняти вищого стану буття.

Бог в Своїому великому милосердю довго терпів люциферові. Він відразу не був скинений із свого високого місця, після того як він показав свого духа непокирности, навіть і не після того, як він представив святым ангелам свої фальшиві претенсії. Довго він еще оставався в небі, бо Господь у Своїй безконечній любові і мудрості хотів дарувати йому провини його, щоби тільки покався. До сих пор ніхто нічого не знав в небі про невдоволення. Сам люцифер з початку не знав, куди првадять його ті почування, так як він не по-

нимав їх дійсної натури. Коли вже було доказано, що його невдоволення безпідставне, він прийшов до переконання, що поступає несправедливо, тоді як Божеські жадання були справедливі, і він повинен признати їх як такі перед цілим небом. Наколи б він се зділав, то він можливо уратував би не тільки себе, але і багатьох ангелів. В тому часі він незовсім еще перестав повинуватися Богу. Хоча він і оставив положення осіяючого херувима, але, навертаючись до Бога і признаючи мудрість Творця і задовольючись тим положенням, котре було назначене для него відповідно до великого пляну Божого — він міг би знов зайняти своє місце. Але гордість перешкаджала йому піддатися. Він уперто боронив свого способу ділання, твердячи, що він не потребує каятися, і вступив у велику борбу зі своїм Творцем.

Люцифер тепер старався всіми силами, щоб через обману викликати співчуття ангелів, підвладних йому. Навіть той факт, що Христос перестерігав його і старався навернути його зі зрадливої дороги, не поміг нічого. Ангелів, котрі находились в найтіснішій звязі з ним, що його любили і здавались на него, сатана старався переконати, що його осуджують несправедливо, вважають недостойним його положення і ограничують його свободу. І від перекручування слів Христових він перейшов до несповнення своїх обовязків і прямої несправедливості, обвиняючи Сипа Божого в намірі понизити Його перед жителями небесними. Він також старався викликати штучний роздор між собою і вірними ангелами. Всіх, котрих він не міг перехитрити і цілковито привернути на свою сторону, він обвинувачував в байдужності у відношенню до небесних істот. А тих, що осталися вірними Богу, він докоряв їх у тому ділі, яким він сам займався. І щоби потвердити своє обвинення, будьто Бог несправедливий у відношенню до него, він взявся до фальшивого толкування слів і ділання Творця. Його наміром було побурити ангелів хит-



*Христос і фарисей.*

„Богато добрих діл явив я від Отця мого. За  
кого з тих діл каменувате мене?“

римн і ложними виводами відносно цілей Божих. Всього, що було простим і ясним, він обмотував таїнственною мракою, і штучним перекручуванням кидав сумнівом на найбільше зрозумілі речення Господа господствуючих. Його високе становище, в такій тісній звязі з Божеським правлінням, надавало його представленням ще більшу силу, і многі через те прилучились до його повстання проти авторитету небесного.

Всемудрий Бог дозволив, щоби сатана продовжав свою роботу до тих пор, доки дух невдоволення не довів до одкритого повстання. Його плани мали вповні розвинутися, щоби всі могли переконатися про їх правдивий характер і стремління. Люцифер, як помазаний херувим, займав високе становище; всі небесні істоти любили його, і він мав великий вплив на них. Правління Боже поширялось не тільки на жителів неба, але і на всіх сотворених Ним світів, і він рівно ж міг поступити з другими світами, наколи йому вдасться затягнути ангелів небесних до повстання, думав сатана. З великою штукаю він зі своєї сторони представив те питання, уживаючи фальшивих і не справедливих доказів, щоби тільки досягнути своєї цілі. Його сила ошукування була дуже велика і, з'одягнувшись у плащ ошуканства, він мав успіх. Навіть вірні ангели не могли цілковито розглянути його характеру або дізнатись до чого допровадить його робота.

Сатану так високо почитали і всі його поступки так були обмотані в тайну, що ангелам трудно було розібрати правдивий характер його діла. До свого повного розвитку гріх не міг показатися тим злом, яким він був в дійсності. До сього часу його зівсім не було на Божому світі, і святі істоти не мали найменшого поняття про його природу і злосливість. Вони не могли знати страшних наслідків, котрі мали наступити внаслідок усунення Божого закону. З початку сатана убрав своє діло в тайну, показуючи удану привязанність до Бога. Він заявив, що шукає слави Божої, постійності його цар-

ства і благословення всіх жителів. Впокоючи невдоволення підвладним собі ангелам, він дуже штучно вмів удавати, що будьто він старається усунути невдоволення. Він обставав за тим, щоби поробити зміни в законі і порядках правління Божого, бо, мовляв, в той спосіб заховаться однодушність на небі. Розуміється, се було лиш удавання сатани, бо він не так думав, як говорив.

В своєму поступованню з гріхом Господь Бог поведився тільки справедливою і правдою. А сатана уживав того, чого Бог не міг ужити — лести і омани. Він старався перекручувати Слово Боже і в фальшивому світлі представити плян Його правління, твердячи, що Бог несправедливий, бо обтяжає жителів неба приписами і законами і жадає піддання зі сторони Свого творення тільки задля власного вивіщення. Тому всім жителям неба і других світів повинно бути доказано, що правління Боже справедливе і Його закон звершений. Сатана удавав, що він сам старається поперати добро на світі. Всі повинні знати правдивий характер того ворохобника і яка є його ціль. Його можна пізнати по його безбожних ділах.

Нелад, котрий спричинив своїм поведенням, сатана приписував законові і правлінню Божому. Все зло, казав він, є наслідком Божого правління. Він твердив, що його ціль є: поправити постановлення Господа господствующих. Тому конче треба було, щоби показати, чого він хоче, та щоби видко було ту роботу, яка би вийшла із зміни Божого закону. Його власна робота повинна осудити його. Із самого початку сатана твердив, що він не є ворохобником. Обманщик повинен бути здемаскований перед цілим світом.

Навіть після того як було рішено, що сатана не може дальше оставатися на небі, безконечна Премудрість не знищила його. Так як служення із любови тільки угодно Богу, то вірність Його творення повинна основуватися на переконанню

в Його праведності і милості. Жителі неба і других світів, будучи не приготовлені, не могли би поняти характеру або наслідків гріха і тим способом не пізнали би справедливості і милосердя Божого в знищенні сатани. Наколи б він в той час був знищений, то вони стали би служити Богу скорше із страху, ніж з любови. Вплив обманщика не устав би цілком і революційний дух не був би викоренений. Зло мало дозріти. Для вічного добра цілого світа сатана повинен був розвинути свої принципи більше подрібно, щоби його обвинувачення проти Божого правління показали в правдивому світлі перед всіма створеними істотами, і назавсідги були доказані несумнівна справедливість Божа, милосерде Його і непохитність Його закону.

Ворохобня сатани повинна би бути наукою для цілого світа по всі будучі віки, як безнастанне свідкування характеру і страшних наслідків гріху. Наслідки пановання сатани і їх вплив на людей і ангелів повинні показати, які є овоцї повалення Божеського авторитету. Воно повинно доказати, що разом з істнованнем Божого правління і Його закону звязаний добробут всіх сотворених Ним істот. Таким способом історія тої страшної ворохобні для всіх істот повинна бути вічним средством, охороняючим їх від омани відносно характеру переступу і спасаючим від гріху і наступаючої за ним кари.

До самого кінця боротьби на небі великий ворохобник продовжав оправдуватися. Коли було обявлено, що він разом зі своїми сторонниками має бути прогнаний із місця блаженства, бунтовщик отверто висказав свою погорду до закону Божого, свого Творця. Він обстоював при своєму твердженню, що ангели не потребують ніякого надзору, але свободно можуть йти за своєю власною волею, котра завсідги провадить їх по правильній дорозі. Він виступив проти Божеських постановлень, твердячи, що вони є перешкодою до

їх свободи, і обявив свій намір повалити закон, щоби сили небесні, увільнені від того гнету, могли досягнути більше возвишеного і славного істновання.

Всі як оден, сатана і товпа його сторонників, складали на Христа всю відвічальність за свою ворохобню, твердячи, що вони ніколи не повстали би, если би докоряли їх. Упертий ворохобник і його сторонники старались конче повалити Боже правління і хулити Бога тим, що не називали себе винними жертвами утискаючої сили і за те були прогнані із неба.

Той самий дух, котрий побудив до ворохобні на небі, все еще продовжає намовляти до повстання на землі. Сатана уживає до людей тої самої хитрости, як і до ангелів. Його дух тепер панує в дітях непослуху. Як він, так і вони стараються розірвати всі перегороди закону Божого, обіцюючи людям свободу через порушення Його приписів. Докорювання за гріх все еще збуджує духа ненависті і супротиву. Коли людська совість зістала порушена через остерігаючі Божі вісти, то сатана спокушує людей, щоб оправдувались і шукали співчуття других в своїх гріховних поступках. Замість того, щоб признатися до своїх блудів, вони негодують на караючого їх, як будто би він був одинокою причиною їх клопотів. Від часу праведного Авеля до наших днів тим самим способом докоряли тим, котрі посміли потупити гріх.

Як сатана на небі представляв Бога в злomu світлі, щоб дивились на Него, як на страшного тирана, так само і на землі побуджає людей до гріху. І після того як йому се вдалось, він твердив, що несправедливі обмеження Божі привели чоловіка до упадку, і були причиною і його повстання.

Але Вічний Сам показав Свій характер, як „Господь, Господь Бог милосердний і ласкавий, нескорий на гнів, і щедрий на милость і правду, що держить ласку про тисячі, прощає несправедливість, переступ і гріх, хоч ніколи не вважає безвинним виноватого“.



Через вигнання сатани із неба Бог показав Свою справедливість і оборонив честь Свогого престола. Але коли чоловік згрішив, услухавши обмани тої відпавшої істоти, Бог показав Свою любов тим, що дав на смерть Свогого Єдиного Сина ради упавшого людства. В ділі примирення показується характер Божий. Хрест для цілого світа служить очевидним і могучим доказом, що гріховний поступок люцифера ніяким способом не міг бути спричинений правлінням Божим.

В боротьбі між Христом а сатаною в часі земної діяльності Спасителя, показався характер великого обманця. Ніщо так цілковито не могло відділити сатану від любови небесних ангелів і усього оставшогося вірного світа, як та жорстока боротьба проти Відкупителя нашого світа. Його безлічне і богохульне жадання, щоби Христос поклонився йому; його безлічна смілисть вивести Його на вершину гори і *на* дах храму; його хитрий і зрадливий намір в його предложенню кинути-ся з тої страшної вишини; ніколи не дримлюча злоба, переслідувавшая Його на кожному місці і побудивша серця священників і народу до того, щоби вони відкинули Його любов, і наконєць крики: „Роспни Його! Роспни Його!“ — все те викликало здивованне і обуренне цілого світа.

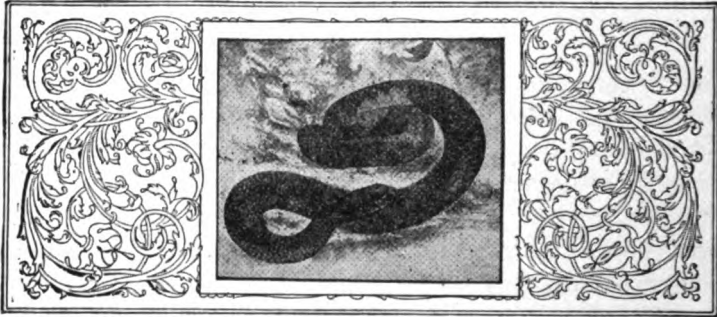
Сатана побудив світ, щоб відкинув Христа. Князь тьми ужив усьої своєї хитрости, щоби знищити Христа, бо бачив, що милосерде і любов Спасителя, його милосердна ніжність представляли світові характер Божий. Сатана не признавав нічого, що Син Божий говорив або діяв, і уживав всяких способів, щоб затровувати життє Ісуса. Хитрість і несправедливости, якими він старався шкодити роботі Ісуса, ненависть, яку оказували діти непослуху, його жорстокі обвинувачення проти Того, життє Котрого було безпримірним благоволенням, — все було овочем глибоко вкоренившоїся мести. Огонь зависти і злоби, ненависти і жажди мести проти

Сина Божого вибухнув повним полум'ям на Голготі, у той час як все небо в неописаному страсі дивилось на те зрілище.

Цілий світ буде свідком характеру і наслідку гріха. Його остаточне викоренення, котре на початку налякало би ангелів і опоганило би Бога, тепер докаже любов Його і славу перед всіма істотами цілого світа, котрих найбільшою радістю є творити Його волю і в серцях котрих є написаний Його закон. Зло ніколи більше не появиться. Слово Боже говорить: „І лихо вже не повториться“.<sup>\*)</sup> Закон Божий, що Його сатана назвав рабським ярмом, тепер буде прославлятися, як закон свободи. Досвідчане і випробуване творіння ніколи не відречеться від свого вірного підданства Тому, характер Котрого вповні показався перед ними, як невичерпана любов і безконечна мудрість.

<sup>\*)</sup>Наума 1: 9.





## Г О Л О В А — XXX.

### Ворогування між чоловіком і сатаною.

„І положу ворогування між тобою і жінкою і між насінням твоїм і насінням її, воно рошавлювати ме тобі голову, ти ж упивати мѣшся йому в п'яту“.<sup>1)</sup> Судовий вирік, проголошений Богом над сатаною після упадку чоловіка, служить в той самий час і за пророцтво, котре містить в собі всі віки до кінця того світа, і вказує на велику борбу, в котрій возьмуть участь всі людські покоління, що будуть жити.

Бог обявляє: „Ворогування положу“. Та вражда не є природна. Коли чоловік нарушив Божеську заповідь, його природа стала злою і се завело його до згоди з сатаною, але не до борби. По природі ворогування не має між гріховним людством і винником гріха. Обидвоє стались злими посредством відступлення. Відступник ніколи не успокоїться, хіба тільки тоді, коли йому вдасться викликати співчуття і піддержку, побуджаючи других, щоб ішли за його приміром. По тій причині відпавші ангели і злі люде лучаться в заїлій борбі. Наколи б Бог навмисне не вмішався, то сатана і чоловік заключили б між собою союз проти неба, і замість того, щоби ворогувати проти сатани, уся чоловіча сім'я, злучившись, стала б ворогувати проти Бога.

Сатана звів чоловіка до гріха, так як і побудив ангелів до ворохобні, щоби з'єднати собі помічників у боротьбі проти

<sup>1)</sup>1 кн. Мойс. 3: 14.

неба. Що торкається їх ненависти до Христа, то не було ніякої незгоди відносно чувств сатани і упавших ангелів. У той час як у всіх інших точках вони були в роздорі, однодушність зділала їх сильними в супротивленню авторитетові Володителя усього світа. Але коли сатана почув, що має бути ворогування між ним і жінкою і між його насінням і її насінням, він бачив, що його старання псувати людський характер будуть перервані; що чоловік помічю якогось средства він буде могти супротивлятися його власті.

Ворогування сатани проти людства загорілось тим, що люде посредством Христа зділались предметом любови і милосердя Божого. Він старається збурити Божий плян відкуплення людства і опоганити Бога, через псування і плугавлення Його діл. Він хоче спричинити смуток на небі, а на землі горе і спустошіння. І він показує все те зло, як будто би Бог тому винуватий був, що Він створив чоловіка таким.

Милость, котру Христос впоє в душу, побуджає в чоловікові ворогування проти сатани. Без тої навертаючої милости і відновляючої сили чоловік зістав би на завсїгди рабом сатани, готовим слугою, щоб сповнити його прикази. Але новий житевий принцип в душі викликає боротьбу тим, де перше був спокій. Сила, котру уділяє Христос, приспособляє чоловіка супротивлятися тиранові і узурпаторові. Хто чує відразу до гріху, замість того, щоби любити його; хто супротивляється страстям, що хочуть заволодіти його внутрішнім світом, і побіджає їх, той доказує, що його побуджає сила, що походить свیشه.

Ворогування між духом сатани показалось ударяючим способом, як світ прийняв Ісуса. Головною причиною, чому Жида відкинули Його, було не тільки те, що Він явився без земного багатства, без препихів і величія. Вони бачили, що Він має силу, котра значить далеко більше, як ті всі зовнішні світові привілеї. Але непорочність і святість викликали нена-

висть безбожників проти Него. Його життя самоодречення і безгрішного посвячення служили постійним докором для гордого і розкішного народу. І ось, що викликало ворогування проти Сина Божого. Сатана і злі ангели злучились зі злими людьми. Всі сили відступлення змовились проти Поборника правди.

Проти послідувачів Христа повстане той самий дух ворогування, котрий переслідував їх Учителя. Хто бачить обридлий характер гріха і помічю сили небесної супротивляється спокусам, збудить гнів сатани і його підданих. Ненависть у відношенню до чистих правил правди і докори і переслідування звернені на їх оборонців, будуть існувати до тих пор, доки буде гріх і грішник. Послідувачі Христа і раби сатани не можуть жити в згоді. Оскорблення хреста все ще не устало. „І всі ж, хто хоче благочестиво жити в Христі Ісусі, гонені будуть“.)

Знарядде сатани безнастанно працює під його руководством, щоби утвердити його авторитет і його царство, котре протривиться Божому правлінню. Для тої ціли вони стараються обманути послідувачів Христа і відмовити їх від їх вірности. Подібно своїму провідникові, вони фальшиво толкують і перекручують св. Писання, щоби дїпняти своїй ціли. Як сатана старався опоганити Боже діло, так і його помічники стараються пошкодити народові Божому. Дух, прибавши Христа до хреста, побуджає безбожників, щоб вищили Його послідувачів. Все те було предсказане в тому першому пророцтві „І положу ворогування між тобою і між жінкою, і між насіннем твоїм і між насіннем її“. І воно буде продовжатися до кінця часу.

Сатана напружає всі свої сили і уживає усієї своїй власти в боротьбі. Чому ж він не стрічається із сильнішим супротивленням? Чому борці Христові такі сплячі і байдужні? Тому, що вони мають дуже мало дійсної звязі з Христом;

\*) Гим. 3: 12.

тому, що у них зовсім не ма Його Духа. Вони не брідяться гріхом, як їх Учитель робив. Вони не стрічаються з ним, твердо і рішучо супротивляючись йому, як се Христос діяв. Вони не бачать дуже великого зла і шкідливости гріха і вони в цілком сліпі так що до характеру, як і власти князя тьми. У відношенню до сатани і його роботи не ма великої ненависти, тому, що його власть і злоба і широке розпространення його ворогування проти Христа і його церкви так мало звісні. Тисячі у тому відношенню є ошукані. Вони не знають, що їх ворог — великий полководець — маючий власть над злими ангелами, маючий добре обдумані пляни, зручно і хитро веде борбу проти Христа, щоб перешкодити спасенню душ. Між так званими христіянами, а навіть проповідниками Євангелія майже не згадується за сатану, хіба часом з пулїту можна чути дещо за него. Вони обходять мовчанем признаки його діяльности і успіха; вони легковажать собі всякі остереження перед його хитростю і, здається, не звертають уваги на його істнованне.

У той час як люде не знають нічого про його хитрі замисли, той чуйний ворог кожної хвилі переслідує їх. Він вміщається до кожної галузинки домашнього господарства, в кождо вулицю наших міст, в церкви, двірці, судові палати; клопоче, обманює, баламутить, руйнує душу і тіло мужів, жінок і дітей, розриває семейні узли, сіє ненависть, роздори, сварні, згіршення і убийства. І Христіянство дивиться на все те, як будто би воно було постановлено Богом і так повинно бути.

Сатана постійно старається перемогти народ Божий, усуваючи перегороди, що відділяють його від світа. Старанний Ізраїль був спокушений до гріха, коли він осмілився завести заказану звязь з поганями. У той самий спосіб спокушується і Ізраїль нових часів. „Бог віку сього осліпив думки їх, невірних, щоб не засіяло їм світло благовістя слави Христа,

котрий є образ Бога“ (2 Кор. 4: 4). Всі нерішучі послідователі Христа є раби сатани. В невідродженому серцю находитися любов до гріха і склонність леліяти його і оправдувати. В відродженому знов серцю — ненависть до гріха і воно рішучо супротивиться йому. Коли християне вибирають товариство безбожників і невіруючих, вони наражені є на спокусу. Сатана не показується їм, лиш потайки надіває на їх очі свою обманчиву завязку. Вони не можуть видіти, що таке товариство є на те, щоби шкодити їм, і підчас коли вони постійно уподобляються світові в характері, слові і ділі, вони все більше і більше засліплюються.

Посредством того, що церква приноровлюється до світських обичаїв, вона наvertsється до світа; вона ніколи посредством того не наверне світа до Христа. Дружба з гріхом з певністю зділає для нас гріх менше обридливим. Хто любить сходитися з рабами сатани, той внет перестане боятися їх начальника. Єсли ми на дорозі до обовязку стрінемся з покусою, як пророк Даниїл при царському дворі, ми можемо бути певними, що Бог зохранить нас; але наколи ми сами наражаємось на спокуси, то перше чи пізнійше упадемо.

Спокуситель часто ділає найбільше успішно через тих, на котрих менше підозріння є, що вони знаходяться під його власттю. Тих, котрі мають образование і є здібними, почитають і уважають, як будто би ті прикмети могли замінити страх Божий або дати чоловікові право на його благоволення. Образование і здібність є сами по собі дарами Божими, але коли вони повинні заняти місце побожності, кели вони замість того, щоби приблизити душу до Бога, відвертають її від Него, то вони є для чоловіка западнею і прокляттем. Многі так думають, що все те, що має вид віжливости і оглади, треба приписати Христу. Але більшої ошибки не може бути. Ті прикмети повинні украшати кожного християнина, так як вони мають величезний вплив на правдиву релігію, однак вони повинні бути посвячені Богу, в противному случаю вони мо-

жуть такою самою силою послужити до зла. Декоتری образований чоловік, маючий приятний манер, котрий би не згодився зробити який нібудь неморальний поступок, — є в самій річі тільки виполірованим знаряддем в руках сатани. Хитрий і лукавий характер його впливу і приміра роблять його ще більше небезпечним ворогом діла Христового, між тими, котрі є несвідомі і без ніякого образования.

Щирій молитвою і зависимостю від Бога, Соломон набув мудрости, котра збудила здивованне і подивленне світа. Але коли він відвернувся від жерела своєї сили і пішов вперед, уповаючи на самого себе, він упав жертвою спокуси. Тоді власне ті сили, даровані тому наймудрійшому із всіх царів, зробили його тим більше діяльним знаряддем ворога душі людської.

У той час як сатана безнастанно старається засліпяти розум що до того факту, Християне завжди повинні собі за-тямити, що „наша боротьба не з тілом і кровю, а з князівствами, і з властями і миродержителями тьми віка сього, з піднебесними духами злости“. <sup>3)</sup> Уже сотки літ Дух Божий наминає: „Тверезіться, пильнуйте, бо противник ваш, дявол, як лев рикаючий, ходить, шукаючи кого пожерти“. <sup>4)</sup> „Одягніться у всю зброю Божу, щоб змогли ви стояти проти хитрощів диявольських“. (Єфес. 6: 11).

Від Адама аж до наших часів наш великий ворог уживав своєї власти, щоби угнітати і нищити. В нинішніх часах він приготовляється до посліднього і великого походу проти правдивої церкви. Всі, що хочуть іти за Ісусом, повинні вступити в борбу з тим страшним ворогом. Чим більше християнин уподобиться Христу, тим більше сатана буде нападати на него. Всі, що беруть участь в ділах Божих, щоби виставляти на вид заблудження злого ворога і вказати народові на Христа, можуть свідкувати разом з апостолом Павлом, коли він говорить, що служив Господеві „з усякою покорюю і многими слізьми і спокусами“. <sup>5)</sup>

<sup>3)</sup>Єфес. 6: 12.

<sup>4)</sup>1 Петра 5: 8.

<sup>5)</sup>Діян. 20: 19.



Сатана нападав на Христа, уживаючи найхитрієшх способів в спокушуванню, але завжди в борбі був відбитий. Він боровся за нас і Його побіди дають і нам можливість побідити. Христос дає силу всім, хто шукає Його. Сатана не може побідити ні одного чоловіка без Його власного дозволення. Спокуситель не має ніякої влади над нашою волею і не може прислужувати душі грішати. Він може огірчати, але не оскверняти. Він може спричинити душевний страх, але не може плюгавити. Факт, що Христос побідив, повинен воодушевляти Його послідувателів, щоб відважно устояли в борбі проти гріха і сатани.





## Г О Л О В А — XXXI.

### РОБОТА ЗЛИХ ДУХІВ.

Зв'язь видимого світа з невидимим, служення ангелів Божих і робота злих духів виразно представляється в Біблії і нероздільно зв'язана з історією людства. Склонність заперечувати істновання діавола все збільшається, підчас коли святі ангели, „служебні духи, посилавмі на служення про тих, що хочуть наслідувати спасення“, <sup>1)</sup> многими приймаються за духів померших. Але св. Писання не тільки навчає про істновання добрих і злих ангелів, але також наводить незбиті докази, що вони не є безтілесні духи померших людей.

Уже до сотворення чоловіка ангели були, коли була основана земля, Бог „заложив угловий камінь, як тим часом всі ранні зорі веселилися, і всі сили Божі викликували з радощів“. <sup>2)</sup> Після гріхопадіння ангелам було поручено охороняти життєве дерево тоді, коли ще не умерла ні одна людська істота. Ангели по природі свої стоять вище чоловіка, так як псалмист говорить про чоловіка: „Ти зробив його трохи меншим проти ангелів“. (Пс. 8: 5).

Біблія дає нам пояснення що до числа, сили і слави небесних істот як і про їх відношення до правління Божого і їх зв'язь з ділом відкуплення. „Господь утвердив престіл свій на небесах, і над усіма володіє царство його“. І пророк говорить: „І я бачив і чув голос ангелів многих кругом престо-

<sup>1)</sup> Жнд. 1: 14.

<sup>2)</sup> Йов 38: 7.

ла“. Вони знаходяться в присутності Царя царів — „силою потужні, сповнителі слова Його, покірні голосові Його“. \*) Число небесних вістників, що бачив пророк Даниїл, було: „тисячі - тисяч і силена безліч“. †) Ті вістники Божі „вви-хались сюди і туди, наче блискавиця мигає“. (Езек. 1: 14), осліпительні у своїй славі і бистрі в своєму леті. Ангел зійшов з неба, і прийшов до гробу Христового, а був же вид його як блискавиця, в одежі білій як сніг. Од страху ж його затрусилась ті, що стерегли його, і стали наче мертві. ‡) Коли Сенахирим, гордий Асирієць, говорив богохульство на Бога і зневажав Його, грозячи Ізраїлеви знищенням, „прийшов ангел Господень та й положив трупом ув Ассирійському таборі сто вісімдесят і п'ять тисяч“. „Він згубив всіх хоробрих і головного начальника, і начальників в війську царя Ассирійського. І вернувся він засоромлений в свій край“. §)

Ангели з порученнями милости приходять до дітей Божих; до Авраама з обітованням благословення; до Содоми, щоби спасти праведного Лота від огняної судьби города; до ап. Павла і товаришів в бурливу ніч на морі; до пророка Ілїї, коли він вмерав з голоду в пустині; до Корнилія, щоби приготувити його душу до прийняття Євангелія; до апостола Петра, щоби післати його з вістю спасення до поганського чужинця, — таким способом святі ангели по всі віки служили Божому народові.

Кождому послідователю Христовому даний був ангел хранитель. Ті небесні хранителі обороняють праведних від сили зла. З тим годиться сам сатана, коли він говорить: „Чи то ж Йов дармо такий богобоязливий? Чи не ти ж сам обгородив навкруги Його й дом Його й усе майно Його?“ (Йов 1: 9). Про знарядде, котрим Господь огорожає Свій народ, псалмист указує слідуєчими словами: „Ангел Господень чатує кругом боящихся Його; і визволяє їх“. (Пс. 34: 7). Спаситель, говорячи про тих, котрі вірують в Него, сказав: „Гледіть, щоб не погорджувати одним із малих сих: глаголю бо

\*) Пс. 103: 19-21; Одкр. 5: 11. †) Дан. 7: 10; Жнд. 12: 22.

‡) Мат. 28: 3, 4.

§) 2 Пар. 19: 35; 2 Пар. 32: 21.

вам: Що ангели їх на небі по всяк час бачать лице Отця мого небесного“<sup>7)</sup> Ангели призначені на те, щоби служити дітям Божим, завсігди мають доступ до Него.

Тим способом народ Божий, піддаючися хитрої власти, ніколи не дрімлючої злоби князя тьми і ведучий борбу зі всіма властями беззаконня, може бути безпечним, бо небесні ангели його безнастанно охороняють. Коли Бог дав Своїм дітям обітованне милости і охорони, то се робить тому, що вони будуть стрічатися з могутною силою зла — безчисленным знаряддем, котрі є рішучі і неутимимі і до котрих ми не можемо відноситися з незнанням або байдужністю в виду їх сили і ворогування.

Злі духи з початку сотворені безгрішними, по природі рівнялись в силі і славі святим істотам, котрі тепер служать Божими вістниками. Але після свого упадку в наслідок гріха, вони злучились між собою, щоби обезславити Бога і довести чоловіка до гибелі. Зв'язані з сатаною в його повстанню і прогнані з ним з неба, вони по всі наступаючі століття ділали разом з ним в борбі проти Божеського авторитету. В св. Писанню говориться про їх начальників, і вно показує на їх духовні здібности, їх хитрість і підступні замисли проти світа і добробуту людей.

В Старому Завіті мимоходом споминається про буття і діяльність злих духів, але в вищій степені задивляючим способом проявляли свою власть у той час, коли Христос жив на землі. Христос прийшов, щоби звершити плян, уложений для відкуплення людства, а сатана постановив боронити своїх прав панування над світом. Йому вдалось запровадити поганство у всіх частях землі з виїмкою Палестини. До тої одної країни, котра не зовсім піддалася власті спокусителя, прийшов Христос із світлом небесним. Тут дві противні собі сили боролись за верховну власть. Ісус простер Свої руки любови, запрошуючи всіх, желяючих доступити в Ньому прощення і покою. Духи темряви переконались, що їм бра-

<sup>7)</sup>Мат. 18: 10.

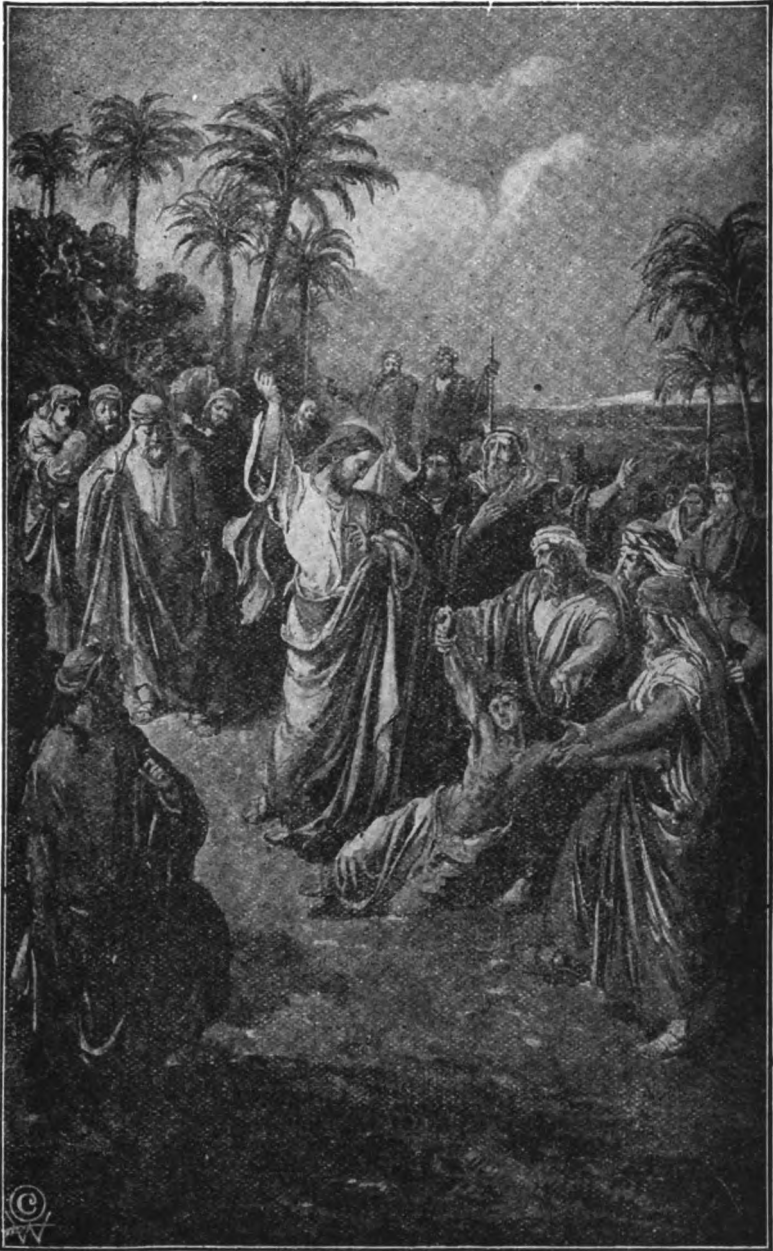
кує неограниченої влади і поняли, що панованне їх скінчиться, если діло Христове увінчається успіхом. Сатана кидався зі злости як той лев на ланцуху і в безличний спосіб заявляв свої права так над тілами, як і над душами людей.

Факт, що люде бували біснуваті, показується в Новому Завіті. Мучені тим способом люде терпіли не тільки від болізни по природній причині. Христос добре знав з ким має до діла і признав, що се є робота злих духів.

Поразительний примір їх чисельности, сили і злоби, як і сили і милости Христа представляється нам в Біблійному оповіданню про сіцленне біснуватих в землі Гаддаринській. Ті нещасні вар'яти, котрих ніяк не можна було повдержати, скреготали зубами, сичали, пінилися, бісилися і наповняли воздух своїми криками, калічилися, і були небезпечними для тих, що до них зближалися. Їх покровавлені і покалічені тіла, їх помішаний вид подобалися князеві темряви. Один із злих духів, завладівши тими нещасними, заявив: „Мое імя Легион, бо нас багато“. (Марка 5: 9). В римському війську легион складався із трьох до пяти тисяч людей. Сатанські полчища також поділені на части, і в одільній части, до котрої належали ті чорти, було не меньше легиона.

По приказу Ісуса злі духи оставляли свої жертви, і ті спокійно сідали у ногах Спасителя, смирні, спокійні, лагідні і розумні. Чортам позволено було ввійти до свиней і кинутися в море. Для жителів Гаддаринських їх страта перевисшала благословення, котрі принесе їм Ісус, і Божеський Ісцїлитель, на їх просьбу, мав віддалитися із їх околиці. Такого успіха іменно сатана хотів досягнути. Обвиняючи Ісуса за їх страту, він збудив самолюбний страх в народі і перешкодив їм прислухуватися Його словам. Сатана безстанно обвинувачує христ'ян, що вони є причиною страт, нещастя і терпіння, замість того, щоби зложити вину на того, на кого треба, а іменно на самого себе і свого знаряддя.

Але намірення Ісуса не були перешкоджені. Він позво-



*Христос сцілює біснуватого*

„Із гевеління Ісуса, які духи поки-  
дали свої жертви“.

[533]

лив злим духам знищити череду свиней, щоб докорити тих жидів, котрі держали ті нечисті зьвірята задля своєї вигоди. Наколи б Христос не повдержав тих демонів, то вони покидали б у море не тільки свиней, але і їх властителів wraz з пастухами. А що так не сталося, то свинопаси і їх властители можуть завдячити тільки Його милостивій власті, що сохранила їх. Ця подія сталась тому, щоби ученики могли бачити жорстоку силу сатани так над людьми, як і над зьвірями. Христос хотів, щоб Його ученики пізнали ворога, з котрим мали вступити у боротьбу, і щоб Його хитрість не могла обманути їх і побідити. Він також хотів, щоб народ тих сторін бачив Його владу, що Він є в силі розірвати діявольські окови і освободити Його полоників. І хоча Ісус Сам віддалився, освободжені тим способом все таки позістали, щоби проповідувати о милості свого Благодетеля.

Другі приміри подібного рода записані є в св. Писанню. Діявол жорстоко мучив дочку жінки, Сирофиникіянки, і він був прогнаний через слово Ісуса. (Марка 7: 26-30). „Біснуватого, сліпого і німого“ (Мат. 12: 22), молодця, котрий часто „кидався в огонь і в воду, щоби погубити Його“ (Марка 9: 17-27), помішаного, мученого духом, нарушавшого субітний спокій в синагодзі Капернаумській — всіх сцілив милосердний Спаситель. Майже у всіх случаях Ісус говорив зі злим духом, як з розумною істотою, приказував йому оставити свою жертву і більше не мучити її. Коли в школі в Капернаумській побачили Його могутчу силу, то „обняв страх усіх, і говорили одні до одного, кажучи: Що се за слово, що властю і силою повеліває нечистим духам, і виходять?“ \*)

Бісноваті звичайно представляються як сильно страдаючі, але бувають і винятки до того правила. Щоби мати надприродну силу, декотрі з охотою піддавалися сатанському впливови. Вони, розуміється, не мають ніякої борби зі злими духами. До тих належать такі, котрі мали духа віщуван-

\*) Лука 4: 34-36.

ня — Симеон Магій, Єлима чарівник, і служаща, котра пішла вслід за ап. Павлом і Силою.

Нікому не угрожає така небезпека від злих духів як тим, котрі заперечують буття і діяльність діавола і злих ангелів в супереч свідкуванню св. Писання. Доки нам не звісна їх хитрість, вони мають всюди велику перевагу у всьому; многі звертають увагу на їх підшесті, але при тім думають, що вони ідуть за покликом власного розуму. По тій причині сатана, видячи, що ми приближаємось до часу, коли він буде дієвувати з найбільшою силою, щоби ошукувати і нищити — повсюду поширює міне, що його зовсім не має. Його хитрість полігає на тім, що він укриває себе і свій спосіб ділання.

Великий ошуканець нічого так не боїться, як того, щоби ми не пізнались на його ошуканстві. Щоби лише укрити свій власний характер і свої наміри, то він представляється так, будьто би він не збуджав ніяких сильніших чувств, як тільки насмішки і погорду. Йому це подобається, що його представляють як смішне і обридливе сотворіння, обезобразжене, наполовину — звівр, наполовину — чоловік. Він тішиться, коли споминається його імя, чи то в жартах, чи в насмішках через тих, котрі себе вважають за розумних і свідомих.

Він так добре може замаскуватися, що не раз запитаєш себе: „Чи дійсне є таке сотворіння?“ Доказом його успіха є те, що теорії, котрі осуджаються яснійшим свідкуваннем св. Писання, всюди так прийняті в релігійному світі. І так сатана декше може запанувати над тими, котрі не признають його впливу. Слово Боже дає нам стільки примірів тої злої діяльності, відкриваючи нашим очам його тайні сили, на-поминаючи нам таким способом бути осторожними перед його нападами.

Сила і злоба сатани і його полчищ по справедливості могли би безпокоїти нас, наколи б ми не могли знайти убіжища і освободження, завдяки далеко більшій силі нашого



Спасителю. Ми обережно зачиняем наші двері і замикаем на ключ, щоби охоронити себе від злих людей. Але як мало ми думаем про злих ангелів, котрі безнастанно стараються знайти доступ до нас і від нападів котрих ми не можемо боронити себе власними силами. Бєсп ми на се дозволяємо, то вони можуть розвіяти наші думки, мучити і впровадити в нелад наші тіла, знищити наше майно і наше життє. Їх найбільшим уподобаннем є тішитися з чийогось нещастя і знищення. Страшний стан є тих, котрі спротивляються Божьким приписам і піддаються спокусам сатани, так, що Бог наконєць передає їх власти злих духів. Послідувателі же Христові завсїгда є безпечні під Божою опікою. Ангели, котрі відзначаються своєю силою, післані є з неба, щоби боронити їх, і тоді злий ворог не може дістатися до них, бо Бог стереже їх.





## Г О Л О В А — XXXII . ДІЯВОЛСЬКІ СІТИ.

Велика боротьба між Христом і сатаною, продовжуючися майже шість тисяч літ, скоро скінчиться, і беззаконник з подвійною силою старатється, щоби побідити Христа у Його ділі задля людей і заманити много душ у свої сіти. Ціль, до котрої він стремить, — держати народ в темряві і непокаянню, доки посередництво Христа не скінчиться і не буде більше дійсної жертви за гріх.

Коли в церкві і у світі панув байдужність і не ма ніяких старань, щоби противділати Його власти, то сатана зівсім спокійний, бо йому не грозить ніяка небезпека стратити тих, котрих він поневолює після своєї волі. Але звертається увагу на вічні предмети, і душі питаються: „Що мені робити, щоби спастися?“ він дає себе почути і старатється своєю властю противділати власти Христовій і перешкаджати впливові Святого Духа.

Св. Писання заявляє, що при звісному случаю, коли сини Божі явились перед Богом, між ними був і сатана (Иов 1: 6), не для того, щоби поклонитися вічному Цареві, але щоби сповнити свої зlobні наміри проти праведних. В тій цілі він там є, коли люде збираються, щоби віддати поклон Богу. Хоч і невидимо, він все таки усильно старатється запанувати над душами всіх поклоняючихся Богу. Подібно здібному полко-

водцеві, він завчасу придумує свої пляни. Коли він бачить, що вістники Божі розсліджують св. Писання, він запримічує всьо, що має бути обяснено людям. Тоді він уживає усьої своїй хитрости і обмани і так старається устроїти всьо, щоб вість не дійшла іменно до тих, котрих він хоче обманути, що до тої точки. У того, котрому конче потрібна пересторога, нараз являється яке-нибудь спішне діло, що йому треба там бути, або тим або другим способом перешкоджений є, щоб для него як „пахощі життя на життє“.

Дальше бачить сатана, як слуги Божі угнітані внаслідок духовної темряви, котра покриває народ; він чує їх сердешні молитви о Божеські милости і силі, щоби перемогти рівнодушність, недбалисть і тоді він з поновною ревністю уживає своїй штуки. Він спокушує людей, щоби віддавалися надмірній їді або яким другим роскошам і щоб тим способом притупляти їх чувства, так, щоби вони не мали ніякої охоти почувти тих поучаючих слів, котрі б для них так дуже придалися.

Злому ворогови добре звісно, що всі, внаслідок його спокушування, занедбують молитви і читання св. Писання, не видержать його нападів. Тому він уживає всяких хитроців, щоби займати їх ум. З давних часів були такі люде, котрі все старались бути побожними, але замість того, щоби успівати в пізнанню правди, релігія їх не є нічим иншим, як тільки вишукування ошибок в характері або в заблудженнях в віроісповіданню тих, з котрими вони не годяться. Вони тим способом є головні помічники сатани. Винувателів наших братів не мало є, і вони завжди заняті, коли Бог дійствує і його поклонники оказують йому правдиве почитання. Вони представляють в фальшивому світлі слова і діявтія тих, котрі люблять правду. На найбільше серіозних, ревних і самоодречених слуг Христових вони показують як на обманутих або обманців. Вони займаються тим, що ложно пред-

ставляють побудження до всякого правдиво благородного поступку, повсюду розносять клевети і в душах недосвідчених збуджають підозрінне. Всякими способами, які тільки можна уявити собі, вони стараються представити чисте і справедливе, як зіпсуте і фальшиве.

Але ніхто не повинен ошукувати себе у відношенню до них. Легко переконатися в тім, чиї діти вони, за чиїм приміром вони ідуть і чию роботу роблять. „Пізнаєте їх по овощам їх“. <sup>1)</sup> В своїх нападах вони подібні сатані, ідовитому брехуніві, винувателеві „братів наших“. <sup>2)</sup>

Великий зводитель має на поготові много знаряддя, через котрих він представляє всякого рода заблудження для спокушування душ — ереси, котрі були б по вкусу кождому, котрого він хоче погубити. Його наміром є прилучити до церкви нещирі і невідроджені елементи, котрі будуть заохочувати до сумнівів і зневіри, і загороджувати дорогу перешкодами для всіх, котрі хотіли би бачити успіх в Божому ділі і разом з ним поступати вперед. Многі знов, котрі не мають дійсної віри в Бога або Його Слово, годяться зі звисними правилами правди і вважають себе за християн, і тим способом запроваджують свої заблудження, як Біблійні навчання.

Одним із найбільших спокушень сатани є твердження — що всьо одно, щоби люде собі там не вірили. Він знає, що правда, если вона приймається з любовю, просвічає душу приймаючого її, тому він безнастанно старається замінити її ложними теоріями, байками і другим евангелієм. З самого почачу слуги Божі боролись з фальшивими учителями, не лиш як зіпсутими людьми, але як і з поширителями заблудження, котрі провадять душі на загибель. Пророк Ілія, пророк Еремія, апостол Павло безстрашно і рішучо супротивлялись тим, котрі старались відвернути людей від Слова Божого. Ті святі поборники правди не признавали свобідних думок, котрі вважали правильну Біблійну віру за неважну.

<sup>1)</sup>Мат. 7: 16.

<sup>2)</sup>Одкр. 12: 10.

Пусті і фантастичні толковання св. Писання і многі суперечні теорії відносно Біблійного навчання, котрі знаходяться в Христинському світі, — робота великого ворога — до того заколочують душі, що вони не в стані розпізнати правди. І незгоди і розради в християнських церквах головним способом повстають із перекручування св. Письма, сього паноуючого звичаю, щоби піддержувати яку-нибудь улюблену теорію. Замість того, щоби старанно і з покірним серцем розслідувати Слово Боже, многі желяють знайти в ньому тільки що нибудь дивного і оригінального.

Щоби піддержувати фальшиву науку або небіблійні звичаї, вони вибирають одільні тексти із св. Писання і наводять, на примір, половину одного стишка для потвердження своїх доказів, підчас коли позістала часть показала би, що значінне зівсім суперечне. З хитрістю змія вони ховаються за беззв'язними вираженнями, так перетолкованими, що вони відповідають їх тілесним похотям. І так многі навмисне перекручують Слово Боже. Другі знов, маючи живу уяву, кидаються на прообрази і символи св. Писання і толкують їх, як подобається їх фантазії, мало звертаючи уваги на свідкування Слова Божого, як на власного толковтеля, і при тім ще додають свої власні видумки замість Біблійного навчання.

Завсігди, коли св. Писання розслідується без духа покори, жаждушого пізнання, правдивий змісл найпростійших і найяснійших, як і труднійших місць в ньому перекручується. Папські проповідники вибирають такі части св. Писання, котрі найліпше підходять в їх цілях, толкують їх, як їм угодно, і опісля передають їх народові, підчас коли вони віднимають в нього нагоду студіювати Біблію, щоби самі могли поняти її святи правди. Цілу Біблію повинні були дати народові в тому виді, в якому вона читається. Лучше було б для людей зовсім не мати Біблійної науки, чим діставати навчання св. Письма в такому грубому і перекрученому толкованню.

Біблія призначена була на те, щоби служити провідником для всіх, що хочуть познакомитися з волею свого Творця. Бог дав чоловікові вірне пророче Слово; ангели і навіть Сам Христос прийшли, щоби звістити Даниїлові і Йоанові те, що повинно статися незабаром. Річи, так важні для нашого спасення, ніколи не були зодягнені в тайну. Вони не були представлені таким способом, щоби заколючувати або вводити в заблудження щироого розсліджувача. Господь сказав через пророка Аввакума: „Спиши видиво, а напиши його виразно на таблиці, щоб, хто буде читати, прочитав легко“. <sup>3)</sup> Слово Боже ясне для всіх, хто читав його з сердешною молитвою. Всяка дійсно щира душа приходить до світа правди. „Світло сиплеться на праведника“. <sup>4)</sup> І ніяка церква не може преуспівати в святості, если її члени не будуть шукати правди, як закопаного скарбу.

Оклик: „Вільнодумство!“ люде засліпляються у відношенню до хитрости свого противника, підчас коли він за цілий час безнастанно старався досягнути свого намірення. Коли йому вдасться витиснути Біблію людським фальшивим роздумованнем, закон Божий відкидається, і церкви попадають в рабство гріха в той час як вони заявляють свої права на те, що вони свободні.

Для многих наукові досліджування зділались проклятем. Бог освітив світ потоком світла через відкриття науки і штуки, але навіть найсильніші розуми, если вони при своїх досліджуваннях не руководяться Духом Божим, заблуджаються в своїх усьлюваннях найти звязь між наукою і одкриттем Божим.

Людська наука так в матеріяльному як і в духовному світі не повна і не звершена, тому наукові погляди многих не годяться з обьясненнями св. Писання. Другі приймають лиш теорії і спекуляції за наукові факти, і думають, що Слово Боже повинно бути випробуване фальшиво званним знан-

<sup>3)</sup> Аввак. 1: 2.

<sup>4)</sup> Псал. 97: 11.

нем. (1 Тим. 4: 20). Творець і Його діла перевищують їх поняття, і так як вони не можуть пояснити їх природним способом, то вони задивляються на Біблійну історію, як на ненадійне жерело. Ті, що сумніваються в Старий і Новий Завіт, часто ідуть ще далше і заперечують існування Бога, приписуючи природі безконечну владу. Оставляючи свій якор, вони лишаються сами і розбиваються о скалу зневіри.

Тим способом многи попадають в блуд, втрачають віру і сподуваються дияволом. Люде хочуть бути мудрійшими свого Творця: людська мудрість силується поняти і пояснити тайни, котрі не можуть бути виявлені по всю вічність. Наколи б тільки люде хотіли розсліджувати і поняти те, що Бог пояснив про Себе і про Свої наміри, то вони дістали б таке поняття про славу, величчє і силу Господа, що вони пізнали б своє власне ніщо і задоволились б тим, що одкрито є для них і їх дітей.

Штука в ошукуванні сатани заключається у тим, що він змушує люде шукати того, чого Бог не виявив, і сумніватися відносно тих річей, про які Він не хоче, щоб ми мали поняття. Таке сталося, коли люцифер утратив своє місце на небі. Він був невдоволений тим, що його не припускано до всіх тайн Божих, і він не пошанував того, що йому було объявлено відносно його власного діла на його високому становищі. І те саме невдоволення він вбудив в серцях підвладних йому, і він спричинив їх упадок. Тепер він старається впоїти того самого духа людем і спокусити їх також до того, щоби вони відкинули заповіді Божі.

Не хочачи прийняти ясних і чистих правд Біблії, стараються найти приємні для їх вуха байки, котрі усыпляли б їх совість. І чим менше духа самоодречення в представлених правдах, тим з більшою охотою приймаються. Ті люде понижають сили розуму, щоби служити їх тілесним хотінням. Будучи занадто розумними, як їм здається, щоби студіювати св. Писання з сокрушеним серцем, з щирою молитвою, щоб

Бог провадив їх, — вони не мають ніякої охорони проти ошуканства. Сатана готов зробити для них всьо, що тільки захочуть, але у тім правди не ма, тільки ошуканство. В той спосіб папство завладіло душами людей, протестанти ступають по тій самій дорозі, відкидаючи правду, бо вона несе з собою хрест. Всі ті, котрі відкидають Слово Боже, займаючись науками світа сього і шукаючи вигоди, щоби не відрізнитися від світа, вони замість релігійної правди приймають гідну осудження ересь. Всяку форму заблудження, яку тільки можна собі уявити, приймають ті, котрі відкидають правду. Дивлячись зі страхом на одно заблудження, з охотою приймає друге. Ап Павло говорить про одну клясу людей, котрі „любви правди не прийняли, щоб спастися їм“ і виражається про них: „І за се пішле їм Бог орудування підступу, щоб вони вірували брехні, щоб прийняли суд усі, хто не вірував правді, а кохавсь у неправді“. <sup>4)</sup> Маючи перед собою таке остереження, ми повинні бути на сторожі у відношенню до того, яке навчання ми приймаєм.

Одно із найбільше успішного знаряддя великого зводителя — фальшива наука і фальшиві чудеса спиритизму. З'одягшись в одержу ангела світла, він закидає свої сіти там, де найменше сподіваються того. Наколи б люде з щирою молитвою студіювали книгу Божу, щоби повяти її науку, вони повіставали би в темряві, щоби одержати фальшиву науку. Але відкидаючи правду, вони стаються жертвою обмана.

Другий небезпечний блуд є навчання, котре заперечує Божество Христа і твердить, що Він не мав ніякого буття до приходу на сей світ. Ця наука охотно приймається великим množеством тих, котрі заявляють, що вони вірують в Біблію; однак воно противиться яснійшим реченням Спасителя, що торкається Його відношення до Отця, як і Його Божеського характеру і Його буття до Свого явлення на землю. Ніхто не може придержуватися тої науки без того, щоби не перекручувти св. Писання не даючимся оправдати тим способом.

<sup>4)</sup>2 Сол. 2: 10-12.



Воно не тільки понижає представлення чоловіка про діло спасення, але і підкошує і його віру в Біблію, як одкриття Боже. Бо коли люде стараються опрокинути богодухновенність св. Писання, заперечують Божество Христа, то даремні будуть старання доказати їм тую точку, так як ніякий доказ, як би він собі там льогічний не був, не переконає їх. „Душевний чоловік не приймає, що єсть Духа Божого; дуроці бо воно йому, і не може зрозуміти, бо се духовно треба розбирати“.) Ніхто із віруючих у те заблудженне не може мати правдивого поняття ні про характер, ні про місію Христа, ані про великий плян Божий відкуплення людей.

Єще друге делікатно обдумане і шкідливе заблудженне — бистро поширяючися віра, заперечаюча буття сатани, як личної істоти і доказуюча, що імя його уживається в св. Писанню тільки для того, щоби представити злі думки і хотіння людей.

Загально нині по церквах проповідують науку, що другий прихід Господа заключається в тім, що Він приходить до кожного чоловіка, коли той вмирає. Сю науку видумано на те, щоби відвернути душі людей від Його личного приходу на хмарах небесних. Уже много літ сатана говорить: „Ось, Він у коморах“, \*) і много душ погинули внаслідок того, що вони прийняли те заблудженне.

Крім того мудрість світа сего учить, що молитва не має ніякого важного значіння. Люде науки твердять, що на молитву не може бути ніякої дійсної відповіді, що се було б нарушеннем законів природи — чудом, і що чудеса не звершаються. Вселенна, говорять вони, управляється твердо установленими законами і Бог сам нічого не робить, що спротивлялось би тим законам. Тим способом вони представляють Бога звязаним Своїми власними законами, як будьто би робота Божеських законів виключає Божеську свободу. Такі навчання ідуть всупереч св. Писанню. Чи не творив Христос і Його апостоли чудес? Той Сам милосердний Спаси-

\*)1 Кор. 2: 14.

\*)Мат. 24: 23-26.

тель і нині еше живий і також готовий вислухати молитви віруючих, як Він се робив, коли видимо ходив серед людей. Природне іде рука в руку з надприродним. Се в часть Божеського пляну — у відповідь на молитву дати те, чого він не дістав би від Бога, если б у той спосіб не просив Його о те. Безчисленні в ложні навчання і фантастичні представлення, котрі поширені в християнських церквах. Неможливо в вичислити всіх злих наслідків, наколи б усунути тільки одного Божого дорогосказу, установленого в Його Слові. Немногі, що осміляться зробити се, ограничаться відкиненням одинокої правди. Більшість продовжає усувати одно правило за другим, доки вони дійсно не зістануться безвірками.

Заблудження взагалі прийняті в богословію, многих провадять до скептицизму, котрі инакше повірили би в Біблію. Їм не можна прийняти науки, котра противиться їх поняттям о праведності, милосердію і людськості і так як вона представлена е як Біблійна наука, то вони не хочуть признавати її за Слово Боже.

Ось ціл, котру сатана хоче досягнути. Він нічого так не хотів би, як знівечити уповання на Бога і Його Слово. Сатана стоїть на чолі великих полчищ скептиків, і він докладає всі свої сили, щоби притягнути як найбільше душ на свою сторону. Скептицизм увійшов в моду. Многочисельні класи людей дивляться на Слово Боже з підозрінням, як на їх винителя, а іменно тому, що воно докоряє і осуджує гріх. Ті, котрі не годяться з його приписами, стараються опрокинути його авторитет. Вони читають Біблію або прислухуються її науці в церкві тільки для того, щоби знайти в св. Писанню або проповіді щось такого, щоби можна закинути і не годитися з тим. Богато в таких, що стаються невірними, бо не хочуть оправдувати або занедбують свої обовязки. А в знов і такі, що придержуються скептичних правил ізза гордості або лінивства. Є і такі, котрі люблять безжурне житте, і вони не хочуть посвятити себе, щоби зділати

щось доброго на світі, але, щоби зробити собі славу, і щої люде уважали їх за мудрих, вони беруться до критикування Біблії. Розум непросвічений Божеською мудрістю, не може всього поняти, і се дає людям повід до критики і насмішок. Многі, здається, думають, що, стоячи, по стороні зневіри і сумніву, вони є взірцем добродітели. Але такі люде під видом щирости в самій річі є зарозумілі і горді. Є такі люде, котрі любуються в тім, що винаходять в св. Писанню що-нибудь такого, що буцім то не годиться з розумом, і тим стараються впровадити в блуд другого. Інші знов критикують і аргументують, находячись на несправедливій стороні, лиш тому, що люблять диспутовати. Вони не замічають того, що сами тим способом попадають в сіті ловця. Отверто висказуючи свої думки, вони думають, що мають правду. Тим способом вони лучаться з безбожниками і зачинають перед собою ворота небесні.

Бог в Своїому Слові дав досить доказів Свогого Божеського характеру. Великі правди, що торкається нашого відкуплення, представляються дуже ясно. При помочи Духа Святого, котрий по обітуванню дається всім тим, що Його з чистим серцем шукають, — кождий може поняти сам для себе ті правди. Бог дав людям тверду основу, на котрій вони можуть утвердити свою віру.

Але ограничений розум чоловіка не є в стані порозуміти плянів і цілий вічного Бога. Ми ніколи не можемо узнати стільки, скільки знає Бог. Ми не маємо права зарозумілою рукою підняти завісу, котра скриває від нас Його величність. Апостол Павло покликуює: „Як недовідомі присуди Його і недосліджені дороги Його!“<sup>7)</sup> Ми не є в стані поняти Його способу діланья з нами і побуджаючі причини, через котрі Він ділав, настільки, наскільки ми пізнали Його неограничену любов і милосерде в звязі з Його безконечною сглюю. Наш Отець з мудрістю і праведністю управляє всім, і ми не повинні бути невдоволені або недовірчиві, і в най-

<sup>7)</sup>Рим. 11: 33.

більшій пошані повинні піддаватися Його волі. Він відкриє нам Свої пляни в такій мірі, на скільки се послужить для нашого добра, а що поза тим, то ми повинні здаватися на Його всемогучу руку і на серце, повне любови.

Підчас коли Бог дає достаточні основания для віри, Він ніколи не усуває всякої причини для невіри. Ті, що шукають опори для свого сумніву, можуть знайти її. А ті, що не хочуть приймати Слова Божого і поступати після него, заки будуть усунені всякі закиди і ніякого поводу не буде більше для сумніву — ніколи не придуть до світла.

Недовіра до Бога є природним пороком невідродженого серця, котре живе у ворогуванні з Богом. Віра впоєєсь Святим Духом, і вона буде побільшатися тільки в тій мірі, як ми піддержуєм її. Ніхто не може без рішучих усиловань зміцнитися у вірі. Невіра збільшається після того, як вона заохочується, і коли люде, замість того, щоби навести докази, котрі Бог дав для потвердження їх віри, дозволяють собі все піддавати критиці і сумнівови, котрі все більше і більше оправдуються.

Але ті, що сумніваються в обітованнях Божих, і недовіряють увірентам Його милости, безславлять Його через те, і їх вплив, замість того, щоби притягнути других до Христа, вони відвертають їх від Него. Вони як ті безплідні дерева, далеко роспространяючі своє тинисте галузе, віднимаючі соняшне світло від других рослин, через що мусять вянути і усихати під їх смертельною тіню. Житте таких буде безнастанним свідкуваннем проти них. Вони сіють насінне сумніву і невіри, котре принесе обільну жатву.

Для тих, котрі хочуть освободитися від сумніву, є тільки одна дорога: замість того, щоби піддавати сумнівови і критиці все, чого вони не розуміють, звернути увагу на світло, котре вже світить для них, і вони дістануть більше світла. Вони повинні сповняти всі обовязки, які до них належать, і

за котрі вони знають, тоді вони піймуть всю і сповнять те, в чому тепер сумніваються.

Сатана знає добре ошукувати. Він потрапить підложити неправду за правду і ошукає тих, що хочуть бути ошукані. Але тих, що шукають акуратної правди, він ніколи не зведе. Христос — правда, і світло правдиве, що просвічує кожного чоловіка, що приходить на світ. Дух правди є посланий, щоб вводити людей во всю правду. І, відкликуючись на Свій авторитет, Син Божий обявляє: „Шукайте, то і знайдете“. \*) Коли хто хоче волю Його чинити, знати ме про науку, чи від Бога вона. (Йоан. 7: 17).

Послідувачелі Христові мало знають за ті всі інтриги, які сатана і його чортівські сили готувлять для них. Але Той, Котрий засів на небесах, переможе всі ті замисли на сповнення Своїх глибоких намірів. Бог допускає, щоб народ Його піддавався огняній пробі спокушування не тому, щоб Йому приємно було дивитись на їх терпіння, але тому, що ті проби мають велике значіння в їх остаточній побіді. Згідно з Його власною славою, Він не може охоронити їх від спокушування, бо ті терпіння їх служать іменно тому, щоби приготувати їх до успішної борби зі злим ворогом.

Але злі люде і діяволи не є в стані перешкаджати ділу Божому аби виключити присутність Божу з посеред Його народу, коли вони зо смиренням і сокрушеним серцем сповідаються зі своїх гріхів і позбуваються їх з твердою вірою, уповаючи на обітування Божі. Всякому спокушуванню, всякому противлячомуся впливові явному або тайному, можна противостати з успіхом. „Ні військом, ні силою вашою, тільки моїм духом, говорить Господь сил небесних“. \*)

„Бо очі Господні на праведних, і уші Його на молення їх... І хто ж такий, що заподієв би вам лихо, коли будете наслідниками доброго?“ (1Петра 3: 12, 13). Коли Валаам, заманений обіцянкою дорогої нагороди, ужив проти Ізраїля чародійства і через те, що він приніс жертву Господеві, ста-

\*)Мат. 7: 7.

\*)Зах 4: 6.

рався проклясти народ — Дух Божий не допустив його до того і Валаам був примушений покликнути: „Як я, царю, зважусь того клясти — проклинати, кого Бог сподобив ласки, Господь благодати? Коли б мені так праведно, як і Їм вмирати, я не знаю, чого в світі кращого й бажати“. Після того, як знову принесено жертви, безбожний пророк об'явив: „Звелів він благословити, я благословив, не сумнився, щоб Яков по Божій волі нічим в світі не журився. Господь, Бог його, по віки з ним пробував, голубить, і труба його царська голосно рокоче, трубить“. „На Ягова в нас не буде ворожби, чи то проклону; про Ізраїля всі люде скажуть: Бог його воздвигнув“.“) І все таки по третій раз були воздвигнуті жертвники і Валаам знов старався висказати прокляття. Однак неохотними устами пророка Дух Божий об'явив добро їх вибраних і осудив безумство і злість їх ворогів: „Благо, хто тобі радіє та благословляє; проклят, хто тебе не любить, проклинає!“ “)

У той час народ Ізраїльський був вірний Богу; до тих пор, доки вони оставались послухними його законів, ніяка власть на землі, ні пекла не могла перемогти їх. Але сатані все таки вдалось наконєць навести на Божий народ те прокляття, котре Валаам не посмів висказати, так як він звів їх до гріха. Нарушаючи заповіді Божі, вони відділились від Него і були зіставлені самим собі, щоби почувувати силу душегубця.

Сатана добре знає, що найслабша душа, пробуваюча в Христі, може успішно вести борбу з полчищами темряви, може супротивлятися йому і навіть перемогти його самого, если б він посмів явитися лично. Тому то він старається виманити воїнів Христових із їх крипостей, у той час, як він зі своїми боевими силами находиться в укриттю, готовий вигубити всіх, котрі би осмілилися вступити на його поле. Тільки смиренно здаючись на Бога і повинуючись Його законам, ми можемо бути безпечні. Ніхто не може находиться в небезпечі

“)4 кн. Мойс. 23: 8, 10, 20, 21, 23.

“)4 кн. Мойс. 24: 9.

ні на оден день, ні на одну годину, если він маюважить молитву. А іменно ми повинні просити Господа, щоб нам дав мудрість понятя Його Слово. В ньому є обявлені хитрі замисли зводителя і средства, котрими успішно можна побороти його. Сатана відзначається здібністю в наведеннях Біблійних текстів, із своїм власним толкованнем, котрим надіється поконати нас. Ми знов повинні вивчити добре Біблію із смиренным серцем, ніколи не випускаючи із виду свою залежність від Бога. В той час, як ми постоянно повинні вистерігатися злих замислів сатани, будем безперестанно молитися: „Не введи нас в іскушенне“.





## Г О Л О В А — XXXIII .

### ПЕРША ВЕЛИКА СПОКУСА.

Від найдавніших історичних часів людства сатана стався спокушати наш людський рід. Той, котрий спричинив ворохобню на небі, хотів довести жителів землі до того, щоби вони злучились з ним в боротьбі проти влади Божої. Адам і Ева, слухаючи закону Божого, тішились повним щастям, і той факт постійно свідкував проти того заявлення, котре сатана висказав на небі, а іменно, що закон Божий доводить до рабства і знаходиться в суперечности до добробуту Його створіння. Далі, зависть сатани була побуджена, коли він бачив прекрасну домівку для безгрішної пари. Він постановив спричинити їх упадок, щоб завладіти землею і воздвигнути тут своє царство, наперекір Всевишньому, після того як він розлучить їх з Богом і забере під свою владу.

Если б він показав свій дійсний характер, то його сейчас відкинули би, так як Адам і Ева остережені були перед тим небезпечним ворогом, але він усе робив в тайні і укривав свій намір, щоби тим краще досягнути свою ціль. Послугуючись, як знаряддем, змією, бувшої тоді створіннем чаруючим із виду, він звернувся до Еви зі словами: „Чи справді Бог сказав: Не мусите їсти ні з якого дерева райського?“<sup>1)</sup> Наколи б Ева відказалась мати діло з покусником, вона не виставила би себе на небезпеку, але, осмілившись ввійти в зносини з ним, вона упала жертвою його хитрих замислів. Та-

<sup>1)</sup>1 кн. Мойс. 3: 1.



ким способом многи спокушуються вже і тепер. Вони сумніваються в приписи Божі і замість того, щоби повинуватися тим приписам, вони приймають людські теорії, котрі прикривають диявольські пляни.

„І каже жінка змівєви: З усякого дерева райського їсти-ме мо, з плоду ж дерева, що серед раю, рече Бог, не їйте з Його, ані доторкати метесь до нього, а то помрете. І каже змії жінці: Ні бо, не помрете. А се Бог знав, що скоро по-поїсте з нього, відкриються вам очі, і будете як боги, знаючі добре і лукаве“. \*) Він сказав, що вони зділаються, як боги, одарені далеко більшою мудрістю, як перша, і приспособлені до вищого стану буття. Ева піддалась спокусі, а через її вплив і Адам був намовлений до гріха. Вони послушали слів змії, як будто Бог говорить не те, що думає; вони не довіряли своєму Творцеві і уявили собі, що Він обмежує їх свободу, підчас коли вони, нарушаючи Його закон, можуть достигнути великої мудрости і возвищення.

Але що знайшов Адам після свого гріху? В чому за-ключався змісл тих слів: „А то вмреш певно того ж дня, як скоштуєш із Його?“ Чи знайшов він їх значінне відповідаючим твердженням сатани, що він буде впроваджений до вищого стану буття? Тоді в самій річі вони дістали би велику вигоду через проступок і сатана став би тоді добродітелем нашого людського роду. Але Адам бачив, що се зівсім невідповідно зміслови Божеського присуду. Бог заявив, що кара за гріх міститься в тім, що чоловік знов повинен вернутися в землю, із котрої узято Його: „Земля бо еси і землею візьмешся“. \*) Слова сатани: „Відкриються вам очі“, оправдались тільки в тому зміслі, що після того як Адам і Ева не послушали Бога, у них відкрились очі, так, що вони могли увидіти свою глупоту, вони пізнали зло і вкусили гіркого овощу проступку.

Посеред раю росло дерево життя, овощ котрого мав силу для вічного життя. Наколи б Адам був послушний Богові, то

\*)1 кн. Мойс. 3: 2-5.

\*)1 кн. Мойс. 3: 19.

він міг мати свобідний доступ до того дерева, і жив би вічно. Але після того як він згрішив, він більше не мав доступу до дерева життя і попав під владу смерті. Божеський присуд: „Земля бо вся і землею візьмешся“, показує на цілковите знищення життя. Безсмертє, обіцяне чоловікові під услівм послуху, було страчене через проступок. Потомки Адама тому не могли одідичити від него того, чого він сам не мав, і для упавшого людського роду не було би ніякої надії, наколи б Бог через Свого Сина знов не дарував безсмертя. У той час, як „смерть у всіх людей увійшла (через того), в кому всі згрішили“, Христос „осіяв життя і нетлінне благовістєм“. <sup>4)</sup> Безсмертє дістається виключно через Ісуса Христа. Ісус говорить: „Хто вірує в Сина, той має вічне життя; а хто не вірує Синові, не бачити ме життя“. (Йоан. 3: 36). Кождий чоловік може доступити того неоціненого благословення, коли він сповнить дані услівя: „Тим, що терпеливостю в доброму ділі шукають слави, та честі, та нетління — життя вічне“. (Рим. 2: 7).

Одинокий, котрий обіцяв Адамові життя в непослусі, був великий спокусник. І обяспенне, котре змій дав Еві в раю: „Ні, не вмерете“, була первою проповідю, сказаною про безсмертє душі. І помимо того, обявленне, котре основується тільки на авторитеті сатани, можна почути в християнських церквах і приймається більшостію людей так само охотно, як і нашими прародичами. Божеські слова: „Та душа, що грішить, та і вмерти мусить“, <sup>5)</sup> перекручують, кажучи: Душа, що грішить, не вмере, а жити буде вічно. Ми тільки можемо дивуватися свого рода засліпленню, котре робить людей такими легкодушними відносно слів сатани і такими невірними відносно слів Божих.

Наколи б чоловік після свого упадку мав свобідний доступ до дерева життя, то він жив би вічно, і гріх тим способом був би безсмертним. Але поставлено херувима, „з полумяним голим мечем обертасами стеревти дорогу до живото-

<sup>3)</sup>Рим. 5: 12; 2 Тим. 1: 10.

<sup>4)</sup>Езек. 18: 20.

вого древа“,\* ) і ні *одному* із сім'я Адамового не було позволено переступити перегороду, щоби їсти від овощу, даючого життя і тому нема ні одного безсмертного грішника.

Але після упадку сатана приказав своїм ангелам усилюватись впоювати в чоловіка віру в його природне безсмертя. І коли вони спокушують народ до прийняття того заблудження, вони повинні довести його далі до заключення, що чоловік буде жити у вічному нещастю. Тепер князь темряви через своє оруддє представляє Бога, як страшного тирана і заявляє, що Він посилав до пекла всіх тих, котрі йому не подобаються, де вони вічно відчувають гнів Божий, і підчас коли вони терплять страшні муки і скрегочуть зубами в вічному огні, їх Творець дивиться на те з вдовolenням.

Тим способом затятий ворог приписує Творцеві і Добродітелеві роду людського прикмети, котрі характеризують його самого. Жорстокість се сатанська прикмета. Бог — любов, і всьо, що Він сотворив, було чисте, святе і миле, доки посредством першого великого ворохобника гріх не проник у світ. Сатана є самий той ворог, котрий спокушує чоловіка до гріху, а опісля погубляє його, если може. і коли жертва є в його руках, тоді він торжествує, що діло йому вдалось. Наколи б йому було дозволено, він обмотав би своїми сітями весь рід людський. Если би Божеська власть не вступилась за нас, то не спаслись би ні оден син і ні одна дочка Адама.

Злий ворог старається перемагати людей, як він перемаг наших прародичів, підорвав їх уповання на Творця і спокусив їх до сумніву відносно його правління і справедливости його законів. Сатана і посланники його представляють Бога навіть далеко гіршим, чим вони сами, щоби оправдати свою власну злобу і ворохобню. Великий зводитель старається приписати свою власну страшну жорстокість характерови нашого Отця небесного і доказує,

\*1 кн. Мойс. 3: 23.

що з ним поступили несправедливо і його прогнали з неба тільки для того, що не хотів піддатися несправедливому володареві. Він представляв світові свободу, котрою міг кожний тішитись, підлягаючи лагідній власті в супереч рабству, котре вложив Єгова з дуже строгими приписами. І так йому удалось відвертати людей від їх вірності Богові.

Як суперечна всякому побудженню любові і милосердію, а навіть нашому чувству справедливости наука, що померші безбожники будуть мучитись в пеклі, безпечно горючому вогнем і сіркою, що вони за гріхи коротко треваючого земного життя повинні терпіти в муках так довго, доки жити буде Бог. І того всього навчають нас, і те навчання ще нині знаходиться в многих віроісповіданнях християнства. Звісний доктор богословія сказав: „Святі у небі, дивлячись на тих, що мучаться у пеклі, чуються дуже щасливими. Коли вони побачать там тих, котрі по природі однакові з ними і родились при тих самих обставинах, а тепер знаходяться в такому нещастю, то вони чуються дуже щасливими, що вони не в між ними“. А знов другий каже: „У той час як судовий вирік вічно буде сповнятися на посудах гніва, посуду милости будуть видіти, як дим їх мук буде підноситись, і замість того, щоби співчувати тим нещасним, вони будуть говорити: „Амін, аλληуя! Славете Господа!“

Де ми находимо в Слові Божому подібну науку? Чи вже ті, що у небі, позбавлені в всякого почуття милосердя, або загального почуття людськості? Чи вони мали б змінитись на рівнодушних стоїків, або жорстоких дикунів? Ні, ні; книга Бога не містить в собі такого навчання. Ті, що проповідують вище наведені погляди можуть бути учені і навіть щирі люди, але дались звести ложною наукою сатани. Він запровадив їх до того, щоб перетолкувати зовсім мильно декотрі речення із св. Писання і надали його словам краску горечи і злоби, котрі відносяться до него, але не до нашого Творця. — „Так певно, як я живу, говорить Господь Бог, не

бажаю смерті грішникові, а того, щоб він звернув із свого шляху та йостався живим. Зверніте, зверніте з вашого ледачого шляху; про що вам умирати?“ (Езек. 33: 11).

Що за хосень для Господа був би із того, наколи б ми признали, що Він любується безконечними муками, або стогнами, криками і прокляттями страдаючих істот, котрі Він держить заключеними у пеклі. Чи можуть ті страшні звуки бути музикою в ушах безконечної любови? Стараються доказати, що відданне безбожників на безконечні муки є свідочством ненависти Бога до гріху, яко зла, котре оказалось так руйнуючим для спокою і порядку цілого світа. Що за страшне богохульство! Як бутьо би ненависть Божа до гріху могла бути причиною, що Він його увіковичив. Бо, після навчання тих богословів, безнастанні, безжалісні муки приводять ті нещасні жертви до бішенства, і так як їх злість виливається в прокляттях і богохульствах, то вони постійно побільшають свій тягар гріховний. Але слава Божа, через таке увіковичення, постійно побільшаючогося гріху протягом безконечних віків, однако не збільшається.

Людський розум не є в стані оцінити зла, котре повстало через фальшиву науку про вічні муки. Релігія Біблії, повна любови і милості і надзвичайно переповнена благістю, затемнюється тим суєвірем і з'одягається в страх. Коли ми подумаем про те, в яких фальшивих красках сатана змалював характер Божий, то чи можемо ми дивуватися, що люде бояться нашого Многомилостивого Творця, лякаються Його і навіть ненавидять Його? Застрашаючі погляди о Бозі, з казальниці поширюються по світу, спричинили те, що нині є так много скептиків і невіруючих.

Теорія про вічні муки — одно із ложних навчань, се вино блудздіяння Вавилоня, котрим він напоїв народи. \*) Як слуги Христові могли прийняти те ложне навчання і проповідувати його в церквах, в самій річи се є тайна. Вони дістали його із Риму, як і фальшиву неділю замість правдивої су-

\*) Одр. 14: 8; 17: 2.

боти Божої. Правда, що воно проповідувалось великими і добрими людьми, але світло відносно того предмета не прийшло до них, як воно прийшло до нас. Вони відповідали тільки за те світло, котре світило у той час; ми знов мусимо відповідати за те світло, що світить за наших часів. Коли ми відвертаємось від свідкування Слова Божого і приймаєм ложні навчання із тої причини, що наші батьки держались їх і навчили їх, — тоді нас чекає осудження, проголошене над Вавилоном; ми впиваємось вином блудодіяння.

Більшість людей, котрі не годяться з наукою про вічні муки, підпадають протиположним заблудженням. Вони бачать, як св. Писання представляє Бога, як істоту повну любови і милосердя, і вони не можуть повірити тому, щоби Він передав свої творення на спалення в вічно негасаючому огні. Вони вірують, що всі люде нарешті будуть спасені. Многі кажуть, що погрози Біблії дані тільки на те, щоби посредством них настрашити людей, щоб були послухними, а не для того, щоб були цілковито сповнені. Після того грішник може дальше собі жити в роскошах, легковажити приписи Божі, і все таки надіятися, що нарешті буде милостиво прийнятий. Таке навчання, котре надіється на милість Божу, але не признає Його правосуддя, подобається тілесному серцю і робить безбожних ще більше безбожними.

Щоби доказати, як віруючі в загальне спасення, основуючись на своєму шкідливому віронавчання, нерекручують себе, треба тільки привести їх власні вислови. На похороні молодого чоловіка, атеїста, котрий нагло умер, в нечасному случаю, оден духовник із Універсалистичної бесіди ужив тексту із Біблії відносно Давида: „І не переслідував Давид Абессалома, бо потішився з часом по смерті його“ (2 Сам. 13: 39). „Мене часто питають“, сказав бесідкає тих, котрі оставляють світ в гріхах, вмеравати в нетверезім стані, — уходять на той світ

\*)2 Сам. 13: 39.

з кровавим плямком проступку, котре не в змиле з оджеї, або вмирають, як сей молодий чоловік, котрий ніколи не сповідався ані не визнавав ніякої релігії. Ми вдоволяємся св. Писанням, його відповідь розв'яже тяжку задачу. Аммон був дуже грішний і не каюся; його напоїли вином і, після того як впився, убили. Давид був пророк Божий він повинен був знати, чи буде Аммонови на тім світі добре або зле. Які були вислови його серця? — „І не переслідував Давид Абессалом, бо потішився з часом по смерті Аммона“.

І яке ж заключення ми можемо зділати із тих слів? Чи не се, що безконечні муки не зіставляли ніякої частини його релігійної віри? Так ми розуміємо: і тут ми знаходимо торжественний доказ більше прихвальної, більше просвіченої і добродійних припущень остаточної, загальної чистоти і упокою. Він втішився, що Аммон умер. А чому так? — Тому, що пророче око дивилось у будучність і побачило свого сина, після того як він став достаточо святим і просвіченим, прийнятим до громади вознесених святим духом, віддаленим від усякої спокуси, увільненим від рабства і звільненим від гріховного зіпсуття. Його одинокою утіхою було, що його син взятий із теперішнього стану гріховного і страдання, знаходиться там, де найбільший вплив Святого Духа впливається в його затемнену душу, де розвивається його розум при допомозі мудрості небесної і солодкого впливу безсмертної любови, щоби тим способом заосмотрений святим характером міг тішитися спокоєм і товариством небесних наслідників“.

Ми хотіли би бути понятими в такому зміслі, що ми віримо, що небесне блаженство не залежить від чогось, що ми могли би звершити в сьому життю, ні від теперішньої переміни серця, ні від нашої теперішньої віри, ні від теперішнього віроісповідання“.

І так той мнимий слуга Христовий повторяє лож, висказану змієм в раю: „Ні, не вмиrete“. А се Бог знає, що скоро попоїсте з нього, відкриються вам очі, і будете як боги“. Він

заявляє, що найбільший грішник — убийця, злодій, прелюбодій, після смерти буде приготовлений, щоби досягнути вічного блаженства.

І звідки ж він, той ложний толкуватель св. Писання виводить свої заключення? — Із самотнього речення, котре каже як Давид покорився волі Провідіння. „І не переслідував Давид Абессалома, бо потішався з часом по смерті Амнона“. Після того як його горе поволи утішилось, його думки навернулись від мертвого сина на живого, котрий із страху, що буде справедливо покараний за його проступки, сам віддав себе на вигнання. Давид не переслідував більше Абессалома, і се є доказом того, що нетверезий Аммон після смерти сейчас був взятий на місце блаженства і приготовлений для товариства безгрішних ангелів!? Хороша байка, чи ж не правда, дуже підходяча на те, щоби вдоволити тілесне серце! Се власна наука сатани, і вона успішно сповняє свою роботу. І чи ж можна дивуватися, що при такому навчанню безбожність бере верх?

Поступок того одного фальшивого учителя представляє спосіб ділання многих других. Кілька слів св. Писання вибираються із цілого, в звязі з котрим в многих случаях можна було б доказати, що значінне їх як раз противне, і ті відривки перекирчуються і уживаються як докази навчання, що не мають в Божому Слові ніякої підстави. Свідоктво, приведенне як доказ, що нетверезий Аммон знаходиться в небі, є прямо фальшивий вивід, котрому спротивляється ясне і певне заявленне св. Писання, що ніякий п'яниця не може наслідувати Царства Небесного. (1 Кор. 6: 10). І тим способом невірні і скептики перекирчують правду Божу в лож. І многі були ошукані своїм фальшивим мудруванням і уколисані в тілесну безпеку і дрімоту.

Если се правда, що душі всіх людей в смертельний час сейчас дістаються до неба, то нам лучше було б вмерти, як жити. Многі внаслідок такої віри поповнили самоубійство.



Коли недоля, терпіння і завід прибивають нас, нам здається нетрудно розірвати слабу нитку життя і взнестись до блаженства вічного світа.

Бог в Своїому Слові дав нам рішучі докази того, що Він карає переступників Свого закону. -Ті, котрі підхлібають собі, що Він занадто милостивий, щоб віддати грішникові несправедливості, хай подивляться на хрест на Голготі. Смерть непорочного Сина Божого доказує, що „нагорода за гріх — смерть“ (Рим. 6: 23), всяке порушення закону Божого жадає справедливої відплати. Христос безгрішний зділався грішним задля людей. Він взяв на Себе вину проступку, доки Отець не відвернув Свого лица від Него, і серце Його не було сокрушене і життя Його не було згнетене. Все те було принесене jako жертва, щоб грішники були відкуплені. Ніяким способом не можна було освободити чоловіка від кари за гріх. І всяка душа, що відказалась взяти участь в відкупленню, приготовленому для неї з такою великою стратою, повинна взяти сама на себе вину і кару за проступок.

Подивімся, що Біблія дальше учить про безбожників і покаявшихся, котрих проповідник універсалістів перепроваджує на небо, як святих і щасливих ангелів.

„Я дам жадному з жерела води життя дармо“. \*) Се обітованне дане тільки тим, котрі жадуть. Ніхто инший як тільки той, що хоче води життя і старається дістати її, не дбаючи хоч би всьо инше стратив, дістане її. „Хто побідить, наслідить усе, і я буду йому Бог, а він буде мені син“. \*\*) Тут рівним способом ставляться услівя. Щоби наслідувати все те, ми повинні противитися гріхови і побідити його.

Через пророка Ісаю Господь заявляє: „Скажіть праведному, що йому благо“. „Горе ж беззаконникові, бо буде йому відплата за діла рук його“. \*\*) „Та хоч грішник сто раз коїть лихе й трівав в йому, то я знаю, що тільки богобоязливим буде добре, хто почував почесть перед лицем його; а безбожному не буде щастя“. \*\*) І апостол Павло доказує,

\*) Одрк. 21: 6.

\*\*) Ісаія 3: 10, 11.

\*) Одрк. 21: 7.

\*\*) Еккл. 8: 12, 13.

що безбожник сам собі збирає „гнів на день гніву і відкриття праведного суду Бога, котрий віддасть кожному по ділам його“. „А котрі сварливі і противляться правді, коряться ж неправді, тим ярость та гнів“. (Рим. 2: 5, 6, 8).

„Се бо знайте, що ні один блудник, або нечистий, або зажерливий, котрий є ідолослужитель, не має насліддя в царстві Христа Бога“. <sup>13)</sup> „Дбайте про впокій з усіма і про святість, без чого ніхто не побачить Бога“. <sup>14)</sup> „Блаженні, що творять заповіді Його, щоб мали власть до дерева життя, і увійшли ворітьми в город. А на дворі будуть пси, і чарівники, і перелюбники, і душегубці і ідолські служителі, і кожен, хто любить і робить лож“. <sup>15)</sup>

Бог дав чоловікові пізнати Свій характер і показав йому, як Він постує з гріхом: „Господь! Господь! Бог милосердний і ласкавий, нескорий на гнів і щедрий на милість і правду, що держить ласку про тисячі, прощає несправедливість, переступ і гріх, хоч ніколи не вважає безвинним виноватого“. <sup>16)</sup> „Господь... всіх беззаконників погубляє“. „Переступники ж будуть знищені всі до одного, буде загороджена будучність беззаконним людям“. <sup>17)</sup> Бог примінить власть і авторитет Божеського правління для здавлення ворохобні, однак всі об'явлення відплачуючої справедливости Його будуть годитись з характером Божим, як милостивої, довготерпеливої і людяної істоти.

Бог непоневолює нічийої волі, нічийх думок. Він не любить рабського послуху. Він хоче, щоб творення рук Його любили Його, тому що Він є достойний любові. Він хоче, щоби вони слухали Його, проникнуті пізнанням достоїнства Його мудрості, справедливості і людяности. І всі ті, що мають правильне поняття про ті прикмети, будуть любити Його, бо буде притягати їх до Него Його характер, достойний найбільшої пошани.

Правила вічливости, милосердя і любови, яких учив наш Спаситель, і як Він їх Сам проявляв у Своїому життю, є взо-

<sup>13)</sup> 6фес. 5: 5.      <sup>14)</sup> Жд. 12: 14.      <sup>15)</sup> Одр. 22: 14, 15.

<sup>16)</sup> 2 кн. Мойс. 34: 6, 7.

<sup>17)</sup> Псал. 145: 20; 37: 38

ром волі і характеру Божого. Христос виявляє, що Він нічого не учив такого, щоби не походило від Його Отця. Правила Божеського правління вповні згаджуються з приписами Спасителя: „Любіть ворогів ваших“. Бог показує Свою справедливість у відношенню до безбожників для добра цілого світа, а навіть для добра тих, котрих посітили Його судьби. Він міг би зробити їх щасливими, наколи б се годилось з законами Його правління і з справедливістю Його характеру. Він окружає їх признаками Своїї любови, Він дозволяє їм пізнати Його закони і слідує за ними, наділяючи їх Своїми милосерддями, але вони з погордою відносяться до Його любови, переступають Його закон і відкидають Його милосерддє. Підчас коли вони постійно одержують Його дари, вони безчестять даючого; вони ненавидять Бога, бо знають, що Він брідиться їх гріхами. Господь однак довго терпить їм, аж нарешті наступає рішучий час і їх судьба рішається. Чи постарасться Він повернути тоді тих ворохобників на Свою сторону? Чи присилує Він їх, щоб сповняли Його волю?

Ті, що вибрали сатану своїм провідником і знаходяться під Його властю, не є приготовлені, щоб стати перед лицем Божим. Гордість, обман, розпуста, жорстокість вкоренились і розвились в Його характері. Чи можуть вони взійти на небо, щоби вічно жити з тими, котрими вони погорджали і ненавиділи на землі? Правда ніколи не буде приемлею; брехуноні; лагідність ніколи не вдоволисть зарозумілости і гордості; чистота неприємна розпустникові, самоодреченна любов не притягає самолюбів. Яке жерело радості/небо може дати тим, котрі цілковито пересякли самолюбними інтересами?

Чи могли би ті, котрі перебули ціле своє життя у ворохобні проти Бога, нараз бути перенесені на небо, і своїми власними очима бачити який високий і святий стан звершенности панує там; як всяка душа переповнена любовю і всяке лице сіяє від радості; як чаруюча музика в мелодійних акордах

вznоситься в честь Бога і Агнця, і від лица Сидячого на престолі безперестанно спливають потоки світла на відкуплених? Чи могли би ті, котрих серця наповнені в ненавистю до Бога, проти правди і святости змішатися з небесними силами і прилучитися до їх славословія? Чи могли вони перенести славу Бога і Агнця? — Ні, ні. Роки минулости були дані їм, щоби виробити характер для неба, але вони ніколи не призвичаювали своїх думок до того, щоби полюбити чистоту; вони не хотіли навчитись язика небесного, а тепер вже запізно. Житте, що ворогувало проти Бога, зділалось не пригодним для неба. Його чистота була би лиш мукою для них і слава Божа — пожираючим огнем. Вони захотять втікати із того святого місця. Вони будуть ради погибелі, щоби укритись від лица Того, Котрий прийшов спасти їх. Безбожники рішають свою судьбу після свого власного вибору. Їх виключення із неба — се їх власне желанне, і зі сторони Бога справедливе і милостиве.

Подібно водам потопу, огонь великого дня обявить вирік Божий, що безбожники не поправні є. Вони не мають найменшої охоти піддатися Божесьькому авторитетові. Їх воля привикла до ворохобні, і коли житте скінчиться, буде вже запізно звернути їх думки в противну сторону — за пізно, щоби відвернутися від проступку до послуху і від ненависти до любви.

Задля того, що Бог дарував житте Каїнові, убийникові, Він дав світові примір тих наслідків, коли грішник остається живим, щоби вести дальше своє непогамоване безбожне житте. Через вплив Каїна і його приміру тисячі із його потомків були спокушені до гріху, доки Господь не побачив, „що ледарство людське було велике на землі, а люде дбають повсечасно тільки про лихе“. „Земля же поспувалась перед Богом, і сповнилась насильством земля“. ”)

Із милосердя до світа Бог вигубив його розпустних жителів за днів Ноя. Із милосердя Він вигубив безбожних жи-

”)1 кн. Мойс. 6: 5-11.

телів Содоми. Завдяки обманчивій власті сатани, проступникам виражається співчуття і удивлення, і тим способом вони спокушують других до повстання. Так було за часів Каїна і Ноя, і за Авраама і Лота; те саме діється і в наших часах. І з милості до світа Бог нарешті вигубить всіх, що відкидають Його ласку.

„Плата бо за гріх — смерть, а дар Божий — життя вічне в Христі Ісусі, Господі нашім“ (Рим. 6: 23). Підчас коли життя є наслідком праведних, смерть — в уділом безбожників. Мойсей об'явив Ізраїлеви: „Дивись, я сьогодні поставив перед гобою життя й добро, смерть і лихо“.<sup>\*)</sup> Співнена в тому тексті смерть не є смерть проголошена над Адамом, так як всі люде карані є за його проступок. „Се є — друга смерть“, котра протиставиться вічному життю.

Смерть наслідком гріху Адамового увійшла у весь людський рід. Всі без винятку мають зійти в могилу. І завдяки відкупляючому плянови Провідіння всі вийдуть знов із своїх могил. Має бути ще будуче „воскресення мертвих, праведних і неправедних“ (Діян. 24: 15). „Як бо в Адамі всі вмирають, так і в Христі оживають“.<sup>\*\*)</sup> Однак робиться різниця між тими двома клясами, котрі воскреснуть: „Не дивуйсь сьому, бо прийде час, що в гробах почують голос Його, і повиходять: котрі добро робили, в воскресення життя, а котрі зло робили, в воскресення суду“.<sup>\*\*\*)</sup> „Блаженний і святий“, є достойним воскресення життя. „Над сими друга смерть не має власти“ (Одкр. 20: 6). А противно тому ті, що не дістали через покаяння і віру прощення своїх гріхів, будуть карані за проступок і дістануть „плату за гріх“. Вони будуть мучитися ріжними муками „після діл своїх“, і нарешті передані будуть другій смерті. Так як Богові згідно зі Своєю праведністю і милостю не можна спасти грішника в його гріхах, то Він скорочує його існування, бо внаслідок своїх проступків, він не є недостойним його. Один чоловік Божий говорить: „Тільки ще трохи, і не буде безбожників; й

<sup>\*)</sup>5 кн. Мойс. 30: 15. <sup>\*\*)</sup>1 Кор. 15: 22. <sup>\*\*\*)</sup>Йоанн 5: 28, 29.

споглянеш на місце його, та й не ма його". (Пс. 37: 10). Другий знов заявляє: „Та й минуться, наче б їх і не було“. <sup>23)</sup> Покриті ганьбою, вони будуть на вічні віки забуті.

Тим способом прийде кінець гріхові зі всім його горем і гибелю, котрих він був причиною. Псалмопівець говорить: „Ти... знищив безбожника, імя їх затер еси на віки вічні“. (Пс. 9: 5). Йоан в Одкриттю, дивлячись наперед в будучність, чує милозвучну пісню хвали. Він чує, що все сотворінне на небі і на землі славить Господа Бога. <sup>24)</sup> Там не буде ніяких погибших душ, що хулять Бога і страдають від нескінчаємих мук; крики нещасних сотворінь у пеклі не будуть мішатись зі співом спасених.

Основною заблудження про свідомість чоловіка після смерти — в наука, котра, подібно науці про вічні муки, противиться св. Писанню, нашому розумові і нашому почуттю людяности. Згідно загально прийнятій вірі спасенним на небі звісно все, що діється на землі, а іменно в життю приятелів, котрих вони оставили тут. Але яке би се щастє було для померших бачити всі гріхи поповнювані їх дорогими приятелями і дивитись на їх нужду і терпіння, які вони переносять в життю. Чи могли би вони чути себе щасливими на небесах, дивлячись на своїх нещасливих братів на землі? Скоро тільки душа відділилась від тіла, а не покаялася, сей час з нею в огонь! Дійсно се в щось страшного! В який невідомий страх мусять бути погружені ті, котрі видять, як їх приятелі вмирають неприготовані, щоби ввійти у вічність горя і гріху! Та страшна думка доводила декотрих до безумія.

А що св. Писання говорять про ті річі? — Давид заявляє, що чоловік після смерти не в свідомий. „Вийде дух його, знов до землі свої вертає; того ж дня самого задуми його марою стали“. <sup>24)</sup> Соломон те саме говорить: „Бо живі знають, що помруть, а мертві нічогосінько не тямлять, і не ма їм уже заплати, бо і память про них пішла в забуток; і

<sup>23)</sup> Авдія 16 ст.

<sup>24)</sup> Одкр. 5: 13.

<sup>24)</sup> Псал. 146: 4.

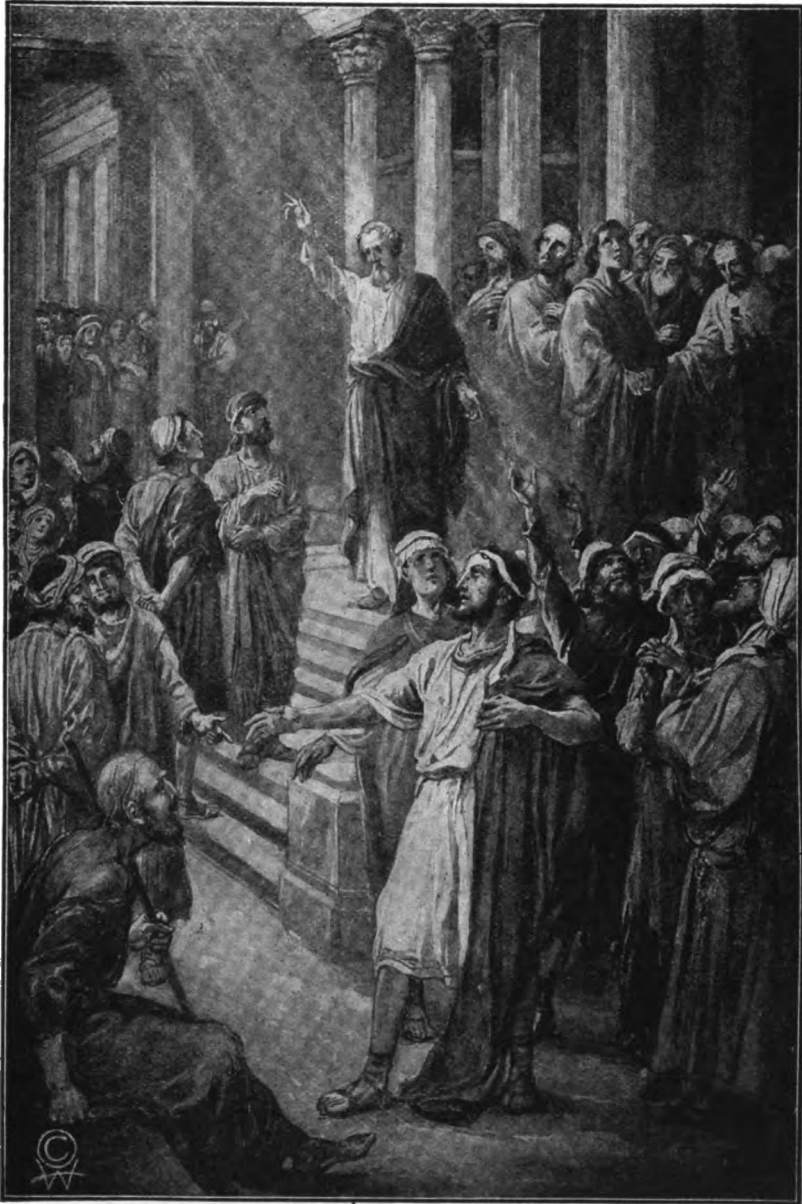
любов їх, і ненависть і боротьба їх минулись, і не буде їм вже ніякої частини ні в чому, що діється під сонцем. „Все, що маєш снагу робити, роби руками твоїми, бо в могилі, куди ти ідеш, не має вже роботи, ні розумовання, ні мудрості“. (Еккл. 9: 5-6, 10).

Коли Бог у відповідь на молитву Езекиїла продовжав його життя на п'ятнадцять літ, цар виразив подяку Богові за його велике милосердіє похвальною пісню. У тій пісні він подає причину, чому він так радується: „Бо не безодня славить тебе, не смерть вихваляє тебе, не ті, що лягли в могилі, вповають на твою правду. Живий — тільки живий прославляє тебе, як оце я тепер“. \*) Згідно загально прийнятому мнію праведні усопші знаходяться на небі, де вони радуються блаженством, прославляють Бога нетлінними устами; але Езекиїл в смерті не міг бачити такої слави. З його словами годиться і свідкування псалмопівця: „Бо після смерті ніхто не споминати ме тебе; а в гробі хто возхвалить тебе?“ „Мертві не будуть хвалити Господа, ні всі ті, що йдуть до місця мовчання“. (Пс. 6: 5; 115: 17).

Ап. Петро у той великий день Пятидесятниці сказав про нашого праотця Давида, „що вмер і поховано його, і гроб його у нас до сього дня. Бо Давид не зійшов на небеса“. \*\*) Той факт, що Давид остається в гробі до воскресення, доказує, що праведні після смерті не ідуть до неба. Тільки завдяки воскресенню і силою того факту, що Христос воскрес, Давид в кінці може засісти по правиці Отця.

Ап. Павло заявляє: „Бо коли мертві не встають, то і Христос не встав. А коли Христос не встав, то марна віра ваша: ви ще в гріхах ваших. Тоді і померші в Христі погинули“. \*\*\*) Наколи протягом чотирох тисяч літ праведні сейчас після смерті прямо пішли на небо, то як міг ап. Павло сказати, що в тому случаю, если не має воскресення, „померші в Христі погинули“? В таких разі взагалі не було б ніякої потреби на воскресенне.

\*) Ісаїя 38: 18, 19. \*\*) Діян. 2: 29. 34. \*\*) 1 Кор. 15: 16-18.



*Петро проповідує в день Пятидесятниці.*

[567]

„Сього Ісуса воскресив Бог; Його ми всі свідки“.



Мученик Тиндаль, обороняючи навчання, що мертві спочивають, заявив своєму противникові: „Посилаючи померші душі на небо, в пекло або чистилище, ви опрокидаєте доказ, посредством котрого Христос і ап. Павло свідкують про воскресення.“ „Скажіть мені, если душі в небі є, чому вони тоді не є подібні до ангелів? Чому тоді взагалі еще має бути воскресення?“

Факт, котрого не можна заперечити — що надія на вічне блаженство зараз після смерти довели до широко розпространеного занедбання Біблійного навчання про воскресення. Се савважав Д-р. Кларк, котрий з початком сього віку сказав: „Навчання про воскресення, здається, далеко більше уважалось первими Христіянами, чим його уважають нині! Чому се так? Апостоли посредством него безнастанно заохочували до пильности, послуху і ревности. А їх послідувателі в теперішньому часі дуже рідко споминають про него! Так проповідували апостоли, так вірували перві Христине; так проповідуем ми і так вірують наші слухачі. Не ма другої науки в Біблії, котра би сильніше підтверждалася, і ні одного навчання в теперішній системі проповіді, до котрого би відносились з більшим занедбаннем!“

Се продовжалося так давно, доки правда про воскресення не була затемнена Христіянським світом і зовсім випущена із виду. Один визначний релігійний писатель говорить в своїх примітках до слів апостола Павла в 1 Сол. 4: 13-18: „Навчання про блаженне безсмертя праведних заміняється навчанням другого приходу Христового для нас сумнівного у всіх практичних случаях утішення. В часі нашої смерти Господь являється для нас. Того ми повинні надіятися і пильнувати. Померші уже увійшли в славу. Вони не ожидають звука труби, щоби статись на суд і дістати свою награду.“

Коли Ісус збирався оставити Своїх учеників, Він не сказав їм, що вони скоро прийдуть до Него, але противно: „Іду“

наготовити місце вам. І, як пійду та наготовлю вам місце, знов прийду й прийму вас до себе, щоб де я, і ви були“.)<sup>\*)</sup> І ап. Павло говорить: „Сам бо Господь з повелінням, з голо- сом архангелським і з трубою Божою зійде з неба, і мертві в Христі воскреснуть найперше; потім ми, котрі зістанемось живі, вкупі з ними будемо підхоплені в хмарах назустріч Господеві на воздух, і так завсігди з Господом будемо“. І ще додає: „Тим же втішайте один одного словами сими“.)<sup>\*)</sup> Яка велика різниця між тими словами утішення і тими вище наведеного проповідника. Він потішає позіставших приятелів помершого увіреннем, що умерший після того, як він випустить послідного духа, іде просто до неба хоч би як грішний був. Ап. Павло вказує своїм співбраттям на будучий прихід Господа, коли окови гробові будуть пірвані і „мертві в Христі“ воскреснуть до вічного життя. Заким хто нібудь може вступити в домівку блаженних, його справа мусить бути розсліджена; його характер і його поведення мусять перше бути переглянені перед Богом. Всі будуть судитись після того, як в книгах записано в і кожному віддасться, яко ж буде діло його. Той суд не відбудеться в часі смерті. Зверніть увагу на слова ап. Павла: „Бо призначив день, в котрий судити ме вселенну правдою через Чоловіка, котрого наперед постановив, подаючи певноту всім, воскресивши Його з мертвих“.)<sup>\*)</sup> Тут ап. Павло ясно говорить, що для суда уже в той час був установлений будучий визначений час.

Ап. Юда вказує на той самий період часу: „І ангелів, що не схоронили свого начальства, оставивших свої оселі, про суд великого дня вічними оковами під темрявою схоронив“. І він наводить слова Еноха: „Ось, іде Господь із тисячами святих своїх — зробити суд над усіма“.)<sup>\*)</sup> Йоан обявляє, що він бачив „мертвих, малих і великих, що стояли перед Богом, і розгорнуто книги“, і „суджено мертвих з того, що написано в книгах, по ділам їх“. (Одкр. 20: 12).

Але если мертві вже вживають небесного блаженства,

\*) Йоан. 14: 2, 3.

\*) Діян. 17: 31.

\*) 1 Сол. 4: 16-18.

\*) Юдн 6, 14, 15.

або вертяться від болів в пекельному огні, на що тоді вже будучий суд? Навчання Слова Божого відносно тих важних точок є ясні і в них не ма нічого противного, вони можуть бути легко поняті. Але яка щира душа може бачити у тих загально принятих теоріях мудрість або праведність? Чи можуть праведні при розслідуванню їх діл судом дістати похвалу: „Гаразд, слуго добрий і вірний!... Увійди в радости пана твого“, \*) если вони, може бути, протягом многих віків пробувають в Його присутності? Чи викличуть вони безбожників з місця мук, щоби вони учули присуд від Судді всеї вселенної: „Ідїть од мене, прокляті, ув огонь вічний“. (Мат. 25: 41). І що за іронія! Ганбляче обвинувачення мудрості і праведності Божої!

Теорія про безсмертність душі є фальшивою наукою, котру Рим позичив від поган і приновив до християнської релігії. Мартин Лютер зачисляє її до „байок і до купи гною із папських декретів“. В своїх примітках до слів Екклезіаста, що мертві нічого не знають, реформатор говорить: „Знов нове свідoctво, що мертві не свідомі. Соломон твердить, що мертві спочивають і нічого не чують. Вони лежать, не рахуючи ні днів ні років, але наколи вони воскреснуть, їм буде здаватися, що вони спали лиш одну хвилюку“.

Ніде в св. Писанню не найдеш объяснення, що праведні сейчас після смерті дістають свою нагороду, а безбожні свою кару. Патріярхи і пророки не запевняли нас в тім, що Христос і апостоли не давали ніяких сказівок що до того. Біблія ясно учить, що померші не ідуть зараз до неба. За них говориться, що вони спочивають до воскресення. (1 Сол. 4: 14; Йов 14: 10-12). В той самий день, коли срібний ланцюшок пірветься і розірветься золота повязка (нервна і кровоносна система чоловіка в Біблійному змислі), думкам чоловіка кінець буде. Увійшовши в могилу пробувають в спокою. Вони нічого більше не знають про те, що діється під сонцем. (Йова 14: 21). Блаженний упокій утомленим пра-

\*) Мат. 25: 21.

ведникам! Час той, чи короткий, чи довгий, для них одна хвилинка. Вони засипляють і, пробуджені трубою Божою, воскреснуть до безсмерття у славі: „Бо затрубить і мертві повстають нетлінними... Як же тлінне се одягнеться в безсмерть, тоді станеться написане слово: Пожерта смерть побідою“.<sup>53)</sup> В ту минуту, коли вони пробудяться із свого глибокого сну, вони обновлять свої мислі іменно там, де вони перервали їх свого часу. Посліднє почуття їх було смертний страх, послідня думка, — що вони сходять в могилу. Коли вони воскреснуть із могили, їх перва радісна думка виліється в торжественному оклику: „Де в тебе, смерте, жоло? Де в тебе, пекло, побіда?“ (1 Кор. 15: 52-55).

<sup>53)</sup>1 Кор. 15: 52-55.





## Г О Л О В А — XXXIV.

### СПИРИТИЗМ (ВІРА В ДУХІВ).

Служення святих ангелів, про що говориться в св. Писанню, надзвичай потішаюча і дорогоцінна правда для кожного послідователя Христового. Але Біблійне навчання, що торкається того предмету, в затемнене і перекручене загально прийнятним мнієм в богословії. Наука про природне безсмертя взяте в з поганської філософії і в часі темних віків великого одпадення приворовлене до християнської віри, стало займати місце правди, так ясно виложеної в св. Писанню, — що мертві нічого не знають. Тисячі пішли так далеко, що вони вірують, що душі померших ніщо инше, як „служební духи, послані для тих, котрі мають наслідувати спасення“, — і се помимо свідкування св. Писання, що вще до смерти якої нибудь людської істоти небесні ангели вже були і займали звісне положення в історії людства.

Наука про свідомий стан чоловіка після смерти, а особливо віра, що духи померших вертаються на землю, щоби служити живучим — приготувало дорогу до спиритизму найновіших часів. Если допустити, що померші пробувають в присутності Божій і святих ангелів, мають більше пізнання, як вони перше мали, чому ж би вони не могли вернутись на землю, щоби просвіщати і поучувати живучих? Если духи померших, як се навчають богослови, оточують своїх приятелів на землі, чому ж би вони не могли мати зносин

з ними, остерігаючи їх від зла або потішаючи їх у їх смутку? Яким способом віруючі в свідомий стан чоловіка після смерті можуть відкидати те, що просвічені духи дають їм, як Божеське світло? Тут є средство, котре вважається святам, помочию котрого сатана старається діпняти своїй цілі. Упавші ангели, сповняючи його прикази, являються вістниками із світа духів. Під предлогом, що вони устанавляють звязь між живими і мертвими, князь темряви старається ужити свого очаруваного впливу на уми людські.

Він має силу зробити так, що наші мнимі померші приятелі являються перед нами. Наслідованне знамените: знакомий вид, слова, голос передається з удивительною ясністю. Многі потішаються запевненням, що їх дорогі уживають щастя небесного і слухають „духів лестивих і наук бісових“, не підозріваючи ніякої небезпеки.

Коли сатані вдається переконати їх, що померші дійсно приходять назад, щоби мати зносини з ними, він дає приказ, щоби явились ті, що померли неприготованими. І ті також заявляють, що вони мають там навіть високе положення. Отже тим способом поширяється заблудження, що між праведними і безбожними не має ніякої різниці. Мнимі посітители із світа духів часами остерігають перед такими річами, що часто справджуються. Опісля коли вони вже мають довіре в нас, вони поширяють навчання, котрі потрясають вірою в св. Писання. Під видом, що дуже інтересуються щастем людей на землі, вони впоюють в них ті небезпечні заблудження. Той факт, що вони висказують декотрі правди і часами навіть можуть предсказувати будучі події, то здається, що їх пояснення є правдиві, і через те їх ложна наука так радо приймається множеством людей і її оказується таке довіре, як будьто би вона була найяснішою правдою із Біблії. Закон Божий відкидається, Духом Божим погорджується, кров завіта вважається не святою. Духи заперечують Божество Христа і понижають Творця, ставлячи Його

на рівні з собою. Тим способом великий ворогобник під новою маскою все ще продовжує своє діло проти Бога, котре він начав ще у небі і розвив даліше на землі протягом майже шести тисяч літ.

Многі стараються пояснити спиритицькі проявлення, цілковито приписуючи їх омані і штуці мідіума. Хоч правда, що успіх в ошуканстві часто приймають за дійсне проявлення, але бувають однако надзвичайні пописи діявольської сили. Тайне стукання, котрим начався найновіший спиритизм, не є наслідком людської штуки, або хитрости, але є ділом злих ангелів, котрі тим способом запровадили одно із найбільше успішних і душегубних оманів. Многі будуть спокушувані, щоб вірили, що спиритизм є чисто людською оманю, і коли їм прийдеться мати діло з проявленнями, котрі вони не можуть лиш вважати за надприродні, вони завдяки тої омани, приймуть ті проявлення за велику силу Божу.

Ті люде звертають уваги на свідкування св. Писання відносно чудес, котрі робив сатана з його ангелами. Завдяки сатанській помочи, Фараонські магії були в стані наслідувати діла Божі. Ап. Павло свідкує, що до другого приходу будуть подібні проявлення сатанської власти. Другий прихід Господа будуть попереджувати діла „сатани... з усякою потугою і ознаками і чудесами омани, і з усяким підступом неправди“.<sup>1)</sup> І апостол Йоан, описуючи чудодійні сили, котрі покажуться в останні дні, говорить: „І робить великі ознаки, так що вогонь зводить з неба на землю перед людьми, і через ознаки, що дано йому робити перед звіром, він оманює живучих на землі“.<sup>2)</sup> Тут не предсказується ніяка проста омана. Люде будуть ошукані тими чудесами, котрі звершаються в дійсности, сатанським знаряддем помочю його власти.

Князь темряви, уже так давно посвятивши свої найвисші умові сили омани, штучно приміняє свої спокушання до людей всіх кляс і положень. Образованим і культурним він

<sup>1)</sup>2 Сол. 2: 9, 10.

<sup>2)</sup>Одкр. 13: 13, 14.

показує спиритизм з його більше вирафінованої і інтелектуальної точки погляду, і тим способом йому вдається зтягнути многих у свої сіти. Мудрість, котру дає спиритизм і котру описав ап. Яков, „не сходить звише, а земна (вона), душевна, бісовська“. <sup>3)</sup> Але великий зводитель скриває те все штучним способом, если така хитрість лучше всього відповідає його цілям. Той, котрий одягнувся в славу небесних серафимів, прийшов до Христа, щоб спокушувати його в степу, приходять і до людей в як найбільше притягаючому виді, як ангел світа. Він звертається до розуму, пропонує даючи взнеслі навчання; приводить до воодушевлення силу воображення притягаючими картинами і опановує симпатію краснорічливими описаннями людяности і добродійности. Він помагає взноситися воображеннями високо і спокушує людей, щоб занадто оцінювали свою мудрість, і через що вони у своїй серці погорджують Вічним. Могуча істота, котра могла підняти Спасителя світа на високу гору і показати йому всі царства світа сього і їх славу, приблизиться і до людей з такими спокушеннями, що вони опісля доведуть до неладу всіх, що не знаходяться під Божою опікою.

Сатана нині спокушує людей, як колись скусив Еву в райському саді покушати заказаного овочу пізнання і розвитку честолюбиве стремління до вивиснення себе. Віддаючись тим злим хотінням, він спричинив свій власний упадок і старається довести до упадку і весь людський рід. „Ви будете як боги, знаючи добре і лукаве“. <sup>4)</sup> Спиритизм учить, що чоловік є — сотворінне поступу; що він є призначений робити успіх від самого уродження до вічності, приближаючись до Божества. І за тим: „Кожний дух сам буде судити себе, а не инший“. „Суд буде заслужений; таж як се самосуд... Престіл є в тобі самому“. Ось як один із спиритистів висказався, коли в ньому пробудилась та „духовна свідомість“: „Всі мої ближні були не упавші півбоги“. Другий твердить: „Кожна праведна і звершена істота Христос“.

<sup>3)</sup> Якова 3: 15.

<sup>4)</sup> 1 кн. Мойс. 3: 5.



І так замість праведности і звершенности вічного Бога, правдивого предмету поклонення, і замість звершеної праведности Його закону, дійсного мірила людського осягнення, сатана поставив гріховну заблуджаючуся природу людську, як одинокий предмет почитання, одиноку судову уставу і одиноке мірило характеру. Се в успіх, що іде вперед, а не назад.

Є закон, так духовний, як і душевний, що ми переміняємось через роздумування. Думки поступово прировнюються до тих предметів, про котрі ми думаєм. Вони подібні будуть до того, що полюбили і вшанували. Чоловік не може піднятися вище тої цілі, яку собі назначив, стремлячи до чистоти, доброти і правди. Если ж Його власне „Я“ служить йому за возвишений ідеал, то він ніколи не осягне що нібудь більше возвишеного. Він, противно, загризне все глибше і глибше. Тільки милость Божа може піднести чоловіка на возвишене положення. Если він зіставлений буде самому собі, то його дорога напевно піде на долину.

Для тих, що шукають розкошів і тілесного хотіння спиритизм являється в делікатнійшій формі, чим для образованих і умово розвинутих людей; в його більше грубшій формі вони находять іменно те, що відповідає їх наклонностям. Сатана студіює всі признаки слабости людської природи, він звертає увагу на гріхи, до котрих склонний кожен одільно і опісля старается о те, щоби нічого не бракувало, наколи треба заспокоїти ті злі наклонности. Він спокушує людей, щоби уживали всього понад міру, внаслідок чого повстає невдержанність, котра ослаблює тілесні, духовні і умові сили. Він завів і ще заводить у погибель тисячі людей через заспокоєня похотий, ділаючи тим способом всю природу людську подібну зв'ярячій. Щоби завершити своє діло, він заявляє через духів, що правдиве знання ставить чоловіка вище всіх законів, і всьо, „що існує, є добре“ і „Бог не осудить“, і що „всі гріхи, котрі звершаються, вважаються невинними“. Ко-

ли люде тим способом спокушуються, що вони вірують в хотіння, як в найвищий закон, в свободу, що означає розпусту, і в те, що чоловік повинен відвічати лиш перед самим собою, отже не можна дивуватися, що всюди, де не обернешся, гниль і зіпсуттє. Тисячі з жадністю приймають навчання, котрі дають їм свободу іти там, де їх тягне їх тілесне серце. Хотіння роскоший управляє уздою самообладання, духовні і умові сили піддаються зв'язячим склонностям, і сатана тоді вдоволеній заманює у свої сіти тисячі людей із так званих послідувателів Христових.

Але ніхто не повинен бути ошуканим ложними проявленнями спиритизму. Бог дав світові достаточнo світла, щоби він міг відкрити діявольські сіти. Як вже було доказано, теорія, котра містить в собі основу спиритизму, знаходиться в суперечности з найвиразнійшими реченнями св. Писання. Біблія учить, що померші нічого не знають, що їх замисли скінчилися; вони не беруть участі в нічим, що є під сонцем, і нічого не знають про радість і муки тих, що на землі були так дорогі для них. Мало того, Бог рішучо заперечив всякі, так звані, зносини з духами померших. В Старому Завіті находилась кляса людей, котра подібно нинішнім спиритистам твердила, що вона мала зносини з помершими. Але „духи знакові“, як називали тих посітителів із другого світа, в Біблії називаються бісовські духи. \*) Зносини зі знакомими духами Господь називає огидою і наказує під смертельною карою. Уже само імя ворожбицтва в нинішних часах погано звучить і люде брідяться ним. Твердження, що люде можуть зноситись зі злими духами, є середньовіковою байкою. Однак спиритизм, котрого сторонники числяться на сотки тисяч, а навіть на міліони, проробив собі дорогу до образованих кружків і навіть до церковів, і котрому в праводавчих палатах і навіть на царських дворах оказували ласкаві згляди — та великанська омана представляє собою тіль-

\*) Порівнай 4 кн. Мойс. 25: 1-3; Пс. 106: 28; 1 Кор. 10: 20; Одрк. 16: 14.

ки відновленне в новій формі уже в старині осудженого і за-  
казаного чародійства.

Если не ма другої ознаки для установлення правдивого характеру спиритизму, то християнинові вистарчить се, що духи не роблять ніякої різниці між праведністю і гріхом — між благороднішими і чистійшими апостолами Христовими і самими пропашними слугами сатани. Через те, що сатана посилав па небо самих найбільшійших людей, виставляючи їх, як займаючих там найвищі місця, він обявляє світові: „Всьо одно, які би ви безбожники не були; всьо одно, чи ви віруєте в Бога або в Біблію або ні; жийте, як вам угодно; небо є вашою домівкою“. Спиритистичні учителі в дійсности твердять: „Хто чинить зло, той угоден Господеві, й до таких він ласкавий; або: Де ж той Бог, що право судить?“ \*)

Ті обманчиві духи представляють апостолів, будьто вони є проти того, що писали під впливом Св. Духа, будучи еще на землі. Вони залеречують Божеське походження Біблії і тим способом віднімають в християнина основанне його надії і позбавляють його світла, откриваючого дорогу до неба. Сатана запевнює світ, що Біблія, просто сказати, є книга пригодна хіба лиш для дітей, котру треба легковажити, як перестарілу книгу. І взаміну Слова Божого він дає спиритистичні одкриття. Ось і дорога, по котрій він іде, під цілковитою його властю; тим средством він може наклонити світ, щоб вірив в те, що йому захочеться. Книгу, після котрої буде суджений він і його послідувателі, він усуває на сторону, там де він захоче мати її; Спасителя світа він називає звичайним чоловіком. І так Римська сторожа, охороняюча гріб Ісуса, поширювала фальшиву поголоску, котру священники і старшина видумали для них, щоби опрокинути воскресенне Ісуса, так і сторонники спиритистичних проявлень стараються доказати, що в життю нашого Спасителя не було нічого чудесного. Після того як вони тим способом усунули Ісуса на

\*) Мал. 2: 17.

сторону, вони звертають увагу на свої власні чудеса, і обявляють, що вони далеко перевищують діла Христові.

Правда, що спиритизм змінив свою форму, закривши декотрі із недостойних черт своїх, і прийняв християнський вид. Але його наука уже много літ дається народу на публичних зібраннях або через пресу, і в них показується його дійсний характер. Його науку не можна ні перечити ні закривати.

Навіть в своєму теперішньому виді та омана не заслугою на більшу толеранцію, як перше, але вона тим небезпечніша, чим вона більше хитрійша. Підчас коли перше спиритизм відкидав св. Писання і Христа і Біблію, він тепер заявляє, що приймає обидвоє. Однак Біблія толкується таким способом, як се до вподоби необновленому серцю, між тим як найбільше торжественні і важні точки у ній виставляються, як безсильні. Говорять про любов, як головну прикмету Бога, але вона понижається до слабкої сентиментальности, котра, робить малу різницю між добром а злом. Праведність Божа, осудження Ним гріха, приписи Його святого закону — все випускається із виду. Народ учать дивитись на десять заповідей, як на мертву букву. Приятні і чаруючі оповідання пліняють чувства і доводять людей до відкинення Біблії, котра є основаннем їх віри. Бутте Христа заперечують в той самий спосіб, як і перше, і сатана засліпив народ, що не бачить омани.

Мало є таких, котрі мали б правильне поняття про обманчиву власть спиритизму і небезпеку дістатися під його вплив. Многі займаються ним тільки тому, щоб заспокоїти свою цікавість. Вони в дійсности не вірять в него і думка про те, що могли би піддатись власті духам, лякає їх. Але вони осміляються вступити на заказане поле, і могучий губитель робить на них свій вплив помимо їх власної волі. І тіх, котрі колись дозволили злему ворогові заволодіти їх розумом, він держить в полоні. Вони не можуть своїми сила-

ми розірвати тих чаруючих, згіршаючих оковів, пліняючих їх. Ніщо, крім сили Божої, котру можна набути помічю щирої молитви, не може освободити тих заблудших душ.

Всі ті, що потакують грішним чертам характеру, або віддаються свобідно гріхові, через те і попадають в спокусу сатани. Вони віддаляються від Бога і опіки Його ангелів, і коли злий ворог опісля представляє їм свою оману, вони є безборонні і легко стаються Його добычею. Піддаючися тим способом Його власті, вони мають мало поняття про те, чим закінчиться їх судьба. Після того, як він вже допровадив їх до уладку, спокусник уживе їх як знарядде, щоби зводити других.

Пророк Ісаїя говорить: „Коли радять вам: Питайте тих, що померших викликають, чарівників, шептухів та тих, що з черева говорять, — то ви одкажіть: Хиба ж народів не до свого обертались Бога? Хиба ж мерців про живих питати? Звертайтеся до закону та до обяву. А вони, — як не так говорять, як там сказано, то не ма в них світла.“<sup>1)</sup> Если би люде готові були прийняти правду відносно природи чоловіка і положення мертвих, про що так ясно говорить в св. Писанню, то в твердженнях і проявленнях спиритизму вони пізнали би роботу сатани з властю і ознаками і ложними чудесами. Але замість того, щоби відказатися від свободи, так приятної для тілесного серця і відречися гріхів, що їх так многі люблять, вони закривають свої очі від світла і байдужно ідуть собі дальше тою дорогою, не дивлячись на всі остереження, підчас кожд сатана обмотує їх своїми сітями і вони стаються Його добычею. „І з усяким підступом неправди в тих, що погибають, бо любови правди не прийняли, щоби спастися їм. І за се пішло їм Бог орудування підступу, щоби вони вірували брехні“. (2 Сол. 2: 10, 11).

Ті, що супротивляються навчанню спиритизму, вступають в боротьбу не тільки з людьми, але і з дияволом і Його ангелами. „Бо наша боротьба не з тілом і з кровю, а з князівства-

<sup>1)</sup>Ісаїя 8: 19, 20.

ми і властями... з піднебесними духами злоби". (Єф. 6: 12). Сатана також не відступить ні на одну пядь, если його не присялуєть до того власть небесних вістників. Народ Божий повинен супротивлятися йому словами: „Писано бо“, подібно нашому Спасителеві. Сатана на стільки знає св. Писання, як і за часів Христових і він перекручує його науку, щоби тим піддержувати свої згіршення. Желаячі видержати в сьому небезпечному часі повинні розуміти свідкування св. Письма.

Многі будуть стрічатися з діявольськими духами, котрі являються їм в образі їх рідних або пріятелів, проповідуючи найбільше небезпечні фальшиві науки. Ті посітителі постараються вплинути на найделікатніші наші чувства і будуть творити чудеса, щоби підтримати свої претенсії. Ми повинні бути приготовані, щоби мати можливість противстояти їм *Біблійною правдою*, що мертві нічого не знають і що сі духи, що являються у той спосіб, є духами діявольськими.

Перед нами є як раз година „спокуси, що має прийти на цілу вселенну, спокусити домуючих на землі“ \*) Всіх тих, що віра їх не в твердо заснована на Божому Слові, сатана обмане і побідить. Він буде дійствувати „з усяким підступом неправди“, щоби заманити людей під свою власть, і його підступи будуть набрати все більшої сили. Але він досягне свою ціль тільки тоді, коли люде добровільно піддадуться його спокусам. Для тих, що серіозно шукають пізнання правди і хочуть очистити свої душі безусловним послухом і для тих, котрі ділають все, що тільки можуть, щоби приготувитися до боротьби — Бог правди буде сильною обороною. „Яко ж хоронив єси слово терпеливости Моєї, то я тебе схоплю від години спокуси“, звучить обітування Спасителя. Він скорше пішле посліднього ангела з неба, щоби боронити Свій народ, ніж би мав сатана одержати побіду над одною душою, котра уповає на Него.

Пророк Ісая пише про той страшний підступ, котрий

\*) Одр. 3: 10.

прийде на безбожних і зробить те, що вони будуть уважати себе безпечними від слугів Божих: „Ми з смертю зробили угоду, рядну вчинили ми з пеклом: коли побиваючий би і переходити ме, — він нас не досягне, бо ми втечимо певне маєм у льжі, й в омані притулок надійний“.) Під того рода людьми розуміються також такі, котрі позістають у своїй упертій затверділості, потішаючи себе надією, що грішників не постигне ніяка кара, що всі люде, хоч би які зіпсуті були, пійдуть до неба, щоби статися подібними ангелам. Але далеко смілійше поступають ті, що то союз з смертю і договір з пеклом заключають, бо відкидають правди, котрі небом дані є на те, щоб помочию їх потішати і боронити праведних в їх недолі, але вони замість того удаються до предложеній сатаною льжі — до обманчивих практик спиритизму.

Засліпленне нинішного людського роду викликує надзвичайне удивленне. Многі відкидають Слово Боже, як недостойне, щоби вірити в него, і з жадністю приймають оману сатани. Скептики і богохульники з великим шумом насміваються над набожністю тих, котрі борються за віру апостолів і пророків, і потішаються тим, що вони виставляють на сміх і клять собі з торжественних обясень св. Писання відносно Христа, пляну відкуплення і відплати, котре постигне всіх, що відкинули правду. Вони удають, будто вони жалують людей, котрі є так бездушні, слабі і забобонні, що признають приписи Божі і повинуються Його заповідям. Вони показують таку твердість і певність, як будто би вони на правду заключили союз з смертю і договір з пеклом; та й будто би вони збудовали неприступну і несокрушиму стіну між ними і Божою местію. Ніщо не може їх побудити до страху. Так цілковито вони передались зводителеві, так тісно звязані є з ним, так твердо переняті його духом, що вони не мають ні сили, ні охоти освободитися із його сітей.

Сатана давно напружав свої сили для своєї послідної роботи — ошукати світ. Основаннем його є запевненне, да-

\*) Ісаїя 28: 15.

не Еві ще в райському саді: „Ні бо, не помрете“. „Скоро по-поїсте з нього, відкриються вам очі, і будете як боги, знаючи добре й лукаве“. <sup>10)</sup> Мало-по-малу в розвою спиритизму він приготував собі дорогу, щоби зробити найбільше ошуканство. Се йому ще не вдалось зробити, однак він се робить у той останній час. Пророк говорить: „І бачив я... три нечисті духи, подобні до жаб. Се бо духи бісовські, що роблять ознаки, що виходять на царів землі і цілої вселенної, зібрати їх на війну в день той великий Бога Вседержителя“. <sup>11)</sup> З виключенням тих, котрих сохранив власть Божа, весь світ попаде в сіть тої диявольської омани. Народ буде уколаний ложною безпекою і схаменеться тільки тоді, коли буде вилятий гнів Божий.

Так говорить Господь Бог: „І зроблю суд мірою, а справедливість — вагою, і наче градом, спустошене буде втечище лжи, й води затоплять місце вашого сховку. І так ваші змовини з смертю розірвуться, і ваша рядпа з пеклом не встоїть; і як прийде побиваючий бич, то і вас погубить“. (Ісаїя 28: 17, 18).

<sup>10)</sup>1 кн. Мойс. 3: 4, 5.

<sup>11)</sup>Одкр. 16: 13, 14.





## Г О Л О В А — XXXV.

### ХАРАКТЕР І СТРЕМЛІННЕ ПАПСТВА.

Теперішними часами протестанти дивляться на Романизм ласкавійшим оком, як давнійшими роками. В тих краях, де католицизм не робить успіхів і сторонники папи держаться більше мирної політики, щоби мати вплив, панує все змагаючися рівнодушність відносно навчання, відділяючого протестантські церкви від папської ієрархії. Начинає вкоренюватися думка, що ми, передовсім, не так далеко розходимося відносно важніших точок, як се думають, і що незначна уступка з нашої сторони запровадить далеко кращі відношення між нами а Римом. Був час, коли протестанти дуже високо цінили свободу совісті, котрої вони добулись такою дорогою ціною. Вони навчали своїх дітей брідитися папством і вважали стремління погодитися з Римом на рівні з нарушенням вірності для Бога. Але яка різниця між тими чувствами а сими, котрі проявляються тепер!

Оборонці папства заявляють, що Римську церкву очернили, і протестантський світ готов еще повірити тому. Многі говорять, що се не є справедливо осуджувати Римську церкву за ті погані діла і несправедливости, котрими відзначаються її пановання через віки незнання і темряви. Вони приписують її жорстокість тодішнім варварським часам, і твердять, що найновіша цивілізація змінила її чувства.

[584]

Чи забули ті люде за права непогрішимости, котрих при-держувалася та горда власть протягом вісімсот літ? Зовсім ні. Та церква в девятнадцятому століттю не тільки що не відказалась від тих прав, але боронила їх ще з більшою рішучістю, ніж перше. Наколи Рим твердить, що він *ніколи не заблуджався і згідно* зі св. Писанням *ніколи не буде заблуджатися*, як же ж він може відречися від правил, котрі характеризують його поведіння з минулих часів.

Римська церква ніколи не зречеться своїх прав на непогрішимість. У всьому, що вона зділала в своїх переслідуваннях проти тих, котрі відкидають її навчання про віру, вона обстає при тім, що вона має право; і чи не возьмєся за ту саму роботу, що і давнійше, як тільки трафиться нагода? Усуньте карби, які світські влади наложили на неї тепер, значиться, дайте Римові давнійшу власть, а побачите, що його деспотизм і переслідування відновляться.

Один звісний писатель слідуячим способом висказується про папську ерархію і відношенню до свободи совісти і тої небезпеки, котра в тім случаю, всли вона достигне своєї політики, найбільше загрожує Сполученим Державам.

„Є такі люде в Сполучених Державах, котрі страх перед римським католицизмом називають дитинством або біготерією. Такі нічого не бачать в характері і положенню романизму, що могло би пошкодити нашим свободним інституціям, або не бачать нічого зловіщого в його рості. Тому порівняймо з початку декотрі головні принципи нашого правительства з принципами католицької церкви“.

„Держава Сполучених Держав забезпечує себе *свободою совісти*. Не ма нічого більше дорогого або существенного. Папа Пій IX сказав в своїому циркулярі з 15-го серпня, 1854 року: „Глупі і ложні навчання або бредні про оборону совісти в вишній степені шкідливе заблудження — пошесть, котрої ми найбільше повинні боятися в державі. Той самий папа в циркулярі з 8-го грудня, 1864 року, проголошує про-

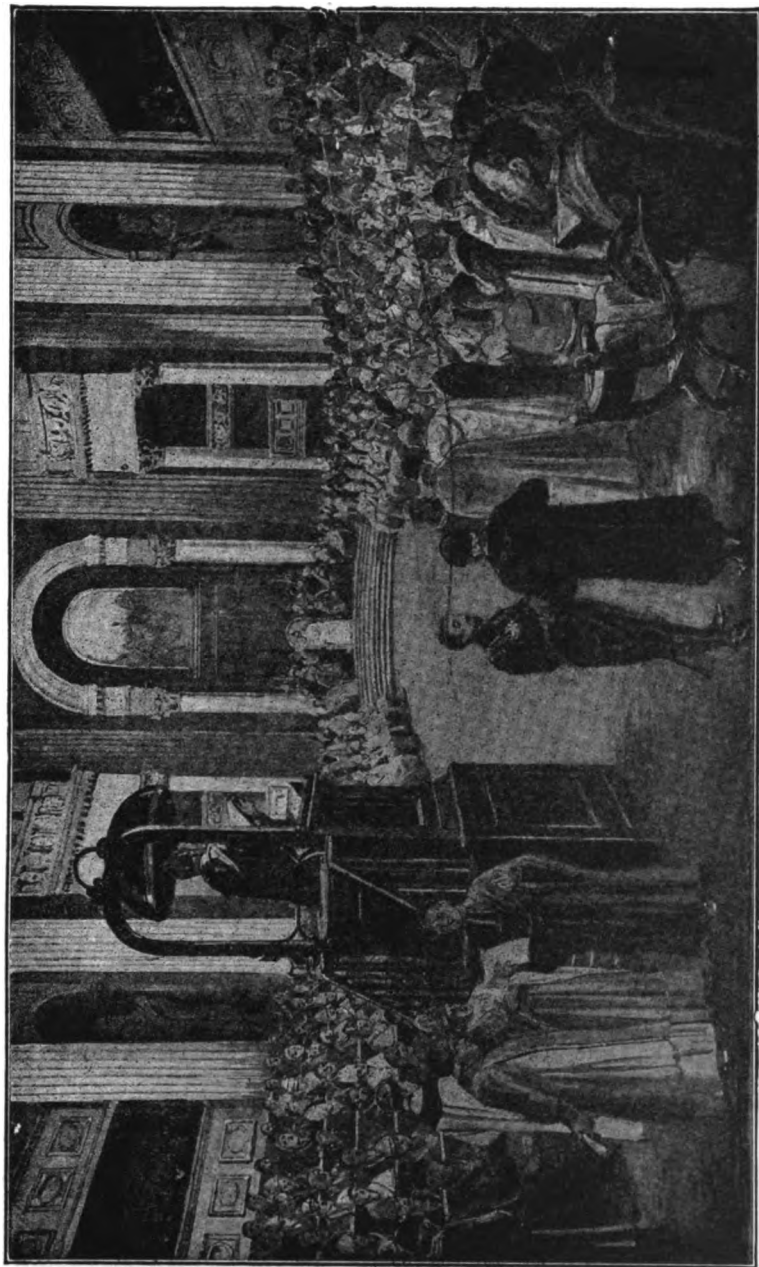
клятве над тими, котрі стоять за свободу совісти і віри, як і над всіма, котрі хочуть того, щоб церква не мала права послугуватись властю“.

„Мирололюбивий тон Риму в Сполучених Державах ніяким способом не доказує переміни серця. Він є терпеливий там, де є безпомічний. Єпископ О'коннор говорить: „Релігійна свобода терпиться лиш до тих пор, доки суперечність не може бути сповнена так, щоби не пошкодити католицькому світові. Архієпископ із Сен Люїс говорить при одному случаю: „Єресь і невіра є проступками, і в християнських краях як приміром в Італії або Іспанії, де все населенне католицьке, і де католицька релігія є головною частю краввих законів, вони караються нарівні з другими проступками“.

„Кожний кардинал, архієпископ і єпископ в католицькій церкві, присягаючи папі вірність, говорить слідуючі слова: „Єретиків, шисматиків і тих, що бунтуються проти папи або його послідувателів, я буду всіма силами переслідувати і супротивлятися їм“.

Правда, що і в католицькій церкві находяться дійсні християни. Тисячі із ві членів служать Богу після того найлучшого світла, яке вони мають. На доступ до Слова Божого вони не мають позволення, і тому вони не можуть бачити правди. Вони ніколи не мали можности бачити ріжницю між живим сердешним служеннем і зовнішними формами і обрядами. Але Бог з великим милосердем дивився на такі душі, котрі виховані у вірі, обманчивої і незадовольючої. Він зарядить так, що лучі світла проникнуть через густий туман, окружающий їх. Він одкрив їм правду, яка находиться в Ісусі, і многі єще займуть місце разом з Його народом.

Але романизм, як релігійна система, нині находиться не в більшій згоді з Євангелієм Христовим, як колись в давніших часах його історії. Протестантські церкви окутані є густим туманом, инакше вони би пізнали ознаки часу. Римська церква в своїх плянах і підприємствах запускається да-



*Проголошення долги павської непогрішности.*

„18-го липня, 1870 р. догма папської непогрішности була проголошена в Ватикані, в Римі“.

леко. Вона уживає всяких хитрощів, щоби поширити свій вплив і збільшати свою владу, приготовляючись до страшно́ї і рішучо́ї борби, щоби знов запанувати над світом, запровадити преслідування і знищити все, що здійав протестантизм. Католицизм всюди починає вкоренятися. Подивіться на збільшаючися число його церков і часовень в протестантських землях; зверніть увагу на популярні католицькі вищі наукові заклади і семинарії, до котрих навіть протестанти в Америці посилають своїх дітей на науку. Подивіться на зріст ритаїлізму в Англії, і часті одпадення в його рядах на сторону католицизму. <sup>1)</sup> Сі річі повинні збудити старання у всіх тих, котрі цінять чистими науками Євангелія.

Протестанти звязались з папством і обороняли його; вони заключили договори і угоди, котрі приводять в задивовання самих католиків і котрих вони не можуть поняти. Люде закривають очі у відношенню до дійсного характеру римської церкви і небезпеки, котра грозить їм зі сторони католицької ерархії. Народ повинен пробудитися, щоби не допустити до себе такого небезпечного ворога так горожанської, як і релігійної свободи.

Многі протестанти думають, що католицька релігія не є притягаюча і що її богослуження складається із самих нудних і безсмыслених обрядів. Але вони помиляються в тім: Хоч католицька віра і заложена є на заблудженнях, вона все таки не є грубою і неокресаною оманю. Богослуження римської церкви справляє сильне вражіння своїми обрядами. Пишність і торжественні обряди чарують народ і приказують мовчати голосови совісти і розуму. Очі воодушевляються. Роскішні церкви, величаві процесії, золоті вітварі, тілохранильніці, украшені дорогоцінними каменями, знамениті образи і пречудної роботи фігури притягають своєю красою. Слух також воодушевляється. Музика чудесна. Торжественні мелодії звучного органу, змішані зі співом многих голосів, розпливаються і усилюються попід високими куполами

<sup>1)</sup> Релігійна партія, заснована в Оксфордї 1833 року, що признає церковні перекази, пости, церковні покаєння, обідні і др., і старається приблизити англікансько-єпископальну церкву до католицької.

і бічними галеріями великанських соборів, усіяних колонами і наповняють душу великою пошаною і святим страхом.

Той зовнішній блиск, та пишність і церемоніяльне служення, котрі, так можна сказати, тільки кплять собі із прагнущої і наболівшої від гріха душі, служать доказом внутрішнього зіпсуття. Релігія Христова для своєї рекомендації не потребує такої виставности. В світлі, що виходить із хреста, Християнство світить так чисто і миловидно, що ніякі зовнішні украшения не можуть увеличити його правдивої ціли. Святе украшення лагідного і смиренного духа, ось що має значінне в очах Божих.

Величавість стилю не потрібне в для чистих і возвишених мислей. Високе мнінне про штуку, ніжна тонкість смаку часто бувають плодом похотливої душі. Вони часто приміняються сатаном, щоби люде забули, що потрібно в душі, випускали із виду будучність і вічне життя, відвертались від свого безконечного Помічника і жили виключно для світа сего.

Зовнішня релігія в притягаючою для необновленого серця. Пишність і обряди католицької церкви мають спокушуючу і пліняючу силу, посредством котрої багато людей даються ошукувати. Люде доходять до того, що дивляться на католицьку церкву, як на дійсні ворота небесні. Ніхто, кромі тих, котрі твердо основані на правді і серця котрих відновлені Духом Божим — не в безпечні від єї впливу. Тисячі, що не мають ніякого пізнання о Христі, основаного на досвіді, дадуться звести і приймуть вид побожности, але без сили. Такої релігії хоче більшисть.

Церква каже, що має право прощати гріхи, отже католики уявляють собі, що вони можуть грішити більше, як другі, і церковне покаянне, без котрого вона не може прощати гріхів, також відкриває свободний доступ до зла. Кождий, що гне коліна перед смертним чоловіком і кається перед ним в своїх тайних мислях і сердечних побудженнях, понижає



*Courtesy Baush & Lo  
Optical Co.*

*Внутро церкви.*

„Зовнішня пишність, блиск і церемонія...  
кпять собі із прагнущої зболімої душі“.

[590]

своє людське достоїнство і опоганює всяку благородну черту своєї душі. Ті, що сповідаються з гріхів, поповнених в своєму життю, перед священиком, заблуджаючимся, грішним, смертним, котрий дуже часто запивається вином і провадить розпусне життя, — понижають через те свій характер і сами себе опоганюють. Поняття о Бозі понижається, Його ставлять на рівні з упавшим чоловіком, бо священик займає місце посередника Божого. Та понижаюча сповідь перед чоловіком — те скрите жерело, із котрого витекло багато зла, оскверняючого світ і приготівляючого Його для цілковитого знищення. Але для того, котрий любить дозволяти собі на всьо, що лиш захочеться йому, далеко ліпше йому сповідатися перед чоловіком, як відкрити Богу своє серце; людська природа більше склонна до того, щоби каятися, як відречися гріха. Далеко лекше облечи своє тіло во вретиче, бичувати його кропивою, і заковати себе в острі ланцюхи, ніж роспяти свої тілесні хотіння. Тяжке се ярмо, котре тілесне серце охотнійше хоче нести, як ярмо Христове.

Римська церква дуже подібна до жидівської в часі першого приходу Христового. Тоді, як Жиди потайки топтали ногами закон Божий і Його принципи, але поверховно вони заховували Його приписи з всякими переказами і вимогами, зділавши Його захованне незносним і тяжким. Як Жиди заявляли, що вони почитають закон, так сторонники папи твердять, що вони прославляють хрест. Вони возвишають символ страдання Христового, підчас коли в життю відрикаються Того, Кого він представляє.

Католики украшають свої церкви, вітварі і свої зодяги хрестами. Всюди можна бачити знамя хреста. Всюди Його прославляють і почитають зовнішнім способом. Слова Спасителя, що торкається побожних Жидів, еще з більшою силою можна примінити до римських священиків: „Вяжуть бо тяжкі оберемки, що важко носити, й кладуть людям на плечі; самі ж і пальцем своїм не хочуть двигнути їх“. \*) Добросо-

\*) Мат. 23: 4.



вістні люде пробувають в постоляному страсі і боязні, щоб не погнівати оскорбленого Бога, підчас коли церковні дигнітари живуть в роскошах і розпусті.

Щоби погубити люде, сатана старається відвернути їх увагу від Того, у Кого вони можуть як раз найти спасенне. Він показує їм на який-нибудь другий предмет, котрий може бути поставлений замість Того Єдиного, Котрий сказав: „Прийдіть до мене всі знеможені та отягчені, я упокою вас“. (Мат. 11: 28).

Сатана безнастанно старається фальшиво представляти характер Божий, природу гріха і дійсні наслідки, з котрими ми мусимо числитися у великій борбі. Його фальшива мудрість зменшає обовязки відносно Божеського закону і позволяє чоловікові гришити. Рівночасно він спричинює і се що вони дивляться на Бога більше зі страхом і ненавистю, як з любовю. Жорстокість, котрою відзначається його характер, він приписує Творцю; вона є втіленням релігійної системи і вираженне богослужбних форм. Таким способом душі людські затемнюються, і сатана кріпко держить їх в полоні, як своє знарядде, щоби вести борбу проти Бога. Наслідком неправильного представлення Божеського характеру поганські народи почали вірити, що людські жертви є конечно потрібні, щоби з'єднати собі ласку у Бога, і найстрашніші жорстокості звершались під ріжними формами ідолослуження.

Римська церква, приновляючи поганські обряди до християнства і, подібно поганству, неправильно представляючи характер Божий, начала віддаватися не менше жорстким і відражаючим практикам. За пановання папської ерархії були тортури, котрими вона примушала приймати свої навчання віри. Хто не хотів повинуватися їм, того чекав костер. Про тодішні убійства ніхто не знає скільки їх було, хіба довідається судного дня. Церковні дигнітари при помочі сатани, їх учителя, старались винайти средства, спричиняючи найбільші муки, але не убиваючи на смерть. Пекольні му-

ки відновлялись, доки людське терпіння не доходило до крайности, так, що природа вже довше не хотіла боротись, і страдаючий витав смерть, як солодке спасення.

Така була судьба противників Риму. Своїх сторонників він держав в послуху батогом, мучительним голодом і всякими другими страшними муками, які тільки можна уявити собі. Щоби з'єднати собі ласку у Бога, каючися нарушали заповіді Божі тим, що поступали проти законів природи. Їх навчали, щоби розривали всяку звязь, що Бог встановив для благословення і увеселення земного життя людей. Кладбище містить в собі мільони жертв, котрі провадили своє життя в даремних стараннях відречися від своїх природних потреб і щоб угнітати всяку думку і всяке чувство милосердя для своїх ближніх, як ображаюче для Бога.

Коли ми хочемо поняти всім знану жорстокість сатани, котру він протягом цілих віків приміняв не тільки до тих, що нічого не знали про Бога, але як раз в серцю і у всій області Християнства, нам треба тільки звернути увагу на історію романизма. Через ту великанську систему князь злоби досягнув свою ціль, наводячи неславу на Бога і приготовляючи нещастя для людей. І коли ми бачимо, як йому вдається замаскувати себе і звершати своє діло посредством провідників церкви, тоді ми краще зрозуміємо, чому він має таку відразу до Біблії. Коли читавш ту книгу, одкривається милосердя і любов Бога, і люде можуть бачити, що Він не кладе на них ні одного із тих великих тягарів. Всього, що Він хоче, се каючися і сокрушенне серце і смиренний і послушний дух.

Христос з Свого життя не дав ні одного приміру, що мужі і жени повинні заператися в монастирях, щоби статися гідними неба. Він ніколи не вчив того, що треба здавляти любов і симпатію. Серце Спасителя було переповнене любовю. Чим ближше чоловік приближається до морального совершенства, тим більше чуткими ділаються його чувства, тим краще він пізнає свої гріхи і тим глибокша буде його симпатія

для огірчених. Папа твердить, що він є намістником Христа, але його характеру не можна порівняти з характером нашого Спасителя. Хто бачив, щоб Христос коли небудь давав людей до арештів або на тортури за те, що вони не окузували Йому почесний, як небесному Цареві? Чи чув хто, щоби голос Його осуджав на смерть тих, котрі не приймали Його? Коли мешканці одного Самарянського села не звертали уваги на Його, апостол Йоан обурился на се і сказав: „Господи! хочеш, скажемо, щоб огонь зійшов з неба та й пожеж їх, як Ілія зробив? Він же обернувшись докорив їм і рече: Не знаєте якого ви духа. Син бо чоловічий не прийшов душі людські погубляти, а спасати“<sup>\*)</sup> Тут показується найліпше яка різниця в між Духом Христовим, а духом Його намістника!

Римська церква показує світові усміхаюче лице, закриваючи свої страшні жорстокості оборонними речами. Хоч вона і з'одяглася в християнську одягу; але все таки зістала такою, якою перше була. Всякого правила, котрого папство придержувалось в минулі часи, воно придержується і тепер. Навчання, видумані підчас темних віків, все еше піддержуються. Папство, котре протестанти нині так дуже почитають, є те саме, котре в часі реформації панувало над світом, коли з небезпекою життя повставали слуги Божі, щоби виявити надужиття римської церкви. Вона посідає ту саму гордість і зарозумілість і хоче, як і давніше, розказувати царям і князям, а навіть присвоює собі Божі привелєбі. Його дух відзначається такою самою жорстокістю і тиранією, як і в тих часах, коли він топтав ногами людську свободу і убивав святих Всевишнього.

Папство є тим першим відступленням, про котре говориться в пророцтві. (2 Сол. 2: 3-4). Його политика є приймаючи такий характер, який найліпше відповідає його цілям. Однак під змінною краскою хамелеона він скриває незмінну їдь змії. Воно заявляє: „Єретикам або особам, котрі підозрі-

<sup>\*)</sup>Лука 9: 54-56.

ваються в ересі, не треба дотримувати даного слова“. Чи повинні ми тепер вважати частю церкви Христової ту власть, історія котрої протягом цілих віків писана кровю святих?

Не без причини в протестантських краях думали, що католицизм тепер не так віддалився від протестантизму, як за давніших часів. Наступила переміна, але та переміна не з папством наступила. Католицизм в дійсности подібний є дуже до протестантизму, яким він тепер є, тому, що нинішній протестантизм вже звівся і вже не є той, що був за часів реформації.

Протестантські церкви стали шукати ласки у світа, на слідком чого їх очі зістали засліплені фальшивою людською любовю. Вони не можуть зрозуміти, чому не можна думати добре про зло; і, як неминучий наслідок, вони наконєць будуть думати зле про всьо, що є добре. Замість того, щоби боронити віру, колись передану святим, вони нині оправдуються перед Римом, що вони так безжалістно поступали з ним, і просять прощення за своє лицеміре.

Багато навіть із тих, котрі дивляться на романизм не ласкавим оком, але дуже бояться його власти і його впливу. Багато є таких, котрі заявляють, що духовна і моральна темрява, що панувала в середних віках, помагали поширяться його вірі. Його забобонам і угнітанию, і що ще більше просвіта найновіших часів, загальне поширення знання і збільшачася свобода в ділах релігійних є на перешкодї до відновлення нетерпимости і тиранії. Але вони сміються з того, щоби таке дещо могло істнувати в нашому просвіченому віці. Правда, на наше покоління світить велике духовне моральне і релігійне світло. Через відкриті сторінки святого Слова Божого було виляте світло небесне на сей світ. Але треба затамити собі: чим більше світла, котре дарується нам, тим більша і темнота тих, котрі перекручують і відкидають його.

Студіювання Біблії, в звязі з молитвою, відкрило би протестантам правдивий характер папства і вони би опісля бри-

дилися ним і уникали би його. Але багато протестантів є таких, котрі думають, що вони такі мудрі, що не чують ніякої потреби в смиренню шукати Бога, щоби Він їх завів до правди. Хоч вони й чваняються своєю просвітою, вони все таки є не свідомі так у відношенню до св. Писання, як і до сили Божої. Вони хочуть мати яке-нибудь средство, щоби заспокоїти свою совість, і вони шукають того, що менше всього подібне до духовного і не потрібує ніякого смирення. Чого вони хочуть, се б то того, щоб забути Бога, замість того, щоб споминати Його. І папство дуже тому радо, щоби заспокоїти потреби всіх таких людей. Воно приготоване є для двох клас людства, котре займає майже всю землю: для тих, котрі хочуть бути спасені своїми власними заслугами, і для тих, котрі хочуть бути спасені в своїх гріхах. У тім заключається тайна його сили.

Було доказано, що час великої духовної темряви помагав успіхові папства. Але ще покажеться, що час великого духовного світла тим самим способом pomoже його успіхові. В минувших часах, коли люде були без Слова Божого і без пізнання його правди, їх очі були засліплені і тисячі замотані у невидимі сіти, наставлені для їх ніг. І в нинішньому поколінню є багато таких, очі котрих засліплені є блеском людських спекуляцій — фальшиво названого „знання“; вони не бачать сіт на своїй дорозі, і замотуються до них, як би очі у них були завязані. Бог хоче, щоби людський розум почитали, як дар Божий, і уживали його для служення правди і справедливости, але коли закрадається гордість і амбіція, і люде ставлять свої власні теорії вище Слова Божого, тоді розум може наробити більше шкоди, як незнання. І так фальшива наука нинішнього часу, відкидаюча віру в Біблію, буде також приготувати дорогу до прийняття папства, як заказ пізнання в середних віках приготував дорогу до його возвищення.

В Сполучених Державах нинішніми часами настав рух,

щоб держава підпомагала церкві і протестанти вже ідуть слідами католиків. Мало того, вони отверають папству ворота в протестантській Америці до відискання того пановання, котре воно стратило в старому краю. І се, що надає тому рухові більше значіння, є факт, що вони стараються, щоб присилувати людей святкувати неділю. Се є постановлення, котре походить із Риму і є ознакою його авторитету. Се є дух папства, — дух згоди зі світськими обрядами, почитання людських переказів замість заповідей Божих, — котрий дістався до протестантських церков і доводить їх до того, що вони займаються тим самим ділом возвищення недільного дня, яким папство занималось передше.

Если читач хоче поняти дійствующі сили в скоро наступаючій борбі, то ми радимо йому вивчити добре історію Риму, средства, які він приміняв в минулих віках для осягнення тої самої цілі. Если він хоче дізнатися, як протестанти і католики разом будуть боротися проти тих, котрі відкидають їх правило віроучення, нехай він побачить того духа, який Рим проявив проти суботи і її поборників.

Царські укази, вселенські собори і церковні постановлення, підпомагані світською властю, були тими степенями, котрими поганський празник дійшов до свого почетного положення в християнському світі. Перва загальна міра, котра присилувала заховувати неділю, був указ, виданий Константином. \*) Той указ жадав від мійських жителів, щоби вони відпочивали в „почитаний день сонця“, селянам однак позволено було продовжати свої господарські роботи. Хоч се постановлення було поганського походження, воно все-таки вийшло від цісара, після того як він зовнішнім способом прийняв християнство.

Цісарський розказ оказався недостаточним средством, щоби замінити Божеський авторитет, то єпископ Римський, після того дав недільному дневи назву: „День Господній“. Другий єпископ, Євсебій, котрий шукав ласки в князів, особ-

\*) Cox, R., „Sabbath Laws and Sabbath Duties“, стр. 538, (1853).

ливший приятель і підхлібник Константина, твердив, що Христос переніс празник суботи на недільний день. Ні одного тексту із Біблії не наведено в доказ нового навчання. Свята одежа, в котру була з'одягнена підложена субота, було ділом рук чоловіка, і вона послужила людям на те, щоби потоптати ногами суботу Господню. Всі, що хотіли, щоби світ почитав їх, прийняли той загальний празник.

Коли папство вже на добре установилось, возвищення недільного дня продовжалося. Якийсь час народ по селах займався господарськими роботами, коли не ходив до церкви, але семий день все ще числився за суботу. Зміна наступала поволи, але певно. Судовим урядникам наказано було займатись судовими ділами в недільний дець. Незабаром опісля всім людям, без винятку, приказано було у недільний день вздержуватися від роботи — свобідним під загрозою арешту, а крепакам під загрозою укарання буками. Пізнійше богатим, если супротивлялися, відберано половину майна, а наколи б ще продовжали своє супротивлення, то робили їх невільниками. Низші кляси за таку провину були висилані на ціле життє із краю.

Видумувано тоді також ріжні чуда. За одно таке чудо говориться, що оден хлібороб у неділю пійшов орати. Він з початку хотів очистити свій плуг желізом, при чім желізо врізалось глибоко в його руку і застрягло там так, що він за два роки мусів носитися з ним, і „терпів страшний біль і зносив ганьбу“.

Пізнійше папа дав приказ, щоби приходські священники наминали людей, щоб недільний день святкували, ходили до церкви і молились, бо инакше стягнуть на себе і своїх сусідів велике нещастє. На одному із церквоних соборів навели оден аргумент, котрий стався загальним, бо навіть протестанти його уживають, що десь там людей мав грім побити за те, що працювали у неділю, отже се має бути ознакою, що неділя є днем святим, і правдивою суботою. „Оче-

видно Бог не любить тих, що занедбують день святий“, говорили прелати. Тоді була видана відозва, щоби священники і проповідники, королі і князі і всі віруючі люде „ужили всіх своїх сил, щоби той день возвишено до давнього положення і на будуче строго заховувано як свято для прославлення християнства“.

Так як відозви церковних соборів оказались недостаточними, то світські власти були запрошені, щоби видали указ, котрого би люде боялись і в той спосіб присилувати їх, щоби вдержалися в недільний день від роботи. Підчас одного синодального засідання в Римі всі давніші рішення були потвержені з більшою силою і торжественністю. Вони були включені також до церковних законів і впроваджені горожанськими властями майже у всіх християнських краях.

Однак брак доказів із св. Писання для святкування недільного дня спричиняв чимало клопоту. Народ сумнівався в правах своїх учителів усувати обявлення Господа господствующих — „день семей — субота Господу, Богу твому“, тому, щоби почитати день сонця. Щоби поповнити недостаток в Біблійних свідоцтвах, були конечними другі помічничі средства. Один із ревних оборонців недільного дня, котрий десь при кінці дванайцятого віку відвідав церкви в Англії, натрапив на супротивлення зі сторони вірних свідків правди; його усиловання були так безплідні, що він на якийсь час виїхав із краю, стараючись видумати деяке средство, щоби потвердити свої навчання. Після його повороту він найшов те, що йому потрібне було, і у своїй дальшій роботі він мав більший успіх. Він привіз з собою звіток паперу, котрий мав бути від самого Бога і містив в собі конечно потрібну заповідь для заховання недільного дня разом із страшними погрозами, щоби настрашити непослушних. Той дорогоцінний документ — такої підлої роботи, як і його постановлення, котре воно піддержувало — як говорили, упав з неба і був знайдений в Єрусалимі на вівтарі св. Симеона



на Голготі. Але фактичне жерело, із котрого він повстав, була папська палата в Римі. Щоби помагати власті і добробутові церкви, папська ерархія по всі часи послугувалася оманно і фальшованнем.

Звиток заборонював роботу з девятої години с. в. від третьої години в суботу пополудні, до сходу сонця в понеділок, і було обявлено, що авторитет його потверджався многими чудесами. Також було у ньому написано, що люде, котрі працювали довше приписаного часу, були поражані парализом. Мельник, котрий хотів змолоти своє зерно, замість муки побачив текучу кров, і млинське колесо, помимо сильного напору води, застановилось. Жінчина, всадивши хліби у піч, найшла їх сирими, коли виймала їх, помимо того, що піч була дуже горяча. Друга знов жінка, котра приготувала тісто, щоби начати печи його на дев'яту годину, оставивши його однако до понеділка, на слідуєчий день показалось, що з тіста посредством Божеської сили пороблені були бохонці і спечені. Один чоловік, що пік хліб в суботу після третьої години пополудні, на слідуєче рано, коли він розламав бохонень, побачив, що із нього текла кров. Через ті і подібні глупі і забобонні видумки оборонці неділі старались піддержувати її святість.

В Шкоції, як і в Англії, недільний день звернув на себе більшу увагу задля того, що з ним злучили часть старінної суботи. Але час святкування був ріжний. Шкоцький король видав розказ, що субота повинна святкуватися з 12 години по полудні і що ніхто від тої години до ранку у понеділок не має права займатися ніякою роботою.

Але помимо тих всіх старань, щоб запровадити святкування неділі, сторонники папи сами офіційально потверджали Божеський авторитет суботи і людське походження того встановлення, котре замінило її. В піснайцятomu віці оден папський собор виразно заявив: „Нехай всі христіяни зямлять собі, що Бог освятив семий день і що його прийняли

і заховували не тільки жиди, але і всі другі, котрі твердять, що почитають Бога, хоч би і ми християни переіменили їх суботу на день Господній“. Ті, що посміли нарушити Божий закон, знали, що роблять. Вони обдумано поставили себе вище Бога.

Як поступав Рим з тими, що не годились з ним, маємо найліпший примір із довгого і кровавого переслідування Вальденців, із котрих декотрі заховували суботу. Другі потерпіли в той самий спосіб за свою вірність у відношенню до четвертої заповіді. Іменно замітна в історія християн Етиопських і Абисинських. Серед темряви середних віків про християн середної Африки світ забув, і протягом многих століть вони тішилися свободою віроісповідання. Але в кінці Рим дізнався про них і незабаром опісля звів цісара Абисинського, щоб признав папу за Христового намістника. Опісля послідували другі уступки. Був виданий едикт, котрий заборонював хороненне суботи під найстрашнішою карою. І папська тиранія невдовзі сталась таким великим тягаром, що Абисинці постановили скинути його зі своїх плечей. Після страшної боротьби Римляни зістали прогнані із Абисинії, і стара віра була знов привернена. Церкви знов тішилися своєю свободою і ніколи не забували науки, яку дістали відносно омани, фанатизму і деспотичної власти Риму. Вони вдоволялись тим, що могли оставатися в своєму самітному царстві, незнаному для решти християнства.

Церкви Африканські заховували суботу, так як вона хоронилась римською церквою до її великого відступлення. Слухаючись заповіді Божої, вони святкували семий день, і в той час вздержувались від роботи в недільний день після церковного обряду. Після того як Рим достиг найвищої власти, він став топтати ногами суботу Господню, щоб вивиспити своєю власну, але оставшіся незамітними майже протягом одного тисячліття церкви Африканські не брали ніякої участі в тому відступленню. Діставшіся під владу Риму, вони були

присилувані відкинути правдиву суботу і прийняти фальшиву, але знов діставши свободу, вони знов вернулись до послуху четвертої заповіді.

Ся історія із минулого ясно доказує ворожнечу Риму до правдивої суботи і єї поборників, і ті средства, яких він уживав, щоби почиталась сотворена ним інституція. Слово Боже учить, що ті зрілища ще повторялись, коли католики і протестанти злучаються між собою для возвищення недільного дня.

Представлена в 13-ій голові Одкриття власть — зьвір з двома рогами, подібними як у ягняти, наставляє землю і домуючих на ній поклонитися папству, котре тут порівнюється зі зьвіром, подібним до пантери. Зьвір з двома рогами також скаже „домуючим на землі, щоби вони зробили образ зьвіра“, і дальше він „зробить, щоб усім малим, і великим, і багатим, і вбогим, і вольним, і невольним дано буде п'ятво або імя зьвіра“. (Одкр. 13: 16). Ся власть, представлена як зьвір з рогами, подібними як у ягняти, — Сполучені Держави, і се пророцтво сповниться тоді, коли Сполучені Держави будуть силувати людей, щоб заховували неділю, на що Рим буде дивитися, як на знак признання його першенства. Але в тому поклоненню папству, кромі Сполучених Держав, возьмуть участь і другі. Вплив Риму в тих краях, котрі колись признавали його панованне, ще не вигаснув. І пророцтво предсказує відновленне його власти. „І бачив я одну з голов його, наче на смерть вбиту, і смертна рана її вилічена, і дивувалася ціла земля, (ідучи) в слід за зьвіром“. \*) Ап. Павло виразно говорить, що чоловік гріха повинен продовжати своє істнованне на землі до другого приходу Христового. \*) До самого кінця часу він буде продовжати свою ошуканчу роботу. Автор Одкриття також заявляє, маючи на думці папство: „І поклоняться йому всі, що домують на землі, котрих імена не написані в книзі життя Агнця“. (Одкр. 13: 8). Так в старому, як і в новому світі папство прийме поклоненне

\*)Одкр. 13: 3.

\*)2 Сол. 2: 3, 8.

через постановлення недільного дня — інституція, котра одиноко заснована на авторитеті римської церкви.

Уже більше як половину століття дослідувателі пророцтва в Сполучених Державах звертали увагу світа на те свідкування. В нинішніх подіях можна добачити, що се пророцтво невдовзі сповниться. Протестантські учителі заявляють ті самі права на Божеський авторитет що до заховання недільного дня, і з їх сторони дається чути той самий недостаток доказів із св. Писання, як і зі сторони папських провідників, видумуючих чудеса, котрі займають місце заповідей Божих. Погрози, що суди Божі постигнуть людей в наслідок нарушення недільного дня, котрий виставляють замість суботи — будуть повторятися, і їх уже починають приміняти. І рух, щоби присилувати святкувати неділю, скоро змагається.

Римська церква задивляюча є у своїй омані і своїй хитрості. Вона може знати, що буде наперед. Вона спокійно жде часу, бо вона бачить, що протестантські церкви задля прийняття фальшивої суботи okazують їй пошану і пригтовляються до того, щоби накинати їй християнам в той самий спосіб, якого вона уживала в минувшині. Ті, що відкидають світло правди, колись еще звернуться за помочию до тої, по її думці непогрішимої власті, щоби возвишити ту свою інституцію. З якою охотою вона згодиться помочи протестантам в тій роботі, не трудно вгадати. Хто лучше від папських провідників потрафить поступати собі з тими, котрі не повинуються церкві?

Римська церква, котра поширилась по цілому світу, є одною з найбільших організацій під управою папського престолу, призначеною на те, щоби служити його інтересам. Мільони його причастників по цілому світу знають се, що мають повинуватися папі. Якої би вони не були народности, і яке би їх правительство не було, вони повинні цінити авторитет церкви вище всього. Хоча вони і складають державі при-

сягу вірнопідданства, клятва же послуху для Риму, котрий звільняє їх від всяких обов'язків, що ідуть наперекір його інтересам, стоїть все-таки вище.

Історія свідкує про хитрі і вперті старання Риму втиснутися в народні справи, а коли вже там утвердиться, тоді використати як найбільше для себе, жертвуючи навіть князями і народами. В 1204 році папа Інокентій намовив короля Арагонського, Петра II, щоб той дав слідууючу клятву: „Я, Петро, король Арагонський, клянусь і обіцюю на віки позістати вірним мійому панові, папі Інокентію, його католицьким ворогам і римській церкві; добросовістно держати в тому повинненню мое королівство, боронити католицької віри і переслідувати єретиків“. <sup>7)</sup> Се власне годиться з твердженнями папи, що він має право „скидати королів“ і „звільняти підданих від їх обов'язків для несправедливих володарів“.

Не треба забувати і того, що Рим гордиться тим, що він ніколи не змінявся. Правила, котрими руководився Григорій VII і Інокентій III, все ще позістають правилами римської церкви, і наколи б вона ще мала ту саму владу, то вона ужила б її з тою самою енергією, як і в минулих століттях. Протестанти не знають, що ділають, коли вони задумують помагати Римові для возвищення недільного дня. Бо як протестанти хочуть досягнути свою ціль, так знов Рим стремить до того, щоби привернути назад її страчену верховну владу. Коли в Сполучених Державах будуть встановлені принципи, що церкві може послугуватися державною властю або контролювати державу і коли сповнення релігійних обов'язків можуть бути присилувані горожанськими законами, одним словом, коли авторитет церкви і держави будуть мати владу над совістю — тоді Рим восторжествує у тому краю.

Слово Боже перестерігає перед грозячою небезпекою, і наколи протестантський світ не зверне уваги на ті остереження, він дізнається які є в дійсності намірення Риму, але

<sup>7)</sup>Dawling J., „History of Romanism“, кн. 5, гол. 6, стр. 55.

тоді уже буде запізно, щоби виминутися із його сітій. Він незаметно росте в силу. Його навчання мають вплив на праводавчі зібрання, на церкви і людські серця. Він будує свої величаві і могутні будівлі, де у їх тайних підвалах повторяються його давні переслідування. Потайки і незаметно він укріпляє свої сили, щоби досягнути своїх остаточних цілей і розпочати боротьбу, коли настане рішительна хвиля. Все, що він хоче, се в — мати всюди перевагу, і вже її має. Ми невдовзі побачимо і почувствуємо, в чому заключається римський елемент. Однак всякий віруючий в Слово Боже і повинуючийся йому, стягне на себе докори і переслідування.





## Г О Л О В А — XXXVI.

### НАДХОДЯЧА БОРБА.

Від самого початку, як почалась велика борба на небі, наміренням сатани було повалити закон Божий. Для досягнення тої цілі він почав свою ворохобню проти Творця і, хоч його прогнано із неба, однак він продовжував ту саму борбу тут на землі. Спокушувати людей, щоби вони опісля переступали закон Божий — се була і є одинока ціль сатани. Чи вдасться йому зівсім змінити закон або тільки часть із його, наслідки ті самі. Бо той, що згрішив лиш „в одному“, то він через те нарушав цілий закон; перевага його впливу, як і приміру є по стороні проступку; він „станеться виноватий у всьому“. (Якова 2: 10).

Щоби люде погорджали Божеськими приписами, сатана перекручував Біблійну науку і внаслідок многі тисячі, що придержувались св. Писання, в кінці повірили заблудженням. Остаточна велика боротьба між правдою і заблудженням буде вже послідня. Ся боротьба вже надходить. Се буде боротьби між людськими законами і приписами Господа господствующих, між релігією Біблійною а релігією байок і переказів.

Дійствующі сили, котрі злучаться в тій боротьбі проти правди і справедливости, уже начали свою роботу. Слово Боже, котре дісталось до нас такою дорогою ціною терпіння

і крові, так мало ціниться. Біблію можна кожному дуже легко дістати, але дуже мало в таких, щоб її вибрали собі за провідника у своєму життю. Безвіре поширилось в застрашаний спосіб не тільки в світі, але і в церкві. Многі дійшли до того, що відкидають навчання, котрі є головними стовпами християнської віри. Великі факти творення, як про них оповідають мужі Божі, гріхопадіння чоловіка, примірення і вічність закону Божого, цілковито обома частинами відкидаються в так званому християнському світі. Тисячі, що чваняться своєю мудрістю і незалежністю, вважають се слабістю, если хто вповні надіється на Біблію і надзвичайною здібністю і ученістю, наколи хто критикує св. Писання і заперечує або перекичує найважливіші із її правд. Багато в таких проповідників, професорів або учителів, котрі навчають, що закон Божий є змінений або знесений і що ті, що вірують в нього і кажуть, що він є потрібний, виставляються лиш на сміх і погорду.

Відкидаючи правду, люде рівночасно заперечують її основателя. Топчучи ногами закон Божий, вони заперечують авторитет законодавця. Се є так легко зробити собі ідею із фальшивих теорій і навчання, як і витесати болвана із дерева або каменя. Щоб люде набрали фальшивого поняття про Божий характер, то сатана ложно представляє Божі прикмети. Многі поклоняються замість Господу господствующих ідолови філософії, підчас коли живий Бог, як Він об'являється в Божому Слові, в Христі і в ділах творення, почитається тільки немногими. Тисячі обоготворяють природу у той самий час як вони не признають Бога природи. Хоч і не в тій формі, ідолослуження в нинішньому християнстві відбувається так само, як і в старінному Ізраїлю за часів пророка Ілії. Бог многих так званих учених, філософів, поетів, державних мужів, писателів — Бог людей із вищих кругів, многих вищих наукових закладів і университетів, на-



віль декотрих богословських інституцій — тільки немого лучший від Ваала, бога сонця Фенікіян.

Ні одно заблудження, прийняте християнським світом, не повстає так сміло проти небесного авторитету і нічого не має більше шкідливих наслідків, як навчання найновітших часів, що закон Божий не має більше обов'язуючого значіння для чоловіка. Всякі народи мають свої закони, котрі жадають почитання і послуху; ні одно правительство не могло би існувати без них; і чи можна собі представити, що Творець неба і землі не має закона, щоби управляти істотами, що Він сотворив? Припустім, що визначніші особи із духовенства прилюдно навчали би, що устави, після котрих управляється край, і права горожан, що їх обороняють, не є обов'язані — що вони стісняють свободу народа і тому не мають бути заховувані: чи довго правительство буде терпіти таким людям? Котра є більше провина: чи не зважати на закони держави і народів, чи топтати ногами Божеські приписи, котрі є основаннем всіх правительств?

Знести свої постановлення і дозволити людям робити, що їм угодно, — не мало би таких поганих наслідків для народів, як для властителя вселенної, если би Він зніс Свій закон і зіставив світ без якого-нибудь правила для осудження виновного і оправдання послушного. Чи хотіли би ми дізнатись, які будуть наслідки уневажнення закону Божого. Вже проба була зділана. Страшні були зрілища у Франції, коли боговідступництво стало пануючою властю. Світ тоді побачив, що знесення приписів, котрі Бог наложив, значить те саме, що жорстоке панованне тиранів. Коли мірною справедливості відкинетися, тоді відкривється дорога для князя темряви, щоби запровадити своє панованне на землі.

Всюди, де би не відкидались Божеські приписи, гріх перстає бути грішним, або справедливість бажаною. Ті, що не хочуть піддатися власті Божій, не будуть в силі панувати над собою. Внаслідок шкідливого навчання дух неповино-

вення вселиться в серця дітей і молодіжи, котрі з природи вже не можуть терпіти ніякої контролі над собою, і наступить опісля зіссутте в суспільности. Підчас коли загал на-смівається із легковірности тих, котрі повинуються припи-сам Божим, сам з жадністю приймає оману сатани. Віддаю-чись цілковитій розпусті, він поповняє ті самі гріхи, котрі на-вели суди Божі на поган.

Ті, що навчають народ легковажити заповіді Божі, сіють непослух, щоби жати непослух. Усуньте зовсім наложені Божеським законом перегороди, і вам недовго прийдеться ждати, доки не наступить цілковите незважання на всі люд-ські закони. Так як Бог наказує неморальні поступки, хо-тіння, лож і оману, то люде готові потоштати ногами Його постановлення, як перешкоду для їх світського добробуту, але наслідки усунення тих приписів будуть для них цілком несподівані. Єсли закон не обов'язує, то чого люде бояться нарушати його? Майно не було б більше безпечне. Люде силою забрали би посілости свого ближнього, і сильніші стали би багатійшими. На саме життя не звертано би уваги. Супружа присяга не вважалась би більше за святу, охороняю-чу родинне життя. Той, що мав власть, наколи б йому захо-тілось, силою забрав би жінку свого ближнього. Пята запо-відь була б усунена разом з четвертою. Діти не здригнулись би перед тим, щоби кинутися на життя своїх родичів, если вони через те могли би заспокоїти бажання свого зіссуто-го серця. Цивілізований світ став би бандою рабівників і убійників, і мир, спокій і щастє були би прогнані із землі.

Наука, що люде не мусять робити того, що Бог від них жадає, уже ослабила моральну силу і відчинила ворота несправедливости в світі. Беззаконне, роспуста і зіссутте зачинають свою роботу. В родині сатана взявся щиро до роботи. Його знамено повиває навіть в так званих християн-ських родинях. Тут є — зависть, обмова, лесть, відчужданне, роздори, колотнечі, зрада, хотіння. Ціла система релігійних

правил і навчання, котра повинна бути основою і будовою суспільного життя, обернулась в хитаючуся масу, котра туй-туй має розвалитися. Найбільші криминальники, задля своїх проступків замкнені у темниці, наділяються часами дарунками і відзначеннями, як будто би вони занимали якусь завидне становище. Їх характер і проступки обговорюються всюди в широких кругах. Преса виявляє страшні подробиці того порока, і тим способом вводить других в спокусу звершати оману, рабунок і убійство, і сатана торжествує, видячи такий успіх своєї невольної роботи. Засліплені наслідком порока, легкомисне убійство, страшно збільшаючися невздержливість і злоба всякого рода і степенів — повинні всі ті, що бояться Бога, застановитися над тим, що їм треба робити, щоби усунути те зло.

Суди були також пересяклі зісуптєм. Здібності многих зістали запоморочені невздержаннем, так, що сатана завладів ними майже цілковито. П'янство і гулятика, страсти, зависть, нечесть всякого рода характеризують життя тих, котрі повинні приміняти закон. „Відступив від нас суд, оддалік зісталась справедливість, бо справедливість спотикнулась на майдані, й правота не знаходить входу“. (Ісаїя 59: 14).

Злоба і духовна темрява, котрі взяли верх в часі панування папської єрархії, були неминучим наслідком закавання її св. Писання, але де найти причину далеко поширеного безбожія, відкинення закону Божого і витікаючого із того зісупття при повному євангелському світі в віці, в котрому панувала релігійна свобода? Тепер, коли сатана не може більше держати світ у своїй власті, відбираючи йому св. Писання, він послугується иншими средствами, щоби осягнути ту саму ціль. Повалити віру в Біблію є те саме, що і знищити саму Біблію. Поширяючи сю думку, що закон Божий більше не обов'язує нас, воно так само успішно помагає людям нарушати його, як будто би вони зовсім не знали за його приписи. В нинішньому часі, так само як і давніше, він стара-

ється сповнити свої наміри при допомозі церкви. Нинішні релігійні організації не хочуть більше слухати не популярних правд із св. Писання і, підчас коли вони борються проти них, вони приймають толкування і навчання, посредством котрих вони повною пригорстю сіють зерно безвіря. Держачися папського заблудження про природне безсмертє і про свідомий стан чоловіка по смерті, вони відкинули одинокє средство, котре хоронило їх перед заблудженнем спиритизму. Навчання про вічні муки многих довело до того, що вони більше не вірять в Біблію. Коли четверту заповідь треба людям сповняти, те семий день — суботу також мається заховувати, і одинокий спосіб учителів, щоби увільнитися від того обовязку, котрого вони не хочуть сповняти — вмовити в людей, що закон Божий не обовязує їх. В той спосіб вони відкидають закон разом з суботою. Після того як діло субітної реформи поширяється, те відкинення Божеського закону, щоби оминути четверту заповідь, стається майже загальним. Навчання тих релігійних провідників відчинили двері безвірю, спиритизмови і легковаженню закону Божого, і на тих провідниках лежить страшна відвічальність за беззаконне, котре існує в християнському світі.

Але ті самі люде заявляють також, що так скоро поширюючеся зіпсуттє треба приписати нарушенню так називаємої „Християнської суботи“ і що святкування недільного дня в більшій степені поправить мораль суспільности. Се твердження висказується особливо в Америці, де навчання про правдиву суботу проповідувалось всюди. Там діло про вздержанне, — одна із найважнійших моральних реформ, находится в звязі з рухом про захованне недільного дня, і сторонники його вважають себе як покровителі найвищих інтересів людського суспільства; а тих знова, що не хочуть з ними разом їти, вони обвиняють, як ворогів вздержання і реформи. Але той факт, що рух, що старається поширити заблудженне, звязанє з ділом, котре не має в собі нічого

злого, наколи не може бути доказом, оправдаючим заблудження. Ми можемо укрити їдъ, мішаючи його зі здоровою їдою, але не можемо змінити ві натури. Вона робиться ще більше небезпечна, так як її можна легше зажити. Се в власна хитрість сатани, мішати з оманю стільки правди, скільки треба, щоби надати її вид правди. Провідники руху відносно недільного дня можуть обороняти реформи, потрібні для народу, правила, що годяться з Біблією, однак слуги Божі не можуть прилучитися до них, доки жадання, що супротивляються законові Божому, находяться в звязі з ними. Ніщо не може оправдати тих, котрі усувають заповіді Божі, а приймають людські приписи.

Двома великими заблудженнями — безсмертем душ і святкованнем неділі, сатана обманює народ. Підчас коли перше кладе підвалину для спиритизму, то друге робить симпатичну звязь з Римом. Протестанти Сполучених Держав будуть перші, котрі протягнуть свої руки над пропастью, щоби схватити руку спиритизму; вони перейдуть через пропасть, щоби подати руку римській власті, і під впливом того троякого союзу той край піде по стопам Риму і буде топтати права совісті

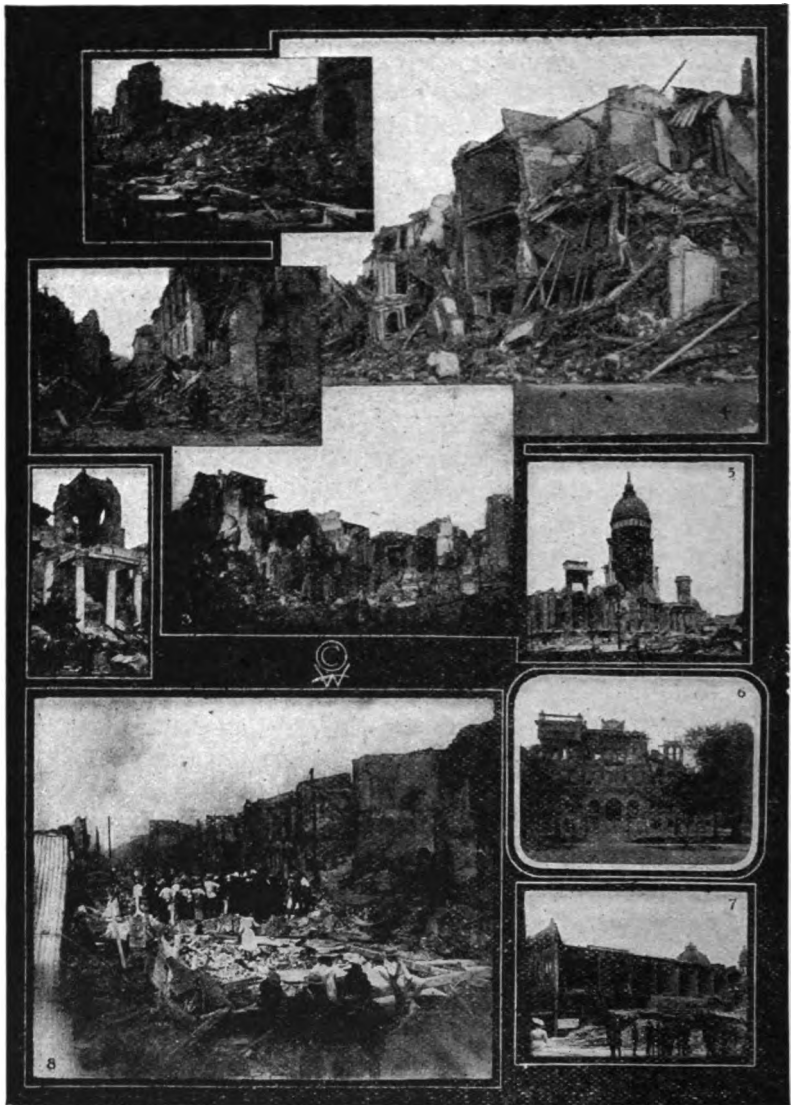
Так як спиритизм нині що раз, то ліпше наслідуює так назване християнство, то він має більшу силу заманювати і ошукувати. Згідно з новим порядком річей, то сам сатана в навернений. Він явиться в характері ангела світа. Помочию спиритизму будуть творити чудеса, сціляти недужих і багато ще інших чудес доповниться, котрих не буде можна заперечити. А як еще до того злі духи визнають свою віру в Біблію і віднесуться з пошаною до церков, то на діла їх будуть дивитися, як на явлення Божого Духа.

Погранична лінія між так званими християнами і безбожниками в малозначна. Члени церкви люблять те, що любить світ і готові в злучитися з ним. Сатана дуже хоче злучити їх в одно тіло і тим способом укріпити своє діло, стараючись

втягнути всіх в ряди спиритизму. Католики, прославляючи чудеса, як ознаки правдивої церкви, легко дадуться ошукати тою чудодійною силою, а і протестанти рівно ж будуть ошукані, бо відкинули щит правди. Католики, протестанти, як і світські люде, всі приймуть вид побожності у той час як вони відречуться від його сили, і в тій злуці вони будуть бачити великий рух в наверненню світа і початок давно бажаного царства.

В спиритизмі сатана являється добродітелем людського роду, сціляючи медуги народу і предкладаючи нову і більше возвишену релігійну систему; але рівночасно він дійствує як нищитель. Своїми спокусами він губить цілі маси народу. Невдержання відбирає розум, і тілесні вдовolenня, роздір і розлив крови є наслідки із того. Сатана любить у війні, так як вона побуджує найнижші страсти душі, а опісля вічність пожерає їх окровавлені жертви, погружені в пороки. Його наміром є розярувати народи до війни одних проти других, бо тим способом він може легко відвернути увагу людей від приготвлення, щоби встояти в надходячий день Божий.

Сатана дійствує також через силу природи, щоби зібрати жатву не приготовлених душ. Він вистудював тайні діланя природи і уживає всіх своїх сил, щоби заволодіти елементами, наскільки Господь Бог на се дозволяє. Коли йому було позволено мучити Йова, як скоро були вигублені стада, слуги, доми, діти, при чім одно нещастє хвиливе слідувало за другим. Тільки Бог хоронить Свої творення і обороняє їх від власти губителя. Але християнський світ з погордою віднісся до закону Божого, і Господь зробить се, що Він постановить зробити, если люде не поправляться. Він не буде більше благословити тих, що повстають проти Него і ще других навчають, щоб так само робили. Більше Він не буде опікуватися ними. Буде мати власть над ними сатана. Він буде навіть помагати їм у їх добробуті і щастю, щоб його наміри сповнились, других знов приведе до ріжних клопотів і



***ЗЕМЛЕТРУСИ В РІЗНИХ МІСЦЯХ.***

Числа 1, 2, 3, 4. Землетрус в Валпарайзо, Чилі. серп. 16, 1906 р.

Числа 5, 6, 7. Дійствіє землетрусу в Калифорнії, квіт. 18, 1906 р.

Число 8. Вулиці в Кінгстоні, Ямайка, після землетрусу, січ. 14, 1907.

нещастя, а опісля скаже людям, що се є Бог, Котрий їх мучить.

Підчас кожд він являється людям, як великий лікар, котрий може скіляти всі їх недуги, він принесе немочі і нужду, доки всі міста не будуть спустошені і зруйновані. Нині він як раз в роботі. У різних нещасних случаях, на воді і на суші, у великих пожарах, в страшних гураґанах і градових бурях, в орканах, наводненнях, у великих морських заливах і землетрусах по цілій землі і в різних формах сатана показує свою силу. Він нищить готову жатву, в наслідок чого бувають голод і нужда. Він наповняє воздух смертельною заразою, і тисячі гинуть від неї. І чим ближше до кінця, тим частійші і страшнійші будуть ті нещастя. Будуть гинути так звірята, як і люде. „Засумує, занеє; поникне, помарніє куля земна; поникнуть і ті, що звисока позирали на людей на землі. Бо земля вся зледащіла під живучими на ній, вони бо переступили закони; змінили устави, зломали вічний заповіт“ (Ісає 24: 4, 5).

Тоді великий зводитель буде старатися переконати людей, що ті нещастя спричинені є тими, котрі служать Богу. Ті, що викликали гнів Божий, в своєму нещастю будуть обвиняти тих, що повинуються заповідям Божим, за що преступники докоряють їх. Будуть говорити, що люде ображають Бога, нарушаючи недільний день, або так звану суботу, і що той гріх є причиною того нещастя, котре буде продовжатися так довго, доки не буде строго приказано святкувати неділю, і що ті, котрі хочуть повинуватися четвертій заповіді, через що понижають неділю, роблять заколот між народом і є перешкодою в приверненню Божеської милости і земного щастя. І так повторяється обвинення, висказане в давнині проти слуг Божих, а іменно по тим самим причинам: „Побачивши ж Ахаб Ілію, промовив до його: То се ти, що трівсжиш Ізраїля? Він же відкажує: Не я трівожу Ізраїля, а ти і твоя родина, що знехтували заповіді Господні й



ходите слідами за Бааламом<sup>1)</sup>. Коли гнів Божий буде побуджений ложними обвиненнями, вони поступлять з післяпаниками Божими подібним способом, як поступив боговідступний Ізраїль, переслідуючи пророка Ілію.

Чудодійна сила спиритизму постарасться вплинути на тих, котрі хочуть бути послужними більше Богу, як людям. Духи будуть говорити, що вони послані від Бога, щоби переконати тих, що відкидають неділю, що вони заблуджаються, бо закон державні повинні сповнятися, як і закон Божий. Вони будуть плакати над великим безбоженством світа і піддержувати релігійні свідкування учителів, що упадок моралі спричинений в нарушеннем недільного дня. Великий буде гнів проти тих, що відкажуться прийняти їх свідкування.

Спосіб ділання сатани у послідній борбі з народом Божим буде той самий, якого він придержувався, коли почалась велика боротьба у небі. Він заявив, що старасться підпомагати Божеське правління, щоб воно було завсігди сильне і незмінне, а тимчасом потайки хотів повалити його. Ангелів котрі остались вірними, він обвиняв в тому, чого сам хотів діпняти. Такою обманчивою политикою відзначається католицька церква. Вона присвоїла собі право небесного намістника в той час, як вона взнеслась вище Бога і змінила Його закон. Помордовані властю Рима задля своєї вірности Євангелію, були проголошені проступниками; вони були обявлені союзниками діавола, і всяких можливих средств уживано, щоби опоганити їх і виставити їх в очах народу і їх власних, як найгірших проступників. Те саме буде діятись і тепер. В той час як сатана буде старатися погубити тих, що придержуються заповідий Божих, обвиняючи їх, що вони нарушають закон, безславлять Бога і наводять Його суди на світ.

Бог ніколи не силує ні волі, ні совісти; сатана знов противно робить, бо безнастанно уживає насилія і жорстокости, щоби підбити під свою власть тих, котрих не може дістати

<sup>1)</sup>1 кн. Цар. 18: 17, 18.

иншим способом. Послугуючись страхом і насилієм, він старався заволодіти совістю і добитися поклонення для себе. Щоби досягнути се, він дійствує при допомозі духовних і горожанських властей, налягаючи на них, щоб вони присилували людей хоронити людські закони наперекір законови Божому.

Почитаючі Біблійну суботу будуть проголошені як вороги закону і порядку, як ті, що нищать моральні зупинення суспільности, спричиняючи анархію і зіпсуттє і викликаючи суди Божі на землю. Їх совістне хороненне закону будуть називати упертістю, непослухом і легковажаннем власти. Їх будуть обвиняти як ворогів держави. Духовенство, котре заперечує обовязанне для Божеського закону, з казальниці будуть призивати, щоб люде повинувалися горожанським властям, як Богом постановлених. В праводавчих кругах і судових палатах хоронячи заповіді Божі будуть представлені в ложному світлі і осуджені. Їх слова будуть не правильно толкувати; їх побудительні причини будуть виставлені також в фальшивому світлі.

Так як протестантські церкви відкидають ясні докази Слова Божого для оборони Його закону, то вони присилують замовчати тих, віру котрих вони не можуть опрокинути Біблією. Хоча вони закривають свої очі у відношенню до того факту, тим не менше вони начнуть діло, котре поведе їх до переслідовання тих, котрі відкажуться по добрій совісти зробити те, що робить остальний християнський світ, і зі своєї сторони признають жадання панської суботи.

Духовенство і держава разом будуть старатися переконати або присилувати усю суспільність заховувати недільний день. Недостаток Божеського авторитету буде замінений угнітаючими постановленнями. Політичне зіпсуттє візьме верх над любовю до справедливости і правди, і навіть в свободній Америці праводавці, щоби з'єднати собі загальну опінію, пристають на се, щоб задоволити желання народу, і ухватять право,

приказуюче хоронити недільний день. На свободу совісти, котрої добилися такими великими жертвами, більше не будуть зважати. В скоро надходячій боротьбі слідуєчі слова пророка будуть потвержені фактами: „І розлютився змії на жінку, і пійшов провадити війну з иншими від насіння її, що хоронять заповіді Божі, і мають свідчення Ісуса Христа“.)

\*)Одкр. 12: 17.





## Г О Л О В А — XXXVII.

### БІБЛІЯ ЯК ОХОРОНА.

„Звертайтеся до закону та до обяву. А вони, — як не так говорять, як там сказано, то не ма в них світла“. <sup>1)</sup>

Увага Божого народу буде звернена на св. Писання, як на охорону проти ложних учителів і обманчивої влади духів темряви. Сатана уживає всякої можливої хитрості, щоб перешкодити людям, щоб не могли познакомитися зі змістом Біблії, так як її власні вислови виявляють його оману. Кожде оживлення діла Божого побуджує князя темряви до більшої діяльності; нині він напружає всі свої сили в останній боротьбі проти Христа і Його послідувателів. Послідня велика омана скоро повинна показатися нам. Антихрист буде творити свої чудеса перед нашими очима. І його наслідування правди буде таке подивляюче, що трудно буде відрізнити правди від заблудження, хіба тільки помічю св. Писання. З його свідчення конечно треба буде порівняти всяке твердження і всяке чудо.

Ті, що стараються повинуватися всім заповідям Божим, стягнуть на себе ненависть і насмішки. Вони можуть встати тільки з Божою силою. Щоби видержати ту пробу, вони мусять розуміти волю Божу, як вони являться в Його Слові, бо вони можуть почитати Його тільки в тому случаю, коли мають правильне поняття про Його характер, Його власть.

<sup>1)</sup>Ісаїя 8: 20.

Його наміри і поступають після них. Лиш ті, котрі утвердили свої душі Біблійними правдами, встоять у послідній великій боротьбі. Всякій душі буде предложене рішуче питання: Чи я маю повинуватися Богу більше, як людям? Рішучий час вже близький. Чи стоять наші ноги твердо на скалі незмінного Слова Божого? Чи готові ми витривало боронити заповіді Божі і віру в Ісуса?

Перед Своїм роспяттям Спаситель об'явив Своїм ученикам, що Він буде роспятий і знов воскресне із мертвих. Ангели присутували, щоби запечатліти Його слова в душах і серцях присутних. Але ученики ожидали дочасного освободження із римського ярма; думка, що Той, в Котрому була вся їх надія, мусить понести таку ганебну смерть, була невиносима для них. Слова, котрі вони повинні були затамити собі, пропали із їх памяти і, коли прийшов той страшний час, вони не були на се приготовлені. Смерть Ісуса розбила їх надії так, як будьто би вони ніколи не були перестерігані. І так в пророцтвах будучність відкривається перед нами так само ясно, як вона відкрилась і перед учениками посредством слів Ісусових. Події, находячися в звязі з кінцевою пробою і ділом приготування до часу великого смутку, об'являються дуже ясно. Але цілі маси народа мають так мало поняття про ті важні правди, як будьто би вони ніколи не були об'явлені. Сатана пильнує, щоби згладити всяке вражіння, котре могло би умудрити їх в прийняттю спасення, і час великого смутку наступить несподівано, коли вони будуть не приготовані.

Коли Бог посилав людям такі важні остереження, котрі представляються святими ангелами, котрі літають посередині неба і проповідують їх, то Він також ожидає від них, як одарених розумом істот, щоби вони звернули увагу на ту вість. Страшні муки, котрі загрожують тим, що поклоняються зьвірови, \*) повинні побудити всіх до більше приліжного розсліджування пророцтв, щоби дізнатися, що представляє

\*) Одр. 14: 9-11.

собою п'ятно зьвіра і як вони можуть уникнути його. Але уші народа навернулись від правди до байок. Ап. Павло говорить про послідні дні: „Буде бо час, що здорової науки не послухають“. \*) І сей час тепер настав. Люде не хочуть Біблійної правди, бо вона не згаджається з хотіннем гріховного світського серця; сатана помагає їм у тім, і вони се люблять.

Але Бог хоче мати на землі народ, котрий хоронить Біблію і тільки Біблію, як мірило всього навчання і основу всіх реформ. Ні думки учених, ні заключення науки, ні віросповідні правила, ні постановлення церковних соборів — такі самі многочисельні і не згаджаючіся між собою як і самі церкви, котрих вони представляють — голос більшости: ні одного із того, ні всього разом взятого ми не повинні приймати за докази або проти якої-нібудь релігійної точки. Заки ми приймем яке-нібудь навчання або приписи, ми повинні жадати на се ясного доказу, що „так говорить Господь“.

Сатана безнастанно старається звернути нашу увагу на людей, замість Бога. Він вказує людям, щоб дивились на єпископів, духовенство, професорів богословя, як на провідників, замість того, щоби розсліджувати св. Писання, щоби кожний знав самий, які є його обовязки. Маючи тих провідників в своїй власті, сатана також може вплинути на народ після своєї волі.

Коли Христос прийшов на землю, щоби проповідувати слово життя, простий народ з охотою слухав Його, і многі навіть із священників і старшин увірували в Него. Але первосвященники і народні провідники осуджали і відкидали Його науку. Хоч їм і вдалось у їх стараннях обвинити Його; хоч вони почувчувували вплив Божеської власти і мудрости Його слів, вони однак мали упередження до Него, і відкинули найясніші докази Його місяняського походження, бо инакше вони мусіли би бути Його учениками. Противники Ісуса були люде, котрих народ звик був почитати від самого дитинства

\*)Тим. 4: 3.

ства і у всім слухати їх. „Чому“, питали вони, „наша старшина і мудрі книжники не вірують в Ісуса? Чи ж ті побожні люде не прийняли би Його, наколи б Він був Христос?“ Вплив таких учителів довів Жидівський народ до того, що він відкинув свого Відкупителя.

Дух, що воодушевляв тих священиків і старшину, нині все ще являється через многих, котрі показують свою побожність. Вони відказуються досліджувати свідчення св. Писання, відносячихся до правд теперішнього часу. Вони показують на свою чисельність, своє багатство і свою популярність і з погордою дивляться на оборонців правди, як на маленьке число небогатих і непопулярних людей, маючих віру, котра відріжняє їх від світа.

Христос наперед знав, що несправедливе присвоєння собі авторитету книжниками і фарисеями не скінчиться, хоч і Жиди розпорешатся по цілому світу. Він бачив Своім пророчим оком, що се в діло возвищення людського авторитету, щоби запанувати над совістю людей, що було страшним прокляттям для церкви по всі часи. І Його страшні обвинення у відношенні до книжників і фарисеїв, як і Його остереження, дані народові, щоби не іти за сліпими провідниками, були напомином для будучих поколінь.

Римська церква надає право тільки духовенству толкувати св. Писання і на тій підставі, то лиш воно може пояснити Слово Боже, а простому народові не можна його читати. Хоч реформація і дала всім св. Письмо, однак та сама причина, на котру відкликається Рим, в протестантських церквах многим не дозволяють, щоб самі розсліджували Біблійну науку. Їх навчають, щоб приймали віронавчання як його поясняє церква, і люде не сміють приймати що-нибудь такого, щоби супротивлялося їх віронавчанню, або їх догматам, хоч би воно як ясно було виложено в св. Писанню.

Хоча Біблія і повна остережень перед фальшивими учи-

телями, однак помимо того многі повіряють свої душі таким учителям, котрими є теперішнє духовенство.

Нині між Християнами знаходяться тисячі, котрі в доказ того віронавчання, якого вони придержуються, не можуть навести нічого иншого, крім того, що їх так навчали їх релігійні провідники. Вони майже зівсім минаються з наукою Спасителя, цілковито віруючи словам проповідників. Але чи проповідники непогрішними є? Як-же ж ми можемо ввіряти свої душі їх покровительству, не переконавшись із Слова Божого, чи вони як раз роздають світло? Брак моральної сили покинути раз в світі вибрану дорогу змушає многих іти по стопам учених і, не маючи охоти самостійно розсліджувати правду, вони остаються привязані до ланцюха заблудження без всякої надії. Вони видять, що правда ясно висказана є в Біблії і чують силу Святого Духа, котра супроводжає їх проповідь, однак помимо того, вони дозволяють відвертати себе від світла правди. Хоча і розум і совість їх переконані є, однак ті засліплені душі все таки не сміють думати инакше, чим їх проповідники, і їх личні переконання і інтереси вічності приносяться в жертву безвірю, гордості і упередженням других.

Богато є способів, через котрі сатана дійствує посредством людського впливу, щоби вдержати своїх полонників. Він склоняє на свою сторону цілі товпи, звязуючи їх делікатними ниточками привязанности з тими, котрі є ворогами Христового хреста. Яка би не була привязанність родичів, дітей, мужа, жени або приятеля, дійствіє одно і те саме. Вороги правди роблять всякі зусілля, щоби мати контролю над людською совістю і, находячися під їх панованнем душі, не мають на стільки відваги і независимости, щоби поступати згідно зі своїми власними переконаннями.

Правда і слава Божа є нерозлучні. Ми не можемо, маючи Біблію під рукою, прославляти Бога, тримаючись ошибоч-



них поглядів. Многі заявляють, що не в тім діло, що вони вірують, коби лиш правильно жити; але життя формується посредством нашої віри. Коли світло і правда знаходяться в нашому розпорядженню і ми занедаєм користати із них, то, значить, ми відкидаєм їх; ми вибираєм темряву замість світла.

„Бувають путі, що здаються прості, та кінець їх — дорога до смерті“. \*) Заблудженне і гріх не можна оправдувати незнанням в тім случаю, если в дана всяка можливість пізнати волю Божу. На своїому путі чоловік приходять до місця, відкуди розходяться много доріг, але дорогосказ показує йому, де провадить кожда із них. Если ж він не звертає уваги на дорогосказ, і сам вибирає свою власну дорогу, котра здається йому правильна, то він, помимо своєї щирости, правдоподібно буде знаходитися на недобрій дорозі.

Бог дарував нам Своє Слово, щоби ми пізнали Його науку, і кождий сам про себе може знати, чоґо Він хоче від нас. Коли один із книжників прийшов до Ісуса з запитанням: „Учителю, що мені робити, щоб наслідувати життя вічне?“ Спаситель, показуючи на св. Писання, відповів: „В законі що написано? як читаєш?“ \*) Ні старий, ні молодий не можуть оправдуватися незнанням, і воно не може увільнити від кари, котра належить за порушення Божого закону, так як люде мають в своїому розпорядженню вірне представлення того закону, як і його правила і жадання. Се ше не в достачним мати добрі наміри; ше не досять ділати те, що ми вважаємо правильним або що проповідник вважає за правильне. Тут розходитья о спасенне душі, і тому кождий повинен розсліджувати св. Писання сам для себе. Як би сильні не були його переконання, як би увірений він не був в тому, що його духовник знає, що таке правда — се не може бути його основою. У нього є карта, на котрій є назначена дорога для подорожуючого на небо, і тому він певний є, куди йде.

Первим і найвищим обовязком кождої розумної людини —

\*) Прип. 16: 25.

\*) Лука 10: 25, 26.

дізнатись із св. Писання, що таке правда, і опісля жити після того світла і заохочувати других, щоби йшли за його приміром. Кожного дня ми повинні приліжно студіювати Біблію, розважати кожду думку і порівняти текст за текстом. З Божою помічю ми повинні сами виробити собі своє мнінне, так як ми сами маємо відповідати перед Богом.

Правди, найяснішим способом виложені в Біблії, окутані туманом і сумнівом через учених, котрі, заявляючи свої права на велику ученість, твердять, будьто св. Писання має містичне, тайне і духовне значінне, котрого не можна добачити в приміняємій в ньому мові. Вони є фальшиві учителі. подібним людям Ісус об'явив: „Чи не того ви помиляєтесь, що не знаєте писання, ні сили Божої?“ \*) Мова Біблії повинна бути перетолкована згідно тому значінню, котре представляється в ній, з винятком тих случаїв, коли приміняється який-небудь символ або аллегорія. Христос дав обітованне: „Коли хто хоче волю Його чинити, знати ме про науку, чи від Бога вона, чи я від себе глаголю“. †) Если би тільки люде брали Біблію так, як вона є; если би не було фальшивих учителів, котрі би не впроваджували їх в блуд і не морочили їх ума, то було б звершене діло, котрим ангели радувались би і багато тисячів людей, ходячи в блуді, тепер були б приведені до правдивого стада Христового.

Студіюючи Біблію, ми повинні приложити всі наші духовні сили і напружити наш розум, щоби порозуміти глибокі мислі Божі, наскільки се є можливе смертним людам, не забуваючи однак, що понятність і покірність дитяти — характеристичні прикмети правдивого духа ученика. Біблійні трудності ніколи не можуть бути усунені після тої методи, якої уживається при розв'язанню філософських задач. Ми не повинні приступати до студіювання Біблії з тою самонадійністю, з котрою многі вступають в область науки, але з молитвенною зависимістю від Бога і щирим бажанням навчитися тому, в чому заключається воля Божа. Ми повинні явитися

\*) Марка 12: 24.

†) Иоан. 7: 17.

перед Великим „Я всьм“ зі смиреним і понятним духом, щоби від Него дістати пізнання, инакше злі ангели так за-спіплять нас, що наші серця стануть затверділими і ніяке слово правди не зробить на нас ніякого вражіння.

Инша часть св. Писання, котру вчені виставляють, як з'одягнену в тайну, або вважають за неважну — є повна потіхи і науки для того, хто вчився в школі Христовій. Одна із причин, чому декотрі богослови — а таких багато є, — не мають ясного поняття про Слово Бже, є та, що вони закривають свої очі у відношенню до тих правд, котрих вони не хочуть хоронити. Приниманне Біблійних правд зависить не лиш від сили розума, котрого уживається при шуканню, скільки від щирости намірів і серйозного стремління до справедливости.

Ми ніколи не повинні студіювати Біблію без молитви. Тільки Святий Дух може запечатліти в нас легко зрозумілі тексти її або охоронити нас від мильного поняття або перекручування її слів. Се є робота небесних ангелів — приготовляти серця людські до того, щоби вони так понимали Слово Боже, щоб його красота могла воодушевляти нас, його остереження навчати і його обітування заохочувати і укріпляти нас. Ми повинні молитися разом з псалмівцем: „Отвори очі мої, і побачу дива закону твого“. (Пс. 119: 18). Слюкуси часто бувають певідперті, бо скушуваний, що легковажить молитву і студіюванне св. Писання, не може відразу пам'ятати обітувань Божих і не є в стані супротивлятися сатані Біблійним знаряддем. Але ангели окружують тих, котрі охотно дозволяють навчати себе Божеських приписів, і в часі великого смутку і терпіння вони пригадають собі ті правди, котрі їм як раз потрібні є. „Хоч би ворог, як ріка, наступив, — прожене його подих Господень“. (Ісаія 59: 19).

Ісус дав ученикам Своім обітуванне: „Утішитель же Дух Святий, котрого пішли Отець в ім'я моє, Той научить вас усього, й пригадає вам усе, що я глаголав вам“. \*) Але навчан-

\*) Йоан. 14: 26.

ня Христові з початку повинні бути в нас, щоби Дух Божий в часі небезпеки міг пригадати нам їх. Псалмопівець Давид говорить: „Слово твоє заховав я в серці моїм, щоб не согрішити проти тебе“. (Пс. 119: 11).

Всі ті, котрі дбають тільки про свої вічні інтереси, повинні стерегтися духа сумніву. Атак буде звернений на основні стовпи правди. Отже не можна держатися поза границями насмішок і фальшивого мудровання, що повстають внаслідок обманчивого і заразливого безвір'я найновіших часів. Сатана приміняє свої спокуси до всіх клас людей. На необразованих він нападає з насмішками і кпинами, підчас коли до образованих він приходить з нуковими закидами і філософічним розумованнем, тут і там старається збудити недовіре і погорду до св. Писання. Навіть неопитна молодіж думає, що вона має право сумніватися, що дотичить основних принципів Християнства. І те безвіре молодіжи, як би воно простодушне не було, має свій вплив. Багато таких є, що в той спосіб насміхаються над вірою своїх батьків і зневажають Духа благодати. (Жид. 10: 29). Багато життя замість того, щоби служити на славу Божу і приносити хосень світу, отроєні в єдовитім віддыхом безвір'я. Всі, що уповають на горді заключення людського розуму і уявляють собі, що вони можуть пояснити Божеські тайни і прийти до пізнання правди без помочи Божеської мудрости, знайдуться в сітях сатани.

Ми живем в торжественному часі історії світа. Судьба народних мас буде невдовзі рішена. Наше власне будуче блаженство і спасенне других зависить від того путі, по котрому ми рішились пійти. Нам конче треба того, щоби нас Дух правди провадив. Кожний послідуватель Христовий серіозно повинен запитати себе: „Господи! що прикажеш мені робити?“ Ми повинні коритися перед Господом постом і молитвою і багато роздумувати про Його Слово, а особливо про те, що буде діятись на суді. Ми повинні старатися набути

глибокого і живого досвіду відносно Божеських предметів. Ми не повинні тратити часу. Дуже важні події звершаються воколо нас; ми находимся в зачарованій області сатани. Вартівники Божі! не спить, бо ворог недалеко нас, готовий кождої хвилинки напасти на вас і зділати вас своєю добочкою, если ви забудетесь і заснете.

Є багато таких, котрі обманюють самі себе відносно їх правдивого положення у відношенню до Бога. Вони вважають себе щасливими, бо не роблять ніяких злих діл, але забувають звернути свою увагу на ті діла, що Бог жадав від них, щоб були звершені, а вони занедбали се зробити. Ще не досить на тім, що вони є деревами в Господньому саді. Вони повинні сповнити Його жадання і родити овоц. Він робить їх відвічальними за те все, що вони могли би зділати через укріплючу їх милость Божу, а вони того не зділали. В книгах небесних вони записані як такі, котрі є непотрібним тягаром на землі. Але навіть і та кляса людей не є без надії. І на тих, котрі легковажили собі милосерде Боже і надуживали Його благодати, все еще умоляючим способом впливав серце, повне довготерпіння і любви. Тому Він говорить: „Устань, сонний, і воскресни з мертвих, то й освітить тебе Христос. Гледіть же, як би вам оглядно ходити, не яко немудрі, а яко мудрі, викупаючи час, бо дні лихі“. )

Коли настане час проби, появляться ті, котрі зділали Слово Боже своїм правилом життя. Літом не видко ніякої ріжниці між зеленими а иншими деревами, але коли прийде зима, завсігди зелені лишаються незмінними, підчас коли другі дерева є голі, без лия. Так і правдивих християн тепер не можна розрізнити від неправдивих. Але прийде час, коли та ріжниця покажеться. Нехай тільки начнеться супротивленне, хай набожність і нетерпимість знов візьмуться за скипетр і хай переслідованне розгориться, тоді рівнодушні лицеміри захитаються і відречуться своєї віри, а знов правдивий християнин буде твердий, як скеля; його віра зділається ще

сильнійша і його надія світлійша, як за часів добробуту.

Псалмопівець говорить: „Свідчення твої на думці в мене“. „Заповідьми твоїми розумним став я, тому ненавиджу всяку стежку лживу“. (Пс. 119: 99, 104).

„Блажен той чоловік, що придбав собі мудрість“. „Він — мов те дерево, посаджене над водою, що простягає своє коріння до потоку: Не боїться воно жару, листя його зеленіє; байдужне воно і підсухліттю; не перестає родити ніколи“. (Прип. 3: 13; Єрем. 17: 8).

\*) Єфес. 5: 14-16.





Г О Л О В А — XXXVIII.

### ПОСЛІДНЯ ПЕРЕСТОРОГА.

„А опісля сього бачив я ангела, що сходив з неба, що мав велику власть; а земля освітілась від слави його. І поклонив сильно голосом великим, глаголючи: Упав, упав Вавилон, велика (блудниця), і став домівкою бісам і сховиском всякій птиці нечистій і огидній“. „І чув я инший голос з неба, що глаголав: Вийди з неї, народе мій, щоб не мати вам спілки в гріхах її, і щоб не прийняти вам пораз її“. <sup>1)</sup>

Сеї текст вказує вперед на час, коли повторяться звіщення про упадок Вавилону, як воно було дане другим ангелом в 14-й голові Одкриття, при чім споминається про зіссуттє, котре з тої пори як літом в 1844 році по перший раз була проповідувана та вість, поширилось в різних церквах, з котрих власне складається Вавилон. Погані відносини християнства в тут представлені. Після кожної відкинутої правди, уми їх стаються запаморочені, їх серця більше затяті аж накінець запанув між ними страшно безвіре. На перекир пересторогам, даним через Бога, вони будуть продовжать нарушати одну із приписаних десяти заповідей, доки не дійдуть до того, що стануть переслідувати тих, котрі свято хоронять ті приписи. Погорджаючи Словом Божим і Його народом, вони тим оказують погорду і Самому Ісусу Христу. Як тільки церкви приймуть навчання спиритизму, карби наложені на тілесні серця, будуть усунені, і віроісповданнє зділається

<sup>1)</sup>Одр. 18: 1, 2, 4.

плащом, щоби ним покрити найпоганійші беззаконня. Віра в спиритичні явлення відчинить ворота духам — зводити-лям і навчанням бісовським, і вплив злих духів таким способом дається почути в церквах.

Про Вавилон як його пророки представляли, говориться: „Дійшли бо гріхи її аж д неба, і згадав Бог про неправди її“. \*) Він наповнив міру свого проступку, і погибіль готова упасти на нього. Але в Бога є ще народ в Вавилоні і до навідання його судами Бжими вірні люде будуть викликані оттуда, як Він і говорить: „Вийди з неї, народе мій, щоб не мати вам спілки в гріхах її, і щоб не прийняти вам пораз її“. Тому і настає рух, олицетворений ангелом, що сходить з неба, і освітає землю своєю славою і покликуює грімким голосом, оголошуючи гріхи Вавилона. В звязі з його вістю даються чути слова: „Вийди з неї, народе мій!“ Те оголошення в звязі з третьою ангельською вістю представляє послідну пересторогу, про котру дається знати мешканцям землі.

Страшний є сей кінець, котрому світ йде на зустріч. Власти землі злучаються в боротьбі проти закону Божого і постановлять, „що усі малі і великі, багаті і убогі, вольні і невольні“ (Одкр. 13: 16) мусять заховувати обряди церковні і ложну суботу. Всі, котрі не будуть хотіти повинуватися, будуть карані, а опісля засуджені на смерть. З другої сторони, закон Божий, устанавляючи день покою Господнього, жадає послуху і загрожує гнівом усім, що нарушають його приписи.

Коли таким способом той предмет буде ясно виложений, всякий, що нарушає закон Божий, для того щоби повинуватися людським постановленням, приймає п'ятно зьвіра; він дістане знак вірности тої власти, котрій він хоче бути послушним замість Богу. Пересторога з неба голосить: „Коли хто поклоняється перед зьвіром і образом його, й приймає п'ятно на чоло своє, або на руку свою, той пити ме також од вина гніва Божого, немішаного, наточеного в чашу гніва Його“. \*)

Але лиш ті всі потерцяють від гніву Божого, котрі пізнали

\*) Одкр. 18: 5.

\*) Одкр. 14: 9, 10. \*



правду Його, а опісля відкинули Ї. Бо є багато таких, котрі не мали нагоди пізнати правди Божої для теперішнього часу. Обовязки у відношенню до четвертої заповіді ніколи не були їм представлені в їх правдивому світлі. Той, Котрий читає у всіх серцях і досвідчає всякі побудження, не оставить без помочи ні одного, що шукає правди Божої і не допустить, щоб він помилявся в справах, звязаних з тою боротьбою. Приказ той не на сліпо буде даний народові. Кождий дістане досить світла, щоби міг поступати після свого переконання.

Субота буде великим каменем досвідчення вірности, так як вона є особлившою спірною точкою правди. Коли послідна проба прийде для людей, тоді буде проведена погранична лінія між тими, котрі служать Богу, і тими, котрі не служать Йому. У той час як хороненне ложної суботи відповідно до краввих законів буде служити доказом вірности у відношенню до властей, котрі ворожо відносяться до Бога, почитанне правдивої суботи, як знак повиновення законіві Божому, покаже вірність Творцеві неба і землі. В тім самім часі як одна кляса людей прийнятем знаку почитання земним властям вірности у відношенню до Божеського авторитету — дістане печать Божу.

До сього часу тих, що проповідували правду, що міститься в третій ангельській вісті, часто вважали за людей, котрі хочуть викликати тільки страх. Їх оповідення, що релігійна нетерпимість візьме верх в Сполучених Державах, і церква з державою злучаться, щоби переслідувати тих, що хоронять заповіді Божі, — обявлялись, як недорічиви і не маючі ніякої підстави. Переконуючо потверджалось, що сей край ніколи не зміниться, і завжди останеться оборонцем релігійної свободи. Але коли загально будуть обсуджувати питання про примусове святкування неділі, то люде побачуть, що наближається подія, в котрій так довго сумнівались, і третя ан-

гелська вість спричинить таке дійство, якого ніколи ще не було.

По всі часи Господь Бог послав Своїх слуг, щоби докоряти гріх, так в церкві, як і поза церквою. Але народ любить послухати файних і лестивих слів, а чиста нічим не прикрашена правда йому не по смаку. Многі реформатори, починаючи свою роботу, були дуже обережні у відношенні до гріхів церкви і народу. Вони надіялись приміром християнського життя привернути людей до Біблії. Але як Дух Божий колись зійшов на Ілію і побудив його докоряти безбожного царя і боговідступний народ за їх гріхи, так і вони не могли повздержатися, щоби не проповідувати правдивої науки із Біблії — науки, котру вони з початку боялись голосити. Побуджані Святим Духом, вони ревно проповідували ту правду і показували на небезпеку, котра загрожувала душам. Вони висказували слова, що їм давав Господь, не страхаючись наслідків, і народ мусів вислухати остереження.

Тим способом буде проповідуватися третя ангелська вість. Коли настане час, вона буде дана з великою силою, Господь буде дієвувати через смирне оруддє, направляючи душами тих, котрі цілковито посвящать себе Його служенню. Робітники будуть пристосовані до того радше помазаннем Св. Духа, ніж образованием у відповідних наукових закладах. Віруючі будуть побуджані з молитвою і святою ревністю проповідувати слова, котрі Господь дасть їм. Гріхи Вавилоня будуть відкриті. Страшні наслідки, походячи від жадання держави хоронити церковні обряди, вмішування спиритизму, незамітний, але скорий успіх папської влади, — все буде виставлено і виявлено. Тими торжественними остереженнями народ пробудиться. Тисячі людей, котрі ще ніколи не чули подібних слів, будуть прислухуватися їм. З задивованнем вони будуть слухати свідчення, що Вавилон є упавша церква, так як вона внаслідок свого заблудження і гріхів відкинула правду, післану їй з неба. Так як народ звернеться до своїх

прежніх учителів з запитом, чи се дійсно воно так є? — то вони будуть оповідати їм байки, будуть леститись їм, щоб успокоїти їх пробудившуся совість. Многі відкажуться слухати лиш людського авторитету і зажадають ясного, „так говорить Господь!“ Коли опісля авторитет проповідників буде захитаний, вони подібно фарисеям в старині загниваються і заявлять, що ся вість від сатани і побудять товпу, котра любить гріх, щоб переслідувати і безчестити тих, котрі проповідують її.

Як тільки боротьба перейде на нові поля і увага народу буде звернена на потоптаний закон Божий, гнів сатани загориться. Проповідники будуть ділати майже надлюдські зусилля, щоби держати стадо далеко від світла, котре могло би їх освічати. Вони уживуть всяких можливих і неможливих средств, щоби здавити ті життєві питання. Церква буде шукати помочи у горожанської власті, і католики і протестанти злучаться в тому ділі. Коли рух, в справі святкування неділі зділається отвертим і рішучим, тоді уживуть авторитету державного закону проти тих, що хороняють заповіді Божі. Будуть грозити їм грошевою карою і арештом, другим знов будуть предложені впливові посади і інші нагороди і привілеї, щоби лиш відказалися від своєї віри. Але їх відважна відповідь буде слідуюча: „Докажіть нам із Слова Божого наше заблудження“, — та сама відповідь, котру дав Лютер при таких самих обставинах. Ті, котрих передадуть судови, будуть боронити правди, ясно викладаючи її, а інші, слухаючи її, рішаться хоронити всі заповіді Божі. Таким способом світло буде обявлене тисячам, котрі инакше не пізнали би ніколи тих правд.

Совістне повиненне Слову Божому буде вважатися за ворохобню. Засліплені сатаною родичі будуть стро́го і жорстоко обходитися зі своїми віруючими. Службодавці будуть угнітати служащих за те, що хороняють заповіді Божі. Рідна звязь буде знищена; дітей позбавлять наслідства і виженуть

з дому. Слова: „І всі ж, котрі хочуть благочестиво жити в Христі Ісусі, гонені будуть“, (2 Тим. 3: 12) цілковито сповняться. Так як поборники правди відкажуться хоронити недільний день замість суботи, то одні із них будуть заключені в темницю, другі знов будуть засуджені на вигнання і поневолені. Для людської мудрости все те здається неможливим, але як тільки Бог позбавить людей Свого Духа, що їх зупиняє, то і вони попадуть під владу сатани, котрий ненавидить Божеських приписів, то станеться щось незвичайного. Серце може зділатися дуже жорстоким, коли в ньому не має страху Божого і любови.

Як тільки буря приблизиться, многи увірувавши в трояку євангелську вість, але не освятивши себе послухом правді, оставляють своє положення і стануть в ряди своїх противників. Через звязь зі світом, зділавшись учасниками Його духа, вони привикнуть дивитися на ті річі майже з тої самої точки погляду і, коли настане час проби, вони виберуть собі лекшу популярну сторону. Люде зі здібностями і притягаючими манерами, котрі колись придержувались правди, уживуть своїх сил, щоби спокусити других і впровадити їх в заблудження. Вони стануть найбільшими ворогами своїх прежних співбратів. Коли ті, що хоронять суботу, будуть передані судові, задля своєї віри, то ті, що відпали, зділаються найбільше діяльним оруддем сатани і будуть обвиняти їх і оскаржувати ложними доносами і очерненнями і підбурювати начальство проти них.

Підчас того гонення буде досвідчена віра слуг Господніх. Вони вірні давали перестороги, дивлячись на Бога і Його Слово. Дух Божий, дійствующий на їх серця, приневолював їх говорити. Побуджені святою ревністю і гнані вперед силою Духа Божого, вони приступали до сповнення вложених на них обовязків, не обсуджуючи холоднокровно наслідків, які можуть повстати із того, если будуть проповідувати народові богодухновенне Слово Боже. Вони забули свої земні

інтереси і не старались заховати своє добре ім'я або своє життя. Але коли буря супротивлення і докорів обрушиться на них, декотрі із них злякаються і покличуть: „Наколи б ми замовчали“. Трудности зі всіх сторін оточують їх. Сатана в страшний спосіб спокушує їх. Діло, за котре вони взяли, здається далеко перевишає їх здібности. Їм грозить загибля. Вдохнення, котре заволоділо їх душами, минулось; вони не можуть вернутися назад. У своїй крайній безпомічності вони прибігають до Всемогучого і просять в Нього сили. Вони споминають про те, що слова, котрі вони висказали, не були їх власні, але слова Того, Котрий приказав їм дати те остереження. Бог дав правду до їх сердець, і вони не могли вдержатися від того, щоби не проповідувати Ї.

І давнішими часами слуги Божі мусіли переходити такі самі досвідчення. Виклиф, Гус, Лютер, Тиндель, Бакстер, Веслей заявляли, що всі навчання повинні бути порівняні з Біблією і що вони відречуться всього, що не годиться з Біблією. Тих людей переслідували з немилосердною жорстокістю і все таки вони не переставали проповідувати правди. Всякий відділ в церковній історії відзначається якою-нібудь особлившою правдою, котра приновлена до потреб Божого народу в тому часі. Всяка нова правда по мимо ненависти і супротивлення проробила собі дорогу, і ті, котрі дістали благословення через вї світло, були скушувані і досвідчані. Завсігди, коли є на се потреба, Господь дає Своїму народові особлившу правду. І хто би посмів відказатися і не проповідувати її? Він приказує Своїм слугам предложити послідні запросини милосердя для світа. Мовчати, значило б наразити на небезпеку свою власну душу. Вістники Христові не мають ніякого діла з наслідками. Вони повинні сповняти свої обовязки, а наслідки зівоставити Богу.

Коли супротивлення прийме страшніший вид, то слуги Божі будуть грізтися тим, бо їм буде здаватися, що се вони

сьому причина. Однак совість їх і Слово Боже запевняють їх, що поведіння їх є правильне, і вони дістануть силу те все перенести, хоч би воно як довго продовжалося. Боротьба стається острійша і більше рішуча, але їх віра і їх відвага збільшається в кожному крайньому случаю. Їх свідчення звучить: „Ми не осміляємося виступати проти Слова Божого, розбити на часті Його святий закон, називаючи одну часть важною, а другу не важною, щоби з'єднати собі ласку у світа. Господь, Котрому ми служимо, є в силі освободити нас. Христос побідив земні сили, і чого ж нам боятися побідженого світа?“

Переслідування в різних формах — розвиток принципу, котрий буде існувати до тих пор, доки буде існувати сатана і християнство буде мати життєву силу. Ні один чоловік не може служити Богу, не викликаючи супротивлення некоельних духів. Злі ангели бояться, що за Його впливом може бути вирвана добича із їх рук, будуть нападати на Його. З ними злучаться еще злі люде, докоряні через Його примір, і заманчивими спокушеннями постараються розлучити Його з Богом. І коли все те не буде мати успіха, тоді ужиють примусових средств, щоби присилувати совість.

Однак до сих пор, доки Ісус в небесній святині остається посередником для людей, володарі і народ будуть почувувати повздержуючий вплив Святого Духа, котрий все еще до звісної степені буде впливати на кравві закони. Світ був далеко гірший, як він тепер є, але завдяки тих законів, він не погіршається. В тім часі, як многі із наших законодавців є знаряддем сатани, Бог також має Свої знаряддя між впливовими людьми нації. Ворог старається, щоб Його слуги внаходили способи, якими би можна шкодити Божому ділу, але святі ангели впливають на державних діятелів, боячихся Господа, і вони будуть побивати діавольських слуг незбитими доказами. Тим способом тільки кілька осіб вдержать сильний потік зла. Супротивлення ворогів правди буде задержане, щоби третя ангелська вість могла звершити своє діло. Коли

опісля дане буде послідне остереження, увага тих керівних осіб, через котрих Господь дійствує тепер, буде звернена на нього, і правда займе декотрих, так, що вони приймуть її і в часі горя будуть стояти з народом Божим.

Ангел, котрий бере участь в проповіді третьої ангельської вісти, має освітити своєю славою всю землю. Тут показується діло незвичайної сили, обнимаюче цілий світ. Адвентистський рух від 1840-1844 років є чудесним явленням сили Божої; перва євангелська вість проповідувалась на кожній місіонерській стації на кулі земській, і в декотрих краях було так велике заінтересованне людей, якого ще не було від часу реформації шістнадцятого віку, але рух, спричинений послідним остереженням третього ангела, у мноному перевищав те перше.

Діло те буде подібне до того, котре було звершене в день Пятидесятниці. Як „ранний дощ“ при сошествії Св. Духа був даний в початках поширення Євангелія, щоби помогти зійти дорогоцінному сімєннє, так і „пізний дощ“ буде ляти при кінці його, щоби жатва доспіла. „Ми спізнаємо його; будемо намагатись пізнавати Господа; він же явиться ранньою зорею, і прийде до нас, мов той пізний дощ, що скроплює землю“. \*) „Так і ви, чада Сионові, зрадійте і втішайтесь Господом, Богом вашим, бо він подасть вам дощу доволі, посилати ме дощ, — дощ ранний і пізний, як і перед тим“. \*) Велике діло Євангелське не повинно скінчитись з меншим показанням сили Божої, чим воно началось. Пророцтва, які сповнились в часі ляння раннього дощу в початках поширювання Євангелія, ще раз сповняться при кінці його, коли буде ляти пізний дощ. „І буде останнього дня, глаголе Бог, вилию я Духа мого на всяке тіло“. „І буде, що всякий, хто призивати ме імя Господнє, то спасеться“. \*) Се „час покріплення“, на котрий ап. Петро дививсь вперед, говорячи: „Покайтеся ж і наверніться, щоб очистились від грі-

\*)Осія 6: 3.

\*)Йоїла 2: 23.

\*)Діян. 2: 17, 21.

хів ваших, як прийде час покріплення від лиця Господнього, і пішло наперед проповіданого вам Ісуса Христа“ . 7)

Слуги Божі з сіяючими від святої ревності лицами, будуть спішити від одного місця до другого, щоби проповідувати небесну вість. Тисячі голосів проголосять те остереження по всій землі. Чудеса будуть творитися, недужі спіляться і ознаки і чудеса будуть супроводжати віруючих. Сатана також буде творити „великі ознаки, так, що і вогонь зводить з неба на землю перед людьми“ . 8) Таким способом жителі землі будуть змушені рішиться на що-небудь і зайняти своє місце.

Вість та поширяться не так через докази, як через глибоке переконання Божого Духа. Докази, уже в приведені. Зерно було посіяне, і тепер воно зійде і принесе оwoц. Преса зробила свою роботу і вплинула на многих душ, але вони не поняли ще вповні правди. Аж тепер лучі світла проникнуть повсюду, правда покажеться в її повнім світлі, і вірні діти Божі розірвуть вузли, що звязували їх. Родинна звязь, церковний звязок тепер безсильні є, щоби вздержати їх. Правда дороща є від того всього. Помимо союзних тил, що виступають проти правди, більше число все такж став на стороні Господа.

7) Діян. 3: 19, 20.

8) Одрк. 13: 13.





## Г О Л О В А — XXXIX . Ч А С Г О Р Я .

„І встане в той час Михаїл, князь великий, що встоює за синами народу твого; й настане час лютий, якого не було від того часу, як повстали люде, до сього часу; але спасуться в сей час споміж твого народу всі, що будуть знайдені записаними у книзі“. (Дан. 12: 1).

Коли скінчиться третя євангелська вість, посередництво милости Божої за винувних жителів землі скінчиться. Народ Божий звершив своє діло, він дістав „пізний дощ“, „поверілення від лиця Господнього“, <sup>1)</sup> і приготувався на грядущий час проби. Ангели на небі сплять тут і там. Повернувшись з землі ангел заявляє, що діло його звершене; се була послідна проба для світа, і для всіх, котрі оказались вірними у відношенню до Божеських приписів, була наложена „печать живого Бога“. <sup>2)</sup> Тоді Ісус кінчить своє діло посередництва в небесній святині. Він возносить Свої руки і говорить грімким голосом: „Сталося!“ <sup>3)</sup>, і всі сили ангельські зложать свої вінці при Його торжественному заявленню: „Хто ж з’обіжав, нехай ще з’обіжав, і хто поганый, нехай ще опоганюється; і хто праведний, нехай ще оправдується, і хто святий, нехай ще освячується“. <sup>4)</sup> Діло кожного було рішене на життє або смерть. Христос звершив діло примирення для Свого народу і вимазав їх гріхи. Число Його підданих поповнилось; „царство і власть і величність царська

<sup>1)</sup>Ерем. 5: 24; Діян. 3: 19.

<sup>2)</sup>Одкр. 16: 17.

<sup>3)</sup>Одкр. 7: 2.

<sup>4)</sup>Одкр. 22: 11.

по всьому піднебесі“, буде дана наслідникам блаженства, і Ісус буде царствувати як Цар царів і Господь господствующих.

Коли Він вийде із святині, темрява покриє жителів землі. У той страшний час праведники в очах святого Бога будуть без всякого посередника. Перегороди, котрі зупиняли безбожників, зістали усунені, і сатана має неограничену власть над тими, що не покаялися. Довготерпіння Боже зістало вичерпане. Світ відкинув Його ласку, з погордою віднісся до Його любови і потоптав ногами Його закон. Безбожники перейшли границі їх досвідчання. Дух Божий, котрому вони так упорчиво супротивлялись, наконець оставив їх. Позіставлені без Божеської милости, вони дістались під власть злого ворога, котрий опісля погрузить жителів землі у велике горе. Як тільки ангели Божі перестануть зупиняти розбурхані людські страсти, всі елементи боротьби розіграються. Цілому світови буде загрозувати згибель, далеко страшніша, від тої, що постигнула в давнину Єрусалим.

Оден ангел поубивав всіх первенців в Єгипті і наповнив землю шлачем. Коли Давид согрішив проти Бога, числячи людей, оден ангел спричинив страшне спустошіння, через котре був покараний його гріх. Та сама губительна сила, котру святі ангели приміняють по приказу Божому, буде примінена злими ангелами, всля Бог позволить на се. Сили уже готові і ожидають тільки Божеського позволення, щоби повсюду робити знищення.

Тих, що хоронили закон Божий, уже обвинувачували у тім, що вони навели суди на світ, і на них будуть дивитися як на визиваючу причину страшних переворотів в природі, боротьби і розливу крови між людьми, наповняючих землю горем. Сила, котра супроводжала послідне остереження, привела безбожників до страшної злости; їх гнів розгорівся проти всіх, що прийняли ту вість, і сатана ще більше збудить в них духа ненависти і переслідування.

Коли жидівський народ зівстав позбавлений Божої присутності, ніхто із священників і народа не знав того. Ті, що находились під властю сатани, віддані страшним порокам, вони помимо того всього вважали себе Богом вибраними. Служення в святині продовжалося. Жертви приносились на його сплюгавлених жертівниках і кожного дня благали Божого благословення для народу, котрий провинився в дорогоцінній крові Божого Сина і старався погубити Його слуг і апостолів. І наколи в той спосіб буде виданий незмінний вирок і судьба світа запечатана на віки, жителі землі не будуть сього знати. Народ, позбавлений наконець Божого Духа, буде на далі заховувати релігійні форми, і сатанська ревність, котрою князь злоби воодушевить їх до сповнення його хитрих замислів, буде рівнятися Божеській ревности.

Так як субота у всьому Християнстві здімалась особливим предметом боротьби, і церков і держава злучились, щоби присилувати хоронити недільний день, то упертий відкаа меншости те загальне жадання зділається їх предметом загального прокляття. Буде підчеркнуто, що на меншисть, котра супротивляється церковним інституціям і постановленням держави, не будуть зважати; хай лучше вона пострадає, ніж мали би цілі нації попасти в замішання і беззаконня. Той самий доказ тисяч вісімсот літ тому назад наведено проти Христа зі сторони „старшини народа“. Хитрий Каяфа сказав: „Лучше нам, щоб один чоловік умер за людей, а не весь народ загинув“. \*) Той аргумент буде остаточно прийятий проти тих, котрі хоронять суботу четвертої заповіді і буде виданий наказ, в котрому їх виставлять, як достойних найсуровішого укарання, і народові буде позволено, по якомусь часі, укарати їх смертю. Католицизм в старому світі і відпавший протестантизм в новому — обидва одним і тим самим способом поступають з тими, котрі почитають Божеські приписи.

Тоді народ Божий буде погружений у те горе і нещастя, котре описується пророком, як час горювання для Якова.

\*) Йоан. 11: 50.

„Так сказав Господь: Чути голос метушні і страху, а не миру. Поспитайте і міркуйте... А чом же... лица у всіх бліді? Ой горе! страшний той день, не було такого; нещасний час для Якова, але йому прийде ратунок“. (Ерем. 30: 5-7).

Ніч страдання Якова, коли він в молитві боровся з Богом, щоб його освободив від Ісава, \*) представляє досвідчення народа Божого в часі горя. Внаслідок омани, щоби дістати благословення батька, призначене для Ісава, Яков, боячись погрозів свого брата, хотів спасти своє життя утечею. Після того, як він много літ перебув на вигнанню, він з повеління Божого пустився в дорогу, щоб повернути на родину зі своїми женами, дітьми і стадами. Коли вже був близько границі краю, йому дали знати, що Ісав зближається на чолі вояків, котрі, без сумніву, хотіли відомститись на йому, і він настрашився. Неузброєні і безборонні люде Якова, здавалось, стануться жертвою насилія і різні. А ще до того прилучилось угнітаюче чувство власної вини, так як се був його власний гріх, котрий навів на нього ту небезпеку. Його одинока надія заключалась в милости Божій. Його одиноким средством оборони була молитва. Але він зі своєї сторони робить, що тільки може, щоби примиритися з братом і загладити свою вину, відвертаючи грозячу небезпеку. Так і послідувателі Христові, приближаючись до часу горя, повинні усильно старатись, щоби показати себе перед народом в правдивому світлі, обезоружуючи упередження і усуваючи небезпеку, що загрожувє свободі совісти.

Після того як Яков віддалив свою сімю, щоби вона не була свідком його горя, він остався сам оден в боротьбі з Богом. Він признається до своїх гріхів і з подякою признає милость Божу, з глибоким смиреннем припоминаючн завіт, заключений з його отцями, і повторяючи обітовання, дані йому у ночі в Бетель і краю вигнання. В його життє наступила критична і не небезпечна хвиля. У тьмі і на самоті він далі молиться і упокорюється перед Богом. Нараз він чувствує, як чиясь рука дїткнулась його плечей. Він думав, що се

\*)1 кн. Мойс. 32: 24-30.

якийсь ворог чигає на його життя, і в своєму отчаянню він бореться зі своїм противником. На розсвіті незнакомий показує свою надприродну силу; за його дотиком найсильнішого чоловіка сили упадають, і він паде, як безпомічний, плачучий, покірно просячий на шию свого тайного противника. Тепер Яков пізнав, що се є ангел завіта, з котрим він боровся. Хоч і безпомічний і обезсилений, страждаючи від сильного болю, він все таки не покидає свого наміру. Довго він находився у безвихідному положенню, мучений гризю совісти в наслідок свого гріха; тепер він мусить бути певний, чи йому дарувано. Божеський посітитель здається хоче відійти, але Яков не пускає його, просячи в нього благословення. Ангел спішиться, кажучи: „Відпусти мене, бо зійшла заря“. Але патріарх говорить: „Ні, не відпущу тебе, доки не поблагословиш мене“. Яке довіре, яка рішучість, яке терпіння показується тут! Наколи б се була хвальба або гордість, се могло би відразу погубити Якова, але він дістав запевнення, котре може дістати кождий, зізнаючи свою неміч і негідність і все таки уповаючий на милість правдивого Бога.

„Боровся з ангелом — і переміг“. <sup>7)</sup> Смирненем самовідречення той грішний, заблудший смертельник переміг Величчє небесне. Він з трепетом уповав на обітовання Божі, і серце безконечної Любви не могло відказати просьбі грішника. Як доказ свого торжества і захохта для других, щоб йшли за його приміром, його імя, що наминало йому гріх, було змінене на друге, що наминало його побіду. І сей факт, що Яков переміг Бога, був для него запевненнем, що він перемаже і людей. Він не боявся більше здибатись зі своїм розгніваним братом, так як Господь був його обороною.

Сатана пожалувався на Якова перед ангелами Божими, заявляючи права на його життя внаслідок його гріху. Він побудив Ісава виступати проти нього і, підчас коли патріарх боровся через цілу довгу ніч, сатана старався обтяжити його чувством вини, щоби позбавити його надії і підорва-

<sup>7)</sup>Осія 12: 4.

ти його віру в Бога. Якова привело се до розпуки, але він знав, що він мусить загинути без небесної помочи. Він щиро покаявся у своїм великому гріху і здавався на милість Божу. Ніщо не могло його повздержати від його намірення; він не пускав ангела і слова розпучливого крику вирвались із уст його, доки він не переміг.

Як сатана побудив Ісава йти проти Якова, так він буде підбурювати безбожників в часі горя нищити народ Божий. І як він обвинувачував Якова, так він обвинувачувати ме і народ Божий. Він вважає жителів землі за своїх підданих, але не велике число людей, котрі заховують заповіді Божі, супротивляються його панованню. Наколи б він міг викоренити їх із лица землі, то його торжество було би звершене. Він бачить, що святі ангели охороняють їх, і з того заключає, що їх гріхи повинні бути прощені їм, але він не знає, що суд над ними вже відбувся у небесній святині. Він добре знає ті гріхи, до котрих він побуджав їх, і він представляє їх Богу в найпоганійшому світлі, як недостойних милости Божої так само, як і він сам. Він заявляє, що Господь не може бути справедливим, если Він прощає їм гріхи, і все таки вигубляє їх з його ангелами. Він каже, що вони належать до него, і жадає, щоб вони були передані в його руки для вигублення.

Коли сатана обвинувачує народ Божий задля їх гріхів, Господь дозволяє йому, щоб він спокушував їх як найбільше. Їх надія, їх віра і їх рішучість буде строго досвідчана. Коли вони споминають минуше, надія їх гасне, так як у всьому їх життю вони видять дуже мало доброго. Вони вповні в свідомі своїй слабости і свого недостойнства. Сатана старається настрашити їх мислю, що їх положення безнадійне, що плюгаві пятна, які на них є, ніколи не можуть бути змиті. Він надіється так знищити їх віру, що вони піддадуться його спокусі і перестануть уповати на Бога.

Помимо того, що нарід Божий буде окружений ворогами, котрі будуть чигати на його життя. Але ті терпіння їх не є

заддя правди; вони більше бояться того, чи при покаянню не пропустили якого гріха, через що не могли б сповнитись слова Спасителя, що Він сохраниць їх „від години спокуси, що має прийти на всю вселенну“.<sup>\*)</sup> Наколи б тільки вони були певні, що СМ простились гріхи, вони не боялись би ні мук, ні смерти, але если вони окажуться недостойними і утратять своє життє задля їх власного зіспуття характеру — тоді було б зневажене імя Боже.

Всюди вони чують про заговори і видять грозячу революцію, і вони конче стремлять до того, щоб те велике відступленнє звершилось і міра злости беззаконників наповнилась. Але між тим, як вони просять Бога приостановити діло повстання, вони сами дорікають собі, що у них не ма сили супротивлятися могучому потокові зла і вдержати його. Вони визнають, що, наколи б вони посвятили всі свої здібності служенню Христовому, поступаючи вперед в силі Божій, то сатанські сили мали би менше вплисти над ними, щоби побідити їх.

Вони упокорюють свої душі, показуючи на своє минуше покаяннє і свої многочисельні гріхи і наводять заохочуючі слова Спасителя: . . . „шукати захисту в мене, схоче мене дрімирити? Нехай трібує тоді мир ізо мною вчинити“.<sup>\*)</sup> Їх віра не захитається, если Бог не вислухає сейчас їх молитви. Хоч вони і терплять від великого страху, боязни і горя, вони все таки не перестають молитися. Вони держаться силі Божої, як Яков держався ангелу, і мова їх душі в слідуюча: „Не відпущу Тебе, доки не поблагословиш мене!“

Наколи б Яков з початку не покався в своїому гріху, що він обманом дістав первородство, Бог не вислухав би його молитви і милостивим способом не сохранив би його життє. Так і народ Божий в часі горя, коли перед ним стануть гріхи, в котрих він покався, буде побіджений, мучений страхом і боязню; сумнів заглушить їх віру і вони не будуть мати уповання на Бога, щоби боротися з Ним за своє освободженнє. Але набувши вже перше чувство глубокого недо-

\*)Одкр. 3: 10.

\*)Ісаїя 27: 5.

стоїнства, у них не буде більше ніяких скритих гріхів, щоби покаятися в них. Їх гріхи уже перше були розсліджені на суді і згладжені, і вони більше не можуть споминати про них.

Сатана многих напроваджує до того, щоб вірили, що Бог не дивиться на їх невірність в менших житєвих справах, але Бог Своїм способом ділання з Яковом вказує, що Він ніяк не оправдує зла і не терпить його. Всі ті, що стараються оправдати свої гріхи або укрити їх, оставляючи їх записаними в небесних книгах, без покаяння і без прощення, будуть побіджені сатаною. Чим більшу притенсію до побожности вони мають, чим достойнійше їх положення є, котре вони займають, тим гірше їх поведєння в очах Божих і тим більші надії на торжество в їх великого противника. Ті, що відкидають своє приготовленне до дня Божого, не можуть приготувитися в часі горя або в який-нибудь пізнійший час. Стає таких всіх є безнадійний.

Ті із так званих християн, котрих застане не приготовлєними той послїдний страшний час, у своєму отчаянню і страсі будуть каєтися в своїх гріхах, підчас коли безбожники будуть тішитися з їх нещастя. Але ті признання подібні є признанням Ісава і Юди. Каючися у той спосіб нарікають тільки на наслідки свого проступку, але не признають своєї вини. Вони не чувствують ніякої правдивої потреби каєтися і ніякої відрази до зла. Вони признаються до гріхів зі страху перед карою, але як Фараон в давнині, вони після того як скінчаться суди, знов вертають до своїх гріхів, визиваючи небо.

Історія Якова також запевняє нас, що Бог не відкидає ошуканих, і скушених до гріху, если щиро покаєлися, на вернулись до Него. У той час, як сатана старається знищити ту класу людей, Бог пішле Своїх ангелів, щоби потішити і сохранили їх в часі небезпеки. Наради сатани є страшні і рішучі і його ошуканства великі, але очі Господні дивляться за Своїм народом і його уші прислухуються до його плачу.



Горе велике, полумя огняної печі готове пожерти їх, але очищаючий виведе їх, як золото, випробоване в огні. Любов Божа до Його дітей в часі горя і найтяжших досвідчень така сама сильна і ніжна, як підчас найбільшого добробуту. Однак се є конечним для них вкинути їх в огняну піч, щоб всьо земне було від них відлучене і щоб в них вповні відбився образ Христа.

Надходячий час горя і страху жадає від нас віри, котра може перенести нужду, зволоку і голод — віри, котра не щезає, хоч строго досвідчена. Всім дається час милости, щоб би приготувитися до того. Яков переміг Бога завдяки своїй витривалости і рішучости. Його побіда служить доказом сили безнастанної молитви. Всі, так як він, що придержуються обітовань Божих і ревно та витривало пробувають в молитві, як він, будуть мати той самий успіх, який мав він. Ті, що не хочуть відречися самих себе і борються з Богом, безнастанно і ревно просячи Його благословення, не дістануть Його. Ті, що борються з Богом — як мало узнають, що се означає! Чи багато є таких, котрі приближились до Бога з таким ревною желаннем, що се до крайности напружало всі їх душевні сили? Як мало таких є, котрі з непохитною вірою держаться обітовань Божих, коли філі отчаяння, котрих не може описати ніякий язик, загрожують похлоненням просячого.

Тепер ті, у котрих віра слаба, находяться у великій небезпеці, бо можуть бути побіджені силою діявольської спокуси і стисненням свободи совісти. І навіть тоді, коли вони витримають пробу, час горя втрутить їх ще у гіршу біду і страх, тому, що вони привикли уповати на Бога. Лекцію віри, котру занедбали, вони тепер мусять вчитися під страшним гнетом отчаяння.

Ми тепер повинні пізнатися з Богом, досвідчаючи Його обітовання. Ангели записують всяку серйозну і щирю молитву. Ми радше повинні відречися від самолюбного вдоволення, як занедбувати зносини з Богом. Найбільша нужда і

найбільше самовідречення при Його благословенню більше значить як богацтва, вигідне життя і почити без Него. Ми повинні все мати час на молитву. Наколи ми думаем, що не ма на се часу, бо світські інтереси займають наші душі, то Бог може нам дати час, віднімаючи від нас наших золотих ідолів, наші доми або урожайні поля.

Молодіж не була б спокушана до гріху, если-би вона вступала на иншу дорогу, як та, ідучи по котрій вони можуть просити благословення Божого. Наколи б вістники, дяючи світові послідне торжественне остереження, просили благословення Божого не холодним, байдужним і недбалим способом, але з ревністю і вірою, як Яков — вони найшли б много случаїв, коли б можна їм сказати: „Бачив бо я Бога лицем до лица, тай вирятувалась душа моя“. \*) Вони почитались би небом, як князі, і перемогли би Бога і людей.

Час горя, якого еще не було, скоро постигне нас і нам треба буде досвіду; котрого ми тепер не маємо і не дбаємо його набути. Часто буває, що очекуване горе здається нам більшим бути, яким воно на ділі є, але сего не можна сказати, що до кризи, котра перед нами є. Навіть не можна собі представити, яка се тяжка проба буде. І підчас коли наш дорогий Спаситель тепер старається, щоби примирити нас, ми повинні знов старатися звертатися до Христа. В тому часі досвідчання кожда душа сама за себе повинна постояти перед Богом. Наколи б навіть Ной, Даниїл і Йов були в краю, „говорить Господь, — не вратували б ні синів, ані дочок, тільки спасли би власні душі праведністю своєю“. \*\*)

Тепер, підчас коли наш великий Первосвященик звершає наше примирення, ми повинні усильно старатися, щоб зділатися звершеними в Христі. Навіть ні одна думка не могла побудити нашого Спасителя піддатися силі спокушення. Сатана находит в людському серцю те або друге місце, що його підперає, розвивається та або друга склонність до гріху, посредством чого його спокуси ділаються сильними. Але Христос говорить про Себе: „Де бо князь світа сього, й у ме-

\*)1 кн. Мойс. 32: 30.

\*\*)Езек. 14: 20.

ні не має нічого“.<sup>12)</sup> Сатана нічого не найшов в Божому Синові, щоби дало йому можливість одержати перемогу. Христос хоронив заповіді Свого Отця і в Ньому не було ні одного гріху, котрим сатана міг би покористуватись для своєї вигоди. Се є відносини, у яких повинні знаходитись ті, котрі хочуть видержати в часі горя.

В нинішньому життю ми повинні позбутися гріху помочию віри і примиряючої крові Христової. Наш дорогий Спаситель запрошує нас, щоби ми злучились з Ним, і замінили нашу неміч Його силою, наше незнання Його мудрістю, наше недостойнство Його заслугами. Провідінне Боже є тою школою, в котрій ми повинні навчитися покори і униження Ісуса. Господь завжди веде нас по дорозі до правдивої життєвої цілі, а не по тій дорозі, котру ми самі хотіли би вибрати для себе, і котра нам здається легша і приємніша. Ми повинні перемінити наші характери на взір небесних. Ніхто не повинен занедбувати сего або відкладати те діло, щоби через те не виставляти своєї душі на страшну небезпеку.

Ап. Йоан чув в одному видиві грімкий голос на небі, покликаючий: „Горе живучим на землі і на морі, бо зійшов диявол до вас, маючий великий гнів; знає бо, що короткий йому час“.<sup>13)</sup> Страшні зрілища, визиваючі той оклик небесного голосу. Гнів сатани збільшається в міру того як час приближається до свого кінця, і його діло ошуканства і знищення достигне своєї найвищої ступені під час днів горя.

Страшні видива надприродного характеру невдовзі по'являються на небі на знак чудодійної сили злих духів, або демонів.

Диявольські духи пійдуть до володарів вської вселенної, щоби очарувати їх своєю оманю і намовити їх, щоби злучились з сатаною у тому послідному военному погоді проти небесного правління. Помочию тих дійствующих сил тим способом будуть обмануті так пануючі, як і піддані. Повстануть люди, котрі будуть видавати себе за Христа, заявляючи свої права на титул і почеси, котрі належаться Відкупителеві світа.

<sup>12)</sup>Йоан. 14: 30.

<sup>13)</sup>Одр. 12: 12.

Вони звершать чудесні спілення і заявлять, що вони мають откровення небесні, що супротивляються свідченню Святого Писання.

Найголовнішим актом в драмі ошуканства буде, коли сатана буде грати ролю Христа. Церков давно вже голосила, що вона очікує приходу Спасителя, як сповнення її надії. Тепер великий ошуканець буде удавати, що будьто Христос явиться. В різних частях землі сатана буде показуватись, як величність небесна, в осліплюючому блиску, котрий подібний є до описання Сина Божого, в Одкриттю. (Одрк. 1: 13-15). Слава, що його окружає, перевишає все, що смертельні очі могли коли бачити. Торжественні оклики наповнять воздух: „Христос явився! Христос явився!“ Народ паде на коліна, підчас коли він піднімає свої руки і благословить його, як і Христос благословив своїх учеників, коли був на землі. Його голос лагідний, не грімкий, але милозвучний. В словах, повних лагідности і милосердія, він висказує небесні правди, повні милости, котрі висказував Спаситель; він спіляє недуги народа і, видаючи себе за Христа, заявляє, що він замінив суботу недільним днем і приказує всім святим той день, котрий він благословив. Він заявляє, що ті, котрі продовжують хоронити семий день, хулять його імя, відказуючись слухати його ангелів, котрих він післав до нас зі світлом і правдою. Ось яка сильна обманлива робота. Подібно Самарянам, котрі були ошукані Симоном Магусом, народ від великого до малого, держаться того чародійства, говорячи: „Се є велика сила Божа“. (Діян. 8: 10).

Але народ Божий не дасться звести. Наука того лжехриста не згаджується зі св. Писанням. Його благословення дається тим, що почитають зьвіра і його образ — іменно та кляса людей, про котрих Біблія говорить, що над ними буде виляний гнів Божий.

Мало того, сатані не вольно наслідувати прихід Христовий. Спаситель перестерігав Свій народ перед ошукою того рода, ясно предсказуючи, яким способом звершиться Його

прихід: „Устануть бо лжехристи і лжепророки, й давати муть ознаки великі і дива, щоб, коли можна, звести і вибраних. Коли ж скажуть вам: Ось він у пустині; не виходьте; ось він у коморах; не діймайте віри. Бо як блискавка виходить зі сходу та сяє аж до заходу, так буде і прихід Сина чоловічого“.<sup>14)</sup> Фальшувати такого рода прихід Христа не можливе в. Він буде взагалі звисний і цілий світ буде свідкувати про Нього.

Тільки ті, що ревно студіюють св. Писання і ті, котрі люблять правду, будуть охоронені від великої омани, котрій піддасться весь світ. При помочи свідчення Біблії вони виявлять ошуканця. Для всіх настане час проби. Чи уповає народ Божий так твердо на Ного слова, щоби не підлягати занадто своїм чувствам і не дати ошукати себе? Чи будуть вони в тому критичному часі держатися Біблії і тільки Біблії? Сатана по можности постарається вдержати їх від приготування, щоби могли встояти в той великий день. Він устроїть їх діла так, що се загородить їм дорогу; він заплутає їх земними скарбами, наложить на них великі тягарі, так, що їх серця будуть обтяжені ріжними житєвими клопотоми, і день суду прийде на них несподівано, як злодій.

Виданий ріжними володарями Християнства декрет проти тих, що сповняють заповіді Божі, щоб позбавити їх правительственной охорони і дати їх на поталу тим, котрі стараються погубити їх. Тоді народ Божий буде змушений втікати із міст і сел, злучитися в маленькі групи і жити в найбільше віддалених, саїтних і пустих місцях. Многі найдуть захорону в недоступних горах. Подібно як християни Півмондських долин, вони зділають святинєю високі місця землі і будуть славити Бога за ті „неприсутні скелі“.<sup>15)</sup> Але многі із всіх народів і кляс, високі і низькі, багаті і бідні, чорні і білі надзвичай несправедливим і жорстоким способом будуть вкинені у темницю. Возлюблені Божі перебувають тяжкі дні, сковані ланцюхами, в тюрмі, засуджені на смерть, а инші передані на очевидну голодну смерть в від-

<sup>14)</sup>Мат. 24: 24-27; 25: 31; Одкр. 1: 17; 1 Сол. 4: 16, 17. <sup>15)</sup>Ісаїя 33: 16.

ражаючих підземних дірах. Ні одно людське вухо не чує їх плачу. Ні одна людська рука не дасть їм помочи.

Але чи забуде Господь Свій народ у той час терпіння? Чи забув Він праведного Ноя, коли допотопний світ був застигнутий Його сходами? Чи забув Він Йосифа в Єгипті, окруженого ідолопоклонниками? Чи забув Він пр. Ілєю, коли клятва Езавелі загрожувала йому судьбою пророків Ваалових? Чи забув Він пр. Еремію в темній і страшній ямі? Чи забув Він трох геройських молодців в огняній печі? Або пр. Даниїла у льв'яній ямі?

„А Сион говорив: покинув мене Господь, і Бог мій забув мене! Хиба ж забуде молодиця своє немовлятко? хиба їй свого власного тіла жаль не буде? та хоч би й вона забула, то я не забуду тебе. Глянь, я написав тебе на долонях у себе“. <sup>16)</sup> Господь сил небесних сказав: „Хто бо торкається до вас, торкається об зіницю ока мого“. (Зах. 2: 8).

Хоч вороги і вкинуть їх у темницю, стіни тюремні все таки не роз'єднають їх душі з Христом. Той, Котрий видить всяку їх слабість, знає їх всі досвідчення, що панує над всіми земними властями, пришле ангелів до них в їх самотні, тюремні камери з світлом і миром з неба. Тюрма переміниться на палату, так як там будуть знаходитися ті, котрі багаті є вірою, і темні стіни будуть освічені небесним світлом, як у той час, коли ап. Павло і Сила в тюрмі в Филипах молились о півночі і співали похвальні псалми.

Суди Божі придуть на тих, котрі стараються угнітати нарід Божий і погубити його. Його довге терпіння з безбожниками ділають людей тільки ще смілійшими у своїх проступках, помімо того, їх постигне кара, хоч вона і довго затримувалась. „Бо встане Господь так, як на горі Перазимі, і знівався, як на долині Габаонській, щоб зробити діло своє, діло незвичайне, та й завершить своє діло, своє діло дивне вижне“. <sup>17)</sup> Наш милостивий Бог неохотно карає. „Так певно, як я живу, говорять Господь Бог, не бажаю я смерті грішникові“. <sup>18)</sup> „Господь! Господь! Бог милосердний і

<sup>16)</sup> Ісаїя 49: 14-16.

<sup>17)</sup> Ісаїя 28: 21.

<sup>18)</sup> Езек 33: 11.

ласкавий, нескорий на гнів і щедрий на милість і правду, що держить ласку про тисячі, прощає несправедливість, переступ і гріх, хоч ніколи не вважає безвинним виноватого“.)<sup>2</sup>) Страшними чудесами, що свідкують про Його праведність, Він приверне авторитет Свого подоптаного ногами закону. Строга відплата, чекаюча проступника в далекій будучности, показує, як неохотно робить Свій суд над ним. Народ, котрого Він терпить так довго і котрого Він не хоче покарати, доки він не наповнить міри свого беззаконня в очах Божих, наконєць має випити чашу гніву Його, не змішаного з милістю.

Коли Христос скінчить Своє посередниче діло в небесній святині, тоді буде виляний чистий незмішаний гнів Божий, загрожуючий тим, котрі поклоняються звірові і його образві і приймають його пятно. (Одкр. 14: 9, 10). Суди, котрі постигнуть світ як раз перед остаточним освободженням народу Божого, буде мати ще страшнійший характер, як пошести, що навиділи Єгипет перед освободженням Богом Ізраїля. Автор Одкриття, описуючи ту страшну кару, говорить: „І обкинуло людей злим і лютим боляком, тих, що мали пятно звіра, і поклонялись образві його. А другий ангел вилив чашу свою на море; і стала кров наче у мерця, і всяка душа жива вмерла в морі. І третій ангел вилив чашу свою на ріки і жерела водні: і стала кров.“ Як би страшні ті суди не були, праведність Божа все таки вповні буде доказана ними. Ангел Божий обявляє: „Праведний Ти, Господи, котрий esi, і був, і святий, що таке суди ти esi; кров бо святих і пророків пролили вони, тим і кров дав esi їм пити; вони бо достойні“.)<sup>3</sup>) осуджуючи народ на смерть, вони провинились в їх крові так само, як би вони проливали її своїми власними руками. Подібним способом Ісус обвинувачував Жидів Свого часу в крові святих, пролітої з часів Авелевих, так як вони були того самого духа і разом з тими убийниками пророків старались робити те саме діло.

Слідуюча язва буде вилить на сонце: „І дано йому пекти людей огнем. І пекла людей велика спека“.)<sup>4</sup>) Пророки

<sup>2</sup>)2 кн. Мойс. 34: 6, 7.

<sup>3</sup>)Одкр. 16: 2-6.

<sup>4</sup>)Одкр. 16: 8, 9.

описують стан землі в тому страшному часі: „Поле облогом лежить, земля сумує, вигоптано збіжжє“; „всі дерева в полі повисихали, тим то і в синів людських всі радости зникли“. „Зерно зітліло під скибами своїми, спорожніли засіки... як реве скотина, сумує стадо худоби, що не ма їм паші“... Повисихали води в потоках, а огонь випалив в степу всю зелень“. „Пісні по палатах обернуться того часу в ридання, говорить Господь Бог; багато їх помре, кидати муть трупи всюди, мовчки“. (Йоїла 1: 10-12, 17-20; Амоса 8: 3).

Однак ті пошести не будуть загальними, инакше мешканці землі були би цілковито ними винищені. Се будуть найстрашніші навідини, яких коли тільки зазнали смертні. Всі суди, навидівші людей до кінця часу проби, були змішані з милостю. Кров Христова, заступаючися за грішників, щадила їх, так, що вони не могли дістати повної відплати за свою вину, але при кінцевім суді буде вилитий гнів Божий, не змішаний з милостю.

В той день цілі товпи будуть взивати Божої помочи, котрою вони так довго погорджали. „Се надходять дні, говорить Господь Бог, що пішлю голод на землю — не голод хліба, та й не жадобу води, а жадобу почути Боже слово. Будуть ходити од моря до моря і блукати від півночі на південь, шукаючи слова Господнього, та не знайдуть його“. \*)

Хоч народ Божий буде переносити терпіння, але між тим як його будуть переслідувати і стісняти і він буде терпіти нужду і страдати задля браку їди, він все таки не буде оставлений або переданий на загибель. Бог, Котрий опікувався пр. Ілєю, не оставить без уваги ні одного із Своїх дітей, пожертвовавших собою. Той, Котрий рахує волоси на їх голові, буде старатися за них, і вони будуть мати що їсти в часі голода. У той час як безбожні будуть вмерати з голоду і чуми, ангели сохраният праведних і не буде їм нужди. Тому, „хто ходить в справедливости і говорить правду“, дане в обітованні: „Хліб його йому подасться, і вода не зсякне в його“. „Злиденні і убогі шукають води — не знаходять; сохне язик

\*) Амоса 8: 11, 12.



Єх, я, Бог Ізраїлів, не опущу їх“. (Ісаїя 33: 15, 16; 41: 17).

„Та хоч би не цвіла фіговина, не родив виноградник, і оливина завела; хоч би нива не дала хліба, не стало овець в кошарі а товару в стайнях, — то я й тоді буду веселий в Господі, й радуватись буду Богом спасення його“. \*)

„Господь сторож твій, Господь тїнь твоя, праворуч у тебе. Не вдарить на тебе сонце в день, ні в ночі місяць. Господь заступить тебе від всякого лиха, він заступить душу твою“. „Він бо спасе тебе від сіла птахоловця і від чуми погібельної. І закрий тебе покровом своїм, ти знайдеш притулок під крилами його; щитом і тарчою буде правда його. Не злякаєшся перед страхом серед ночі, перед стрілою, що в день летить. Перед чумою, що в темряві ходить, перед заразою, що в день нівечить. Тисяча впаде коло тебе, і десять тисячей правобіч від тебе, — тебе ж не займе. Тільки будеш позирати очима твоїми і помсту над беззаконним бачити. Ти бо Господа всевишнього, мою пристань, взяв собі за оселю. Так не постигне тебе жадне нещастя, і жадне лихо не приблизиться до шатра твого“. (Пс. 121: 5-7; 91: 3-10).

Після людського розуміння, здається, що народ Божий мусить запечатати своє свідчення кровю, як се діляли мученики перед ними. Вони сами починають боятися, що Господь оставив Єх і вони мусять впасти від рук ворогів своїх. Настав час страшного душевного страху. День і ніч вони взивають Бога, щоб їх освободив. Безбожники тішаться з того і даються чути насмішливі голоси: „Де тепер ваша віра? Чому Бог не освободить вас із наших рук, если ви на правду його народ?“ Але народ Божий споминає вмираючого на хресті Голготському Ісуса і архиереїв і старшину, котрі з насмішкою казали: „Інших спасав, а себе не можеш спасти. Коли Він цар Ізраїльський, нехай тепер зійде з хреста, й ввіруємо в Него“. (Мат. 27: 42). Подібно Якову всі борються з Богом. На їх лицях можна бачити внутрішній страх. Всі лица у них бліді, однак вони продовжають щиро молитися.

Если б у людей були небесні очі, то вони бачили би силу

\*) Аввак. 3: 17, 18.

небесних ангелів, окружуючих тих, котрі заховували слово терпіння Христового. З великим милосердієм вони дивляться на їх нещастя і слухають їх молитв. Вони очікують слова свого Повелителя, щоби охоронити їх від небезпеки. Однак вони ще мусять трішки довше почекати. Народ Божий повинен пити із тої чаші і прийняти те хрещення. Зволока, хоча вона прикра для них є, але є найліпшою відповідю на їх молитви. Стараючись уповати на Господа і чекати на Його роботу, вони через те вправляються більше в вірі, надії і терпінню, як се перше було у їх релігійному досвіді. Однак ради вибраних той час горя буде скорочений. „Бог же чи не помстився б за вибраних своїх, що голосять до Него день і ніч. . . Глаголю вам, що помститься за них незабаром“.<sup>24)</sup> Конець прийде скорше, чим люде сподіваються. Пшениця буде зібрана в Божу клуню, а солома вкинена в огонь.

Небесна сторожа совістно сповняє свою задачу, стоячи дальше на своїому пості. Помимо того, що загальний вирок назначив час, коли мають гинути ті, що хоронять заповіді Божі, їх вороги в декотрих случаях все таки постараються випередити той вирок і позбавити їх життя ще перед назначеним часом. Але ніхто не може перейти через могучу сторожу, котра стоїть коло кожної вірної душі. На інших нападуть в часі їх утечі із міст і сел, але підняті на них мечі поломаються і упадуть безсильні, як солома. Других будуть боронити ангели в виді воїнів.

По всі часи Бог діяв посредством святих ангелів для піддержання і освободження Свого народа. Небесні істоти брали діяльну участь в людських справах. Вони являлись в одежах, святячих, як блискавка; приходили як люде, в одежах мандрівників. Ангели являлись слугам Божим в людському образі. Після обіда вони спочивали під дубами, як би утомлені і користали з гостеприємства в людських домівках. Ночами вони служили за провідників для зацікавленихся подорожних. Власними руками вони запалювали огонь на жертівниках. Вони відчиняли тюремні двері і ви-

<sup>24)</sup>Лука 18: 7, 8.

пускали на свободу слуг Божих. Одиті в небесну збрую, вони явились, щоби відвалити камінь у гробу Спасителя.

В образі людей ангели часто присутні в на зібраннях праведних і вони відвиджують сходини безбожників, як вони прийшли і до Содоми, щоби дізнатись про всі їх діла і переконатись, чи вони не перейшли міру довготерпіння Божого. Господь милосердний, і задля немногих, котрі дійсно служать Йому, Він відвертає нещастя і хоче продовжати спокій народу. Грішники не хочуть сего признати, що вони обов'язані в за своє власне життя кільком благочестивим, котрих вони угнітають і над котрими насміхаються ради своєї утіхи.

Володарі світа і не знають того, що ангели часто бували руководителями на їх зібраннях. Людські очі дивились на них; людські уші прислухувались їх голосові; людські уста супротивлялись їх предложенням і висміяли їх добрі ради; людські руки обіждали і зневажали їх. В державних і судових палатах ті небесні вістники показали, що вони знають дуже добре людську історію, вони оказались ліпшими оборонцями угнітаних, ніж найздібнійші і красномовні їх покровителі. Вони нівечили замисли і вдержували зло, котре шкодило би дуже Божому ділу і спричинило би великі терпіння Його народу. Ось підходяче слово в часі небезпеки і горя: „Ангел Господень чатує кругом боящихся Його; і визволяє їх“. (Псал. 34: 7).

Торжественним способом народ Божий очукує ознаків свого приходячого Царя. На запит: „Яка пора ночі? А сторож відказує: Надходить поранок, та ще ніч“. \*) У хмарах над верхами гір світає. Скоро явиться одкриття Його слави. Сонце праведности готове показатися. Ранок і ніч — початок безконечного дня праведности і поширення вічної ночі над безбожниками — обоє наступили.

Коли борючіся вносять свої молитви до Бога, зависа, відділяюча їх від невидимого світа, майже піднята. Небеса засвітилися світлом вічного дня і даються чути слова, як мило-

\*) Ісаїя 21: 11, 12.

звучна пісня ангелів: „Оставайтесь твердими в вірі. Поміч наближається. Христос, всемогучий Побідник, дає Своїм борцям вінець нескоренної слави, і із отворених воріт доноситься Його голос: „Се я з вами. Не бійтеся. Я знаю все ваше горе і ніс ваші болести. Ви не боретесь з недосвідченим ворогом. Я перейшов ту боротьбу задля вас, і в Моюму імені ви будете щось більшого як побідники“.

Дорогий Спаситель пришле нам поміч, а іменно тоді, коли ми будем її потребувати. Дорога до неба освячена Його стопами. Всяке терне, котре ранить нашу ногу, зранило також Його. Кожний хреєт, котрий ми призовані нести, Він ніс перше нас. Господь дозволяє боротись, щоби приготувати нас для душевного спокою. Час горя — страшна огняна проба для народу Божого, але вона є також для кожного правдивого віруючого — час склонити свою голову, коли він, віруючи в обітовання, може бачити радуго завіта Божого, що окружав Його.

„Так і тепер повертаються вибавлені Господом і прийдуть на Сион із піснями, й радість вічна — над головами їх; вони знайдуть радіщі й веселощі, а смуток і звітанья церестануть. Я, я сам — утішитель ваш. Хто ж ти, що боїшся чоловіка, котрий вмирає, й людини, що як та травиця? А забувавш Господа, творця твого. . Ти що дня тремтиш перед лютостю гнобителя, що наладивсь тебе затратити. Де ж поділась та злющого ярость? Хутко визволений буде невольник, не помре в ямі і не зазнає недостачі хліба. Я Господь, Бог твій, що бурить море аж філі ревуть: Господь Саваот — імя мов. Я вложу слова мої в уста тобі і тіню руки моєї закрию тебе“.

„Слухай же тепер, бідолахо, що влився та не вином: Так говорить Господь і Бог твій, що мститися за народ свій: Ось я беру з руки твоєї упоюющу чашу; виливаю з чаші гущу гніву мого, — не будеш уже її пити. А передам її в руки томителям твоїм, що приказували тобі: Впади ниць, щоб по тобі нам пройти; ти ж свою спину робив пішоходом, стежкою мусів її простягати“ (Ісає 51: 11-16, 21-23).

Проникаючі всі часи око Боже, звернене на критичну хвилю, до котрої зближається Його народ, коли земні власти виступлять проти них. подібно прогнаному полоникові, вони будуть боятися стратити життя від насилія і голодної смерті. Але Святий, Котрий осушив перед Ізраїльом Червоне море, покаже Свою могучу силу і відверне їх полон. „Вони будуть моїми, говорить Господь сил небесних, будуть мовою питоменністю того дня, що наведу, й буду любити їх, як милує чоловік сина свого, що його слухає“.<sup>\*)</sup> Если би у той час проливалась кров вірних свідків Христових, то вона не могла би бути сім'ям, подібним до крові мучеників, щоби принести плід для жатви Божої. Їх вірність не могла би бути свідченням, щоби других переконати в правді, так як закам'яніле серце відбила назад філі милосердя, що вже більше не вернулись. Если би праведники тепер були передані ворогові, щоби зділатися Його добычею, то се було б торжеством для князя темряви. Псалмопівець говорить: „Він бо заховав мене в своїй домівці в день недолі, він захистить мене в заулку намета свого, він підніме мене на скелю“ (Пс. 27: 5). Христос сказав: „Іди ж, народе мій, ввійди в свої хатини, зачини за собою двері, сховайся на часинку, докіль гнів перейде з пробутку свого покарати земнородних за їх беззаконство“ (Ісаія 26: 20, 21). Чудесне буде освободження тих, котрі терпеливо очікують Його явлення і імена котрих записані в книзі життя.

<sup>\*)</sup> Малах. 3: 17.



## Г О Л О В А — XL.

### НАРОД БОЖИЙ ОСВОБОДЖЕННИЙ.

У той час як почитаючі заповіді Божі будуть позбавлені всякої людської охорони, в різних сторонах настане рух, щоби погубити їх. З приближенням назначеного часу народ постановить вигубити ту ненавистну секту. Вони рішають, що в одну ніч повинно ся вдарити на них і зробити з ними кінець.

Народ Божий — декотрі в тюремних камерах, другі в укритих місцях, ховаючися по лісах і горах — все вще призивають Божеську поміч, підчас коли узброєна товпа повсюду готується на їх смерть. Тепер в часі найбільшої небезпеки, Бог Ізраїлів прийде з помічю Своїм вибраним. Господь сказав: „Ви ж співайте мот пісні, як у ночі перед святами святим, а на серці буде весело, як у того, що серед сніпків іде на гору Господню, до твердині Ізраїлевої. І явить важку руку свою в гніву й полоні пожераючого огню; в бурі й повідді та камінному граді“. (Ісаія 30: 29, 30).

З торжественними покличами, ругательствами і прокляттями товпи безбожних людей готові напасти на свою добычу, але ось, — густа мрака, темнійша, як найтемнійша ніч, вкриває землю. Радуга з'являється на небі, сяюча славом з престола Божого і простирається над усіми молячимися. Розгнівані люде нараз застановляються. Їх насмішливі поклички завмирають. Предмет їх смертельної ярости забутий. Зі страшним передчуттвом вони дивляться на символ Божого

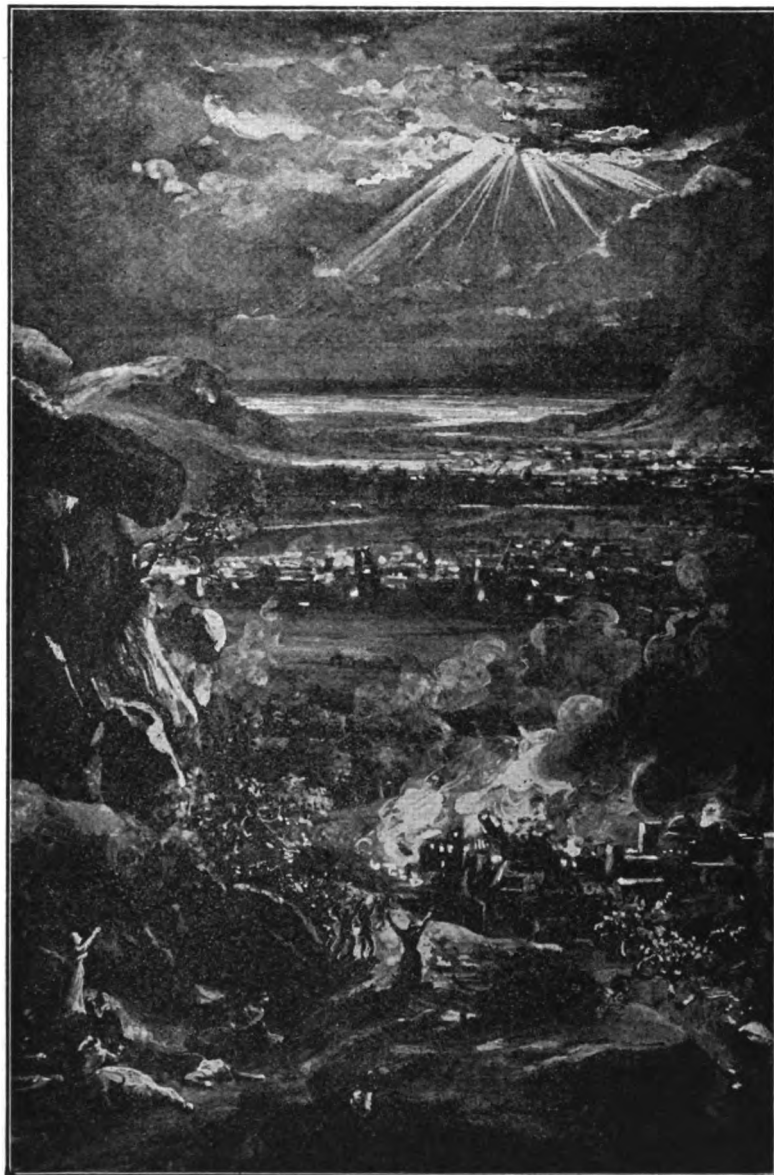
завіту і дуже хочуть, щоб їх закрив від Його перемагаючого блиску.

Народ Божий чує виразний мелодійний голос, що говорить: „Дивись у гору!“ і піднявши очі до неба, вони бачуть радугу завіта. Темні і грізні хмари, що закрили небо, розійшлись, і подібно Стефанові вони видять славу Богу на небі і Сина чоловічого, сидячого на Своїому престолі. На Його Божеському тілі вони бачать знаки Його униження і чують молитву із Його уст, висказану перед Його Отцем і святими ангелами: „Отче! котрих дав еси мені, хочу, щоб, де я, і вони були зі мною“. <sup>1)</sup> Знов дається чути ликующий голос, повний любови, говорячий: „Ідуть! ідуть! Святі, невинні і несплямлені! Вони заховали Мое слово терпіння, вони повинні ходити серед ангелів“. І бліді дряхлі уста тих, котрі твердо держалися своєї віри, кричать голосом побіди.

В північ Бог покаже Свою власть для освободження Свого народу. Сонце світить ясно. Ознаки і чудеса скоро слідують одні за другими. Безбожники дивляться на ті зрілища зі страхом і з здивуванням, підчас коли праведники з торжественною радістю дивляться на ознаки свого освободження. Всьо в природі, здається, змінило свій прежний хід. Ріки перестають плисти. Темні тяжкі хмари надходять і мішаються з собою. Серед розгніваного неба видна є смуга в неописаній славі, звідкиль дається чути голос Божий, подібний до шуму многих вод, говорячий: „Сталося“. (Одрк. 16: 17, 18).

Той голос потрясає небо і землю. І трясення повстало велике, якого не було, від коли люде на землі постали; таке трясення! таке велике! Небо, здається, відкривається і закривається. Слава з Божого престола світить на скрізь, як блискавиця. Гори хитаються, як тростина, що її вітер колише, і відорвані скелі розсипаються на всі сторони. Шум, як від надходячої бурі. Розярене море вздимається. Чути рик гурагана, що подібний до голосу многих демонів, коли вони готовляться до страшної роботи. Вся земля хитається і вздувається як філи морські. Поверхня її розтріску-

<sup>1)</sup>Иоан. 7: 24.



*Велике трясіння землі.*

„Ціла земля піднімається і вдувається як філі на морі“.

III

[663]



ється, всі її основи зістали потрясені. Гірські ланцухи погрузились у море. Острови, що на них люде живуть, щезають. Морські пристані задля своєї безбожності подібні до Содоми, пропадають в розгніваних водах. „І про Вавилон великий згадано перед Богом, дати йому чашу вина лютої гніва Його“. \*) Кам'яний град, „великий як сотнар“, звершає своє діло знищення. Найбільше пишні городи на землі обертаються в розвалини. Великоліпні двірці, на будову котрих великі люде потратили свої багатства, щоби прославити себе, обертаються в розвалини перед їх очима. Стіни тюремні розвалюються і народ Божий, заключений в темницю, задля своєї віри, знов випускається на свободу.

Гроби отворяються, „і багато з тих, що сплять в поросі земному, прокинеться, одні на вічне життя, другі на вічний сором і ганьбу“. \*\*) Всі померші, що увірили в третю ангельську вість, виходять прославленими із своїх гробів, щоби почути завіту мира з Богом разом з тими, котрі хоронили Його закон. „І ті, що Його прокололи“, \*\*\*) ті, що кпили собі з Христа і насміялися з Него, як Він смертельно страдав, найбільше злісні противники Його правди і Його народу воскреснуть, щоби бачити Його славу і почеси, котрі приготовлені є для вірних і послушних.

Густі хмари все ще покривають небо; але тут і там вирає сонце, що подібне до караючого ока Господа господствующих; блискавка у гніві блискає на небі і покриває землю огняним морем. Серед страшних громів таємничі грізні годоси заповідають судьбу безбожників. Не всі розуміють висказаних слів, але фальшиві учителі добре розуміють, що вони означають. Бувши ще недавно такі безпечні, такі горді, такі смілі в своєму поведенню, в своїй жорстокості торжествували над народом, що хоронять закон Божий, тепер поражені страхом і великим трепетом. Їх ридання і плач заглушують шум первотин. Демони признають Божество Христа і трепещуть перед Його силою, підчас коли люде благають милости і зі страху повзають по землі.

\*) Одр. 16: 19-21.

\*\*) Одр. 12: 2.

\*\*\*) Одр. 1: 7.

Пророки в давнину, видячи день Божий в святому видиві, сказали: „О, ридайте, бо день Божий близьиться, — як опустошаюча сила рукою Всемогучого“. \*) „Ой сховайся у скелі, врийся в землю зі страху перед Господом і перед славою величності Його! Поникнуть горді вигляди мужів і піднесені голови людей будуть принижені; один Господь явиться високим того часу. День бо Господень сил небесних прийде на все горде і високомірне того часу“. „В той день покидав чоловік кертцям (лилкам) срібні свої ідоли, й золоті свої ідоли, що понароблював собі, щоб їм поклонялись. Щоб тільки самим сховатись в цілнини скельні та розколини гір зо страху перед Господом і перед славою величності Його, коли він встане, карати землю“. (Ісаїя 2: 10-12, 20, 21).

Звізда сяє через розколину в хмарах і блиск її всупереч темряви здається вчетверо перевищав звичайний. Вона воодушевляє вірних Божих і вони радуються; а беззаконники видять в неї угрозу і гнів. Пожертвовавши всім задля Христа тепер безпечні, тайно укриті в Божому наметі. Вони були досвідчені і показали свою вірність Тому, Хто умер за них, перед світом і тими, що погорджують правдою. Чудесна переміна наступила у тих, котрі навіть ввиду смерті держались праведності. Вони відразу освободились від страшного гнету зі сторони людей, що стались демонами. Їх еще до недавня бліді, боязливі і вихудлі лица тепер ясніють від радості, віри і любови: „Бог нам прибіжище і сила, поміч скоро в нещастях. Тому не злякаємось, хоч би земля зворушилась і гори захитались серед моря. Хоч би ревіли і пінились поводи Його, гори тряслись від Його досади“. \*)

У той час, як ті слова святого уповання возносяться із престола Божого, хмари розходяться, і стає видним засіяне небо зіздами, не висказано чудне всупереч темному і розгніваному небосклону по обидвох сторонах. Слава небесного міста видна в через отворені ворота, і на небі являється рука, котра держить дві зложені скрижалі. Пророк говорить: „І небеса звіщають справедливість Його; Бог бо сам суддя“.

\*) Ісаїя 13: 6.

\*) Псал. 46: 1-3.

(Пс. 50: 6). Той святий закон — праведність Божа, — котрий був даний серед громів і вогню на горі Синай, як руководство в життю, тепер буде показаний людям, яко мірило суду. Рука отворає скрижалі, і видно приписи десяти заповідей, написані як би огняним пером. Слова такі виразні, що всякий може прочитати їх. Память пробудилась; темрява забобонів і ереси усунулась від всякої душі, і десять коротких, понятних і многозначних слів Божих представляють-ся всім мешканцям землі.

Не можна описати страху і отчаяння тих, котрі топтали ногами святі Божі приписи. Бог дав їм Свій закон; вони повинні порівнювати з ним свій характер і пізнати свої помилки в той час, коли можна було ще покаятися і поправити їх, але щоби з'єднати собі ласку у світа, вони відкидали Його приписи і навчали других нарушати їх. Вони змушували народ Божий зневажати Його суботу. Тепер вони будуть осуджені тим законом, котрий вони відкидали. Зі страшною певністю вони бачать, що не можуть оправдатися. Вони самі вибрали, кому хотіли служити і кому поклонятися. „І знов тоді побачите різницю між праведником і безбожником, між тим, хто служить Богу, а тим, хто Йому не служить“.<sup>7)</sup>

Вороги закону Божого, починаючи з проповідника і доходячи до найнижшого між ними, дістануть цілком инше поняття про правду і обовязки. За пізно вони переконуються про правдивий характер їх ложної суботи і лихого основання, на якому вони будували. Вони бачать, що вони боролись проти Бога. Релігійні учителі вводили людей в блуд під тим предлогом, що вони ведуть їх до райських воріт. Не перше як в день остаточної відплати покажеться, яка велика відвічальність людей, на духовному становищі, і які страшні наслідки їх невірности. Тільки у вічності ми пізнаєм правдиву ціну одної одинокої душі, котра була загублена. Страшний буде жереб тих, котрим Бог скаже: „Проч від мене, безбожний слуго!“

<sup>7)</sup> Малах. 3: 18.

З неба дається чути голос Божий, заповідаючий день і час приходу Христового і передачу вічного завіта Його народові. Подібні до сильних громів даються чути слова по всій землі, і Ізраїль Божий прислухується, склонивши свої голови. І лиця освічені славою і сяють як лице Мойсея, коли він зійшов з гори Синай. Безбожники не можуть дивитися на них. І коли проголошується благословення над тими, котрі прославляли Бога, хоронячи Його суботу, роздається сильний побідоносний крик.

На сході незабаром з'являється маленька чорна хмарка, величини з половину мужеської долоні. Це є хмарка, що оточує Спасителя, котра здалека здається бути оточена темрявою. Народ Божий знає, що це є ознака Сина чоловічого. В горжественному мовчанні вони дивляться на неї, як вона зближається до землі, і стається яснійша і світлійша, аж доки не зміниться на величезну білу хмару, основанню котрої подібне до подаючого вогню і над котрим в горі видно радуго завіта. Ісус йде наперед, як могутий побідник. Тепер Він не є вже мужем болесті, щоби випити гірку чашу горя і пониження, але щоби, як побідник на небі і на землі, судити живих і мертвих. „Вірний і праведний, що судить і воює по правді“. „А війська, що на небі, йшли слідом за Ним“. \*) Святі ангели — велика сила їх — супроводжують Його з піснями небесної мелодії. Небозвід, здається, наповнений світячимися образами тисячі-тисяч і велика безліч. Ніяке людське перо не може описати слави тої сцени і ні один смертельник поняти Його препену. „Покрили небеса величність Його, і славою сповнив він землю“. \*) Коли жива хмара приближається, кожде око бачить Князя життя. Його освячена голова більше не є покрита терновим вінцем, але вінець слави спочиває на Його святому чолі. Його лице сяє яснійше як південне сонце. „На одязі в Нього, і на поясниці в Нього ім'я написано: Цар царів і Пан панів“. (Одкр. 19: 16).

Від Його присутності „всі поблідли на лиці“ \*\*) і на тих, що відкинули милість Божу, напав страх вічної розпуки.

\*) Одкр. 19: 11-14.

\*\*) Аввак. 3: 3, 4.

\*\*) Ерем. 30: 6.

„Серце мліє, коліна трусяться. . . і лица у всіх потемніли.“<sup>11)</sup> Праведні з трепетом звивають і кілька хвиль панує страшна тишина. Тоді дається чути голос Ісуса, котрий говорить: „Досить для тебе благодаті Мого!“<sup>12)</sup> Лиця праведних ясніють і радість наповняє всі серця. І ангели ударяють у вищі тони і знов співають, зближаючись до землі.

Пан панів сходить на хмарах в палаючому вогню. Земля хитається перед Ним, небеса звиваються до купи, як паперовий звиток, і всі гори і острови порушуються із своїх місць. „Бог наш прийде і не буде мовчати; перед Ним огонь пожираючий, кругом Него сильна буря. Кличе Він небо і землю на суд народу свого“<sup>13)</sup>. (Пс. 50: 3, 4).

„І царі землі, і вельможі, і багаті, і тисячники, і сильні, і всякий невільник, і всякий вільний скрились у печерах і скелях гірських, і кажуть скелям і горам: Впадіте на нас і закрийте нас від лица Сидячого на престолі і від гніва Агнца, бо прийшов великий день гніва Його, і хто може встояти?“<sup>14)</sup>

Всякі насмішки вже устали. Живі уста мовчать. Брязк оружя і боевий шум, „вся обув жовніра і одежа, в війні кровю злита“,<sup>15)</sup> всьо втихаєть. Нічого більше не чути кромі голоса молитви, ридання і плачу. Із уст еще не так давно ругаючих вириваєть ся крик: „Прийшов великий день гніву: хто може встояти?“ Безбожники просять, хай лучше гори і скали верують їх, ніж їм стрітитися лице в лице з Тим, Котрого вони з погордою відкинули.

Вони знають той голос, котрий проникає ухо померших. Як часто той тихий умоляючий голос кликав їх до покаяння. Як часто люде чули той голос в трогаючій просьбі приятеля, брата або Відкупителя. Для тих, що відкидали Його милость, ніякий другий голос не буде таким докоряючим і важким, як той, котрий так довго благав їх: „Зверніте, зверніте з вашого ледачого шляху; про що вам умирати?“<sup>16)</sup> О, наколи б сей голос для них був голосом чужого! — Ісус говорить: „Я (мудрість) звала вас, а ви не слухали, я руку простягала, та не було, хто б уважав; мою радою ви гордували і докорів

<sup>11)</sup>Наума 2: 10. <sup>12)</sup>Одрк. 6: 15-17. <sup>13)</sup>Ісаїя 9: 5. <sup>14)</sup>Евек. 33: 11.

моїх не прийняли“.) Той голос наминає їм факти, котрі вони хотіли би забути, — перестороги, до котрих вони відносились з погордою, запросини, котрих вони не хотіли прийняти, привілеї, котрі легковажили собі.

Тут знаходяться ті, котрі насміхались з Христа в Його пониженню. Торжественні слова Страдальця, котрі Він висказав, проникають їх душі з великою силою: „Від нині побачите Сина чоловічого, по правиці сили і грядущого на хмарах небесних“.) Тепер вони видять Його в Його славі до того еще сидячого по правиці сили.

Ті, що насмівались з Него за те, що Він казав, що є Сином Божим, тепер не знають, що казати. Тут гордий Ірод, котрий сміявся з Його Божеського титулу і приказав жовнірам, котрі також сміялись із Него, коронувати Його царем. Тут є ті самі, люде, котрі безбожними руками одягли Його в пурпуровий плащ і наділи на Його святе чоло терновий вінець, в правицю Його вложили тростину, і кидались на коліна перед Ним, насміхались із Него. Ті, котрі били Князя життя і плювали на Него, тепер відвертаються від Його всепроникаючого зору і хочуть скритися від перемагаючої слави Його присутності. Ті, що пробили гвоздями Його руки і ноги і той воляк, котрий проколов Йому ребра, дивляться на ті знаки зі страхом і грижею совісти.

Зі страшною точністю священникам і старшині представляються сцени на Голготі. Зі здригненням і страхом вони пригадують собі те, як вони в сатанському торжестві, киваючи головами, говорили: „Інших спасав, а себе не може спасти. Коли Він цар Ізраїльський, нехай тепер зійде з хреста, й віруємо в Него. Він уповав на Бога, нехай тепер визволить Його, коли хоче Його“.) (Мат. 27: 42, 43).

Живо вони пригадують собі приповідь Спасителя про виноградарів, що не хотіли давати своїму хозяїнові оwoц виноградника, і побили Його слуг, таї не убили Його сина. Вони також пригадують собі, як сами говорили: „Лютих люто погубить“. В гріхах і у каранню тих невірних людей, свя

\*)Прпш. 1: 24, 25.

\*)Мат. 26: 64.

щеники і старшина видять своє власне поведення і своє справедливе осудження. Єще голоснійше від крику: „Розпни! Розпни Його!“, встрий було чути по вулицях Єрусалиму, тепер дається чути страшний, повний розпуки плач: „Се Син Божий! Се правдивий Мессія!“ Вони хочуть тікати з перед лица Пана панів. Вони надармо стараються скритися в глибоких печерах, котрі повстали із трясиння землі.

В життю тих, котрі відкидають правду, бувають хвилі, коли совість пробуджаєсь, в пам'яті їх відновляються мучительні споминання із лицемірного життя і душа тэмиться даремним покаяннем. Але се ще нічого в порівнянню з гризою совісти того дня, коли обгорне їх „смуток і тіснота, як прийде на них переляк мов та буря“. <sup>17)</sup> Ті, котрі хотіли погубити Христа і Його вірний народ, видять тепер славу, котра спочиває на них. Серед того страхіття вони чують голос святих, звіщаючих в торжественних акордах: „Ось, Він наш Бог! на Його ми вповали, і Він спас нас!“ <sup>18)</sup>

Серед хитаючоїся землі, блискавиць і громів голос Сина Божого кличе усопших святих. Він дивиться на могили праведних і, піднявши Свою руку до неба, покликуює: „Воскресайте, воскресайте, воскресайте ви, що спите в поросі, і вставайте!“ Як широка і довга земля, а померші чують той голос, приходять до життя, і встають. Вся земля, здається, аж дрожить від ступання надзвичано великої товпи із всякого племені, коліна, язика і народа. Вони виходять із тюрми смерті, одягнені в безсмертну славу і покликують: „Де в тебе, смерте, жоло? де в тебе, пекло, побіда?“ (1 Кор. 15: 55). І оставшіся в живих праведники і воскресші святіі лучать свої голоси разом в продовжаючих, радісних, побідних криках.

Всі виходять із своїх гробів, такого самого росту, якого були, коли їх положили туди. Адам, що знаходиться між воскресшими, відзначається визначним ростом і гарною поставою тіла, подібного, хоч не зівсім, до маєстатичної постави Сина Божого. Він, що до своєї прекрасної тілесної форми, багато відрізняється від людей пізнійших поколінь; у тому

<sup>17)</sup> Прип. 1: 27.

<sup>18)</sup> Ісаїя 25: 9.

одинокому відношенню буде видко велике виродження людського роду. Але всі воскреснуть в свіжості і силі вічної молодості. З самого початку чоловік був сотворений по Божому подобию, не тільки що до характеру, але і що до форми і лица. Але гріх попсував Божеський образ і майже згладив Його; однак Христос прийшов, щоби привернути те, що було страчене. Він перемінить наше дрантйве тіло так, що воно подібне буде до Його преображеного тіла. Смертна дрантйва форма тіла, нераз опоганена гріхом, станеться гарною, досконалою і безсмертною. Всі пороки і хиби остануться в гробі. Знов допущені до дерева життя, відкуплені будуть звертатись в давно страченому раю (Мал. 4: 2), доки вони не достигнуть повного зросту людського покоління і Його початкової слави. Послідні ще лишившіся сліди прокляття гріха усунуться і вірні в Христі являться во славі Господа Бога нашого, і духом, душою і тілом уподобляться своєму Господеві. О, чудесне відкуплення! про котре давно говорено, котре давно бажано і з нетерпіннем ожидало, але котре ніколи не є вповні поняте.

Жиучі праведні переміняться „у хвилину, у миг ока“, вони були прославлені при звуці голосу Божого, тепер вони з'одягнуться в безсмерте і разом з воскресшими святими будуть підхвачені на хмарах на зустріч Господеві. Ангели „зберуть вибраних Його від чотирох вітрів від краю небес до краю їх“. Маленьких дітей святі ангели понесуть в обняття їх матерей. Приятелі, котрих смерть давно розлучила, зійдуться, щоби вже більше ніколи не розлучитися, всі разом з радісною піснею взнесуться до Божого города.

По обидвох сторонах хмарної колесниці знаходяться крила і під ними живі колеса, і підчас коли взноситься колесниця, колеса покликають: „Свят“ і крила, рушаючись, кличуть: „Свят“, і сили ангелів покликають: „Свят, свят, свят, Бог, Господь Всемогучий“. І відкуплені покликають: „Алилуя!“ коли колесниця рушається вперед до нового Єрусалиму.



При в'їзді в святий город Спаситель роздає Своїм послідувателям відзнаки за перемогу і дає царські ознаки, відповідні до їх високого становища. Блискучі ряди уставляються в квадрат; посеред них стоїть Цар їх, Котрого постава перевишала святих і ангелів, а з лица Його сяє велика доброта і любов. В тому великому здвизі відкуплених всі очі є звернені на Него, всяке око дивиться на славу Того, Котрого „лице було обезображене над усякого чоловіка“. \*) Спаситель власноручно надіває вінець слави на голови побожників. Для кожного із святих приготовлений є вінець з його власним новим іменем \*\*) і надпису: „Свят Господь!“ Всякому вручається побідна пальмова вітка і блискучі гуслі, і чути чудну музику в високих мелодійних акордах. В невисказаному восторзі всяке серце дрожить і всі уста зливаються в подяці і славословю: „Йому, милуючому нас, і обмившому нас від гріхів наших в крові своїй, (і зробив тому нас царями і священниками Богу і Отцеві своєму,) слава і держава по вічні віки. Амінь“. (Одр. 1: 5, 6).

Перед відкупленими лежить святий город. Ісус широко відчиняє перлові ворота, і входить народ, що хоронив правду. Там він видить рай Божий, домівку Адама в її невинності. Вони слухають голосу, що перевишала всяку музику, яку коли хто чув за свого життя: „Прийдіть, благословенні Отця мого, досягніть царство, приготовлене вам од основання світу“. Тоді сповняється молитва Спасителя за Своїх учеників: „Отче! котрих Ти дав Мені, хочу, щоб там, де Я, і вони були зі Мною“. Христос вказує Отцю на відкуплених Своєю кровю „перед славою Своєю непорочних в радості“ (Юди 24), і об'являє: „Ось я і діти, котрих дав мені Господь“. „Тих, котрих Ти дав Мені, Я сохранив“. О, чудеса любови спасительної! Благословен час, коли вічний Отець, дивлячись на відкуплених, знов увидить в них Свій образ, коли розлад, спричинений гріхом, буде усунений, його прокляття зняте і людське ще раз буде вповні годитись з Божеським!

\*) Ісаї 52: 14.

\*\*) Одр. 2: 17.

З невисказаною любовю Ісус витає Своїх вірних „в радощі Їх Пана“. Радість Спасителя заключається в тому, що Він в царстві слави видить душі тих, котрі були спасені посредством Його смерті і униження. І відкуплені візьмуть участь в тих радощах, пізнаючи між блаженними тих, котрі були придбані для Христа Їх молитвами, Їх страданнями і Їх жертвами любови. Коли вони зберуться коло білого престола, Їх серця наповняться невисказаною радістю, коли побачать тих, котрих вони придбали для Христа, і других, котрі були придбані тими, і еще других придбаних тими, — всіх, що ввійшли в мирну пристань, щоби поскладати свої вінці до ніг Ісуса і славити Його в безконечні часи вічності.

У той час як відкуплених витають в Божому городі, душу проникаючі торжественні голоси молитов наповняють воздух. Обидва Адами стрічаються. Син Божий з розпростертими руками готов обняти отця нашого рода чоловічого — істота, котру Він сотворив, котра согрішила проти свого Творця, задля гріхів котрої у Спасителя на Його тілі осталися знаки розпяття. Побачивши сліди страшних гвоздів, Адам не кидається в обяття свого Господа, але в смиренню падає до ніг Його і покликую: „Достоїн, достоїн Агнець, котрий був заколений!“ З ніжністю Спаситель підіймає Його і каже йому ще раз подивитися на свою райську домівку, із котрої він так довго зістав вигнаний.

Після вигнання Адама із раю життя Його переповнене горем; кождий зівялий листок, кожда жертва посвячена, кожде пятно на гарному лиці природи, кождий порок чоловіка знов наминав йому Його гріх. Страшні були душевні страданья Його, коли він бачив збільшаючесья беззаконне і у відповідь на свої остереження, мусів слухати тільки докори, що се він є причиною того гріху. Але він терпеливо і в смиренню зносив протягом майже тисячу літ сю кару за свій проступок. Він щиро розкався в своєму грісі, уповав на заслуги обітуваного Спасителя і умер в надії на воскресенне. Син Божий направив ошибку і упадок чоловіка, і тепер Адам

завдяки ділу примирення знов удостоїться свого прежнему пановання. (Первий Адам був отцем усього чоловіцтва, котрий утратив своє життя і панованне посредством гріху; другий Адам — Христос, котрий Своєю смертю відкупив чоловіцтво і привернув утрачене панованне).

У великому восторзі він любиться деревами, котрі його колись то дуже утішали. Ті самі дерева, з котрих він зривав овощ, коли він ще був у своїй невинності і святості. Він дивиться на виноградні лози, на ті цвіти, що він любувався ними. Йому представляється дійсність тої сцени; він бачить, що се в самій ріці привернений рай, ще краснійший тепер, як той, що був прогнаний із него. Спаситель провадить його до дерева життя, зриває з нього дорогоцінний овощ і каже йому, щоб вкусь із його. Він оглядається і бачить тисячі відкуплених його сімій, і всі тепер в Божому раю. Тоді він скидає свій сяючий вінець до ніг Ісуса і, упавши на Його груди, обнімає Його. Він доторкається золотих струн кобзів, відзиваються чудні голоси торжественної небесної пісні: „Достойн, достойн, достойн Агнецъ, котрий був заколений і знов живий. Вся сімя Адамова підхватила музику і кидаєть свої вінці до ніг Спасителя, і з великою пошаною поклоняється Йому.

Плакавши при упадку Адама і радуючись, коли Ісус після Свого воскресення вознісся на небо, після того як Він обіцяв відкрити гроби всіх, віруючих в Него — ангели тепер бачать се діло примирення звершеним і прилучуються до загального славословія.

На кришталовому морю у престола Божого, тому шклянному морю як будьто би змішаному з вогнем, так воно сяє від слави Божої — зібравшись, стоять ті, „що побідили зввіра і образ його“.<sup>21)</sup> На горі Сионі разом з Агнцем стоять, „держачи кобзи Божі“, сто сорок чотири тисячі, що викуплені від землі; чути голос як би многих вод і наче голос великого грому, „і чути голос кобзарів, що грають на кобзах своїх“.<sup>22)</sup> „Вони співають, як би нову пісню перед престолом“, пісню,

<sup>21)</sup>Одкр. 15: 2.

<sup>22)</sup>Одкр. 14: 1-5; 15: 3.

котрої ніхто не може навчитися, крім ста сорока чотирох тисяч відкуплених. Се в пісня Мойсея і Агнця, після освободження. Ніхто, крім ста сорока чотирох тисяч, не може знати тої пісні, бо се в пісня їх досвіду, і ніхто инший не перейшов таких досвідів, як вони. „Се в ті, що ідуть слідом за Агнцем, де б Він не ішов“. Вони рахуються, „як первістки Богу і Агнцеві“ після того як вони були перенесені живими із землі. <sup>23)</sup> „Се в ті, що прийшли з великого горя“; <sup>24)</sup> вони перейшли тяжкі часи, яких не було на землі від тоді, як на ній живуть люде; вони встояли горе і тісноту в часі Якова. У той час, як була вилита послідня чаша Божого суду, вони оставались без заступника. Але вони в освободжені, так як „вони обмили одежі свої і убілили одежі свої кровю Агнця“. „І в устах їх не знайшовся підступ, вони бо непорочні перед престолом Божим“. „Тим то вони перед престолом Божим і служать Йому день і ніч в храмі Його; і Сидячий на престолі оселиться в них“. <sup>25)</sup> Вони бачили, як земля була спустошена голодом і заразою, як сонце пекло людей великим жаром, і вони сами переносили страдання, голод і жажду. Але „вони вже не будуть голодні, ані жадні, ані падати ме на них сонце, ані жадна спека; Агнець бо, що на середині престола, пасти ме їх, і водити ме їх до живих жерел вод; і Бог отре всяку слюзу з очей їх“. (Одр. 7: 16, 17).

По всі часи вибрані Спасителем мусіли перейти школу досвідчання. Вони ходили вузькими стежками на землі і були очищені в огняній печі огірчення. Задля Ісуса вони переносили супротивлення, ненависть і клевети. Вони слідували за Ним в страшній боротьбі; вони мусіли відречися самих себе і перейти гіркі розчаровання. Із власного гіркого досвіду, вони пізнали шкідливість гріху. Дивлячись на безконечну жертву, принесену для їх сцілення, вони упокорюються в своїх власних очах, і їх серця наповняються словом і вдячністю, чого не можуть ніколи поняти не упавші душі. Вони люблять богато, так як їм много простилося. Бе-

<sup>23)</sup>Одр. 14: 4.<sup>24)</sup>Одр. 7: 14.<sup>25)</sup>Одр. 14: 5; 7:15.

ручи участь в терпіннях Христових, вони будуть також учасувати в Його славі.

Наслідники Божі вийшли із убогих хатин, тюремних кімнат, з гір і пустинь, із підземля і морських глибин. На землі вони терпіли недостатки, наруги і всяке горе. Мільйони зішли в могилу опоганені тому, що твердо держались в боротьбі з сатаною. Людськими судами вони вважались нарівні з проступниками. Тепер же „Бог їх суддя“. (Пс. 50: 6). Земні вирокі опрокпаються. Він „здіме ганьбу з свого люду“. (Ісаїя 25: 8). „І назвуть Його народом святим одкупленням від Господа“. \*) Господь постановив, „що даний їм буде вінець замість попелу, замість плачу — слей радощів, замість сумовитого серця — одежа слави“. (Ісаїя 61: 3). Вони вже не в більше слабі, огірчені, розпорошені і угнітані. Віднині вони назавсідги будуть пробувати з Господом. Вони стоять перед престолом, з'одягнені в багату одежу, яку коли люде носили на землі, що були в великих почеснях. Вони увінчані більше чудними діядемами, які коли небудь земні монархи надівали на свої голови. Дні болізни і плачу минулись назавсідги. Цар слави отер всі сльози; всяка причина смутку усунена. Підчас розмахування пальмовим віттям, дається чути їх чистий, солодкий і милозвучний голос пісні; всі підхвачують мелодію і могучий хор, що Його чути по всім небесам, співає: „Спасенне Богу нашому, сидячому на престолі, і Агнцеві!“ І всі жителі небесні одногласно відповідають: „Аміль; благословенне, і слава, і премудрість, і подяка і честь, і сила і кріпость Богу нашому по вічні віки“. \*\*)

У сьому життю ми тільки починаєм понимати чудесне відкуплення. Ми своїм ограниченим розумом можемо роздумувати про ганьбу і славу, про смерть і життя, про праведність і милость, котрі стрічаються на хресті, і все таки при великому напруженню наших духовних сил, ми не можем вповні порозуміти їх значіння. Довгота і ширина, високість і глубина відкупительної любови понимаються тільки дуже не ясно. Пляну відкуплення не піймуть навіть тоді, коли відкуп-

\*) Ісаїя 62: 12.

\*\*) Одрк. 7: 10. 12.

лені увидять так, як видять їх, і пізнають так, як вони пізнали є, але через всі століття вічності для здивованої утішеної душі відкриються завсігди нові правди. Хоча горе і болясті і спокуси скінчатся і причини їх будуть усунені, народ Божий однако буде мати, досвідом придбане, ясне пізнання того, що його спасення коштувало.

Хрест Христовий по всю вічність буде предметом науки і пісні відкуплених. В прославленному Христі вони безнастанно будуть видіти розп'ятого Христа. Ніколи вони не забудуть, що Той, сила Котрого в безконечному пространстві небес створила безчисленні світи і удержує їх — Возлюблений Божий, Величче небесне — Той, перед Ким в торжестві поклоняються херувими і світлі серафими — упокорився, щоб підняти упавшого чоловіка, поніс вину і ганьбу гріха, доки Отець не відвернув від Него лица Свого і горе погибшого світа не сокрушило Його серця, і Він умер на Голготському хресті. Що Творець всіх світів, Рішитель усього судьби, здіймив з Себе Свою славу і упокорився із любови до чоловіка — завсігди буде взбуджати удивлення і почитання усього вселенної. Відкуплені із всіх народів, дивлячись на свого Відкупителя і, бачучи на Його лиці чудесну славу Отця, і Його престол, котрий трезати ме по вічні віки, і знаючи, що Його царству не буде кінця — обявлять свої чувства в пречудній пісні: „Достоен, достоен Агнець, Котрий був заколений і примирив нас з Богом Своею власною дорогоцінною кровю!“

Тайна хреста обявляє всі другі хрести. В світлі, що виходить із Голготи, прикмети Божі, наповняючи нас страхом і боязню, являються прекрасними і притягаючими. Благодать, милость і батьківська любов злучена з святістю, праведністю і силою. У той час, як ми роздумем про величче Його святого і возвишеного престола, ми бачимо Його характер: в Його милостивих откровеннях, і нам, як еще ніколи, вияснюється значіння того дорогоцінного імені: Отче наш.

Всі увидять, що Той, мудрість Котрого безконечна є, не міг придумати другого плану для нашого спасення, кромі

пожертвовання Свого Сина. Нагородою за ту жертву служить радість, котра покажеться при заселенню землі відкупленими, святими, щасливими і безсмертними істотами. Наслідки боротьби нашого Спасителя з властями темряви можна буде бачити в радості відкуплених, котра буде виражатися вічно в Божому прославленню. Ціна душі є так велика, що Отець вдоволений є, що вона стільки коштує, і Сам Христос є задоволений, бачучи оwoц Своїї великої жертви.





## Г О Л О В А — ХІІ.

### СПУСТОШЕННЄ ЗЕМЛІ.

„Дійшли бо гріхи ї аж до неба, і згадав Бог про неправди її. Віддайте їй, як вона віддавала вам; і подвоїть їй у двое по ділам її; і в чаші, в котрій вона мішала, мішайте їй у двое. Скільки вона себе славилася, і розкошувала, стільки завдайте їй муки і смутку. Бо в серці своїм говорить вона: Сиджу царицею, і я не вдова, і смутку не побачу. Тим то прийдуть одного дня порази її: смерть і смуток і голод; і буде огнем спалена; сильний бо Господь Бог, що судить її. І заплачуть і заголосять по ній царі земні, що з нею блудили й розкошували, коли побачать дим пожару її, оддалеки стоячи задля страху перед мукою її, говорячи: Горе, горе (тобі), великий городе, Вавилоне, городе кріпкий, одної бо години настиг суд твій!“

„Купці сього всего, котрі збогатіли з неї, оддалеки стануть із страху перед мукою її, і будуть плакати, та сумувати, та казати: Горе, горе (тобі), городе великий, з'одягнений у виссон, і багрянцю, та кармазин, та озолочений золотом, і в каміннях дорогих, та перлах. Одної бо години спустошене таке багатство“. (Одр. 18: 5-10, 15-17).

Такого рода суди, які постигнуть Вавилон в день навідин його гнівом Божим. Він перебрав міру своєї несправедливості; час його прийшов; він дозрів для погибелі.

Коли голосом Божим буде повалений полон його народу, наступить страшне пробудження тих, котрі потратили всю



в боротьбі за істнованнє. В той час, коли ще не вкортн-лась милость Бога, вони були засліплені спокусою сатани і оправдували своє гріховне життя. Богаті гордились своєю виспостью над тими, котрі покористувались меншим благосло-веннем, але вони нарушеннем закона Божого придбали свої богацтва. Вони погорджували ділом справедливості, не лю-били милосердя, не дбали про голодних і не одівали нагих. Вони старались вноситись понад других і добиватися по-честей від своїх ближних. Тепер вони позбавлені всього то-го, що їх робило великими, і остались нагими і безпомічни-ми. Зі страхом і вони дивляться на повалені ідоли, котрих вони почитали більше, як свого Творця. Вони продали свої душі за земні богацтва і роскоші і не старались зділатися богатыми в Бозі. Наслідки такі: ціле їх життя було неудач-не, їх роскоші тепер обернулись в жовч, їх скарби зогнили. Достатки, придбані протягом цілого життя, пропали в оден миг. Богаті оплакують повалені пишні дома і своє розкине-не золото і срібло. Але їх жалоби затихають перед страхом, що вони сами мусять погинути разом зі своїми ідолами.

Безбожники жалують дуже не задля того, що гріховно за-недбували Бога і ближних, але для того, що Бог побідив. Во-ни жалуються на такі наслідки, але вони не каються в своїх гріхах. Вони не знати, що робили б, наicoli б могли знов побідити.

Світ бачить тепер тих людей, котрих висміював і кпив з них, що їм нічого не сталося помимо зарази, бурі і земле-трусy. Той, Котрий був для переступників Свого закону по-ідаючим огнем, — для народу Свого, безпечним наметом.

Проповідник, котрий пожертвував правдою, щоб з'єдна-ти собі ласку у людей, тепер бачить, який характер і який вплив мала його наука. Показується, що за ним наглядало всевидюче око, коли він проповідував в церкві, ішов вулицею і в ріжних життєвих обставинах сходився з людьми. Кожним ворухеннем душі, кождою написаною стрічкою, кождим ви-сказаним словом, кождим ділом, котре побуджало людей ві-

рити фальшивій безпеці — він сіяв зерно, і тепер він в нещасних, загублених душах воколо него видить жатву.

Господь сказав: „І голять рани у людей моїх легкодушно, приговорюючи: „Спасення, мир!“ А мира нема“. І дальше: „За те, що ви праведникове серце оmanoю засмучуєте, я ж не хотів би завдавати йому смутку, й за те, що піддержуєте безбожного руки, щоб не навернувся від ледачої дороги своєї, та не вберіг душі своєї“. (Ерем. 8: 11; Езек. 13: 22).

„Горе пастирям, що занашують і розгоняють вівці отари моєї, говорить Господь... Я скараю вас за ледачі ваші вчинки“. „Ридайте, пастирі, голосіте і посипайте голови порохом, ви значнійші в отарі; прийшла бо ваша година, щоб вас поколено і порозпуджувано... І не буде втечища пастирям ані притулку переднім ув отарі“. <sup>1)</sup>

Проповідники і народ бачать, що вони не піддержували правильного відношення до Бога, що вони повстали проти Бога, від Котрого походять всі справедливі і правдиві закони. Усунення Божеських приписів дало повід до зла в його різних видах, як: роздору, ненависти, несправедливости, доки земля не зділалась широким полем боротьби і страшного зісупття. Се є той вид, котрий тепер представляється тим, котрі відкинули правду і прийняли заблудження. Ніякий язик не годен виразити того, як ті віроломні і непослушні хотіли би відзискати назад те, що утратили, с. в. — вічне життя. Люде, котрим поклонявся цілий світ задля їх здібности і їх краснорічія, тепер все бачать в правдивому світі. Вони бачать, що вони утратили внаслідок нарушення закону, і падуть до ніг тим, котрими погорджали і з них насмівались, і признають, що Господь полюбив їх.

Народ бачить, що він ошуканий є. Один старається обвинувачувати другого, що він не ввів його в заблудження, і всі однодушно обсипують проповідників самими гіркими докорами. Невірні пастирі проповідували честь; вони побудили своїх слухачів до того, щоб повалити закон Божий і переслідувати тих, котрі свято хоронять його. Нині ті учителі

<sup>1)</sup> Ерем. 23: 1, 2; 25: 34, 35.

в своїому отчаянню признаються перед світом до своєї оманни. Народ доходить до ярости. „Ми погинули!“ кричать вони; „ви є причиною нашої гибелі“, і вони нападають на лжепастирів. Іменно ті, котрі найбільше почитали їх, тепер будуть їх проклинати. Ті самі руки, котрі колись украшали їх лаврами, тепер піднесуться, щоб їх знищити. Мечі, котрими вони хотіли убити народ Божий, тепер уживаються на се, щоб позбавити життя їх ворогів. Всюди — колотнечі і розлив крові.

„Гук воєнний понесеться до кінця землі, бо Господь буде розправлятися із народами, буде судитися із усяким тілом, і подасть безбожних під меча, говорить Господь“. \*) Шість тисяч літ продовжається велика борба, Син Божий і небесні вістники находились в борбі з властями темряви, стараючись перестерігати людей, просвічати і спасати їх. Тепер всякий вибрав се або друге; безбожники цілковито злучились з сатаною в його боротьбі проти Бога. Наступив час, коли Бог приверне авторитет Свого потоптаного ногами закону. Боротьба тепер не лиш з сатаною, але і з людьми. „Господь звершить суд над народами, і подасть безбожних під меча“.

Знак освободження буде положений на „чолох у людей, що вітхають і сумують задля всіх гидот, що діються в городі“. Опісля виходить ангел смерти, котрий в видиві в Езекиїла представляється людьми заосмотреними смертоносними знарядями, котрим приказано: „І старого й молодика, дівцю, дитину й жіноцтво вбивайте на смерть; із тих же, на кому положено знак, не займайте нікого, а починайте од моєї святині“. \*) Пророк говорить: „І почали вони від тих мужів, що були перед храмом“. (Ст. 6). Діло вигублення починається від тих, котрі вважають себе хранителями духовних благ народа. Невірна сторожа перва, котра повинна упасти. Не ма такого, хто би мав милосердя до них або пощадив їх. Мужі, жени, дівці і малі діти всі мають гинути.

„Ось бо, Господь вийде з пробутку свого покарати земнородних за їх беззаконство; й земля видасть із себе кров, що

\*) Ерем. 25: 31.

\*) Езек. 9: 6.

повсисала; не тайти ме вже своїх убитих“. 4) „І от яка буде язва, що нею вдарить Господь усі народи, що будуть воювати Єрусалим: у кожного нидіти ме тіло його, як іще він стояти ме на ногах; очі його потануть у ямках своїх, а язик його висохне в роті йому. І настане того часу між ними велика замішанина од Господа, — так що вони хапати муть одно одного за руку, й буде здійматись рука проти руки ближнього свого“. 5) В отчаянній боротьбі їх власних розярених страстей і через вилитте лютаї чаші гніва Божого, не змішаного з милостю, падуть безбожні жителі землі — священники, старшина і народ, багаті і бідні, вищі і нищі. „І будуть того часу побиті Господом від краю до краю землі, не будуть по них плакати, не будуть їх збирати ані ховати“.)

При другому приході Христовому безбожники будуть вигублені із землі — убиті духом уст Його і знищені явленнем слави Його. Христос візьме Свій народ до Себе в город Божий і земля лишиться без своїх жителів. „Оце попустошить Господь землю і вчинить її неплодною; змінить вигляд її і розсіє все, що живе на ній“. „Земля опустів до щаду, й мов би злуплена буде, бо Господь вирік се слово“. „Вони бо переступили закони; змінили устави; зломали вічний заповіт. Тим то пожере прокляття землю, і живучі на ній відберуть кару; за те попалені осадники землі“. (Ісаїя 24: 1, 3, 5, 6).

Вся земля подібна до безлюдної пустині. Розвалини повалених землетрусом городів і сел, вирвані з корінням дерева, викинуті морем або вирвані із землі нерівні скелі, розсіяні по вї поверхні, підчас коли безодня, роззявивша свою пащу, вказує на те місце, де гори були вирвані із своїх основаній.

Тепер звершається подія, представлена в послідному торжественному служенню в ден примірення святилища. Після того як завершилось служення в свята-святих і гріхи Ізраїлю, жертви за гріх, були усунені із святилища, служення був представлений Господеві і архирей цього народу „признавав над ним всі беззаконня си-

· 21.

\*)Зах. 14: 12, 13.

\*)Ерем. 25: 33.

нів Ізраїлевих, і всі переступи їх, по всім гріхам їх,<sup>7)</sup> поклавши їх на голову козла. В той самий спосіб, коли скінчиться діло примирення в небесному святилищі, в присутності Бога, святих ангелів і безлічі відкуплених гріхи народа Божого будуть покладені на сатану і він буде обвинувачений у всьому тому злі, до котрого він запровадив їх. І як козел отпущення був відсланий в незалюднену пустиню, так і сатана буде прикований до опустошеної землі, незалюдненої і пустої місцевості.

Автор Одкриття предсказує полон сатани, і цілковите спустошення землі. Він виявляє, що такий стан буде продовжуватися тисячу літ. Після того як в пророцтві описуються сцени другого приходу Господа і погибель безбожників, дальше слідує: „І бачив я ангела, що сховався з неба, і мав ключ від безодні, і ланцюг великий в руці своїй. І схопив змія, вужа вікодавнього, що то диявол і сатана, і зв'язав його на тисяч років; і вкинув його у безодню, і зачинив його і запечатав над ним, щоб не зводив більше народи, доки не скінчиться тисяч років; а після цього має бути розв'язаний на короткий час“. (Одр. 20: 1-3).

Що слово „безодня“ означає спустошену землю, показує із іншого тексту Писання, Біблія каже, як земля виглядала з початку: „Земля ж була пуста і пустошня, і темрява лежала над безоднею“. \*) Пророцтво вказує на се, що земля, хоч частиво, знов такою станеться. Ввиду великого дня Божого пророк Еремія заявляє: „Подивлюсь на землю — і ось вона порожня й пуста, — на небо, а нема на йому світла. Гляну на гори, а вони дрожать, та й усі горби хитаються. Озираюсь — і ось, ні людини, ба й всі птахи піднебесні порозлітались. Дивлюсь, та бо й Кармель — пустиня, й усі міста порозвалювані від лица Господнього, від гніву й досади його“.)

Тут через тисячу літ змушений буде мешкати сатана зі своїми злими ангелами. Прикований до землі, він не буде мати ніякого доступу до других світів, щоби кусити і обтяжати тих, котрі ніколи не упали. В тому зміслі він скова-

<sup>7)</sup>3 кн. Мойс. 16: 21. \*)1 кн. Мойс. 1: 2. \*)Ерем. 4: 23-27.

ний; ніхто не зістанеться, з ким би міг поступити, як йому подобається. Він зівсім тепер не може робити ошуканчої роботи, що перше через довгі віки було його улюбленим заняттям.

Пророк Ісая, котрий предвидів упадок сатани, покликус: „Як же се ти впав із неба, досвітная зоре? Ти розбився об землю, що топтав народи! Ти ж говорив в серці своїму: Взійду аж на небо, над Божими зорями престол мій поставлю, й засяду на горі між богами, на краю півночі; Взійду на висоти хмарні, рівнею тому зроблюсь, що Всевишнім зведься. А тепер ти попав в пекло, — в глибіню преисподню. Хто тепер тебе бачить, придивляєсь зблизька: Чи се ж той — мовляв — що хитав землею, та трусив царствами? Що в пустиню обернув світ, його міста побузив, *полонянам не давав вертатись в домірку?*“ (Ісая 14: 12-17).

Шість тисяч літ сей ворохобник хитав землею, „в пустиню обернув світ і його міста побузив, *полонянам не давав вертатись в домірку?*“.

Навіть на безбожників сатана тепер не буде мати ніякого впливу, і він остається один зі своїми злими ангелами, щоби сповнилось над ним прокляття, спричинене гріхом. „Всі царі в народів, всі спочивають, кожен в честі у своїй домівці; ти ж покинутий за гробищем, як пуста галузка, мов одежа вбитих, мечем посічених, що їх вкидають у вапняні ями, — ти, мов те падло, що його топчуть“. (Ісая 14: 18, 19).

Тисячу літ сатана буде скитатися по спустошеній землі, щоби побачити вислідки його ворохобні проти Божого закону. У той час він буде надзвичайно терпелив. Від часу його упадку він у своїй життєвій безнастанній діяльності не мав часу для думання, але тепер він позбавлений усякої влади і зіставлений сам собі, щоби застановитися над тим злом, що він наробив від того часу, коли по перший раз збунтувався проти небесного правління, щоби з тремтінням і страхом дивитися на страшну будучність, коли він мусить терпіти за те

все, і буде укараний за всі гріхи, причиною котрих він був.

Для Божого народу полон сатани приготує велику радість, бо пророк говорить: „І станеш тоді: як Господь тебе визволить від смутку твого й від страху й тяжкої неволі, що на тобі тяготіла, то виспівавш у пісні побіду над царем Вавилонським і промовиш: Ось, не стало мучителя — скінчився грабіж! Поломав Господь палицю в безбожних, скипетр у тиранів, що побивав люто народи ударами безупинними, панував над племенами в гніві, докучав без міри“. <sup>12)</sup>)

Протягом тисячу літ, між первим і другим воскресенням, відбудеться суд над безбожними помершими. Апостол Павло показує на той суд, як на подію, що наступить після другого приходу „Тимже ні про що перше часу не судить, доки прийде Господь, Котрий висвітить сховане в темряві і виявить думки сердець“. <sup>13)</sup>) Пророк Даниїл обявляє, що „доки не прийшов був Стародавний, та не передано суду святим Всевишнього“. <sup>14)</sup>) У той час праведні будуть панувати як царі і священники Божі. Ап. Йоан обявляє в Одкриттю: „І бачив я престоли, і посідали на них, і дано їм суд“; „вони будуть священниками Божими і Христовими, і царювати муть з Ним тисяч років“. <sup>15)</sup>) У той час згідно предсказанню ап. Павла „святі світ судити муть“ Разом з Христом вони будуть судити безбожників, порівнюючи їх ділання з книгою закона, Біблією, і рішаючи діло всякого після того, як він поступав, живучи в тому тілі. Тоді та участь, котра постигне безбожників, буде рівнатися їх ділам, і вона буде записана в книзі смерті проти кожного імені.

Сатана і злі ангели також судити муться Христом і Його народом. Ап. Павло говорить: „Хиба не знаєте, що святі світ судити муть?“ <sup>16)</sup>) І ап. Юда обявляє: „І ангелів, що не схоронили свого начальства, оставивших свої оселі, про суд великого дня вічними оковами під темрявою схоронив“. (Ст. 6).

При кінці тисячліття відбудеться друге воскресення. Тоді воскреснуть безбожні і являться перед Богом, щоб відбу-

<sup>12)</sup>Ісаїя 14: 3-6.

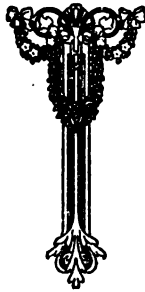
<sup>13)</sup>1 Кор. 4: 5.

<sup>14)</sup>Дан. 7: 22.

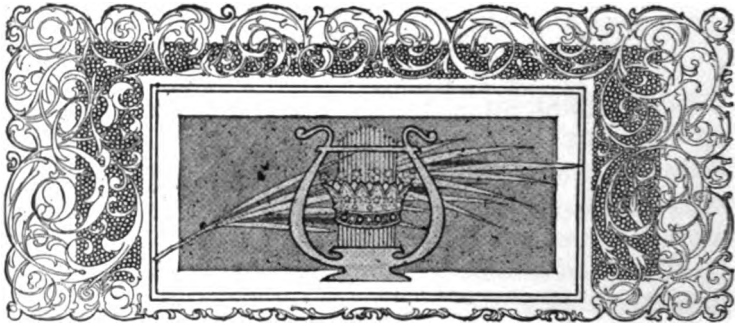
<sup>15)</sup>Одкр. 20: 4-6.

<sup>16)</sup>1 Кор. 6: 2, 3.

ся над ними суд, згідно з св. Писанням. Після того як автор Одкриття описав воскресення праведних, він говорить: „А остальні мертві не ожили, доки не скінчиться тисяч років“ (Одкр. 20: 5). І пророк Ісаїа обявляє відносно безбожників: „І збере їх до купи, як в'язні, у яму, та й зачинить їх разом у темниці, й по довгому часі будуть все ще кари терпіти“ (Ісаїа 24: 22).







## Г О Л О В А — ХІІ.

### КОНЕЦЬ БОРОТЬБИ.

По упливі тисячліття Христос знов повернеться на землю в супроводі великої сили відкуплених і святих ангелів. В страшному величчю, сходячи з неба, Він приказує безбожникам помершим воскреснути, щоб одержати свою відплату. Вони виходять з пороку, і так їх в багато, як піску в морі. Яка різниця між ними а тими, котрі воскресли при першому воскресенню! Праведні були з'одягнені в бессмертну молодість і красоту, безбожні знов показують на собі сліди болізни смерти.

Очі всіх у тій величезній товпі звернені на Божого Сина, щоби побачити Його славу. Товпа безбожних однодушно покликує: „Благословен Грядущий во імя Господа!“ Але не є любов до Ісуса, котра вимушує у них се признание. Сила правди мимоволі побуджує їх до того, щоби вимовили ті слова. Як безбожники зійшли в могилу, так вони і виходять оттуда, з тими самими ворожими чувствами до Христа і тим самим бунтівничим духом. Їм більше не буде даний час благодати, в котрому вони могли би направити ошибки свого минушого життя. Если б и був даний такий час, то тим ніщо не було би осягнуте. Їх серця закам'яли в життю, проведеному в проступках, і другий час милості вони провели би в нарушенню заповідей Божих і в побуджанню до ворохобні проти Него, як і перше було.

[688]

Христос виходить на гору Оливну, де Він після Свого воскресення вознісся на небо і де ангели повторили обітовання при Його повороті. Пророк говорить: „І прийде Господь Бог мій і усі святі з Ним“. „І стануть ноги Його на горі Оливній, що навпроти Єрусалиму до сходу сонця, й розпадеться Оливна гора надвоє по середині на схід сонця і на захід, велими великою долиною“. „І царювати ме Господь над усією землею; один тоді буде Господь, й одно імя Його“. <sup>1)</sup> Коли опісля з неба зійде новий Єрусалим в своїому осліплюючому блиску, він буде стояти на очищеному і приготовленому місці, і Христос зі Своім народом і ангелами ввійдуть у святий город.

Тепер сатана приготується до послідної великої боротьби за першенство. Позбавлений своєю власті і не маючи вже більше нагоди ошукувати людей, князь злоби знаходиться в оплаканому стані. Але як тільки воскреснуть безбожники і він побачить, що та величезна товпа по його стороні, надія його знов оживиться і він постановить взятися до рішучої боротьби. Він постарасться забрати під свою власть всі полчища погибших, щоби його пляни сповнилися. Безбожники є полониками сатани. Відкидаючи Христа, вони піддалися під власть бунтівничого провідника. Вони готові є іти за його порадою і сповняти його приказання. Послугуючись однако своєю давньою хитрістю, він не видає себе за сатану, але заявляє, що він є князем, що має законне право до світа, тільки його позбавлено наслідства незаконним і несправедливим способом. Він представляє себе своїм ошуканим підданам, відкупителем, запевняючи їх, що його власть привела їх із гробів, і що він хоче освободити їх від страшної і жорстокої тиранії. В присутности Христа, щоби затвердити свої права, сатана також творить чудеса. Він робить слабих сильними, і воодушевляє всіх своїм власним духом і енергією. Він пропонує їм взяти приступом табор святих і запанувати над Божим городом. В діявольському торжестві він показує на величезні міліони, котрі воскресли із мертвих, і обявляє, що він, як вождь їх, може запанувати

<sup>1)</sup> Зах. 14: 4, 5, 9.

над городом і знов утвердити свій престол і своє царство.

В тій безчисленній товпі знаходиться багато із того довговічного покоління, котре жило ще до потопа; люде великої будови тіла, з великанською силою розума, котрі, підчинившись власті упавших ангелів, усю свою зручність і всьо своє знання посвятили на те, щоби возвишати самих себе. Твори штуки тих людей впровадили в блуд світ, що він їх прославляв, як геніїв, однак жорстокість і шкідливі винаходи їх дали причину до вічного їх нищення на Божому світі, так як вони опоганили землю і образ Божий. Тут царі і полководці, одержавши побіди над народами, що ніколи не стратили ані одної битви, горді воїни, одно приближенне котрих потрясло царствами. Вони не змінилися по смерті. Як тільки вони виходять із могил, вони знов відновляють свої мислі як раз там, де вони були перервані. Їх воодушевляє та сама страсть до завойовань, котра овладіла ними, коли вони упали.

Сатана радиться зі своїми ангелами і опісля з тими царями і завоювателями і хоробрими героями. Вони обявляють, що сила і численність по їх стороні і що армія ввнутри города маленька в порівнянню з тою армією, котра знаходиться в їх розпорядженню, і що вони можуть перемогти її. Вони роблять пляни, щоби заволодіти багатствами і славою нового Єрусалиму. Всі тоді приготовляються до війни. Здібні майстри будують нові воєнні знаряди, полководці, славні із воєнних подвигів, організують баталіони і полки із спосібних до війни людей.

Наконець дається приказ рушати, і нечисленна армія виступає вперед — армія, якої еще ніколи не було, армія, перевишаюча всі союзні сили усіх віків, з тих пор як війна почалась на землі. Сатана найбільше могучий із воїнов, провадить перед, і його ангели лучать свої сили у тій послідній боротьбі. Царі і воїни знаходяться в рядах тої армії, і великанське військо слідує, кождий полк із своїм полковником на чолі. В повному боевому строю ряди тиснуться вперед по зритій і нерівній поверхні землі просто на Божий город. На

приказ Ісуса ворота нового Єрусалиму зачиняються, і сатанські армії оточують город, приготувавшись до нападу.

Тепер Христос знов показується Своїм ворогам. Високо над городом на основанні із сяючого золота, знаходиться возвишений і святий престол. На ньому сидить Син Божий, а воколом Него піддані Його царства. Величчє і сила Христа не в в стані ніякий язик описати ані ніяке перо змалювати. Сина оточує слава вічного Отця. Сіяння Його присутності наповняє город Божий і виливається на вні Його ворот, освітаючи всю землю своїм лучезарним сявом.

Близько престолу знаходяться ті, котрі колись з ревністю занимались ділом сатани, але, вирвані із вогню, як головні, вони опісля послідували за Спасителем з великою набожністю. За ними ідуть ті, котрі серед омани і невіря звершили свій характер християнина; ті, котрі пошатали закля волю, коли Християнський світ обявляв, що він не має ніякого значіння, і ті мільони всіх віків, котрі задля своєї віри прийняли вінець мученичий. І крім того тут „пребогато людей, котрих ніхто не міг перелічити, з кожного народу, і роду, і людей, і язиків, стоїть перед престолом і перед Агнцем, з'одягнені в одежі білі, а пальмові вітки в руках їх“.) Борба їх скінчена і перемога одержана. Вони біжали на гонах і дістали нагороду. Пальмова вітка в їх руках служить символом їх торжества, а біла одежа — знак незаплятної праведності Христової, котра тепер зділалась їх власною.

Із уст відкуплених роздається похвальна піснь: „Спасення Богу нашому, сидячому на престолі, і Агнцю!“ І ангели і серафими прилучають свої голоси і беруть участь в поклоненню. Коли відкуплені увидять і силу і злобу сатани, вони, як ще ніколи, переконаються у тім, що ніяка власть, крім власті Христової, не могла би зділати їх побідниками. У всій тій блискучій товпі не має нікого, котрий приписав би своє спасення собі, будьто би вони побідили внаслідок своєї власної сили і доброти. Нічого не споминається за се, що вони говорили і що потерпіли, але зміст всякої похвальної

\*) Одр. 7: 9.

пісні і головна точка всякого хору в: Спасенне Богу нашому і Агнцю!

В присутності зібравшихся жителів землі і неба відбудеться останнє коронування Сина Божого. І облечений вищим величчям і властю Цар царюючих тепер оголошує судовий вирок над вороголюбниками Свого правління і звершає суд над тими, котрі нарушала Його закон і переслідували Його народ. Пророк Божий говорить: „І бачив я престол великий білий, і Сидячого на ньому, від котрого лица утікла земля і небо, і місця не знайдено їм. Також бачив я мертвих, малих і великих, що стояли перед Богом, і розгорнуто книги; ще иншу книгу розгорнуто, то єсть життя; і суджено мертвих з того, що написано в книгах, по ділам їх“.)

Як тільки отвераються книги і очі Ісуса звертаються на безбожників, в них пробуджується свідомість всякого гріха, котрі вони звершали. Вони бачать, як по перший раз їх нога збочила зі стежки чистоти і святості, як далеко опісля гордість і вороголюбна поправили їх по дорозі до нарушення закону Божого. Ошуканчі спокушування, котрим вони піддавались, поблажаючи гріхові, благословення, обернені на зло, погорда для Божих вістників, відкинуті остереження, відбиті упертим і непокірним серцем філі милосердя — всьо являється перед ними, будьто написані огняними буквами.

Над престолом возвишається хрест, і як в панорамі представляються сцени спокушування і упадок Адама і слідує опісля одно по другому діяння в пляні відкуплення. Низьке уродження Спасителя; простодушність і Його послух в молодості; Його хрещення в Йордані, піст і спокушування в пустині; Його публичне проповідання, що відкрило людям дорогоцінні небесні благословення; дні відзначаючіся любовю і милосердем; ночі, проведені у молитві і пильнуванню на самоті в горах; замисли зависти, ненависти і злоби, котрими Йому платили за Його добродійства; Його передача в руки злодійської товпи; страшні події нічного страхіття — несупротивляючийся полонник, покинутий Своїми горячо любимими учениками і силою повлечений по вулицях Врусалиму;

\*)Одкр. 20: 11, 12.

в злому намірі представлений архієрею Анні Син Божий, як Його ведуть у дворець архієрея, в верховне судилище до Пилата; перед малодушним і жорстоким Иродом, осміяний, опоганений, бичований, вимучений і засуджений на смерть — все те живо представляється.

Дрожачій товпі тепер откриваються кінцеві сцени: терпеливий Страдалець, як Він йде по дорозі на Голготу, Цар небесний, як Його розп'яли на хресті; горді священники і глумливий народ, як вони насміхаються із Його передсмертної борби; надприродна темрява, землетрус, рознадаючіся скелі, отворені гроби, означаючи ту хвилю, коли Відкупитель світа передав Свого духа Богу.

Зрілища такі страшні, як і перше. Сатана, Його ангели і Його піддані не в силі відорватися від тих сцен, представляючи їх власні діла. Кожному представляється та часть, у котрій він брав участь. Ирод, що казав поубивати невинних дітей в Віфлеємі, щоби погубити царя Ізраїльського, недостойна Іродіяда, винувата в крові Йоана Хрестителя; Пилат, безсильний раб обставин; глумливі жовніри, священники і старшина, розярена товпа, крічуча: „Кров Його на нас і на дітях наших!“ — всім представляється їх найпоганіша вина. Вони надармо стараються скритися від Його Божеського величчя, своїм сявом перевишаючи слагу сонця, підчас коли відкуплені кидають свої вінці до ніг Спасителя з покличами: „Він умер за мене!“

Серед відкупленої товпи находяться апостоли Христові; геройський ап. Павло, горячий ап. Петро, возлюблений і любячий ап. Йоан і їх прямодушні співбраття, і з ними великанська товпа мучеників, підчас коли за стіною і воротами разом зі всіми поганими і обридливими річами находяться ті, котрі їх переслідували, заключали в тюрму і убивали. Тут в Нерон, той потвір жорстокости і порока, і він бачить радість і високе положення тих, котрих він колись мучив, і в страшних їх муках і терпіннях він находив сатанське вдоволення. Його мати також в там, щоби видіти наслідки своїх власних діл і переконатися о своїм власнім ~~власним~~ характере-

рі, котрий вона передала своєму синові, страсті, розвинувшись за ї. приміром і впливом, були причиною таких страшних проступків, що аж весь світ здригався.

Там є папські священики і прелати, котрі казали, що вони є послані Христом, однак уживали тортур, тюрем і огня, щоби запанувати над совістю народу. Там є горді папи, що виносились понад Бога і осьмілилися змінити закон Божий. Ті мнми отці церкви мусять тепер відповідати перед Богом. Занадто пізно вони пізнають, що Всевідущий карає за проступки Свого закона і нікого не оставляє безкарно. Із досвіду вони тепер знають, що Христос ставить Свої інтереси нарівні з інтересами Свого народу. Всі чують силу Його власних сил: „Скільки раз ви чинили се одному з сих братів моїх найменших, мені чинили“. (Мат. 25: 40).

Цілий безбожний світ тепер повинен стати перед судом Божим, оскаржений за проступок проти правління небесного. Вони не мають нікого, хто б їм міг боронити; вони завинили і вирок вічної смерти прочитається їм.

Всі тепер видять ясно, що відплата за гріх не є благородна незалежність і вічне життя, але рабство, погибель і смерть. Безбожні видять, що вони осягли своїм бунтівничим життям. До найбільшої і вічної слави вони віднесли з погордою, але як би вони хотіли її мати! „Все те“, кричить погібший, „я міг би мати, але я се відкинув геть далеко від себе. О, страшна омана! Мир, блаженство і честь я замінив на неміч, ганьбу і отчаянне“. Всі бачуть, що їх виключення із неба є справедливе. Своїм життям вони заявили: „Не хочемо, щоби той Ісус царював над нами“.

Як очаровані безбожники дивляться на коронування Сина Божого. В Його руках вони бачать скрижалі Божеських заповідей, постановлення, котрими вони погорджали і нарушали ї. Вони видять святих, як вони віддають хвалу Богу при мелодійних звуках, що чути аж поза місто, всі одногласно глаголючи: „Великі і чудні діла Твої, Господи Боже Вседержителю; праведні і правдиві дороги Твої, Царю святих“. \*) І вони кидуються на землю і поклоняються Князеві життя.

\*) Одр. 15: 3.

При виді слави і величчя Христа, сатана здається бути пораженим. Той, котрий перше був осіяючим херувимом, споминає Того, від Котрого він відпав. Світлий серафим, „рання зоря“, як він змінився, як він упав! Він назавсїгди виключений із совїта, де він перше мав таку честь. Він видить другого, стоячого вблизи Отця і осіяючого Його славу. Він увидів корону, котру ангел, високої і гарної постави, поклав на голову Христа, і він знає, що се служенне належалося би йому.

Він пригадує собі свою домівку певинности і чистоти, про мир і вдоволення, котрими він тішився, доки не зачав шепрати на Бога і виявляти чувства зависті проти Христа. Його обвинення, його омана, його ворохобня, щоби з'єднати собі симпатію в ангелів і дістати від них підмогу, його упертість, коли Господь Бог готов був дарувати йому провину, наколи б тільки хотів, тепер все те живо представляється йому. Він тепер пригадує свою роботу між людьми і її наслідки — ворожнечу чоловіка до його ближніх, страшне знищення життя, повстання і падення царств, повалення престолів, безнастанні ворохобні, борбу і революцію. Він споминає свої старання ділати проти роботи Христової і все глибше і глибше тручати людей в погибель. Він бачить, що його певольні замисли погубили тих, котрі уповали на Ісуса, в даремними і безсильними. Дивлячись на своє царство і на овоц своєї роботи, сатана видить лиш невдачу і гибель. Він змусив товпу вірити, що город Божий буде для них легкою добычею, хоч він знає, що се не правда. В великій борбі він безнастанно терпів пораження і змушений був відступити, і йому добре звісна власть і величчє Вічного.

Стремління великого ворохобника завсїгди було оправдуватися самому, що буцім то причиною ворохобні є Божеське правління. До того він уживав всі свої великанські сили розума. Він працював розважно і систематично і з чудесним успіхом, стараючись, щоб величезні товди прийняли його толковання великої боротьби, котра так довго продовжувалась Протягом многих тисяч літ той ворохобник туманив людей.



Але нині настає час, коли його ворохобні мусить бути кінець, і діла і характер сатани будуть виявлені. В тому послідовному стремлінню, щоб позбавити Христа його престола, вигубити його народ і заланувати над Божим городом, той великий ошуканець зовсім буде виявлений. Ті, що злучились з ним, бачать тепер цілковиту невдачу його роботи. Перед послідователями Христа і вірними ангелами цілком виявляються його замисли проти Божого правління. Він стався тепер предметом загального обридження.

Сатана видить, що його добровільна ворохобня зробила його непригодним для неба. Він розвинув свої сили, щоби вести борбу проти Бога; чистота, мир і однодушність небесна зробились би для него найбільшою мукою. Його скарги на милість і праведність Божу тепер затихли. Вину, яку він старався звалити на Пана пануючих, тепер упала на него. І ось сатана тепер низько клонить свою голову і признає справедливість свого осудження.

„Хто не убоїться Тебе, Господи, і не прославить імени Твого? Ти бо один святий, бо всі народи придуть і поклоняться перед Тобою; бо Твої суди обявилися“. \*) Всякий сумнів відносно правди і заблудження тепер роз'яснений під час довгої боротьби. Наслідки ворохобні, овощі усунення Божих приписів показали перед очима всіх сотворених істот і панованне сатани всупереч Божому правлінню нині цілий світ бачить. Сатану осудили його власні діла. Мудрість Божа, його праведність і його милість вповні оправдались. Стало ясним, що всі його дії в великій боротьбі звершались для вічного добра його народу і добробуту всіх світів, котрі він сотворив. „Восхвалять тебе, Господи, всі творива твої, а праведні твої люде прославлять тебе“. \*) Історія гріха буде свідкувати по всю вічність, що блаженство всіх сотворених істот нерозривне в з хороненням закону Божого. Маючи перед очима всі ті факти великої боротьби, вся вселенна і всі вірні, та і ті, що бунтувалися, істоти обявлять: „Праведні і істинні путі Твої, Царю, святих“.

\*) Одр. 15: 4.

\*) Псал. 145: 10.

Цілому світу представиться велика жертва, котра була принесена Отцем і Сином задля чоловіка. Настав час, коли Христос повинен зайняти відповідне Йому положення і бути прославленим „вище всякого начальства і власти і всякого імени, названого не тільки в сьому віці, але і в будучому. Се була Його велика радість, що Він міг многих синів повести до слави — Він перетерпів хрест, погордивши ганьбою. І на скільки велике Його горе було, настільки велика Його радість і Його слава. Він дивиться на відкуплених, котрі відродились по Його власному подобию, серце котрих носить цілковитий отпечаток Божеського і лице відбиває славу їх Царя. Він бачить в них успіх роботи Своєї душі і є вдоволений. Опісля обявляє голосом, що доноситься до всіх зібравшихся праведних і безбожних: „Ось вислідок Моєї крові! Для сих Я страждав, для сих я умер, щоби вони на віки могли пробувати в Моїй присутності“. І славословіє виливається із уст відкуплених, з'одягнених в білу одягу і оточуючих престол: „Достовн Агнець, заколений, прийати силу й багатство, й премудрость, і кріпость, і честь і славу“. (Одкр. 5: 12).

Хоч сатана і був змушений признати праведність Божу і поклонитися перед зверхністю Христа, характер все таки остається незмінним. Дух знов завладів ним подібно могутьому потокові. Повний непогамованого гніву, він рішається продовжати велику борбу. Настав час послідної отчаяної борби з Царем небесним. Він кидається в середину Своїх підданих і старається воодушевити їх своєю яростью і побудити їх до скорого атаку. Але із всіх тих безчисленних мільонів, котрих він побудив до повстання, не ма ні одного, щоби признав Його верховну власть. Його пановання скінчилось. Безбожники також повні ненависти до Бога, котрою воодушевлений сатана, але вони видять, що їх положення безнадійне, що вони не можуть встояти проти Пана пануючих. Їх ярість розгоряється проти сатани і тих, котрі брали участь в Його ошуканстві. З діявольським бішенством вони нападають на них.

Господь сказав: „Позаяк ти твій розум кладеш у одну мі-

ру з розумом Божим, напушу я на тебе чужоземців, що найлютіїших з проміж народів, а вони добудуть мечі свої проти всего гарного, що твоя мудрість надбала, та й затемнять сяво твоє; вони струтять тебе в яму“. „Тим то скинув я тебе як нечистого з Божої гори, вигнав тебе, ти херувиме осяйний, зпосеред огнистого каміння... За те ж я зваляю тебе на землю, оддам тебе царям, щоб поругались над тобою... Й оберну тебе в попелище перед очима всіх, що поглядати муть на тебе. Всі, що знали тебе між народами, здивуються над тобою; ти станеш страховищем і зникнеш по всі віки“. <sup>7)</sup>)

„Бо вся обув жовніра й одежа, в війні кровю злита, піїде на спаленне, на жир огневі“. „Загорівсь бо гнів Господень на всі народи, й досада його — на всю многоту їх. Він наложив на них проклин, передав їх на заріз“. „Жаром посипле він на безбожних; огонь і сірка і вітер палаючий буде частина їх чапї“. <sup>8)</sup>) „Ось бо настане день, палаючий як піч; тоді всі горді і безбожні будуть неначе солома і спалить їх той день, що настане, так що не зоставить із них ні кореня ні галузя“. <sup>9)</sup>) ...Первотини ж, розпечені розтопляться, і земля і діла на ній погорять“. <sup>10)</sup>) Поверхня земля, здається, розтопленою масою — великим кипучим огняним морем. Настав бо день суду і погібелі безбожних людей — „день Божої пімсти, час відплати за Сион“. (Ісає 34: 8).

„Така відплата безбожному на землі“. <sup>11)</sup>) Інші будуть вигублені в одній хвилі, підчас коли другі будуть терпіти по цілих днях. Всі будуть укарані по ділам їх. Гріхи праведних будуть зложені на сатану і він мусить терпіти не тільки за його власну ворохобню, але і за всі гріхи, до котрих він намовляв людей Божих. Його кара буде далеко більша, як кара тих, котрих він ошукував. Після того як будуть вигублені всі ті, що їх обманув сатана, він все ще буде жити і терпіти. Очищаючим вогнем нарешті вигублені всі безбожники — корені і галузя; сатана — корень, а його послідувателі — галузе. Всіх постигла кара по закону; жадання праведности Божої заспоковні, і небо і земля, будши свідками, припають праведність Єгови.

<sup>7)</sup>Езек. 28: 6-8, 16-19.

<sup>8)</sup>Ісає 9: 5; 34: 2; Пс. 11: 6.

<sup>9)</sup>Мал. 4: 1.

<sup>10)</sup>2 Петра 3: 10.

<sup>11)</sup>Прим. 11: 31.

Руйнуюча робота сатани устала на віки. Шість тисяч літ він діяв по своїй волі, наповняючи землю горем і спричиняючи неспокій по цілому світу. Всі творива стогнали від мук, спричинених тим горем. Твар Божа тепер на віки освободжена від присутності ворога і його спокушування. „Всі краї тепер оддыхають в спокою, з радощів співають“.) Пісня торжественна взноситься до неба від усього оставшого вірної вселенної. Голос „многочисельного народу як би шум вод, як голос сильних громів“ говорить: „Агня! бо воцарився Господь Бог Вседержитель“,

У той час як земля була погужена в огню знищення, праведні жили безпечно в святому городі. Над тими, котрі мали участь в першому воскресенню, друга смерть не мав якої власти. \*) Підчас коли Господь для безбожників як поїдаючий огонь, Він для Свого народа — „сонце і щит“. Пс. 84: 11.

„І бачив я нове небо й нову землю; перве бо небо і перва земля перейшла“. 14) Огонь, вигубляючи безбожних, очищить землю. Всякий слід прокляття пропав. Ніяке вічно горіюче пекло не буде більше нагадувати відкупленням страшних наслідків гріху.

Одиноке, наминаюче їм минуле, се — сліди від розп'яття в нашого Спасителя, котрі остануться на все. На Його пораненій голові, на Його покалічених руках і ногах остануться знаки того жорстокого діла, котре було спричинене гріхом. Дивлячись на славу Христа, пророк говорить: „Сяво її, як сонце, світило; од руки його промінне, там утавна його сила“. \*) Його ребра, котрі були проколені, і із котрих витекла кров, примиряюча чоловіка з Богом — в них заключалась слава Спасителя, „тут є тайник Його сили!“ Сильний, щоби спасати посредством жертви відкуплення — ось чому Він був уповажнений дати на суд тих, котрі з погордою віднесли до милосердя Божого. І ті знаки Його униження є Його найбільшою частю; протягом безконечних віків рани Голготські будуть прославляти Його і проповідувати Його силу.

„А ти, башто стада, ти горбе дочки Сионової, до тебе

\*) Ісаї 14: 7. \*\*) Одр. 20: 6. 14) Одр. 21: 1. \*) Аввак. 3: 4.

прийде давна власть“.<sup>16)</sup> Наконєць настав час, котрого з нетерпіннем ожидали святі з тих пор як огняним мечем із райського саду була вигнана перва чоловіча пара. — час „насліддя нашого на викуп придбаного“. (Єф. 1: 14), Земля, котра з початку була чоловікові в наслідде, і опісля передана ним в руки сатани, того могучого ворога, державшого її так довго під своєю властю, знова буде дана назад посредством великого пляну відкуплення. Все, утрачене внаслідок гріху, знов назад звертається. „Так бо говорять Господь, сотворитель небес, — він, Бог, що создав землю й приспособив її; він же утвердив її, та й не надармо сотворив її; він приспособив її, щоб на ній жили“.<sup>17)</sup>

Перше намірення Боже при сотворенню землі сповнилось, бо вона зділалась мешканнем відкуплених на віки. „Праведні будуть мати землю і жити на ній по віки“. (Пс. 37: 29.)

Обава, щоби наше будуче наслідде не було за дуже матеріяльне, многих довела до того, що вони неправильно вистолковали ті правди, котрі торкаються новї землі — нашої домівки. Христос запевняв Своїх учеників, що відходить, щоби приготувити місце для них в домі Отця Свого. Приймаючи навчання Слова Божого не будуть не свідущі, що до небесної домівки. Апостол Павло обявляє: „Чого око не виділо, ні ухо не чуло і що на серце чоловікові не зійшло, те наготовив Бог тим, хто любить його“.<sup>18)</sup> Людський язик не годен описати нагороду праведних. Їх оцінять тільки ті, котрі наслідять її. Ніякий людський розум не може поняти слави Божого раю.

В Біблії наслідде благословених називається їх отчиною. (Жид. 11: 14-16). Там небесний Пастир водить Свої вівці до жерела води живої. Дерево життя кожного місяця дає свій овоч і листє дерева служить на пожиток народам. Там є вічно пливучі ріки, чисті як криштал, і воколо них колишучіся дерева кидають свою тівь на стежки, приготвлені для відкуплених Господа. Там далеко розпротраючіся рівнини возвишаються до прекрасних горбків, і гори Божі піднимають свої возвишені верхи. В тих спокійних долинах,

<sup>16)</sup> Мих. 4: 8.<sup>17)</sup> Ісаїя 45: 18.<sup>18)</sup> 1 Кор. 2: 9.

на берегах тих живих рік, народ Божий, б'увший так довго мандрівниками, найде свою домівку.

„Тоді народ мій житиме в пробутку мира і в осадах безпечних та в спокійних займищах щасливих“. „Не чути буде вже про насилування в землі в тебе, про спустошення та розбої — в займищах твоїх; і звати меш мури твої спасеною безпекою, а ворота твої — славою“. „І будуть будувати дома й у них жити, й насаджувати виногради й поживати їх плоди. Не будуть будувати, щоб инший там жив, та й садити не будуть, щоб хто инший споживав... й вбрані мої будуть довго користуватись працею рук своїх“. \*)

„Возвеселиться пустиня і суха земля, возрадуєсь країна безлюдна і зацвіте нарцязом“. „Замість тернини рости ме кипарис; замість кропиви родити ме митр“. \*\*) „Тоді буде вовк у купі із янятком жити, барс — із кознями лежати... а мала дитина зможе їх пасти“. „На всій святій горі в мене одні одним шкодити не будуть“. (Ісаїя 11: 6-9).

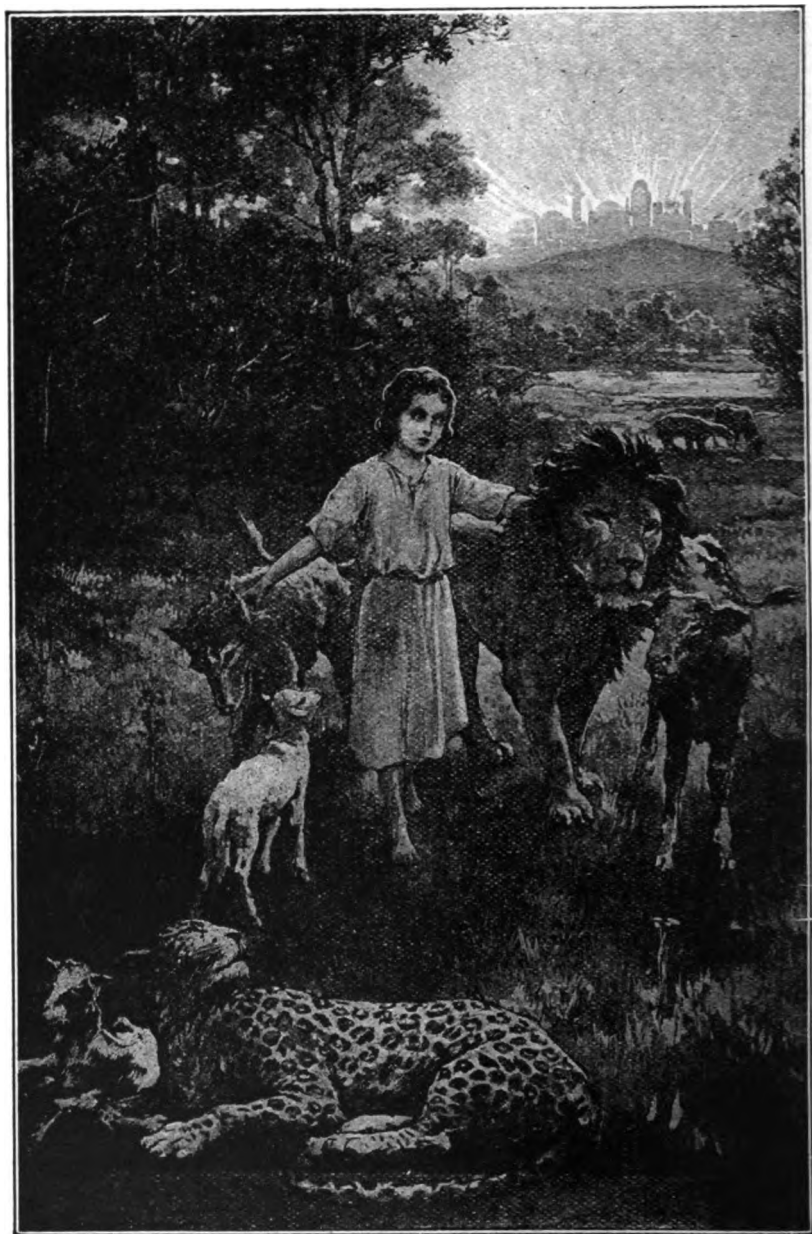
Про болізни в небесній атмосфері і мови не ма. Тут не буде більше ні сльоз, ні похоронів, ні смутку. „І смерти більше не буде; ані смутку, ані крику;... перше бо минуло“. \*\*) „І ніхто з осадників не скаже: ‚я не здужаю‘, а людям, що там будуть жити, відпустяться всі гріхи їх“. (Ісаїя 33: 24).

Там в новий Єрусалим, столиця прославленої нової землі. „наче корона в руці Господа, наче царський вінець — в долоні Бога твого“. \*\*) „А світло його подібне до найдорожчого каменя, наче до каменя ясписового, як хриштал блискучого“. „А народи, що будуть спасені, ходити муть у світлі його; а царі земні принесуть славу і честь свою до нього“. \*\*) Господь говорить: „Та й буду веселитись Єрусалимом і втішатися людом моїм“. \*\*) „Ось, оселя Божа з людьми, і домовати ме з ними, а вони будуть Його люде, і сам Бог буде з ними. Бог їх“. (Одкр. 21: 3).

В Божому городі „не буде ночі“. Ніхто не буде хотіти відпочивати, бо не потреба йому буде. Сповнення волі Божої і прославлення імені Його не буде утомляти нас. Ми будем постійно почувувати свіжість поранку і се завжди так

\*) Ісаїя 32: 18; 60: 18; 65: 21, 22. \*\*) Ісаїя 35: 1; 55: 18.

\*\*) Одкр. 21: 4. \*\*) Ісаїя 62: 3. \*\*) Одкр. 21: 4, 11, 24. \*\*) Ісаїя 65: 19.



*Власть привернена.*

„А мала дитина зможе їх пасти“.

[702]

буде. „І не потрібувати муть свічника і світла сонця, бо Господь Бог освічує їх“. \*) Сонашне світло буде замінене сявном, котре далеко перевиспить південне сонце, але не буде діювати осліпительно. Слава Бога і Агнця буде вилитися над святим городом. Відкуплені будуть ходити в сяєві слави вічного дня.

„А храму не бачив я в ньому, бо Господь Бог Вседержитель — Його храм і Агнець“. \*\*) Народ Божий буде мати привілею постійно зноситись з Отцом і Сином. „Бачимо бо тепер через дзеркало, в загадці“. \*\*\*) Ми бачимо образ Божий, відбиваючийся в ділах творення Його, і в Його способі дійствія з людьми, як в дзеркалі, але тоді ми побачимо Його лицем до лица без ніякого затемняючого покривала. Ми будем стояти перед Ним і бачити славу Його лица.

Відкуплені там пізнають, як і вони пізнані. Чувства любови і симпатії, котрі Бог вселив в душу, там будуть проявлятися найблагороднішим способом. Чисті і невинні зносини зі святими істотами, і згідне товариське життя з возвишеними ангелами і вірними Божими всіх віків, котрі омили свої одежі і убілили їх кровю Агнця; святі узли, що лучать всю землю „на небесах і землі“ (Єф. 3; 15), все те творить блаженство відкуплених.

Там безсмертні душі з великою утіхою і вдоволенням будуть роздумувати над чудесами творчої сили і досліджувати тайни відкупительної любови. Там більше не ма ні одного жорстокого хитрого ворога, щоби спокушувати на путь беззаконня. Всякі здібності будуть розвиватися і всякі спосібности умножатися. Набуте пізнання не буде ні утомляти пам'яті, ні ослаблювати енергії. Найбільші підприємства можуть звершитися там, найбільше возвишені стремління будуть достигнуті, найблагородніші желання сповняться, і все еще остануться недостигнуті нові висоти, нові чудеса взбудять удивлення, нові правди відкриються для розума, нові предмети займуть всі душевні, духовні і тілесні сили.

Всі скарби вселенної будуть відкриті відкупленим для студіювання. Освободжені від смерті, вони невтомимим поле-

\*) Одр. 22: 5

\*\*) Одр. 21: 22.

\*\*\*) 1 Кор. 13: 12.



том понесуться в далекі світи — світи, котрі вздрігались при виді людського горя і страдання і відзивались в торжественних піснях при радісній новині про спасення одної душі. З невисказаним блаженством жителі нової землі будуть студіювати радости і мудрості ніколи негрішавших істот. Вони поділяться з ними скарбами науки і пізнання, котрі вони набули протягом цілих віків, в роздумованню над Божими ділами. З незатемненими очима вони дивляться на славу вселенної — на сонця і звізди з цілою їх системою, як вони всі в найбільшому порядку кружать воколо Божого престоло. На всіх, від малого до найбільшого, написана є імя Творця і у всіх проявляється багатство Його сили.

І разом з бисто уходячими у вічність роками вони набувають все більшого знання, умножиться і любов, побожність і восторг. Чим більше люде пізнають Бога, тим більше вони будуть воодушевлятися Його характером. І коли Ісус отвориць перед ними багатства відкуплення і виявить надзвичайні геройські подвиги у великій борбі з сатанкою, серце відкуплених все більше і більше буде запалюватися любовю, і в найбільшому восторзі вони заграють на своїх золотих арфах, і безчисельні тисячі голосів прилучаться до того могучого хору славословія.

„І всяке створіння, що в небі, і на землі, і під землею, і що на морю, і все, що в них, чув я, що говорило: Сидячому на престолі і Агнцеві благословення, і честь, і слава і державна по вічні віки“.)

Велика боротьба скінчена. Гріх і грішник перестали існувати. Вся вселенна очищена. Всюди бється один і той самий пульс радости і восторга по всьому Божому світу. Від Того, Котрий сотворив все, виходить життя, світло і радість на всі області безграничної простороні. Від найменшої пилки до найбільшого небесного тіла, всі предмети, одушевлені і неодушевлені, в своїй дівичій красоті і звершеній радости заявляють, що *Бог є любов*.

\*) Одр. 5: 13.

1  
2  
3  
4  
5  
6  
7  
8  
9  
10  
11  
12  
13  
14  
15  
16  
17  
18  
19  
20  
21  
22  
23  
24  
25  
26  
27  
28  
29  
30  
31  
32  
33  
34  
35  
36  
37  
38  
39  
40

— e a —

(C) H: Monday 10:30 A.M. to 12:30 P.M.  
Saturday 9:30 A.M. to 6:30 P.M.



195 P. O. BOX 57 ... ALBANY 22, N. Y.  
... RECEIVED



HDI  
HW 6ENI 0



